

TÜRKİYE'DE POPÜLİZM VE EMEKLİLİK SİSTEMİ

Pamukkale Üniversitesi
Sosyal Bilimler Enstitüsü

Doktora Tezi

Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri Ana Bilim Dalı
Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri Programı

Furkan ERDOĞMUŞ

Danışman: Prof. Dr. Hacer Simay KARAALP ORHAN

Haziran 2024
DENİZLİ

Bu tezin tasarımı, hazırlanması, yürütülmesi, araştırmalarının yapılması ve bulgularının analizlerinde bilimsel etiğe ve akademik kurallara özenle riayet edildiğini; bu çalışmanın doğrudan birincil ürünü olmayan bulguların, verilerin ve materyallerin bilimsel etiğe uygun olarak kaynak gösterildiğini ve alıntı yapılan çalışmalara atıfta bulunulduğunu beyan ederim.

Furkan ERDOĞMUŞ

ÖN SÖZ

Tez yazım sürecinde akademik bilgi, birikim ve tecrübelerini çalışmamın her anında paylaşarak bana ışık tutan, çalışmaya dair her detayla büyük bir titizlik ve özveriyle her zaman ilgilenen kıymetli danışman hocam sayın Prof. Dr. Hacer Simay KARAALP ORHAN'a teşekkürü bir borç bilirim. Doktora eğitimim boyunca bilgi, birikim ve tecrübelerini esirgemeyerek her zaman yapıcı eleştirileriyle bana yol gösteren sayın hocam Prof. Dr. Oğuz KARADENİZ'e teşekkürlerimi sunarım. Tez çalışması sürecinde kıymetli bilgilerini bana aktararak beni aydınlatan hocalarım sayın Prof. Dr. Yusuf ALPER'e, sayın Prof. Dr. Hatice EROL'a, sayın Prof. Dr. Recep KAPAR'a, sayın Prof. Dr. Kamil ORHAN'a ve sayın Dr. Öğr. Üyesi Rezzan AYHAN TÜRK BAY'a teşekkürü bir borç bilirim. Ayrıca Pamukkale Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Bölümü ile Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri Bölümü hocalarıma teşekkürlerimi sunarım.

Eğitim sürecinde bana her zaman destek veren kıymetli akademisyen arkadaşlarım Fatih AKÇAY'a, Tayfun ÖZTAŞ'a, Gülin Zeynep ÖZTAŞ'a, Taha Emre ÇİFTÇİ'ye, Habib KÜÇÜKŞAHİN'e, Bilal GÖDE'ye, ve Arkan YUSUFOĞLU'na teşekkürlerimi sunarım. Ayrıca bilgi ve birikimleriyle yardımlarını benden hiçbir zaman esirgemeyen akademisyen arkadaşım sevgili Abdullah ÖZÇİL'e ayrıca çok teşekkür ederim.

Eğitim hayatım boyunca maddi ve manevi desteklerini benden hiçbir zaman esirgemeyen ve her zaman yanımda olan kıymetli annem sevgili Şükran ERDOĞMUŞ'a, rahmetli babam Mustafa ERDOĞMUŞ'a, kıymetli ablam sevgili Ebru ERDOĞMUŞ AKTAŞ'a, eniştem Erkan Suat AKTAŞ'a, yeğenlerim Ata Kemal AKTAŞ ve Göktürk Erkan AKTAŞ'a sonsuz teşekkürlerimi sunarım. Bu süreçte beni her zaman destekleyen çok değerli sayın Kutay SEVENCAN'a ve ailesi Gülnur KOÇ SEVENCAN ile kıymetli evlatları Ada SEVENCAN'a sonsuz sevgilerimi sunarım.

Özel bir teşekkürü ise hayatımın her anında her koşulda bana destek olup bu günlere gelmemde büyük pay sahibi olan, 2024 yılının Mayıs ayında kaybettiğimiz ailemizin büyüğü kıymetli büyükannemiz rahmetli Nusret HACI'ya etmek ister, kendisine sonsuz sevgilerimi ve hürmetlerimi sunarım.

ÖZET

TÜRKİYE'DE POPÜLİZM VE EMEKLİLİK SİSTEMİ

Erdoğan, Furkan

Doktora Tezi

Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri ABD

Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri Programı

Tez Yöneticisi: Prof. Dr. Hacer Simay KARAALP ORHAN

Haziran 2024, XVIII+338 sayfa

Günümüzde tüm dünyada gözlemlenen demografik değişimler sonucu ortaya çıkan küresel yaşlanma eğilimi Türkiye'yi de etkilemektedir. Dünya Bankası (DB)'nin 2023 yılı verilerine göre dünyanın %10'u, Türkiye'nin ise %10,2'si yaşlı nüfustan oluşmaktadır. Bu oranın 2050 yılında dünyada %16,5'e, Türkiye'de ise %21,1'e yükseleceği tahmin edilmektedir. Yaşlanan demografik yapıya karşı sosyoekonomik parametreleri dikkate alarak iyi planlanmış ve organize edilmiş, sürdürülebilirliğe sahip emeklilik sistemlerinin kurgulaması kaçınılmaz bir gerekliliktir. Ancak hayata geçirilen emeklilik politikalarında çeşitli sosyoekonomik göstergelerin göz ardı edilmesiyle politik kazanım hedefiyle çeşitli popülist girişimlerin varlığı gözlemlenebilmektedir. Durumun bu yönü emeklilik sistemlerinin sürdürülebilirliğini olumsuz etkileyerek karmaşıklaşan ve kronikleşen sorunların ortaya çıkmasına neden olmaktadır. Bu tez çalışmasının amacı, Türkiye'de uygulanan emeklilik düzenleme ve uygulamalarındaki popülist yaklaşımların olup olmadığını tespit etmektedir. Bunun için 1946-2023 yılları arasında politika aktörleri (iktidar ve muhalefet partileri ve koalisyon ortakları) tarafından oluşturulmuş 90 siyasi parti seçim beyannamesi, 53 hükümet programı ve 12 kalkınma planı kapsama alınarak incelenmiştir. İncelenen dokümanlar nicel içerik analizine tabi tutulmuştur. Politik aktörlerin seçim beyannamelerinde sundukları emeklilik vaatlerinde ideolojik farklılıklara rağmen benzer emeklilik vaatleri sunduğu, çeşitli sosyoekonomik parametreleri değerlendirmekten kaçındığı, emekliliğe ilişkin vaatlerini plan ve projelerle detaylandırmadığı, emeklilerin sosyoekonomik sorunlarına ilişkin benzer vaatlere her seçim döneminde yer verildiği, seçim sonrası oluşturulan hükümet programlarının seçim beyannameleriyle benzerlik gösterdiği, kalkınma planlarında ise sosyal güvenlik ve emeklilik sistemlerinde ortaya çıkan ekonomik tahribatın ortadan kaldırılmasına ilişkin çözümlere değinmeleri ile emeklilik sistemi ve emeklilerin sosyoekonomik durumlarına dair sorunların popülist yaklaşımlar nedeniyle kronik bir hal aldığı tez çalışması kapsamında tespit edilen önemli bulguları ifade etmektedir.

Anahtar Kelimeler: Yaşlılık, Emeklilik, Popülizm, Emeklilik Sistemi.

ABSTRACT

POPULISM AND PENSION SYSTEM IN TURKEY

Erdoğmuş, Furkan

Doctoral Thesis

Labour Economics and Industrial Relations Department

Labour Economics and Industrial Relations Programme

Adviser of Thesis: Prof. Dr. Hacer Simay KARAALP ORHAN

June 2024, 338 Pages

The global aging trend, which emerged as a result of demographic changes observed all over the world today, also affects Turkey. According to World Bank (WB) data for 2023, 10% of the world and 10.2% of Turkey consist of old age-population. It is estimated that this rate will increase to 16.5% in the world and 21.1% in Turkey in 2050. It is an inevitable necessity to establish well-planned and organized, sustainable retirement systems, taking into account the socioeconomic parameters against the aging demographic structure. However, by ignoring various socioeconomic indicators in the retirement policies implemented, the existence of various populist initiatives with the aim of political gain can be observed. This aspect of the situation negatively affects the sustainability of retirement systems, causing complex and chronic problems to emerge. The aim of this thesis is to determine whether there are populist approaches to retirement regulations and practices in Turkey. Thereby, 90 political party election declarations, 53 government programs, and 12 development plans created by policy actors (ruling and opposition parties and coalition partners) were examined between 1946 and 2023 by employing quantitative content analysis. The findings state that political actors made similar retirement promises despite ideological differences in their election declarations, avoided evaluating various socioeconomic parameters, did not detail their retirement promises with plans and projects, included similar promises regarding the socioeconomic problems of retirees in every election period, and government programs created after the election were identical to election declarations. On the other hand, development plans mention the solutions to eliminate the economic damage in the social security and retirement systems. The findings also state that the problems regarding the pension system and the socioeconomic status of retirees have become chronic due to populist approaches.

Key Words: Old-Age, Pension, Populism, Pension System.

İÇİNDEKİLER

ÖN SÖZ	iii
ÖZET.....	iv
ABSTRACT.....	v
İÇİNDEKİLER	vi
GRAFİKLER DİZİNİ	x
ŞEKİLLER DİZİNİ.....	xi
TABLolar DİZİNİ	xii
SİMGE VE KISALTMALAR DİZİNİ	xv
GİRİŞ	1

BİRİNCİ BÖLÜM

TEMEL KAVRAMLAR: YAŞLILIK, EMEKLİLİK, POPÜLİZM VE POPÜLİZM EKSENİNDE EMEKLİLİK UYGULAMALARI

1.1. Yaşlı ve Yaşlılık.....	7
1.1.1. Kronolojik Yaşlılık	9
1.1.2. Biyolojik Yaşlılık.....	9
1.1.3. Psikolojik Yaşlılık.....	10
1.1.4. Sosyo-Kültürel Yaşlılık	10
1.1.5. Ekonomik Yaşlılık	11
1.2. Sosyal (Gerontolojik) Yaşlılık Kuramları.....	16
1.3. Yaşlılık Temelli Sorunlar.....	21
1.4. Dünyada ve Türkiye’de Yaşlılık ve Demografik Özellikler.....	29
1.5. Yaşlılık, Sosyal Politika ve Sosyal Güvenlik.....	35
1.5.1. Yaşlılara Yönelik Sosyal Politika	36
1.5.2. Yaşlılara Yönelik Sosyal Yardım ve Hizmet Uygulamaları.....	39
1.5.3. Sosyal Güvenlik	42
1.6. Emeklilik.....	45
1.6.1. Yaşlılık Sigortası (Kamusal Emeklilik Sigortası) ve Emekli Aylığı	47
1.6.2. Bireysel Emeklilik Sistemi	53
1.6.3. Malul Sayılma ve Maluliyet.....	56
1.7. Popülizmin ve Popülist Hareketlerin Ortaya Çıkışı.....	58
1.7.1. Popülizm, Yaklaşımlar ve Kavramsal Çerçeve.....	60
1.7.2. Popülizm ve Sosyal Politika	68
1.7.3. Popülizm ve Emeklilik.....	75
1.7.3.1. Popülizm Bağlamında Türkiye’de Emeklilerin Ekonomik ve Sosyal Sorunları.....	79
1.7.3.2. Popülizm ve Emeklilik Etkileşimine Bir Örnek: Emeklilikte Yaşa Takılanlar.....	81

İKİNCİ BÖLÜM

DÜNYADA VE TÜRKİYE’DE EMEKLİLİK SİSTEMİNDEKİ DEĞİŞİM VE DÖNÜŞÜM: REFORMLAR VE UYGULAMALAR

2.1. Reform, İdari Reform ve Kamu Yönetiminde Reform Anlayışı.....	88
2.2. Sosyal Güvenlik ve Emeklilik Sistemlerinde Reform Gerekliği, Değişim ve Dönüşüm	92

2.3. Emeklilik Sistemlerindeki Reformların Nedenleri.....	95
2.3.1. Demografik Nedenler.....	100
2.3.2. Ekonomik ve İdari Nedenler.....	106
2.3.3. İşgücü Piyasası Temelli Nedenler.....	118
2.4. Dünyada Kamusal Emeklilik Uygulama Örnekleri, Reformlar, Değişim ve Dönüşüm.....	127
2.4.1. Esping Andersen ile Ferrera Refah Devleti Modeli Sınıflandırması ve Kamusal Emeklilik Uygulamaları.....	132
2.4.1.1. ABD’de Kamusal Emeklilik Uygulamaları.....	135
2.4.1.2. Japonya’da Kamusal Emeklilik Uygulamaları.....	136
2.4.1.3. İsveç’te Kamusal Emeklilik Uygulamaları.....	137
2.4.1.4. Danimarka’da Kamusal Emeklilik Uygulamaları.....	137
2.4.1.5. Birleşik Krallık’ta Kamusal Emeklilik Uygulamaları.....	138
2.4.1.6. Almanya’da Kamusal Emeklilik Uygulamaları.....	140
2.4.1.7. Fransa’da Kamusal Emeklilik Uygulamaları.....	141
2.4.1.8. İtalya’da Kamusal Emeklilik Uygulamaları.....	142
2.4.1.9. İspanya’da Kamusal Emeklilik Uygulamaları.....	143
2.4.1.10. Portekiz’de Kamusal Emeklilik Uygulamaları.....	144
2.4.1.11. Yunanistan’da Kamusal Emeklilik Uygulamaları.....	145
2.4.2. Bazı Avrupa Ülkelerinde Kamusal Emeklilik Reformları, Değişim ve Dönüşüm.....	146
2.4.3. Bazı Latin Amerika Ülkelerinde Kamusal Emeklilik Reformları, Değişim ve Dönüşüm.....	149
2.5. Türkiye’de Kamusal Emeklilik Uygulamaları ve Reformlar.....	152
2.5.1. 1949-1965 Dönemi Emeklilik Uygulamaları.....	161
2.5.2. 1965-1980 Dönemi Emeklilik Uygulamaları.....	162
2.5.3. 1980 – 1999 Dönemi Emeklilik Uygulamaları.....	163
2.5.4. 1999 – 2008 Dönemi Emeklilik Uygulamaları.....	164
2.5.4.1. 4447 Sayılı İşsizlik Sigortası Kanunu ve Dönüşüm.....	165
2.5.4.2. 08.09.1999 İle 30.04.2008 Arasındaki Uygulama Dönemi.....	168
2.5.4.3. 30.04.2008 Tarihinden İtibaren Uygulamalar: Sosyal Güvenlik Reformu ve Genel Sağlık Sigortasındaki Dönüşüm.....	174

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

TÜRKİYE’DE EMEKLİLİK DÜZENLEME VE UYGULAMALARININ POPÜLİZM TEMELİNDE ANALİZİ

3.1. Araştırmanın Amacı ve Önemi.....	177
3.2. Araştırmanın Soruları.....	178
3.3. Araştırmanın Alanı.....	179
3.4. Araştırmanın Yöntemi.....	180
3.5. Araştırmanın Sınırlılıkları.....	186
3.6. Araştırma Bulguları.....	187
3.6.1. Siyasi Partilerin Seçim Beyannamelerinde Emeklilik Düzenleme ve Uygulamalarına İlişkin Bulgular.....	191
3.6.1.1. Adalet Partisi Seçim Beyannamelerinde Emeklilik Düzenleme ve Uygulamalarına İlişkin Bulgular.....	206
3.6.1.2. Adalet ve Kalkınma Partisi Seçim Beyannamelerinde Emeklilik Düzenleme ve Uygulamalarına İlişkin Bulgular.....	210

3.6.1.3. Anavatan Partisi Seçim Beyannamelerinde Emeklilik Düzenleme ve Uygulamalarına İlişkin Bulgular.....	215
3.6.1.4. Birlik Partisi Seçim Beyannamelerinde Emeklilik Düzenleme ve Uygulamalarına İlişkin Bulgular.....	220
3.6.1.5. Cumhuriyet Halk Partisi Seçim Beyannamelerinde Emeklilik Düzenleme ve Uygulamalarına İlişkin Bulgular.....	220
3.6.1.6. Cumhuriyetçi Güven Partisi Seçim Beyannamelerinde Emeklilik Düzenleme ve Uygulamalarına İlişkin Bulgular.....	226
3.6.1.7. Cumhuriyetçi Köylü ve Millet Partisi (CKMP) Seçim Beyannamelerinde Emeklilik Düzenleme ve Uygulamalarına İlişkin Bulgular.....	230
3.6.1.8. Cumhuriyetçi Millet Partisi Seçim Beyannamelerinin Emeklilik Düzenleme ve Uygulamalarına İlişkin Bulgular.....	230
3.6.1.9. Demokrat Parti (DP) Seçim Beyannamelerinde Emeklilik Düzenleme ve Uygulamalarına İlişkin Bulgular.....	230
3.6.1.10. Demokratik Parti Seçim Beyannamelerinde Emeklilik Düzenleme ve Uygulamalarına İlişkin Bulgular.....	231
3.6.1.11. Demokratik Sol Parti (DSP) Seçim Beyannamelerinde Emeklilik Düzenleme ve Uygulamalarına İlişkin Bulgular.....	231
3.6.1.12. Doğru Yol Partisi Seçim Beyannamelerinde Emeklilik Düzenleme ve Uygulamalarına İlişkin Bulgular.....	236
3.6.1.13. Fazilet Partisi Seçim Beyannamelerinde Emeklilik Düzenleme ve Uygulamalarına İlişkin Bulgular.....	240
3.6.1.14. Halkların Demokratik Partisi/Yeşil Sol Parti Seçim Beyannamelerinde Emeklilik Düzenleme ve Uygulamalarına İlişkin Bulgular.....	240
3.6.1.15. Hürriyet Partisi Seçim Beyannamelerinde Emeklilik Düzenleme ve Uygulamalarına İlişkin Bulgular.....	245
3.6.1.16. İyi Parti Seçim Beyannamelerinde Emeklilik Düzenleme ve Uygulamalarına İlişkin Bulgular.....	245
3.6.1.17. Milliyetçi Hareket Partisi Seçim Beyannamelerinde Emeklilik Düzenleme ve Uygulamalarına İlişkin Bulgular.....	250
3.6.1.18. Millet Partisi Seçim Beyannamelerinde Emeklilik Düzenleme ve Uygulamalarına İlişkin Bulgular.....	255
3.6.1.19. Milli Selamet Partisi Seçim Beyannamelerinde Emeklilik Düzenleme ve Uygulamalarına İlişkin Bulgular.....	255
3.6.1.20. Refah Partisi Seçim Beyannamelerinde Emeklilik Düzenleme ve Uygulamalarına İlişkin Bulgular.....	259
3.6.1.21. Sosyaldemokrat Halkçı Parti Seçim Beyannamelerinde Emeklilik Düzenleme ve Uygulamalarına İlişkin Bulgular.....	262
3.6.1.22. Türkiye Birlik Partisi Seçim Beyannamelerinde Emeklilik Düzenleme ve Uygulamalarına İlişkin Bulgular.....	263
3.6.1.23. Türkiye İşçi Partisi Seçim Beyannamelerinde Emeklilik Düzenleme ve Uygulamalarına İlişkin Bulgular.....	263
3.6.1.24. Yeni Türkiye Partisi Seçim Beyannamelerinde Emeklilik Düzenleme ve Uygulamalarına İlişkin Bulgular.....	267
3.6.2. Hükümet Programlarında Emeklilik Düzenleme ve Uygulamalarına İlişkin Bulgular.....	267
3.6.3. Kalkınma Planlarının Emeklilik Düzenleme ve Uygulamalarına İlişkin Bulguları.....	279

3.6.4. Seçim Beyannameleri, Hükümet Programları ve Kalkınma Planlarında Yer Alan Emeklilik Düzenleme ve Uygulamalarına İlişkin Bulguların Karşılaştırılması	289
SONUÇ VE DEĞERLENDİRME	295
KAYNAKÇA	313

GRAFİKLER DİZİNİ

	Sayfa
Grafik 1. Türkiye ve OECD Ülkeleri Yaşlı Çalışan/İşçi Oranı (%)	24
Grafik 2. Dünya Yaşlı Nüfus Oranı (%)	30
Grafik 3. Türkiye’de Yaşlı Nüfus Oranı (65+ Yaş) (%)	30
Grafik 4. Türkiye’de Yaş Grubuna Göre Yaşlı Nüfus Oranı 1950-2023 (%).....	31
Grafik 5. Dünya ve Türkiye’de Yaşlı Nüfus Projeksiyonu (65+ Yaş) (%).....	32
Grafik 6. Dünyada ve Türkiye’de Yaşlı ve Genç Bağımlılık Oranı (%)	34
Grafik 7. Dünya ve Türkiye’nin Yaşlı ve Genç Bağımlılık Oranına Yönelik Tahminleri (%)	35
Grafik 8. Türkiye’de BES Sözleşme Sayısı ve Katılımcı Sayısı (Adet)	55
Grafik 9. Türkiye’de Katılımcıların Yaş Aralıklarına Göre BES Sözleşme Dağılımı (%)	56
Grafik 10. OECD Ülkeleri’nin Sosyal Koruma ve Emeklilik Harcamalarının GSYH’ye Oranı (%)	110
Grafik 11. Türkiye’nin Sosyal Koruma ve Emeklilik Harcamalarının GSYH’ye Oranı (%)	111
Grafik 12. SGK Bütçe Açığı Oranının GSYH İçindeki Tahminleri (%)	114
Grafik 13. Türkiye’de Sosyal Koruma Harcama Miktarları (Milyar TL).....	115
Grafik 14. Sosyal Koruma Harcamalarında Emeklilik/Yaşlılık Aylığından Yararlanan Kişi Sayısı (Bin Kişi).....	116
Grafik 15. Emekli/Yaşlı Harcamalarının Sosyal Koruma Harcamaları İçerisindeki Oranı (%)	116
Grafik 16. 65+ (Yaşlı Nüfus) Yaş Grubunun Toplam İşgücü İçindeki Payı (%)	125
Grafik 17. Siyasi Partilerin Seçim Beyannamelerinde Emeklilik Konusunun İşlenme Sayısı (Adet).....	194

ŞEKİLLER DİZİNİ

	Sayfa
Şekil 1. Yaşam Döngüsü Tüketim Fonksiyonu.....	14
Şekil 2. Servetteki Değişikliklerin Tüketim İşlevine Olan Etkisi	15
Şekil 3. Yaşam Döngüsü Doyunca Tüketim, Gelir ve Zenginlik	15
Şekil 4. Seçim Beyannamelerinde Bulunan Emeklilik Vaatlerinin Dağılımı (%).....	198
Şekil 5. Seçim Beyannamelerinde Emekli/Emeklilik Konusunda En Sık Sunulan Çeşitli Vaatler	199
Şekil 6. Hükümet Programlarının Emekli/Emeklilik Konusunda Kodlarla Etkileşimi	276
Şekil 7. Hükümet Programlarında “Eşitsizlik, Erken Emeklilik, Bütçe Açığı” Temalı En Sık Sunulan Beyanlar	277
Şekil 8. Kalkınma Planlarının Emekli/Emeklilik Konusunda Modellenen Kodlarla Etkileşimi.....	286
Şekil 9. Kalkınma Planlarında Emekli/Emeklilik Konusunda En Sık Sunulan Çeşitli Beyanlar.....	287
Şekil 10. Emekli/Emeklilik Konusunun İşlenmesinde Sıklık Oranı En Fazla Olan Beş (5) Vaat/Beyan Karşılaştırması	293

TABLOLAR DİZİNİ

	Sayfa
Tablo 1. İlk Defa Sigortalı Olarak Çalışmaya Başlayacak Olan 4/1(a) Hizmet Sözleşmeli Çalışanlara Dair Emeklilik Düzenlemeleri.....	49
Tablo 2. İlk Defa Sigortalı Olarak Çalışmaya Başlayacak Olan 4/1(b) Kendi Ad ve Hesabına Bağımsız Çalışanlara Dair Emeklilik Düzenlemeleri.....	50
Tablo 3. İlk Defa Sigortalı Olarak Çalışmaya Başlayacak Olan 4/1(c) Devlet Memurlarına Emeklilik Düzenlemeleri.....	51
Tablo 4. 5510 Sayılı SSGSSK Md. 28 (a) Bendinde Belirtilen Yaş Şartının 2036-2048 Arasındaki Kademeli Artışı.....	52
Tablo 5. Türkiye’de Emekli Aylığı Alan Kişi Sayısı (2023).....	53
Tablo 6. Popülizmin ve Popülist Davranışın Modeli.....	66
Tablo 7. Türkiye’de Yıllara Göre Emeklilik Şartları İle İlgili Yasal Düzenlemeler.....	83
Tablo 8. Orta ve Uzun Vadeli Toplam Nüfus Verileri ve Tahminleri.....	101
Tablo 9. 0-14 Yaş Grubuna Göre Nüfus Oranı ve Tahminleri.....	101
Tablo 10. 15-64 Yaş Grubuna Göre Nüfus Oranı ve Tahminler.....	102
Tablo 11. 65+ Yaş Grubuna Göre Nüfus Oranı ve Tahminler.....	103
Tablo 12. Çocuk Bağımlılık Oranı ve Tahminler.....	103
Tablo 13. Yaşlı Bağımlılık Oranı ve Tahminler.....	104
Tablo 14. Ortalama Yaşam Beklentisi ve Tahminler.....	105
Tablo 15. SGK’nin Aktif/Pasif Oranı (%).....	112
Tablo 16. SGK Bütçe Transferi (Milyar TL) ve GSYH’ye Oranı (%).....	113
Tablo 17. 22 Yaşında İşgücü Piyasasına Giriş Yapmış Bireyin Emeklilik Yaşı ve Gelecek Hedefleri (2023-2048).....	121
Tablo 18. Emeklilik Sonrası Beklenen Yaşam Süresi (Yıl).....	123
Tablo 19. Yaş Gruplarına Göre Yaşlı Nüfusunun İşgücü Piyasasına Katılma Oranları (%).....	126
Tablo 20. Esping Andersen’in Refah Devleti Modeli Sınıflandırması.....	133
Tablo 21. Birleşik Krallık Emeklilik Sistemi.....	139
Tablo 22. EYT’li Hak Sahiplerine Uygulanacak Prim Gün Sayısı ve Sigortalılık Süresi (5510/4-a SSK Kapsamındaki Sigortalılar Yönünden).....	167
Tablo 23. EYT’li Hak Sahiplerine Uygulanacak Prim Gün Sayısı ve Sigortalılık Süresi (5510/4-b BAĞ-KUR ve 4/c Emekli Sandığı Kapsamındaki Sigortalılar Yönünden).....	167
Tablo 24. EYT’li Hak Sahiplerine Uygulanacak Prim Gün Sayısı ve Sigortalılık Süresi (2925 Sayılı Kanun’a Tabi Tarım SSK Sigortalıları Yönünden).....	168
Tablo 25. 4447 Sayılı İşsizlik Sigortası Kanunu’nca Emeklilik Entegrasyonu ve Kademeli Geçiş (Erkekler).....	169
Tablo 26. 4447 Sayılı İşsizlik Sigortası Kanunu’nca Emeklilik Entegrasyonu ve Kademeli Geçiş (Kadınlar).....	170
Tablo 27. 4759 Sayılı Kanun Kapsamında 506 Sayılı Sosyal Sigortalar Kanunu’na Tabi Çalışanların Kademeli Emeklilik Geçiş Koşulları.....	173
Tablo 28. 4759 Kanun Kapsamında 506 Sayılı Sosyal Sigortalar Kanunu’na Tabi Çalışanların Kısmi Emekliliğe Kademeli Geçiş Koşulları.....	174
Tablo 29. 2036 Yılı ile 2048 Yılında Emekliliğe Kademeli Geçiş Yaş Şartları.....	176
Tablo 30. Tez Çalışması Kapsamında İncelenen Dokümanlar.....	180
Tablo 31. İçerik Analizinde Uygulanacak Kod Kitapçığı.....	185
Tablo 32. İncelenen Siyasi Parti Beyannameleri (1946-2023).....	188

Tablo 33. Araştırma Kapsamında İncelenen Türkiye Cumhuriyeti Hükümetleri Programları (1946-2023)	189
Tablo 34. Araştırma Kapsamında İncelenen Kalkınma Planları (1963-2023).....	191
Tablo 35. Seçim Beyannamelerinde En Sık Kullanılan Kelimeler (f).....	192
Tablo 36. Seçim Beyannamelerinde Emeklilik Konusuyla İlgili Vaatlerin Sayısı (Adet)	196
Tablo 37. Seçim Beyannamelerinde En Fazla Kullanılan Emeklilik Vaatleri (1946-2023) (%).....	200
Tablo 38. Siyasi İktidar Partilerinin Seçim Beyannamelerinde Emeklilikle İlgili Temaları Kullanım Sayısı ve Sıklığı	201
Tablo 39. Muhalefet Partilerinin Seçim Beyannamelerinde Emeklilikle İlgili Temalarını Kullanım Sayısı ve Sıklığı.....	203
Tablo 40. Siyasi Partilerin Seçim Beyannamelerinde Emeklilik Kod ve Temaları Kullanım Yoğunluğu (%).....	205
Tablo 41. AP'nin Seçim Beyannamelerinde En Sık Kullanılan Kelimeler (f)	207
Tablo 42. AP'nin Seçim Beyannamelerinde Emekliliğe İlişkin Vaat Sayısı (Adet) ve Sıklığı (%)	208
Tablo 43. AP'nin Seçim Beyannamelerinde Emeklilik Konusu İşlenirken Tespit Edilen Kod ve Temalar	210
Tablo 44. AK Parti'nin Seçim Beyannamelerinde En Sık Kullanılan Kelimeler (f)	211
Tablo 45. AK Parti'nin Seçim Beyannamelerinde Emekliliğe İlişkin Vaat Sayısı (Adet) ve Sıklığı (%).....	212
Tablo 46. AK Parti'nin Seçim Beyannamelerinde Emeklilik Konusu İşlenirken Tespit Edilen Kod ve Temalar.....	215
Tablo 47. ANAP'ın Seçim Beyannamelerinde En Sık Kullanılan Kelimeler (f)	216
Tablo 48. ANAP'ın Seçim Beyannamelerinde Emekliliğe İlişkin Vaat Sayısı (Adet) ve Sıklığı (%)	217
Tablo 49. ANAP'ın Seçim Beyannamelerinde Emeklilik Konusu İşlenirken Tespit Edilen Kod ve Temalar.....	219
Tablo 50. CHP'nin Seçim Beyannamelerinde En Sık Kullanılan Kelimeler (f).....	221
Tablo 51. CHP'nin Seçim Beyannamelerinde Emekliliğe İlişkin Vaat Sayısı (Adet) ve Sıklığı (%)	222
Tablo 52. CHP'nin Seçim Beyannamelerinde Emeklilik Konusu İşlenirken Tespit Edilen Kod ve Temalar.....	225
Tablo 53. CGP'nin Seçim Beyannamelerinde En Sık Kullanılan Kelimeler (f).....	227
Tablo 54. CGP'nin Seçim Beyannamelerinde Emekliliğe İlişkin Vaat Sayısı (Adet) ve Sıklığı (%)	228
Tablo 55. CGP'nin Seçim Beyannamelerinde Emeklilik Konusu İşlenirken Tespit Edilen Kod ve Temalar.....	229
Tablo 56. DSP'nin Seçim Beyannamelerinde En Sık Kullanılan Kelimeler (f).....	232
Tablo 57. DSP'nin Seçim Beyannamelerinde Emekliliğe İlişkin Vaat Sayısı (Adet) ve Sıklığı (%)	233
Tablo 58. DSP'nin Seçim Beyannamelerinde Emeklilik Konusu İşlenirken Tespit Edilen Kod ve Temalar.....	235
Tablo 59. DYP'nin Seçim Beyannamelerinde En Sık Kullanılan Kelimeler (f)	237
Tablo 60. DYP'nin Seçim Beyannamelerinde Emekliliğe İlişkin Vaat Sayısı (Adet) ve Sıklığı (%)	238
Tablo 61. DYP'nin Seçim Beyannamelerinde Emeklilik Konusu İşlenirken Tespit Edilen Kod ve Temalar.....	239

Tablo 62. HDP/YSP'nin Seçim Beyannamelerinde En Sık Kullanılan Kelimeler (f) ..	241
Tablo 63. HDP/YSP'nin Seçim Beyannamelerinde Emekliliğe İlişkin Vaat Sayısı (Adet) ve Sıklığı (%)	242
Tablo 64. HDP/YSP'nin Seçim Beyannamelerinde Emeklilik Konusu İşlenirken Tespit Edilen Kod ve Temalar	244
Tablo 65. İyi Parti'nin Seçim Beyannamelerinde En Sık Kullanılan Kelimeler (f)	246
Tablo 66. İyi Parti'nin Seçim Beyannamelerinde Emekliliğe İlişkin Vaat Sayısı (Adet) ve Sıklığı (%)	247
Tablo 67. İyi Parti'nin Seçim Beyannamelerinde Emeklilik Konusu İşlenirken Tespit Edilen Kod ve Temalar	249
Tablo 68. MHP'nin Seçim Beyannamelerinde En Sık Kullanılan Kelimeler (f)	251
Tablo 69. MHP'nin Seçim Beyannamelerinde Emekliliğe İlişkin Vaat Sayısı (Adet) ve Sıklığı (%)	252
Tablo 70. MHP'nin Seçim Beyannamelerinde Emeklilik Konusu İşlenirken Tespit Edilen Kod ve Temalar	254
Tablo 71. MSP'nin Seçim Beyannamelerinde En Sık Kullanılan Kelimeler (f)	256
Tablo 72. MSP'nin Seçim Beyannamelerinde Emekliliğe İlişkin Vaat Sayısı (Adet) ve Sıklığı (%)	257
Tablo 73. MSP'nin Seçim Beyannamelerinde Emeklilik Konusu İşlenirken Tespit Edilen Kod ve Temalar	258
Tablo 74. RP'nin Seçim Beyannamelerinde En Sık Kullanılan Kelimeler (f)	260
Tablo 75. RP'nin Seçim Beyannamelerinde Emekliliğe İlişkin Vaat Sayısı (Adet) ve Sıklığı (%)	261
Tablo 76. RP'nin Seçim Beyannamelerinde Emeklilik Konusu İşlenirken Tespit Edilen Kod ve Temalar	262
Tablo 77. TİP'in Seçim Beyannamelerinde En Sık Kullanılan Kelimeler (f)	264
Tablo 78. TİP'in Seçim Beyannamelerinde Emekliliğe İlişkin Vaat Sayısı (Adet) ve Sıklığı (%)	265
Tablo 79. TİP'in Seçim Beyannamelerinde Emeklilik Konusu İşlenirken Tespit Edilen Kod ve Temalar	266
Tablo 80. Hükümet Programlarında En Sık Kullanılan Kelimeler (f)	268
Tablo 81. Hükümet Programlarında Emekliliğe İlişkin Vaat Sayısı (Adet) ve Sıklığı (%)	270
Tablo 82. Hükümet Programlarında Emeklilik Kod ve Temaları Kullanım Yoğunluğu (%)	274
Tablo 83. Hükümet Programlarında En Sık Geçen Emeklilik Beyanları Kullanım Oranları (%)	278
Tablo 84. Kalkınma Planlarında En Sık Kullanılan Kelimeler (f)	280
Tablo 85. Kalkınma Planlarının Emekliliğe İlişkin Beyan Sayısı (Adet) ve Sıklığı (%)	281
Tablo 86. Kalkınma Planlarında Emeklilik Kod ve Temalarının Kullanım Yoğunluğu (%)	285
Tablo 87. Kalkınma Planlarında En Sık Geçen Emeklilik Beyanları ve Kullanım Oranları (%)	288
Tablo 88. Emekli/Emeklilik Kelimelerinin Seçim Beyannameleri, Hükümet Programları ve Kalkınma Planlarında Kullanım Karşılaştırması	290
Tablo 89. Emekli/Emeklilik Konusunun İşlenmesinde En Fazla Kullanılan Beş (5) Kod	291

SİMGE VE KISALTMALAR DİZİNİ

AB	Avrupa Birliği
ABD	Amerika Birleşik Devletleri
ADNKSS	Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi Sonuçları
AET	Avrupa Ekonomik Topluluğu
AFP	Administradoras de Fondos de Pensiones
ANAP	Anavatan Partisi
AP	Adalet Partisi
ASHB	Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı
ASP	Additional State Pension
ASPB	Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı
BAĞ-KUR	Esnaf ve Sanatkârlar ve Diğer Bağımsız Çalışanlar Sosyal Sigortalar Kurumu
BEPS	Beneficios Económicos Periódicos
BDP	Barış ve Demokrasi Partisi
BM	Birleşmiş Milletler
BSP	Basic State Pension
CCP	Canada Pension Plan
CGP	Cumhuriyetçi Güven Partisi
CHP	Cumhuriyet Halk Partisi
CKMP	Cumhuriyetçi Köylü ve Millet Partisi
CMP	Cumhuriyetçi Millet Partisi
ÇSGB	Çalışme ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı
ÇŞİDB	Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığı
DB	Dünya Bankası
DP	Demokrat Parti
DPT	Devlet Planlama Teşkilatı
DSÖ	Dünya Sağlık Örgütü
DSP	Demokratik Sol Parti
DYP	Doğru Yol Partisi
EFTA	Avrupa Serbest Ticaret Birliği
EGM	Emeklilik Gözetim Merkezi
EOBI	Employees' Old-Age Benefits Institution
EYT	Emeklilikte Yaşa Takılanlar
FP	Fazilet Partisi
GSS	Genel Sağlık Sigortası.
GSYH	Gayri Safi Yurt İçi Hasıla
HDP	Halkların Demokratik Partisi
HP	Hürriyet Partisi
ILO	International Labour Organization
ISSA	International Social Security Association
KDV	Katma Değer Vergisi
MGP	Milli Güven Partisi
MHP	Milliyetçi Hareket Partisi
MÖ	Millattan Önce

MSP	Milli Selamet Partisi
NDC	National Determined Contributions
NDC	Notional Defined Contribution
NPP	Noncontributory Pension Program
NPS	New State Pension
OECD	Organisation for Economic Cooperation and Development
RP	Refah Partisi
PAYG	Pay As You Go
PUAM	Universal Pension For Older Adults
SGDP	Sosyal Güvenlik Destek Primi
SGK	Sosyal Güvenlik Kurumu
SHP	Sosyaldemokrat Halkçı Parti
SPF	Sosyal Politika Forumu
SSGSSK	Sosyal Sigortalar ve Genel Sağlık Sigortası Kanunu
SSK	Sosyal Sigortalar Kurumu
STK	Sivil Toplum Kuruluşu
TBMM	Türkiye Büyük Millet Meclisi
TC	Türkiye Cumhuriyeti
TDK	Türk Dil Kurumu
TİP	Türkiye İşçi Partisi
TÜFE	Tüketici Fiyat Endeksi
TÜİK	Türkiye İstatistik Kurumu
UF	Unidad de Fomento
UN	United Nations
WB	World Bank
WHO	World Health Organization
YKY	Yeni Kamu Yönetimi
YSK	Yüksek Seçim Kurulu
YSP	Yeşil Sol Parti
YTP	Yeni Türkiye Partisi
YY	Yüzyıl

GİRİŞ

Güncel demografik veriler dünya nüfusunun yaşlanma eğiliminde olduğunu belirtmektedir. Doğum artış hızındaki azalma, ortalama yaşam beklentisi süresinin artması, sağlık ve teknoloji alanındaki gelişmeler, ilaç ve tedavi çeşitliliğinin artması ile temel yaşamsal ihtiyaçların karşılanmasına yönelik erişim ve ulaşım olanaklarının artması gibi sebeplerle ülkelerin yaşlı nüfus oranındaki artış ortaya çıkmış bulunmaktadır.

Birleşmiş Milletler (BM), 2023 yılında dünya nüfusunun 8 milyar kişiye ulaştığı belirtilmekte ve 2080 yılında 10,4 milyar kişiye ulaşacağını tahmin etmektedir (UN, 2023: 4). DB ise 2023 yılında dünya genelinde yaşlı nüfus oranını %10 olarak ifade ederken bu oranın 2050 yılında % 16,5'e yükseleceğini tahmin etmektedir (DB, 2024).

Dünya'daki demografik eğilimlere paralel olarak, Türkiye'nin nüfusu da yaşlanma eğilimine girdiği görülmektedir. 2023 yılında Türkiye'nin nüfusunun 85 milyon 372 bin 377 kişi olduğu ve Türkiye'deki yaşlı nüfus oranının ise % 10,2 olduğu açıklanmıştır (TÜİK, 2024a). Bununla birlikte, Türkiye nüfusunun 2030-2070 yılları arasında artış eğiliminde olacağı tahmin edilmekte olup (ÇŞİDB, 2022) nüfus artışına paralel olarak 2080 yılında Türkiye'nin yaşlı nüfus oranının % 25,6 seviyesine ulaşması beklenmektedir (TÜİK, 2023c).

Gerek dünyada gerekse Türkiye'de yaşlı nüfus oranının yüksekliği ve gelecekteki artış tahminlerine ek olarak genç ve çalışma çağındaki nüfus oranındaki olası azalmalarla birlikte yaşlı bağımlılık oranının artması gibi hususlar sosyal koruma politikalarında titizlikle takip edilmesi gereken olgular olarak değerlendirilmelidir. Durumun bu yönü ülke yönetimlerini yaşlı nüfusa yönelik koruyucu sosyal politika uygulamalarını, sosyal güvenlik sistemlerinin kapsamı ve sürdürülebilirliğinin sağlanması ile sosyal koruma harcamaları açısından düşündürmektedir. Çünkü yaşlı nüfus oranında ortaya çıkacak artışlar sosyal politika uygulamalarında, sosyal güvenlik hizmetlerinde ve nihai olarak sosyal koruma harcamalarında da artışlara neden olmaktadır. Bu bakımdan içerisinde bulunduğumuz dönemde devletler, sosyal politika uygulamalarında demografik yapıda mevcut nüfusun ve yaşlı nüfus oranının artışına ilişkin gelişmeleri sıkça gündemlerine taşımaktadırlar.

Ülkelerin demografik yapısındaki yaşlanma yönlü değişimler beraberinde sosyal ve ekonomik değişim ile dönüşüm süreçlerini de getirmektedir. Ülkeler özellikle koruyucu sosyal politika uygulamalarında kapsamı genişletme hedefine giderken aynı zamanda sosyal koruma uygulamalarında sağlanacak katkıyı da optimal seviyeye çekme hedefindedirler. Bu bağlamda, yaşlanan nüfus eğilimi karşısında son zamanlarda ülkelerin gündemini en sık meşgul eden bir konu da emekliliktir. Emeklilik bir sosyal politika uygulaması olarak sosyal güvenlik kurumu çatısı altında bireylerin emek sunumunun sona ermesiyle başlayan ve yaşamlarının sonuna kadar süren bir dönemi ifade etmektedir. Emeklilik, belirli bir yaş sınırından dolayı emek sunumuna ilişkin elverişliliği azalan bireylerin çalışma hayatı boyunca sağladığı katkı nispetinde kendilerine sunulan gelir garantisi ve sağlık ihtiyaçlarına yönelik güvenceyi içeren bir yaşam evresidir (Demirbilek, 2007: 135). Emeklilik bireylerin yalnızca yaşlılık dönemleriyle ilgili olmayıp ayrıca bireylerin emek arzını sağladığı yılların son bulmasıyla kazandığı bir statü olarak da değerlendirilmektedir. Yani emeklilik, yalnızca ve doğrudan olarak yaşlılıkla ilgili olmayıp emeğini sunan bireyin bu süreç sonunda kazandığı bir statü olup yaşlanmanın da bu sürece etki edebildiği bir dönem olarak açıklanabilmektedir.

Özellikle ortalama yaşam süresinin artması, emeklilikten sonra geçirilen sürenin artması ve aktif-pasif sigortalı nüfus dengesinin gözetilmesi temelinde günümüzde ülke yönetimlerinin emeklilik sistemlerine ilişkin düzenlemelerini revize ettikleri gözlemlenmektedir. Buradaki en büyük amaç ülkelerin emeklilik sistemlerinin başta ekonomik olmak üzere her açıdan sevk ve idare edilmesinin sürdürülmesini sağlama hedefidir. Diğer bir deyişle emeklilik sistemlerinde özellikle ekonomik sürdürülebilirliğin gözetilmesi amacı son dönemde ülkelerin emeklilik sistemlerinde zorlaştırıcı girişimlerde bulunmasının en önemli nedeni olarak düşünülmektedir.

Günümüzde devlet yönetimleri emeklilik sistem ve uygulamalarını gözden geçirmekle birlikte emeklilik sistem ve uygulamalarına ilişkin bir değişim ve dönüşüm sinyalleri verilmektedir. Emeklilik sistem ve uygulamalarına ilişkin global çapta gözlemlenen reformun ana hedefi yaşlı nüfus oranının artış eğiliminde olmasından ötürü özellikle erken emeklilik politikalarının terk edilmesiyle birlikte sürecin ekonomik ve idari açıdan devamının sağlanmasıdır. Bu bakımdan ülkeler özellikle işgücü piyasasında bireylerin emeğinden daha fazla yararlanabilmek ve bireylerin ekonomik büyüme hedeflerine daha fazla katkı sağlayabilmesi adına emeklilik sistem ve uygulamalarını

revize etmektedirler. Bu bağlamda, yaşlanan bir demografik yapı eğilimiyle karşı karşıya kalan ülkelerde sosyal ve ekonomik parametrelerin dikkate alındığı, sosyal güvenlik sisteminin aktüeryal dengesinin gözetildiği, iyi planlanmış ve organize edilmiş, etkin bir işleyişe ve sürdürülebilirliğe sahip bir emeklilik sisteminin kurgulanması kaçınılmaz bir gerekliliktir.

Fakat birçok ülkede gerek yaşlılara yönelik sosyal politika uygulamalarının gerekse emeklilik sisteminin düzenlenmesinde rasyonel faktörlerin yanı sıra siyasi kazanımlara yönelik kararların alındığı gözlemlenmektedir. Politika yapıcı aktörler kimi zaman politik kazanım sağlaması amacıyla seçmen tabakasının emekli katmanına yönelik olumlu algı oluşturacak girişimlerde bulunmaktadır. Bu girişimleri kimi zaman sosyal ve ekonomik açıdan alt yapı hazırlığı olmadan ve sosyal ve ekonomik sonuçlarını öngörmeden gerçekleştirmişlerdir. Bu bağlamda özellikle emeklilik hakkına erişim koşullarının belirlenmesi çerçevesinde de uygulanan yaş ve çalışma süresi gibi kriterlerin belirlenmesinde popülizm ve popülist yaklaşımların etkileri tartışılmaktadır. Öyle ki, dünya ülkeleri incelendiğinde ülke yönetimlerinin emekliliğe dair popülist yaklaşımların sistemde neden olduğu sorunları ortadan kaldırmak amacıyla özellikle emeklilik yaşının seviyesini üst sınırlara geçme girişiminde oldukları gözlemlenmektedir. Nitekim, 2048 yılına kadar Amerika Birleşik Devletleri (ABD), Fransa, Almanya, Belçika, Norveç ve Birleşik Krallık gibi ülkeler emeklilik yaşını 67'ye çıkarmayı hedeflerken Danimarka gibi ülkeler 74'e yükseltmeyi hedefleyerek diğer etmenlerin sabit kaldığı varsayılırsa geçmişte emeklilik yaşı üzerinden ortaya konulmuş popülist yaklaşımları terk etme niyetindedirler (OECD, 2023b). Yaşlanan nüfus özellikleri karşısında bireylerin emek piyasasında daha fazla süre yer alması, bireylerin emekliliğe geçişinde yaş ve sigortalılık süresi gibi şartların üst sınırlara çekilmesi girişimlerinin yansıtılması gereken emeklilik bu durumu olumsuz etkileyen unsurlardan biri de popülizm ve popülist yaklaşımlardır. Popülizm, kimi zaman siyasi başarısızlıkları bertaraf eden, kimi zaman ekonomik hedeflere ulaşamamada ortaya çıkan sorunlara karşı bir algı oluşturma ve kimi zamansa siyasi bir kazanım elde etme yolunda bulunan yaklaşım, tavır, davranış olarak tanımlanabilmektedir (Sırma ve Parlak, 2020: 143). Sachs (1989), popülizme dair gerçekleştirdiği yorumlamada popülizm ve popülist yaklaşımın gelir düzeyi düşük seviyede olan dezavantajlı gruplara yönelik sosyoekonomik koşulların iyileştirilmesine yönelik uygulanan ekonomik politikalarda ortaya çıkan hatalara vurgu yapmaktadır. Yani

Sachs (1989), dar gelirli bir gruba yönelik iyileştirici sosyoekonomik girişimlerde var olan yapısal hatalara popülist yaklaşımlar temelinde odaklanmaktadır. Bu bağlamda, popülizmin meselelere yüzeysel bakıldığı, net ve kesin bir çözüm üretilmesinin yerine günü kurtarıcı bir yaklaşım olarak düşünüldüğü gözlemlenmektedir. Politika aktörlerinin emeklilik sistemlerinde konuya sosyal ve ekonomik açıdan şartların gereklerine odaklanmak yerine popülist bir yaklaşımla emeklilerin sağlayacağı politik kazanımlara odaklanması sistemin hem kurgulanmasında hem de uygulanmasında etkili olmaktadır. Bu bağlamda popülizm ve popülist yaklaşımlar, sürdürülebilirliğin sağlandığı bir emeklilik sisteminin kurgulanması ve hayata geçirilmesinde sistemin ekonomik ve idari risklerle karşılaşmasına neden olmaktadır.

Politik aktörlerin emeklilik sistemlerine ilişkin popülist yaklaşımları; yaşlı nüfus oranının yüksekliğine ve artış eğilimine rağmen erken emeklilik politikalarının savunulması ve hayata geçirilmesi, emeklilik kriterlerinin sosyoekonomik koşulların net bir şekilde sürece dahil edilmeden tasarlanması, sosyal koruma harcamalarının Gayri Safi Yurt İçi Hasıla (GSYH) içerisindeki payının yıllar içerisinde artış göstermesi, sosyal güvenlik sistemlerinin bütçe açığında emeklilik sistemlerinin etkisi ve emeklilik sistemine dair tasarıların emekliler üzerinde yıllar içerisinde çok çeşitli sosyoekonomik sorunlara neden olması şeklinde gözlemlenmektedir. Ek olarak emeklilik sistemlerinin yıllar içinde farklı yasal düzenlemelerle farklı koşullar üzerinden uygulanarak sosyoekonomik özelliklere uygun bir standart işleyişin hayata geçirilmemesi ve bahsedilen farklı uygulamaların neden olduğu karmaşık sosyal ve ekonomik sorunlar silsilesi de popülizmin ve popülist yaklaşımların emekliliğe sirayet ettiğine önemli bir göstergedir.

Popülizm ve popülist yaklaşımların Türkiye’de uygulanan sosyal politika ve emeklilik uygulama örneklerinde de gözlemlenmesi söz konusudur. Türkiye’de hem sosyal politika uygulamaları genelinde hem de emeklilik sistemleri özelinde yıllardan beri süre gelen tasarılar ve uygulamalar farklı dönemlerde farklı düzenlemeler temelinde uygulanmıştır. Durumun bu yönü, sosyal politika ve emeklilik sistemlerinde standart bir uygulamanın sağlanamamasına ve sosyoekonomik açıdan çeşitli olumsuzluklarla karşılaşılmasına neden olmaktadır. Türkiye’nin koruyucu sosyal politika uygulama örnekleri cumhuriyetin ilanına kadar uzanmaktadır. Bu bilgilere ek olarak emeklilik uygulamalarının yasal ve kurumsal kökleri de 1949 yılında çıkarılan 5434 T.C. Emekli

Sandığı Kanunu ile başlayarak günümüze kadar uzanmaktadır. Ancak Türkiye'nin emeklilik sistemleri tecrübesine ilişkin dikkat çeken en önemli hususlardan biri hiç şüphesiz ki kamusal emeklilik (yaşlılık sigortası) uygulamalarının farklı yıllarda farklı şartlar temelinde uygulandığı gerçeğidir. Türkiye, farklı yıllarda emekliliğe geçişte uygulanan sigortalılık süresi, prim ödeme gün sayısı ve yaş gibi şartlar üzerinden farklı kıstasların uygulandığı bir tecrübeye sahiptir. Öyle ki emekliliğe geçişte yalnızca sigortalılık süresi, prim ödeme gün sayısı ve yaş gibi şartlara ilişkin farklılıklar bulunmamakla birlikte ayrıca devlet memurları, kendi ad ve hesabına çalışan esnaflar ve iş sözleşmesine bağlı çalışan işçiler açısından da bu şartlara ilişkin farklı uygulamalar gözlemlenmektedir. Durumun bu yönü politika yapıcı aktörlerin emeklilik konusunu ve emeklileri politik süreçlerde bir kazanım olarak düşünebileceğini ve bu bağlamda çeşitli girişimlerde bulunarak emeklilik sistemi üzerinde tasarımlarda bulunabileceğini düşündürmektedir. Özellikle demografik ve ekonomik göstergelerin analiz edilmeden düzenlenen emeklilik sistemi tasarımlarının popülist bir yaklaşımı ifade etmesi söz konusu olmakla birlikte bu yaklaşımların hem sistemsel hem de emeklilerin sosyal ve ekonomik yaşamlarında karmaşık sorunlara yol açması kaçınılmaz bir gerçekliği nitelendirmektedir. Zira Türkiye'de emeklilik sistemleri üzerine gerçekleştirilen girişimler özellikle Türk Sosyal Güvenlik Sistemi'nde yıllardan beri süre gelen bütçe açıklarına, aktif-pasif sigortalı dengesinde bozulmalara ve aktüeryal dengesizliklere neden olmaktadır. Kurumsal bu sorunların yanı sıra ayrıca Türkiye'de var olan emeklilerin sosyal ve ekonomik sorunları da yıllardan beri devam ederek kronik bir hal almış durumu işaret etmektedir.

Bu tez çalışmasının amacı Türkiye'de uygulanan emeklilik düzenleme ve uygulamalarında popülist yaklaşımların olup olmadığını tespit etmektedir. Bu çalışmada nicel içerik analizi tekniğini kullanılmaktadır. Nicel içerik analizi tekniği ile birlikte 1946–2023 yılları arasında oluşturulmuş siyasi parti seçim beyannameleri, hükümet programları ve kalkınma planları emeklilik temelinde incelemeye tabi tutulmaktadır. Bu bağlamda, içerik analizi temelinde frekans (sıklık), kategorisel, değerlendirici ve olumsuzluk/ilişki analizi aşamaları 1946-2023 arasında genel seçimlerde iktidar, muhalefet ya da koalisyon ortakları olan siyasi aktörlerin toplam 90 seçim beyannamesi, 53 hükümet programı ve 12 kalkınma planı olacak şekilde incelenmiştir.

Tez çalışması 1946–2023 yılları arasındaki dönemle sınırlandırılarak erken cumhuriyet dönemi ve tek parti dönemini kapsam dışında bırakmaktadır. Ayrıca ilgili yıllar arasında gerçekleştirilen genel seçimlerde Türkiye Büyük Millet Meclisi (TBMM)’de temsil hakkı elde etmiş ve emeklilik düzenleme ve uygulamalarına oylama süreçlerinde doğrudan etki edebilecek politik aktörler araştırma kapsamına dahil edilerek hem yerel seçimler hem de TBMM’de temsil hakkı elde etmemiş politik aktörler kapsam dışında bırakılmıştır. Çalışma, kamusal emeklilik (yaşlılık sigortası) uygulamalarını kapsamına dahil ederek özel emeklilik uygulamalarını ve maluliyet durumunu kapsam dışında bırakmaktadır. Politik aktörlerin emeklilik sistemlerine ilişkin popülist yaklaşımların tespit edilebilmesi amacıyla ilgili yıllar arasında oluşturulmuş olan siyasi parti seçim beyannameleri, hükümet planları ve kalkınma planları inceleme kapsamına alınarak bu dokümanlar dışında konuyla ilgili meclis konuşmaları, miting konuşmaları, video ve ses kayıtları gibi unsurlar kapsam dışında bırakılmıştır.

Çalışma üç bölümden oluşmaktadır. Çalışmanın birinci bölümünde yaşlılık, emeklilik ve popülizm ekseninde temel kavramlar ele alınmıştır. İkinci bölümde dünyada ve Türkiye’de değişen demografik ve ekonomik özellikler neticesinde emeklilik sistemlerindeki değişim ve dönüşüm ile güncel uygulamalara odaklanılmaktadır. Üçüncü bölümde ise siyasi parti seçim beyannameleri, hükümet programları ve kalkınma planlarının nicel içerik analiz tekniği ile incelenmesi sonucunda elde edilen bulgulara yer verilmiştir. Daha sonra sonuç ve değerlendirme bölümü ile çalışma tamamlanmıştır.

BİRİNCİ BÖLÜM

TEMEL KAVRAMLAR: YAŞLILIK, EMEKLİLİK, POPÜLİZM VE POPÜLİZM EKSENİNDE EMEKLİLİK UYGULAMALARI

1.1. Yaşlı ve Yaşlılık

Yaşamın doğal döngüsü içinde gerçekleşen yaşlanma tüm canlıların kaçınılmaz bir biçimde yaşayacağı bir süreçtir (Tereci ve Turan ve Kasa ve Öncel ve Arslanboyu, 2016: 85). M.Ö. 106-43 yılları arasında yaşamış olan Cicero yaşlılığı; geleceğe dair ümidi kalmayan, yaşamış olduğu hayatın kalan kısmında ümitli olmayan kimseler şeklinde bir tanımlamıştır (Öçal, 2017: 334). Dünya Sağlık Örgütü (DSÖ) yaşlılık için yaşamın devamını sürdürecektir işlevlerin azalmasıyla bedensel ve ruhsal yetersizliklerle birlikte hayata dair adaptasyonun azalması şeklinde bir tanım yapmaktadır (WHO, 2015: 7). Birleşmiş Milletler (BM), yaşlılık için 60 yaş ve üzerinde olan, fiziksel ve psikolojik açıdan zayıflayan bireyleri işaret ederek bir tanım oluşturmaktadır (UN, 2023). Yaşlılık bireylerin fiziki ve psikolojik durumlarındaki değişimin gerileme yönünde olduğu bir hayat evresi olarak ifade edilmektedir (Devlet Planlama Teşkilatı, 2007a: 10). Türk Dil Kurumu (TDK) (2022) ise yaşlılığı, kronolojik olarak belli bir yaşam sürecini yaşamış kişilerin yaşlı olma hali şeklinde tanımlamaktadır.

Yaşlanma; doğumla başlayan ve ölüme uzanan süreci ifade ederken, yaşlı ve yaşlılık ise bir bedenin performans durumunun geçmiş dönemlere oranla azaldığı, eskidiği ve yıprandığı durumu ifade etmektedir (Uyanık, 2017: 70). Dolayısıyla yaşlanma yaşlılık sıfatına haiz olunmasını sağlayan sürece odaklanırken, yaşlı ise o süreci geçiren ve o sürecin geçmesiyle birlikte sahip olunan özellikleri taşıyan kişi olarak açıklanmaktadır. Böylelikle yaşlanmanın bir süreç olması ve yaşlılığın ise bir dönem olması vurgusu yapılmaktadır (Canatan, 2008: 13).

Yaşlılık üzerine açıklanan tanım ve bilgilerden hareketle yaşlılığa dair vurgulanacak en önemli konu geçen zaman, yeni ve tazelik durumunun ortadan kalkması ve eskime durumudur. Bu bakımdan tazelik ve eskime gibi kavramlar çoğu zaman bir meta, cansız varlık ya da mal için kullanılsa da bu bakımdan konunun insan temelinde incelenmesi insanın gençlik halini terk etmesini, eski dinamizmine sahip olmamasını ve

hem zihni hem de bedenini eskitmeye işaret etmektedir. Böylelikle yaşlılık için değinilecek en genel açıklama bireylerin önceki dönemlerde sahip olduğu fiziksel ve psikolojik dinamiklerine sahip olmadıkları, gençlik dönemlerine oranla daha pasif oldukları bir süreçtir. Bu bakımdan yaşlılık bireylerin yaşamsal bazı aktivitelerden mahrum kaldıkları, fiziksel gücün zayıflamasıyla çeşitli faaliyetlerinin kısıtlandığı, bazı durumlarda haz, mutluluk gibi duyguların azalarak hayat beklentisinin azaldığı bir dönem olarak kendini göstermektedir. Diğer bir deyişle yaşlılık hayat kalitesinin azalması ve böylelikle ruhsal ve fiziksel durumun önceki dönemlere göre gerilediği bir dönemdir.

Yaşlı ve yaşlılık kavramının belirleyici kriteri “yaş”tır. Genel olarak yaşlı olmanın kronolojik sınırını belirleyen yaş haddinin 65 olarak belirlenmiştir. DSO (1998), yaşlılığa dair yaş haddini 65 yaş ve üzeri olarak belirtmektedir (WHO, 1998). Buna karşın, bu kriter ülkeden ülkeye farklılık arz edebilen ve üzerinde sıkça tartışılan konuların başında yer almaktadır (Tekin ve Kara, 2018: 220). Yaşlanma ve yaşlılık konusunda dünya genelinde bir standardın yakalanması hedeflenmesine karşın, bu duruma ulaşmak çok kolay değildir. Yaşlılığa dair standart bir geçiş sürecinin, standart bir yaş haddinin ve standart yaşamsal değişimlerin olamamasındaki en temel etkenler yaşlanmaya neden olan faktörlerin çeşitlilik göstermesidir. Yani yaşlılık yalnızca biyolojik bir süreç değildir. Yaşlılık biyolojik faktörlerin yanı sıra sosyal, ekonomik ve kültürel etkenler başta olmak üzere çok çeşitli değişkenlerin etkisiyle var olan bir süreçtir (Sucu, 2019: 68). Dolayısıyla, yaşlılık ve yaşlanma süreci ülkeden ülkeye farklılık göstermekte ve ülkelerin sahip olduğu ekonomik koşullar, gelişmişlik düzeyi gibi temel sosyoekonomik özelliklerin yaşlanmada ve yaşlılığa dair süreçlerde belirleyici olduğu anlaşılmaktadır. Yaşlılığın tanımlanmasında önemli bir kriter olarak bireylerin yaşı ya da yaş aralığı yer almaktadır. BM raporuna göre 60 yaş ve üzerinde olan bireyler yaşlı olarak tanımlanmaktadır (UN, 2015: 41). DSÖ, yaşlılığı tanımlarken yaşlılık haddinin 65 yaş olduğunu vurgulamaktadır (WHO, 1999: 10). DSÖ tarafından yapılan bu yaşlılık sınıflandırmasına göre 65-74 yaş arasındaki gruba genç yaşlılık, 75-89 yaş arasındaki gruba ileri yaşlılık ve 90 ve üzeri yaş grubuna ise çok ileri yaşlılık ya da ihtiyarlık şeklinde kategorize yapılmaktadır (WHO, 2015: 7-8).

Diğer taraftan yaşlılık, çeşitli kavramlarla farklı şekilde açıklanabilen çok boyutlu bir süreçtir. Yaşlılık içerisinde kronolojik, biyolojik, psikolojik, sosyal ve ekonomik

temaları barındıran bir olgudur. Bu bakımdan yaşlılığın kronolojik, biyolojik, psikolojik, sosyal-kültürel ve ekonomik boyutlarıyla ele alınması gereklidir.

1.1.1. Kronolojik Yaşlılık

Kronoloji, zaman bilim ya da zaman dizin olarak anlamlandırılmakla birlikte modern takvimin temelini ifade eden güneş yılına göre geçmişte meydana gelen zamanın araştırma zamanına olan uzaklığını ölçmeye yarayan ölçüttür (Altun ve Kaymakçı, 2016: 159). Kronolojik yaşlılık ise; bireylerin doğumu ile başlayan, kişilerin doğumdan ölüme kadar yaşamış olduğu yıllarla ifade edilen yaşlılıktır (Tuncay ve Ekmekçi, 2017: 484). Bu bakımdan yaşlılığın kronolojik ifadesi nüfus kayıtlarına göre yaşamın başlangıç tarihinin belli olması ve başlangıç tarihinden itibaren geçirilen zamanı vurgulamaktadır. Başka bir deyişle, kronolojik yaşlılık, bireylerin yaşam süreçlerinde yaşayarak geride bıraktığı her bir zamansal ögeyi belirtmektedir. Bireylerin hayattayken geçirdiği her bir dakika, saat, gün, hafta, ay ve yıl yaşlanmanın kronolojik açıdan değerlendirilmesini sağlamaktadır. Dolayısıyla, kronolojik yaşlılık bireylerin hayatında geçirdiği zamanı ve geçirilen zamanın etkisiyle yaşlanmalarını ifade etmektedir. Kronolojik yaşlılık tanımında diğer tüm koşullar kapsam dışında bırakılarak yaşlanmada yalnızca geçen zamanın etkisi, dolayısıyla insan hayatında yaşanmış ve geride bırakılmış takvim yıllarına odaklanılmaktadır.

1.1.2. Biyolojik Yaşlılık

Biyolojik yaşlılık, kronolojik yaşlılığın etkisi altında gerçekleşen, bireyin anatomisi ve fizyolojisindeki değişiklikler ile ortaya çıkan bir yaşlılık türüdür. Biyolojik yaşlılık, kronolojik açıdan birbirini takip eden ve geçen zamanın bireyler üzerinde neden olduğu biyolojik değişimlerdir (Umutlu ve Epik, 2019: 31). Biyolojik yaşlılık kavramı ile görmede zayıflama, duyu ve işitsel fonksiyonlarda azalma, el ve ayaklarda güç kaybı, saçların beyazlaması gibi temel fizyolojik değişimler ile birlikte beyin fonksiyonlarının zayıflaması ve düşünme becerisinin azalması gibi durumlar kastedilmektedir (Kalkınma Atölyesi, 2015: 7). Bahsedilen tüm bu olumsuz değişimler biyolojik açıdan yaşlanmakla birlikte kronolojik süreçte ortaya çıkmaktadır. Bu bakımdan biyolojik yaşlılığa ilişkin olan yaygın genel kanı ise kronolojik yaşlılığın biyolojik yaşlılığa etki etmesidir. Yani bireylerin ömürlerinde geçirdikleri her bir takvim yılı bireylerin bahsedilen biyolojik değişikliklere sevk olmasına neden olmaktadır. Fakat belirtilmelidir ki geçen her zaman

her coğrafyada aynı ölçüde biyolojik yaşlanmaya neden olmamaktadır. Kronolojik açıdan geçen zamanın yanında ülkelerin sosyal ve ekonomik durumları da biyolojik yaşlanmada etkili diğer faktörlerdir.

1.1.3. Psikolojik Yaşlılık

Psikolojik yaşlılık; kronolojik yaşlılık ve biyolojik yaşlılıkla ilişkili olan, bireylerin yaşlılığın getirmiş olduğu fiziksel kayıplar ve davranış uyumsuzluklarına ek olarak bilişsel ve ruhsal özelliklerinde meydana gelen değişim ve dönüşümü ifade etmektedir (Karakas ve Durmaz, 2017: 33). Bir diğer ifadeyle psikolojik yaşlılık bireylerin yaşlanmasıyla birlikte sahip oldukları fiziksel kayıplar neticesinde ortaya çıkan davranışsal uyum becerilerindeki değişimleri ifade etmektedir. Bu bakımdan değerlendirildiğinde psikolojik yaşlılık tanımı bireylerin yaşlanma süreçlerinde ortaya çıkan ruhsal değişimlere odaklanmaktadır. Psikolojik yaşlılığa tesir eden önemli etkenlerin ise geçirilen zaman ve biyolojik değişimler olduğu gözlemlenmektedir. Psikolojik yaşlılık, bireylerin kronolojik açıdan geride bıraktığı yılların bireylerin fizyolojik durumunda meydana getirdiği biyolojik değişimlerin ruhsal açıdan tesirine odaklanmaktadır. Ancak psikolojik yaşlılık konusu her yaşlı bireyin yüksek derecede sahip olacağı bir konu olmayabilir. Zira sosyal ve toplumsal etkenler gibi çevresel koşullarla birlikte bireylerin içerisinde bulunduğu ekonomik düzlem psikolojik yaşlılığı etkileyen öğelerdir. Bu bakımdan kronolojik açıdan geride bırakılan zaman dilimi her bireyde aynı ölçüde psikolojik yaşlanmayı ortaya çıkarmamaktadır.

1.1.4. Sosyo-Kültürel Yaşlılık

Kronolojik yaşlılığın ifade ettiği geçirilen takvim yılları bireylerde biyolojik yaşlanmaya neden olmakla birlikte bu ikili beraberinde sosyokültürel yaşlanmayı getirmektedir. Sosyo-kültürel yaşlılık, bireylerin sosyo-kültürel yansımaların etkisiyle içerisinde yer aldığı toplumda sahip olduğu rollerin yaşlanmayla birlikte değişmesini açıklamaktadır (Umutlu ve Epik, 2019: 31). Sosyo-kültürel yaşlılık ile bireyin toplumsal yaşamında üstlendiği ve büründüğü rollerin değişime uğraması ve bunun sosyo-kültürel hayatta ortaya çıkardığı değişkenlik vurgulanmaktadır. Buna göre, sosyo-kültürel yaşlılık, yaşlanan bireylerin hem toplumsal yapıdaki konumlarında hem de kendi günlük faaliyetlerindeki farklılaşmanın yaşlılık temelinde incelenmesidir (Baran, 2008: 92). Bu bakımdan sosyo-kültürel yaşlılık kapsamında bireyler iki şekilde incelenmektedir. Bir

taftan bireylerin içerisinde yer aldığı sosyal yapı ve toplumsal yaşama dair süreçlerin bireylerin yaşlanma serüvenine etkisi incelenirken diğer taraftan yaşlanma faktörünün bireylerin sosyal yapıdaki pozisyon değişkenliğine odaklanılmaktadır. Pozisyon değişkenliği ile ifade edilen konu bireylerin yaşlanmaya bağlı olarak sosyal hayatın fiziki alanında, önceki dönemlere göre geçirilen zamanın azalması ve diğer taraftan kültürün yaşlılara attığı saygıya olan konudur. Yani yaşlılıkla birlikte bireyler bir taraftan daha az sosyalleşirken, diğer taraftan yaşlılıktan ötürü toplumdaki saygınlıkları artabilmektedir. Bu bilgiler, kültür faktörünün yaşlılık ve yaşlıya dair bakış açısını düşündürmektedir. Zira kültür en genel tanımıyla insanlık tarihinin en başından günümüze yine insanın kendisi tarafından oluşturulmuş ve toplumsal yaşamla bütünleşmiş maddi ve manevi birikimleri ifade etmektedir (Arslantaş, 2008: 105). Bu bağlamda kültür unsuru hem gündelik yaşama dair çizmiş olduğu ve sürdürülecek hayat çizgisi hem de yaşlılık kavramına bakış açısıyla önem arz etmektedir. Kültürel yapıda yaşlılara dair var olan koruyucu ve saygın bakış açısı kültürün yaşlıları konumlandığı alanı belirtmektedir.

Kültürel yapı, yaşlıların toplum içindeki rolünü etkileyen faktörlerden biridir. Bir toplumun sahip olduğu kültürel yapının içinde aile, devlet, ekonomi, eğitim ve inanç gibi ögelere dair çeşitli özellikler barındırır (Nazlı, 2016: 2). Bu özellikler geleneksel toplumsal yapının yansımalarının gözlemlendiği toplumlarda yaşlılara ayrı ve farklı bir değer atfedildiği gözlemlenmektedir. Geleneksel toplumları bir yansıması olan geleneksel aile yapısında yaşlıların aile içerisinde önemli bir figür olduğu ve gözetildiği görülmektedir. Bu durum, yaşlılara kültürel açıdan ulvi bir kimlik kazandırmaktadır. Fakat modern toplumlarda geleneksel aile yapısından çekirdek aile modeline geçildiği görülmekle birlikte bu tip toplumların kültürel yansımalarında geleneksel geniş aile modelindeki birliktelik yerini aynı muhitte barınmaya evrilmiştir (Aydınbaş, 2023: 136). Bu bakımdan yaşlılık kültürle ilişkili olup bir toplumun kültürel özelliklerinin yaşlıların sosyal yaşamlarının temel formlarının etkilenmesi söz konusu olmaktadır.

1.1.5. Ekonomik Yaşlılık

Ekonomik yaşlılık öncelikle kronolojik ve biyolojik yaşlılığın devamı olarak ortaya çıkan bir süreci ifade etmektedir. Ekonomik yaşlılık tanımı ile bireyin yaşlanması sonucunda ekonomik durumunda yaşanan değişimlere odaklanılmaktadır. Ekonomik

yaşlılık, bireylerin çalışma yaşamının sona erip emeklilik dönemine geçmesiyle birlikte ekonomik gücünün değişmesi sonucu gerek yaşam tarzı gerekse sosyal statüsündeki değişim değişmesi olarak tanımlanmaktadır (Sınmaz ve Erbey, 2019: 568). Yaşlılık döneminde emekliliğe sevk olunan bireyin gelirinde bir değişim söz konusu olmaktadır. Yaşlılık temelli gelir değişimi, yaşlanan bireyin çalışma gücünü önceki dönemlere oranla yitirmesi ve bu durumun da bireyin emek arzını olumsuz etkilemesine bağlanmaktadır (Karadeniz ve Durusoy Öztepe, 2013: 78). Dolayısıyla yaşlılık sıfatı bireyin önceki dönemlerde çalışma yaşamına katılımı ve istihdam edilmesiyle orantılı olarak elde ettiği gelirin azaldığı bir süreci işaret etmektedir. Bu bakımdan ekonomik yaşlılık kavramı yaşlanma sürecinin bireylerin ekonomisindeki negatif yönlü değişimlere vurgu yapmaktadır.

Diğer taraftan yaşlılık ve sonrasında emekliliğin getirmiş olduğu gelir azalışı, bireylerin tüketim ve tasarruf eğilimlerinde değişimlerin gözlemlenmesine neden olmaktadır. Yaşlılığın ve emekliliğin neden olacağı ekonomik sorunların yönetilebilmesi ve bu sorunlara dair çözümlerin sürdürülebilirliğinin sağlanması açısından bireylerin servetleri ve gelirleri oranında tüketim tercihlerinin ve tasarruf eğilimlerinin yaşlılıkta değişim gösterdiği gözlemlenmektedir. Bu bağlamda yaşlılığın ekonomik yönü incelenirken değinilmesi gereken bir konu ise Franco Modigliani, Albert Ando ve Richard Brumberg tarafından 1950 yılında ortaya atılan *Yaşam Döngüsü Hipotezi*'nde ele alınmaktadır. Yaşam Döngüsü Hipotezi, Fisher'in 1930 yılında ortaya koymuş olduğu bir tüketici davranışı modeli olan *Zamanlar Arası Seçim Modeli*'nden etkilenerek oluşturulmuştur (Deaton, 2005). Fisher hipotezinde hane halkı tüketiminin hane halkının bugünkü ve gelecekteki gelirli tarafından belirlendiğini savunulmaktadır (Akai, 2022: 405). Fisher'in hipotezinde bireylerin tüketim tercihlerinin zamanlama açısından maksimum fayda amacı güttüğü belirtilmektedir. Bu bakımdan bireylerin tüketim tercihi ya içinde bulunduğu zaman tüketim yaparak gelecekteki tüketimi reddetmek ya da tam tersi olarak gelecekteki tüketime odaklanarak içinde bulunduğu zaman diliminde tüketimi reddederek tasarruf eğilimi göstermektedir. Böylelikle Fisher'in modelindeki tüketim unsuru bireyin yaşam boyu gelirine bağlanmaktadır. Modigliani vd. bireylerin gelirlerinin yaşam boyunca çeşitli dönemlerde değişiklik gösterdiğini ve bu nedenle tasarruf tercihinin gelirin yüksek olduğu dönemlerden ziyade gelirin düşük olduğu dönemlerde tercih edileceğini savunmaktadırlar (Mankiw, 2010: 509-510). Tüketicilerin

davranışlarına dair ifade edilen bu durum ise Yaşam Döngüsü Hipotezi'nin temelini oluşturmaktadır. Yaşam Döngüsü Hipotezi özü itibarıyla ekonomik yaşamın yaşlılık ve emeklilik evrelerinde sürdürülebilmesi için bireylerin göstermiş olduğu temel tüketim ve tasarruf eğilimlerine odaklanmaktadır.

Buna göre, Yaşam Döngüsü Hipotezi bireylerin gelirlerinde belirli zamanlarda yaşanan değişimlere odaklanmaktadır. Bireylerin gelirinin değişiminin bir nedeni de emekliliğe bağlanmaktadır. Fakat bu hipotez emeklilikte bireylerin gelirlerinde azalma olsa bile tüketim alışkanlıklarını koruma isteğinde olabileceklerine ve bu nedenle emeklilik dönemini gözeterek bir tasarruf eğilimine girilebileceğini savunmaktadır (Mankiw, 2010: 510). Bu hipotezde gerçekleştirilen formülasyon ise şu şekildedir:

W: Zenginlik/refah,

R: Emekli olunacak zamana kadar geçen yıl,

T: Emeklilik sonrasında yaşanması umulan/beklenen yıl,

Y: Gelir

C: Tüketim

Hipoteze göre, aynı zamanda tüketici olan bireyin ömrü boyunca elde ettiği kaynaklarını, kalan T ömründe yetecek kadar bölüştürebilir;

$$C: (W+RY)/T \quad (1)$$

Bireyin tüketim fonksiyonunu $C: (1/T)W + (R/T)Y$ şeklinde formülize edilebilmektedir (Mankiw, 2010: 510). Bu noktada dikkat edilmesi gereken konu tüketimin hem gelire hem de bireyin servetine bağlı olmasıdır. Yani toplam tüketimin servetten tüketilmeye yönelik eğilim (a) ile gelirden tüketilmeye yönelik (b) eğilim parametrelerine bağlıdır. Toplam tüketim ise:

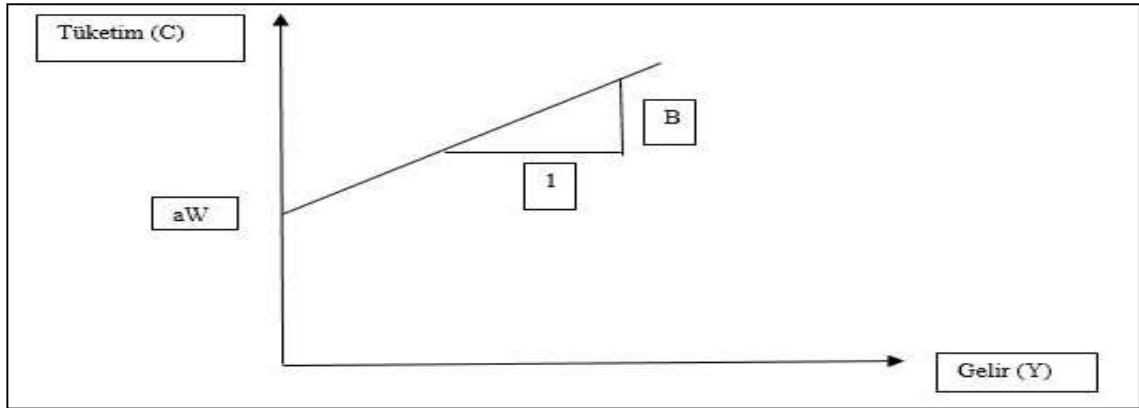
$$C: aW + bY \quad (2)$$

şeklinde formülize edilmektedir.

Yaşam Döngüsü Modeli, tahmin edilen tüketim ve gelir arasındaki ilişkiyi incelerken gelirin sıfıra düştüğü durumlarda tüketimin aW ile ifade edilen zenginlik düzeyine bağlanmaktadır. Bu modele göre tüketicilerin ortalama tüketim eğilimi:

$$C/Y: a(W/Y) + b \quad (3)$$

şeklinde formülize edilmektedir.

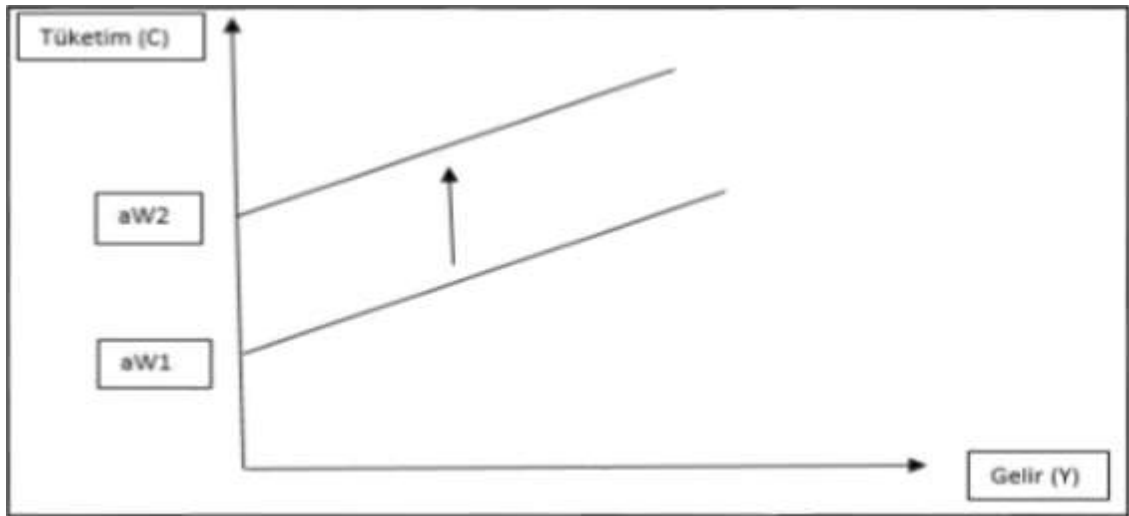

Şekil 1. Yaşam Döngüsü Tüketim Fonksiyonu

Kaynak: Mankiw (2010: 511)

Şekil 1, yaşam döngüsü tüketim fonksiyonu modeli tüketimin hem gelire hem de servete bağlı olduğunu ifade etmektedir. aW ile ifade edilen bireyin şahsi serveti gelirin ortadan kalktığı anda bireye tüketim olanağı sağlamaktadır. Fakat belirtilmelidir ki kişisel servetin sabit kaldığı kısa dönemde geçerli olan bu grafik servetin artması durumunda yukarı yönlü hareket etmektedir.

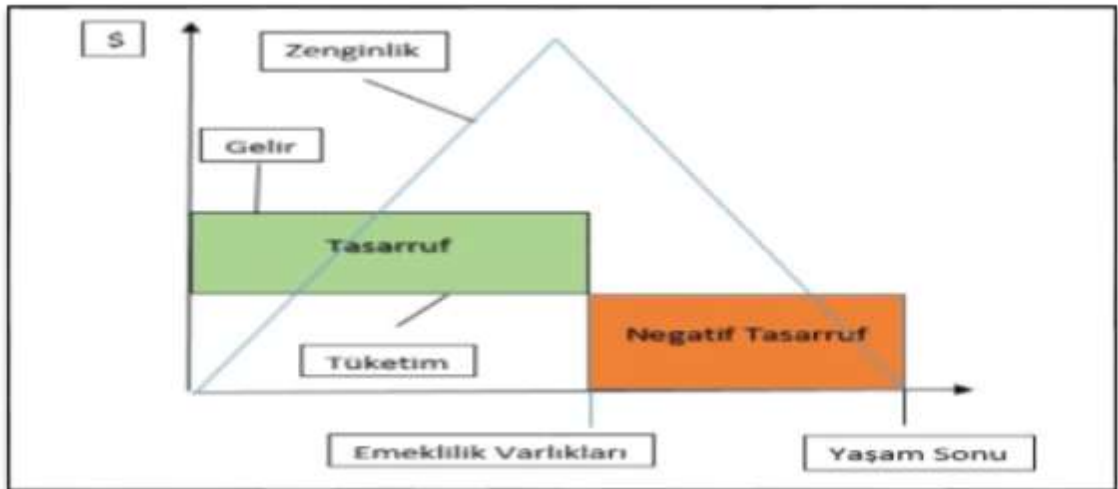
Ekonomik yaşlılıkta gelir, tüketim ve refahın incelendiği bu modelde vurgulanan en önemli konulardan biri de tasarruf eğiliminin bireyin hayatı boyunca değişiklik gösterdiğidir. Yani birey yetişkinlik evresine herhangi bir serveti olmadan geçiş yaparsa öncelikle çalışma yıllarında bir servet birikimi gerçekleştirir ve ardından emeklilik evresinde bu servetini tüketir. Bu bakımdan yaşam döngüsü hipotezi bireylerin yaşamları boyunca tüketimi azaltma/yumuşatma hedefine olabileceklerini ve tasarruf edebileceklerini vurgularken, emeklilikte yaşlıların tasarruf etmeyebileceğini açıklamaktadır. Diğer taraftan servet düzeyi ile tasarruf ve tüketim arasında doğru yönlü bir ilişki bulunmaktadır. Servet arttıkça tüketim de artacaktır.

Şekil 2. Servetteki Değişikliklerin Tüketim İşlevine Olan Etkisi

Kaynak: Mankiw (2010: 512).

Şekil 2, servet düzeyindeki değişimlerin tüketim işlevine olan etkisini açıklamaktadır. Bu bağlamda şayet tüketim eğilimleri servete bağlıysa servetteki artış tüketim eğilimini arttıracaktır.

Şekil 3. Yaşam Döngüsü Doyunca Tüketim, Gelir ve Zenginlik

Kaynak: Mankiw (2010: 513)

Şekil 3'de yer alan Yaşam Döngüsü Modeli'nde, yaşlılıktaki tüketim, tasarruf ve servet dengesi incelenmektedir. Buna göre ilk olarak bireylerin servet düzeyinin çalışma yaşamına geçilmesiyle birlikte arttığı, yaşlılık ve emeklilik döneminde ise azaldığı görülmektedir. Bireylerin çalışma yaşamları boyunca elde ettikleri gelirlerin tasarruf tercihlerine göre bir birikime dönüşmesi ve bu birikimin de nihai olarak serveti ifade etmesi söz konusudur. Ancak emeklilik dönemiyle birlikte gelirden yaşanan negatif yönlü değişim bireylerin tasarruf davranışlarında da değişime neden olabilmektedir. Emeklilik

döneminde tasarruftan vazgeçen bireylerin çalışma dönemlerinde tasarruf ederek elde ettikleri servetlerini tükettikleri gözlemlenmektedir. Bu bağlamda yaşlılık ve emeklilik döneminde bireylerin tüketimlerini gerçekleştirmelerine olanak sağlayacak maddi varlığın yalnızca emekli maaşıyla sınırlı kalmadığı, ayrıca bireysel servetin de bu dönemde tüketime olanak sağladığı görülmektedir. Buna göre, bireylerin yaşlılık ve emeklilik dönemlerindeki tüketimlerini sağlayan finansal dört kaynağın varlığından bahsedilmektedir. Bu kaynaklar; (1) emekli maaşı da dahil sağlık hizmetleri ve diğer sosyal refah programlarını içeren kamu programları, (2) aile üyeleri ya da diğer özel kaynaklardan yapılan gelir/bütçe transferleri, (3) kendi varlık ve servetleri ile (4) çalışmaya devam etmeleri karşılığında elde ettikleri gelirlerdir (UN, 2019).

1.2. Sosyal (Gerontolojik) Yaşlılık Kuramları

Yaşlılık kuramları biyolojik ve sosyal (gerontolojik) yaşlılık kuramları olmak üzere ikiye ayrılmaktadır. Biyolojik kuramlar; yaşlılığı tıbbi bakımdan inceleyen, endokrin, bağışıklık sistemi ve hücrel yaşlanma kuramlarından oluşan kuramlar bütünüdür. Gerontoloji, bilimsel olarak yaşlanma süreçlerini inceleyen bir alanı ifade etmektedir (Ardahan, 2010: 26). Sosyal (gerontolojik) yaşlılık kuramları ise biyolojik yaşlanmanın neden olduğu yaşlılığın sosyal açıdan incelenmesi sonucunda aktivite, yaşamdan çekilme (kopma), rol bırakma, yaş tabakalaşma, süreklilik, modernleşme, değiş tokuş ve sosyo çevresel kuramlarından oluşan kuramlar bütünüdür.

Sosyal (gerontolojik) yaşlılık teorilerinin büyük çoğunluğu 1950'lerden sonra geliştirilmiştir (Hendricks, 1992: 37, Canatan, 2008: 48). Hendricks (1992) bu teorileri birinci kuşak, ikinci kuşak ve üçüncü kuşak teoriler olarak sınıflandırarak her bir kuşağı sırasıyla x, y ve z kuşağına atfetmektedir (Hendricks, 1992: 37) Sosyal (gerontolojik) yaşlılık kuramları, toplum bilimi çalışmaları tarafından bireyin yaşlanmasına istinaden yaşlılığın sosyal refah temelinde neden olduğu değişimleri açıklamak ve yaşlılıkta hayatın iyileştirilmesi amacına yönelik oluşturulmuş kuramlardır. Bu kuramlar, bireylerin ileri vadedeki yaşamlarında sosyal ve ekonomik açıdan hayata tutunabilmeleri, yaşlılara yönelik sosyal ve ekonomik yardım ve hizmetlerin tespiti ve devamlılığı açısından önemlidir. Sosyal (Gerontolojik) yaşlılık kuramları; yaşamdan çekilme ya da kopma kuramı, aktivite kuramı, rol bırakma kuramı, yaş tabakalaşması kuramı, süreklilik kuramı,

modernleşme kuramı, değiş tokuş kuramı ve sosyo-çevresel kuram olarak sekiz başlık altında incelenmektedir.

Yaşamdan çekilme (yaşamdan kopma kuramı), Cumming ve Henry tarafından 1961 yılında oluşturulmuş ve geliştirilmiştir. Bu kuram, yaşlanan bireyin toplumsal ve psikolojik açıdan bağlarının gerilemesi nedeniyle sosyal yaşamdan uzaklaşmayı ifade etmektedir (Üçok, 2018: 454). Yaşamdan çekilme ya da kopma kuramı, yaşlanma sürecinin bireylerde neden olduğu fiziki ve ruhsal gerilemeler nedeniyle bireylerin toplumsal yaşamın halkalarından kopması olarak ifade edilmektedir (Thompson ve Hickey, 2002: 333-335). Bu kuram ile vurgulanmak istenen bireylerin yaşamlarının ileri vadesinde yaşlanmanın etkisiyle sahip oldukları bir takım fiziki ve psikolojik değişimlerin bireyleri hem sosyal yaşama katılma düşüncesinden hem de toplumsal olarak hareket etme gayesinden uzaklaştırdığıdır. Bireylerin yaşlılık etkisiyle sosyal yaşamın gereklerine bedensel ve ruhsal açıdan yetersiz kalması sebebiyle sosyal bağlarının zayıflaması, sosyal entegrasyona erken dönemlerdeki kadar önem vermemesi ve gündelik hayatın sürekliliğinden kopması ve geri çekilmesi bu kuram kapsamında ifade edilmektedir. Bu bakımdan yaşlı bireyin bu çekilme sürecini hasarsız ve uyumlu sağlayabilmesi açısından emeklilik politika ve uygulamalarının önemine atıf yapmaktadır (Henslin, 2003: 390-391). Bu kuramda, yaşlıların, yaşamdan çekilme ya da kopmasının emeklilik uygulamalarıyla birlikte sosyal yapıda oluşabilecek sorunların bertaraf edilmesi, nesiller arası sosyal dokunun sağlıklı aktarılması ve ayrıca sosyal rol ve statülerdeki devir teslimin önemine de vurgu yapılmaktadır (Quadagno, 2014: 50). Çünkü yaşlılık bireylerin fiziksel ve ruhsal açıdan değişimlerini gerçekleştirirken bireylerin sosyal yapıda işgal ettiği pozisyonların ve toplum içerisinde bulunulan konumunun da değişimini zorunlu kılmaktadır. Bu geçiş aşamasındaki en önemli koruyucu uygulamalardan birinin de emeklilik olduğu düşünülmektedir.

Aktivite kuramı, yaşamdan çekilme kuramına bir tepki olarak Robert J. Havighurst, Seldon Tobin ve Bernice L. Neugarten tarafından 1968 yılında ortaya atılmıştır. Dinamik bir yaşlılık hedefindeki aktivite kuramında değişen toplumsal rol ve sosyal statülerin getireceği psikolojik ve fizyolojik olumsuzlukların yaşlılığa yönelik aktivitelerle engellenebileceğini savunmaktadır (Powell, 2006: 49). Böylece aktivite kuramı, yaşlılık sürecinde bireylerin çeşitli aktivitelerle dinç kalmasını ve sosyal yaşamdan kopmalarını engelleyerek yaşlıların sosyal entegrasyonunu sağlamakta ve

böylelikle yaşlılık evresinin optimal düzeyde aktif geçirilmesini hedeflemektedir (Formosa, 2019: 3). Buna göre, yaşlılık sürecinde bireyleri olabildiğince aktif kalmalıdır. Böylelikle, yaşlılığın getirdiği fiziksel ve ruhsal gerilemeyi yaşlılığa uygun aktivitelerle azalacak, pozitif yaşlanma sağlanacak ve yaşlılar sosyal yaşama dahil olacaktır (Powell, 2006: 49). Ayrıca aktif bir yaşam süren insanların daha mutlu olduğu iddia edilmektedir (Hendricks, 1992:41). Bu bakımdan aktivite kuramı yaşlılığa dair yaşamdan çekilme ya da kopma kuramının aksine yaşlılıkta bireylerin hayatın akışının içerisinde tutulmasına odaklanmaktadır. Kuram, yaşlılıkta bireylerin erken dönemlerde yapmış oldukları aktivitelerden ziyade yaşlı bireylere uygun aktivitelere odaklanarak yaşlı bireylerin dinç ve etkin bir yaşlılık sürmesini hedeflemektedir.

Rol bırakma kuramı, Blau (1973) tarafından ortaya atılan bu kuramda, bireylerin yaşlılık dönemine geçişte önceki döneme ait rolleri bırakarak yaşlılık dönemine ait rolleri benimsemesi ve uygulamasının sosyal ve psikolojik yansımaları ele alınmıştır. Kuramda (Blau, 1973), genel hatlarıyla yaşlılığın neden olduğu sosyal yaşam ve toplumsal pozisyon değişikliklerinde yaşlanan bireylerin özellikle yaşlılık ve emeklilik dönemlerinde sergileyecekleri davranışların ve rollerin erken dönemlere göre değişim göstereceğini ifade etmektedir. Bu bakımdan rol bırakma kuramı yaşlanan bireyin yaşlı sıfatına ait rolleri sergilemesini ve önceki dönemlerde sahip oldukları ailevi, mesleki vb. sosyal rollerin terk edilmesiyle birlikte bu rollerin yaşlılıkta sergileyememesinin oluşturacağı psikolojik baskıyı azaltabileceğini savunmaktadır. Örneğin, yaşlılık dönemine kadar sergilenen aile reisi, çalışan birey ya da dinamik aile üyesi rol ve sıfatlarının bırakılarak bunların yerini büyük anne ya da büyük baba gibi sıfatların alarak bu sıfatların getirdiği rollerin sergilenmesinin bireyleri psikolojik açıdan rahatlatacağı vurgulanmaktadır (Karaca, 2010: 53).

Yaş tabakalaşması kuramı, bireylerin toplum içerisindeki tabakalaşmasını yaş faktörüne dayandırarak açıklamaktadır (Victor, 2005: 23). Yaş tabakalaşması kuramında vurgulanan toplumsal tabakalaşma konusu yaş temelinde ortaya çıkmakla birlikte yaşlanma nedeniyle bireylerin yaşlı sınıfa mensup olmalarını açıklamaktadır. Yaşlılıkla birlikte zayıflayan fiziksel ve psikolojik yeterlilikler bireylerin sosyal ve ekonomik yaşamının zayıflamasını işaret etmektedir. Bu nedenle bireyler toplum içerisinde özellikle statü ve gelir bağlamında eşitsizliklere maruz kalabilmektedir. Dolayısıyla yaş başta olmak üzere yaşlılığın neden olduğu ekonomik ve sosyal zayıflama bireyin bu özelliklere

sahip diğere bireylerin de olduğu bir tabakaya dahil edilmesine sebep olmaktadır. Tüm bu bilgilerden hareketle yaş tabakalaşması kuramı da bireylerin toplum nezdinde yaşlılık hallerinden ötürü belirli bir yaş grubunun oluşturduğu tabakaya mensup kişiler olmasına işaret etmektedir.

Sürekliilik kuramı, Atchley tarafından geliştirilen bu kuram, bireylerin kişilik özelliklerine odaklanmaktadır. Her birey gelişim süreci içerisinde bedensel ve ruhsal olarak kendini geliştirirken bir kişilik oluşturmaktadır. Bireyler hayata dair tüm süreçlerde kişilik özelliklerine göre tepki vermekte ve pozisyon almaktadır. Sürekliilik kuramı da bireylerin yaşlılık dönemlerinde temel kişilik özelliklerini tamamen terk etmemeleri gerektiğini savunmaktadır (Atchley, 1971; 1999). Bireylerin var olan kişilik özelliklerini olabildiğince hayatlarına yansıtılmaları ile yaşlılık dönemi psikolojik açıdan daha sağlıklı yaşayabileceklerdir (Atchley, 1999: 98). Zira kişilik özelliklerini yaşlılık döneminde sergileyemeyen yaşlıların uyumsuz, huzursuz ve mutsuz bir yaşam evresinde olduğu gözlemlenmektedir (Uğurlu vd., 2010: 56-57). Dolayısıyla bu kuramda, bireylerin gündelik yaşamına ışık tutan alışkanlık ve hayat tarzının yaşlılık nedeniyle son bulan çeşitli rol ve statülerin minimal düzeyde korunması amaçlanmaktadır. Böylelikle, bireyin kişiliğinin özünün korunarak sergilenmesi ve sürdürülmesiyle psikolojik olumsuzlukların engellenmesi savunulmaktadır. Nihai olarak kuram, bireylerin yaşlılık dönemine geçişte önceki dönemlerde sahip oldukları tecrübeler, davranış kalıpları ve temel kişilik özelliklerinin devam ettirilmesinin yaşlılık döneminin neden olabileceği psikolojik ve sosyal gerilemeyi engelleyici yönüne vurgu yapmaktadır (Minhat vd., 2013: 51).

Modernleşme kuramı, Cowgill ve Holmes tarafından 1972 yılında temellendirilmiş olup modernleşme süreci ile yaşlılık arasındaki ilişkiye odaklanmaktadır. Modernleşme kuramında yaşlılığı modernleşme öncesi ve sonrası ile ilişkilendirmektedir. Yaşlanan bireylerin geleneksel toplumlardaki manevi birikimleri onlara dair saygınlığı ifade edilmektedir (Street, 2007: 154). Modernleşme ile birlikte eğitim, sağlık, endüstri, teknoloji ve kentleşme süreçlerinde yaşanan değişim ve dönüşüm temele oturtularak bu süreçlerin yaşlıların toplumsal konumuna etkisine odaklanmaktadır. Bu bakımdan modernleşme ile birlikte ifade edilen alanlarda yaşanan gelişim, değişim ve dönüşüm yaşlı bireylerin entegrasyonunun kolay olmadığı, bu nedenle yaşlıların modernleşme kaynaklı bu süreçlerde sosyal ve ekonomik açıdan olumsuz etkilendikleri

sonucunu ortaya çıkarmıştır. Yani gelenekselden modernliğe giden toplumsal yapı, yaşlıların konumunda negatif bir etki oluşturmaktadır. Bu olumsuzluklar modernleşmenin getirdiği yeniliklerin sosyal ve ekonomik açıdan yaşlı bireylerin sahip olduğu geleneksel özellikler karşısında bireyleri değişim ve dönüşüme zorlamasıdır. Bilgi çeşitliliğinin arttığı, değişen teknoloji ile birlikte endüstrinin evrilmesi ve kent yaşamındaki etkenler yaşlıların modernleşmenin getirmiş olduğu yeni düzene alışmaları noktasında zorlanmasına neden olmuştur. Modernleşme kuramı da bu noktada yaşlıların toplumsal yapıdaki pozisyonunun modernleşme ile birlikte sosyal ve ekonomik açıdan olumsuz etkilenmesine işaret etmektedir.

Değiş tokuş kuramı, Thibaut ve Kelley tarafından 1959 yılında ortaya konulmuştur. Bu kuram, modernleşme kuramı ile ilişkili bir kuram olmakla birlikte modernleşme süreçlerinin yaşlı bireylerin toplum içerisindeki konumlarında çekilme yönlü bir değişmeyi açıklamaktadır (Taşkesen, 2017: 33). Değiş tokuş kuramı, modernleşme sürecinin artmasıyla yaşlıların toplumsal statülerindeki değer azalışına odaklanmaktadır. Bu bakımdan değiş tokuş kuramı, bireylerin yaşlılıkta modernleşmenin etkisiyle toplum içerisinde davranışsal bir değiş tokuş sürecine yöneldiğini ifade etmektedir. Bu değiş tokuş, yaşlıların sorumluluk ve maliyet oluşturacağı davranışları ödül ve manevi tatmin sağlayıcı davranışlarla değiştirmesine vurgu yapmaktadır. Yaşlanan bireyin modern toplumda artık önemli bir statüden ziyade kendi geleneksel yaşantısını koruyacak bir tercihe yönelmesi söz konusudur. Bu bağlamda bu kuram temelinde, yaşlı bireylerin toplumsal yapıda bulunma yoğunluğunu çekilmeyle değiştirerek psikolojik olumsuz faktörlerin negatif etkilerinin en aza indirilmesi durumu vurgulanmaktadır.

Sosyo-çevresel kuram, Gubrium (1972) tarafından aktivite kuramını tamamlayıcı nitelikte bir bakış açısıyla oluşturulmuştur. Bu kuram, yaşlılık sürecinin çevresel koşullar ile iletişim ve etkileşimine odaklanmaktadır (Gubrium, 1972: 281-283). Bu kuram, yaşlanma sürecinde bireylerin geçirdiği yaşam evrelerinin yaşanılan çevreyle olan bağına odaklanmakta ve bireyin yer aldığı çevrenin yaşlanma sürecindeki etkisine vurgu yapılmaktadır. Aile yaşantısı, iş hayatı, sosyal ağlar, inanç, akrabalık, hemşerilik gibi sosyal ve çevresel etmenler bireylerin yaşlanma süreçlerinde bir bütün olarak etki etmektedir. Ayrıca, yaşlılıkta gösterilen davranışların sosyal ve çevresel koşullardan

etkilendiği belirtilmektedir. Yaşlılık sürecinin bağlı bulunan sosyal çevre ile sürdürüleceği bu kuramın temel kapsamını oluşturmaktadır.

1.3. Yaşlılık Temelli Sorunlar

Yaşlılık, bireylerin yaşam süreçlerinin son dönemini ifade eden bir dönemsel kategoridir. Bireyler yaşlanma ile birlikte hayatlarında önemli değişimler yaşamaktadır. Yaşlılık temelindeki değişimlerin odak noktası bireylerin sahip olduğu temel fizyolojik ve psikolojik değişimlerle ilgilidir. Bu değişimler bireylerin önceki dönemlerde sürdürdüğu gündelik yaşam formlarının evrilmesine yol açmaktadır. Fakat bu evrilme ve değişim süreci bireylerin yaşamlarında yaşlılık nedeni birçok sorunla karşılaşmasına da neden olmaktadır.

Yaşlılık temelinde gözlemlenen en genel sorunlar; ekonomik yetersizlikler, yaşlı yoksulluğu, sağlık, barınma, sosyal yardım ve hizmetlere erişim, ulaşım, yalnızlık, sosyal dışlanma ve yaş ayrımcılığı gibi sosyoekonomik sorunlarıdır.

Yaşlılık temelli sorunların en başında kuşkusuz ki ekonomik sorunlar yer almaktadır. Yaşlılıkla birlikte bireylerin çalışma güçlerindeki zayıflamaya paralel olarak işgücü piyasasındaki pozisyonlarında birtakım değişimler yaşanmaktadır. Yaşlanan bireylerin arzını sundukları emeğin miktarının önceki dönemlere oranla düşüş eğilimine girmesi yaşlı bireylerin gelirlerini aynı oranda azaltabilmektedir. Bu bakımdan gelir düzeyindeki azalış yaşlı bireylerin ekonomik yaşamlarında önemli sorunlarla karşılaşmalarına, emekli maaşı ile geçinememelerine, refahının azalmasına ve nihai olarak da yaşlı yoksulluğuna maruz kalmalarına sebep olmaktadır (Müftüler, 2018: 10). Özellikle işsizlik, enflasyon oranındaki artış, paranın alım gücündeki azalış ve ek gelir elde etme imkanının yaşlılık nedeniyle neredeyse imkansız hale gelmesi yaşlı bireylerin ekonomik handikaplara maruz kalmasına neden olmaktadır.

Bu bağlamda, yaşlılık döneminde gözlemlenen bir diğer ekonomik temelli sorun ise yaşlı yoksulluğudur. Yaşlı yoksulluğu, yaşlılığın neden olduğu fiziksel ve psikolojik zayıflamaya bağlı olarak bireylerin gelirlerinde ortaya çıkan azalma ile ilgili bir sorundur. Yaşlılık nedeniyle çalışma yaşamında önceki dönemlere oranla daha az aktif olan ya da hiç aktif olmayan bireyin geliri bu duruma oranla azalmakta, gelir azalışındaki bu durum ise yaşlıların asgari şartlarda ihtiyaç duyduğu temel gereksinimlerini karşılayamaması

şeklinde sonuçlanmaktadır. Buna göre, yaşlılık dönemindeki fiziki ve ruhsal değişimlerin gelir durumunu azalış yönlü etkilemesi ve böylelikle yaşlı bireylerin ekonomik ve sosyal açıdan ihtiyaçlarını tam anlamıyla karşılayamaması sorunu yaşlı yoksulluğu sorununu meydana getirmektedir (Türkan ve Sezer, 2017: 41).

Yaşlılık eksenli ifade edilen ekonomik sorunların üstesinden gelinmesi, diğer bir deyişle yaşlı refahının gözetilmesi günümüzün en önemli konularından biridir. Yaşlı refahı yaşlı bireylerin sosyal ve ekonomik açıdan kendilerine yeten bir konu olarak ifade edilmektedir (Durmaz Bodur, 2022: 58). Bu bakımdan yaşlı refahı gelir, barınma, beslenme, sağlık gibi unsurlar ile yaşam tatmini, mutlu hissetme ve esenlik içerisindeki bireysel ilişkilerden oluşan çeşitli sosyoekonomik göstergelerden oluşmaktadır (Özmete, 2008: 10). Yaşlı yoksulluğu ile mücadele yani yaşlı refahını ekonomik anlamda tesis edecek uygulamalar ise yaşlıların emekli aylıklarındaki iyileştirme eksenli gelir güvencesinin sunulması insan onuruna yaraşır bir hayat teminatı, sağlık hizmetlerine erişim, barınma ve beslenme koşullarında yaşlı desteğinin sağlanması ekonomik sorunlara karşı tedbir örnekleridir. Yaşlılık temelli ekonomik sorunların ortadan kaldırılmasına ilişkin tüm bu önerilerin ise sosyal devlet anlayışıyla doğru orantılı olarak gözlemlenmesi kaçınılmazdır. Emekli maaşının yanı sıra, sosyal devlet ilkesi gereği yaşlılıkta vatandaşların ekonomik sorunlarına istinaden maddi destek uygulamaları söz konusu olmaktadır. Buna göre Türkiye’de uygulanan 2022 Sayılı Kanun kapsamında 65 yaş ve üzeri kimsesiz ve bakıma muhtaç Türk vatandaşlarına bağlanan yaşlılık aylığı yaşlılıkta karşılaşılan ekonomik sorunlara istinaden önemli bir sosyal yardım uygulamasıdır¹. Bu kanun gereğince kişi Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakıfları tarafından temin edilen evrak ile SGK çatısı altında gerekli sosyal yardıma erişmektedir.² Ayrıca, huzurevleri, yaşlı bakım merkezleri, yaşlı hizmet merkezleri, evde bakım hizmetleri, muhtaç ve kimsesiz 65 yaş üstü vatandaşlara uygulanan yaşlılık aylığı hizmetleri gibi hizmetler ile yerel yönetimlerce yaşlılara yönelik ev temizliği ve ilaçlama hizmetleri, gıda ve yakacak yardımı, ücretsiz taşıma gibi hizmetler sosyal devlet anlayışı

¹ 65 Yaşını Doldurmuş Muhtaç, Güçsüz ve Kimsesiz Türk Vatandaşlarına Aylık Bağlanması Hakkında Kanun, md. 2.

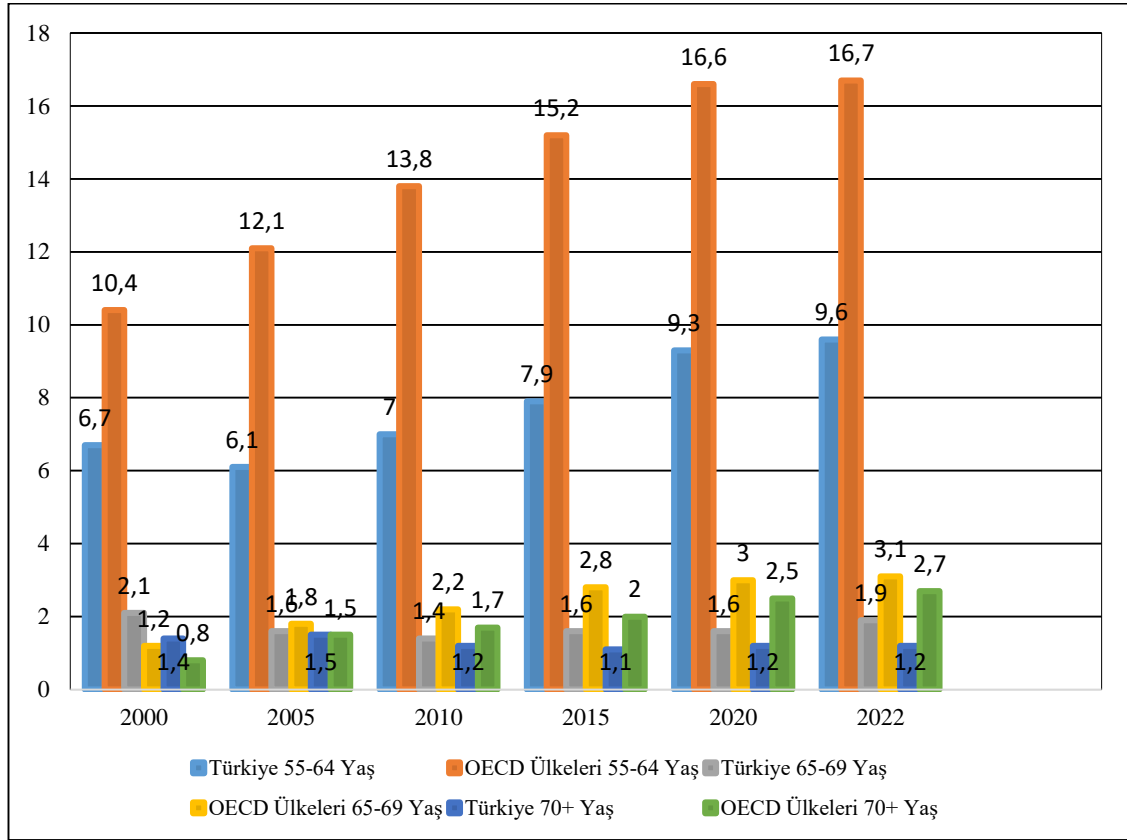
² 65 Yaşını Doldurmuş Muhtaç, Güçsüz ve Kimsesiz Türk Vatandaşlarına Aylık Bağlanması Hakkında Kanun, Kanun, md. 2/a

temelinde sunulan sosyal ve ekonomik yardım ve hizmetleri örnelemektedir (Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı, 2012: 14-18).

Diğer taraftan, bireylerin ekonomik eksenli sorunların üstesinden gelmek amacıyla yaşlılık döneminde de işgücü piyasasında bulunabilmesi söz konusudur. Bu bakımdan çalışma yaşamında yaşlılık kapsamında yaşlı çalışan/işçi kavramı ortaya çıkmaktadır. Yaşlı çalışan/işçi sıfatına dair işgücüne ilişkin hangi yaş sınırının bir limit olduğu üzerinde bir kesinlik bulunmamakla birlikte ILO, yaşlı çalışan/işçi kıstasını 55-64 yaş aralığında değerlendirmekle birlikte 55-64 yaş aralığındaki yaşlı çalışan sayısının 2030 yılına kadar küresel işgücünün dörtte birine eşit olacağını belirtmektedir (ILO, 2020). ILO'nun Yaşlı İşçiler Tavsiye Kararı Raporu'nda, *“Yaşça ilerledikleri için istihdamda ve mesleklerde güçlüklerle karşılaşabilecek olan tüm çalışanlar”* ifadesine yer vererek yaş kategorilerini ülkelerin sosyal ve ekonomik koşullarına dayandırmaktadır (ILO, 2022a). OECD, çalışma yaşamının ikinci yarısında bulunan ancak henüz emeklilik yaşına erişmemiş, kariyerinin ortasını geçmiş ve 55-64 yaş aralığındaki çalışanların tamamını için yaşlı işgücü tanımını gerçekleştirmektedir (OECD, 2024b: 24).

Ülkelerin demografik özellikleri incelendiğinde şayet doğurganlık oranının azalması ve ortalama yaşam süresinin artmasıyla birlikte yaşlanan nüfus özelliği söz konusuysa özellikle yaşlı çalışanların (işçilerin) oranının artış eğiliminde olması ve emeklilik sonrasında bireylerin işgücü piyasasında emek arzını devam ettirmesi kaçınılmazdır (Ofloğlu ve Albar, 2017: 338). Bu durumda bulunan yaşlıların ekonomik ihtiyaçlarını karşılamak amacıyla emeklilik sonrasında çalışması mümkün olmaktadır. 2012 yılında AB üyesi ülkelerde (27 ülke) gerçekleştirilen bir ankete göre 50-69 yaş grubunun %30'unun gelir kaygısı ve geçim mücadelesi nedeniyle işgücü piyasasında kalmaya devam ettiği tespit edilmiştir. Bunun yanı sıra yaşlı çalışanların (işçilerin) aidiyet duygusu, kendini gerçekleştirme güdüsü ve sosyal çevresinde var olan ağlar üzerinden toplumsal yaşamı devam ettirmesi arzusu nedeniyle işgücü piyasasında kaldıkları belirtilmektedir. 2021 yılı itibarıyla Avrupa'da emekliliğin 70 yaş seviyesine çekilmesi tartışılırken *Yaşlanan Avrupa'da Beklenen Çalışma Süresi Raporu*; 60-64 yaş aralığının %46,4'ünün, 65-69 yaş aralığının %13,2'sinin, 70-74 yaş aralığının %4,9'unun ve 75 yaş ve üzeri grubun ise %1,4'ünün işgücü piyasasında kaldığını belirtmektedir. AB üyesi ülkeler içerisinde Estonya 65-69 yaş aralığında ve 70 yaş ve üzeri bireylerin istihdam oranının en yüksek ülke olduğu belirtilirken bu bölgede yaşlı çalışan/işçi nüfusun

ağırlıkla sağlık ve hizmet sektöründe çalışma faaliyetleri sürdürdüğü belirtilmektedir (Eurostat, 2021).

Grafik 1. Türkiye ve OECD Ülkeleri Yaşlı Çalışan (İşçi) Oranı (%)

Kaynak: OECD, (2023d) verileri kullanılarak yazar tarafından düzenlenmiştir.

Grafik 1’de Türkiye ve OECD ülkelerinde 2000-2022 dönemi yaşlı çalışan (işçi) oranı gösterilmektedir. Buna göre, 2000-2022 yılları arasında OECD ülkeleri ve Türkiye’de yaşanan nüfusa paralel olarak özellikle 55-64 yaş aralığında bulunan çalışan sayısının oldukça arttığı gözlemlenmektedir. OECD ülkelerinde 2000 yılında 55-64 yaş aralığında çalışanların oranı %10,4’dan, 2022 yılında %16,7’ye yükselirken; Türkiye’de 2000 yılında %6,7’den 2022 yılında %9,6’ya yükselmiştir. Diğer taraftan, bu veriler 55-64 yaş arası bireylerin OECD ülkeleri içinde Türkiye’ye oranla işgücü piyasasında daha fazla kaldığı gözlemlenmektedir. OECD ülkelerinde 65 yaş üstü yaş üstü çalışanların oranı artmıştır. 65-69 yaş aralığındaki yaşlı çalışan/işçi oranında ilişkin verilerde OECD ülkelerinde 2000 yılında %1,2’den, 2022 yılında %3,1’e yükselmiş olup, Türkiye’de bu oran 2000 yılında %2,1 iken 2022 yılında %1,9 olarak gözlemlenmektedir. 65-69 yaş aralığında yer alan yaşlı çalışan/işçi oranında Türkiye, OECD ülkelerinin hemen hemen yarısı kadar olup gerisinde yer almaktadır.

70 yaş ve üzeri nüfusa dair yaşlı çalışan/işçi oranı OECD ülkelerinde 2000-2022 yılları arasında artış eğiliminde olduğu gözlemlenmektedir. 2000 yılında bu oran %0,8 iken 2022 yılında %2,7 olarak belirtilmektedir. Türkiye’de 2000 yılında bu oran %1,4 iken 2022 yılında %1,2 olarak belirtilmektedir. Türkiye 70 yaş ve üzeri nüfusun işgücünde bulunması temelinde OECD ülkelerinin gerisinde kalmaktadır.

Yaşlı çalışan/işçi oranına dair bu veriler 55-70 yaş aralığında yer alan bireylerin yaş skalasına göre değişen oranlarda işgücü piyasasında kaldığı gözlemlenmektedir. Güncel olarak 65-69 yaş aralığında OECD ülkelerinde her 100 kişiden 3’ünün, Türkiye’de ise hemen hemen 2 kişinin, 70 yaş ve üzerindeki her 100 kişiden OECD ülkelerinde hemen hemen 3’ünün Türkiye’de ise 1’inin çalışmaya devam ettiği görülmektedir. Bu bakımdan emeklilik politikaları oluşturulurken erken emeklilik politikalarının terk edilerek emeklilik yaşının üst sınırlara çekilmesini öngörebilmektedir (OECD, 2023d). Yaşlı çalışan nüfusa dair oransal artışın hedeflenmesi, diğer bir deyişle yaşlı çalışanların emeklilik sonrasında çalışma yaşamını sürdürmesini teşvik etmek amacıyla Türkiye’de Sosyal Güvenlik Destek Primi (SGDP) ödemesi üzerinden muafiyet uygulanmaktadır. SGDP, temel şartları sağlayıp yaşlılık ve emeklilik aylığı bağlanmasına hak kazanan sigortalıların aylıklarında kesinti yapılmadan hizmet akdine bağlı olarak çalışmaları durumunda prim ödemesinin işveren tarafından gerçekleştirilmesini ifade etmektedir (SGK, 2024a). Buna göre, 5510 sayılı Sosyal Sigortalar ve Genel Sağlık Sigortası Kanunu’nun (SSGSSK) yürürlüğe girdiği 2008 yılı Ekim ayı ve öncesinde hizmet akdiyle çalışan sigortalıların SGDP işveren tarafından ödenmekte olup bu sigortalıların aylığından bu kapsamda bir kesinti yapılmamaktadır (SGK, 2024a). Bu bakımdan açıklanan emeklilik sonrasında da çalışma yaşamını sürdürmesi ekonomik açıdan desteklenmektedir.

Yaşlılık temelinde gözlemlenen sorunlardan biri de sağlık sorunlarıdır (Kurt vd., 2020: 34). Bireyler yaşlılık dönemlerinde fiziki ve ruhsal yeterliliklerindeki gerilemelere istinaden çeşitli sağlık sorunlarıyla karşılaşmaktadırlar. Bu sorunlar; kalp hastalıkları, sinir sistemi hastalıkları, bilişsel hastalıklar, solunum yolu hastalıkları, eklem rahatsızlıkları, diyabet, uykusuzluk ve güçsüzlük gibi problemlerdir (Karadakovan, 2005: 170- 172). Bireylerin yaşlılık dönemlerinde ifade edilen yaşlılık eksenli bu rahatsızlıklar yaşlı bireylerin gündelik yaşantılarını olumsuz etkilemektedir. Yaşlılıkla birlikte ifade edilen bu hastalıklara ilişkin olarak yaşlıların hayat kalitelerini arttırmak amacıyla sağlık

hizmetlerine erişim ve ulaşımın, tedavi imkanları ile ilaç temininin kurumsal olarak sosyal devlet anlayışıyla etkin yönetilmesi gerekmektedir. Bu bakımdan yaşlıların karşılaştıkları sağlık sorunlarına ilişkin kurumsal olarak uygulanan çeşitli sosyal yardım ve hizmetler söz konusudur. Huzurevleri, bakım ve rehabilitasyon merkezleri, gündüz bakım evleri, yaşlı hizmet merkezleri ve evde bakım hizmetleri gibi gerontolojik sosyal hizmetler ile barınma, fiziksel ve psikolojik bakım gibi hizmetler gerontolojik sosyal hizmet uygulamaları arasında yer almaktadır (Altun, 2021: 37-38).

Yaşlılık temelli önemli sorunlardan biri de barınma sorunudur. Barınma sorunu yaşlılıkta yaşlı bireylerin barınma ihtiyacını karşılayacak yeterli bir gelirin olmamasından kaynaklanmaktadır. Yaşlılıkla birlikte ortaya çıkan ekonomik ve sağlık sorunları barınma sorununu da beraberinde getirebilmektedir. Ekonomik durumu zayıflayan yaşlıların bir yandan da sağlık sorunlarına maruz kalmasıyla barınma ihtiyaçlarını karşılayacak gelir getirici faaliyetlerde bulunmalarına engel olmaktadır. Böylelikle yaşlı bireyler için sağlıklı bir barınma imkanına erişebilmenin önü kapanmaktadır. Bir diğer yaşlılık temelli barınma sorunu ise huzurevleri, yaşlı bakım evleri ve rehabilitasyon merkezleri ile gündüz bakım evleri gibi kurumsal yapılardaki yetersizlikten kaynaklanmaktadır. Kimsesiz kalmış ya da aile bağları zayıflamış olan yaşlılara dair sunulabilecek en etkin barınma hizmeti kuşkusuz ki yaşlı bakım evleridir. Fakat çok eklemlili bu sorunlar yine birbirini etkilemektedir. Zira ekonomik ve sağlık sorunlarıyla mücadele eden yaşlıların özel statüde hizmet veren bir yaşlı bakım evinde barınması oldukça zordur. Bu bakımdan yaşlılık döneminde karşılaşılabilecek barınma sorununa karşı sosyal devlet anlayışı ile inşa edilecek yapılar önemli bir çözüm yolu olabilecektir. Huzurevleri, yaşlı bakım evleri ve rehabilitasyon merkezleri gibi yapıların inşasının sosyal devlet kapsamında yapılmasının yanı sıra şehirlerin planlanmasında da yaşlılara yönelik sosyal konutların yaşlıların özellikle gelir durumları dikkate alınarak inşa edilmesi yaşlılıktaki barınma sorununa dair uygulanabilecek çözüm yollarını oluşturmaktadır (Sılaydın, 2008: 102-103). Bu noktada vurgulanan konu, dezavantajlı grupların barınma sorunlarına dair uygulanan koruyucu sosyal politika uygulamaları kapsamında yaşlılara yönelik kira ya satın alma ilişkin süreçlerde uygun fiyatlı ya da düşük faizli kredi imkanlarının yaşlılara yansıtılarak barınma sorunlarının çözüme kavuşturulmasıdır.

Sosyal yardım ve hizmetlere erişimdeki problemler yaşlılığa dair karşılaşılan bir diğer sorundur. Yaşlı bireylerin karşı karşıya kaldığı sorunlarının temel nedenlerinden

biri olan bu durumda yaşlılar ihtiyaç duydukları sosyal yardım ve hizmetlere fiziki nedenlerle ulaşamamaktadır. Özellikle yaşlılıkla gelen sağlık sorunları yaşlıların fiziki anlamda sosyal yardım ve hizmetlere ulaşımını olanaksız kılmaktadır. Bu durumda bireylerin yaşlılıkta ihtiyaç duydukları sosyal yardım ve hizmetlere erişme noktasında yol, yetersiz alt yapı hizmetleri, konum ve bina yapısı gibi fiziki nedenlerle ulaşamama riskini yaşayabilmektedirler. ILO, bahsedilen sosyal yardım ve hizmetlere dair erişim güçlüğünü bir sosyal risk olarak değerlendirmektedir (ILO, 1952). Bu nedenle Türkiye’de sosyal yardım ve hizmetlere yaşlıların erişebilmesi amacıyla çeşitli uygulamalar gerçekleştirilmektedir. Bu uygulamalar anayasanın 60. ve 61. maddeleri ile teminat altına alınmıştır.³ Bu teminatlar yaşlıların sosyal yardım ve hizmetlere ulaşmasında yasal ve kurumsal düzenlemelere yönelik süreçlere olumlu etki ederek çeşitli ücretsiz taşımacılık, evde bakım, yaşlı aylığı, gıda ve barınma yardımı gibi uygulama örneklerinin hayata geçirilmesini sağlamıştır.

Ulaşım sorunu yaşlılık döneminde bireylerin en sık maruz kaldığı önemli sorunlardan biridir. Ulaşım sorunu hem kamu kurumları ve bu kurumların kurumsal hizmetlerine hem de yaşlıların yaşam alanlarındaki çeşitli noktalara fiziki açıdan erişebilme güçlüklerini ifade etmektedir (Küçük, 2021: 268-269). Yaşlılık döneminde bireyler ya fiziksel ve psikolojik nedenlerle ya da yaşlı bireyin yaşadığı konutun bulunduğu muhitin uzaklığı sebebiyle ihtiyaç duyduğu kurumlara ve bunların hizmetlerine fiziki açıdan erişemeyebilmektedir. Bu durum, yaşlıların sosyal yaşam alanları olarak ifade edilen çarşı, pazar, market vb. yerlere dair sahip olduğu erişim sorunlarını ifade etmektedir. Bu bağlamda ilgili sorunlara ek olarak var olan maddi imkansızlıklar (ekonomik sorunlar) ulaşım açısından özel hizmet alınmasını da engeller niteliktedir. Bu sorunların yanı sıra şehirlerin sahip olduğu fiziki alt yapı yetersizlikleri, düzensiz kentleşme, trafik yoğunluğu, toplu taşımadaki yetersizlikler yaşlıların ulaşım açısından sorun yaşamasına neden olan diğer unsurlardır. Bu bakımdan yaşlı dostu kent politikalarının oluşturulması ve hayata geçirilmesi yaşlıların ulaşım sorunlarını çözmeye önem arz etmektedir.

Yalnızlık, yaşlılık döneminde bireyleri maruz kaldığı bir diğer sorunu teşkil etmektedir. Ekonomik sorunlar, yaşlılıkta yoksullaşma, fiziksel ve psikolojik

³ Türkiye Cumhuriyeti 1982 Anayasası, md. 60 ve md. 61.

yetersizlikler, erişim ve ulaşım sorunları yaşlılık döneminde bireylerin karşılaştığı önemli sorunlardır. Yaşlılığın getirmiş olduğu bu sorunlar nihai olarak bireyin yalnızlaşmasını, sosyo-çevresel açıdan bir kopuş içerisine girmesini ve uyum sağlayamayarak yalnızlaşmasına neden olmaktadır (Danış, 2007: 3). Özellikle yaşlılığın neden olduğu ekonomik sorunlar ve hastalıkların oluşturduğu psikolojik baskı bireylerin yalnızlaşmasına ve duygusal bir izolasyon yaşayarak sosyal yaşamın halkalarından uzaklaşmasına neden olmaktadır (Komşu, 2014: 374).

Yaşlılık döneminde bireylerin karşılaştığı önemli sorunlardan bir diğeri de sosyal dışlanma ve yaş ayrımcılığı sorunudur. Sosyal dışlanma en genel anlamıyla bireylerin toplumsal bütünleşmesini sağlayacak ekonomik ve sosyal haklardan ve kaynaklardan yoksun olmasını ifade etmekle birlikte bireyin sosyoekonomik anlamda toplumla bağının kopmasını ifade etmektedir (Durusoy Öztepe ve Ünlütürk Ulutaş, 2013: 309-310). Diğer bir tanıtımda ise sosyal dışlanma; gelişmiş ülkelerde var olan refah seviyesinin dağıtıma sunduğu paydan yararlanamama şeklinde tanımlanabilmektedir (Tartanoğlu, 2011: 6). Sosyal dışlanma bireylerin etnik köken, cinsiyet, ekonomik, sosyal, kültürel ve fiziksel birçok değişken sebebiyle ötekileştirilmesi ve toplumsal hayatın dışına itilmesi şeklinde olabilmektedir (Keskin, 2019: 268). Yaşlılık ve sosyal dışlanma kavramları bağlamında gerçekleştirilen bu tanım ve açıklamalar meselenin iki kavram arasındaki ilişkiye odaklanılmasını sağlamaktadır. Yaşlılıkla birlikte gelen fiziki ve ruhsal gerilemeler yaşlı bireylerin sosyal ve ekonomik açıdan hayata dahil olmalarını güçleştirmektedir. Durumun bu yönü bireylerin sosyal yaşamlarında geri çekilmelerine ve toplumsal yaşamın halkalarından kopmalarına neden olmaktadır.

Ayrımcılık ise en genel tanımıyla çeşitli farklılıklar (ırk, din, dil, cinsiyet, yaş vb.), eksiklikler, yoksunluklar ya da düşünsel farklılıklar nedeniyle bireylerin toplumun genelinden farklı muamele görmesi anlamına gelmektedir. Bireyler yaşlılıkla birlikte yaşlılık sıfatından dolayı ayrımcılığa uğrayabilmektedirler (Kayacan, 2017: 17). Bu ayrımcılık ise yaş ayrımcılığı olarak ifade edilmektedir. Yaş ayrımcılığı, bireylerin yaşlılık durumu ve ilerlemiş yaşından ötürü kendisine olan tutum ve ilişkilerde ortaya çıkan olumsuz ve ayrıştırıcı davranışlar ve süreçler bütünüdür (Özütürker, 2021: 3046). Yaşlılara yaşlı sıfatı nedeniyle olumsuz nitelermeler yapılması bireyin ötekileştirilmesine de neden olmaktadır. Ötekileştirme, bireylerin yaşlılık sıfatlarından dolayı toplumdan

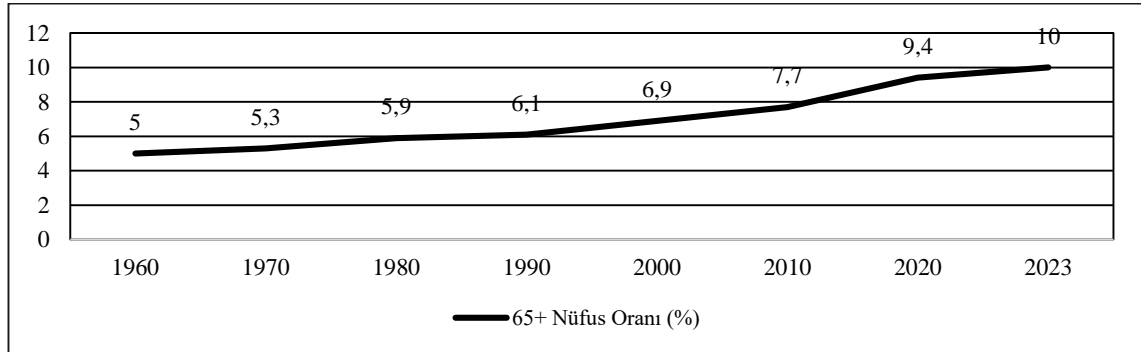
ayrıştırılması ve sosyal yaşam halkalarının dışına itilerek öteki olarak görüldüğü durumunu ifade etmektedir (Canpolat, 2021: 82).

Yaşlı bireyler sosyal yaşamın yanı sıra ekonomik yaşam süreçlerinden dışlanan ve öteki olarak nitelendirilebilmekte ve yaşlı ayrımcılığı eksenli bu tutum ve davranışlar nedeniyle işgücü piyasası dışına itilmektedir. Yaşlı bireylerin genç çalışanlarla kıyaslanması fiziki ve ruhsal temelde gerçekleştirilerek yaşlı bireylerin çalışma faaliyetinde psikolojik ve fiziksel açıdan yetersiz olduğu düşünülebilmektedir. Bu nedenle yaşlı bireyler çalışma yaşamında iletişim noktasında sosyal açıdan dışlanırken yaşlılık nedeniyle düşük ücretle çalıştırılma ya da hiç çalıştırılmama gibi sosyoekonomik eksenli sorunlarla karşı karşıya kalabilmektedirler (Özütürker, 2021: 3047). Nitekim yaşlılık dönemine ait bu sorunlar bireylerin sosyal ve ekonomik yaşamın halkalarından kopmalarıyla birlikte yaşlıların toplumda işgal ettikleri pozisyondan çekilmelerine de neden olmaktadır. Bu sorunla mücadelede özellikle yaşlılığa dair aktivite kuramından yararlanılarak yaşlıların sosyal yaşamlarını pekiştirici aktivitelerin kurumsal olarak hayata geçirilmesi ile sağlanmalıdır.

1.4. Dünyada ve Türkiye’de Yaşlılık ve Demografik Özellikler

Günümüzde dünyanın karşılaştığı en önemli sosyoekonomik sorunların başında dünya nüfusunun yaşlanması yer almaktadır. Dünya nüfusunun yaşlanmasının çeşitli nedenleri vardır. Doğurganlık (fertilite) hızının/oranının azalması yaşlı nüfus artışının nedenleri arasında yer alan en önemli konulardan biridir (Mandıracıoğlu, 2010: 41). Genç nüfus oranının toplam nüfus içerisindeki payının azalması ve ortalama yaşam beklentisindeki artış gibi nedenler yaşlı nüfus oranının dünya nüfusu içerisindeki payının artmasına olanak sağlamaktadır (Kalkınma Bakanlığı, 2014). Bu bilgilere ek olarak sağlık ve tedavi imkanlarının gelişimi, beslenme ile barınma konularındaki iyileştirmeler ve tüm bunların olumlu etkisi sebebiyle ortalama yaşam beklentisi süresinin artmasına istinaden ölüm (mortalite) oranlarındaki azalışlar yaşlı nüfus oranını arttıran diğer durumlar arasında yer almaktadır (WHO, 1998). Yaşanan bu demografik değişim sürecinde devlet yönetimleri yaşlanan nüfusa dair sosyal koruma politikalarına odaklanmakta ve yaşlı nüfusun sosyal ve ekonomik açıdan esenliğini sürdürebilmek için girişimlerde bulunmaktadır. Bu bakımdan ülkeler sağlık, istihdam, barınma, güvenlik, beslenme ve emeklilik sistemlerini oluştururken toplam nüfus içerisindeki genç nüfus, çalışma

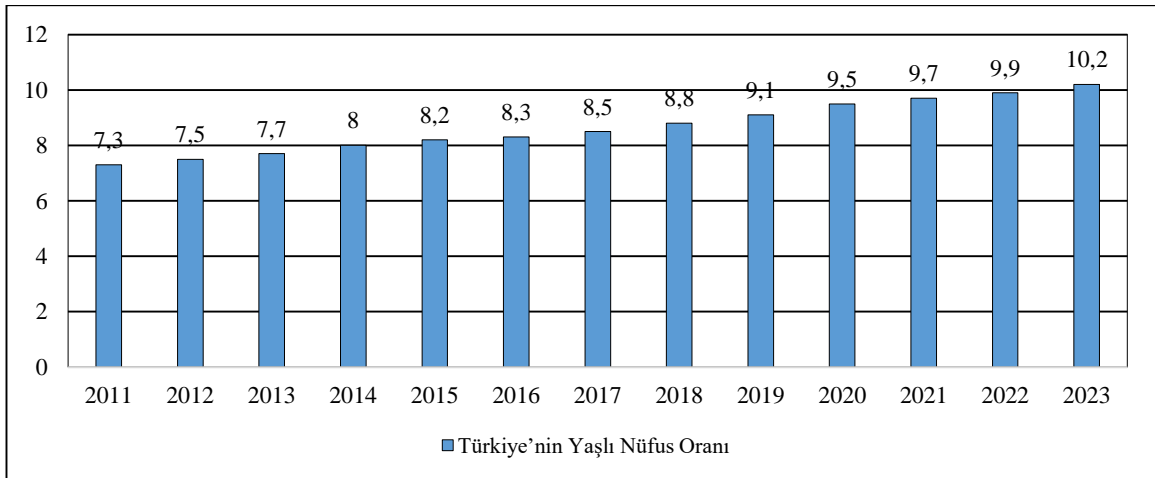
çağındaki nüfus, yaşlı nüfus, genç bağımlılık oranı ve yaşlı bağımlılık oranı gibi demografik parametreleri göz önünde bulundurmaktadır.

Grafik 2. Dünya Yaşlı Nüfus Oranı (%)

Kaynak: DB, (2024) verileri kullanılarak yazar tarafından düzenlenmiştir.

Grafik 2’de, 1960-2023 yılları arasında yaşlı nüfusun (65 yaş ve üzeri) dünya nüfusu içindeki oranı gösterilmektedir. Buna göre, 1960 yılından 2023 yılına kadar yaşlı nüfusun yıllar içinde bir artış eğiliminde olduğu ve 1960 yılında %5 iken 2023 yılında %10’a yükseldiği görülmektedir.

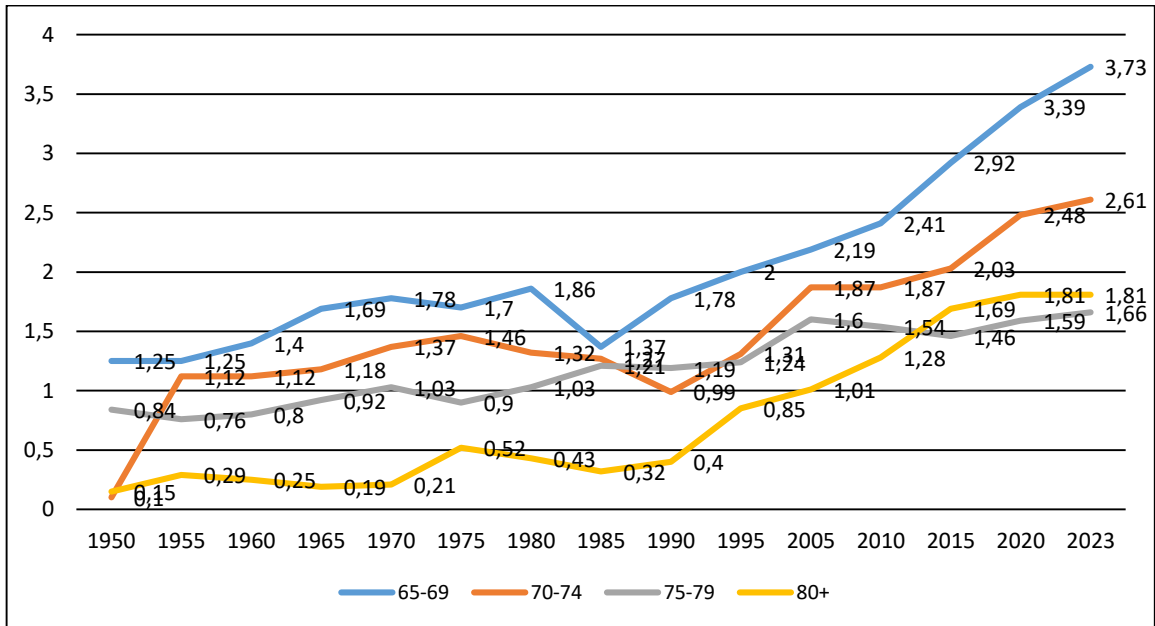
Grafik 3. Türkiye’de Yaşlı Nüfus (65+ Yaş) (%)

Kaynak: TÜİK 2011-2023 Yılları ADNKS Sonuçları verileri yazar tarafından düzenlenmiştir.

Grafik 3’te Türkiye’nin 2011-2023 yılları arasındaki yaşlı nüfusun (65+ yaş) toplam nüfus içindeki oranı gösterilmektedir. Buna göre, Türkiye’de yaşlı nüfus oranı 2011-2023 yılları arasında artış göstermektedir. TÜİK’in Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi (ADNKS) verilerine göre yaşlı nüfusun oranı 2011 yılında %7,3 iken 2023 yılında ise %10,2 olarak gerçekleşmiştir. 2023 yılında 85,3 milyon kişiye ulaşan Türkiye nüfusunda yaşlı nüfusun toplam nüfus içindeki oranının %10,2 oranında olması nüfusun yaşlanmasının bir göstergesidir. Nüfusun yaşlanması ile ilgili bilgi veren göstergelerden

biri olan ortanca yaş, Türkiye’de 2018 yılında 32 iken 2023 yılında 34’e yükselmiştir. Bu bağlamda, Türkiye’nin nüfus artış hızı da azalmaktadır. Türkiye’nin yıllık nüfus artış hızı 2008 yılında binde 13,1, 2022 yılında binde 7,1, 2023 yılında ise binde 1,1 olarak kaydedilmiştir (TÜİK, 2024b).

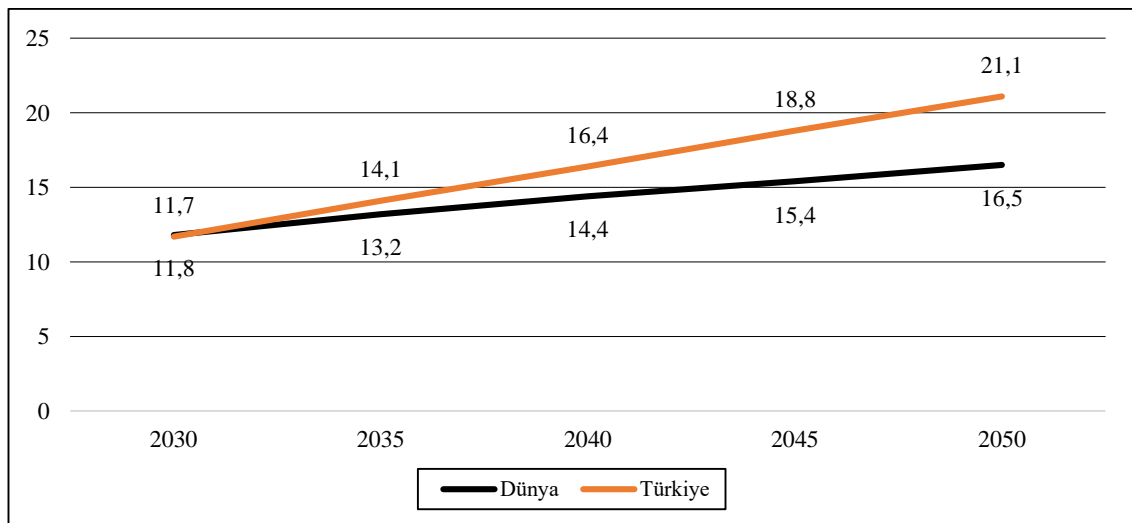
Türkiye’de yaşlı nüfus, diğer yaş gruplarındaki nüfusa göre daha yüksek bir hız ile artış göstermektedir. Türkiye’de çocuk ve genç nüfusun toplam nüfus içindeki payı azalmakta olup, yaşlı nüfusun payı artmaktadır. Buna göre Türkiye’de ilk nüfus sayımının yapıldığı 1935 yılında genç nüfusun (0-14 yaş) toplam nüfus içindeki payı %41,4 iken, yaşlı nüfusun (65+) payı %3,9’dur. 2023 yılında ise genç nüfusun (0-14 yaş) toplam nüfus içindeki payı %21,4’e düşerken, yaşlı nüfusun payı %10,2’ye yükselmiştir. Diğer taraftan, Türkiye’de ekonomisindeki üretken demografik grubu gösteren çalışma çağındaki nüfusun (15-64 yaş) toplam nüfus içindeki oranı ise en yüksektir. 1935 yılında %54,7 olan çağındaki nüfusun (15-64 yaş) oranı daha da artarak 2023 yılında %68,3’e ulaşmıştır (TÜİK, 2024a). Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığının 2022 yılında yayımlanmış olduğu raporda Türkiye’nin ileri vadedeki nüfus tahminlerini 2023 yılından 2069 yılına kadar artış eğiliminde olduğu, 2070 yılından sonra ise azalış eğilimine girmesi tahmin edilmektedir. Rapora göre, 2030 yılında Türkiye nüfusunun 93 milyon 329 bin kişi, 2050 yılında 104 milyon 749 bin kişi ve 2080 yılında ise 107 milyon 100 bin kişi olacağı tahmin edilmektedir (ÇŞİDB, 2022).

Grafik 4. Türkiye’de Yaş Grubuna Göre Yaşlı Nüfus Oranı 1950-2023 (%)

Kaynak: (OECD, 2023c).

Grafik 4, Türkiye’de 1950-2023 yılları arasında yaş gruplarına göre yaşlı nüfus oranlarını ifade etmektedir. Verilere göre, 65-69, 70-74, 75-80 ve 80+ yaş grubuna dair nüfus oranlarının 1950’den 2023 yılına kadar bazı yıllarda azalma eğilimi gösterdiği gözlemlense de 1950’ye oranla 2023 yılında artış gösterdiği gözlemlenmektedir. Bu durum Türkiye’de yaşlı nüfus oranının artış özelliklerine paralellik göstermektedir. Ayrıca özellikle 1990’lı yıllardan günümüze doğru kısmi azalışların ortaya çıktığı görülse de ilgili yaş gruplarına ilişkin oranların hissedilir bir artış eğiliminde olduğu anlaşılmaktadır.

Grafik 5. Dünya ve Türkiye’de Yaşlı Nüfus Projeksiyonu (65+ Yaş) (%)

Kaynak: DB, (2024) verileri kullanılarak yazar tarafından düzenlenmiştir.

Grafik 5’teki bilgiler, Dünya’da ve Türkiye’de toplam nüfus içinde yaşlı nüfusun oranına ilişkin gelecek tahminlerini içermektedir. Buna göre, yaşlı nüfus oranının hem dünya hem de Türkiye nüfusu içerisindeki oranının 2030-2050 yılları arasında artış eğiliminde olduğu gözlemlenmektedir. 2030 yılında yaşlı nüfusun dünya nüfusu toplamındaki oranı %11,8 olması beklenirken Türkiye’deki yaşlı nüfus oranının %11,7 olarak gerçekleşeceği tahmin edilmektedir. Bu oranların 2050 yılında dünya genelinde %16,5 olacağı tahmin edilirken Türkiye’nin dünya yaşlı nüfus oranının üzerinde bir veriye ulaşacağı tahmin edilmekle birlikte 2050 yılında Türkiye’nin yaşlı nüfus oranının %21,1 olacağı öngörülmektedir (DB, 2024). Bu durumda gelecek vadede Türkiye’nin yaşlı nüfus oranının dünyanın yaşlı nüfus oranı üzerinde bir seviyede olması beklenmektedir.

Yaşlı nüfusun demografik verileri incelenirken hiç kuşkusuz değinilmesi gereken en önemli konulardan biri de *Genç Bağımlılık Oranı ile Yaşlı Bağımlılık Oranı*’dır.

Bağımlılık oranı ekonomik olarak aktif olan 15-64 yaş grubunda bulunan nüfusun bağımlı nüfus olan çocuk (0-14 yaş) ve yaşlı (65+ yaş) nüfusa oranını göstermektedir. Genç bağımlılık oranı 0-14 yaş aralığındaki nüfusun 15-64 yaş aralığındaki çalışma çağındaki nüfusa oranı iken yaşlı bağımlılık oranı ise 65 yaş ve üzerindeki nüfusun 15-64 yaş aralığında olan çalışma çağındaki nüfusa oranını ifade etmektedir. Çocuk bağımlılık oranı çalışma çağında bulunan her 100 kişi başına düşen “0-14” yaş grubundaki çocuk sayısını gösterirken, yaşlı bağımlılık oranı çalışma çağındaki yüz kişiye düşen yaşlı sayısını göstermektedir (TÜİK, 2023c). Bu bakımdan genç ve yaşlı bağımlılık oranı aşağıdaki gibi hesaplanmaktadır:

Bu bakımdan genç ve yaşlı bağımlılık oranı formülü aşağıdaki gibidir:

$$\text{Yaşlı Bağımlılık Oranı} = \frac{(65 \text{ yaş üzeri nüfus})}{(15-64 \text{ yaş arasındaki nüfus})} \times 100 \quad (1)$$

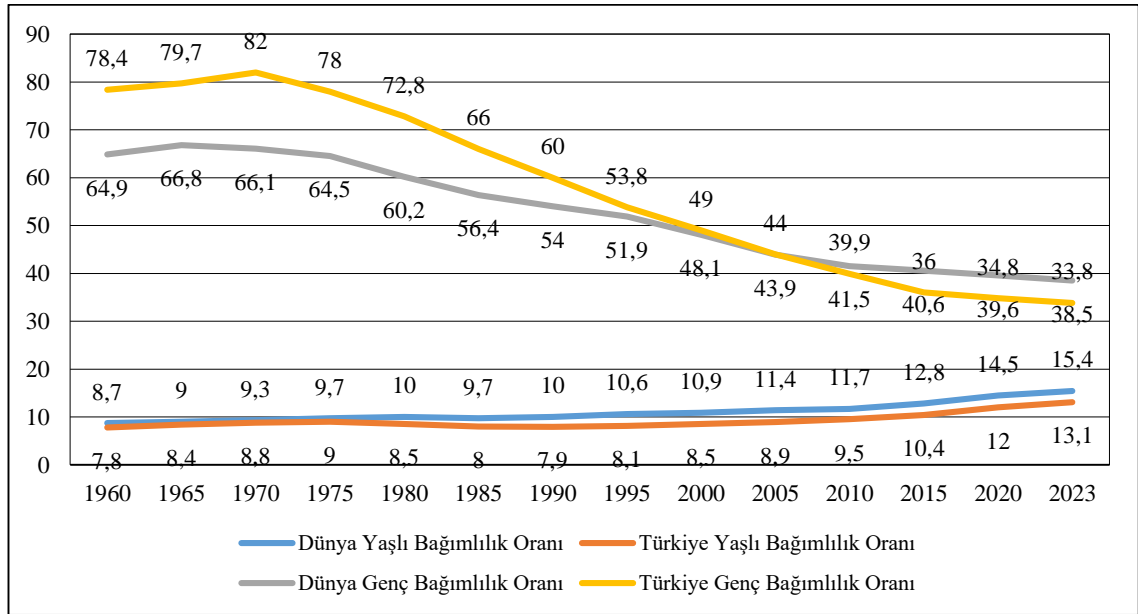
$$\text{Genç (Çocuk) Bağımlılık Oranı} = \frac{0-14 \text{ yaş arasındaki nüfus}}{15-64 \text{ yaş arasındaki nüfus}} \times 100 \quad (2)$$

Genç ve yaşlı bağımlılık oranı çalışabilir çağıdaki nüfusun sosyal ve ekonomik açıdan finanse edeceği genç ve yaşlı nüfusu ifade etmekte ve ülkelerin geleceğe yönelik demografik ihtiyaçlarının ortaya konması bakımından önemlidir. Bu bakımdan genç bağımlılık oranı hem çalışma çağındaki nüfusa dahil olacak yeni jenerasyonun vurgulanması hem de çalışma çağındaki nüfusun sosyal ve ekonomik açıdan finanse ettiği nüfus bölümü olması açısından önemlidir. Yaşlı bağımlılık oranı işgücü piyasasından yaş itibarıyla çekilmiş yaşlı nüfusun sosyal ve ekonomik ihtiyaçlarının karşılanması açısından önem arz eder. Zira 15-64 yaş arasındaki çalışma çağındaki nüfus işgücü piyasasında emek arzını sürdürerek pasif nüfustaki yaşlı nüfusu finanse etmektedir. Bu noktada 65 yaş ve üzerindeki yaşlıların emekli maaşları, tedavi ve ilaç gibi sağlık giderleri çalışma çağındaki nüfus tarafından sağlanmaktadır.

Değinilmesi gereken önemli bir diğer konu ise sosyal güvenliğin aktüeryal dengesinin gözetilmesiyle emeklilik sisteminin finansmanıdır. Sosyal güvenlik literatüründe genel görüş her 4 sigortalı çalışanın 1 emekliyi finanse edebilmesidir (Yaşarlar, 2016: 10). Bu bağlamda ülkelerin aktif-pasif sigortalı dengesini gözetmesi sistemin sürdürülebilirliğinin sağlanması açısından büyük önem arz etmektedir. Durumun bu yönü, toplam nüfus içerisinde yer alan genç nüfus, çalışma çağındaki nüfus, yaşlı

nüfus, genç ve yaşlı bağımlılık oranlarına dair verilerin gözetilmesi emeklilik sistemlerinin sevk ve idare edilmesi açısından ülke yönetimlerinin en önemli gündemlerini oluşturmaktadır.

Türkiye'nin içinde bulunduğu demografik fırsat penceresi de sosyal güvenlik ve emeklilik sistemleri açısından önem arz etmektedir. Demografik fırsat penceresi, bağımlılık oranının düşük seviyede olduğu geçici döneme verilen ad olmakla birlikte 30-40 yıllık bir vadede genç ve yaşlı nüfusun toplamının çalışma çağındaki nüfus toplamının altında kaldığı demografik yapıyı işaret etmektedir (Özdemir, 2019: 9). Buna göre, demografik fırsat penceresi 65 yaş ve üzeri nüfusun toplam nüfusun %15'inden az olduğu, 15 yaş altındaki nüfusun toplam nüfustan %30'undan az olduğu bir demografik yapıdır (UN, 2004: 2). Demografik fırsat penceresi ülkelerin kalkınma hedefleri açısından önem arz etmektedir.

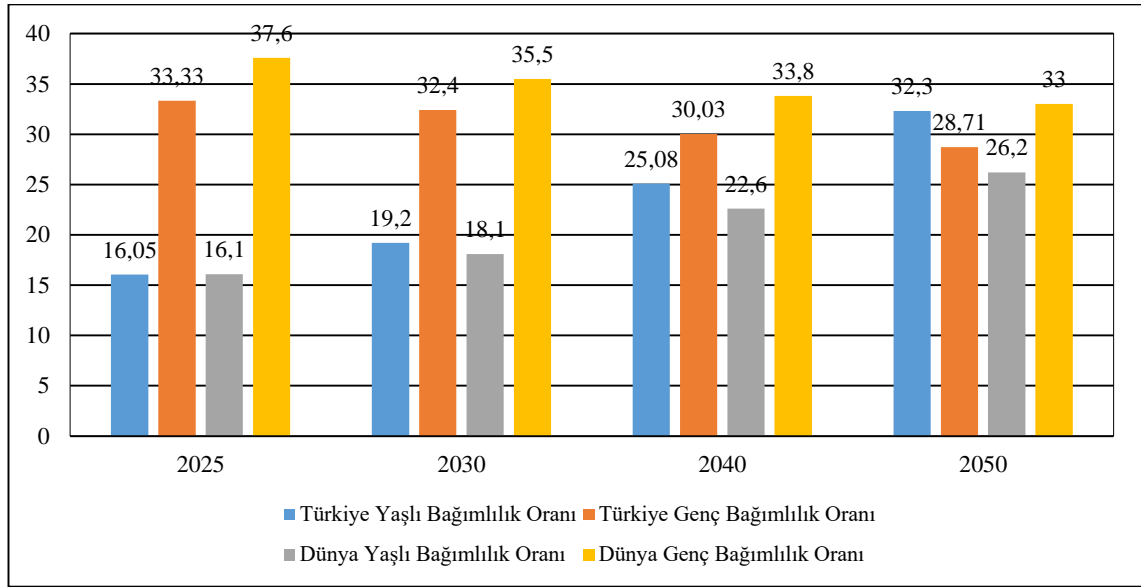

Grafik 6. Dünyada ve Türkiye’de Yaşlı ve Genç Bağımlılık Oranı (%)

Kaynak: DB (2024) verileri kullanılarak yazar tarafından düzenlenmiştir.

Grafik 6’da 1960-2023 yılları arasında dünya ve Türkiye’ye ilişkin yaşlı ve genç nüfus bağımlılık oranları yer almaktadır. Genç bağımlılık oranının dünya genelinde ve Türkiye özelinde 1960-2023 yılları arasında düşüş eğiliminde olduğu gözlemlenirken yaşlı bağımlılık oranının ise artış eğiliminde olduğu görülmektedir. Genç bağımlılık oranı 1960 yılında dünya için %64,9 iken 2023 yılında %38,5 olarak görülmektedir. Türkiye’de genç bağımlılık oranı ise 1960 yılında %78,4 iken 2023 yılında %33,8 olarak gözlemlenmektedir. Yaşlı bağımlılık oranı, 1960 yılında dünyada %8,7 ve Türkiye’de

%7,8 iken 2023 yılında dünyada %15,4 iken Türkiye’de ise %13,1 olarak gözlemlenmektedir. Türkiye, genç bağımlılık oranında 1960-2010 yılları arasında dünya ortalamasının üzerindeyken 2010-2023 yılları arasında dünya ortalamasının gerisinde kaldığı görülmektedir. Yaşlı bağımlılık oranında ise Türkiye’nin 1960-2023 yılları arasında dünya ortalamasına yakın bir seyir izlediği gözlemlenmektedir.

Grafik 7. Dünya ve Türkiye’nin Yaşlı ve Genç Bağımlılık Oranına Yönelik Tahminleri (%)

Kaynak: DB (2024) verileri kullanılarak yazar tarafından düzenlenmiştir.

Grafik 7, dünya ve Türkiye’nin yaşlı bağımlılık ve genç bağımlılık oranlarının gelecek tahminlerini içermektedir. Bu verilere göre, 2025-2050 yılları arasında gerek dünyada gerekse Türkiye’de yaşlı bağımlılık oranının artacağı tahmin edilirken genç bağımlılık oranının ise azalacağı tahmin edilmektedir. Buna göre, 2025 yılında dünya yaşlı bağımlılık oranının %16,1 ve genç bağımlılık oranının ise %37,6 olacağı tahmin edilirken Türkiye’de yaşlı bağımlılık oranının %16,05, genç bağımlılık oranı ise %33,33 olarak tahmin edilmektedir. 2050 yılında dünyada genç bağımlılık oranı %33, yaşlı bağımlılık oranı ise %26,2 olarak tahmin edilirken Türkiye’de ise genç bağımlılık oranı %28,71, yaşlı bağımlılık oranının ise %32,3 olarak tahmin edilmektedir.

1.5. Yaşlılık, Sosyal Politika ve Sosyal Güvenlik

Yaşlılık; ekonomik, fizyolojik, ruhsal ve psikolojik birçok etkenlerin ve değişkenlerin neden olduğu, bireylerin ekonomik, sosyal ve toplumsal açıdan önceki yaş ve takvim yıllarına nazaran daha pasif olduğu bir yaşamsal dönemdir (Demirel ve Sütçü,

2021: 3647). Yaşlanma sürecine giren ve yaşlı sıfatına haiz bireyler fiziksel, sosyal, ruhsal ve psikolojik açıdan önceki yıllara oranla daha az etkin olup etkinlik düzeyindeki azalma durumu bireylerin temel yaşamsal ihtiyaçlarını karşılamasını da olumsuz etkilemektedir. Durumun bu yönü yaşlılığın neden olduğu yoksunlukların ortaya çıkmasına işaret etmektedir. İfade edilen yoksunluk durumu yaşlı bireylerin ekonomik ve sosyal açıdan kendilerine yetememelerine yol açmaktadır. Tüm bu konular yaşlılık döneminde bireyleri koruyucu ve kollayıcı birtakım uygulamaların ve politikaların varlığına işaret etmektedir. Yaşlılara yönelik koruyucu politika uygulamalarının kurumsal boyutu sosyal politika ve sosyal güvenlik kavramları üzerinden incelenmelidir.

1.5.1. Yaşlılara Yönelik Sosyal Politika

Sosyal politika kavramı tarih sahnesinde ilk kez Wilhelm Heinrich Rielh tarafından 19. yüzyılın ikinci yarısında kullanılmış olup kavram daha sonra Avusturya'lı Otto V. Zwiendineck-Sündenhorst tarafından 1911 yılında toplumsal refahı artırıcı devlet uygulamaları anlamında bilimsel açıdan ilk kez kullanılmıştır (Aysan ve Kaya, 2008: 225). Böylelikle Zwiendineck-Sündenhorst'un bilimsel anlamda ilk kez kullandığı ve günümüze kadar çok çeşitli tanımlamalar içeren sosyal politika kavramı kendi başına bir disiplin olma yolunda bilim dünyasında bir süreç içine dahil olmuştur (Chanman, 1958: 330). Günümüzde sosyal politika, anlam ve içerik olarak ekonomik ve sosyal açıdan çok boyutlu bir kavram olarak değerlendirilmektedir. Bu bakımdan kavram, tarihsel süreçte yaşadığı gelişim çizgisinden ötürü dar ve geniş anlamda olmak üzere temel iki ayırım üzerinden değerlendirilmektedir.

Bu çerçevede dar anlamda sosyal politika tanımı, Sanayi Devrimi'nin etkisiyle ortaya çıkan birtakım sorunlar temelinde tanımlanmaktadır. Bu bakımdan dar anlamda sosyal politika kavramı işçi ile işveren arasındaki çatışma durumunun ve uzlaşsız durumun çözülmesine odaklanan uygulamalar olarak tanımlanmaktadır (Öngöre, 2018: 2). Dar anlamda sosyal politika Sanayi Devrimi'nin ortaya çıktığı ve filizlendiği dönemde kapitalist üretim sisteminin neden olduğu işçi işveren temelli çıkar çatışmasını ortadan kaldırmayı hedefleyen ve bu iki sınıf arasındaki dengeyi gözeterek sosyoekonomik yaşantının uyum içinde sürdürülmesi bağlamında hedeflenen toplumsal yapıyı tesis edici politika uygulamalarını ifade etmektedir (Erdal, 2014: 175).

Sosyal politika kavramının geniş açıdan tanımlanması sosyal bir takım gelişme süreçleriyle ortaya çıkmıştır ve zaman içinde tüm toplumsal katmanları içerisine dahil etmesiyle devam etmiştir. Sosyal politikanın geniş anlamı, toplumu tek bir parça halinde kapsama alarak toplumun içerisinde var olan sorun ve anlaşmazlıkları işçi ve işveren sınıfı gibi bir ayrıma tabi tutmadan sınıf farkı gözetmeksizin toplumsal her türlü sorunu çözmeye yönelik politikalar bütünüdür (Yuvalı, 2020: 51). Geniş anlamda sosyal politika emek piyasasının aktörlerinin sahip olduğu sorunlarla mücadele başta olmak üzere ekonomi, sağlık, eğitim, beslenme, barınma, ücret, gelir eşitsizliği, sosyal hizmetler, sosyal yardımlar ve sosyal güvenlik konularında toplumda var olan göçmenler, kadınlar, çocuklar, yoksullar, uzun dönemli işsizler, engelliler ve yaşlılar gibi tüm dezavantajlı grupları kapsama dahil edip sorunları çözmeyi hedefleyen bir politika bütünü özelliğini ifade etmektedir (Kleinmann, 2006: 161). Sosyal politikanın geniş açıdan bu yönde değerlendirilmesi kavramın sosyal adaletin ve sosyal eşitliğin sağlayıcısı devlet politikası olması temelinde sağlıklı işleyen bir toplum düzeninin tesisi ve esenlik içerisindeki toplum yapısının sürdürülebilirliğini sağlayıcı devlet politikaları olarak ifade edilmektedir (Yuvalı, 2020: 52). Bu bakımdan sosyal politikayı geniş anlamda, devletlerin kendi vatandaşlarının sosyal refah ve huzurunu gerçekleştirmek niyetiyle attıkları adımlar ve gerçekleştirdikleri uygulamalar bütünü olarak tanımlanmak da mümkündür (Esping-Andersen, 1990: 19). Bu noktada sosyal politika uygulamaları ile kapsam genişletilerek toplumsal adaletin sağlanması, sosyal ve ekonomik hayatta eşitliğin sağlanması ile toplumun tüm katmanlarının toplumsal bütünleşmesinin sağlanması amacı benimsenmektedir (Koray, 2007: 22). Böylelikle ifade edilen ve dezavantajlı olarak nitelendirilen sosyal grupların sahip oldukları toplumsal sorunların tespit edilmesi ve bu sorunların ortadan kaldırılmasına yönelik uygulamalar bütünü geniş anlamda sosyal politika uygulamaları olarak değerlendirilmektedir.

Sosyal politikanın geniş anlamdaki tanımının kapsam bakımından tüm toplumu kapsamaması ve özellikle toplumun tüm katmanlarının huzur ve esenlik içinde yaşaması amacıyla hareketle yaşlılar olarak ifade edilen dezavantajlı kesim de sosyal politika kavramının ilgi alanına girmektedir. Yaşlılara yönelik sosyal politikalar geliştirilmesinin temelinde, demografik nedenler, ekonomik faktörler, sosyal nedenler olarak aile yapısındaki dönüşümler, siyasi ve hukuki bir zemin olarak “sosyal devlet” ilkesi ve insani gerekçeler zikredilebilir.

Olumlu gelişmelerin gündelik hayata yansması ölüm oranlarının düşmesini sağlamış, bu durum da ortalama yaşam beklentisi artmış ve yaşlı nüfusun oransal artışını gerçekleştirmiştir (Weeks, 2002: 1114). Buna göre, 2022 yılında dünya genelinde ortalama yaşam beklentisi 71 yıl, Avrupa Bölgesi'nde 82 yıl, Avrupa Birliği üyesi ülkelerde 80 yıl, OECD üyesi ülkelerde 79 yıl iken, Türkiye'de ise ortalama yaşam beklentisi süresini 76 yıldır (DB, 2024). Durumun bu yönü yaşlı nüfus oranının artışı, ortalama hayat beklentisinin artması ve yaşlı bağımlılık oranı gibi oranların artmasına işaret ederek yaşlı nüfusun hayati ihtiyaçlarının karşılanabilmesi açısından sosyal politikaların etkin ve verimli bir şekilde tasarlanmasını ve uygulanmasının gerekliliğini ortaya koymaktadır. Yaşlıları kapsama alarak oluşturulan sosyal politika uygulamaları çok çeşitlidir. Ayrı bir başlık altında incelenecek olan emeklilik sistemleri bu uygulama örneklerinin başında gelirken yaşlıların çalışma yaşamlarında karşılaştıkları sorunlara dair koruma ve ayrımcılığın önlenmesi politikaları, sosyal hizmetler ile sosyal yardımlar yaşlıları temel alan diğer sosyal politika uygulama örneklerini ifade etmektedir.

Yaşlılara dönük sosyal politikaların sosyal dışlanmayı önleyici amaçları söz konusudur. Bireyler yaşlanmaları nedeniyle genç dönemlerine oranla daha az enerjiye, daha az fizyolojik ve psikolojik yeterliliklere sahip olabilmektedirler. Bu durum yaşlı bireylerin sosyal yaşam süreçlerinden koparak uzaklaşmasına ve sosyal dışlanma süreçlerine itilmesine neden olabilmektedir. Bu nedenle yaşlıların sosyal dışlanmalarının engellenmesi ve sosyal entegrasyonlarının sağlanması amacıyla sosyal politika uygulamaları önem arz etmektedir (Taşçı, 2010: 184). Bahsedilen durumla ilişkili olabilecek bir diğer konu da yaş temelli ayrımcılıkların olabilmesi ihtimalidir. Bireyler yaşlı oldukları için iş bulma, sosyokültürel aktivitelere katılma, ulaşım ve erişim gibi süreçlerde önyargılı tutumlardan dolayı yaş temelli bir ayrımcılığa "yaş ayrımcılığı"na maruz kalabilirler (Uhlenburg ve Hamil-Luker, 2002: 28). Böyle bir durum yaşlı bireylerin istihdamına yönelik, sosyokültürel yaşam içerisinde bulunmalarına yönelik, ulaşım ve erişim imkanlarına yönelik sosyal politika uygulamalarını gündeme getirmektedir. Bunların yanında bireyler yaş almaları ve yaşlanmaları itibarıyla bir bağımlılık sürecine girebilir. Bu bireylerin yaşlılık nedeniyle sahip oldukları fiziksel ve psikolojik yetersizlikler sebebiyle bağımlı bir yaşam sürme ihtimalini gözler önüne sermektedir (Seyyar, 2006: 209). Bağımlı bir yaşam süren bireyler için çeşitli sosyal politika uygulamaları devlet yönetimleri tarafından kurumsal temelde hayata

geçirilmektedir. Yaşlılar için uygulanan sosyal politika uygulamaları; yaşlılık döneminde yaşlılara gelir güvencesinin sağlanması, yaşlıların işgücü piyasasında kalması ve istihdama katılımın sağlanması, yaşlılara ihtiyaçları olan bakım hizmetlerini sağlamak ve yaşlı ayrımcılığını ortadan kaldırmak amacıyla uygulanan çeşitli sosyal yardım ve hizmetlerden oluşmaktadır.

1.5.2. Yaşlılara Yönelik Sosyal Yardım ve Hizmet Uygulamaları

Sosyal yardım ve hizmetler kavramı, geniş bir tanımlama perspektifine sahip olup ayrıca sosyal bakımı kapsamaktadır. Sosyal yardım ve hizmetler, bireylerin karşılaştıkları çeşitli olumsuzluklar sebebiyle kısmen ya da sürekli olarak yoksun kaldıkları ekonomik ve sosyal haklara yönelik aldıkları ayni veya nakdi hizmetler bütünü olarak ifade edilebilmektedir (Bingöl, 2015: 70). Bu kapsamda gelir desteği olarak nakdi yardımların yanında, rehberlik ve psikolojik danışmanlık hizmetleri, tedavi hizmetleri, gıda, barınma, giyinme gibi hizmetler sosyal yardım ve hizmetler uygulamalarına örnek verilebilmektedir. Bakım hizmetleri de önemli bir sosyal hizmet uygulama örneğidir. Bakıma ihtiyacı olan bir bireyin bir başkası tarafından fiziksel, psikolojik ve duygusal olarak desteklenmesi, bakım süreçleriyle ihtiyaçlarının karşılanmasıdır (Oğlak, 2017: 74). Evde bakım hizmetleri günümüzde sosyal bakım uygulamasının en belirgin örneği olarak düşünülebilmektedir. Sosyal yardım ve hizmetler ile sosyal bakım; bireylerin primsiz ve karşılıksız olarak ihtiyaçlarının karşılanması, ekonomik ihtiyaçlar, bakım, tedavi, ilaç ve rehabilitasyon ihtiyaçlarına dönük sosyal güvenlik hizmetlerinin yerine getirilmesinde kullanılan bir yöntemdir (Tekindal, 2018: 342-343).

Türkiye’de sosyal yardım ve hizmet uygulamaları anayasal teminat altına alınmış ve böylelikle yasal ve kurumsal güvence temelinde sürdürülen uygulamalardır. T.C. 1982 Anayasası’nın 41, 58. ve 61. maddeleri; aile ve çocukların, gençlerin ve yaşlıların korunması ile korumaya dair kurumsal garantörlüğü ifade etmektedir. T.C. 1982 Anayasası’nın 61. maddesi; “...Yaşlılar, Devletçe korunur, Yaşlılara Devlet yardımı ve sağlanacak diğer haklar ve kolaylıklar kanunla düzenlenir.”⁴ ifadesini içermektedir. Böylece ülkemizde yaşlılık temelinde uygulanan sosyal politika uygulamaları ve bunların

⁴ Türkiye Cumhuriyeti 1982 Anayasası, Md. 61.

yansması olarak gözlemlenen sosyal yardım ve hizmetler anayasal ve kurumsal düzlemde güven altına alınmaktadır.

Yaşlılıkta kimsesiz ve muhtaç bireylere sosyal politikalar temelinde gelir güvencesi sağlamayı amaçlayan uygulama önemli bir yasal düzenlemeyi ifade etmektedir. Bu uygulama, 10.7.1976 tarihinde 2022 Kanun Numarası ile yürürlüğe giren *65 Yaşını Doldurmuş Muhtaç, Güçsüz ve Kimsesiz Türk Vatandaşlarına Aylık Bağlanması Hakkında Kanun* ile yasal düzlemde uygulanmaktadır. Bu kanuna göre, 65 yaşını doldurmuş, muhtaç, güçsüz ve kimsesiz Türk vatandaşlarına muhtaçlık durumu devam ettikçe yaşlılık aylığı bağlanmaktadır⁵. İlgili kanun maddesi, 65 yaşını doldurmuş, güçsüz ve muhtaç Türk vatandaşlarının sahip oldukları bu dezavantaj nedeniyle sosyoekonomik açıdan desteklenerek asgari yaşam koşullarında hayatını sürdürebilmesini amaçlayan bir sosyal yardım niteliği taşımaktadır.

Türkiye’de yaşlılara yönelik sosyal yardım ve hizmetler; Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı (ASHB), Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı (ÇSGB), Sağlık Bakanlığı, Vakıflar Genel Müdürlüğü ve Yerel Yönetimler başta olmak üzere çeşitli kurum ve kuruluşlar aracılığıyla sürdürülmektedir.

Türkiye’de yaşlılara yönelik sosyal hizmetler ağırlıklı ASHB uhdesinde yürütülmekte olup temel sosyal hizmet uygulamaları; geriatri hastaneleri, subakut bakım üniteleri⁶, gündüz hastaneleri, son dönem hastaneleri, huzurevleri, yaşlı dayanışma merkezleri, rehabilitasyon merkezleri, gündüz bakım evleri, yaşlı yaşam evleri, yaşlı hizmet merkezleri ve evde bakım hizmetlerinden oluşmaktadır (Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı, 2018: 89).

Huzurevi, yaşlılık döneminde yaşlanan bireylerin özellikle fiziksel açıdan yetersiz durumda bulunmaları ve buna ek olarak barınma sorunlarıyla karşılaşmaları durumunda bireylerin korunmasını sağlayan önemli bir sosyal hizmet uygulamasıdır (İlik ve Çoban, 2021: 14). Huzurevi; sosyal ve ekonomik açıdan yetersiz imkanlara sahip olan, sürekli tedavi gerektiren ağır sağlık sorunları bulunmayan, akıl ve ruh sağlığı elverişli olan,

⁵ 65 Yaşını Doldurmuş Muhtaç, Güçsüz ve Kimsesiz Türk Vatandaşlarına Aylık Bağlanması Hakkında Kanun, Kanun, md. 1

⁶ Subakut Bakım Ünitesi: Yaşlı bakım evlerinde ayrı bir birim içinde sunulan kısa süreli tıbbi ve hemşirelik hizmetleri birimidir (Gürer vd., 2019: 3).

yeme, içme vb. gündelik ihtiyaçlarını yerine getirebilen 60 yaş ve üzerindeki bireylere sağlanan bir sosyal hizmettir (Ardahan, 2010: 28). Fakat günümüzde kamu kurumları dışında faaliyette bulunmasına izin verilen özel huzurevleri yaş haddini 55 ve üzeri olarak uygulayabilmektedir. Huzurevi; barınma, fiziksel ve psikolojik sağlık, beslenme, temizlik ve sosyal hizmetlerin sunulduğu bir sosyal hizmet uygulamasıdır. Huzurevi hizmetleri, ASHB'nin Engelli ve Yaşlı Hizmetleri Genel Müdürlüğü tarafından yürütülmektedir (Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı, 2023). Gündüz bakımevleri ile yaşlı hizmet ve dayanışma merkezleri; yatılı barınma ihtiyacı bulunmayan, yatılı bakıma ihtiyacı bulunmayan yaşlılara sosyal ve psikolojik açıdan desteklenerek sunulan gündüz bakımı ifade eden bir sosyal hizmet uygulamasıdır (Çohaz, 2010: 124). Gündüz bakım evleri ile yaşlı hizmet ve dayanışma merkezleri; daha ziyade yaşlıların sosyal ve psikolojik açıdan desteklenmesi, gelişim sağlanması ve sosyal hayata tutunması amacıyla var olan bir sosyal hizmet türüdür⁷. Yaşlı bakım ve rehabilitasyon merkezi; huzurevleri ile benzer bir faaliyet kapsamında tasarlanan, 60 yaş ve üzerindeki kişileri ruhsal ve fiziksel açıdan koruma ve bu konudaki ihtiyaçlarını karşılama amacıyla kurulmuş olan sosyal hizmet alanlarıdır⁸. Yaşlı bakım ve rehabilitasyon merkezleri; yaşlıların sağlık, huzur, güvenlik ve esenlik içerisinde yaşamlarını sürdürebilmelerini sağlamak amacıyla, kendi kendilerine yeter düzeye erişmelerini sağlayacak rehabilitasyonun gerçekleştirildiği kurumsal sosyal hizmetleri ifade etmektedir⁹. Evde bakım hizmetleri de yaşlıları kapsayan bir diğer sosyal hizmet uygulamasıdır. Evde bakım, kendi öz bakımlarını karşılayamayan bireylerin bu ihtiyaçlarının karşılanması amacıyla evlerinde bakım yardımı almalarını ifade etmektedir (Karahana ve Güven, 2002: 156). Yaşlılık sürecinin neden olduğu psikolojik ve fiziksel engellerin bireylerin gündelik yaşantısını sürdüremez hale getirmelerine neden olabilmektedir. Durumun bu yönü yaşlılara yönelik koruyucu, iyileştirici, rehabilite edici tedavi imkanları sunan evde bakım hizmeti uygulamasının sunulmasına neden olmaktadır. Evde bakım hizmetleri; doktor, hemşire, eczacı, sosyal hizmet uzmanı, psikolog, psikiyatrist ve fizyoterapist gibi uzmanların ihtiyaç sahibi yaşlıya evinde verdiği sağlık hizmetlerini kapsamaktadır (İçağasıoğlu Çoban ve Özbesler, 2009: 37). Bu

⁷ Yaşlı Hizmet Merkezlerinde Sunulacak Gündüzlü Bakım ile Evde Bakım Hizmetleri Hakkında Yönetmelik, md. 4/d.

⁸ Türkiye Cumhuriyeti, ASHB, Huzurevi ile Huzurevi Yaşlı Bakım ve Rehabilitasyon Merkezi, <https://www.aile.gov.tr/ss/engelli-ve-yasli-hizmetleri-genel-mudurlugu/huzurevi-ile-huzurevi-yasli-bakim-ve-rehabilitasyon-merkezi>, (24.03.2023).

⁹ Huzurevleri ile Huzurevleri Yaşlı Bakım ve Rehabilitasyon Merkezleri Yönetmeliği, md. 4/e.

kapsamda halihazırda Sağlık Bakanlığı tarafından yürütülen evde bakım hizmetleri, kapsamında yaşlıları da dahil ederek kurumsal işleyişi sağlamaktadır.

Tüm bu hizmetlere ek olarak, yetişkin eğitimi, yaşlıların sosyal ve ekonomik açıdan desteklendiği önemli bir sosyal politika aracıdır. Hayat boyu öğrenme felsefesinin etkisiyle birlikte bireylerin her yaşta eğitilmesi mümkün bir durumdur. Hayat boyu öğrenme en genel tanımıyla bireylerin okul yaşantısıyla başlayan öğrenme sürecinin hayatın her döneminde devam ederek öğrenmenin hayatın sonuna kadar sürdürülmesini ifade etmektedir (Yıldızlı, 2019: 110). Bu bakımdan yetişkin eğitimi, hayat boyu öğrenmenin bir eklemi olarak yetişkin döneminde eğitim süreçlerinin devam etmesiyle yetişkinlerin sahip oldukları yetenekler, yatkınlıklar ve başarabilme güdüsünü ortaya çıkarılabilmektedir. Böylelikle kendini keşfetmeye devam eden bireyler yetişkinlik döneminde bu durumun sosyal ve ekonomik katkılarına sahip olabilmektedir. Yetişkin eğitimi, yetişkinlerin toplumsal konumlarının muhafaza edilmesi ve entelektüel gelişimi ile bilgi birikiminin artmasıyla birlikte psikolojik açıdan bireylere özgüven kazandırmaktadır (Komşu, 2014: 380). Böylelikle yaşlılıkta karşılaşılan ekonomik yetersizlik yaşlı yoksulluğu ve yalnızlık gibi temel sorunların olumsuz etkilerinin yetişkin eğitimi temelinde en aza indirilmesi mümkün olabilmektedir.

1.5.3. Sosyal Güvenlik

Sosyal güvenlik, çeşitli şekilde tanımlanan bir kavramdır. ILO (1952) sosyal güvenliği, bir insan hakkı olarak vurgulayıp belirli yaşam risklerine ve sosyal ihtiyaçlara karşı bireylerin evrensel korunma ihtiyacına cevap veren koruyucu uygulamalar olarak tanımlamaktadır. SGK sosyal güvenliği, “sosyal güvenlik, insanların gelirlerine bakılmaksızın toplum huzurunu ve refahını bozan sosyal tehlikelerin verdiği zararlardan “insan hakkı” ve esas itibarıyla de “devlet görevi” olarak primli ya da primsiz sistemlerin kullanılması, kişilerin sosyal tehlikelerin zararlarından kurtarılma güvencesidir.” şeklinde tanımlamaktadır (SGK, 2024c).

Sosyal Güvenlik kavramı ekonomik, sosyal ve toplumsal hayata dair bireylerin karşılaşabilecekleri risk faktörleri neticesinde bu risk faktörlerinin bireylerin gündelik yaşamlarına devam edebilmelerini engelleyen unsurlara yönelik bertaraf edici kurumsal koruyucu düzenlemeler bütünü olarak da ifade edilmektedir (Güvercin, 2004: 89). Sosyal güvenlik, toplumların gelecekte karşılaşabilecekleri belirsizliklere ve risklere yönelik

güven veren uygulamalardır (Gökbayrak, 2010: 142). Sosyal güvenlik bireylerin analık, hastalık, iş kazası ve meslek hastalıkları, malullük, yaşlılık ile ölüm gibi risklere karşı sosyal ve ekonomik olarak korumayı içeren kurumsal düzenleme ve uygulamaları kapsamaktadır (Talas, 1995: 84-85). Sosyal güvenlik kavramıyla bireylerin kendileriyle birlikte bakmakla yükümlü olduğu ailesinin hastalık, analık, iş kazaları ve meslek hastalıkları, yaşlılık, malullük ve ölüm risklerinden dolayı karşılaştıkları kısmi ya da tamamen gelir kaybına yönelik koruma yönüne vurgu yapılmaktadır (ILO, 1984: 2). Sosyal güvenlik bireylerin karşılaştıkları çeşitli ekonomik, sosyal ve ifade edilmeyen diğer tehlikeler sonucunda bireylerin toplumsal yaşamdan kopmasını engelleyen, bireylerin sosyal içerilmelerini sağlayan uygulamalardır (Güvercin, 2004: 90). Başka bir deyişle, sosyal güvenlik; sosyal yardım ve hizmetler ile sosyal sigorta uygulamaları üzerinden sürdürülen ve bu uygulamalarla toplumsal yaşamın sağlık, barış ve esenlik içerisinde sürdürülmesini sağlayan uygulamalar bütünüdür (Boyacıoğlu ve Öçal, 2018: 912). Bu bakımdan sosyal güvenlik geniş kapsamlı maddi ve manevi bir koruma mekanizmasını ifade etmektedir.

Sosyal güvenlik kavramının günümüzdeki kurumsal anlamını kazanması 19. yüzyılda yaşanan birtakım gelişmelerin etkisiyle gerçekleşmiştir. Sosyal güvenliğe dair modern anlamda ilk uygulama örnekleri Almanya'da Bismarck'ın; *1883 yılında hastalık sigortası, 1884 yılında kaza sigortası ve 1889 yılında yaşlılık ve malullük sigortalarını* hayata geçirmesiyle gözlemlenmiştir (Özmert Koçer, 2014: 4). Ancak kavram, ilk defa 1935 yılında ABD tarafından çıkarılan *Sosyal Güvenlik Yasası (Social Security Act)* ile bugünkü kullanım değerini kazanmış ve 1942 yılında İngiltere tarafından hazırlanan *Beveridge Raporu* ile modern anlamdaki konumuna erişmiştir (Güzel, 1993: 11).

Sosyal güvenlik, hem bireysel hem de toplumsal açıdan bir güvence oluşturmaktadır. Bu güvencenin temelinde ise ücret ve gelir garantisi sunulması, işsizlik gibi süreçlerde gelir desteğinin sağlanması ile ilaç ve tedavi gibi sağlık giderlerinin karşılanması gibi unsurlar yer almaktadır. Bireyleri çeşitli risklere karşı korumanın kurumsal bir uygulama alanı olarak ifade edilen sosyal güvenlik uygulamaları bu noktada refah devletlerine bir atıf yapmaktadır. Çünkü refah devletleri sosyal güvenlik açısından insan onuruna yaraşır bir hayat temelinde asgari gelir garantisi sunması, gelecek odaklı güvensizliği azaltması ayrıca ekonomik ve sosyal açıdan iyi yaşam koşullarının standardizasyonunu tüm toplum genelinde sağlayan bir devlet modeli olarak

tanımlanmaktadır (Greve, 1998: 130). Böylelikle refah devletinin sosyal yönüne yapılan olumlu bir atıfla artık sosyal refah devleti modelinin sosyal güvenlik sistemleri üzerinde kapsam, uygulama ve olumlu sonuçlar alma noktasında amaçlarına vurgu yapılmaktadır. Bu kapsamda sosyal devlet ilkesi ölçütünden hareketle sosyal ve ekonomik anlamda bireylerin desteklenmesini öngören ve bu konuda sosyal güvenlik uygulamaları üzerinden devlet elinin güçlenmesini esas kılan Keynesyen Ekonomik Görüş neticesinde sosyal güvenliğin kapsam ve uygulama alanı devlete yüklenen asli görevler arasında gösterilmiştir (Akyıldız, 1999: 198).

Ekonomik açıdan vurgulanan krizler refah modelinden uzaklaşmaya ve sosyal güvenliğin sürdürülmesinde yeni finans kaynaklarının düşünülmesine neden olmuştur. Bu bakımdan değişen ve dönüşen konjonktürde sosyal güvenliğin finans kaynakları safi devlet elinden çıkarak daha ziyade yurttaşlara yansıtılarak oluşturulmaya yönelik uygulanma tercihinin gidilmiştir. Sosyal güvenlik sistemlerinin uygulanmasında iki tür finansman kaynağı vardır ve bunlardan ilki devletin maliyetleri vergi gelirleriyle karşıladığı sosyal güvenlik modeliyken, ikincisi ise finans kaynağının işçi ve işverenlerden alınan primlerle sağlandığı modeldir (Boyacıoğlu ve Öçal, 2018: 913). İşçi ve işverenlerden elde edilen primlerle-gelirlerle oluşturulan primli sosyal güvenlik sistemi sosyal sigorta kurumlarının önemli bir gelir kaynağıdır. Finans kaynaklarından elde edilen gelirlerle birlikte sosyal güvenliğin iki tür finansman yöntemi vardır; bunlardan ilki dağıtım yöntemi (pay as you go), ikincisi ise kapitalizasyon (fon biriktirme) yöntemidir. Dağıtım yöntemi; gider ve gelirler arasında dengeyi göz önünde bulunduran, çalışanlardan emeklilere doğru gelir transferi sağlayan, aktif olarak istihdam edilenlerin sigorta primleri ödeyerek pasif nüfusa yarar sağlamasını kapsayan ve aktif nüfusun da emekli olduktan sonra benzer şekilde fayda görmesini amaçlayan primlerin ödendiği sistemdir (Güneş ve Yakar, 2004: 129-131). Dağıtım yöntemi Türkiye’de uygulanan yöntemdir (Boyacıoğlu ve Öçal, 2018: 915). Kapitalizasyon yöntemi ise bireyleri karşılaştıkları risklere karşı korumak amacıyla işçiler ve işverenler tarafından ödenen primlerle bir fon oluşturma esasına dayanan, fonda biriken primlerin ise faiz ve değerlendirme gibi ek gelirlerle sigortalılara yapılacak ödeme esasını ifade eden ve dönemler arası transfere dayalı bir yöntemdir (Yurdadoğ, 2000: 88).

1.6. Emeklilik

Emeklilik kavramının geniş kapsamlı birçok farklı tanımı bulunmaktadır. SGK emeklilik için “*bireylerin ileriki yaşam evrelerinde fiziksel ve psikolojik zayıflamanın etkisiyle gelir kaybının, sosyal rol ve statülerin değiştiği, ekonomik ve sosyal hayata uyumun sağlanmasında zorlanılan bir dönemdir.*” şeklinde tanım gerçekleştirmektedir (SGK, 2024d). Emeklilikle ilgili bir diğer tanım ise bireylerin çalışma yaşamından emeklilik hakkını elde ederek ayrılmasına istinaden yaşantılarında insan onuruna yakışır bir hayat sürebilmeleri amacıyla uygulanan, emekli kişilerin hak ve özgürlükleri ile temel yaşamsal ihtiyaçlarının korunması ve sürdürülmesinin sağlanması şeklindedir (Ballı ve İlhan, 2020: 42). Emeklilik kavramı yaşlılık kavramı ile ilişkilendirilmektedir. Yaşlılık, hayatın son dönemi olarak ifade edilirken emeklilik de ifade edilen bu süreçte önceki dönemlerde sunulan emek neticesinde kazanılan bir statü olarak kabul edilmektedir. Yaşlılık tek başına emeklilik hakkının elde edilmesini sağlamamakla birlikte uzun yıllar emeğini sunan bireyin yaşlanmanın fiziksel ve ruhsal olumsuz etkilerinin de emeklilik hakkına erişmesi söz konusudur. Diğer bir deyişle emeklilik emeğin sunulmasıyla kazanılan bir statü iken yaşlılık bireylerin bu statüye geçişlerinde var olan etkenlerden birini oluşturabilmektedir. Yaşlılığın sigortalanması gereken bir risk olarak kabul edilmesi, emekliliğin ise ifade edilen bu riskin gerçekleşmesiyle yaşlı bireylere emekli aylığı, tedavi ve ilaç giderlerinde destek verilmesi uygulaması olarak değerlendirilmesi söz konusudur (Demirbilek, 2007: 135). Emeklilik dönemi bireylerin hem yaşamlarında bir uyumsuzluk sorunuyla karşılaşma olasılıklarının yüksek olduğu hem de özellikle çalışma yaşamlarında sahip oldukları çeşitli hak, alışkanlık ve statülerden vazgeçerek yeni statü, rol ve görevleri üstlendikleri bir dönemdir (İpek, 2017: 60). Diğer taraftan, emeklilik; bireylerin çalışma güç, istek ve yeteneklerinde kayıp yaşayıp, çalışma yaşantısı boyunca emeklilik sistemi kapsamında gerçekleştirdikleri birikimleri sonucu kazandıkları ve geçiş yaptıkları sosyal bir vatandaşlık hakkı olarak da tanımlanmaktadır (Keskingöz, 2016, 131).

Bireylerin emeklilik dönemine geçişleri dört temel boyutta incelenmektedir. Bunlar; hukuki boyut, ekonomik boyut, fizyolojik boyut ile psikolojik ve sosyal boyut şeklinde ifade edilmektedir (İpek, 2017: 61). Hukuki boyut, emeklilik süreçlerinin uygulanması ve yürütülmesine ilişkin yasal düzenlemeleri ifade etmektedir. Ekonomik boyut, emeklilik sürecinin başlangıcında yer alan emeklilik ikramiyesi ile emeklilik

boyunca emekliye ödenecek emekli aylığını, emeklilikte karşılaşılabilecek değişen ekonomik süreçleri konu almaktadır. Ekonomik boyut emeklilikle birlikte bireyin gelirinde yaşanacak gelir azalmasını ve tasarruf eğilimlerini de kapsamına almaktadır. Fizyolojik boyut, yaşlılığın da etkisiyle bireylerin fizyolojik açıdan sahip oldukları gerileme ve yetersizlikleri vurgulamaktadır. Psikolojik ve sosyal boyut ise hem bireylerin emeklilikle birlikte sahip olacakları ruh haline hem de bireylerin değişecek sosyal çevresine vurgu yapmaktadır (İpek, 2017: 61).

Emeklilik uygulamaları her bireyi kapsama hedefiyle birlikte uygulama esasları bakımından farklı açılardan değerlendirilmektedir. Bu bakımdan yapılacak ilk değerlendirme devlet tarafından sağlanan ve sigorta primi ödenmesi, belirli süre sigortalı olarak çalışılması ve belirli bir yaş haddinin doldurulmasıyla birlikte sosyal güvenlik açısından kurumsal bir çatı altında yürütülen ve bir sosyal hak olan kamusal emekliliktir. Emekliliğe dair diğer uygulama ise özel emeklilik olarak ifade edilen ve yatırım amacının güdüldüğü gönüllü katılım esasıyla işleyen bir değerlendirmedir (Keskingöz, 2016: 131). Kamusal emeklilikte bireylerin devlet garantörlüğünde gerçekleştirilen sistem yasalarda belirtilen sigortalılık süresi, prim ödeme gün sayısı ve yaş sınırı şartlarının sağlanması sonucunda kazanılacak bir hakkı ifade etmektedir (SGK, 2024d). Kamusal emeklilik sistemlerinde vurgulanan durum emeklilik uygulamasında çalışma yaşamına katılım sağlayan her bireyin kapsama alınması ve nihai olarak hukuksal açıdan elde edeceği bir haktır. Fakat özel emeklilik/bireysel emeklilik sistemlerinde ise bireysel bir karar, bireysel bir tercih, bireysel bir yatırım, bireysel bir tasarruf ve gönüllülük esasında bireysel bir yöneliş söz konusudur. Dolayısıyla özel emeklilik bir sosyal haktan ziyade yatırım politikası olarak da düşünülmektedir.

Emeklilik kavramının değerlendirilmesinde dikkate alınması gereken ve emeklilikle ilişkilendirilebilen bir kavram ise malullük ve malul sayılmadır. İş kazaları ve meslek hastalıkları bireyleri çalışma yetilerinin önemli bir kısmının kaybedilmesi nedeniyle kişinin gelirini azaltabilmekte ya da ortadan kaldırabilmektedir. Bu durumda malul sayılan bireye malul aylığı bağlanması uygulaması devreye girmektedir. Maluliyet, sigortalı bir bireyin çalışma yaşamına girdikten sonra hastalık ve iş kazası gibi çeşitli sosyal riskler nedeniyle çalışma gücünün en az %60'ının kaybedilmesi durumunu ifade etmektedir (Yener ve Karakoç, 2021: 464). Diğer bir deyişle herhangi bir iş kazası ya da meslek hastalığı sebebiyle iş görme kabiliyetinin en az %60'ını kaybeden bireyler malul

sayılmaktadırlar. Çeşitli sosyal risk faktörleri nedeniyle iş göremez halde olan bireyin ekonomik ve sosyal yaşantısını sürdürebilmesi ve ihtiyaçlarının karşılanabilmesi için kendisine malullük aylığı bağlanması uygulamaları yasal ve kurumsal düzlemde sürdürülmektedir. Malullük aylığının bir bireye bağlanması belirli şartlara bağlanmıştır. Bu şartlardan ilki bireyin sigortalı olarak çalışma yaşamına girmesinden sonra iş kazası ve meslek hastalığı gibi nedenlerle çalışma yeterliliğinin en az %60'ını kaybetmesi, ikinci olarak 10 yıllık sigorta süresini tamamlamış olması, üçüncü olarak da 1800 prim gününü doldurmuş olması gereklidir. Ancak birey başkasının bakımına muhtaç olacak bakımdan malul olmuşsa 10 yıllık şart aranmayıp 1800 prim günü yeterli kabul edilmektedir (SGK, 2013: 2). Türk Sosyal Güvenlik Hukuku maluliyet durumunu 5510 sayılı SSGSSK'nin 25. maddesine *Malul Sayılma* şeklinde düzenlemiş olup bu durum halk arasında *Malulen Emeklilik* ifadesiyle anılabilmektedir.

1.6.1. Yaşlılık Sigortası (Kamusal Emeklilik Sigortası) ve Emekli Aylığı

Emeklilik, bireylerin yaşamlarının önemli bir değişim dönemi olmasıyla birlikte kişilerin çalışma yaşamının gerektirdiği fiziksel ve ruhsal yeterliliklerinin azaldığı, bu nedenle gelir kaybı yaşandığı ve toplumsal rol ve statülerinde değişikliğin olduğu bir dönemdir (SGK, 2023a). Yaşlılık sigortası (kamusal emeklilik sigortası), yaşlılık döneminde kişilerin sahip oldukları gelir kaybı durumunu telafi edici bir uygulama amacı güden ve sosyal güvenlik uygulamalarında bütçedeki en büyük gider kalemine sahip olan sigorta uygulamasıdır (Tuncay ve Ekmekçi, 2017: 481).

Emeklilik kavramı için yapılan değerlendirmelerde çoğu kez yaşlılık emekliliğinin eş anlamı gibi kullanılmaktadır. Fakat yaşlılık emekliliğinin eş anlamı değildir. Yaşlılık her bireyin yaşamında karşılaşılabilecek son hayat evresiyken emeklilik ise yaşlılığın bir sonucu ve primli sosyal güvenlik rejimlerine mensup çalışanların sahip olduğu bir statüdür (Erol, 2011: 46). Emeklilik kavramının yerine gerçekleştirilen bir diğer kullanım ise 65 yaş ve üzeri bakıma muhtaç Türk vatandaşları için gerçekleştirilen yaşlılık aylığı ödemesidir. Zira 65 yaş ve üzerindeki muhtaç Türk vatandaşlarına gerçekleştirilen bu ödeme bir sosyal yardım ve hizmet uygulaması kapsamında yapılan primsiz rejim uygulaması üzerinden yapılmaktadır. Ölüm aylığı kavramı da çoğu zaman emeklilik kavramının yerine kullanılmaktadır. Fakat ölüm aylığı kavramı Ölüm Sigortası temelinde uygulanan ve ölüm riski sonrasında vefat eden sigortalının bakmakla yükümlü olduğu eş ve/veya

çocuklarına 5510 sayılı SSGSSK'ye tabi diğer şartların sağlanmasıyla bağlanan aylıktır¹⁰. Dul maaşı kavramı da çoğu zaman emeklilikle aynı anlamdaymış gibi kullanılmaktadır. Dul maaşı, ailenin bakım için ihtiyaç duyduğu geliri yitiren eş nedeniyle hem kadının yoksulluğunu engellemek hem de kadının sosyoekonomik konumunu korumak amacıyla yürürlükte olan bir uygulamadır (Gül ve Bayram, 2018: 35).

Yaşlılık sigortası (kamusal emeklilik sigortası), uzun vadeli sigorta kollarından biridir. Bu kapsamda yaşlılık sigortası, bireylerin çalışma yaşamları boyunca malullük, yaşlılık ve ölüm sigorta kollarına yönelik katılım sağlamış oldukları sigorta primi ödemelerini ifade eden katkı payı kesintilerinden hareketle bu ödeme ve kesintilerin bireylere yaşlılık döneminde emeklilik aylığı olarak geri ödenmesi ve bireylerin temel sağlık giderlerinin karşılanması uygulamasıdır (Erol, 2011: 41). Bu noktada yaşlılık sigortası ile vurgulanmak istenen konu emekliliğe sevk edilen kişilerin gelir kaybı nedeniyle kişilere emekli aylığı bağlanması durumudur (Işık Erol, 2019: 9). Böylelikle emekli olan bireyin çalışma yaşamından uzaklaşmış olması nedeniyle gelir getirici bir faaliyette bulunmaması, dolayısıyla bireylerin emekli aylığı alarak emeklilik temelinde gelir sahibi olması sağlanmaktadır. Emekli aylığı toplum içerisinde aynı zamanda emekli maaşı olarak da adlandırılmaktadır.

Yaşlılık sigortasına (kamusal emeklilik sigortası) dair uygulamaların Türkiye temelinde incelenmesi uygulama esaslarının geçmiş dönemlerde farklı yasal ve kurumsal düzenlemelerle yürütüldüğüne işaret etmektedir. Türkiye'de yaşlılık sigortası 2008 yılında tüm hükümleri ile yürürlüğe giren 5510 sayılı SSGSSK'ye kadar çeşitli yasal ve kurumsal düzenlemelerle sevk ve idare edilmiştir. Bu bakımdan yaşlılık sigortasının kamu görevlileri için düzenlendiği kanun 08.06.1949 tarihli *5434 Sayılı T.C. Emekli Sandığı Kanunu*, 3008 sayılı İş Kanunu'na tabi sigortalılar için 1957 yılında çıkarılan 6900 sayılı Maluliyet, İhtiyarlık ve Ölüm Sigortası Kanunu, iş sözleşmesiyle çalışanlar için 01.03.1965 tarihli *506 Sayılı Sosyal Sigortalar Kanunu (SSK)* ve bağımsız çalışanlar için de 02.09.1971 tarihli *13956 Sayılı Resmi Gazete'de Yayımlanan 1479 Sayılı Esnaf ve Sanatkarlar ve Diğer Bağımsız Çalışanlar Sosyal Sigortalar Kanunu (BAĞ-KUR)*, 17.10.1983 tarihli *18197 Sayılı Resmi Gazete'de Yayımlanan 2925 Sayılı Tarım İşçileri Sosyal Sigortalar Kanunu* ve 17.10.1983 tarihli *18197 Sayılı Resmi Gazete' Yayımlanan*

¹⁰ 5510 sayılı SSGSSK, Md. 32.

2926 Sayılı Tarımda Kendi Adına ve Hesabına Çalışanlar Sosyal Sigortalar Kanunu şeklindedir¹¹.

Türkiye’de uygulanan yaşlılık sigortası (kamusal emeklilik sigortası) uygulamalarının tarihi 1949 yılından günümüze uzanmakla birlikte uygulamada değişken bir süreç izlenmektedir. Türkiye’de uzun vadeli sigorta kollarından kişilere belirli ödemelerin yapılabilmesi için gerekli olan temel koşullar sigortalılık süresi, prim ödeme gün sayısı ve yaş kriteridir. Sigortalılık süresi, sigortalının malullük, yaşlılık ve ölüm sigortalarına bağlı olarak ilk defa çalışmaya başladığı tarih ile tahsis yapılması amacıyla yazılı talebin bulunduğu tarihi belirtmektedir. Prim ödeme gün sayısı, malullük, yaşlılık ve ölüm sigortalarına tabi geçen sürelerle ait gün sayısını ifade etmektedir. Yaş ise yaşlılık ve ölüm sigortalarından aylık bağlanması konusuna ilişkin hakların sağlanmasında tahsis talep tarihinden doğum tarihinin çıkarılması durumunda hesaplanan süredir (SGK, 2024d).

Türkiye’de uygulanan yaşlılık sigortası düzenleme ve uygulamalarının günümüze kadar incelenmesi; 4/l(a) kapsamındaki hizmet sözleşmeli çalışanlar, 4/l(b) kapsamındaki kendi ad ve hesabına bağımsız çalışanlar ve 4/l(c) kapsamındaki devlet memurları temelinde ayrı ayrı incelenebilir.

Tablo 1. İlk Defa Sigortalı Olarak Çalışmaya Başlayacak Olan 4/l(a) Hizmet Sözleşmeli Çalışanlara Dair Emeklilik Düzenlemeleri

Sıra	Yıl	Kanun No.	Yaş Şartı		Sigortalılık Süresi (Yıl)		Malullük, Yaşlılık, Ölüm Sigorta Kollarına Ödenen Prim Gün Sayısı
			Kadın	Erkek	Kadın	Erkek	
1	1950	5417	60	60	25	25	Yılda Minimum 200 Gün
2	1957	6900	60	60	25	25	5000
3	1964	506	55	55	-	-	-
4*	1969	1186	50	55	-	-	-
	1969	1186	-	-	25	25	5000
5	1981	2422	50	55	20	25	5000
6	1992	3774	-	-	20	25	5000
7*	1999	4447	58	60	-	-	7000
	1999	4447	58	60	25	25	4500
8	2008	5510	58	60	-	-	7200

*Emekliliğe geçişte sunulan çift seçenek söz konusudur.

Kaynak: SGK, (2023a) verileri kullanılarak yazar tarafından düzenlenmiştir.

¹¹ Resmi Gazete (2024), Yasama İlanları, <https://www.resmigazete.gov.tr/>.

Tablo 1’de SGK’nın hizmet akdiyle ilk defa sigortalı olarak çalışma yaşamına katılan çalışanların emeklilik şartlarına ilişkin yasal düzenlemeleri dönemsel olarak açıklamaktadır. Buna göre, hizmet akdiyle sigortalı olarak çalışma kapsamına dahil olan bireylerin 1950-2006 yılları arasında farklı dönemlerde emeklilik uygulamalarına ilişkin çeşitli şartlara tabi tutuldukları gözlemlenmektedir. Buna göre, hizmet sözleşmesiyle çalışanların emeklilik süreçlerine ilişkin yıllar içindeki değişim 2006 yılında çıkarılan fakat tam anlamıyla 2008 yılında tüm hükümleri ile yürürlüğe konan 5510 sayılı SSGSSK ile birlikte emeklilik konusunda önemli düzenlemeler hayata geçirilmiştir. 5510 sayılı SSGSSK emeklilik yaşını erkeklerde 60, kadınlarda ise 58 olarak belirlerken her iki taraf için de 7200 prim ödeme gününü şartı koyularak emeklilik hakkının elde edilmesi zorlaştırılmıştır. Buna ek olarak ilgili kanun 2036-2048 yılları arasında emeklilik yaşında kademeli artış öngörerek 2048 yılında hem erkeklerde hem de kadınlarda emeklilik yaşını 65 olarak belirlemektedir (SGK, 2023a).

Tablo 2. İlk Defa Sigortalı Olarak Çalışmaya Başlayacak Olan 4/1(b) Kendi Ad ve Hesabına Bağımsız Çalışanlara Dair Emeklilik Düzenlemeleri

Sıra	Yıl	Kanun No.	Yaş Şartı		Sigortalılık Süresi (Yıl)		Malullük, Yaşlılık, Ölüm Sigorta Kollarına Ödenen Prim Gün Sayısı
			Kadın	Erkek	Kadın	Erkek	
1	1971	1479	-	-	20	25	-
2	1999	4447	58	60	25	25	-
3	2006	5510	58	60	-	-	9000

Kaynak: SGK, (2023a) verileri kullanılarak yazar tarafından düzenlenmiştir.

Tablo 2’de SGK’nın kendi ad ve hesabına çalışacak olup ilk defa sigortalı olarak çalışma yaşamına katılan bireylerin emeklilik şartlarına ilişkin yasal düzenlemeleri dönemsel olarak açıklamaktadır. Buna göre, kendi ad ve hesabına sigortalı olarak çalışma kapsamına dahil olan bireylerin 1971-2006 yılları arasında farklı dönemlerde emeklilik uygulamalarına ilişkin çeşitli şartlara tabi tutuldukları gözlemlenmektedir (SGK, 2023a). Bu bakımdan, kendi ad ve hesabına bağımsız çalışanların emeklilik kapsamına girmesi 1971 yılında yürürlüğe konan 1479 Sayılı Kanun kapsamında yaş şartı koşmamaktaydı. Erkeklerin 25, kadınların 20 sigortalılık süresi emekli aylığı almaya yeter şartlar olarak uygulanmaktaydı. 1999 yılında yürürlüğe konan 4447 Sayılı İşsizlik Sigortası Kanunu ise kendi hesabına çalışanların emekliliğinde önemli değişiklikleri hayata geçirmiştir. Buna göre kadınların da sigortalılık süresi 20 yıldan 25 yıla çıkarılarak erkeklerle aynı seviyeye çekilmiş olup erkeklerde 60, kadınlarda 58 yaş şartı üzerinden emeklilik hakkının sağlanması uygulamaya konulmuştur. İlerleyen süreçte 2006 yılında çıkarılan 5510 sayılı

SSGSSK ile birlikte kendi ad ve hesabına çalışanların emeklilik hakkı elde etmelerinde sigortalılık süresi kaldırılmış, yaş şartı erkeklerde ve kadınlarda aynı tutulmuş ve bunlara ek olarak 9000 gün prim ödeme şartı getirilerek emekliliğe geçiş zorlaştırılmıştır (SGK, 2023c).

Tablo 3. İlk Defa Sigortalı Olarak Çalışmaya Başlayacak Olan 4/l(c) Devlet Memurlarına Emeklilik Düzenlemeleri

Sıra	YIL	Kanun No.	Yaş Şartı		Sigortalılık Süresi (Yıl)		Malullük, Yaşlılık, Ölüm Sigorta Kollarına Ödenen Prim Gün Sayısı
			Kadın	Erkek	Kadın	Erkek	
1	1949	5434	58	60	25	25	-
2	1983	2898	45	50	20	25	-
3	1986	3284	50	55	20	25	-
4	1999	4447	58	60	25	25	-
5	2006	5510	58	60	-	-	9000

Kaynak: SGK, (2023a) verileri kullanılarak yazar tarafından düzenlenmiştir.

Tablo 3'te SGK'nın devlet memuru olarak ilk defa sigortalı olarak çalışma yaşamına katılan bireylerin emeklilik şartlarına ilişkin yasal düzenlemeleri dönemsel olarak açıklamaktadır. Buna göre, devlet memuru olarak sigortalılık kapsamına dahil olan bireylerin 1949-2006 yılları arasında farklı dönemlerde emeklilik uygulamalarına ilişkin çeşitli şartlara tabi tutuldukları görülmektedir.

Türkiye'de günümüzde güncel olarak yaşlılık sigortası (kamusal emeklilik sigortası) ile ilgili düzenlemeler 5510 sayılı SSGSSK'de düzenlenmektedir. 5510 sayılı SSGSSK'nin 28. Maddesinin a ve b bendine göre göre;

“Yaşlılık sigortasında sigortalıya sağlanan haklar:

a) Yaşlılık aylığının bağlanması,

b) Toptan ödeme yapılmasıdır¹².”

Yaşlılık sigortası kapsamında sigortalıya sağlanan haklar olarak ifade edilmektedir.

5510 sayılı SSGSSK'nin 28. Maddesi a bendinde de şu ifade yer almaktadır: *“İlk defa bu Kanuna göre sigortalı sayılanlarda kadınların 58, erkeklerin 60 yaşını doldurması, en az 9000 günlük malullük, yaşlılık ve ölüm sigorta primlerini bildirmiş*

¹² 5510 sayılı SSGSSK, md. 28/a ve 28/b.

olması şartıyla yaşlılık aylığı bağlanır. Ancak 4. Md. birinci fıkrada (a) bendi kapsamındaki sigortalı sayılanlar için prim gün sayısı şartı 7200 gün olarak uygulanır¹³.”

Aynı kanun yaşlılık aylığına dair hak ediş yaş haddini kademeli olarak yükseltmekte ve böylelikle 2048 yılı itibarıyla hem kadınlarda hem de erkeklerde diğer şartların da sağlanması şartının yanında yaşlılık aylığı hak ediş yaş haddini 65 olarak belirtmektedir¹⁴.

Tablo 4. 5510 Sayılı SSGSSK Md. 28 (a) Bendinde Belirtilen Yaş Şartının 2036-2048 Arasındaki Kademeli Artışı¹⁵

Kademeli Emeklilik Yaşı Uygulama Tarihleri	Kadın	Erkek
01.01.2036-31.12.2037	59	61
01.01.2038-31.12.2039	60	62
01.01.2040-31.12.2041	61	63
01.01.2042-31.12.2043	62	64
01.01.2044-31.12.2045	63	65
01.01.2046-31.12.2047	64	65
01.01.2048 ve Sonrası	65	65

Kaynak: 5510 sayılı SSGSSK, (2006) verileri kullanılarak yazar tarafından düzenlenmiştir.

Tablo 4’te, 5510 sayılı SSGSSK’nin emeklilik yaş şartına ilişkin olarak 2037-2048 ve sonrası yılları arasında kadınlarda ve erkeklerde uygulayacağı yaş şartını ifade etmektedir. Bu bağlamda kademeli artış uygulamasıyla birlikte 2048 yılında hem kadınların hem de erkeklerin emeklilik yaş hadlerinin 65 olması hedeflenmektedir (5510 sayılı SSGSSK, 2006).

Yaşlılık sigortası (kamusal emeklilik sigortası) kapsamında emekli aylığından yararlanılması da çeşitli şartların yerine getirilmesiyle sağlanmaktadır. Kanunda belirtilen yaş haddine erişme, kanunda belirtilen asgari sigortalılık süresine sahip olma, kanununda belirtilen prim ödeme gün sayısına sahip olma ve kuruma yazılı olarak başvurunun yapılması yaşlılık sigortası kapsamında yaşlılık aylığından yararlanılması şartını ifade etmektedir.

5510 sayılı SSGSSK’nin 28. Maddesi (b) bendinde yer alan toptan ödeme durumu ise 4c statüsünde olan devlet memurlarının emekliliğinde olan bir uygulama olup

¹³ 5510 sayılı SSGSSK, md. 28/a.

¹⁴ 5510 sayılı SSGSSK, md. 28/a.

¹⁵ 5510 sayılı SSGSSK, md. 28/a ve 28/b.

iş/hizmet sözleşmesi ile çalışan 4a ve 4b statüsünde kendi ad ve hesabına çalışan BAĞ-KUR'lularda uygulanmamaktadır. 4a ve 4b statüsünde çalışan ve emekli olan vatandaşlar emekliliklerinde hak ettikleri kıdem tazminatını işveren tarafından almaktadır.

Tablo 5. Türkiye’de Emekli Aylığı Alan Kişi Sayısı (2024 Mart)

Emekli Aylığı Alan Kişi Sayısı	11.508.619
Aktif-Pasif Sigortalı Oranı	1,66

Kaynak: ÇSGB (2024) verileri kullanılarak yazar tarafından düzenlenmiştir.

Tablo 5’te, Türkiye’de 2024 Mart itibarıyla emekli aylığı alan kişi sayısı yer almaktadır. Buna göre, 11 milyon 508 bin 619 kişinin emekli aylığı aldığı ve aktif-pasif sigortalı dengesinin 1,66 olduğu ifade edilmektedir (ÇSGB, 2024). Bu bağlamda TÜİK’in ADNKS’ye göre Türkiye’nin 2023 nüfusunun 85 milyon 372 bin 337 kişiden oluştuğu ve Türkiye’nin 2023 yılı yaşlı nüfus oranının %10,2 olduğu düşünülürse emekli aylığı ödemelerinin sosyal koruma harcamaları içerisinde önemli bir gider kalemi oluşturduğu gözlemlenmektedir (TÜİK, 2024a; 2024b).

1.6.2. Bireysel Emeklilik Sistemi

Bireysel Emeklilik Sistemi (BES) uygulaması isteğe bağlı olarak gerçekleştirilen ve bireylerin emeklilik döneminde zorunlu sosyal güvenlik sistemi ve kapsamının yetersiz kalabileceği durumların ortadan kaldırılması amacıyla bireylerin hayat standartlarının emeklilik sonrası korunması ve ekonomik sürdürülebilirliğinin sağlanması düşüncesiyle yürütülen bir sistemdir (Ünal ve Gül, 2021: 2). Tasarruf ve yatırım, sosyal güvenliğin sürdürülebilirliğine katkı, ekonomik büyümeye olumlu etki gibi amaçları da barındıran BES ile birlikte bireyler emeklilik dönemine kadar sisteme maddi katılım payı ödemektedir. BES uygulamaları bu bilgilerden hareketle özel şirketlerin yönettiği ve devletin denetlediği, tamamen bireysel tasarruf ve yatırım tercihlerine bağlı olarak şekillenen gönüllülük esasına göre planlanmış uygulamalardır (Açıkgöz ve Bilir, 2018: 177). BES bireysel tasarruf ve yatırımı gözetirken aynı zamanda ülke ekonomisine de olumlu katkı sağlamaktadır. Bu bakımdan BES kapsamında oluşturulan fonlar devletin uzun vadeli yatırımlarını finanse edebilmektedir (Şataf ve Yıldırım, 2019: 575).

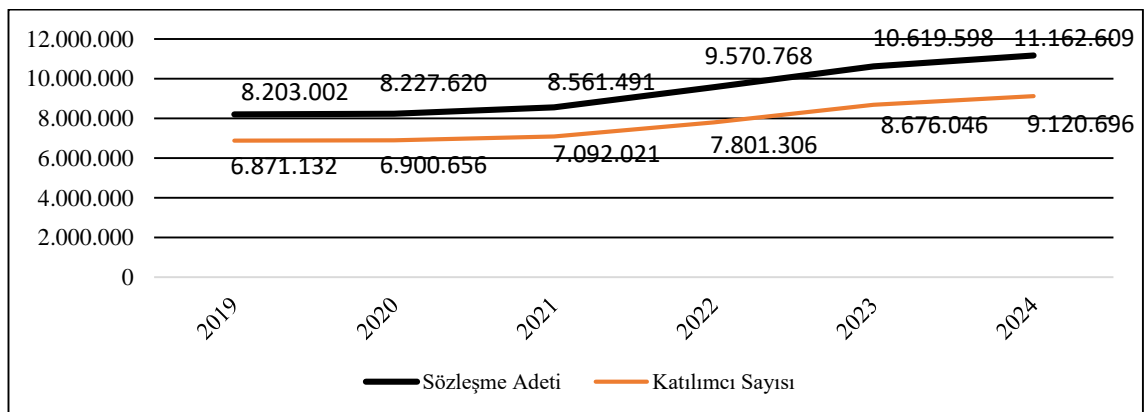
Bireysel emeklilik uygulamaları özellikle 1970’li yılların sonunda ortaya çıkan ekonomik krizler sonrasında ekonomik ve idari problemler nedeniyle devletlerin küçülmeye gitme düşüncesiyle liberal ekonomi politikaları temelinde devletlerin sosyal

güvenlik finansmanındaki kaynak arayışlarına istinaden filizlenmiştir (Apak ve Taşçıyan, 2010: 122). İlerleyen dönemde DB, 1994 yılında yayımlanmış olduğu *Yaşlılık Krizini Önleme: Yaşlıları Koruma ve Büyüme Sağlama Politikaları* raporunda bireysel emeklilik konusuna değinmiştir. Bu rapora göre, kamusal emeklilik sistemlerinde yer alan verimlilik ve dağıtım unsurlarına vurgu yapılarak dağıtım usulü ile bireysel tasarruflar noktasında hem verimliliğin hem de sürdürülebilirliğinin sağlanamadığını belirterek bireysel emeklilik uygulamalarının hayata geçirilmesini öngörmüştür (WB, 1994).

BES, iş yeri temelli özel emeklilik uygulamaları niteliğiyle Türkiye’de 28.03.2001 kabul tarihli, 07.04.2001 Resmi Gazete’de yayım tarihli 4632 Sayılı *Bireysel Emeklilik Tasarruf ve Yatırım Sistemi Kanunu* ile hayata geçirilmiştir. 07.10.2003 tarihinde ise emeklilik planının onaylanmasına binaen emeklilik şirketlerinin faaliyete başlamasıyla BES fiilen işlerlik kazanmıştır. Daha sonra bu kanunda değişiklik yapılmasını öngören 6740 Sayılı Kanun’un 01.01.2017’de yürürlüğe koyduğu *Zorunlu Bireysel Emeklilik Sistemi* ile birlikte çalışanların sisteme işverenlerin katılım payı ödemesiyle zorunlu katılımı esas kılınmıştır. İlgili kanunlarla uygulamaya konulan bireysel emeklilik uygulamasının temelinde önemli nedenler vardır. Bu nedenler; erken emeklilik uygulamalarıyla sosyal güvenlik sisteminin gider kalemlerinin artması ve prim gelirlerindeki kayıplar ile prim borçlarına yönelik af uygulamalarıyla yaşanan gelir kayıpları, sosyal sigorta primlerinin etkin ve verimli değerlendirilememesi, sosyal güvenlik sisteminin aktüeryal dengesinin bozulması ve sosyal güvenlik uygulamalarına dair bütçede yaşanan kronik açıklardır (Can, 2010: 140). BES uygulamasının temelinde yer aldığı ifade edilen unsurlardan hareketle sosyal güvenlik sisteminin ekonomik sürdürülebilirliğini sağlamaya yönelik olumsuzlukları ortadan kaldırabilmek amacıyla bu sistem hayata geçirilmiştir. Bununla birlikte gönüllülük esasına dayalı olarak odaklanılan ve bireysel tasarruflar ile bireylere emeklilik dönemlerinde ek gelir sağlanmasıyla ülke ekonomisine katkı sunacak tamamlayıcı bir sosyal güvenlik uygulaması bu kapsamda hayata geçirilmiştir. Böylelikle *Bireysel Emeklilik Tasarruf ve Yatırım Sistemi Kanunu* ve ilgili kanun ile hedeflenen temel amaçlar; tamamlayıcı bir sosyal güvenlik uygulamasını sisteme entegre etmek, emeklilik döneminde bireylerin ek gelire sahip olmalarını sağlamak ve bireysel tasarrufu teşvik etmek ve bireylerin uzun vadeli tasarruflarıyla ülke ekonomisine olumlu katkı sağlamak şeklinde ifade edilmektedir (Alper, 2002: 17).

Türkiye’de uygulanan BES’te, sisteme katkı payı ödemelerinin eksiksiz gerçekleştirilmesi, en az 10 yıl sistemde kalma ve 56 yaşının doldurulması bireylerin BES’ten yararlanmasına yeter şartlardır (Açıkgöz ve Bilir, 2018: 178). Önceleri uygulanan 18 yaşının doldurulmuş olması şartı mevzuattaki değişikliklerle 2021 yılı Haziran ayında kaldırılarak ailelerin 18 yaşının altındaki çocuklarını bireysel emeklilik sistemi kapsamına sokmasına olanak sağlamıştır. Tüm bu şartların yanı sıra Türkiye’de günümüzde hali hazırda BES’e olan devlet katkısı, katılım payının/bedelinin %30’u kadar uygulanmaktadır. Devlet katkısının yanı sıra fon gelirleri ve değer artışları BES katılımcılarının diğer kazanımlarını ifade etmektedir (EGM, 2024).

BES’e dair uygulama perspektifinde tasarruf düzeyinin istenen düzeyde olmaması nedeniyle ve sisteme dair hedeflenen katılımın hedeflenen düzeye getirilmesi amacıyla çeşitli girişimler hayata geçirilmiştir. Buna göre; özel ve kamu sektöründe çalışan 45 yaş ve altındaki bireyleri kapsayan, bireylerin kendi istedikleri zaman sistemin kapsamı dışında kalabildikleri bir sistem geliştirilmiştir. Bu sistem *Otomatik Katılım Sistemi* olup 6740 sayılı kanun ile birlikte 2017/9721 nolu yönetmeliğin 2017 yılında onaylanmasıyla 01.01.2017 tarihinden itibaren kademeli olarak uygulamaya konulmuştur. Otomatik katılım sistemi ile tasarruf düzeyinin istenen düzeye gelmesi ve sisteme dair hedeflenen katılımın hedeflenen seviyeye yükselmesi amaçlanmıştır. Özel ve kamu sektöründe Otomatik Katılım Sistemi kapsamına dahil edilen bireyler kendi istekleri doğrultusunda sistemden çıkabilmektedirler.

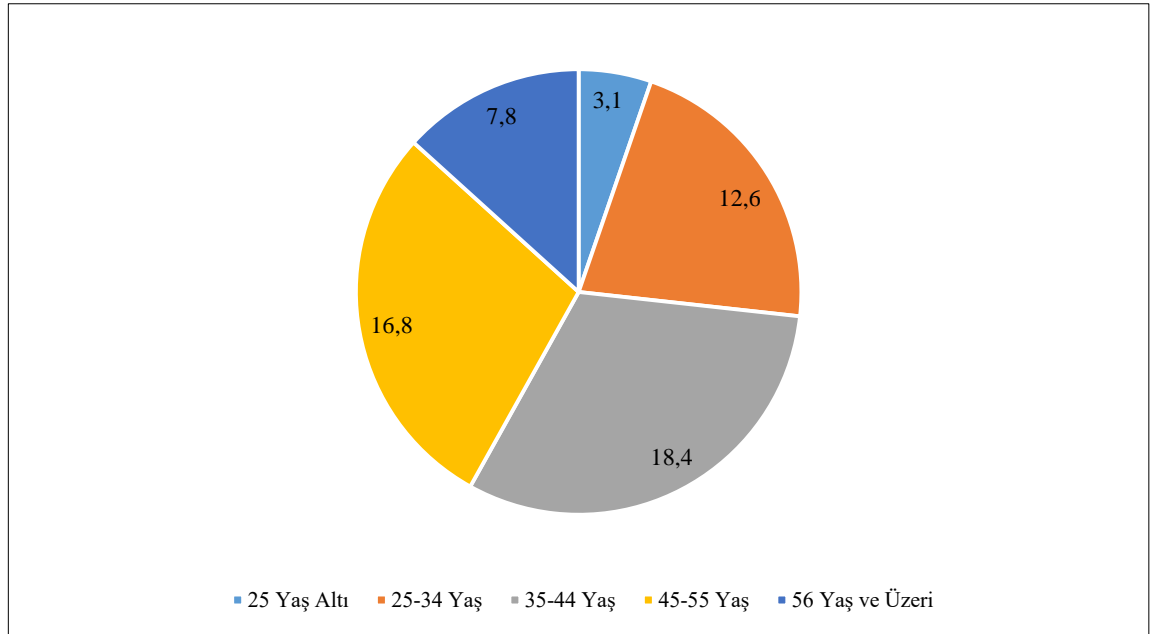

Grafik 8. Türkiye’de BES Sözleşme Sayısı ve Katılımcı Sayısı (Adet)

Kaynak: EGM, (2024) verileri kullanılarak yazar tarafından düzenlenmiştir.

Grafik 8’de, Türkiye’de 2019-2024 yılları arasında geçerli olan bireysel emeklilik sözleşme sayıları ve katılımcı sayıları gösterilmektedir. Buna göre, Türkiye’de 2019-2024 yılları arasında bireysel emeklilik sözleşme ve katılımcı sayılarının artış gösterdiği

gözlemlenmektedir. 2024 Haziran ayı verilerine göre BES'e olan katılımcı sayısı 9 milyon 120 bin 696 olarak bildirilirken toplam fon büyüklüğü ise 579,1 milyar TL olarak ifade edilmektedir (EGM, 2024).

Grafik 9. Türkiye’de Katılımcıların Yaş Aralıklarına Göre BES Sözleşme Dağılımı (%)
Kaynak: EGM, (2024) verileri kullanılarak yazar tarafından düzenlenmiştir.

Grafik 9’da, katılımcıların yaş aralıklarına göre BES’e katılımları gösterilmektedir. Buna göre, BES’e katılımın en fazla %18,4 ile 35-44 yaş arasındaki katılımcılar tarafından olduğu gözlemlenirken en düşük katılım ise %3,1 ile 25 yaş altındaki katılımcılar tarafından gerçekleştirilmiştir (EGM, 2024).

1.6.3. Malul Sayılma ve Maluliyet

Hastalık ve benzeri etkenler nedeniyle çalışma gücünün kaybedilmesi durumunda yasa ve yönetmelik hükümlerince uygulanan koruyucu sigorta uygulamalarına *Maluliyet/Malul Sayılma* adı verilmektedir (Ünal vd., 2016: 8). Malullük sigortası kapsamında gerçekleştirilen uygulama, çalışma yaşamını sigortalı olarak sürdüren bireyin hastalık, iş kazası, meslek hastalığı ve benzer sebeplerle iş hayatını sürdüremeyecek durumda olduğunu tıbbi raporlarla belgelemesi durumunda uygulamaya konulmaktadır. Ülkemizde hali hazırda uygulamada bulunan 5510 sayılı SSGSSK malul sayılma durumunu ve maluliyet durumunda bireylerin korunmasına dair uygulamaları düzenlemektedir. 5510 sayılı SSGSSK dördüncü bölümünde yer alan md. 25’te malullük durumu şu şekilde tanımlanmaktadır:

“Sigortalının veya işverenin talebi üzerine Kurumca yetkilendirilen sağlık hizmeti sunucularının sağlık kurullarınca usulüne uygun düzenlenecek raporlar ve dayanağı tıbbi belgelerin incelenmesi sonucu, 4 üncü maddenin birinci fıkrasının (a) ve (b) bentleri kapsamındaki sigortalılar için çalışma gününün veya iş kazası veya meslek hastalığı sonucu meslekte kazanma gücünün en az %60’ını, (c) bendi kapsamındaki sigortalılar için çalışma gücünün en az %60’ını veya vazifelerini yapamayacak şekilde meslekte kazanma gücünü kaybettiği Kurum Sağlık Kurulunca tespit edilen sigortalı, malullük sigortası bakımından malul sayılır¹⁶.”

Kanun maddesi uyarınca malullük durumu, bireyin çalışma yaşamının hastalık, iş kazası ve meslek hastalığı gibi sebeplerle %60 ve üzerinde bir oranla çalışma gücü kaybıyla ortaya çıkmaktadır. Aynı maddede kişinin sigortalı olarak ilk kez çalışmaya başladığı tarihten önce çalışma gücünün %60’ını kaybetmesine neden olan hastalık ya da engellilik hali varlığı kişinin malulen emeklilik kapsamına alınmasına müsaade etmemektedir (5510 sayılı SSGSSK, 2006). Bunun yanında ilgili kanun md. 26 uyarınca malullük sigortasından yararlanma şartlarını şu şekilde açıklanmaktadır:

“ b)- En az on yıldan beri sigortalı bulunup, toplam olarak 1800 gün veya başka birinin sürekli bakımına muhtaç derece malul olan sigortalılar için 1800 gün malullük, yaşlılık ve ölüm sigortaları primi bildirilmiş olması, c)- Maluliyeti nedeniyle sigortalı olarak çalıştığı işten ayrıldıktan veya işyerini kapattıktan veya devrettikten sonra Kurumdan yazılı istekte bulunması¹⁷ ...”

Bu bakımdan malul sayılabilmek ve malullük aylığına hak kazanabilmek için uzun vadeli sigorta kollarına gerçekleştirilmiş olan belirli bir prim günü bildirim şartı söz konusudur. Ayrıca malullük sigortasından yararlanmak için sosyal güvenlik kurumuna bir başvuru ve bildirim yapılması da önemli bir diğer şarttır.

Maluliyete yönelik koruyucu uygulamalar yaşlılık döneminde uygulanan emeklilikten farklı olan istisnai bir uygulamadır. Bu uygulamada aranan öncelikli şart bir mağduriyettir. Bu mağduriyet, belirli sebeplerle oluşan ve kişinin çalışma kabiliyet ve becerisini kısıtlayarak iş görmezlik haliyle birlikte gelir kaybı yaşamasına neden olan bir

¹⁶ 5510 sayılı SSGSSK, md. 25.

¹⁷ 5510 sayılı SSGSSK, md. 26.

durumdur. Bu bağlamda yaşlılık döneminde yaşlılık sigortası temelinde uygulanan ve yaş haddi, belirli bir süre sigortalı olarak çalışma ve ödenmiş prim günü bildirimi gibi şartları kapsayan doğal emeklilikle malullük sigortasına yönelik uygulamaların ayrımı gerçekleştirilmektedir. Ancak malul sayılma ve maluliyet halk arasında *Malulen Emeklilik* olarak anılmakta olup Türk Sigorta Hukuku'nda malulen emeklilik şeklinde bir ifade bulunmamaktadır.

1.7. Popülizmin ve Popülist Hareketlerin Ortaya Çıkışı

Popülizm, Latince *populus* sözcüğünden gelmekte olup insanları ve halkı niteleyen ve İngilizce'de *peopleism* kavramıyla ifade edilen bir olgudur (Kıvrak Köroğlu, 2020: 75). Günümüz politik süreçlerinde sıkça kullanılan popülizm dünya üzerinde geniş coğrafyalarda gözlemlenmekle birlikte Latin Amerika bölgesindeki sol siyaset ile Avrupa'daki sağ siyaset özelinden hareketle hem sol hem de sağ düşünsel sistemde önemli örneklerin gözlemlendiği bir özellik taşımaktadır (Mudde ve Kaltwasser, 2012: 1). Buna göre popülizmin salt bir şekilde sol ya da sağ siyasi ideolojilerin ürünü olduğunu söylemek imkansızdır.

Akademik yazında popülizm üç tip üzerinden incelenmektedir. Birinci tip (ABD) ve Rusya'da gözlemlenen tiptir. Bu tip, 19. yy sonlarında ABD ve Rusya'da birbirine yakın zamanlarda ortaya çıkmış olan ve çiftçilerin toprak sahibi olmasının savunulması temelinde ortaya çıkan harekettir. İkinci tip, 20. yy'de Latin Amerika bölgesinde sosyoekonomik temelde gözlemlenen tiptir. Üçüncü tip ise kökü 20. yy'da Avrupa'da başlayan ve günümüzde de varlığını sürdüren yabancı ve göçmen düşmanlığı temalarını savunan tiptir (Fedayi ve Yıldırım, 2019: 1860).

Popülizm kavramı, 1860'lı yılların ikinci yarısında ortaya çıkmış olup politik aktörlerin tavır ve duruşunu ifade eden anlamlar için kullanılmaktadır. Popülizm kavramının ve popülist hareketlerin ilk örnekleri Rus Narodnikler hareketinde 1860'lı yıllarda Rus kurtuluşunu batı yanlısı görüşten ziyade Rus halkının ruhuna dönüş vurgusunda görülmektedir. Bu hareketin temelinde esasen yoksullaşan tarımsal üretimdeki düzenin bozulmasından dolayı olumsuz etkilenen köylü çiftçilerin bu duruma son vermek ve kaybedilen topraklarını geri almak amacıyla Rus Çarlığı'na başkaldırması yer almaktadır (Stockemer, 2019: 3). Bu düşünce aynı zamanda Rus Çarlığı'nı devirme amacıyla olan hareketlerde gözlemlenmektedir (Karaca, 2008: 207). ABD'de ise 1890'lı

yılların başında Protestan inanca mensup bir topluluğun Katolik inanca karşı örgütlenmesi popülist hareketlerin örneklerini teşkil etmektedir (Kılınç, 2020: 267). Bu hareketlerin temeli Rus Narodnik Hareketi'ne benzer şekilde Protestanların, tarımsal üretim ve fiyat seviyelerindeki düşüşün nedeni olarak Katoliklerin uyguladıkları politikalara bağlamalarıdır. Bu hareket daha sonra *Farmers Alliances* ismiyle Amerika kıtasına yayılarak nihai olarak 1892'de *Amerika Halk Partisi* olarak örgütlenmeyle sürecin devam ettiği gözlemlenmektedir (Kılınç, 2020: 267).

Popülizmin tarihsel değerlendirmesinde önemli bir dönemeç olarak kabul gören 1929 Dünya Ekonomik Buhranı, Latin Amerika bölgesinde ekonomik krizlerin ortaya çıkmasına istinaden bu bölgedeki politika yapıcı aktörlerin halk egemenliği, halka yönelik ve halkın hareketi olarak nitelendirdiği girişimler ile önemli örnekler sunmaktadır (Çamurcuoğlu, 2019: 278). 1929 Dünya Ekonomik Buhranı sonrasında 1930 ve 1940'lı yıllarda ekonomi eksenli uygulanan popülist politikalar bir iktidar ideolojisi olarak Latin Amerika bölgesinde popülist liderlerin göreve gelmesini sağlamıştır (Fedayi ve Yıldırım, 2019: 1861). Şili'de Del Campo, Brezilya'da Getulio Vargas, Arjantin'de Peron ve Ekvator'da Ibarra hareketlerinde gözlemlenen popülizm ve popülist hareket örnekleri ekonomik krizler ekseninde halk söylemi vurgusuyla emperyalizm ve oligarşik düzen karşıtlığı olarak gözlemlenmektedir (Fedayi ve Yıldırım, 2019: 1861). Latin Amerika'daki popülist hareketlerin ikinci perdesi 1930 ve 1940'lı yıllara benzer şekilde ekonomik krizler sonucunda ortaya çıkmıştır. 1979 Petrol Krizi'nin oluşturduğu ve dünya çapında etkilediği ekonomiler Latin Amerika ülkelerinde popülist liderlerin göreve gelmesini tetiklemiştir. Özellikle ekonomik krizler sonunda dünya genelinde yayılan neoliberal ekonomik politikalar popülist girişimlerin sergilenmesine neden olmuştur. 1980'li yıllarda uygulanan neoliberal ekonomi politikaları ekonomik açıdan kurtulma yolu olarak gören Arjantinli Menem ve Peron, Perulu Fujimori ve Brezilyalı Mello gibi karizmatik liderlerin halk vurgusuyla bu politikaları savunmaları popülist girişimler olarak kabul edilir (Sırma, 2019: 11). Bu bakımdan liderlerin savundukları neoliberal ekonomi politikaları halk söylemleriyle dile getirmeleri ve bu politikalara muhalif olanları yozlaşmış ötekiler olarak yorumlaması popülist hareketlerin örnekleri olarak kabul edilmektedir. Latin Amerika'da devam eden süreçte neoliberal ekonomi politikalarının ekonomik açıdan başarıya ulaşamaması sebebi ile sol eksenli ekonomi politikaların uygulanmasına dair savunuların artması popülizm ve popülizmin ikinci

etabını ortaya çıkarmıştır. İkinci etap; Bolivya’da Eva Morales, Venezuela’da Hugo Chavez ve Nicolas Maduro ile Arjantin’de Rafael Correa gibi liderlerin Latin Amerika’daki 2000’li yılların popülist örneklerini ifade etmektedir (Moffitt, 2020: 16). Bu liderler, Latin Amerika’da gözlemlenen üçüncü dalga popülist hareketlerin öncüleri olarak kabul edilmekle birlikte bu liderlerin “halk ve halk egemenliği” unsurlarını savundukları görülmektedir. Bununla birlikte bu liderler ülkelerindeki ekonomik krizlerin kaynağını “şeytan, düşman, tehdit ve tehlike” olarak nitelendirdikleri dış ülkelere/düşmanlara bağladıkları ve mevcut politikalarına olan eleştirilerin “yozlaşmış seçkin” olarak nitelendirdikleri “ötekilerden” geldiğini vurguladıkları gözlemlenmektedir (Sırma, 2019: 13-14).

Popülizmin ve popülist hareketlerin üçüncü tipi olan ve 21. yy’de başlayan Avrupa merkezli hareketler, Latin Amerika örneklerinden farklı olarak hem karizmatik bir liderden ziyade siyasi parti temelinde hem de sol siyasetten ziyade sağ görüş ekseninde ve yoğunlukla göçmen ve yabancı karşıtlığı ekseninde gerçekleştirilmiştir (Albertazzi ve Mc Donnel, 2008: 1). Sağ popülist yaklaşımın Avrupa örneklerinde hem refah devleti politikalarının terk edilip liberal ekonomik politikaların savunulduğu, hem de göçmen ve yabancı karşıtlığının özellikle kültürel ve ekonomik yapının bozulacağı vurgusuyla gerçekleştirildiği görülmektedir. Kültürel açıdan göçmen ve yabancıların hem ulusal kimliğe hem de ulusal kültüre olumsuz etkisinin olacağı ve sığınmacı ve göçmenlerin devlete ek bir ekonomik yük oluşturacağı söylemleri Avrupa menşeli sağ popülist hareketlerin ana eksenini belirtmektedir. Hollanda’da Gert Wilders, Fransa’da Marine Le Pen ve İtalya’da Silvio Berlusconi gibi liderler 2000’li yıllarda popülizmin ve popülist hareketlerin Avrupa’da gözlemlenen örneklerini sergilemiş politik oluşumların liderleri olarak gösterilmektedir (Moffitt, 2020: 16). Son yıllarda Avrupa’da ortaya çıkan sağ görüş temelinde gözlemlenen popülist girişimlerin örneklerine benzeyen fakat ABD’de özellikle yabancı düşmanlığı ve salt Amerikancı söylemin sergilendiği Trump hareketi de örnek bu tip popülizme gösterilmektedir (Finchelstein, 2019: 13-17).

1.7.1. Popülizm, Yaklaşımlar ve Kavramsal Çerçeve

Popülizm, belli bir tarihselliğe sahip olmakla birlikte günümüzde kavramsal olarak sosyal bilimler alanında çokça tartışılan önemli konular arasında yer almaktadır. Popülizm; kimi zaman bir tarz, söylem, bir halkı harekete geçiren bir girişim, kimi zaman

ise bir ideoloji, bir strateji ve politik kültür olarak değerlendirilmektedir (Pappas, 2016: 17-19). Ancak belirtilmelidir ki popülizm kavramı herkesçe kabul edilen standart bir tanım içermemektedir. Popülizme dair standart tanımın olmamasının nedeni kavramın dünya üzerindeki farklı coğrafyalarda, farklı olaylara, olgulara, topluluklara, düşüncelere ve siyasi akımlara istinaden kullanılmasıdır. Bu bakımdan kavram, özellikle coğrafyaların sahip olduğu farklı toplumsal ve siyasal özellikler nedeniyle farklı şekilde tanımlanmaktadır. Diğer taraftan, popülizm kavramı, dünya genelinde çoğu yönetim sisteminde varlığını gösterebilmektedir (Fassin, 2019: 23). Sağcılık, solculuk, liberal savunu, demokratlık, liberalizm karşıtlığı ve diğer birçok sıfatın aslında popülizmin temelinde buluşabildiğini söylemek mümkündür. Bu bağlamda popülizm kavramının ve popülist siyasi aktörün çizdiği net bir ideolojik kimlik olmayıp birçok ideolojiye mensup siyasi aktörün popülist bir çizgiyi izleyebilmesi aşikardır.

Popülizm kavramına dair gerçekleştirilen genel tanım karizmatik bir lider çevresinde örgütlenen bir siyasi oluşumun kendi şahsi çıkarları doğrultusunda hareket etmesi, kendisine kaynak tahsis etmesi, bunlarla birlikte genel olarak mağdur rolü oynanarak seçkin sınıf tarafından halk desteğinin kendi saflarına çekilmesini sağlayan politik girişimler bütünüdür (Odabaş, 2021: 8). Buna ek olarak popülizm, siyasi başarısızlıkları bertaraf edebilmek, kimi zaman ekonomik hedeflerin sapmasından ötürü algı oluşturmak ya da kimi zaman siyasi bir rant elde edilmesi için kullanılabilir (Sırma ve Parlak, 2020: 143). Popülizmi tüm bu diğer kavram ve kelimelerden ayıran şey dünya genelindeki kimi siyasi liderlerin; göç, ticaret, milliyetçilik ve ekonomi sorunlarıyla mücadelesinde hem yerelde hem de küresel düzlemde bir fenomeni temsil etmesidir¹⁸. Bu bağlamda popülizm kavramı politika yapıcı aktörlerin başarısızlıklarını örten bir araç olabileceği anlamını ifade edebilmektedir.

Popülizm kavramına dair tanım perspektifi incelenirken değinilmesi gereken nokta popülizme olan çeşitli yaklaşımların göz önünde bulundurulması gerekliliğidir. Bu bakımdan popülizme dair bakış açılarının bazı yaklaşımlar temelinde gerçekleştirilmesi konusunu ilk olarak temellendiren Panizza (2005), kavramın *ampirik çalışmalar ve*

¹⁸The word 'populism' has been announced as the Cambridge Dictionary 2017 Word of the Year, <https://www.cam.ac.uk/news/populism-revealed-as-2017-word-of-the-year-by-cambridge-university-press>, (14.01.2018).

genellemeler, tarihselci yaklaşım, söylem yaklaşımı ve düşünsel yaklaşım olmak üzere dört tip yaklaşım üzerinden göz önünde bulundurulmasını belirtmektedir (Panizza, 2005: 2). *Ampirik çalışmalar ve genellemelerin* popülizme yaklaşımı popülizmin hangi siyasal etkenlerle ortaya çıktığı üzerine gerçekleştirilen sınıflandırmalardan oluşmaktadır. Bahsedilen siyasal etkenler; ekonomi politikaları ve modernleşme süreçleri gibi yapısal değişimleri işaret etmektedir (Kıvrak Köroğlu, 2020: 80). *Tarihselci yaklaşım*, popülizmi Karl Marx ve Frederick Engels'in tarih anlayışı ve *Tarihsel Materyalizm* düşüncesini referans alarak açıklama gayesine giren bir yaklaşım çerçevesinde oluşturmaktadır. Tarihsel materyalizm, ekonomik, sosyal ve tarihi yapının gelişiminin diyalektik yasaya göre gerçekleştiğini ve insanlık tarihinde ortaya çıkan tüm süreçlerin maddi bir temele dayandığını savunan düşünce sistemidir. Bu sistemde Marx, tarihi ve tarihsel süreçleri ekonomik ilişkiler temelinde materyalist bir tarih anlayışıyla değerlendirmektedir (Yurdakul, 2018: 10-12). Böylelikle popülizmin tarihselci yaklaşım üzerinden değerlendirilmesi de kavramın ekonomik temelde değerlendirilmesi ve analiz edilmesi durumunu oluşturmaktadır. Dolayısıyla bu yaklaşım çerçevesinde popülizm kavramı tarihsel sürecin ortaya çıkardığı ve ekonomik gelişmeler üzerinden değerlendirildiği bir anlayışı belirtmektedir (Kıvrak Köroğlu, 2020: 81). *Söylem yaklaşımı* ise popülizmi söylem temelinde inceleyen yaklaşımdır. Söylem, belirli kuralları kapsayan terminoloji ve konuşmaların oluşturduğu sistematik dilsel düzeni belirtmektedir (Çelik ve Ekşi, 2013: 100). Laclau (1977), popülizmi söylem yaklaşımıyla inceleyerek *halk* unsurunu merkeze konumlandırmaktadır. Laclau, halk temasını merkeze koyarken aynı zamanda halktan gelen demokratik talepleri de halkın yanında konumlandırmaktadır. Böylelikle halk egemenliği düşüncesinden hareketle sergilenen demokratik taleplerin mevcut iktidar ideolojisine karşı yürütülen bir muhalif girişimi popülizm çerçevesinde söylem yaklaşımı ile incelenmektedir (Laclau, 1977: 171-173). Popülizme dair *düşünsel yaklaşım*, popülizm için hem *ince merkezli bir ideoloji* hem de *söylem* olarak tanımlamaktadır (Kıvrak Köroğlu, 2020: 84). Düşünsel yaklaşımın teorisyeni olan Mudde, popülizmi halk ve halkın karşısında konumlandığı yozlaşmış bir elit şeklinde iki grup üzerinden kurgulamakla birlikte bu iki grup arasındaki biz ve onlar mücadelesine odaklanmaktadır (Mudde, 2004: 543).

Popülizm, daha önce belirtildiği gibi bilimsel yazında kavramın değerlendirilmesine dair farklı yaklaşımlar üzerinden farklı şekilde tanımlanmaktadır.

Popülizm kavramını tarihselci yaklaşım üzerinden inceleyen Di Tella, Latin Amerika bölgesinde sosyokültürel açıdan az gelişmiş olan ülkeler temelinde değerlendirmiş olup bu ülkelerde statükoya karşı bir duruşu, bu duruş vasıtasıyla halk içerisinde bir hareket oluşturulmasını ve böylelikle halk egemenliği savunusuyla seçkinlere karşı bir mücadele girişimi olarak tanımlamaktadır (Di Tella, 1965: 51).

Canovan, popülizmi amprik çalışmalar ve genellemeler yaklaşımı üzerinden incelerken kavramı var olan iktidar özelliklerine ve toplumsal değerlere karşı çıkmak, direnmek ve bunları değiştirmek şeklinde tanımlanmaktadır (Canovan, 1982: 544). Canovan'ın popülizme dair atfettiği anlam mevcut iktidarın hakim düşüncesine karşı halka yönelişi vurgulamaktadır (Kıvrak Köroğlu, 2020: 77). Canovan, popülizmi bu bağlamda açıklarken iktidar ve toplumsal yapıya ait özelliklerin değiştirilmesine dair girişimlerde popülistlerin seçkincilik ve elit karşıtlığı gibi tavırlarıyla vurguladıkları halk egemenliği savunusuna odaklanmaktadır (Canovan, 2005: 70).

Sartori, *Demokrasi Teorisine Dönüş* isimli eserinde; politik aktörlerin *biz/onlar*, *iyi/kötü*, *güzel/çirkin* ve *doğru/yanlış* gibi söylemlerle inşa ettikleri gerçeklik algısını popülizme dayandırmaktadır. Bu bağlamda Sartori, politika yapıcı aktörlerin ifade edilen söylemlerle oluşturduğu gerçeklik algısının hakikatle ilişkisindeki zıtlığa vurgu yaparak gerçeklikle hakikat arasında olmayan ilişkinin varmış gibi gösterilmesini popülizm olarak açıklamaktadır. Böylelikle Sartori, demokratik sistemlerde kendini demokratik olarak atfeden politik aktörlerin anti demokratik olmaları, sorun çözmeleri ve süreci yürütememeleri, ancak buna karşın kendilerine ihtiyaç duydukları koruma kalkanı olarak ise popülizmi oluşturduklarını ifade etmektedir (Sartori, 2014).

Weyland, popülizmi tarihselci yaklaşımdan hareketle kişisel yetilerini ön planda tutan bir siyasi liderin, planlı bir örgütlenmesi olmayan geniş bir kalabalıktan profesyonel olmayan bir desteğe dayandırdığı iktidar stratejisi ve politika planı şeklinde tanımlanmaktadır (Weyland, 2001: 14).

Mudde, popülizmi söylem ve düşünsel yaklaşımdan hareketle halkın genel iradesini yansıtan bir düşünsel sistem, ince bir ideoloji olarak tanımlamaktadır. Bu bağlamda Mudde, halkın iradesi olarak bir ideolojik unsur bağlamında belirttiği popülizmi *ahlaklı olan halkın temsilcileri ile yozlaşmış ve halktan kopmuş elitler* olarak iki ayrı grubu içerdiğini ifade etmektedir. Bu bilgilerden hareketle Mudde, popülizmde

temel iki grubun konumlandığı, birinin ahlaki ve halktan yana olan iyiyi, diğerinin ise halktan kopmuş olan yozlaşmış/kötü olarak nitelenen elitleri oluşturduğunu ifade etmektedir (Mudde, 2004: 543). Böylelikle popülizmde, *ahlaki olan biz ve yozlaşmış olan onlar* şeklinde iki temel cepheyi ifade eden ideolojik çerçeve oluşturulmaktadır. Mudde tarafından popülizm temelinde konuşlandırılan iki gruba ekleme yapan March, *halktan olma/halktan gelme/halkın içinden olma vurgusu, milli değerler ve milliyet vurgusu ile elit karşıtlığı* temalarını da popülizme eklemeyerek popülist olmanın ilkeleri olarak ifade etmektedir (March, 2017: 282-284). Bu bakımdan popülizm ve popülistlerin halktan ve ahlaki olan bizler ile yozlaşmış elitler şeklinde söylemler oluşturduğu, milli değerlere atıf yaparak kendilerinin milli olduğu ve onlar olarak nitelendirilen diğerlerinin ise milli olmadığını savunduğu belirtilmektedir.

Jagers ve Welgrave, popülizmi halkı referans alan politik aktörlerin siyasal iletişim şekli olarak ifade etmektedir. Jagers ve Wlgrave, iktidar yarışında seçkinlerle ve statükoyla olan mücadelede halkın desteğini elde etmeyi sağlayacak olan kin ve öfke temelli iletişim kanallarının kullanılmasının popülist bir tutum olduğunu savunmaktadırlar (Jagers ve Welgrave, 2007: 319-320).

Müller, politik aktörlerin popülist olarak adlandırılmasını 3 temel göstergeye dayandırmaktadır (Müller, 2020: 15-17). Bu göstergelerden ilki popülist olan politik aktörlerin seçkinlere karşı girdiği eleştirel tutum ve mücadeledir. Bu mücadelede halkın temsilcisi biz ve düşman olan onlar algısı oluşturularak kutuplaştırıcı ve savaşıma hazır bir düzen hazırlanmaktadır (Müller, 2020: 60). İkinci gösterge ise popülistlerin yalnızca kendisini halkın temsilcisi olduğunu iddia ederek çoğulculuğa karşıt bir tavır takınmasıdır. Çoğulculuk en genel anlamıyla çok sesli ve çok kültürlü bir toplum yapısını ifade etmektedir. Bu bakımdan popülistler farklı fikirlere, dini ve etnik çeşitliliğe olumsuz bir tavır sergilemektedirler. Üçüncü gösterge ise popülist politik aktörlerin kendileri dışında var olan tüm aktör ve oluşumların ahlaki olmadığını ve yozlaştığını savunmasıdır (Müller, 2020: 15-17). Ahlaki olmadığı ve yozlaştığı savunulan diğerleri (onlar) ayrıca bir düşman olarak ifade edilmekte ve halka karşı bir tehdit oluşturduğu algısı sergilenmektedir.

Fassin popülizmi; aşırı sağ fraksiyonun yabancı düşmanlığına dayalı duygu dünyasından hareketle var olan bir yapının aksine halktan kopuk siyasi bir zümrenin

kendi çıkarlarını gözeterek gerçeklerden kaçması şeklinde tanımlamaktadır. Fassin, popülizmin herhangi bir ideolojiyi ya da inanç sistemini ifade etmediğini savunurken popülizmi ideolojiden ayırırken ideolojinin salt bir fikir kümesi olduğunu ve bireylere bir kimlik kazandırdığını vurgulamakla birlikte popülizmin ve popülistliğin ise çoğu aktör tarafından reddedilmesine atıf yapmaktadır (Fassin, 2019: 23).

Cas Mudde ve C. R. Kaltwasser, popülizmi bir söylem ya da ideoloji şeklinde düşünsel yaklaşım üzerinden değerlendirmektedirler. Buna göre, popülizm yozlaşmış seçkinlerin karşısında bulunan ve kendini halkın temsilcisi olarak tanıtanlar tarafından seçkinlere karşı girişilen karşıt mücadeleyi ifade eden ince merkezli (sıg) bir ideoloji olarak tanımlamaktadırlar (Mudde ve Kaltwasser, 2019: 16). Mudde ve Kaltwasser'in popülizme *ince bir ideoloji* tanımlaması popülizmin tek başına var olamayacağı, (faşizm, sosyalizm, liberalizm) gibi diğer *kalın merkezli ideolojilerle* var olabileceği ve böylelikle hem sağ hem de sol ideolojilerde gözlemlenebileceğine dayandırılmaktadır (Mudde ve Kaltwasser, 2019: 16-18). Zira popülist liderler politik adımlarını, liberalizm, milliyetçilik, muhafazakarlık ve İslamcılık gibi ideolojik eksenlerde sürdürebilmektedirler (Nas, 2018: 182). Yunanistan'daki *Aganaktismenoi (Öfkeliler)*, İspanya'da *Indignados (Öfkeliler)*, ABD'deki *Occupy (İşgal Et)* ve Fransa'daki *Nuit Debout (Gece Ayakta)* hareketleri ekonomik temelli sol radikal popülist girişimlere örnek gösterilmektedir (Mouffe, 2019: 31). Avrupa'da ortaya çıkan neo-nazi düşüncesi faşizmde gözlemlenen popülist girişimleri örneklerken, ABD'de yapılan başkanlık seçimlerini kazanarak 2017-2021 yılları arasında başkanlık yapan Trump hareketi ise sağ (muhafazakar) popülist perspektife örnek gösterilmektedir (Fincheltstein, 2019: 13-17). Avrupa'da Silvio Berlusconi, Geert Wilders, Marine Le Pen popülist örnekleri ifade etmektedir. Latin Amerika'da Hugo Chavez, Nicolas Maduro, Eva Morales ve Rafael Correa popülizme dair örnekleri oluştururken ABD'de Donald Trump'a ek olarak Sarah Palin ve Ted Cruz bu bakımdan değerlendirilmektedir. Asya Pasifik'te Thaksin Shinawatra, Pauline Hanson ve Winston Peters, Afrika'da Yoweri Museveni, Michael Sata ve Jacop Zuma gibi liderler ve örnekler dünya çapındaki popülizm yansımalarını örneklemektedir (Moffitt, 2020: 16). Açıklanan tüm bu örnekler popülizmin sınırları ve ilkeleri keskin olarak belirtilmiş bir düşünsel sistem ve düşünce ürünü ya da davranış kalıbı olmadığını, kavramın ülkeden ülkeye değişen özelliklerde gözlemlendiğini ve sağ

ya da sol düşünce temelinde politik aktörler tarafından şekillenen bir hareket ürünü olduğunu kanıtlamaktadır.

Popülizm kavramına dair gerçekleştirilen teorik değerlendirmelere ek olarak popülizmin sahip olduğu yapısal özelliklerin varlığından da bahsetmek gereklidir. Bu bakımdan, halk kimliği oluşturma ve halk inşasının oluşturulması popülizme dair bir yapısal özelliği ifade etmektedir. Popülist yaklaşım sergileyen aktörler bir halk inşa ederek halktan olan “iyiler” ve halktan olmayan “diğerleri/onlar” algısı oluşturmaktadırlar (De la Torre, 2013: 6). Bu özellikle bağlantılı olan bir diğer özellik ise inşa edilen halka atfedilen *homojen* vurgusudur. Popülist aktörlerin vurguladığı homojen halk unsuru ayrımcı bir duygu dünyası ve çoğulculuk karşıtı bir bakış açısıyla popülist hareket dışındaki unsurları kapsam dışında bırakmaktadır (Fassin, 2019: 23). Popülist liderlerin halkı temsil yetkisinin yalnızca kendi hakları olduğunu iddia etmeleri, diğer bir deyişle *yozlaşmış seçkinler* ya da *hain* olarak nitelendirilen diğerlerinin halkın temsilcisi olamayacağı savunusu popülizmin diğer bir yapısal özelliğidir (Lipset, 1963: 168). Bu açıdan popülist liderlerin homojen halk vurgusunda olduğu gibi antidemokratik bir tutum sergilemesi kaçınılmazdır. Popülist liderlerin yoğunlukla gerçekleştirdiği demokrasi vurgusu popülizmin başka bir yapısal özelliğini sergilemektedir (Fedayi ve Yıldırım, 2019: 1864). Halk egemenliği vurgusu ile yozlaşmış olarak nitelenen seçkinlere karşı girişilen mücadele bağlamında uyum gösteren demokrasi vurgusu *hain* ve *temsil hakkı olmayanlar* olarak nitelendirilen *diğerleri* algısıyla tezatlık içermektedir.

Tablo 6. Popülizmin ve Popülist Davranışın Modeli

Öge	Ögeye Dair Tanımlama ve Açıklama
Mesaj	Mesajlar biz ve onlar ayrımı üzerinden verilir. Mesajlarda kullanılan semboller mitler ve komplo teorileri ile biçimlendirilir.
Haberci	Popülist politik aktörler, popülist danışmanlar, popülist sosyal hareketler ve iletişim uzmanları.
Ortam	Popülist politik aktörün mesajını ilettiği sosyal medya, televizyon, radyo ve basılı yayın gibi alan.
Çevre (Alan)	Popülist politikaların üretildiği sokak, meclis, miting gibi alanlar.

Kaynak: (Yıldırım, 2023: 127) verileri yazar tarafından düzenlenmiştir.

Tablo 6’da yer alan bilgiler, popülist politik aktörlerin popülist tavırlarını sergilerken uyguladıkları sürece dair modeli ifade etmektedir (Yıldırım, 2023: 127). Buna göre, popülist politik aktörler öncelikle konuya dair mesajlarını oluştururlar, bu mesajları verirken kamuoyunu etkileyecek biz ve onlar algısını oluştururlar ve tüm bu süreci tasarlarken mitlerden ve komplo teorilerinden yararlanırlar. Mesajlar ayrıca kin, nefret ve

öfke duygularını da uyandıracak şekilde tasarlanmaktadır. Politik aktörün yanında konumlanan danışmanlar, sosyal hareket liderleri ve iletişim uzmanları popülist tavrı ve popülizm eksenindeki mesajı iletecek habercilerdir. Yazılı ve görsel medya ile dijital mecralar popülist girişimlerin sergileneceği ortamı ifade etmekle birlikte popülist girişimlerin sergilendiği çevre sokak, meclis, miting alanları ve toplantı salonları çevreyi (alan) oluşturmaktadır.

Popülizme dair sunulan önemli bir yaklaşım da Sachs (1989) tarafından sunulmaktadır. Bu yaklaşım, düşük gelir seviyesine mensup dezavantajlı gruplara istinaden bu grupların sosyoekonomik durumlarındaki iyileştirme amacına yönelik uygulanan sosyoekonomik politikalarda ortaya çıkan hataların nedeni olarak popülist yaklaşım vurgusudur. Bu bağlamda Sachs (1989), popülizmi düşük gelir seviyesindeki topluluklara dair sunulan koruyucu sosyoekonomik politikalarda sorunu çözecek net bir girişimden ziyade yüzeysel bir yaklaşımın sergilenmesi ve popülist yaklaşımların meselelerin daha karmaşık bir hale gelmesine neden olmasına bağlamaktadır.

Popülizm, genel bir çerçeve sunmak gerekirse günümüzde kişisel ya da siyasi kazanımlar amacıyla halkın manipüle edilmesi, halka yakın ve halktan görünerek politik alanda mağduriyet ve dramatize edilmiş bir sürecin izlenmesi ve böylelikle halkın desteğinin kazanılması olarak tanımlanmaktadır. Diğer bir deyişle popülizm, fırsatçı bir politika izleyen politik aktörlerin politik durumları halkta politik kazanım sağlayacak şekilde olumlu bir algı yaratmak suretiyle sergilenen siyasi girişimler şeklinde değerlendirilmektedir (Yuvalı, 2018: 397). Dolayısıyla popülizm, içerisinde bulunduğumuz süreçte politik aktörlerin kendi kişisel çıkarları, ideolojik hırsları, geçmişle bugün arasında planlanan hesaplaşmalardan ötürü kin, öfke ve hırs gibi duygularla hareket eden genel tavır ve durumlarını ifade etmektedir. Bu tavrı sergileyen popülist politik aktörlerin ağırlıkla sosyoekonomik, sosyokültürel ve sosyopolitik konulardaki sorunların çözüm noktasında kendi ihtiras ve hırsları doğrultusunda hareket ettikleri ve bununla birlikte bilimselliğin, sosyal ve ekonomik göstergelerin göz ardı edildiği de gözlemlenmektedir. Bu bakımdan popülizm kavramının hem sosyal politika uygulamaları genelinde hem de emeklilik uygulamaları özelinde bir etkileşim oluşturabilme ihtimaline değinmek gereklidir. Popülist politik liderlerin sosyal politika uygulamalarının genelinde ve emeklilik sistemlerinin sevk ve idare edilmesinde sergileyebileceği popülist yaklaşımlar popülizm kavramının sosyal koruma politikalarına

da sirayet edebileceğini gösterebilmektedir. Örneğin; belirli seçim dönemlerinde emekliler üzerinden olumlu algı oluşturularak politik kazanımlar hedefiyle sosyal ve ekonomik açıdan hiçbir alt yapı oluşturulmadan sergilenen girişimler ve seçim sonrasındaki uygulamalar gözlemlenebilmektedir. Böylelikle, popülizmin ve popülist politik yaklaşımların emeklilik sistemlerinin sürdürülebilirliğini sağlamaya dair ekonomik ve idari açıdan risk oluşturabildiği gözlemlenebilmektedir.

1.7.2. Popülizm ve Sosyal Politika

Popülizm kavramı ile sosyal politika arasındaki ilişki politik aktörlerin popülist girişimlerinin sosyal politika alanındaki uygulamalara olan etkisiyle açıklanmaktadır. Siyasi alanda politik kazanımların elde edilmesi, halka şirin gözükme gayesi ve gelecek odaklı politik hedefler politik aktörlerin popülist girişimlerde bulunmalarına neden olmaktadır (Yuvalı, 2018: 397). Bu bağlamda politik aktörler, sosyal politika uygulamalarında ve sosyal güvenlik sisteminin sevk ve idare edilmesinde ekonomik ve idari kriterleri göz ardı ederek popülist davranarak sosyal politika uygulamalarını gerçekleştirebilmektedirler. Bu durumda politik aktörlerin popülist tutumlarının sosyal politika uygulamalarına yansıdığı ve bir anlamda lütfedici bir hale büründüğü ifade edilmektedir. Durumun bu yönü sosyal politika uygulamalarında hak temelli bir uygulama anlayışının siyasi kazanım sağlayan bir menfi ilişki ağı içerisinde gerçekleştirilmesine ilişkin dönüşüme neden olmaktadır. Bu bakımdan sosyal politika uygulamalarında bir taraftan hak temelli yaklaşımdan ziyade sosyal politika uygulamalarının bir lütf (hayırseverlik/yardımseverlik) anlayışı çerçevesinde gerçekleştirildiği algısının oluşması, bir taraftan kurumsallaşmadaki eksiklikler, kayırmacılık ve ekonomik sürdürülebilirliğin göz ardı edilmesi sosyal politikanın popülizmle yollarını kesiştirmektedir. Bu durum sosyal politika uygulamalarında eşitlik, şeffaflık, etkinlik ve verimlilik temalarını zedelenmesine ve sosyal politikanın uygulama alanı kapsamında bulunan yoksullar, yaşlılar, çocuklar, kadınlar, gençler, işsizler ve göçmenler gibi dezavantajlı grupların sorunlarının gerçek anlamda çözümünden ziyade politik kazanımların ön plana çıkmasına neden olacaktır.

Popülizmin sosyal politika uygulamalarına etkisi sosyal politika uygulamalarında çeşitli sorunların ortaya çıkmasına neden olabilmektedir. İhtiyaç sahibi dezavantajlı grupların belirlenmesindeki yetersizlikler, sosyal politika kapsamının genişletilememesi,

dezavantajlı grupların ihtiyaç duydukları sosyal yardım ve hizmet uygulamalarına ilişkin erişiminde yaşanan yetersizlikler, sosyal yardım ve hizmetler ile sosyal güvenlik çatısı altında gerçekleştirilen hizmetlerin yeterli ve etkin bir şekilde sürdürülememesi gibi örnekler popülizmin sosyal politika temelinde neden olduğu sorunlar arasında yer almaktadır.

Popülizm ile sosyal politika arasındaki ilişki çeşitli bağlamlarda ortaya konulabilmektedir. Vergi sisteminin uygulanmasında izlenebilecek popülist yaklaşım, sosyal politika uygulamalarını olumsuz etkileyebilmektedir. Düşük gelir grupları üzerinde yük oluşturan bir vergi sistemi adalet ve eşitliği zedeleyeceği gibi sosyal politikaların uygulanmasında ihtiyaç duyulan ekonomik kaynağın da olumsuz etkilenmesine yol açabilecektir. Sosyal politika uygulamalarına dair harcamaların finansmanında önemli rol oynayan prim gelirlerinde yaşanan etkinlik sorunu, prim yükünün yüksek olması, prim affı gibi gelişmeler popülizmi sosyal politika ile ilişkilendirebilmektedir. Böylelikle hem adalet ve eşitlik temaları olumsuz etkilenmiş olunacak hem de kayıt dışılık tetiklenmiş olacaktır. İşsizlik sigortasına ilişkin popülist girişimler işsizlik sigortası fon yönetiminde ve işsizlik sigortası kapsamında tespit edilebilmektedir. Bu bakımdan yanlış fon yönetimleri ve kapsamın genişletilememesi popülist yaklaşımlarla ortaya çıkabileceği gibi dezavantajlı işsiz grubu koruyucu uygulamalarda etkinlik sorununu gün yüzüne çıkaracaktır (Sosyal Politika Forumu, 2014: 5-7). Popülizm ile sosyal politika ilişkisini ilgilendiren bir diğer husus ise yoksullukla mücadelede ortaya çıkabilmektedir. Yoksullukla mücadelede uygulanan sosyal yardımların popülist yaklaşımlar neticesinde kapsam bakımından yetersiz kalması ve yoksulluğun ortadan kaldırılması yerine hak temelli anlayışın muhtaçlık temelli sosyal yardımlara evrilmesi ortaya çıkabilmektedir (Yuvalı, 2018: 399). Diğer bir deyişle sosyal politika uygulamalarında ortaya çıkan sosyal yardım ve hizmetler kurumsallıktan uzaklaşarak bir hayırseverlik anlayışına dönüşebilmektedir (Sosyal Politika Forumu, 2014: 11).

Popülizmin sosyal politika ile olan ilişkisi incelenirken bu konu bilimsel yazında siyasi kayırmacılık (partizanlık) üzerinden değerlendirilebilmektedir. Siyasi kayırmacılıkla birlikte bu kavramın alt dalları olarak patronaj, klientalizm (iktidara ve seçmenlere yönelik kayırmacılık) ve hizmet kayırmacılığı kavramlarının incelenmesi

popülist yaklaşımların sosyal politika uygulamalarındaki yansımalarının tespit edilebilmesine olanak sağlamaktadır (Özkanan ve Erdem, 2014: 183, Yuvalı, 2018: 398).

Kayırmacılık kavramı gündelik yaşamda kamu ve özel sektörün çeşitli yapılarında gözlemlenebilen bir olgudur. Kayırmacılık, kişi, grup ya da bir örgütlenmenin faydasına olacak şekilde hak ve adaletten sapma eğilimi olarak tanımlanmaktadır (Çalışkan, vd., 2018: 221). Kayırmacılık, kamu sektöründe karar alma süreçlerinde gözlemlenen bir yozlaşma türü olmakla birlikte genel itibarıyla süreçlerde izlenen politikaların nesnellikten uzaklaşarak tarafgir davranılmasını belirtmektedir (Özkanan ve Erdem, 2014: 181, Yazıcı ve Can, 2020: 214). Bu bakımdan kayırmacılık, toplumsal ve siyasal alanlarda politikalarının oluşturulması ve kaynaklarının dağıtımını süreçlerinde durumun gerektirdiği gereksinimlerin nesnellik ölçütüyle değil de çeşitli beklenti, politik kazanım ya da benzeri amaçlar temelinde hareket edilmesini belirtmektedir (Özel, 2021: 66, Yıldız, 2017: 432).

Siyasi kayırmacılık (partizanlık), siyasi parti gibi siyasal örgütlenmelerin iktidar hakkını elde ettikten sonra destekçisi olan seçmenlerine eşitlik ve adalet temalarını zedeleyen çeşitli ayrıcalıklar sergilemeleri; desteklemeyen seçmenlerine ise onları göz ardı eden uygulamalar gerçekleştirmeleri olarak tanımlanmakla birlikte, yoğunlukla bürokrasinin işleyişinde ve kamu kaynaklarının dağıtımında gözlemlenmektedir (Safi ve Kurşuncu, 2019: 52). Bu bakımdan siyasi kayırmacılık (partizanlık), özellikle sosyal politikaların kurumsal temelde uygulayıcısı aktörlerle ve bu aktörlerin kullandıkları kaynaklarla yakın ilişki içerisindedir. Sosyal politikaların uygulayıcısı olan aktörlerin siyasi kayırmacılık temelinde görevlendirmesi politika uygulamalarının etkinlik ve kapsam açısından riske edilmesine neden olabilmektedir. Partizanlık temelinde gerçekleşen bu atamalar politik destek vermeyen fakat koruyucu politikalara ihtiyacı olan bireylerin mağduriyetine neden olabilmektedir. Ek olarak siyasi kayırmacılıkta değinilen kamu kaynaklarının dağıtımında siyasal görüş ve destek temelinde taraflı bir girişim benzer şekilde mağduriyet oluşturabilecektir. Dolayısıyla siyasi kayırmacılık (partizanlık), popülist politik yaklaşımlar neticesinde sosyal politika alanına sirayet edebilmektedir.

Patronaj, siyasi kayırmacılık (partizanlık) temasının bir alt dalı olarak iktidar hakkını elde eden politik aktörlerin önemli görevlere liyakat ilkesinin aksine kendi

ideolojik çizgisinde bulunan, kendi politikalarını uygulayacak ve objektif süreç yönetimi olgusundan ziyade taraflı davranacak kişileri görevlendirmesi olarak tanımlanmaktadır (Demirelli, 2023: 1162-1163). Patronaj kavramının sosyal politika olan ilişkisi de siyasi kayırmacılık (partizanlık) temelinde açıklanan bilgilere paralellik göstererek sosyal politika uygulamalarında etkinlik ve verimlilik unsurlarını etkileyebilecek bir durum oluşturmaktadır. Bu açıdan, liyakatten yoksun fakat patronaj temellerinde görevlendirilecek görevlilerin sergileyeceği popülist politik yaklaşımlar benzer şekilde koruyucu sosyal politikalara ihtiyaç duyan bireylerde mağduriyet oluşturabilecektir.

Klientalizm (iktidara ve seçmen kesimlere yönelik kayırmacılık), çoğu kez himaye etmek ve patronaj kavramlarıyla aynı anlamdaymış gibi kullanılsa da siyasal bir otorite, siyasi bir iktidar tarafından çeşitli kıstaslarla gerçekleştirilen belirli hizmetler neticesinde siyasi bir destek hedefi ve arzusudur (Metin, 2011: 187). Buna göre, siyasi aktörlerin siyasi konum ve etkinliklerini kullanarak kaynakları kullanmalarını, kaynakları kullanırken de siyasi destek arzusunda olmaları doğrultusunda klientalizmi gerçekleştirmektedir. Klientalizm; politik aktörlerin yoksullaşmaya dair sorunlara ilişkin net bir çözümün oluşturulmasından ziyade yoksul ve muhtaç durumda bulunanlara sosyal yardımların sağlanmasını politik desteğe bir ödül olarak sunulmasını benimsemektedir (Doğan, 2016: 76). Bu bakımdan siyasi konjonktürde iktidarın kazanımları klientalizme göre sosyal politika uygulamalarında bir anlamda ödüle dönebilirken ileri dönemler için ise sosyal politika uygulamalarının kesilmesi tehdidi ise ceza düşüncesini ifade edebilmektedir. Dolayısıyla klientalizm, kamu kaynaklarını seçmenlere siyasi desteğe dair bir ödül olarak dağıtmakla birlikte bu desteğin ortadan kalkmasıyla birlikte kaynağın dağıtımını keserek cezalandırılmayı ifade etmektedir. Bu bağlamda, klientalizm popülist politik bir yaklaşımla sosyal politika uygulamalarının siyasi kazanım temelinde bir araç haline dönmesine neden olabilmektedir.

Politik aktörler tarafından sergilenen klientalist yaklaşımlar; muhtaçlar, yoksullar, sosyal dışlanmaya maruz kalanlar, etnik ve dini açıdan farklı muameleye maruz kalanlar üzerinde sorunların çözümünden ziyade politik kazanım hedefiyle uygulanmasına vurgu yapılmaktadır (Yuvalı, 2018: 399). Ayrıca politik aktörler klientalist uygulamalarla sorunu çözmekten ziyade sorunun devamında oluşacak muhtaçlıktan beslenerek politik kazanımlarının yeniden üretimini sağlamaktadırlar. Bahsedilen ve açıklanan tüm bu olgu ve kavramlar popülizm kavramının sosyal politika ile olan ilişkisinin açıklanmasında

çeşitli saptamaların yapılmasına olanak sağlamaktadır. Durumun tüm bu yönü kamu kaynaklarının yerinde ve verimli kullanılmamasını sistemin sürdürülebilirliğinin zarar görmesine neden olmaktadır.

Sosyal politika ile popülizm arasındaki ilişki ve etkileşimi tespit etmeyi sağlayabilecek bir diğer kavram ise hizmet kayırmacılığıdır. Hizmet kayırmacılığı, klientalizme benzer bir kavram olmakla birlikte iktidarların iktidarını sürdürebilmek amacıyla kamu hizmetlerinde halktan kabul görülecek ve politik destek sağlayacak hizmetlere öncelik verilmesi ile bu hizmetlerin politik destek sağlayacak kesimlere verilmesidir (Demirelli, 2023: 1162-1163). Bu noktada hizmet kayırmacılığı, sosyal politika uygulamalarında belirli alanların ya da grupların önceliklendirilmesine işaret etmektedir. Fakat bu önceliklendirmelerin popülist bir politik yaklaşım çerçevesinde ve politik kazanımlar amacıyla gerçekleştirilme olasılığı söz konusudur. Durumun bu yönü siyasi kayırmacılık ve klientalizm kavramlarında da değinilen karşılıklı destek konusunu ortaya çıkarabilmektedir. Bu nedenle popülist yaklaşımların sosyal politika uygulamalarını kapsam, etkinlik ve verimlilik açısından olumsuz etkileyerek sürdürülebilirliğini riske etmesi meydana gelebilmektedir.

Sosyal politikanın popülizmle olan ilişkisine dair çıkarımların siyasi kayırmacılık ve alt dallarında incelenmesine ek olarak kurumsallaşma ve kurumsallık kavramlarına değinmek de fayda sağlamaktadır. Kurumsallaşmanın çeşitli tanımları söz konusudur. Kurumsallaşma; bir örgütün kuruluş amacına ilişkin eylem ve işlemlerinin rutin plan, program ve kurallar çerçevesinde sürdürülmesini ifade etmektedir (Özkara, 2000: 3). Bu bakımdan kurumsallaşma kurumların/örgütlerin amaçlarına ulaşabilmeleri konusunda onlara yasal, bilimsel ve ussal bir yol haritası sunacak işleyişi sağlamaktadır. Kurumsallıkla birlikte kurum ve örgütlerin genel işleyişlerinde içerisinde buldukları süreçlerde alacakları karar ve izleyecekleri yolun en etkili, etkin ve verimli olanının belirlenmesi gerçekleştirilmiş olacaktır. Ayrıca kurumsallaşma örgütlerin çeşitli çevresel baskılar ve hukuk kuralları neticesinde uymaları beklenen kurallar bütünü ve sahip oldukları örgüt yapısıdır. Kurumsallaşma, örgütlerin varlıklarının devamı için kişilere bağlı olmaksızın birtakım kuralları, standartları ve ilkeleri ifade eden, örgütlerin bir yapıya bürünmesini sağlayan, çevresel etkiler karşısında değişim süreçlerini yürütebilen ve devamlılığını sağlayan yapısal özellikler olarak da tanımlanmaktadır (Doğan, 1998: 144-145). Buna göre, kural ve standartlar kurumların hem eylem ve işlemlerinin hangi

yöntem, kaynak ve kişilerle yürütüleceğine dair bir yapı oluşturmakta hem de kurumun çeşitli durumlara dair duruş, tavır ve bakış açısının ne olacağını ifade etmektedir. Ayrıca kurumsal kurallar, ilke, değer ve ölçütler kurumların çevresel faktörler karşısındaki değişimi ve devamlılığı sağlamaktadır. Kurumsallaşma, kişisel tutum ve kararlardan ziyade var olan kurallar bütünü ile örgütlerin profesyonelleşmesi, formelleşmesi, şeffaflığın sağlanması ve tutarlı faaliyetlerin gerçekleştirilmesini sağlamaktadır.

Kurumsallaşma ile örgütlerin kurumsal karakterinin oluştuğunu ve bu kurallar üzerinden standart bir işleyiş kazandığını belirtmek gerekir. Standart kurallar üzerinden gerçekleştirilen kurum faaliyetleri ise etkin, etkili, saydam ve verimli olmayı sağlamaktadır. Kurumun işleyişini ifade edilen olgularla pekiştirerek devam etmesini sağlayan kurumsallaşma kurumlara ayrıca faaliyetlerinde meşruiyet kazandırmaktadır. Meşruiyet, en genel şekliyle kabul edilme, aksinin düşünülmemesi, tasdik edilme ve onaylanma şeklinde ifade edilmektedir (Kalemci ve Kalemci Tüzün, 2008: 404). Meşruiyet kavramının kurumsallaşma temelinde kurum ve örgütlere kazandırdığı en önemli özellik kurum ve örgütlerin faaliyetlerine gösterilen kabul edilebilirliktir. Yani kurumsallaşma ile kurum ve örgütlerin varlığı ile birlikte faaliyetlerinin de benimsenmesi, içselleştirilmesi ve kabul edilmesi söz konusudur.

Kurumsallaşmanın sosyal politika açısından önemi birkaç eksen üzerinden değerlendirilmektedir. İlk olarak kurumsallaşma ile birlikte sosyal politika uygulamalarını uygulayan merkezi ve yerel kamu kurum ve örgütlerinin sosyal politika uygulamalarında hem daha etkin ve verimli hem de daha nitelikli bir süreç yönetimini sağlamasına imkan sağlanmaktadır. Bu bakımdan kurumsallaşma sosyal politika uygulamaları gerçekleştirilirken aynı zamanda sonuç odaklı olmayı da beraberinde getirmektedir. Bu bakımdan kurumsal sosyal politika uygulamalarıyla sosyal politika kavramının geniş anlamından hareketle toplumu oluşturan tüm katmanlara istikrarlı ve nitelikli bir ulaşım ve erişim imkanı sağlanarak sorunların çözülmesi yolunda önemli bir aşama kaydedilmiş olunacaktır. Kurumsallaşmanın sosyal politika açısından değerlendirilecek diğer eksenini ise meşruiyet kavramı üzerinden ifade edilebilecek kabul edilebilirliktir. Kurumsal bir yapının gerçekleştireceği sosyal politika uygulamaları belirli standartlar ve kurallar üzerinden gerçekleştirilecektir. Belirli standartlar ve kurallar ise sürecin sevk ve idare edilmesindeki subjektif yönetimleri engelleyecek niteliktedir. Ayrıca sosyal politika uygulamalarının sürdürülebilirliğinin sağlanması, formal, şeffaf ve

tutarlı bir yapıda gerçekleştirilmesi elzemdir. Böylelikle sosyal politika uygulamalarının hukuksal ve bilimsel temelde gerçekleştirilmesi sağlanırken sosyal ve ekonomik açıdan sorunlara yönelik olarak sağlıklı bir şekilde gerçekleştirilmiş olacaktır. Tüm bu bilgilerden hareketle popülist politik yaklaşımlardan ziyade kurumsal bir işleyişe sahip sosyal politika uygulamalarında hem hak temelli uygulamaların hayata geçirilmesi sağlanacaktır hem de popülizmin neden olacağı ekonomik ve idari risklerin en aza indirilmesi gerçekleştirilecektir.

Siyasi kayırmacılık, politik aktörlerin kendi ideolojik perspektiflerinde yer alan destekçilerine yönelik görevlendirme ya da menfaat sağlayıcı bir girişim olarak gözlemlenebilmektedir. Siyasi kayırmacılıkla bağlantılı olarak klientalizm ve hizmet kayırmacılığı gibi kavramlar iktidara ve seçmenlere yönelik iktidarın sürdürülmesine menfaat sağlayan bir şekilde hayata geçirilmektedir. Gerek siyasi kayırmacılık, gerek klientalizm ve gerekse de hizmet kayırmacılığı sosyal politika uygulamalarına eklenilebilmektedir. Bu bakımdan sosyal politika uygulamalarının koruma güdüsüyle yaklaştığı dezavantajlı gruplar arasında mağduriyeti gideren ve dezavantajı bertaraf edecek girişimler sosyal politika uygulamalarında hak temelli bir anlayışın aksine yerini karşılıklı çıkar anlayışına dayanan muhtaçlık temelli bir dönüşüme sevk etmektedir (Yuvalı, 2018: 400). Tüm bu bilgilere istinaden siyasi kayırmacılık, klientalizm ve hizmet kayırmacılığı gibi kavramlar emeklilik sistemlerine de etki edebilmektedir. Politik aktörlerin sosyal politika uygulamalarını kurgulama süreçlerinde sosyoekonomik sorunlarına bütüncül bir yaklaşım göstererek özellikle sosyoekonomik koşulları göz önünde bulundurmaktan uzaklaşıp popülist bir tavırla politik kazanım temelinde popülist yaklaşımlar sergilemesi ortaya çıkabilmektedir. Bu durumu kanıtlayacak en önemli argüman ise sosyal politika uygulamalarında yıllardan beri süre gelen ekonomik ve idari sorunlar ile bu uygulamaya ihtiyaç duyan dezavantajlı grupların karşılaştıkları ve yıllardan beri net bir çözüme kavuşturulamayan ve kronikleşen sosyoekonomik problemlerin varlığıdır. Ek olarak bahsedilen bilgiler popülizm ve popülist yaklaşımın sosyal politikaların kurumsal düzeyde uygulanarak hayata geçirilmesini engellemekle birlikte uygulamayı gerçekleştiren kurumların yetersiz ve verimsiz bir performans sergilemesine de neden olabilmektedir.

1.7.3. Popülizm ve Emeklilik

Popülizmin sosyal politika ile ilişkisi sosyal güvenlik çatısı altında sunulan kamusal emeklilik uygulaması bağlamında da değerlendirilmelidir. Popülist politik aktörler, emeklilik düzenleme ve uygulamalarına ilişkin tasarımlarda emeklilik ve emeklilere ilişkin sorunların tespitinde yüzeysel bir bakış açısı, politik kazanımlar ve sosyoekonomik parametrelerin göz ardı edilmesi gibi tutumlarla emeklilik sistemlerinin ekonomik ve idari açıdan çıkmaza girmesine neden olabilmektedirler. Dolayısıyla politik aktörlerin emeklilik sistemlerine ilişkin yaklaşımlarının politik kazanım sağlayacak fırsatçı bir çizgide sürdürülmesi popülizmin yolunu emeklilikle kesiştirmektedir (Özdikmenli Çelikoğlu, 2023: 149).

Popülizm kavramının emeklilik sistem ve uygulamalarına ilişkin etkisi emeklilik uygulamalarında gözlemlenen sorunların kronikleşerek yıllardan beri süregelmesinden kaynaklanmaktadır. Yani gerek dönemsel uygulamaların net bir çözüm sunmaması, gerek uygulamalardaki çeşitlilikler ve bunların neden olduğu karmaşık problemler silsilesi ve gerekse de emeklilik sistem ve uygulamalarının neden olduğu ekonomik ve idari sonuçların hedeflenen optimal düzeye erişememesi meselenin popülist temelde gerçekleştirildiğini göstermektedir.

Politik aktörler emeklilik konusunu genel olarak iktidara giden yolda bir nimet olarak kullanma yolunu seçebilmektedir. Bu ihtimali kuvvetli bir şekilde destekleyen iki temel gözlem vardır. Bunlardan birincisi çeşitli dönemlerde farklı şartları içeren emeklilik uygulamalarıdır. Emeklilik sistem ve uygulamalarına ilişkin gerçekleştirilen yasal ve kurumsal çeşitlilik sistemin bir standardı yakalamasına engel olmuştur. Bu nedenle sisteme dair bir netlik ve sürdürülebilirlik elde edilememektedir. İkinci gözlem ise emeklilerin süreklilik kazanmış ve kronikleşmiş sorunlarıdır. Emekliler yıllardan beri süregelen sosyal ve ekonomik sorunlarla karşılaşmaktadırlar. Bu durumun ortadan kaldırılamamasındaki en önemli neden sorunları çözmek amacıyla uygulanan uygulamaların sosyoekonomik verilerin göz önünde bulundurulması rasyonel temelde gerçekleştirilmemesidir. Özellikle klientalist yaklaşımda politik aktörlerin popülist tavırları neticesinde sosyal politikaların uygulanmasının sorun çözme odaklı olmasından ziyade muhtaçlığın devam ederek politik kazanımlar sağlaması niyetinde olması

emeklilik düzenleme ve uygulamaları özelinde popülizmin etkisini göstermektedir (Yuvalı, 2018: 400).

Popülizmin emeklilik uygulamalarındaki yansımaları sistemsel sorunlar şeklinde gözlemlenmektedir. Bir sosyal politika uygulaması olarak sosyal güvenlik temelinde uygulanan emeklilik uygulamaları Türkiye’de farklı dönemlerde farklı şartları içeren düzenlemelerle hayata geçirilmiştir. Emeklilik düzenleme ve uygulamalarına ilişkin oluşturulan tasarımlarda özellikle demografik parametreler, endüstri yapısı ve sosyoekonomik göstergelerden yararlanılmadığı, emekliliğe yönelik dönemsel siyasi politikaların uygulandığı gözlemlenmektedir. Bu bağlamda emeklilik yaşının düşürülmesi, emekli aylığına hak edişte uygulanan sigortalılık süresi ve prim ödeme gün sayısı gibi şartlara ilişkin yapılan düzenlemeler emeklilik sistemine risk oluşturmaktadır. Bu durumda sistemin mali açıdan sürdürülememekte, sosyal güvenliğin aktif-pasif sigortalı dengesinin bozulmasının sistemin aktüeryal düzenini olumsuz etkilemekte, sosyal güvenlik bütçesinde hedeflenen denklik sağlanamamakta, bütçe açığı ve bütçe transferi gibi süreçler izlenmektedir. Nihai olarak popülist emeklilik politikalarının sistemde hedeflenen sürdürülebilirliğe ağır bir darbe vurması kaçınılmaz olarak ortaya çıkmaktadır.

Türkiye’de popülizmin emeklilik uygulamalarındaki en dikkat çeken yansımalarından biri de şüphesiz emeklilik yaşının tespitidir. Türkiye’de uygulamaya konulan emeklilik düzenlemeleri incelendiğinde yıllar içerisinde emeklilik yaş haddine dair dalgalı bir uygulama izlendiği görülmektedir. Bu gözlem politika aktörlerinin politik açıdan bir kazanım oluşturabileceği düşüncesiyle emeklilik yaş haddiyle ilgili değişiklikler yapıldığını işaret etmektedir. Bu durum bir emeklilik vaadi olarak emeklilik yaşının aşağı yönlü değişimi olarak gözlemlenmektedir. Durumun bu yönü, Türkiye’deki bir taraftan demografik değişimin işgücü piyasasına yansımalarının dikkate alınmadığı, tecrübeli emek faktöründen daha fazla yararlanmak yerine popülist bir yaklaşımla nitelikli emeğin erken emekli edildiğini betimlemektedir. Diğer taraftan erken emeklilerin tekrar işgücü piyasasına katılması ile kimi zaman kayıt dışı istihdamın beslenmesine kimi zaman ise yeni işgücü yaratımının engellenmesine neden olmaktadır.

Bu bağlamda popülist yaklaşımlar kayıt dışı ekonominin ivmesini arttırabilmektedir. Kayıt dışı ekonomi en genel tanımıyla hiçbir belgeye dayanmayan ya

da içeriği gerçeği yansıtmayan belgelerle girişilen gelir getirici ekonomik faaliyetlerin resmi süreçten yani devletten gizlenmesi ve saklanması durumudur (Işık ve Acar, 2003: 118-119). Kayıt dışı ekonominin bir parçası ise kayıt dışı istihdamdır. Kayıt dışı istihdam, çalışanların sigortalık, ücret, iş sözleşmesi vb. çalışma yaşamına ilişkin her türlü yasal ve kurumsal düzenleme dışında istihdam edilmesini ifade etmektedir (Yanıcı Erdal, 2019: 227). Popülizm tesirli erken emeklilik politikaları erken emekli olan bireylerin sigortalı emekli tercih eden işveren tarafından kayıt dışı çalıştırılması muhtemel bir konudur. Yani özellikte sigorta primi ödemekten kaçma niyetinde olan işverenler sosyal güvencesi olan ve sigorta primi ödemeye gerek duyulmayan çalışanların istihdamına yönelebilmektedirler. Durumun bu yönü kayıt dışılığı tetikleyebilmektedir. Bu bakımdan devlet hem sigorta primlerindeki gelirlere, hem de gelir vergisi gibi gelir kalemlerinden mahrum kalabilmektedirler. Meselenin diğer yüzü ise istihdam olanaklarının işgücüne katılacak olan yeni bireylere sunulmamasına neden olmasıdır. Kayıt dışı istihdam süreçlerinde işverenle danışıklı bir şekilde işgücü piyasasında emeğini sunmaya devam eden emekli bireylerin genç nüfus ve çalışma çağındaki nüfus içerisinde çalışmaya elverişli bireylerin istihdam olanaklarını da olumsuz etkilemektedir.

Bu kapsam dahilinde gözlemlenen diğer bir konu ise aktüeryal dengenin bozulmasıdır. Dönemsel olarak emeklilik yaş haddinin düşürülmesi, yükseltilmesi ya da uygulamadan kaldırılmasına yönelik yasal düzenlemelerin arkasında ihmal edilen nokta, ortalama hayat beklentisinin ve demografik yapısal özelliklerin göz önünde bulundurulmamasıdır. Durumun bu yönü Türkiye’de aktif çalışanlar ile pasif sigortalılar arasındaki dengenin bozulmasına, devletin sigorta prim gelirleri gibi gelir kalemlerinden mahrum kalmasına ve dolayısıyla ağırlıklı olarak ilaç ve tedavi giderlerine katlanmasına sebep olmaktadır (Alper, 2019: 54). Bu bilgiler emeklilik sistem ve uygulamalarına gözlemlenen popülist politikaların sosyal güvenlik sistemini ekonomik açıdan istikrarsızlaştırması ve sistemin sürdürülebilirliğinin sağlanmasına ilişkin risk oluşturmaktadır.

Diğer taraftan, emekli aylığının belirlenmesi ve emeklilerin ekonomik yaşamının tasarlanması gibi konular Türkiye’de popülizm ile emeklilik kavramlarının etkileşimine örnek teşkil edebilmektedir. Emeklilerin ekonomik kaygıları ve geçim sıkıntıları Türkiye’de yıllardan beri gözlemlenen kronikleşmiş sorunlardan biridir. Politika yapıcı

aktörler emekli aylığına ilişkin güncel sosyoekonomik göstergelerin göz önünde bulundurulmasının aksine popülist bir yaklaşım sergileyebilmektedirler.

Popülist yaklaşımların emeklilik sistemlerine yansımalarından biri de geçmiş örneklerden hareketle erkeklerde 43, kadınlarda ise 38 yaşında emekliliğe geçişle birlikte emekliliğin cazip bir yaşam evresi olduğu algısını oluşturmasıdır. Özellikle siyasi süreçlerde popülist yaklaşımların hedeflediği politik kazanımlar amacıyla uygulanan erken emeklilik politikalarında bireylerin işgücü piyasasından erken çekilmesine neden olmaktadır. Bu durum, bireylerin oldukça uzun bir süre emek arzını sunmadan gelir elde etmesine, devletin sosyal koruma harcamalarının GSYH'deki oranının artmasına, bireylerin emeğinden beklenen nitelikli ve katma değeri yüksek üretimden mahrum kalmaya ve nihai olarak da makro anlamda ekonomik hedeflere ulaşılmamasına neden olmaktadır.

Popülizmin ile emeklilikle olan etkileşimlerinden bir başkası ise sosyal ve toplumsal temellidir. Popülist bir bakış açısıyla tasarlanan emeklilik politikaları bireylerin erken yaşta emekli edilmesi boşluğa düşmelerine neden olabilmektedir. Bu durum, çalışma faaliyetinin bireylere yaşattığı sosyalleşme ve kendini gerçekleştirme ile aidiyet duygularının bir anda ortadan kaldırılması sonucunda ortaya çıkmaktadır. Fiziksel ve psikolojik açıdan emekliliğe hazır olmayan fakat erken emeklilik uygulamaları kapsamında emekli edilerek işgücü piyasası dışına itilen bireyler, bahsedilen konular çerçevesinde sosyal ve toplumsal yaşam halkalarının dışında kalabilmektedirler. Durumun bu yönü en az ekonomik dengenin bozulması kadar önem arz etmektedir. Dolayısıyla politika yapıcıların siyasi kazanımlar uğruna sergiledikleri popülist yansımaların emeklilik sistemini, sosyal ve ekonomik yapıyı tahribata uğrattığı kaçınılmaz bir sonuç olarak görülmektedir.

Popülizmin ve popülist yaklaşımların emeklilik konusuna ilişki ve etkileşimine dair ekonomik ve politik kazanım perspektifinin yanında değinilmesi gereken önemli bir husus da popülizmin politik istikrar ile sosyal sürdürülebilirlik ve barış ile olan ilişkisi ve etkileşimidir. Politik istikrar, politika yapıcı aktörlerin yönetsel yetkilerinin demokratik olarak devamını ifade eden bir kavramdır. Diğer bir deyişle politik istikrar, siyasal iktidarların antidemokratik müdahalelerle görevden uzaklaşmasına zıt olarak siyasal iktidarların demokratik çerçevede görevinin sürdürülmesinin sağlanmasıdır (Erdoğan ve

Akalin, 2021: 3). Sosyal sürdürülebilirlik ise hizmetlere erişimde eşitlik ve adaletin sağlandığı, kuşaklar arası eşitliğin gözetildiği, çok sesli ve çok kültürlü toplum yapısının yasal olarak korumaya alındığı, yerel ve genel düzeyde sürdürülebilir bir siyasi katılımın sağlandığı, topluluk olma duygusunun hakim olduğu barış ve esenlik içerisindeki toplumsal yapının varlığını ve sürdürülebilirliğinin sağlanmasını belirtmektedir (Gedik, 2020: 208-209). Popülizm, hem politik istikrar hem de sosyal sürdürülebilirliğin sağlanması bağlamında bir etkileşim oluşturabilmektedir. Zira popülizm ve popülist yaklaşımlar günümüzde yoğunlukla olumsuz atıf alan bir alanı ifade etse de popülizm ve popülist yaklaşımların hem politik istikrarın hem de sosyal sürdürülebilirliğin sağlanması açısından sosyal grupların barış içerisinde olmasını sağlayıcı sosyal sürdürülebilirliğe de olanak sağlayan bir etkileşimi ortaya çıkarabilmesi gözlemlenebilmektedir. Özellikle son yıllarda emeklilik sistemlerine ilişkin düzenlemelerde emeklilerin taleplerinin hem politik istikrar açısından hem de sosyal barış tesis edici bir sosyal sürdürülebilirlik sağlayıcı bir yaklaşım haline gelebileceği de önem arz etmektedir.

1.7.3.1. Popülizm Bağlamında Türkiye’de Emeklilerin Ekonomik ve Sosyal Sorunları

Türkiye’de emeklilik sistem ve uygulamalarına ilişkin farklı uygulama örnekleri bireylerin emeklilik yaşantılarında farklı ekonomik ve sosyal hayat özelliklerine sahip olmalarına neden olmaktadır. Bireylerin farklı dönemlerde farklı emeklilik şartlarına tabi tutuldukları gibi emeklilik sonrasında da farklı gelir seviyelerinde emekli aylıkları aldıkları gözlemlenmektedir. Bazen popülist uygulamalar nedeniyle, bazen politik manevralar nedeniyle ve bazen de çeşitli sosyoekonomik göstergelerden yararlanılmamasından dolayı emeklilerin ekonomik ve sosyal yaşamlarında önemli sorunlar meydana çıkmaktadır. Uygulamalardaki değişkenlik kimi zaman emeklilik kapsamına girmeyi etkilerken, kimi zaman da sosyal ve ekonomik açıdan bireyleri etkileyen durumları ortaya çıkarmaktadır. Türkiye’de emeklilik düzenleme ve uygulamalarıyla emeklilerin yaşamları incelendiğinde çeşitli bulgular elde edilmektedir.

Geçim problemi ve gelecek kaygısı ülkemizdeki emekli bireylerin yaşadığı önemli bir sorunu gün yüzüne çıkarmaktadır. Emekli maaşlarındaki düzenlemeler ile mevcut ekonomik durumun uyuşmaması, bir başka deyişle emekli maaşlarının iyileştirilmesinde mevcut enflasyon, döviz kuru vb. diğer ekonomik unsurlar göz ardı

edildiğinde emeklilerin emeklilikten kaynaklanan gelirinin asgari düzeyde insan onuruna yaraşır bir hayat sürmelerine çok da imkan vermediği gözlemlenmektedir. Durumun bu yönü meselenin kaynağını hem gelir dağılımındaki adaletsizliğe hem de bu adaletsizliğin bireyler üzerindeki yoksullaştırma sonucuna işaret edebilmektedir (Evcim vd., 2019: 146-147). Gelir dağılımındaki adaletsizlikten kaynaklanan bir yoksullaşma emeklilik safhasına geçiş yapan bireyin yaşantısında ekonomik gerileme ve çöküş nedeniyle mevcut sürece entegrasyonu engellemektedir. Bu durum da günlük yaşamda yaşanan ekonomik geçimsizlik dolayısıyla gelecek odaklı bir umutsuzluğu ve gelecek kaygısını da beraberinde getirmektedir. Günlük yaşamda yaşanan ekonomik geçimsizlik dolayısıyla gelecek odaklı bir umutsuzluğu ve gelecek kaygısını da beraberinde getirmektedir.

Kayıt dışı çalışma süreçlerine maruz kalma da Türkiye’de emeklilerin yaşadığı oldukça önemli bir sorunu ifade etmektedir. Bahsedilen sorunun temeli emekliliğe geçişte ortaya çıkan gelir azalmasına dayalı geçim sıkıntısı ve gelecek kaygısı kaynaklıdır. Durumun bu yönü bireylerin emekli olmalarından sonra yeniden işgücü piyasasına yönelmelerine sebep olmaktadır. Tabii bu durumda bir kayıt dışı çalışma, çalıştırılma ve sosyal güvenlik konusunda aktif nüfus kapsamı dışında tutulmayı beraberinde getirmektedir. Günümüzde daha önceki bilgilerde de bahsedildiği üzere işverenlerin bazıları sigorta primlerini ödemekten kaçınmak amacıyla emekliliğe erişmiş bireyleri tercih edebilmektedir. Bu durumda sigorta primi ya da gelir vergisi gibi gelir kalemlerinden devlet yönetiminin de mahrum kalması sorunu ortaya çıkmaktadır. Gerek emekli, gerekse de devletin karşılık olarak netleştiremediği bu durum ise popülist politik atılımların bir neticesi olarak kronikleşmiş bir sorun olarak güncelliğini korumaktadır.

Emeklilik yaşantısını sürdürme çabası içerisinde bulunan bireylerin Türkiye özelindeki sorunlarının başında uyum sorunu gelmektedir (Şen, 2015: 321-322). Uyum sorunundan kasıt sosyal ve ekonomik temelde değerlendirilmektedir. Türkiye’de emeklilik sistem ve uygulamalarına ilişkin gerçekleştirilen düzenlemeler oluşturulurken bireylerin sosyal, psikolojik ve ekonomik durumları çok fazla göz önünde bulundurulmamaktadır. Makro bazda tasarlanan politikalar genel hatlarıyla ekonomik hedefler temelinde oluşturulmaktadır. Bu durumda emekliliğe sevk edilen bireyin emeklilik dönemiyle birlikte yeni bir giriş yaptığı emeklilik hayatına dair alışma ve uyum sağlama süreci önemli farklılıklar arz etmektedir. Öncelikle bireyler uzun yıllar süregelen alıştıkları çalışma temposunun emeklilikle birlikte ortadan kalkmasıyla, başlarda

dinginliğin iyi geldiğini düşünmekle birlikte nihai olarak meşguliyetin aslında onların hayatının bir parçası olduğunu anlayarak sonraları bir boşluğa düşmektedirler. Bu durumda birey psikolojik açıdan olumsuz etkilenerek ruhsal dengesizlikler yaşayıp sosyal ve toplumsal süreçlere uyum sağlayamamaktadır. Uyum aşamasına dair diğer sorun ise ekonomik durumdur. Bireylerin aktif çalışma yaşamlarında elde ettikleri gelirleri doğrudan olarak sürdürülen hayat standartlarını da etkilemektedir. Dolayısıyla emeklilikle birlikte ortaya çıkabilecek gelirdeki azalma durumu bireyin hayat standartlarının maddi kısmına etki ederek bireylerin bir anlamda bocalamasına neden olacaktır. Emeklilik yaşantısına dair uyum sorununun ekonomik yönü aslında ilk olarak bahsedilen sosyal ve toplumsal uyum sorununu da tetikleyebilmektedir. Zira ekonomik gücünde düşüş yaşayan birey bu sebeple psikolojik açıdan olumsuz etkilenebilmekte ve bu sebeple sosyal ve toplumsal yaşamın halkalarından da uzaklaşabilmektedir.

Türkiye’de emeklilerin emeklilik yaşantısına geçişleriyle birlikte karşılaştıkları bir diğer sorun ise iş ve mesleki yaşantının bireylerde oluşturduğu kimliğin bir anda ortadan kalkmasıyla ortaya çıkan psikolojik olumsuzluklardır. Bireyler uğraşında buldukları iş ve mesleklerin onlara kazandırdığı bir takım sıfat ve özellikler uzun yıllar birlikte yaşamaktadırlar. Bu onlar için bir statüyü ifade etmektedir. Statü en genel tanımıyla mevki, makam, konum ya da pozisyon anlamını ifade ederken toplumsal statü ise bireyin toplum içerisinde bulunduğu ve işgal ettiği konumu ifade etmektedir (Ceylan, 2011: 93). Gerek statü ve gerekse de toplumsal statü kavramları bireylerin uzun yıllar sosyal anlamda konumlandığı alana işaret etmektedir (Kaplan, 2019: 141). Emeklilikle birlikte statü ve toplumsal statüde yaşanan değişim bireylerin bireysel, aile, sosyal ve toplumsal yaşamında bocalamasına neden olabilmektedir.

1.7.3.2. Popülizm ve Emeklilik Etkileşimine Bir Örnek: Emeklilikte Yaşa Takılanlar

Emeklilikte Yaşa Takılanlar (EYT), 20 yılı aşkın bir zamandan beri Türkiye gündeminde yer tutan bir kavramdır. EYT, 1999 yılında yürürlükte olan 506 sayılı Sosyal Sigortalar Kanununda değişiklikler yapılarak, emekliliğe hak kazanmak için yaş şartının da karşılanması zorunluluğunu getirmiştir. Bu değişiklikler kapsamında emekli olmak isteyen bir kişinin önceki dönemlerde olduğu gibi yalnızca sigortalılık süresi ve prim gün

sayısı şartlarına uymasının yeterli olmaması, bu kriterlerin yanı sıra yaş kriterine de uyma şartı getirilmiştir.

Buna göre, EYT 08.09.1999 tarihinden önce sigortalı olarak iş yaşantısına katılmış bireylerin oluşturduğu topluluğu ifade etmektedir. 08.09.1999 tarihinde 4447 Sayılı İşsizlik Sigortası Kanunu yürürlüğe konmuştur. Bu kanun, yürürlüğe girmeden önce emeklilik şartlarını düzenleyen 1992 tarihinde yürürlüğe konulmuş olan 3774 Sayılı Kanunda emekliliğe dair hak edişleri erkeklerde 25, kadınlarda 20 yıl hizmet süresine ve 5000 prim gününe bağlamaktaydı. 4447 Sayılı İşsizlik Sigortası Kanunu ise yürürlüğe girmesiyle birlikte emeklilik şartlarını sisteme yeni girenler için erkeklerde 60, kadınlarda 58 yaş ve 7000 prim gününe bağlanmıştır. İlgili kanun hali hazırda sistemde olanlar için bu yaş sınırını erkeklerde 56, kadınlarda ise 52 olarak tanımlamıştır. Prim günü ise 7000 günde sabit tutulmuştur. Bunun üzerinde 4447 Sayılı Kanun'un yürürlüğe girmesiyle birlikte emeklilik kapsamına girmek ve emekli aylığı hakkına sahip olmak için yaş haddini beklemek durumunda olan bireyler EYT'li olarak ifade edilmektedirler (Nalbant ve Demiral, 2019: 185).

EYT konusunda dönüm noktasını oluşturan uygulama 08.09.1999 yılında yürürlüğe konulan 4447 Sayılı İşsizlik Sigortası Kanunu'dur. Bu kanunla birlikte mevcut 506 sayılı Sosyal Sigortalar Kanunu, 5434 Sayılı T.C. Emekli Sandığı Kanunu ve 1479 Sayılı Esnaf ve Sanatkârlar ve Diğer Bağımsız Çalışanlar Sosyal Sigortalar Kurumu Kanunu kapsamında uygulanan emeklilik şartlarından yaş haddi bir anda değiştirilmiştir. Yani Bahsedilen kanunlarda yer alan sigortalılık kapsamı ve prim ödeme gün sayıları gibi hususlara 4447 Sayılı İşsizlik Sigortası Kanunu ile erkekler ve kadınlar için emeklilik yaş şartı getirilmiştir. Dolayısıyla gerek sigortalılık kapsamında geçirilen yıl şartını ve gerekse de prim ödeme gün sayısı şartını sağlayan bireyler böylelikle yaş şartını sağlayamadıkları için emeklilik kapsamına girememekle birlikte emeklilik aylığından yararlanamama durumuyla karşı karşıya kalmışlardır.

EYT'ye ilişkin tartışmaların ortaya çıkışına neden olan gelişme 08.09.1999 yılında yürürlüğe giren 4447 sayılı İşsizlik Sigortası Kanunu'dur. 4447 sayılı İşsizlik Sigortası Kanunu, yürürlüğe girmesiyle birlikte emekliliğe ilişkin olarak önemli bir şartı da hayata geçirmiştir. Bu şart emekliliğe ilişkin yaş şartıdır. 4447 sayılı İşsizlik Sigortası Kanunu'nun yürürlüğe girmesinden önce sigortalıların emekliliğe geçişleri sigortalılık

süresi ve prim ödeme gün sayısı temelinde sevk ve idare edilmekteydi. Fakat 4447 sayılı İşsizlik Sigortası Kanunu, yürürlüğe girdiği tarihten itibaren 506 sayılı Sosyal Sigortalar Kanunu, 5434 sayılı T.C. Emekli Sandığı Kanunu ve 1479 sayılı Esnaf ve Sanatkarlar ve Diğer Bağımsız Çalışanlar Sosyal Sigortalar Kurumu Kanunu kapsamında bulunan mevcut sigortalılarda yaş şartı getirmiştir. Yani 4447 sayılı İşsizlik Sigortası Kanunu sigortalılık süresi ve prim ödeme gün sayılarına ek olarak erkeklerde 60, kadınlarda ise 58 yaş şartını emekliliğe şart koşan düzenlemeyi hayata geçirmiştir. Durumun bu yönü kanunun yürürlüğe girmesiyle birlikte sigortalıların sigortalılık süresini ve prim ödeme gün sayısı şartlarının tamamlanmasına rağmen yaş şartı nedeniyle emeklilik kapsamına girememesine neden olmuştur. Diğer bir deyişle sigortalıların emeklilik hakkını elde edebilmesi yaş şartına takılmıştır.

EYT konusu, emeklilik düzenleme ve uygulamalarında gözlemlenen popülist yaklaşımların bir yansıması olarak değerlendirilmelidir. Türkiye’de emeklilik hakkına erişimle ilgili şartlar 1949 yılından 2008 yılına dek değiştirilmiş olup 2008 yılında bütün hükümleri ile yürürlüğe giren 5510 sayılı SSGSSK’nin de 2048 yılına kadar kademeli artışla birlikte emeklilik yaşının kadınlarda ve erkeklerde 65 olacağını belirttiği önemli bir gerçektir¹⁹.

Tablo 7. Türkiye’de Yıllara Göre Emeklilik Şartları İle İlgili Yasal Düzenlemeler

Yıl	Kanun No.	Emeklilik Yaşı		Sigortalılık Süresi (Yıl)		Prim Ödeme Gün Sayısı	
		Erkek	Kadın	Erkek	Kadın	Erkek	Kadın
1949	5434	60	58	25	25	-	-
1950	5417	60	60	25	25	Yılda en az 200 gün	
1954	5417	60	60	25	25	5000	5000
1957	6900	60	60	25	25	5000	5000
1964	506	60	55	25	25	5000	5000
1969*	1186	-	-	25	25	5000	5000
		55	50	-	-	-	-
1971	1479	-	-	25	20	-	-
1976	1992	-	-	25	20	5000	5000
1981	2422	55	50	25	20	5000	5000
1983	2898	50	45	25	20	-	-
1986	3246	60	55	-	-	5000	5000
1986	3284	55	50	25	20	-	-
1992	3774	-	-	25	20	5000	5000
1999*	4447	60	58	-	-	7000	7000
		60	55	25	25	4500	4500
5510	2008	60	58	-	-	7200	7200

Kaynak: Resmi Gazete’de yayımlanan ilgili kanunların verileri yazar tarafından düzenlenmiştir.

*İlgili yıllarda yürürlüğe giren kanunlar emekliliğe geçişte çift seçenek sunmaktadır.

¹⁹ 5510 sayılı SSGSSK, Md. 28/a.

Tablo 7, 1949-2008 yılları arasında Türkiye’de emeklilik düzenleme ve uygulamalarına ilişkin yasal düzenlemelere ve içeriklerine ilişkin bilgileri ifade etmektedir. 59 yıllık süreçte emekliliğe ilişkin düzenlemelerin emeklilik aylığının bağlanmasıyla değişen çeşitli şartları yürürlüğe koyduğu gözlemlenmektedir. Diğer şartların sabit kaldığı varsayımıyla birlikte emeklilik aylığı bağlanmasına ilişkin yaş şartının bazı yıllarda önceki dönemlere göre azaltıldığı, bazı dönemlerde ise kaldırıldığı görülmektedir. Bu bakımdan politik aktörlerin emeklilik hakkına istinaden sigortalılara yaş temelinde politik kazanım temelinde popülist bir yaklaşım sergilemesi söz konusu olabilmektedir. Zira EYT konusunun ortaya çıkışı da önceki bilgilerde de ifade edildiği üzere emeklilik aylığının bağlanmasına ilişkin yaş şartının olmadığı bir uygulamanın yerini yaş şartının olduğu yeni bir düzenlemenin almasıdır.

EYT meselesi öncelikle emekli edilmesi gereken ya da emekliliğe kavuşması gereken bireylerin durumunu işaret etse de meselenin diğer yüzü önemli bazı konuları da kapsamaktadır. Zira emeklilik ve emeklilik yaşantısı sosyal ve ekonomik alt yapının oluşturulması şartıyla bireylerin keyifli bir yaşantı sürebilmesine olanak sağlamaktadır. Fakat bunun da büyük bir maliyeti vardır. Bu maliyetin en başında emekli edilecekler olan kıdem tazminatı durumudur. İçerisinde bulunduğumuz süreçte EYT sorununun çözümünde emekli edilecek yüz binlerce hatta belki de milyonları bulacak emeklilik durumunda bu bireylere hak edişleri olan bir kıdem tazminatının ödenmesi durumu da söz konusu olacaktır. Bu bakımdan bu süreç önemli bir mali yükü de beraberinde getirecektir.

EYT ile düşünülmesi gereken ekonomik temelli diğer konu ise aktif nüfus ve pasif nüfus dengesindeki değişmeye istinaden yaşanacak gelir kayıplarıdır. Zira hali hazırda aktif olarak çalışacak bireylerin EYT düzenlemesi kapsamında emekli edilmesiyle birlikte bu nüfusun pasif nüfusa geçmesi sosyal güvenlik finansmanının önemli gelir kalemlerinden mahrum kalmasına ve gider kalemlerinin artmasına sebep olacaktır.

EYT, işgücü piyasasında ihtiyaç duyulan emek faktörü açısından da düşündürmektedir. EYT kapsamına girerek emekli edilen bireylerin işgücü piyasasından çekilme kararı almasıyla birlikte emek talebi ile emek arzı arasındaki farkın açılması üretim ve ihracat gibi ekonomik göstergelerin olumsuz etkilenmesine sebep olabilecektir. Ek olarak tecrübeli işgücünün emekli edilmesiyle birlikte makroekonomik hedefleri

gerçekleştirecek en önemli faktörlerden olan nitelikli işgücü kaybının üretimde etkinliği ve verimliliği de olumsuz etkilemesi kaçınılmaz bir gerçektir.

EYT konusu kapsamında göz ardı edilmemesi gereken bir diğer önemli konu ise bu kapsama girecek bireylerin tekrar işgücü piyasasına dönme kararı alabileceği fakat bunu kayıt dışı şekilde gerçekleştirebileceği durumdur. Bu bakımdan sosyal güvenlik sisteminin aktüeryal dengesi ve hazine gelirleri başta olmak üzere ekonomik anlamda olumsuz bir etkilenme yaşanabilecektir. Durumun bu yönü ise çok önemli bir diğer durumu gün yüzüne çıkarmaktadır. Uygulanabilecek olası bir erken emeklilik politikasıyla işgücü piyasasına tekrar dönüş yapan bireyler kayıt dışı süreçlerde atipik bir çalışma sürecine de dahil olabileceklerdir. Atipik çalışma en genel tanımıyla tam süreli olarak güvenceli ve ücretli bir çalışma biçiminden ayrı olarak belirsiz gelecek, kötü çalışma koşulları, düşük ücret ve sigortasız çalışma biçimini ifade etmektedir (Karadeniz, 2011: 84). Bu tanımdan hareketle, atipik bir çalışma düzeni hukuksal düzenlemelerin öngördüğü biçimin dışına çıkan bir perspektifi işaret etmektedir. Bu durumda emekli bireyin tekrar dönüş yaptığı sektöründe iş ve sosyal güvenlik hukuku başta olmak üzere hukuk kurallarının dışına çıkılarak bir çalışma eylem ve faaliyetlerinin gerçekleştirilmesi söz konusu olabilecektir.

EYT konusuna dair kurumsal girişimler ve sorunun çözümüne ilişkin girişimler Resmi Gazete’de 03.03.2023 tarihinde 32121 sayın numarası ile yayımlanan 7438 kanun numaralı *Sosyal Sigortalar ve Genel Sağlık Sigortası Kanunu İle 375 Sayılı Kanun Hükmünde Kararnamede Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun* ile düzenlenmiştir. Bu bakımdan ifade edilen 7438 nolu kanunun birinci maddesi uyarınca 5510 sayılı SSGSSK’ye *Geçici Madde 95* eklenmiş olup geçici madde hükümleri ise:

“Bu maddenin yürürlük tarihinden sonra aylık bağlanması için talepte bulunanlardan 506 sayılı Kanununun geçici 81 inci maddesinin birinci fıkrasının (B) bendi, 1479 sayılı Kanununun geçici 10 uncu maddesinin ikinci fıkrası, 2925 sayılı Kanununun geçici 2 nci maddesinin birinci fıkrasının (B) bendi ve 5434 sayılı Kanununun geçici 205 inci maddesi hükümlerine göre yaşlılık veya emekli aylığı bağlanacak olanlar, söz konusu hükümlerde yaş dışındaki diğer şartları taşımaları halinde yaşlılık veya emekli aylığından

yararlanırlar. Bu fıkra esas alınarak geriye dönük herhangi bir ödeme yapılmaz ve geriye dönük hak talep edilemez.”²⁰

7438 Sayılı Sosyal Sigortalar ve Genel Sağlık Sigortası Kanunu İle 375 Sayılı Kanun Hükmünde Kararnamede Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun Madde 1 kapsamında 08.09.1999 tarihi ve öncesinde sigortalılık başlangıcı olan hak sahipleri yaş şartı aranmaksızın prim günü ve sigortalılık süresi şartlarını taşımaları halinde resmi emeklilik işlemleri başlatılarak emekli olabileceklerdir. Bu bakımdan EYT sorununa dair ifade edilen ilgili kanun uyarınca hak sahipleri prim günü ve sigortalılık süresi şartlarını yerine getirerek herhangi bir yaş haddine tabi tutulmadan yaşlılık veya emekli aylığı almaya hak kazanacaklardır.

Fakat EYT kapsamında ifade edilen tarihte yürürlüğe konulan ilgili kanun kapsamında değinilmesi gereken konu ise yaş şartının kaldırılmasının yanında hak sahiplerine uygulanacak prim günü ve sigortalılık sürelerine dair düzenlemelerdir. Bu bakımdan 08.09.1999 tarihi ve öncesinde sigortalılık süresi başlayan kadınlarda bu süre 20, erkeklerde ise 25 yıl olarak sabit kalırken prim gün sayıları 5000 gün ile 5975 gün arasında değişiklik göstermektedir.

EYT kapsamında yürürlüğe konan kanun uyarınca ifade edilen prim gün sayıları ise beraberinde yeni bir tartışma konusu getirmiştir. Bu bakımdan emeklilik talebinde bulunanların kadınlarda 20, erkeklerde ise 25 yıl sigortalılık sürelerini sağlayıp sigortalılık başlangıç tarihleri üzerinden 5000 günü sağlasalar bile eksik prim gün sayısı nedeniyle emeklilik hakkına ulaşamamaları sorunu ortaya çıkmıştır. Durumun bu yönü de EYT yerine *Emeklilikte Prim Gün Sayısına Takılanlar* olarak yorumlanmaktadır. Ek olarak, EYT düzenlemesi 08.09.1999 tarihinden önce sigortalı olanları kapsadığı için EYT uygulamasın hayata geçirilmesiyle ilgili tarihten önce çırak ve stajyer kaydı olanların kapsam dışında kalmaları konuya yeni bir tartışma getirmiştir. Bu nedenle 08.09.1999 öncesinde çırak ya da kalfalık kaydı bulunanların sigortalılık süresi ve prim günü koşullarını sağlamaları kaydıyla emeklilik hakkı elde edilmesine dair talepleri güncelliğini korumaktadır.

²⁰ Sosyal Sigortalar ve Genel Sağlık Sigortası Kanunu İle 375 Sayılı Kanun Hükmünde Kararnamede Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun, md. 1.

EYT düzenlemesinin hayata geçirilmesiyle birlikte konunun ekonomik sonuçlarına istinaden gerçekleştirilen etki analizinde ilk etapta 2,2 milyon kişinin emekli olması öngörülürken toplamda 4,8 milyon kişinin emeklilik hakkını elde edeceği hesaplanmıştır. EYT'nin bütçeye maliyeti 194,4 milyar lira olarak hesaplanırken EYT'lilerin toplamının 3,5 milyonu SSK, 619 bini BAĞ-KUR ve 669 bininin ise Emekli Sandığı mensubu kişiler olduğu açıklanmıştır (Anadolu Ajansı, 2023). Buna göre, EYT düzenlemesinin yürürlüğe girmesiyle birlikte 2023 yılı sonunda 2 milyon 193 bin 791 kişinin emekli olduğu belirtilmektedir (SGK, 2024b).

İKİNCİ BÖLÜM

DÜNYADA VE TÜRKİYE'DE EMEKLİLİK SİSTEMİNDEKİ DEĞİŞİM VE DÖNÜŞÜM: REFORMLAR VE UYGULAMALAR

2.1. Reform, İdari Reform ve Kamu Yönetiminde Reform Anlayışı

Latince *re* ve *formatio* kelimelerinin birleşiminden meydana gelen reform kavramı biçim verme, ıslah etme, düzeltme, yeniden biçimlendirme ve iyileştirme anlamına gelmektedir (Çakır, 2013: 628-630). Reform; bozulma, tıkanma, kötüleşme gibi durumların herhangi bir sistemsel ve kurumsal yapıda meydana gelmesi sonucunda sorunlu durumun zorlayıcı yöntemlere yönelmeden uzlaşıcı bir tavırla onarılıp istenen duruma getirilme sürecini ifade etmektedir (Gökçe, 2010: 61). Bu bakımdan reform kavramı var olan sistemsel, kurumsal, idari, yönetsel, mali, ya da sosyal yapıdaki problemleri zarar vermeden değiştirmeyi ve dönüştürmeyi amaç edinmektedir. Reform kavramının ile birlikte değinilmesi gereken bir diğer husus ise idari reform kavramıdır. İdari reform; kalkınma planları, hükümet programları ve bunların etkisiyle oluşturulan projeler temelinde idari eylem ve işlemlerin iyileştirilmesine yönelik faaliyetler bütünüdür (Çobanoğlu, 2018: 147). Bu bakımdan idari reform kavramı idari eylem ve işlemlerdeki tıkanma, idarenin verimsizliği, idarenin etkin olamaması ve idari faaliyetlerin yetersizliği gibi durumlarda idari yapının kendisiyle birlikte idarenin eylem ve işlemlerinin sağlıklı bir şekilde sürdürülmesini sağlayan her tür girişim vurgulanmaktadır. Buna göre hem politika bilimi hem de çalışma ekonomisi ve endüstri ilişkileri bilimi gibi bilimsel alanların idare edilmesi sürecinde reform temelinde değişim ve dönüşüm süreçlerinden bahsetmek mümkündür (Çakır, 2013: 630).

Reform ve idari reform kavramları kamu politikalarının oluşturulması sürecinde önemli bir konumdadır. Kriz süreçlerinde oluşturulan kamu politikaları özellikle örgüt ve idare bağlamında kriz çözücü reform uygulamaları olarak anılmaktadır (Övgün ve Gül, 2019: 174). Bu bağlamda sosyal ve ekonomik yaşama dair sorunların reform yoluyla barış ve huzur temelinde sürdürülmesi sağlanmaktadır.

Kamu yönetimi süreçleri günümüzde kamu politikaları vasıtasıyla yürütülmektedir. Kamu politikası, yönetimi sevk ve idare eden devletlerin ve

hükümetlerin yasaların onlara vermiş olduğu yetkiler çerçevesinde kurum ve görevlilerinin çalışmalarıyla kamusal alanda gerçekleştirdikleri her türlü eylem ve işlemi ifade etmektedir (Kaypak ve Bimay, 2019: 25). Kamu politikası, halkın genel çıkarlarını sağlamak amacıyla oluşturulan, uygulanan ve gözetilen, halkın ihtiyaçlarının karşılamasını sağlayan, toplumsal yaşamın barış ve esenlik içerisinde sürdürülmesini sağlayan politikalar bütünüdür (Çetin, 2021: 669). Bu bağlamda, kamu yönetimine dair reform uygulamaları çeşitli kamu politikaları üzerinden kamu yönetimi ögesinin kurumsal yapısında, karar alma süreçlerinde ve halkla ilişkilerde ortaya çıkabilecek sorun, yetersizlik ve verimsizlik gibi durumları ortadan kaldıran iyileştirici uygulamaları bütünü olarak ifade edilmektedir (Önen ve Ozan, 2021: 521). Bu bakımdan reform kelimesinin kamu yönetimine yansması kamusal hayatı düzenleyen önceki paragraflarda da ifade edilen sağlık, hukuk, eğitim, ticaret, barınma, gıda ve güvenlik konularında istikrarlı ve sürdürülebilirliğin sağlandığı bir yapının tesisi temelinde ortaya çıkmaktadır.

Kamu yönetiminde gerçekleştirilen reform düşüncesi ve uygulamalarında *Yeni Kamu Yönetimi* (YKY) anlayışı etkili olmuştur. 1970’li yılların sonlarında dünya çapında yaşanan ekonomik kriz, 1980’li ve 1990’lı yıllarda hız kazanarak kamu yönetiminde reform uygulamalarını tetiklemiştir. Kamu harcamalarının bütçede neden olduğu yük, bilgi ve iletişim teknolojilerindeki gelişmeler ve kamu yönetimindeki performansı arttırma düşüncesiyle KYK anlayışıyla birlikte kamusal alanın sevk ve idaresinde özelleştirme eğilimli reform düşüncesini ortaya çıkmıştır (Özer ve Erdem, 2022: 218). Bu noktada değinilmesi gereken husus daha ziyade KYK düşüncesi ve işletme yönetimi tercihiyle birlikte bürokrasiden, kamu hizmetlerinin sunulmasındaki maliyetten ve düşük seviyedeki performanstan kaçınılarak özel sektör mantığına dayalı bir yönetim sürecinin hayata geçirilmek istenmesidir.

Neoliberalizm, kamu yönetimi süreçlerinde reform hususunda KYK anlayışıyla birlikte değinilmesi gereken bir husustur. Özellikle 20. yy.’da filizlenen ve dünya ekonomisine önemli ölçüde nüfuz eden neoliberalizm, 1970’li yıllarda var olan sosyal ve ekonomik krizleri çözüme hedefiyle beraber sermaye ihtiyaçlarını karşılayan bir ekonomi politika ürünü olarak ifade edilebilmektedir (Ayhan Türkbay ve Polat, 2011: 90). Neoliberalizm; 1970’li yıllarda yaşanan ekonomik krizin neden olduğu ekonomik ve sosyal sorunları minimal bir devlet yapısı, en üst seviyede uygulanacak olan serbest piyasa politikası ve anti kollektivizm düşüncesiyle ortadan kaldırmayı hedefleyen bir

anlayışa sahiptir (Akyol, 2016: 293). Neoliberalizm, ifade edilen ilkesel özellikleri neticesinde esnek, hesap verebilir, adem-i merkezîyetçi bir anlayışı içeren özel sektör tarzının YKY anlayışıyla birlikte kamu kesimine uygulanmasını savunmaktadır (Göçoğlu ve Gündüz, 2020: 2). Böylelikle *Yeni Sağ* olarak da adlandırılan ve liberalizm ile muhafazakarlığın birleşimi ve yeniden yorumlanmasını ifade eden neoliberalizm ideolojisi ile YKY anlayışı arasında doğrusal bir ilişkinin varlığında kamu politikalarının oluşturulmasında da önemli bir etki derecesine sahiptir.

Sosyal bir hak olan kamusal emeklilik sistemi devletin yasal ve kurumsal düzenlemelerle garantör olarak sevk ve idare ettiği, bireylerin çalışma yaşamları boyunca sundukları emeğin sigortalılık süresi, yaş sınırı ve prim ödeme gün sayısı gibi koşulların sağlanmasıyla sürdürülen bir süreçtir. Dolayısıyla kamusal emeklilik sistemi, toplumun büyük bir kesimini kapsayarak önemli bir kamu politikası niteliğini ifade etmektedir.

Emeklilik, bireylerin iş yaşamının kurumsal ve yasal düzenlemelerin uygulamaya koyduğu şartların sağlanmasıyla sona ermesi ve iş hayatının bitişinden yaşamın sonuna kadar süren dönemi ifade etmektedir. Bu bakımdan emeklilik, demografik yapıda bulunan yaşlı nüfusun hayatını sosyal ve ekonomik açıdan sürdürebilmesini sağlayan bir kamu politikası olmakla birlikte sosyal güvenlik çatısı altında uygulanan koruyucu bir sosyal politika uygulamasıdır. Emeklilik düzenleme, uygulamalarına ve reformlarına ilişkin oluşturulan kamu politikalarında siyasi partiler önemli bir rol oynamaktadır. Siyasi partiler, farklı menfaat gruplarının çeşitli taleplerini dikkate alarak demokratik seçimler öncesinde bu temelde vaatler sunmakta, seçim sonrası iktidar ya da muhalefet olarak görev üstlenmektedir. Dolayısıyla siyasi partiler iktidar olurlarsa emeklilik düzenleme ve uygulamalarına ilişkin kamu politikaları, hükümet programları ve kalkınma planları hazırlama yetisine erişmektedirler.

Son yıllarda dünya genelinde sosyal ve ekonomik göstergeler incelendiğinde ülke yönetimlerinin sosyal koruma politikalarında demografik göstergeler başta olmak üzere çeşitli sosyoekonomik parametreleri dikkate alarak çeşitli reform girişiminde buldukları gözlemlenmektedir. Bu reform süreçleri ülkelerin sosyal güvenlik ve emeklilik sistemleri üzerinde gerçekleşmektedir. Günümüz demografik verileri incelendiğinde dünya genelinde yaşlı nüfus oranının varlığı ve artış eğilimi sosyal

güvenlik sistemlerinde ve dolayısıyla emeklilik sistemlerinde bir reformu tetiklemekle birlikte sistemsel bir değişim ve dönüşüm sürecini zorunlu kılmaktadır. Ülkeler yaşlanan nüfus yapısında emeklilik sistemlerini bireylerin işgücü piyasasında daha fazla kalacağı şekilde düzenleme yoluna gitmektedir. Diğer bir deyişle bireylerin emek arzından süre olarak en etkin yararlanma tercihine erişmek amaçlanmaktadır.

Yaşlanan nüfus özelliklerine ek olarak ülkeler sosyal koruma harcamalarında da optimal seviyeye erişmek hedefindedir. Özellikle yaşlı/emekli aylığı harcamaları ülkelerin sosyal koruma harcamalarında büyük ve önemli bir yer tutmaktadır. Bu bakımdan emeklilik sistemlerinde emekliliği erteleyici düzenlemelerle sosyal koruma harcamalarının GSMH'deki oranının da olabildiğince azaltılması hedeflenmektedir. Bu duruma ilişkin değinilmesi gereken bir diğer husus ise sosyal güvenlik ve emeklilik sistemlerine ilişkin ekonomik ve idari sürdürülebilirliğin sağlanması amacıyla reform, değişim ve dönüşüm süreçlerinin ortaya çıkmasıdır.

Geçmişten günümüze uygulanan yanlış emeklilik politikaları ülkelerin sosyal güvenlik ve emeklilik sistemlerinde ekonomik ve idari açıdan sürdürülmemesine yol açmaktadır. Bu politikalar kimi zaman politik kazanımların hedeflendiği popülist yaklaşımlar nedeniyle ortaya çıkarken kimi zaman ise sosyoekonomik göstergelerin hatalı yorumlanmasından kaynaklanmaktadır. Erken emeklilik uygulamaları, emekliliğe esas hizmet sürelerindeki aşağı yönlü uygulamalar, prim afları ya da prim ödeme gün sayılarında azaltmalar aktif-pasif sigortalı dengesinin bozulmasına, bütçe açıklarına ve bütçe transferlerine neden olmakla birlikte sistemlerin özellikle ekonomik açıdan riske edilmesine neden olmaktadır (Akyıldız ve Yavuz, 2007: 425). Nihai olarak sistemin krize girmesi kaçınılmaz bir son olarak gözlemlenmektedir.

Demografik göstergeler başta olmak üzere çeşitli sosyal ve ekonomik nedenler ülke yönetimlerini sosyal güvenlik ve emeklilik sistemleri üzerinde yeniden düşünmeye sevk etmektedir. Dünya genelinde hem sosyal güvenlik sistemleri hem de emeklilik sistemleri için sistemin ekonomik sağlanması amacıyla özellikle emeklilik yaşının ve sistemde kalınan sürenin mümkün olduğu kadar üst seviyeye çekilmesi düşüncesi yaygın bir yaklaşım olarak gözlemlenmektedir. Ülkeler hem YKY anlayışının hem de neoliberalizm yaklaşımının bir yansıması olarak devletin ekonomik yaşamdaki elinin mümkün olduğunca küçültülmesi hedefini sosyal güvenlik ve emeklilik sistemlerine de

yansıtmaktadırlar. Özel emeklilik şirketlerinin ve fonlarının kurulması ile birlikte tamamlayıcı emeklilik sistemleri uygulamaları gibi örnekler bu durumun en güncel ve önemli örnekleri olarak kabul edilmektedir. Tüm bu bilgilerden hareketle son dönemde hem dünya ülkeleri hem de Türkiye sosyal güvenlik reformlarına önem vermekle birlikte emeklilik sistemlerinde bir değişim ve dönüşüm sürecine dahil oldukları güncelliğini koruyan bir süreç özelliğini ifade etmektedir.

2.2. Sosyal Güvenlik ve Emeklilik Sistemlerinde Reform Gerekliliği, Değişim ve Dönüşüm

ILO (2021), sosyal koruma ve güvenlik sistemlerinin etkin olarak dünya nüfusunun %47'sini kapsadığını ifade ederken, dünya nüfusunun %40'ının üzerindeki kesimin ise sosyal koruma ve sosyal güvenlik sistemlerinden mahrum kaldığını belirtmektedir. ILO, dünya genelinde ülke yönetimlerinin vatandaşlarını sosyal koruma ve güvenlik sistemleri kapsamına tam anlamıyla dahil etmekte zorlandığını belirtmektedir. Bu durum ülkelerin sosyal ve ekonomik açıdan gelişmişlik durumuna bağlanmaktadır. Bu bağlamda sosyal koruma ve güvenlik politikalarının kapsamını ekonomik ve idari açıdan daha etkin şekilde yönetilerek sürdürülmesi kaçınılmaz bir gerekliliği ortaya koymaktadır (ILO, 2021).

Günümüzde dünya ülkelerinin sosyal güvenlik sistemleri üzerinde reform çalışmaları sürdürdüğü ve sistemi bir değişim ve dönüşüm sürecine yönlendirmek istedikleri gözlemlenmektedir. Sosyal güvenlik sisteminde gerçekleştirilmesi hedeflenen reformlar, değişim ve dönüşüm süreçleri dolayısıyla emeklilik sistemlerini de etkilemektedir. Sosyal güvenlik ve emeklilik sistemlerindeki reform girişimleri ağırlıklı sistemin ekonomik açıdan sürdürülmesini sağlama amacıyla oluşturulmuştur. Sosyal koruma harcamalarının azaltılması, emekli aylıkları ödemelerin azaltılması, emekliliğin cazip bir durum olmaktan çıkarılıp zorlaştırılması düşüncesi hem sosyal güvenlik sisteminin hem de emeklilik sistemlerinin istikrarında risk oluşturacak ekonomik ve idari unsurları bertaraf etme amacına dayanmaktadır. Nitekim, 1970'li yıllarda ortaya çıkan ekonomik krizler sağlık alanını da etkilemiş olup 1980'lerde ortaya çıkan neoliberal ekonomik politikalar artan maliyetleri nedeniyle sağlık alanında bir reformu başlatmış, DB'nin bu konudaki yaklaşımları hem dünyayı hem de Türkiye'yi etkilemiştir (Erol ve Özdemir, 2018: 120).

Townsend (2007), sosyal güvenlik ve emeklilik sistemlerine ilişkin reformları OECD ülkeleri temelinde incelemiş, sosyal güvenlik sistemlerine ilişkin harcamalarla refah seviyesi arasında bir ilişki kurmuş olup böylelikle hayata geçirilen reformlar neticesinde sosyal güvenlik harcamalarının azaltılmasının refah seviyesinde azalmaya ve makroekonomik kalkınmada olumsuz etkiler oluşturduğunu ifade etmektedir. Potrafke (2010) de OECD ülkeleri üzerinde gerçekleştirdiği çalışmasında ideolojik farklılıkların etkisi olmamakla birlikte seçim süreçlerinde politik aktörlerin sosyal koruma harcamalarını arttırmaya yönelik adımlar attıklarını belirtmektedir. Ayrıca Potrafke (2010), sistemlere ilişkin reform düşüncesinin var olmasının politik kazanım ve baskı durumlarında göz ardı edildiğini de belirtmektedir. Alper (2011), sosyal güvenlik ve emeklilik sistemlerine ilişkin reform girişimlerinin henüz tamamlanmadığını ve sürecin devam ettiğini belirtirken Türkiye’de 2024 yılı itibarıyla sosyal güvenlik sisteminin finansman açıklarının GSYH’deki oranının %3,7’nin altına henüz inmediğini açıklamaktadır (SGK, 2024e).

Dünyada ve Türkiye’de yaşanan nüfusun yanı sıra ortalama yaşam beklentisinin uzaması tedavi ve ilaç imkanlarının artması, doğum artış oranının azalması, ölüm artış oranının azalması vb. sebepler sosyal koruma harcamalarının artmasına ve hem sosyal güvenlik hem de emeklilik sistemlerinin ekonomik açıdan olumsuz etkilenmesine neden olmaktadır. Bu durum, dünya ülkelerinde ve Türkiye’de sosyal güvenlik sistemleri ile emeklilik sistemlerinin ekonomik açıdan krize girerek sürdürülememesine yol açmaktadır (Egeli ve Özen, 2009: 3).

Gelişmekte olan ülkelerde sosyal güvenlik ve emeklilik sistemlerinin sürdürülmesine engel olan nedenler gelişmiş ülkelere benzerlik göstermektedir. Bunların başında demografik bağlamda yaşlı nüfus oranının, yaşlılığı bağımlılık oranlarının ve ortanca yaş oranlarının artması ve gelecekte de yükseleceği yöndeki tahminlere dair sürecin iyi yönetilememesi, genç nüfus oranlarında gelecek vadede düşüş eğilimi, aktif-pasif sigortalı dengesindeki bozulmalar gelmektedir. Enflasyon ve alım gücü gibi ekonomik parametrelerin olumsuz etkileri, sosyal güvenlik sistemine ilişkin finansal yönetimin verimli yürütülmemesi, erken emeklilik politikaları gibi nedenler sosyal güvenlik ve emeklilik sistemlerinin gelişmekte olan ülkelerde krize girmesine neden olan diğer faktörlerdir (Devlet Planlama Teşkilatı, 2007b: 5). Bu bilgilere ek olarak gelişmekte olan ülkelerin sosyal güvenlik ve emeklilik sisteminin sürdürülmesine ilişkin ekonomik

kaynakları gelişmiş ülkelere oranla sınırlı olmasının yanı sıra sosyal güvenlik ve emeklilik sistemlerine ilişkin yıllar içerisinde uygulanan farklı politikalar ile kayıt dışı ekonomi unsurları, sistemlerin olumsuz etkilenmesine ve krize girmesine sebep olmaktadır.

Gerek gelişmiş ülkelerin gerekse de gelişmekte olan ülkelerin hem sosyal güvenlik hem de emeklilik sistemlerinin ekonomik ve idari anlamda sürdürülmesini krize sokan önemli bir diğer etmen ise sistemlerin düzenlenmesinde sergilenen popülist yaklaşımlardır. Popülizm ve popülist yaklaşım çerçevesinde siyasi aktörlerin ve politika yapımcıların seçmene şirin görünme ve oy toplama kaygısıyla rasyonel olmayan kamu politikaları ortaya koyması sosyal güvenlik sisteminin sürdürülebilirliğinin sağlanmasını olumsuz etkilemektedir. Popülizm ve popülist yaklaşımlar; sosyal güvenlik ve emeklilik sistemlerinde kendini emeklilik yaşının düşürülmesi, hizmete esas sigortalılık süresinin düşürülmesi, prim ödeme gün sayılarında azaltma gibi erken emeklilik uygulamaları ve prim gelirlerinden af uygulamalarıyla vaz geçme gibi uygulamalarla gösterebilmektedir. Tüm bunlar uygulanırken popülist yaklaşım aynı zamanda demografik yapısal özelliklerle birlikte endüstri özellikleri ve işgücü piyasası özelliklerini de göz ardı etmektedir. Bu bakımdan popülizm, sosyal güvenlik sistemleriyle emeklilik uygulamalarının özellikle sosyal ve ekonomik göstergelerin göz ardı edilmesi, politik süreçlerde iktidar rekabetinde kazanım oluşturacak bir araç olarak kullanılması ve bu nedenle yıllar içerisinde standart bir temele oturtulmaması sistemlerin krize itilmesine sebep olmaktadır.

Sosyal güvenlik sistemleriyle emeklilik uygulamalarının krize girmesine ve sürdürülmez hale gelmesine neden olan etmenler konunun bir çıkış yolu aranması ve çözüm önerilerinin üretilmesi yönüne sevk etmiştir. İlk olarak 1980'li yılların sonlarında ortaya çıkan ve dünya geneline yayılan, geleneksel yönetimden ziyade yenilikçi bakış açısını kapsayan YKY sosyal güvenlik ve emeklilik sistemlerine ilişkin krizlerde etkin rol oynayan bir düşünsel sistemdir (Önen ve Ozan, 2021: 532-524). YKY, geleneksel kamu yönetiminden vazgeçilerek devletin ekonomik açıdan elinin küçültüldüğü bir sistemi ifade etmektedir. 1970'li yıllarda yaşanan ekonomik kriz sonucunda 1980'lerde ortaya çıkan bir ideoloji olan neoliberal ekonomik model ise YKY'ye paralel olarak krizden çıkış yolu olarak savunulmuş bir diğer unsurdur. Neoliberalizm; ekonomik anlamda benimsemiş olduğu deregülasyon, özelleştirme ve devletin sosyal koruma

uygulamalarına ilişkin birçok alandan çekilerek elinin küçülmesini hedefleyen bir düşünce sistemidir (Çelik, 2012: 187). Bu bakımdan neoliberalizm, devlet elinin ekonomik anlamda küçülmesini hedeflerken sosyal koruma uygulamalarında da insiyatifin özel sektör aktörlerine devredilmesini benimsemektedir. Böylelikle özel sektör sigorta kuruluşlarıyla beraber özel sigortacılık fonlarının ve emeklilik şirketlerinin kurulması düşüncesi YKY ve neoliberal ekonomi düşüncesi bağlamında hem sosyal güvenliğin hem de emeklilik uygulamalarının devlet tarafından özel sektöre devredilmesi niyetini içermektedir. Nihai olarak özel emeklilik uygulamalarının gönüllülük esasından zorunluluk esasına alınarak uygulanması ve bu uygulamaların özel sektör sigorta aktörleri tarafından gerçekleştirilmesi bu kapsamda önemli bir göstergedir.

Güncel sosyal ve ekonomik göstergeler tüm dünya ülkelerini sosyal güvenlik ve emeklilik sistemleri üzerine gerçekleştirilen planlamalarda bir reform hareketine yönlendirmektedir. Artan sosyal koruma harcamaları, sosyal koruma harcamalarının GSYH'deki oranının artışı, ülke nüfuslarında yaşlı nüfus oranının artıp genç nüfus oranının azalışı gibi veriler hem sosyal güvenlik hem de emeklilik sistemleri açısından değişim ve dönüşüm hamlelerini zorunlu kılmaktadır. Dünya genelinde değerlendirilen bu hususlar aynı oranda Türkiye'yi de etkilemektedir. Bu bakımdan Türkiye'nin de dünya trendine uyarak son yıllarda sosyal güvenlik ve emeklilik sistemlerine ilişkin düzenlemelerde zorlaştırıcı kararları almaya yönelik adımların atıldığı görülmektedir. Bu bakımdan çoğu ülkenin sosyal güvenlik ve emeklilik sistemlerindeki ekonomik ve idari krizleri ortadan kaldırabilmek amacıyla hem emeklilik şartlarında zorlaştırıcı kurallar koydukları hem de sistemin finansal yöntemlerinde dağıtım yönteminden kapitalizasyon yöntemine geçişi tercih ettikleri gözlemlenmektedir (Devlet Planlama Teşkilatı, 2007a: 7).

2.3. Emeklilik Sistemlerindeki Reformların Nedenleri

Emeklilik reformları; emeklilik yaşamının en başından sonunu kapsayan emeklilik politikalarının sevk ve idaresinin ekonomik ve sosyal yönünü ilgilendiren bir konudur. Emeklilik reformlarının incelenmesi sosyal güvenlik sistemlerindeki değişim ve dönüşüm sürecine uzanmaktadır. Sosyal güvenlikteki değişim ve dönüşüm süreci sosyal güvenlik sisteminin özelleştirilerek piyasa aktörlerince yürütülmesini amaçlayan neoliberalizm etkisiyle ortaya çıkmıştır (Ulutürk ve Dane, 2009a: 125). Özellikle petrol krizinin neden olduğu işsizliğin çözümünde erken emeklilik politikalarının uygulanarak

genç nüfusun istihdamı hedeflense de ilerleyen dönemlerde ülke yönetimleri emeklilik sistemlerinde özellikle ekonomik çıkmazdan dolayı erken emeklilik politikalarını terk eden reform girişimlerine girmişlerdir (Durusoy Öztepe, 2018: 17-21). Dolayısıyla bu süreçte sosyal ve ekonomik hayata işlerlik kazandıracak yeni bir modelin hayata geçirilmesi hedeflenmiştir. Neoliberalizm, ekonomik krizin olumsuz etkilerini ortadan kaldırmayı amaçlayan bir düşünce ürünü olmakla birlikte minimal devlet mekanizmasını benimseyerek ekonomik anlamda düzenleyici bir devlet mantığını sunarak devlet elinin ekonomik hayatta olabildiğince küçülmesini savunmaktadır (Ayhan Türkbay ve Polat, 2011: 90, Akyol, 2016: 293). Diğer bir deyişle neoliberalizm serbest piyasa işleyişinin etkinliğini savunmakla birlikte serbest piyasa aktörlerinin aktif işlerliğini de savunmaktadır. Neoliberalizm düşüncesinin sosyal politika ve sosyal güvenlik hususları üzerindeki özel sektör lehtarını yansımalarının en önemli nedeni sosyal politika ve sosyal güvenlik uygulamalarının neoliberalizm tarafından ekonomik büyümeye engel bir yük olduğu düşüncesidir (Koray ve Topçuoğlu, 1995: 19). Bu bakımdan neoliberal ideolojik yaklaşım sosyal güvenlik ve emeklilik sistemlerinde de devlet işleyişinin küçülmesini ve bu alanlardaki faaliyetlerin özel sektör sigorta ve fon kuruluşları tarafından sürdürülmesini savunmaktadır. Böylelikle 1970'li yıllardaki ekonomik krizlerin sosyal güvenlik ve emeklilik sistemlerine olan olumsuz etkisinin neoliberal bir perspektifte gerçekleştirilecek reform, değişim ve dönüşüm girişimleriyle ortadan kaldırılacağı düşüncesi yaygın bir hal almış bulunmaktadır.

Mal ve hizmet üretiminde minimal bir devlet anlayışı, diğer bir ifadeyle serbest piyasa işleyişine dair yapılan olumlu atıflar devlet yönetiminin sosyal güvenlik alanındaki hakimiyetinin ve iş yükünün de düşünülmesine ve sorgulanmasına neden olmuştur. Nitekim de kapitalist sistemin yaşamış olduğu ekonomik krizler kar güdüsünde istenen seviyeden uzaklaşmaya neden olmuştur. Keynesyen ekonomi politikalarının eleştirilmesiyle birlikte ekonomik krizden kurtuluş reçetesinin ise refah devleti politikalarının ve fordist üretimin modelinin terk edilerek post fordist üretim olarak ifade edilen esnek modele geçilmesine bağlanmıştır (Yılmaz Genç ve Bayraktar, 2018: 110). Bu bağlamda devletlerin yapısal değişimi ve dönüşümü ekseninde sosyal devlet sıfatının da terk edilerek sosyal politika unsurlarını ve sosyal korumacı devlet anlayışının en aza indirilerek bu öğelerin özel sektör ve sivil toplum kuruluşlarına devredilmesi düşünülmüştür.

Bu bakımdan sosyal güvenlik sistem ve uygulamalarına dair reform niteliğindeki ilk değişim ve dönüşüm 1980’li yılların başında Şili’de neoliberal ekonomi düşünce temelinde gerçekleşmiş olup bu değişim ve dönüşüm süreciyle birlikte emek piyasaları esnekleştirilmiş, ücret düzeyleri aşağı yönlü bir düzenlemeye tabi tutulmuş, kayıt dışı ve enformal sektörlerin yaygınlaşması artmıştır (Ulutürk ve Dane, 2009a: 127). Bu gelişme, sosyal güvenlik sistem ve uygulamalarına ilişkin değişim ve dönüşüm düşüncesini kamu kesiminin daraltılmasıyla birlikte bu yöndeki görev ve sorumlulukların özel sektöre devredilmesi düşüncesiyle tasarlandığını kanıtlamaktadır. Bu düşünce ise nihai olarak ekonomik ve idari rahatlama gayesiyle hayata geçirilmek istenmektedir. Bu bakımdan özel sektör tabanlı rekabetçi emeklilik piyasalarının oluşturulması amaçlanırken devlet yönetiminin emekliliğe dönük her türlü maliyetten kaçma durumu vurgulanmaktadır. Fakat Şili örneğinde sosyal güvenlik temelinde neoliberalizm etkisiyle yaşanan bu değişim ve dönüşüm özelleştirme düşüncesinin bu alanlarda titizlikle düşünülmesini de sorgulatmıştır. Esneklik boyutu artan emek piyasalarında kayıt dışı çalışma durumunun artması, sosyal güvenlik kapsamının zayıflaması, sosyal güvenlik gelirlerinde azalma ile birlikte işsizlik ve emekli aylığı gibi gider kalemlerinde artış ile sosyal güvenlik sistem ve uygulamalarına dair özelleştirme düşüncesi önemli tehlikeler olarak ortaya çıkmaktadır (Ulutürk ve Dane, 2009a: 125- 128). Emeklilik sistem ve uygulamalarına dair reform süreçlerine ilişkin değinilmesi gereken önemli bir durum da sistemin özelleştirilme temelinde değiştirilip dönüştürülmesi aşamasına politik alanın uygulamaya etkisidir. Şayet siyasi partiler gibi politika yapıcı aktörlerin politik manevraları ve popülist tavırlarının sosyal güvenlik sistemini reform çerçevesinde değiştirip dönüştürürken aslında ekonomik ve idari açıdan olumsuz etkilemesi de olasılık dahilindedir. Bu bakımdan süreç emeklilikle ilgili tasarı ve uygulamalarda politik manevra, politik kazanım amaçlı popülist düşüncenin etkisiyle ekonomik ve sosyal açıdan sürdürülemez bir yapısal sorunlara evrilme tehlikesiyle karşı karşıya kalabilmektedir.

Sosyal güvenlik ve emeklilik sistemlerine dair neoliberal ideolojik yansımaların sunduğu reform, değişim ve dönüşüm süreçleri dünya genelinde tamamıyla özelleştirilmiş bir sistemden ziyade kamusal ve özel sigortacılık uygulamalarının birleşiminden oluşan karma sistem özelliğini yansıtmakla birlikte dünya genelinde

emeklilik yaş haddinin olabildiğince üst seviyeye çekileceği bir uygulamaya odaklanmaktadır.

DB'nin 1994 yılında yayımladığı *Yaşlı Nüfus Krizinden Kaçınma* isimli raporunda nüfusun yaşlanması sonucunda sosyal güvenlik sistemlerinde oluşabilecek krizlere yönelik uyarılar yaparak soruna çözüm olarak sosyal güvenlik ve emekliliğe dair karma bir yapıyı kapsayan dönüşüm ve reform sürecini önermiştir. Sosyal güvenlik ve emeklilik sistem ve uygulamalarına dair bu karma model üçayaklıdır. Zorunlu katılımı ve dağıtım yöntemiyle finansı içeren ilk ayak, zorunlu katılım ve tasarruf artırıcı uygulamaların özel sektör tarafından yürütüldüğü ikinci ayak ve katılımın zorunlu olmadığı, emeklilik dönemine dair ek kazanımları hedefleyen üçüncü ayağı ifade etmektedir. Ancak ifade edilen bu modele geçiş dünya genelinde tam anlamıyla sağlanamamış olup bu kapsamda kısmi örnekler gözlemlenmiştir. Bu durumun en önemli sebebi bu modele geçiş sürecindeki yüksek maliyetler ve ülkelerin ekonomik özelliklerinin benzer özelliklerde olmamasıdır (WB, 1994).

Emeklilik sistem ve uygulamalarına ilişkin gerçekleştirilecek reform uygulamalarında sosyal güvenlik sisteminin kurumsal sürdürülebilirliğinin sağlanmasına dikkat edilmelidir. Emeklilik sistemleri ve uygulamalarında sosyal güvenlik sistemindeki aktüeryal dengeye dikkat edilecek yapılan katkıların sağlanan faydaya eşit olması hedeflenmelidir (Yaşarlar ve Bayraktar, 2019: 141). Bu bağlamda emeklilik reformlarında aktif-pasif sigortalı nüfus dengesine dikkat edilmelidir. Aktif nüfus, literatürde genel anlamıyla çalışan, istihdam altında olan nüfusu ifade ederken pasif nüfus ise yaş, yaşlılık, engellilik, hastalık vb. sebeplerle çalışma faaliyeti dışında kalan bireyleri ifade etmektedir. Bu bakımdan emeklilik reformlarına ilişkin tasarlama ve uygulamalarda şayet aktif-pasif sigortalı nüfus dengesi göz ardı edilirse çalışmayan nüfusun çalışan nüfustan fazla olması diğer bir deyişle bağımlılık oranının artmasına sebep olacaktır. Bu bağlamda devreye yaşlı bağımlılık oranı kavramı girmektedir. Yaşlı bağımlılık oranındaki artış yaşlılık sıfatıyla bireylerin yaşlı olmayan ve çalışabilir çağdaki bireylere bağımlılık durumunun artışı ifade etmektedir. Dolayısıyla emeklilik reformlarına dair çalışmalarda çalışma koşulları, beslenme, gıda ve barınma gibi diğer etmenlerin de iyileştirilmesiyle birlikte yaş haddinin de üst seviyeye çekilmesi düşünülmektedir. Bu bakımdan emeklilik reformlarında gerçekleştirilen erken emeklilik gibi uygulamalar yaşlı

bağımlılık oranlarında bir artışa neden olacaktır. Bu artış da sosyal güvenliğin finansal sürdürülebilirliğinin sağlanmasını tehlikeye sokacak ve istikrarsızlaştıracaktır.

Sosyal güvenlik ve emeklilik sistemlerindeki reform gerekliliği günümüzde demografik, ekonomik, işgücü piyasası gibi parametrelerin içerdiği özellikler ile kurumsal personel ve idari mekanizmaların sürdürülebilirliğinin sağlanma arzusundan dolayı ortaya çıkmaktadır (Angın, 2019: 428). Ülkelerin yaşlanan nüfusu, yaşlı nüfus oranının artması ile azalan genç nüfus oranı gibi göstergeler emeklilik sistemlerinde zorlaştırıcı bir reform ve dönüşümü zorunlu kılmaktadır. Ülkeler ekonomik kaynakların sevk ve idare edilmesinde de emeklilik sistemlerinde bir dönüşüm hedefine girmektedirler. Özellikle sosyal koruma harcamalarındaki artışlar, aktif-pasif sigortalı dengesindeki bozulmalar, sosyal güvenlik kurumlarının bütçelerinde ortaya çıkan açıklar, bütçe transferinin zorunluluğu gibi ekonomik zorunluluklar sistemin ekonomik açıdan sürdürülmesi noktasında büyük önem arz etmektedir. Bu bağlamda sınırlı ekonomik kaynakların sosyal güvenlik ve emeklilik sistemlerinde verimli kullanılması hedefinden hareketle emeklilik sistemlerinde zorlaştırıcı adımların atılması gözlemlenmektedir. İşgücü piyasası ve endüstri özellikleri de son dönemde ülkelerin emeklilik sistemlerinde önemli bir dönüşüm süreci izlemesine neden olmaktadır. Genç nüfus oranının ve çalışma çağındaki nüfus oranının azalma eğiliminde olduğu, yaşlı bağımlılık oranının artış gösterdiği ülkelerde işgücüne katılım oranının da azalma eğilimine girmesi işgücü piyasasında ihtiyaç duyulan emek arzında bir azalışa neden olabilecektir. Durumun bu yönü emek faktöründen en verimli şekilde yararlanılması düşüncesini hayata geçirmeyi ve dolayısıyla sistemsel bir reform, değişim ve dönüşüm süreçlerini tetiklemektedir. Ülke yönetimleri sosyal dengeyi gözetici kamu politikaları uygulayarak toplumsal yaşantının barış ve esenlik içerisinde sürdürülmesini sağlama hedefindedir. Bu nedenle emeklilik sistemlerinde sosyal dengeyi sağlayıcı reformlar da gerekmektedir. Bu durumda çeşitli sosyal ve psikolojik nedenler emeklilik sistemlerinde bir reform sürecine neden olmaktadır. Emeklilik reformlarına dair ifade edilen bilgilerden hareketle çeşitli emeklilik sistemlerindeki reformlara neden olan etmenler üç çerçevede ele alınmaktadır. Bunlar demografik nedenler, ekonomik ve idari nedenler ile işgücü piyasası temelli nedenlerdir.

2.3.1. Demografik Nedenler

Demografik nedenler; emeklilik reformlarının tasarımı, uygulama ve izleme sürecinde belki de en fazla odaklanılan unsurlardan biridir. Demografi kelimesi ile ifade edilmek istenen olgu ise nüfustur. Nüfus verileri içerisindeki değişimler ve dönüşümler uzun vadede sosyal, ve ekonomik yapının dolayısıyla kurumların olumlu ya da olumsuz etkilenmesine neden olmaktadır (Telek ve Ergün, 2021: 679). Bu nedenle ülke yönetimleri demografik verileri yönetsel her alanda önemle dikkate almaktadır.

Bu bağlamda, emeklilik sistemlerine dair tasarımlar ve uygulamalar gerçekleştirilirken de ülkelerin demografik özellikleri dikkate alınmak zorundadır. Genç nüfus, yaşlı nüfus, çalışma çağındaki nüfus, kurumsal nüfus, kurumsal olmayan nüfus, çocuk nüfusu, engelli-hasta nüfusu, yaşlı bağımlılık oranı, ortanca yaş ve genç bağımlılık oranı gibi veriler ile bunlara dair gelecek tahminleri emeklilik sistemlerinin orta ve uzun vadedeki sonuçlarını tahmin edebilmek açısından büyük önem arz etmektedir. Dolayısıyla yönetimler emeklilik uygulamalarına ilişkin gerçekleştirecekleri adımlarda demografik yapısal özellikleri kesinlikle göz önünde bulundurmalıdır. Şayet demografik unsurların göz ardı edildiği emeklilik sistemleri uygulamalarında sistemin ekonomik ve idari açıdan sürdürülebilirliğinin sağlanması tehlikeye girmektedir. Bu durumda sosyal devlet anlayışının bir yansıması olarak değerlendirilen ve yaşlılık dönemine dair koruma mekanizması olan emeklilik sistemi istikrarını kaybederek sürdürülemez hale gelebilmektedir.

Son yıllarda sağlık hizmetleri başta olmak üzere insan hayatının esenlik içinde yaşanabilmesi için çok çeşitli buluş ve ilerlemeler kaydedilmiştir. Thompson (1929) *Demografik Geçiş Süreci* isimli çalışmasında doğum ve ölüm oranlarının yüksek olduğu geleneksel dönemden ölüm oranlarının düşük, doğum oranlarının ise bilinçli olarak kontrol edildiği ve azaldığı dönem olarak ifade edilen modern döneme geçişin yaşandığını belirtmektedir (Thompson, 1929: 961). Demografik Geçiş Teorisi'nin ifade ettiği modern dönem günümüzde yaşanan dönemi vurgulamaktadır (Can ve Avcı, 2021: 231). Günümüzde sağlık hizmetlerinin gelişmesi, doktor ve ilaca ulaşmanın nispeten kolaylaşması, aşular, eğitim düzeyinin artması ile bireylerin yaşamsal temel gereksinimlerine karşılanmasındaki etkinlik neticesinde ortalama yaşam süresi artmış ve ölüm oranları azalmıştır. Tüm bunların yanında doğum kontrolünün artması ile birlikte

genç nüfus oranlarındaki düşüş demografik yapılardaki yaşlı nüfus oranının artmasına neden olmuştur.

Yaşanan bu demografik değişim devlet yönetimlerinin emeklilik sistemlerine dair prosedürlerin yeniden gözden geçirilmesini zorunlu kılmış ve emeklilik sistem ve uygulamalarına ilişkin bir reform gerekliliği duymasına neden olmuştur. Durumun bu yönü ilk olarak meselenin finansal yönünü işaret etmektedir. Zira yönetimler emekli nüfusa yönelik yaşlılık aylığı, tedavi ve ilaç giderleri ile çeşitli bakım vb. hizmet harcamalarını önemli gider kalemi olarak görmektedirler. Üstelik yaşlı nüfus oranındaki artışa paralel olarak genç nüfus oranındaki düşüş özellikle gelişmekte olan ülkeleri ekonomik açıdan olumsuz etkilemektedir. Bu durumda ortaya yaşlı bağımlılık oranındaki artış sorunu çıkmaktadır. Bu durumda her dört çalışanın bir emekliyi finanse etmesi prensibi ise sağlanamamaktadır. Sonuç olarak da sistemin sürdürülebilirliğinin sağlanması tehlikeye girmektedir.

Tablo 8. Orta ve Uzun Vadeli Toplam Nüfus Verileri ve Tahminleri (Kişi Sayısı)

Yıl	2000	2023	2030	2035	2040	2045	2050
Dünya	6.144.321.642	8.021.179.605	8.519.241.724	8.847.820.972	9.152.553.419	9.460.645.885	9.668.922.992
OECD Ülkeleri	1.200.179.492	1.378.909.124	1.399.594.478	1.410.489.574	1.416.977.051	1.418.870.310	1.415.852.260
AB Ülkeleri (27 Ülke)	429.342.455	445.602.445	440.531.940	436.277.059	430.980.403	424.750.324	417.365.104
Türkiye	64.113.547	85.424.312	88.879.689	91.121.385	93.057.500	94.679.255	95.829.258

Kaynak: DB (2024) verileri kullanılarak yazar tarafından düzenlenmiştir.

Tablo 8, dünya genelinde, OECD ve AB ülkeleri (27 ülke) ile Türkiye'nin 2000-2050 yılları arasındaki nüfus verileri ile orta ve uzun vadedeki tahminleri yer almaktadır. Buna göre, dünya nüfusunun 2050'li yıllara doğru bir artış eğiliminde olduğu gözlemlenmektedir. Buna paralel olarak OECD ülkeleri ve Türkiye nüfusunun da artış eğilimi gösterdiği, oysa AB üyesi (27 ülke) ülkelerin nüfusunun azalacağı tahmin edilmektedir.

Tablo 9. 0-14 Yaş Grubuna Göre Nüfus Oranı ve Tahminler (%)

Yıl	2000	2023	2030	2035	2040	2045	2050
Dünya	30,2	25	23,1	22,1	21,6	21,2	20,7
OECD Ülkeleri	21,0	17	15,7	15,1	14,8	14,6	14,4
AB Ülkeleri (27 Ülke)	16,8	14,7	13,9	13,4	13,2	13,2	13,2
Türkiye	31,1	23	20,6	18,5	17,4	16,8	16,6

Kaynak: DB (2024) verileri kullanılarak yazar tarafından düzenlenmiştir.

Tablo 9’da toplam nüfus içinde 0-14 yaş grubu oranı gösterilmektedir. Çocuk nüfusu kapsayan 0-14 yaş grubuna ilişkin oranı çalışma çağında (15-64 yaş) nüfusa katılım sağlayacak gelecek jenerasyonu ifade etmesi bakımından önem arz etmektedir.

Veriler incelendiğinde hem dünya genelinde hem de OECD ülkeleri, AB ülkeleri ve Türkiye özelinde 0-14 yaş grubu nüfus oranının azalma eğiliminde olduğu görülmektedir. Genel anlamda azalma eğiliminde olan 0-14 yaş grubuna dair oranın gelecekteki emek arzını ve işgücüne katılım oranlarını da olumsuz etkilemesi tahmin edilebilmektedir. Bu bağlamda emeklilerin finanse edileceği aktif nüfus oranının da Türkiye dahil tüm dünya genelinde olumsuz etkilenmesi olası riskler arasında yer almaktadır.

Tablo 10. 15-64 Yaş Grubuna Göre Nüfus Oranı ve Tahminler

Yıl	2000	2023	2030	2035	2040	2045	2050
Dünya	62,9	64,9	65,1	64,7	63,9	63,4	62,8
OECD Ülkeleri	66,3	64,7	63,2	62,1	60,9	59,9	58,9
AB Ülkeleri (27 Ülke)	67,4	63,8	61,6	59,9	58,4	57,0	55,9
Türkiye	63,5	68,1	67,8	67,4	66,2	64,4	62,3

Kaynak: DB (2024) verileri kullanılarak yazar tarafından düzenlenmiştir.

Tablo 10, 15-64 yaş aralığındaki çalışma çağındaki nüfus oranlarına ilişkin veri ve geleceğe yönelik tahminleri içermektedir. Buna göre, dünya genelinde ve Türkiye’de çalışma çağındaki nüfus oranının azalma eğiliminde olduğu görülmektedir. Buna göre, Türkiye’de çalışma çağındaki nüfus oranı 2000 yılında % 63,5 iken, 2023 yılında %68,1’e yükselmiştir. 23 yıllık süreçte nispeten artış gözlemlenen bu oranın 2040 yılından itibaren 2050 yılına giden süreçte azalış eğiliminde olduğu tahmin edilmektedir.

Özellikle emeklilik sistemlerinin finansmanını sağlayacak işgücü açısından çalışma çağındaki nüfus oranının azalış içerisinde olması ülke yönetimlerini bireylerin emeğinden daha fazla yararlanmaya, diğer bir deyişle emek faktörünü işgücü piyasasında daha fazla süre tutmaya zorlamaktadır. Bu nedenle emeklilik sistemlerine ilişkin reform çalışmalarının sistemi erken emeklilik politikalarından uzaklaştırarak emekliliği zorlaştırıcı bir değişim ve dönüşümün süreçlerine sevk etmesi dünya genelinde önemli bir hedef olmaktadır.

Tablo 11. 65+ Yaş Grubuna Göre Nüfus Oranı ve Tahminler

Yıl	2000	2023	2030	2035	2040	2045	2050
Dünya	6,9	10	11,8	13,2	14,4	15,4	16,4
OECD Ülkeleri	12,7	18,3	21,1	22,8	24,3	25,5	26,6
AB Ülkeleri (27 Ülke)	15,7	21,5	24,6	26,7	28,4	29,8	30,9
Türkiye Nüfusu	5,4	10	11,7	14,1	16,4	18,8	21,1

Kaynak: DB (2024) verileri kullanılarak yazar tarafından düzenlenmiştir.

Tablo 11, dünya genelinde, OECD ülkelerinde, AB üyesi ülkelerde ve Türkiye’de yaşlı nüfus (65+) oranına ilişkin verileri ve geleceğe yönelik tahminleri içermektedir. Bu bakımdan hem dünya genelinde, hem de OECD ve AB üyesi ülkeler ile Türkiye’de 2000-2050 yılları arasında yaşlı nüfus oranının artış eğiliminde olduğu gözlemlenmektedir. Türkiye OECD ve AB ülkelerine göre daha genç bir demografik özellik sergilemektedir. Türkiye için yaşlı nüfus oranı 2000 yılı için %5,4 iken 2023 yılı için %10’a yükselmiştir. Bununla birlikte, bu oranın 2050 yılında %20’nin üzerinde olacağını tahmin etmektedir. Bu durum orta ve uzun vadede Türkiye’deki her 5 kişiden 1’inin 65 yaş ve üzerinde olacağını ifade edilmektedir.

Yaşlı nüfus oranının genç ve çalışma çağındaki nüfusun aksine artış eğiliminde olması dünya çapında yaşlanan bir nüfus özelliğine işaret etmektedir. Bu bağlamda ülkeler, yaşlanan nüfusun ihtiyaç duyacağı emekli/yaşlı aylığı, tedavi ve ilaç giderleri gibi sosyal koruma harcamalarını gözeterek emeklilik sistemlerinde çeşitli reformları hayata geçirme gayesine girişmektedirler. Bu nedenle ülke yönetimleri yaşlanan nüfusun emeğinden daha fazla yararlanarak ve aktif-pasif sigortalı dengesinin olumsuz etkilenmesini engelleyerek sistemi emeklilik yaşı ve hizmet süreleri başta olmak üzere zorlaştırılmış emeklilik sistemlerine dönüştürmeyi tercih etmeye zorlanmaktadır.

Tablo 12. Çocuk Bağımlılık Oranı ve Tahminler

Yıl	2000	2023	2030	2035	2040	2045	2050
Dünya	48,1	38,5	35,5	34,2	33,8	33,4	33,0
OECD Ülkeleri	31,7	26,3	24,8	24,3	24,4	24,5	24,5
AB Ülkeleri (27 Ülke)	24,9	23	22,5	22,4	22,6	23,1	23,6
Türkiye	49,0	33,8	30,3	27,5	26,3	26,1	26,6

Kaynak: DB (2024) verileri kullanılarak yazar tarafından düzenlenmiştir.

Nüfus yapısındaki yaş grubu dağılımını ve nüfustaki değişimi gösteren bir diğer önemli demografik gösterge bağımlılık oranıdır. Bu bakımdan çocuk bağımlılık oranının azalması çalışma çağındaki nüfusa bağlı olan 0-14 yaş aralındaki nüfusun azalışını ifade etse de nihai olarak çalışma çağındaki nüfusa dahil olacak gelecek neslin de azalma eğiliminde olabileceği ihtimalini gösterebilmektedir. Ancak belirtilmelidir ki bu olasılıkta çalışma çağındaki nüfus oranının boyutu da önemli bir belirleyici faktördür.

Çocuk bağımlılık oranının 2000-2050 yılları arasında dünya genelinde azalış eğiliminde olduğu gözlemlenmektedir. Çocuk bağımlılık oranı, dünya genelinde 2000 yılında %48,1, 2023 yılında ise %38,5 olduğu belirtilirken bu oranın 2050 yılında %33 olacağı tahmin edilmektedir. OECD ülkelerinde çocuk bağımlılık oranı bazı yıllarda durağan özellik gösterse de azalama eğilimindedir. OECD ülkelerindeki çocuk bağımlılık oranı 2000 yılında %31,7, 2023 yılında %26,3 olarak belirtilirken 2050 yılında %24,5'e gerileyeceği tahmin edilmektedir. AB ülkelerinde çocuk bağımlılık oranı 2000 yılında %24,9, 2023 yılında %23 olarak belirtilirken 2050 yılında %23,6 olarak tahmin edilmektedir. Türkiye'de ise genç bağımlılık oranı dünya genelinde gözlemlenen duruma benzerlik göstermektedir. Bu bakımdan Türkiye'de 2000 yılında %49, 2023 yılında %33,8 olan çocuk bağımlılık oranının 2050 yılında %26,6'ya gerileyeceği tahmin edilmektedir.

Özellikle yaşlı bağımlılık oranının artış eğiliminde olduğu ve buna karşın çocuk bağımlılık oranının azalış özelliğinde olduğu ülkeler emeklilik hakkına ilişkin yaş sınırını üst seviyelere çekerek bir değişim ve dönüşüm çizgisi izlemektedirler.

Tablo 13. Yaşlı Bağımlılık Oranı ve Tahminler

Yıl	2000	2023	2030	2035	2040	2045	2050
Dünya	10,9	15,4	18,1	20,4	22,6	24,2	26,2
OECD Ülkeleri	19,2	28,3	33,3	26,7	39,9	42,6	45,2
AB Ülkeleri (27 Ülke)	23,3	33,8	39,9	44,6	48,7	52,3	55,2
Türkiye	8,5	13,1	17,2	20,9	24,7	29,2	33,9

Kaynak: DB (2024) verileri kullanılarak yazar tarafından düzenlenmiştir.

Yaşlı nüfus bağımlılık oranındaki artış her çalışanın sağlık, tedavi vb. sosyal giderlerini finanse ettiği yaşlıların sayısında bir artışın ve bu artışa istinaden yaşlı nüfusun çalışan nüfusa olan bağımlılığın artacağını tahmin etmektedir. Tablo 13'de 2000-2050 yılları arasında dünya genelinde ve Türkiye özelinde yaşlı bağımlılık oranının artış eğiliminde olduğu gözlemlenmektedir. Buna göre, dünya genelinde 2000 ve 2023 yıllarında %10,9 ve %15,4 olan yaşlı bağımlılık oranının 2050 yılında %26,2'ye yükseleceği tahmin edilmektedir. OECD ülkelerinde 2035 yılı tahminleri hariç yaşlı nüfus oranının artacağı tahmin edilmektedir. Buna göre, OECD ülkelerinde 2000 yılında %19,2, 2023 yılında %28,3 olan yaşlı bağımlılık oranının 2050 yılında %45,2 olacağı tahmin edilmektedir. AB ülkelerinde (27 ülke) de durum dünya geneli ile benzerlik göstermekte olup 2000 ve 2023 yılında %23,3 ve %33,8 olarak belirtilirken bu oranın 2050 yılında daha da artarak %55,2'ye yükseleceği tahmin edilmektedir. Türkiye'nin yaşlı bağımlılık oranı da dünya genelinde gözlemlenen duruma paralel olarak artış

eğilimindedir. Bu bağlamda Türkiye’de 2000 yılında %8,5, 2023 yılında %13,1 olan yaşlı bağımlılık oranının 2050 yılında %33,9’a yükseleceği tahmin edilmektedir.

Tablo 14. Ortalama Yaşam Beklentisi ve Tahminler

Yıl	2000	2023*	2030	2035	2040	2045	2050
Dünya Geneli	67,7	--	74,6	75,3	75,9	76,5	77,0
OECD Ülkeleri	76,9	--	82,0	82,7	83,4	84,1	84,8
AB Ülkeleri (27 Ülke)	77,1	--	83,1	83,8	84,5	85,1	85,8
Türkiye	71,9	--	80,1	81,1	82,0	82,9	83,7

*2023 verileri ilan edilmemiştir.

Kaynak: DB (2024) verileri kullanılarak yazar tarafından düzenlenmiştir.

Tablo 14, dünya genelinde ortalama yaşam beklenti süresine ilişkin verileri ve gelecek tahminlerini belirtmektedir. Buna göre ortalama yaşam beklentisine ilişkin sürenin dünya genelinde, OECD ve AB ülkelerinde olduğu gibi Türkiye’de de artış göstermektedir. Türkiye’de ortalama yaşam beklentisi süresinin dünya genelinden yüksek olduğu fakat OECD ve AB üyesi ülkelere göre daha düşük seviyede olduğu gözlemlenmektedir.

Ortalama yaşam beklentisine ait sürenin artışı ülkelerin vatandaşlarının uzun yaşam süresine sahip olmalarını ve böylelikle sosyal ve ekonomik açıdan ihtiyaçlarının da daha uzun sürelerde karşılanması gerekliliğini ifade etmektedir. Ortalama yaşam süresini arttıran hususlar; sağlıklı beslenme, barınma ve güvenlik ihtiyaçlarının karşılanması, tedavi ve ilaç hizmetlerinin uluslararası standartlarda sunulması, sosyal güvenlik sisteminin kapsamının genişletilerek sürdürülmesi, sağlık yatırımlarının artırılması ve insan onuruna yakışır yaşam standartlarının toplumun tüm kesimine yayılmasıdır (Sey ve Aydın, 2019: 152-153). Ortalama yaşam beklentisi süresinin artması yaşlılara yönelik sağlık ve tedavi hizmetlerinin etkinliğinin artmasını, rehabilitasyon merkezleri, gündüz bakımevi ve huzurevleri gibi tesislerin kurulmasını, evde sağlık bakım hizmetlerini, yaşlı aylığının kapsamının genişlemesin, emekli aylığı ödemelerinin artmasını zorunlu kılacaktır (İçağasıoğlu Çoban ve Özbesler, 2009: 37, Gürer vd., 2019: 5). Bu nedenle ülkeler, sosyal yardım ve hizmetler başta olmak üzere emekli aylığı, emeklilerin tedavi ve ilaç giderleri ile emeklilere ilişkin sosyal ve rehabilitasyon süreçlerine ilişkin sosyal koruma harcamalarını düşünerek son yıllarda emeklilik sistemlerinde değişim ve dönüşümü hedeflemektedir.

Ortalama yaşam beklentisi süresinin artış eğiliminde olması bir taraftan ülkelerin kalkınma sürecinde anlamlı bir yol kat ettiğini gösterirken diğer taraftan ülke

yönetimlerini sosyal güvenlik ve emeklilik sistemlerinin sunulması ve sürdürülmesi noktasında özellikle ekonomik kaynaklar ve mali istikrar açısından düşündürmektedir. Artan yaşam süresi ve yaşlı nüfus oranındaki artış hem sosyal güvenlik sistemi hem de emeklilik sistemin işleyişinde daha fazla ekonomik kaynağa ihtiyaç duyulmasına neden olmaktadır. Ek olarak var olan ekonomik kaynakların mali açıdan yönetilmesi ve sürdürülmesi de bu kapsamda büyük önem arz etmektedir. Bu nedenle içerisinde bulunulan süreçte dünya ülkelerinin özellikle ortalama yaşam beklentisi süresi ile yaşlı nüfus oranındaki artış tahminlerinden ötürü zorlaştırılmış emeklilik şartlarını düşünmesi ve bu yönde bir dönüşüm sürecine girmesi kaçınılmaz bir durumdur.

Gerek dünya genelinde, gerek OECD ve AB ülkeleri nüfuslarında ve gerekse de Türkiye özelinde incelenen demografik özellikler ortak bir sonuç olarak dünya genelinde yaşanan bir nüfus yapısının ortaya çıktığını ve gelecekte de devam edeceğini göstermektedir (DB, 2024). Bu durum çoğu ülkenin yaşlı nüfus sorunları ile karşılaşacağını göstermektedir Yaşlı nüfus oranı, yaşlı bağımlılık oranı ve ortalama yaşam süresine ilişkin veriler emeklilik sistem ve uygulamalarında var olan erken emeklilik modellerini reform çalışmalarıyla ortadan kaldırmayı düşündürmektedir. Erken emeklilik politikalarının uygulandığı sistemlerde bireylerin ortalama 35-40 yıl gibi bir süre emekli kalması ekonomik ve idari açıdan sürdürülebilir bir model değildir. Bu bakımdan ortalama yaşam beklentilerinde sağlık hizmetleri, gıda, barınma, güvenlik vb. olumlu gelişmelerle artan ivme emeklilik uygulamalarında gerek yaş haddi, gerek sigortalı çalışma süreleri ve gerekse de prim ödeme gün sayısını üst seviyeye çekecek reformist hamleleri gerektirmektedir.

2.3.2. Ekonomik ve İdari Nedenler

Emeklilik sistem ve uygulamalarına ilişkin reformist yaklaşımın temelinde yer alan ekonomik ve idari nedenler sistemin ve sürecin ekonomik ve idari açıdan istikrarlı bir şekilde sürdürülebilirliği ile ilgilidir. Günümüzde devlet yönetimleri emeklilik sistem ve uygulamalarına dair harcama kalemlerini minimize etme çabasıdadırlar (Akyıldız ve Yavuz, 2007: 425). Bu bakımdan politik manevraların ve popülist yaklaşımların aksine pragmatik bakış açısı, demografik göstergeler ve işgücü piyasası gibi unsurların yansımaları konunun ekonomik ve idari açıdan sürdürülmesi bakımından son derece büyük önem arz etmektedir.

Sosyal güvenlik sistemleri ve emeklilik düzenlemelerinde reform temelli değişim ve dönüşümlerin en önemli nedeni hiç kuşkusuz ki ekonomik politikalarıdır (Temel vd., 2021: 154-155). Sistemlerin işlerliğinde ihtiyaç duyulan ekonomik kaynaklar sistemin devamında büyük rol oynamaktadır. Ekonomik kaynaklar sistemlerin finansmanında ihtiyaç duyulan parasal değeri ifade etmektedir. Bu bakımdan sosyal güvenlik ve emeklilik sistemlerine sürdürülebilirlik kazandıracak en önemli ekonomik unsurları sistemin finansını sağlayan katılım payları, devlet katkıları ve fon değerleridir. Mali nedenler ise sistemi ayakta tutan ekonomik kaynakların kullanım kararlarını ifade etmektedir. Bu kararlar, sosyal güvenlik ve emeklilik sistemlerinin bütçelerini, bütçe açıklarını ve bu alanlara ilişkin bütçe transferlerini etkilemektedir. İdari açıdan ise teşkilatlanma, kontrol ve denetim hem ekonomik kaynakların hem de mali süreçlerin etkin ve verimli bir şekilde sevk ve idare edilmesini sağlamaktadır. Dolayısıyla gerek ekonomik, gerekse de idari bakımdan gerçekleştirilecek reformlar sosyal güvenlik ve emeklilik sistemlerinin sürdürülebilirliğinin sağlanması açısından önem arz etmektedir.

Son yıllarda ülke yönetimleri yaşlı nüfus oranındaki artış, yaşlı bağımlılık oranındaki artış, ortalama yaşam beklentisindeki sürenin artması, aktif-pasif sigortalı dengesindeki bozulmalar, sosyal sigortalara ilişkin prim gelirlerinin düzenli toplanamaması ve kayıt dışı istihdam gibi nedenlerle sosyal güvenlik ve emeklilik sistemlerinde reform süreçleriyle birlikte değişim ve dönüşüm hedefinde bulunmaktadırlar. Sistemde reform gerektiren ve değişim ile dönüşümü zorunlu kılan bu sosyoekonomik nedenler sistem açısından planlanan bütçenin yeterli olmamasına, bütçe transferlerindeki gereksinimin artmasına ve nihai olarak hem sosyal koruma harcamalarının hem de bütçe transferlerinin GSYH'deki payının artmasına neden olmaktadır. Bu bakımdan ülkeler ekonomik anlamda daha rahat sürdürebilecekleri emeklilik sistemlerine yönelik bir değişim ve dönüşüm sürecine geçmeyi tercih etmektedirler.

Fişek vd. (1999), sosyal güvenlik sistemine popülist yaklaşımlar sonucu ortaya çıkan ve uzun yıllar süren erken emeklilik uygulamaları, borçlanma olanağı tanıyan yasalar, isteğe bağlı sigortalılık, prim afları gibi siyasal uygulamaların sistemi teknik bir alandan çıkararak politik rant alanına dönüştüren ve sistemin ekonomik ve idari açıdan krize girmesine neden olduğunu savunmaktadırlar. Durumun bu yönü sosyal güvenlik sisteminde uygulanan popülist politikaların sosyal güvenlik sistemini ve dolayısıyla

emeklilik sisteminin ekonomik ve idari açıdan sürdürülebilirliğine risk oluşturmaya neden olmaktadır. Çünkü popülist girişimler özellikle sosyal ve ekonomik verilerin göz ardı edilerek politik kazanımlar temelinde olumlu algı yaratılması amacıyla sergilenmektedir. Dolayısıyla bu durum emeklilik sistemlerinin sevk ve idaresini her açıdan zorlaştırmaktadır.

Emeklilik sistemlerine ilişkin reform gerekliliklerinin ekonomik ve idari temelde sosyal güvenliğin finansmanı konusu ilk sırada yer almaktadır. Sosyal güvenliğin finansmanı sosyal güvenlik sisteminin içerdiği uygulamaları gerçekleştirebilmek amacıyla ihtiyaç duyulan finansal kaynağı ifade etmektedir. Sistemin finansmanında en önemli payı sigortalıların katılım payları oluşturmaktadır. Bunun yanında devlet katkısı da sosyal güvenliğin finansmanına önemli bir kaynak oluşturmaktadır. Günümüzde sistemin finansmanında yaşanan çeşitli sorunlar görülmektedir. Bu sorunların bazıları; sigortalıların katılım paylarını ifade eden prim ödemelerinin zamanında ve tam sağlanamaması, prim borçlarına ilişkin af uygulamaları, kayıt dışı çalışma hususları nedeniyle beklenen gelire elde edilen gelir arasındaki uyumsuzluk, gelirden azalış ve giderde artıştır. Tüm bu sorunlar ekonomik açıdan etkin ve verimli bir idarenin de sağlanamaması nedeniyle emeklilik sistemlerinin finansal açıdan sürdürülebilirliğini tehlikeye düşürmektedir.

Türkiye’de sosyal güvenlik sisteminin ihtiyaç duyduğu finansman kaynağı üç aktörlü bir katılımı oluşturmaktadır. Bu aktörler işçi, işveren ve devlettir. Bu bağlamda sigorta priminin ödendiği rejimlerde işçi ve işveren prime esas kazanç üzerinden belirli oranda ödeme gerçekleştirirken devlet de aynı şekilde prime esas kazanç üzerinden belirli oranda sosyal güvenlik destek ödemesi gerçekleştirmektedir. Bununla birlikte kimi zaman sosyal güvenlik sisteminin istikrarının sürdürülmesi amacıyla özellikle de sistemin açık verdiği dönemlerde bütçe transferi finans kaynağının ayaklarından birini oluşturmaktadır (Kılıç, 2013: 94-95). Bu transfer, sosyal güvenliklerine ekonomik kaynak oluşturabilecek kamu gelirlerinin en önemli payını oluşturan vergi gelirleriyle sağlanmaktadır (Nurdoğan, 2019: 83). Özellikle bazı durumlarda sosyal güvenlik sisteminin sürdürülmesi için ihtiyaç duyulan finansman kaynaklarından sigorta primleri sistemin devamına olanak sağlama noktasında derin krize girebilmektedir. Bu durumda devlet yönetimleri vergi vb. kamu gelirlerini transfer yoluyla sosyal güvenlik sistemine kaydırarak sosyal güvenlik sisteminin sahip olduğu finansal açığı ortadan kaldırmayı

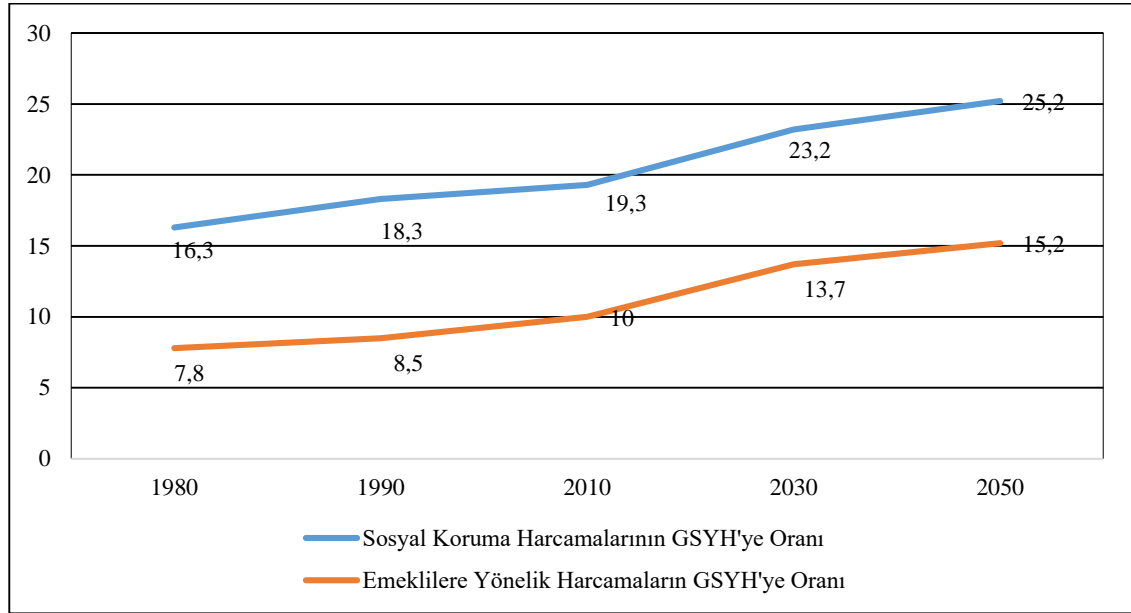
hedeflerler (Kılıç, 2013: 95). Bu durum özellikle gelişmekte olan ülkelerde daha sık gözlemlenmektedir.

Diğer taraftan, gelişmekte olan ülkelerin sahip olduğu bazı yapısal sorunlar sosyal güvenlik sistemine doğrudan ya da dolaylı olarak zarar vermektedir. Bu sorunların başında enformal sektörün varlığı, kayıt dışı ekonomi ve işsizlik gibi hususlar gelmektedir. Bu hususlar hem sosyal güvenliğin ihtiyaç duyduğu finansal kaynak unsurlarından sigorta prim gelirlerini hem de vergi gelirlerini olumsuz etkilerken bir de sisteme sağlık harcamaları üzerinden gider kalemini arttırıcı bir etki yaratmaktadır. Tüm bu gelişmeler sosyal güvenlik sisteminin ekonomik açıdan olumsuz etkilenmesine neden olmaktadır.

Sosyal güvenlik uygulamalarının finansman yönündeki problemlerine ilişkin DB'nin önemli tespit ve önerileri bulunmaktadır. DB, sosyal sigortalar ve emeklilik uygulamalarına ilişkin olarak yaşanan nüfusa, mevcut emeklilik sistemlerinin sürdürülebilirlik dışına çıkmasına, işgücü piyasalarındaki değişim ve dönüşüme ve istihdamdaki istikrarsızlaşmaya vurgu yapmaktadır Bu bağlamda DB, emekliliğe dair reform gerekliliğini yaşanan nüfusa ve bunların finansal güvenliği ile ekonomik açıdan sürdürülebilir ve büyüme odaklılık ekseninde ortaya koymaktadır (Dur, 2014: 8-9). Durumun bu yönü özellikle gelişmekte olan ülkelerde görülmekle birlikte gelişmiş ülkelerde dahi yaşlı nüfus oranının artışıyla birlikte sosyal güvenlik ve emeklilik sistem ve uygulamalarının devam ettirilmeyecek noktaya geleceği endişesidir. Bu nedenle ekonomik ve idari açıdan desteklenen ve şartları daha zorlaştırılmış bir reformun emeklilik sistem ve uygulamalarına uygulanması önerilmektedir.

Bu bilgilere ek olarak emeklilik sistem ve uygulamalarına dair reform uygulamalarında dikkat edilmesi gereken diğer husus da sigorta primleridir. Sigorta primleri hem istihdam altında olan ya da kendi hesabına çalışan bireylerin ödemekle yükümlü olduğu primler hem de işverenlerin istihdam altında tuttuğu bireyler için ödemekle yükümlü olduğu primleri ifade etmektedir. Bu bakımdan emeklilik sistem ve uygulamalarına dair temel tasarımlarda gerçekleştirilen erken emeklilik uygulamalarıyla birlikte devlet yönetimlerinin özellikle sosyal güvenliğin finansmanında sürdürülebilir istikrarlı bir yapıyı ifade edecek prim gelirlerinde de kayıp yaşanmasına neden

olmaktadır. Bu durumda da sosyal güvenlik sistemi içerisinde çıkılmaz ekonomik sorunlarla karşılaşarak sürdürülemez bir hale bürünür hale gelmektedir.

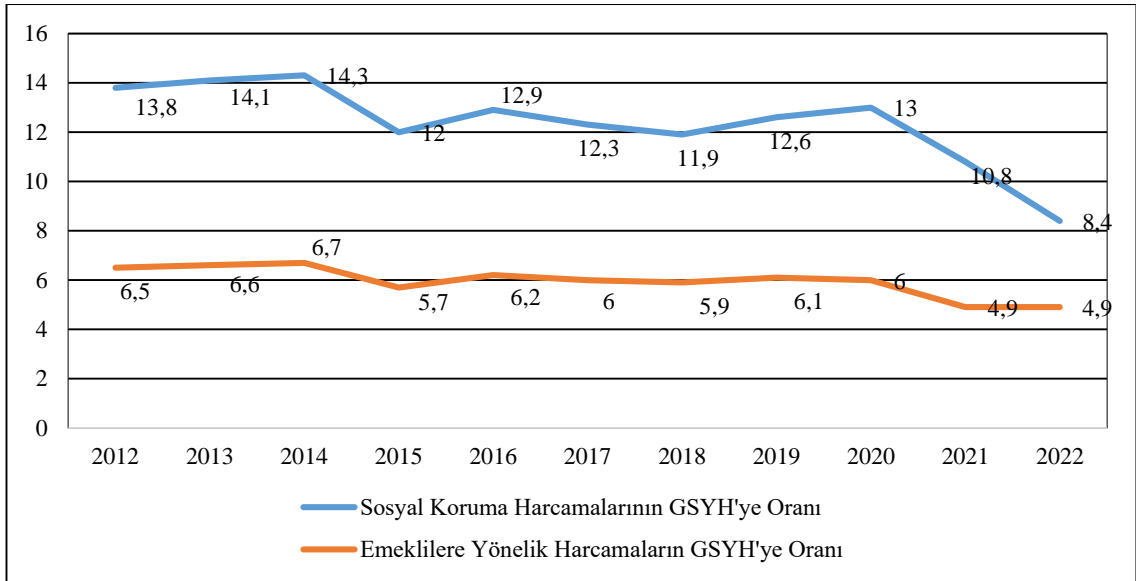

Grafik 10. OECD Ülkeleri'nin Sosyal Koruma ve Emeklilik Harcamalarının GSYH'ye Oranı (%)

Kaynak: (Cichon vd., 2004: 79, Alper, 2011: 11) verileri yazar tarafından düzenlenmiştir.

Grafik 10, OECD ülkelerinin sosyal koruma harcamalarının ve emeklilere yönelik yapılan harcamaların GSYH içerisindeki oranının 70 yıllık süreçte artış içinde olduğunu ifade etmektedir. Bu duruma neden olan en önemli faktör dünya nüfusunun yaşlanma sürecine girmiş olmasıdır. Yaşlanan nüfus yapısı, yaşlı nüfus oranının artışı ve yaşlı bağımlılık oranının seviyesinin yükselmesi ülkelerin sosyal koruma ve emeklilere yönelik harcamalarındaki artış sebeplerine önemli nedenlerdir.

Bu bakımdan dünya ülkelerinin hem sosyal koruma harcamalarının hem de özel olarak emeklilere yönelik harcamalarının artış içinde olduğu ve gelecekte de artış tahminlerinin yapıldığı durum önemli bir gerçektir. Buna göre, ülke yönetimlerinin emeklilik sisteminde ekonomik ve idari sürdürülebilirliği sağlayabilmek adına düşük yaş ve hizmet süreleri gibi erken emeklilik politikalarını terk ederek emekliliğe hak edişin zorlaştırıldığı emeklilik reformlarını hayata geçirmesi kaçınılmaz bir durum olarak değerlendirilmektedir.

Grafik 11. Türkiye'nin Sosyal Koruma ve Emeklilik Harcamalarının GSYH'ye Oranı (%)*

*Çalışmanın gerçekleştirildiği tarihte 2023 verilerinin yayımlanmadığı tespit edilmiştir.

Kaynak: (TÜİK, 2024c) verileri yazar tarafından düzenlenmiştir.

Grafik 11, Türkiye'de gerçekleştirilen sosyal koruma harcamalarının ve emeklilik harcamalarının GSYH'deki oranını ve emeklilik harcamalarının sosyal koruma harcamalarındaki oranını belirtmektedir. Buna göre, Türkiye'de gerçekleştirilen sosyal koruma harcamalarının GSYH'deki oranı 2012-2022 yılları arasında inişli çıkışlı bir seyir izlemekle birlikte %10'un üzerinde bir oranı ifade etmektedir. İlgili yıllar arasında emeklilere yönelik gerçekleştirilen sosyal koruma harcamaları da benzer şekilde inişli çıkışlı bir eğilim sergilerken %4,9'un altına inmemiştir. Fakat belirtmelidir ki 2020 yılında gözlemlenen oransal düşüşlerin Covid-19 salgının neden olduğu ölümlerle ilgilidir. Türkiye, sosyal koruma ve emeklilik harcamalarının harcamaların GSYH'deki oranı ile sosyal koruma harcamalarının yarısına yakınının emeklilere ayrılması Türkiye'nin de OECD ülkelerine benzer şekilde emeklilik sistemlerine ilişkin düzenlemelerin ekonomik açıdan zorlaştırıcı bir reform izlemesini ve dönüşüm sürecine girmesini zorunlu kılmaktadır.

Sosyal güvenlik ve emeklilik sistemlerinin finansal sürdürülebilirliğinin sağlanmasında aktif-pasif sigortalı dengesi büyük önem arz etmektedir. Bu bakımdan, emeklilere ilişkin harcamaları finanse edecek aktif sigortalı nüfus oranının pasif sigortalı nüfus oranı karşısında azalması sistemlerin ekonomik sürdürülebilirliğinin sağlanmasını riske etmektedir.

Tablo 15. SGK'nin Aktif/Pasif Sigortalı Oranı (%)

Yıl	4/a Aktif/Pasif Oranı	4/b Aktif/Pasif Oranı	4/c Aktif/Pasif Oranı	Toplam Aktif/Pasif Oranı
2009	1,96	1,66	1,37	1,78
2010	2,06	1,67	1,36	1,84
2011	2,15	1,50	1,49	1,87
2012	2,22	1,40	1,53	1,90
2013	2,24	1,30	1,59	1,91
2014	2,29	1,28	1,60	1,94
2015	2,30	1,17	1,63	1,92
2016	2,28	1,11	1,56	1,89
2017	2,33	1,21	1,52	1,95
2018	2,19	1,20	1,48	1,86
2019	2,11	1,15	1,47	1,80
2020	2,22	1,13	1,46	1,87
2021	2,27	1,24	1,45	1,93
2022	2,37	1,27	1,48	2,01
2023 (Aralık)	1,82	1,15	1,59	1,66
2028				1,70

Kaynak: (SGK, 2024b, SGK 2024g, On İkinci Kalkınma Planı) verileri yazar tarafından düzenlenmiştir.

Tablo 15, Türkiye'nin aktif-pasif sigortalı dengesinin 2009-2023 yılları arasındaki değişkenliğine ilişkin verileri açıklamaktadır. Buna göre, Türkiye'deki aktif-pasif sigortalı dengesi literatürde uluslararası standartların sunduğu her 4 çalışanın 1 emekliyi finanse etmesi ritüelinin gerisinde kaldığını belirtmektedir (İştar Işıklı ve Evlice 2019: 171). Bunun yanında 4 çalışanın 1 emekliyi finanse etmesinde geçerli olan uluslararası görüşe Türkiye'nin neredeyse üçte bir oranında uzaklıkta olduğu görülmektedir. Belirtilmelidir ki Türkiye'de geçmişten günümüze emeklilik sistemlerinde sosyoekonomik göstergelerin göz ardı edilmesi, emeklilik yaşının düşük seviyelerde tutulması gibi erken emeklilik politikaları ile popülist yaklaşımlar özellikle aktif-pasif sigortalı dengesinin bozulmasına ve uluslararası ortalamaların gerisinde kalmasına neden olan etmenlerden biridir. Ayrıca 2023 yılında emeklilik sistemlerinde uygulamaya konulan EYT uygulaması kapsamında emekli edilen bireylerle birlikte Türkiye'de aktif-pasif sigortalı dengesinin son dönemden 15 yıl öncesine gerilediği gözlemlenmektedir. Buna ek olarak On İkinci Kalkınma Planında 2028 yılına ilişkin aktif-pasif sigortalı dengesine ilişkin oran ise 1.70 olarak tahmin edilmektedir. Bu tahmin, Türkiye'nin aktif-pasif sigortalı oranına ilişkin bozulan dengesinin kronik bir sorun olarak gelecekte de devam edeceğini ifade etmektedir.

Türkiye'nin 2009-2023 yılları arasında sahip olduğu aktif-pasif sigortalı dengesine ilişkin veriler incelendiğinde emeklilik yaşı ve emekliliğe esas hizmet süresi başta olmak üzere emeklilik sistemine ilişkin temel şartların erken emeklilik politikalarının terk edilecek şekilde düzenlenmesi gerektiğini göstermektedir. Bu

bakımdan emeklilik yaşı ve çalışma süresi gibi konularda yıl olarak daha üst seviyeleri gerektiren bir reform ve dönüşüm sürecinin gerçekleştirilmesi önemli bir zorunluluk halini ifade etmektedir.

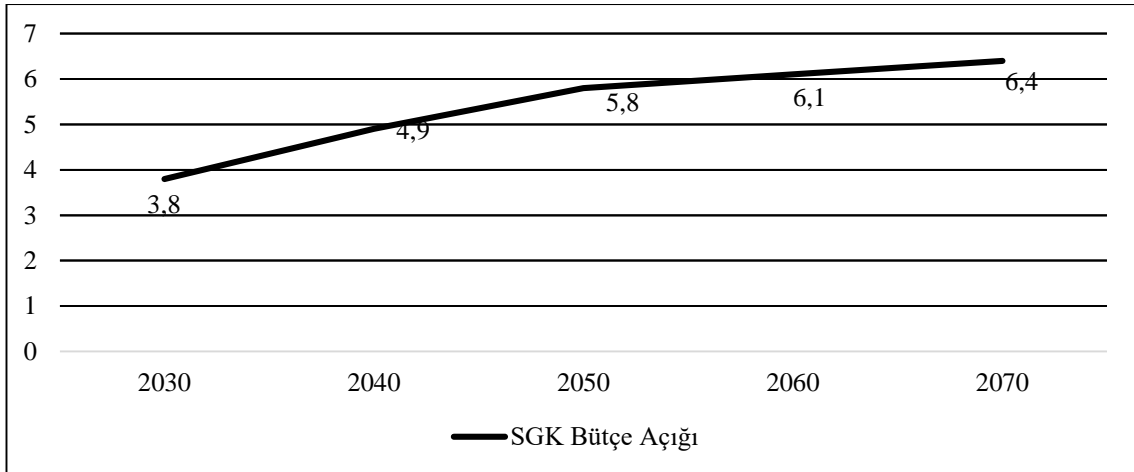
Tablo 16. SGK Bütçe Transferi (Milyar TL) ve GSYH'ye Oranı (%)

Yıl	Bütçe Transferi Toplam (Milyar TL)	Değişim Oranı (%)	Bütçe Transferinin GSYH'ye Oranı (%)
2008	35.0	5,9	3,49
2009	52.6	50,2	5,23
2010	55.2	5,0	4,73
2011	52.8	-4,5	3,76
2012	58.7	11,3	3,71
2013	71.3	21,3	3,91
2014	77.3	8,5	3,76
2015	79.0	2,2	3,36
2016	108.1	36,7	4,11
2017	128.2	18,6	4,09
2018	150.5	17,4	4,00
2019	196.8	30,7	4,56
2020	248.8	26,4	4,93
2021	252.1	1,3	3,50
2022	389.0	54,3	2,59
2023	849,8	118,5	3,20
2024	1.512	78,0	3,70

Kaynak: (SGK, 2024g, Hazine ve Maliye Bakanlığı 2024) verileri yazar tarafından düzenlenmiştir.

Tablo 16, Türkiye’de SGK’ye 2008-2024 yılları arasında gerçekleştirilen bütçe transferlerini göstermektedir. Bu bağlamda SGK’ye gerçekleştirilen bütçe transferlerinin miktar değeri 17 yıllık dönemde 2011 yılı hariç her yıl bir önceki yıla nazaran artarak gerçekleşmiştir.

Bütçe transferleri sosyal güvenlik ve emeklilik sistemlerinin işletilmesinde ihtiyaç duyulan gelirlerle ilgili bir husustur. Zira sosyal güvenlik sistemine gerçekleştirilen bütçe transferi bütçe açığı anlamına gelmemekle birlikte bütçe açığı ile ilgili bir husustur. Sosyal güvenlik sistemlerine transfer edilen bütçenin planlanan ve gerçekleşen hususları bu ikili arasındaki ilişkiyi ortaya çıkarmaktadır. Diğer bir deyişle sosyal güvenliğin işleyişine ilişkin planlamalar neticesinde transfer edilen bütçenin tahmin edilenin dışında gerçekleşmesi nedeniyle gelir gider eşitsizliğinden ötürü açık vermesi mümkün olabilmektedir. Böylelikle sistemin sürdürülmesine yetmeyen bütçenin açık vermesi kaçınılmaz olmaktadır. Örneğin, uzun vadeli sigorta kollarına ilişkin bütçe hususları ile Genel Sağlık Sigortası (GSS) kapsamındaki devlet katkısı sosyal güvenlik sisteminin bütçesinde finansman açığına ilişkin sigorta kollarını ifade etmektedir.

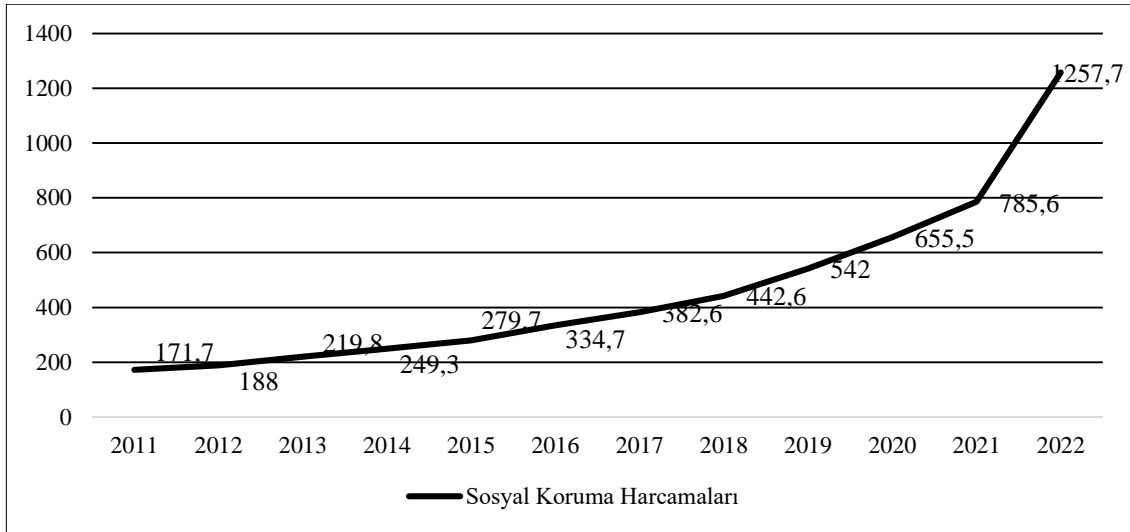
Grafik 12. SGK Bütçe Açığı Oranının GSYH İçindeki Tahminleri (%)

Kaynak: (SGK, 2005: 51).

Grafik 12’de, SGK’nin karşılaşacağı muhtemel bütçe açıklarının GSYH’deki oranına dair gelecek tahminlerini yer almaktadır. Buna göre, SGK’nin 2030-2070 yılları arasında artan oranlı olarak bütçe açığı riskiyle karşılaşacağı öngörülmektedir. 2030 yılında SGK’nin bütçe açığının GSYH’deki oranı %3,8 olarak tahmin edilirken bu oranın 2070 yılında %6,4 olacağı beklenmektedir (SGK, 2005: 51). İfade edilen tahminler 2008 yılında tüm hükümleriyle yürürlüğe giren 5510 sayılı SSGSSK ile gerçekleştirilen reform öncesinde yapılan tahminlerdir.

Türkiye’nin demografik açıdan yaşlanan bir nüfus yapısı özelliği göstermesi, yaşlı nüfus oranına paralel olarak yaşlı bağımlılık oranındaki artış, aktif-pasif sigortalı dengesinin sosyal güvenlik ve emeklilik sistemlerinin ekonomik sürdürülebilirliğinin aleyhinde değişimi, kayıt dışı istihdam ve geçmişten gelen erken emeklilik politikaları gibi uygulamalar sosyal güvenlik sisteminin sosyal koruma harcamalarını arttıracığı gibi sistemin bütçe açıklarıyla karşılaşmasına neden olacaktır.

Türkiye’nin GSYH içerisinde SGK’nin bütçe açığı oranlarının artacağı tahmin edilmesi sistemin ekonomik sürdürülebilirliğine dair risklerin bertaraf edilebilmesi için özellikle emeklilik sistemleri temelinde reformist adımları zorunlu kılmaktadır. Bu bağlamda, özellikle yaşlı nüfus oranının artacağı tahmin edilmesiyle zorlaştırılmış bir emeklilik sistemine dair dönüşümün gerçekleştirilmesi kaçınılmaz bir gerçektir.

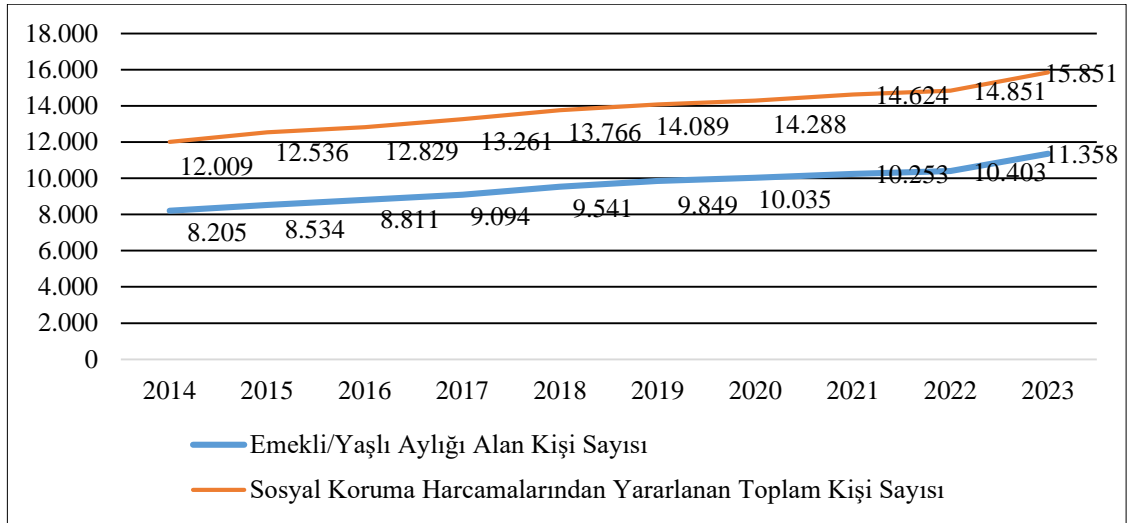

Grafik 13. Türkiye’de Sosyal Koruma Harcama Miktarları (Milyar TL)*

*2023 verileri çalışmanın yapıldığı dönemde yayımlanmamıştır.

Kaynak: (TÜİK, 2024c) verileri yazar tarafından düzenlenmiştir.

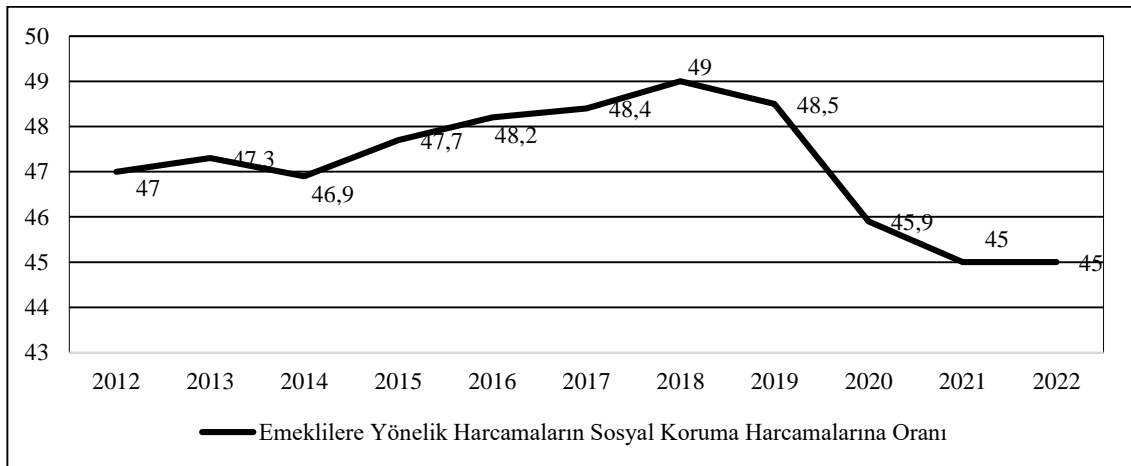
Grafik 13, Türkiye’de 2011-2022 yılları arasında sosyal koruma harcamalarına ilişkin verileri göstermektedir. Buna göre, sosyal koruma harcamalarının ilgili dönemler arasında yıllarla doğru orantılı olarak artış eğiliminde olduğu görülmektedir. 2011 yılında 171,7 Milyar TL olan sosyal koruma harcamalarının 2022 yılında 1 Trilyon 257 Milyar 763 Milyon TL olduğu görülmektedir. 2020 ve 2021 yılları arasında gerçekleştirilen sosyal koruma harcamalarında Covid-19 salgınının önemli etkisi ayrıca belirtilmelidir. Bunun yanı sıra Türkiye’de sosyal koruma harcamalarının her yıl artmasının sebepleri yaşanan nüfusun ihtiyaç duyduğu tedavi ve ilaç giderleri, erken emeklilik politikalarından dolayı emeklilere ödenen emekli aylığı giderleri, yaşlılara sunulan 65 yaş aylığı, sosyal yardım ve hizmetler gibi giderlerden oluşmaktadır.

Grafik 14. Sosyal Koruma Harcamalarında Emeklilik/Yaşlılık Aylığından Yararlanan Kişi Sayısı (Bin Kişi)

Kaynak: (TÜİK, 2024c ve ÇSGB, 2024b) verileri yazar tarafından düzenlenmiştir.

Grafik 14, Türkiye’de 2014-2023 yılları arasında sosyal koruma harcamalarından yararlanan toplam kişi sayısı ile bu kişiler içerisinde emekli/yaşlı aylığı alan kişi sayısını ifade etmektedir. Buna göre, hem sosyal koruma harcamalarından yararlanan kişi sayısı hem de sosyal koruma harcamaları içerisinde yer alan emekli/yaşlı aylığı alan kişi sayısında yıllarla doğru orantılı olarak bir artış gözlemlenmektedir.

Grafik 15. Emekli/Yaşlı Harcamalarının Sosyal Koruma Harcamaları İçerisindeki Oranı (%)*

*2023 verileri çalışmanın yapıldığı dönemde yayımlanmamıştır.

Kaynak: (TÜİK, 2024c) verileri yazar tarafından düzenlenmiştir.

Grafik 15, Türkiye’de 2012-2022 yılları arasında emekli/yaşlı harcamalarının sosyal koruma harcamaları toplamı içerisindeki oranını belirtmektedir. Buna göre, 2012 yılında sosyal koruma harcamaları içerisinde emekli/yaşlı harcamalarının oranı %47 iken bu oran 2022 yılında %45 olarak belirtilmektedir (TÜİK, 2024c). Emekli/yaşlı

harcamalarının oranında 11 yıllık dönem içerisinde iniş ve çıkışlar gözlemlenmektedir. Özellikle 2019'dan sonra 2020 yıl ile birlikte Covid-19 salgınının neden olduğu vefatlar emekli/yaşlı harcamalarının oranında kısmen azalmaya neden olsa da Türkiye'de gerçekleştirilen sosyal koruma harcamalarının hemen hemen yarısının emekli/yaşlı harcamalarını oluşturduğu görülmektedir.

Sosyal koruma harcamalarından ve emekli/yaşlı harcamalarında gözlemlenen bu veriler özellikle emeklilik sistemlerine ilişkin düzenlemelerde erken emeklilik politikalarının terk edilerek emekliliğe dair yaş sınırı ve hizmet yılı şartları bakımından üst sınırların düzenlendiği reform ve dönüşüm girişimlerini gerektirmektedir.

Sosyal güvenlik ve emeklilik sistemlerine ilişkin gözlemlenen veriler ekonomik kalkınma hedefleri ve ekonomik göstergeleri etkileyen unsurlarla yakın bir ilişki içerisindedir. Sosyal devlet ilkesi gereği gerçekleştirilen sosyal politika uygulamaları ve bu kapsamdaki sosyal güvenlik harcamaları önemli bir finans kaynağına ihtiyaç duymaktadır. Bu kaynağın sağlanmasındaki ekonomik yapı ile bu kaynağın ekonomik ve idari açıdan sürdürülebilir olması son derece önemli ve hassas bir dengeyi ifade etmektedir. Bu dengeyi gözetebilmek tek elden gerçekleştirilecek bir girişim değildir. Bir yandan ekonomik hedefler ve göstergeleri belirleyerek bunlara ulaşma gayesi, diğer taraftan ekonomik büyümeyi doğru yönetebilmek ve tüm bunların sonunda tüm sistemin sağlıklı bir istikrar içerisinde yıllar içerisinde sürdürülebilirliğini sağlamak hedefi yer almaktadır. Bu bakımdan sürecin herhangi bir aşamasında ortaya çıkabilecek hata ve aksaklık tüm sistemin varlığını tehlikeye sokmaktadır.

Ekonomik hedefler, ekonomik büyüme ve gelişme hususlarındaki istikrarın yakalanması, ekonomik açıdan sürdürülebilmesi ve bunların bir düzen içerisinde gitmesinin en önemli etaplarından birini de sosyal güvenlik sistemi oluşturmaktadır. Günümüzde ülke yönetimleri sosyal güvenlik harcamalarının merkezi bütçedeki payını azaltma eğilimine girdikleri gözlemlenmektedir. Bunun nedeni hem sosyal güvenlik bütçesinin merkezi bütçeye bir yük olarak görülmesi hem de bu alanın olabildiğince özelleştirilerek bu alana ayrılacak bütçenin ekonomik büyüme, araştırma ve geliştirme ile teknolojik alt yapı yatırımlarına kaydırılma düşüncesidir. Bu bakımdan özellikle içerisinde bulunduğumuz süreçte ülkeler ekonomik ve idari açıdan özellikle emeklilik sistem ve uygulamaları üzerinde önemli reform çalışmaları gerçekleştirmektedirler. Bu

reform çalışmaları; emeklilik yaş haddi üzerindeki çalışmalar, sigortalı çalışma sürelerine dair çalışmalar, özel sigortacılığının emeklilik sistem ve uygulamalarına çekilerek süreçte daha etkin rol oynaması gibi hususları oluşturmaktadır.

2.3.3. İşgücü Piyasası Temelli Nedenler

İşgücü ya da emek piyasaları ülke ekonomileri açısından çok önemlidir. Zira ekonomik kalkınma hedeflerine ulaşılması, üretim hacminin sağlıklı bir şekilde istikrarının sağlanması, ekonomik, sosyal ve toplumsal dengenin korunabilmesi için işgücü piyasalarının sorunsuz ve sağlıklı bir işleyişe sahip olması gerekmektedir. Bu nedenle ülke yönetimleri işgücü piyasalarının çarklarının daima dönebildiği kurumsal düzenlemeleri gerçekleştirmek zorundadırlar. Çünkü işgücü piyasalarında yaşanabilecek en ufak bir problem üretim dengesini bozacak ve böylelikle ekonomiyi gerek mikro gerekse de makro bazda olumsuz etkileyecektir. Bu nedenle, ülke yönetimleri işsizliği azaltmak ve işgücüne yeni katılanlara iş olanakları sağlamak amacıyla yeni iş alanları oluşturma gayesinde bulunmaktadırlar (Kapar, 2005: 342).

İşgücü piyasaları ülkelerin demografik yapılarıyla da yakından ilgili ve ilişkilidir (Koca, 2020: 69). Ülkelerin demografik yapılarında gözlemlenen doğum oranı, doğum hızı oranı, bebek, çocuk ve genç nüfus, çalışma çağındaki nüfus, yaşlı nüfus ve genç/yaşlı bağımlılık oranı gibi temel faktörler işgücü piyasasını etkilemektedir. Bu hususlar, işgücü piyasasının gerek hem yapısal özelliklerini gerekse de işleyişini etkilemekte birlikte işgücü piyasasına ilişkin çeşitli kurumsal düzenlemelerin ve politikaların etkin bir şekilde gerçekleştirilme de etki etmektedir.

Ülke yönetimleri emeklilik sistem ve uygulamalarına ilişkin reform çalışmaları gerçekleştirirken sahip oldukları işgücü piyasalarının özelliklerini gözetmek zorundadırlar. Çünkü bu veriler ülke yönetimlerinin orta ve uzun vadeli kalkınma hedeflerini gerçekleştirecek insan gücünü kapsamakla birlikte nihai olarak emekle ilgilidir. Yönetimler de orta ve uzun vadede ekonomik gelişme ve kalkınma hedeflerini planlarken sahip oldukları bir takım alt yapı unsurlarını göz önünde bulundururlar. Bunlar daha ziyade ekonomik üretim araçları olmakla birlikte hepsinin önünde emek faktörü gelmektedir. Çünkü planlanan üretimde rol alacak en önemli faktör insan ve onun emeğidir. Bu sebeple her ne kadar makineleşme endüstride çağımızın trend değişim ve

dönüşümünü oluştursa da üretim hacminin artırılması ve üretim seviyesinin yükseltilmesinde insan gücünün kaybına tahammül edilmemektedir.

Demografik açıdan yaşlanan ülkelerin erken emeklilik politikalarını terk etmesi işgücü piyasasının dinamizmi açısından önemlidir. Ancak belirtilmelidir ki bazı riskli işler çalışanların erken emekliliğine olanak sağlamaktadır. Ülkeler, deniz altı işler, maden, köprü ve tünel gibi riskli işler için farklı düzenlemelerle erken emeklilik uygulamaları uygulayabilmektedir. Bu tip işleyişler “*risk bağlantılı erken emeklilik*” olarak anılmaktadır (Özer, 2021: 1785). İstisnai işler dışında erken emekliliğin tercih edilmesi, diğer bir deyişle işgücü piyasasına ihtiyaç duyulacak emek faktörünün erken emekli edilip pasif hale getirilmesi üretim hedeflerinde olumsuz etkilere neden olacaktır. Dolayısıyla mikro ve makroekonomik hedeflere ulaşılmasına dair bir risk ortaya çıkacaktır. Bu nedenle ülke yönetimleri yaşlanan nüfus eğilimine, yaşlı nüfus oranının artmasına, yaşlı bağımlılık oranının artmasına ve tüm bunların gelecekte de artacağı tahminlerine karşı yaş sınırı ve çalışma süresi bakımından üst seviyelerdeki şartları zorunlu kılan emeklilik sistemleri reformlarını gerçekleştirmek ve sistemi işgücü piyasasının sürdürülebilirliğini sağlayacak şekilde dönüştürme eğilimine girmektedirler.

Emeklilik sonrası yaşanan geçiş evresine dair bireylerin yaşamlarında sosyal ve ekonomik yaşam formlarında gözlemlenen evrilmeler neticesinde günümüzde emekli bireylerin emeklilik sonrası tamamıyla pasif kalmadıkları, kiminin çalışma yaşantısına devam etme gayesine devam ettikleri, kimilerinin ise gelir getirici ve arttırıcı farklı birtakım faaliyetlere yöneldiği gözlemlenmektedir. Fakat bu yönelişler birtakım sorunları da beraberinde getirmektedir. Bu sorunlar çok eksenli ve eklemlidir. Birbirine bağlı olan bu sorunların başında kayıt dışı ekonomi gelmektedir. Kayıt dışı ekonomi ile iktisadi eylem ve işlemler devletten gizlenmektedirler. Bu gizleme ise ya belgesizlikle ya da sahte ve gerçeği yansıtmayan belgeler ile gerçekleştirilmektedir (Akça vd., 2016: 212-213). Emeklilik yaşantısı bireylerin kayıt dışı ekonomiye yönelmelerine neden olabilmektedir. Emekli olmuş bir birey emekli aylığı ve sigortalılık halinden ötürü tedavi ve ilaç hizmetlerine erişim hakkına sahiptir. Bu bakımdan garanti bir sosyal güvenlik olgusu işverenlerin işçi için sigorta primi ödemekten kaçınması ve bu sebeple emekli bireyleri istihdam altına alarak bir miktar kar gütmesine neden olmaktadır. İşverenler emekli çalışanın sigorta prim yükünden çalışan emekliye ekstra bir miktar ödeme yaparak kaçma haline yönelebilmektedirler. Ek gelir hedefindeki emekliler ise özellikle gelişmekte olan

ülkelerde var olan kronik işsizlik ve enflasyon sorunlarından hareketle bu uygulamayı kabul etmektedirler.

Emeklilik uygulamalarına dair reform uygulamalarında odaklanması gereken bir konu da işgücü piyasalarının yapısal özellikleridir. Emeklilik reformlarında ilişkin temel tasarlarda emek faktöründen optimal düzeyde yararlanma yönlü hedef yerine erken emeklilik politikalarının tercih edilmesi durumunda nitelikli emek ve işgücünde kayıp yaşanması muhtemeldir. İş yaşantısının en verimli çağında hem üretim hem de öğreticilik noktasında var olan çalışanların erken emeklilik politikalarınca pasivize edilmesi işgücü piyasalarında eksik istihdam sorununa neden olabilecektir. Eksik istihdam ise hem niteliğe dayalı eksik istihdama hem de zamana dayalı eksik istihdama dayalı olarak ortaya çıkabilecektir. Ek olarak bu durum erken emeklilikte emekliliğe sosyal ve psikolojik açıdan uyum sağlayamayan bireylerin olumsuz etkilenmesine ve sosyal yaşam dışında kalmasına neden olabilmektedir (Şen, 2015: 319). Emeklilik reformlarının işgücü piyasalarına dair reform girişimlerinde dikkat edilmesi gereken diğer husus ise özellikle emeklilik yaş haddinin aşırı üst sınırdaki tutulmasıyla birlikte işgücü piyasasına dahil olacak genç nüfusun umudunun kaybetmesine sebep olmak ve diğer bir ifadeyle küstürülmesine neden olmaktır. Bu bakımdan emeklilik sistem ve uygulamalarına dair reform girişimlerinde demografik yapısal özellikler hassasiyetle incelenmeli ve göz önünde bulundurulmalıdır.

İfade edilen bilgiler emeklilik sistem ve uygulamalarına ilişkin plan, program ve kurumsal düzenlemelerin son yıllarda insan emeğinden daha fazla yararlı kullanabilme temelinde gerçekleştirildiğini düşündürmektedir. Bu bakımdan son yıllarda gelişmiş ve gelişmekte olan çoğu ülkenin emeklilik sistem ve uygulamalarına ilişkin gerçekleştirdiği ve gerçekleştirmeyi hedeflediği bir takım reformist uygulama örnekleri söz konusudur. Emeklilik sistem ve uygulamalarına ilişkin bahsedilen reformist uygulamaların temelinde demografik verilerin içerdiği özellikle yaşlı nüfus oranındaki artış, nüfus artış hızındaki azalış ve çocuk/genç nüfus oranları ile bunlara ilişkin tahminler önde gelmektedir. Böylelikle ülke yönetimleri işgücü piyasasında aktif olarak varlığını sürdüren insan gücünden optimal düzeyde yararlanma yoluna giderek emeklilik üzerine reform hamleleriyle bir değişim ve dönüşüm sürecine giderek emekliliği zorlaştırma yoluna gitmektedir.

Tablo 9, 10 ve 11’de yer alan bilgilere istinaden genç nüfus, çalışma çağındaki nüfus ve yaşlı nüfus oranlarının mevcut durumu ile gelecek tahminleri incelendiğinde OECD ve AB ülkeleri ile Türkiye’nin emeklilik sistemlerine ilişkin politikalarında sisteme girişi zorlaştıracak reformlar gerçekleştirmesi ve üst seviyede emeklilik yaşı uygulamasına yönelik dönüşümleri tercih etmesi bir zorunluluk halini oluşturmaktadır. Bu bakımdan özellikle erken emeklilik politikalarına ilişkin yaklaşımların tercih edilmesi işgücü piyasasında ihtiyaç duyulan emek faktörünün karşılanmasına yetersizliğe neden olabileceği gibi üretim hacminin seviyesinin azalmasına ve artan emekli sayısından dolayı emeklilik sistemlerinin sürdürülmemesine neden olacaktır.

Tablo 17. 22 Yaşında İşgücü Piyasasına Giriş Yapmış Bireyin Emeklilik Yaşı ve Gelecek Hedefleri (2023-2048)

Ülkeler	22 Yaşında İşgücü Piyasasına Girmiş Bireylerin Mevcut Emeklilik Yaşı		22 Yaşında İşgücü Piyasasına Girmiş Bireylerin 2048 Yılına Kadar Planlanan Emeklilik Yaşı	
	Erkek	Kadın	Erkek	Kadın
Avustralya	66	66	67	67
Avusturya	65	60	65	65
Belçika	65	65	67	67
Kanada	65	65	65	65
Şili	65	65	65	65
Kolombiya	62	57	62	57
Kosta Rika	61,9	59,9	65	65
Çekya	63,7	63,7	65	65
Danimarka	65,5	65,5	74	74
Estonya	63,8	63,8	71	71
Finlandiya	65	65	68	68
Fransa	64,5	64,5	67	67
Almanya	65,7	65,7	67	67
Yunanistan	62	62	66	66
Macaristan	64,5	62	65	62
İzlanda	67	67	67	67
İrlanda	66	66	66	66
İsrail	67	62	67	62
İtalya	62	62	71	71
Japonya	65	65	70	70
Güney Kore	62	62	65	65
Letonya	63,8	63,8	65	65
Litvanya	64	63	65	65
Lüksemburg	62	62	62	62
Meksika	65	65	65	65
Hollanda	66,3	66,3	69	69
Yeni Zelanda	65	65	65	65
Norveç	67	67	67	67
Polonya	65	60	68	68
Portekiz	66,4	66,4	68	68
Slovakya	62,8	62,7	64	64
Slovenya	62	62	62	62
İspanya	65	65	65	65
İsveç	65	65	65	65
İsviçre	65	64	65	64
Birleşik Krallık	66	66	67	67
ABD	66	66	67	67
Türkiye	52	49	65	65
OECD Ortalaması	64,2	63,4	66,1	65,5

Kaynak: OECD, (2023b) verileri yazar tarafından düzenlenmiştir.

Tablo 17, OECD Ülkeleri ve Türkiye’de 22 yaşındaki bir bireyin işgücü piyasasına giriş yapmasıyla birlikte bu bireylere 2023 yılı itibarıyla uygulanan emeklilik yaş şartı verileri ile 2048 yılı hedefinde uygulanması hedeflenen yaş şartı verilerini içermektedir. Tablo 17’ye göre, OECD ülkelerinin ve dolayısıyla Türkiye’nin emeklilik yaş sınırını orta ve uzun vadede optimal düzeyde üst seviyelere çekme amacıyla olduklarıdır. Bu durum, hem ülkelerin demografik özelliklerinde gözlemlenen ve beklenen yaşlanmanın işgücü piyasasına yansımaları hem de sosyal güvenlik sistemi içindeki aktif-pasif sigortalı dengesini koruma hedefinden kaynaklanmaktadır (OECD, 2023b).

Çeşitli ülkelerde cinsiyete dayalı emeklilik yaşına ilişkin ayırım bulunmaktadır şekilde bir girizgah yap. Türkiye, Avusturya, Kolombiya, Kosta Rika, Macaristan, İsrail, Litvanya, Polonya, Slovakya ve İsviçre gibi OECD ülkelerinde kadın ve erkekler için uygulanan emeklilik yaşı farklılık arz etmektedir. Diğer taraftan, Avustralya, Belçika, Kanada, Şili, Çekya, Danimarka, Estonya, Finlandiya, Fransa, Almanya, İzlanda, İrlanda, İtalya, Japonya, Güney Kore, Letonya, Lüksemburg, Meksika, Hollanda, Yeni Zelanda, Norveç, Portekiz, Slovenya, İspanya, İsveç, Birleşik Krallık ve ABD gibi OECD ülkelerinde emeklilik yaşı kadın ve erkek için eşit olarak uygulanmaktadır (OECD, 2023b).

Türkiye’nin OECD ülkeleri içerisinde hem kadın hem de erkeklerde emeklilikte uygulanan en düşük seviyedeki yaş şartını mevzuatta bulundurduğu Tablo 17’de gözlemlenmektedir. Tablo 17’ye göre, Türkiye, OECD ülkelerinin emeklilik yaş şartı ortalamasının da oldukça gerisinde kaldığı gözlemlenmektedir. Çoğu OECD ülkesi 61 ile 65’li yaşlar arasında emekli olma şartını uygulayıp bu şartı 65-67 seviyelerine çekmeye gayesinde bulunurken Türkiye’nin mevcut durumda erkeklerde 52, kadınlarda ise 49 yaş sınırlarında bulunması emeklilik sistem ve uygulamalarının ekonomik ve idari açıdan sürdürülebilir bir düzlemde olmasını tehlikeye sokabilecek boyuttadır. Bu kapsamda ekstra değinilmesi gereken husus ise özellikle bazı İskandinav refah rejimine mensup ülkelerin emeklilik yaş haddini 70’li yaşların üzerine çekme hedeflerine olduğu gerçeğidir. Bu ülkelerin bahsedilen bu hedeflerine ulaşmalarında sahip oldukları ekonomik yapı, sosyal yapı ve işgücü piyasası yapılarına dair özellikler oldukça önemli rol oynamaktadır. Bunun yanında bu ülkelerde sosyal güvenlik ve sosyal korumaya da dair uygulanan harcama kalemleri için oluşturulan finansal kaynaklar da ilgili ülkelerin

sahip oldukları refah modeli özelliklerine istinaden önemli farklılıklar arz etmektedir (OECD, 2023b).

Tablo 18. Emeklilik Sonrası Beklenen Yaşam Süresi (Yıl)

Ülkeler/Veriler	Emeklilik Sonrası Beklenen Yaşam Süresi (Yıl)	
	Erkek	Kadın
Avustralya	21,3	24,5
Avusturya	21,2	25,2
Belçika	22,2	26,2
Kanada	20,7	24,5
Şili	19	24,7
Kolombiya	17,2	24,1
Kosta Rika	18	24,7
Çek Cumhuriyeti	18,2	23
Danimarka	19,3	22,2
Estonya	16,8	20,6
Finlandiya	20,7	23,7
Fransa	23,5	27,1
Almanya	20,1	23,1
Yunanistan	23	28,4
Macaristan	17,1	23,5
İzlanda	19	23
İrlanda	20,5	22,5
İsrail	19,8	22
İtalya	22,1	26,2
Japonya	17,8	23,5
Güney Kore	18,4	23,2
Letonya	14	20,1
Litvanya	16,1	22,4
Lüksemburg	24	26,4
Meksika	16	20,6
Hollanda	20,2	23,5
Yeni Zelanda	17,3	21,4
Norveç	16,4	23,7
Polonya	18,7	25,1
Portekiz	19	23,9
Slovakya	18,9	23,8
Slovenya	20,7	25,6
İspanya	23	27,7
İsveç	19	22,1
İsviçre	20	23,8
Birleşik Krallık	20,2	22,7
ABD	18,6	21,3
Türkiye	20,2	25,1
OECD Ortalaması	19,5	23,8

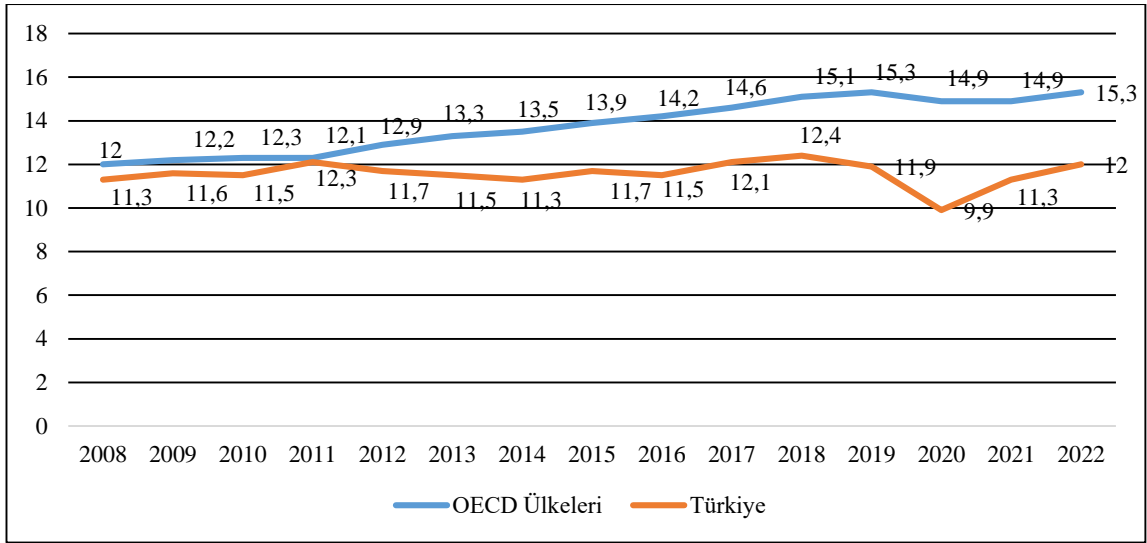
Kaynak: OECD, (2023c) verileri yazar tarafından düzenlenmiştir.

Tablo 18’de, OECD ülkeleri ile Türkiye’de emeklilik sonrası geçirilen süre yer almaktadır. Buna göre, emeklilik sonrası geçirilen süre OECD ülkeleri ortalamasında erkeklerde 19,5 yıl olurken kadınlarda ise bu süre 23,8 yıl olmasıdır. OECD ülkeleri bu süreler incelendiğinde erkeklerde 24 yıl ile Lüksemburg gözlemlenirken kadınlarda ise 28,4 ile Yunanistan en üst seviyeyi göstermektedir. Litvanya erkeklerde 16,1 yıl ve Letonya kadınlarda 20,1 yıl ile en düşük seviyeleri göstermektedir (OECD, 2023c).

Türkiye’de ise erkeklerin emeklilik sonrası geçirdikleri yaşam süresi 20,2 yıl, kadınların ise 25,1 yıldır. Türkiye’de bireylerin emeklilik sonrası ortalama yaşam sürelerinin OECD ülkelerinin ortalamasından fazla olduğu görülmektedir. Bu durum,

Türkiye’de uygulanan emeklilik yaş haddi uygulamalarının OECD ülkelerine göre daha alt seviyede olduğu ve erken emekliliğe dönük uygulama örneklerinin daha fazla hayata geçirildiğini kanıtlar niteliktedir. TÜİK 2023 verilerine göre ortalama yaşam süresi Türkiye geneli için 77,5 yıl iken bu süre erkekler için 74,8 yıl, kadınlar için ise 80,3 yıl olarak açıklanmaktadır (TÜİK, 2024b). Türkiye’de uygulamaya konulan EYT uygulaması ile birlikte bu bakımdan günümüzde bireylerin ortalama erkeklerde 43 yaşında, kadınlarda ise 38-42 arasında bir yaşta emekli olabilmesinin önü açılmış bulunmaktadır. Bu bakımdan EYT uygulamasıyla birlikte emeklilik sonrası erkeklerde ortalama yaşam beklentisi süresinin 31 yılı, kadınlarda ise 42 ile 38 yılı bulabilmesi ortaya çıkabilmektedir.

Tablo 18’de gerek OECD ülkelerinde gerekse de Türkiye’de emeklilik sonrası beklenen ortalama yaşam sürelerinin bazı ülkeler de büyük farklılıklar gözlemlense de ağırlıklı 16 ile 28 yıl arasında olduğunu gösterilmektedir. Bir bireyin emekli olduktan sonra geçireceği 16 – 28 yıl ülke yönetimleri için temel sağlık ve tedavi giderleri, emekli/yaşlı aylığı ödemeleri ve yaşlılık temelindeki belirli sosyal koruma harcamalarını ifade etmektedir. Ülke yönetimleri ise içerisinde bulunduğumuz dönemde ekonomik ve idari hedefler doğrultusunda aktif nüfusun oransal bütünlüğünü korumak, aktif-pasif sigortalı nüfus dengesini gözetmek ve yaşlı bağımlılık oranını azaltmak eğilimindedir. Bu bakımdan Tablo 18 kapsamında ifade edilen verilerde bireylerin emeklilik yaşantılarının bir insan ömrünün neredeyse 1/5’i olduğu düşünülürse devletlerin emeklilik sistem ve uygulamalarına ilişkin olarak zorlaştırıcı reformlar gerçekleştirmeleri ve sistemine geçişin zorlaştırılmasına yönelik dönüşüm sürecine girmelerinin gerekli olduğu kaçınılmaz bir gerçektir.

Grafik 16. 65+ (Yaşlı Nüfus) Yaş Grubunun Toplam İşgücü İçindeki Payı (%)*

*2023 verileri çalışmanın yapıldığı dönemde yayımlanmamıştır.

Kaynak: OECD, (2023c) ve OECD, (2023d) verileri yazar tarafından düzenlenmiştir.

Grafik 16, OECD ülkeleri ile Türkiye'nin 65 yaş ve üzeri yaşlı nüfusunun işgücü piyasası içerisindeki payını belirtmektedir. OECD ülkelerinde yaşlı nüfusun işgücü piyasası içerisindeki payı 2008 yılında %12 iken 2022 yılında %15,3'a yükselmiştir. Türkiye'de bu oran OECD ülkeleri ortalamasının altında olup, 2008 yılında %11,3 iken, Covid-19 salgınının etkili olduğu 2020 yılında %9,9'a düşmüş fakat 2022 yılında %12'ye yükselmiştir (OECD, 2023c; 2023d).

2008 ile 2022 yılları arasında gerek OECD ülkelerinde gerekse de Türkiye'de yaşlı nüfusun işgücü piyasasındaki payı ortalama %10'un üzerinde seyretmektedir. Buna göre yaşlı nüfus içerisinde en az %10'luk bir kesimin işgücü piyasasında emek arzına elverişli durumda olduğu ortaya çıkmaktadır. Bu bilgiler, ülke yönetimlerinin emeklilik sistemlerine yönelik erken emeklilik uygulamalarının terk edilmesini öngören bir emeklilik sisteminin oluşturulmasına olumlu etki sağlamaktadır.

Tablo 19. Yaş Gruplarına Göre Yaşlı Nüfusunun İşgücü Piyasasına Katılma Oranları (%)

Yıl/Kategori	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022
Yaş Aralığı	65+														
OECD Ülkeleri	11,7	11,8	11,9	11,9	12,5	12,8	13,1	13,6	13,9	14,2	14,7	14,9	14,3	14,5	14,9
	65-69 Yaş														
	2,0	2,1	2,2	2,2	2,3	2,5	2,6	2,8	2,9	2,9	3,0	3,0	3,0	3,0	3,1
	70-75 Yaş														
	1,0	1,0	1,0	1,1	1,1	1,2	1,2	1,2	1,2	1,3	1,4	1,5	1,5	1,6	1,6
	75 ve Üzeri Yaş														
	0,6	0,7	0,7	0,7	0,5	0,5	0,5	0,5	0,5	0,5	0,6	0,6	0,6	0,6	0,7
Türkiye	65+														
	11,2	11,5	11,3	12,0	11,6	11,4	11,1	11,5	11,2	11,8	12,0	11,5	9,7	10,9	11,6
	65-69 Yaş														
	1,3	1,4	1,4	1,5	1,4	1,4	1,5	1,6	1,6	1,7	1,8	1,8	1,6	1,9	1,9
	70-75 Yaş														
	0,8	0,8	0,7	0,7	0,7	0,7	0,7	0,7	0,7	0,8	0,8	0,8	0,8	0,8	0,8
75 ve Üzeri Yaş															
	0,5	0,6	0,5	0,5	0,5	0,5	0,4	0,4	0,4	0,4	0,4	0,4	0,4	0,4	0,4

Kaynak: OECD, (2023d) verileri yazar tarafından düzenlenmiştir.*

*2023 verileri çalışmanın yapıldığı dönemde yayımlanmamıştır.

Tablo 19, OECD ülkelerinde ve Türkiye’de 65 yaş ve üzerindeki yaşlı nüfusun işgücü piyasasında katılma oranını açıklamaktadır. OECD ülkelerinde 65 yaş ve üzerindeki yaşlı nüfusun 2008 ile 2022 yılları arasında yalnızca 2020 yılı hariç işgücü piyasasında bulunduğu oran her yıl artış göstermektedir. 2020 yılındaki azalışın en büyük nedeni Covid-19 salgınıdır. Bu bakımdan OECD ülkelerinde 2008 yılında 65 yaş ve üzeri yaşlı nüfusun % 11,7’sinin işgücü piyasasında emek arzını sunduğu görülürken bu oran 2022 yılında 14,9 olarak ifade edilmektedir. Ek olarak OECD ülkelerinde 2008 ile 2022 yılları arasında kimi yıllarda artış hızının durağanlaşması gözlemlense de 65-69 arası yaş grubunun, 70-74 yaş grubunun ve 75 ve üzeri yaş grubunun da artan oranlı bir şekilde işgücü piyasasında var olduğu gözlemlenmektedir (OECD, 2023d).

Türkiye’nin yaşlı nüfus oranı içerisinde işgücü piyasasında 65 yaşından sonra da emek arzını sunan bireylerin oranı inişli çıkış bir seyir izlemektedir. 2008 yılında 65 yaş ve üzerindeki nüfusun %11,3’ünün işgücü piyasasında emek arzını sürdürdüğü görülürken bu oran 2022 yılında %12 olarak tespit edilmiştir. Türkiye’de yaşlı nüfusun işgücü piyasasındaki varlığına ilişkin en düşük oranın 2020 yılında %9,9 olarak belirtildiği gözlemlenmektedir. Bu orana etki eden en büyük faktör Covid-19 salgınıdır. Bu bilgilerin yanında 65-69 arası yaş grubu, 70-74 arası yaş grubu ile 75 ve üzeri yaş grubunun da belirli oranlarda emek arzını sürdürdüğü görülmektedir (OECD, 2023d).

2.4. Dünyada Kamusal Emeklilik Uygulama Örnekleri, Reformlar, Değişim ve Dönüşüm

Emeklilik uygulamalarına ilişkin örneklerin, sistemdeki reform hamlelerinin, değişim ve dönüşümlerin dünya genelinde gözlemlenebilmesi için sosyal güvenlik sisteminin de gelişim süreci incelenmelidir. Çünkü sosyal güvenlik sistemlerinde yaşanan gelişmeler ve değişimlere paralel olarak emeklilik sistemlerinde de çeşitli gelişmeler ve değişimlerin yaşandığı gözlemlenmektedir.

Sosyal güvenlik ve emeklilik sistemlerine ilişkin tarihsel gelişim sürecinin 1601 yılında İngiltere’de yürürlüğe konulan Poor Law ile başladığı kabul edilmektedir. Poor Law, ekonomik açıdan muhtaç olan yoksul bireylere dair nakit para ve gıda yardımının gerçekleştirilmesine yönelik bir uygulamadır (Yerli, 2020: 91). Ancak sosyal güvenlik uygulamalarına ilişkin dünya konjonktüründeki ilk izler olarak kabul edilen bu örnek kapsam bakımından toplumun tüm kesimini kapsamamakla birlikte tam anlamıyla bir sosyal güvenlik sistemi örneğini sağlamamaktadır.

Sosyal güvenlik uygulama örnekleri sanayi devrimi olarak anılan modern dönem öncesinde geleneksel olarak sürdürülen aile içi yardımlaşma ve dayanışma, dini cemaatler, vakıflar, esnaf odaları ve dayanışma sandıkları olarak gözlemlenmektedir (Yazgan, 1977: 44). Bunun yanında sosyal güvenlik kapsamında değerlendirilebilecek geleneksel yöntemlerden en yaygın örneklerden biri ise hemşehrilik kültürü bağlamında gerçekleştirilen yardımlaşma ve dayanışmadır (Alper, 2016: 43). Modern anlamda sosyal güvenlik ve emeklilik uygulamalarına ilişkin süreç sanayi devriminin ortaya çıkması ve neden olduğu sosyoekonomik unsurlar üzerinden gerçekleşmektedir.

Sosyal güvenlik ve emeklilik sistemlerinde yasal ve kurumsal gelişim açısından en önemli dönüm noktası 19. yy’de gözlemlenen sanayi devrimidir (Ulutürk ve Dane, 2009a: 123). Sanayi devrimi ile birlikte endüstri bölgelerinin şehirlerde genişlemesi, bireylerin istihdam ve istihdam gibi sosyoekonomik beklentileriyle kırsal yaşamdan kente göç etmeleri sosyal güvenliğe duyulan ihtiyacın artmasına ve sosyal güvenlik sistemlerinin kurumsallaşmasına olanak sağlamıştır. Buna ek olarak endüstri bölgelerine göç eden geniş halk kitleleri çalışan yoksulları oluşturmuş ve durumun bu yönü de dolayısıyla koruyucu sosyal güvenlik uygulamalarını tetiklemiştir (Doğan ve Kabayel, 2017: 219). Durumun bu yönü Almanya’da başlayan ve daha sonra diğer Avrupa

ülkelerine de yayılan bir işçi sigortası uygulamasının ortaya çıkmasına neden olmuştur. Bu model, sanayileşme sürecinde işçilerin korunmasını gerçekleştirmek amacıyla oluşturulmuş olan, başlarda belirli bir ücret düzeyi altında ücret alan işçileri kapsarken daha sonra diğer ücretlileri de kapsama alan özel sigorta ilkesini benimsemiş ve zorunlu katılımı benimseyen bir sosyal sigorta sistemi olup Bismarck Modeli/Sistemi olarak anılmaktadır (Özmen, 2017: 602-603). Bismarck Modeli, Almanya'da 1881 yılında kurulmuş olup 1883-1889 yılları arasında dönemin Alman Başbakanı Bismarck tarafından hayata geçirilmiştir (Özmen, 2017: 602). Bismarck Modeli, 1883 tarihli hastalık sigortası, 1884 tarihli iş kazası sigortası ve 1889 tarihli sakatlık ve yaşlılık sigortalarını uygulamaya koymuştur (Özmert Koçer, 2014: 4). Bu model, daha sonra 1887'de Avusturya'da, 1891'de Macaristan'da, 1894'te Norveç'te ve Fransa'da, 1895'te Finlandiya'da, 1898'de İtalya'da, 1900'de İspanya'da, 1911'de Birleşik Krallık'ta ve 1930'lu yıllardan itibaren Rusya, Japonya, ABD, Kanada ve dünyanın birçok ülkesinde uygulanmaya başlamıştır. Bismarck Modeli, kapsamını tüm sanayi işçileriyle genişletirken 1929 Dünya Ekonomik Krizi ve 1973 Petrol Krizi gibi ortaya çıkan ekonomik krizlerden olumsuz etkilenerek 1980'lerden sonra neoliberal yansımaların etkisiyle sosyal güvenlik ve emeklilik sistemlerinde ekonomik temelli reform ve dönüşümler yaşanmıştır.

1919 yılında kurulan ILO, Birinci Dünya Savaşı'nı sonlandıran Versay Anlaşması temelinde evrensel ve kalıcı barışın ancak sosyal adalet temelinde oluşturulabileceği düşüncesiyle kurulmuştur²¹. ILO, evrensel ve kalıcı barışa sosyal adalet temelinde ulaşılabileceğini savunmakla birlikte çalışma koşullarının düzeltilmesi ve insancıl koşullarda çalışma ortamının oluşturulması amacıyla çalışmalarını gerçekleştirmektedir.

1929 Dünya Ekonomik Krizi, global çapta ekonomik ve sosyal açıdan önemli sorunlara neden olmuştur. Kriz; işsizliğin artmasına, artan işsizlik de ekonomilerin küçülmesine neden olmuştur. Bu bakımdan ülkelerin sosyal güvenlik sistemleri sosyal sigorta primlerinde yaşanan sorunlardan dolayı ekonomik ve sosyal risklere karşı bireyleri koruyamaz hale gelmiştir. Bu nedenle 1932 yılında dönemin ABD Başkanı Roosevelt, Refah Devleti Doktrini'ni ileri sürerek 1933 yılında National Industrial Recovery Act (Ulusal Endüstri Düzeltme Kampı) ile 1935 yılında Social Security Act

²¹ ILO (2015a).

(Sosyal Güvenlik Kanunu) metinlerini imzalayarak yürürlüğe koymuştur (Ayhan, 2012: 42). Bu kanunlar, refah devleti modelinin sosyal güvenlik bakımından sorgulandığı, sosyal ve ekonomik sorunların ortadan kaldırılmasının liberal girişimler olarak savunulduğu bir özelliği ifade etmekle birlikte sosyal güvenlik kavramının hukuk literatürüne girdiği ilk girişim olarak ifade edilmektedir (Terzioğlu ve Çağla, 2021: 903).

1942 yılı sosyal güvenlik ve emeklilik sistemleri açısından önemli bir dönüm noktasını ifade etmektedir. 20 Kasım 1942 tarihinde İngiltere’de Lord William Beveridge tarafından sosyal güvenlik sistemlerinde gerçekleştirilen reform ile sistem yeniden oluşturulmuştur (Doğan ve Kabayel, 2017: 219). Beveridge Modeli olarak adlandırılan bu model; sosyal güvenlik sisteminin tam istihdam ve ulusal sağlık politikaları ile desteklenmesini savunarak yalnızca işçilerin değil tüm İngiliz halkının sosyal güvenlik kapsamına alınması, tüm sosyal sigorta kurumlarının birleştirilmesini hedeflemektedir. Devletin sigorta primlerine olan katkısının yanında bireylerin de finansmana katkı sağlaması ile sosyal güvenlik sistemini tamamlayan ve finansmanının vergilerle sağlanacağı ve tüm halkın sağlık hizmetlerinden ücretsiz yararlanabileceği bir ulusal sağlık hizmetlerinin oluşturulmasını içermektedir (Özmen, 2017: 603). Beveridge Modeli, toplumun yoksulluk sorununu sosyal yardımlarda birlik ilkesiyle çözümlenme hedefiyle tüm toplumsal kesimlere yayılmayı amaçlamaktadır.

1944 yılında imzalanan Philadelphia Beyannamesi, asgari geçim şartlarını gerçekleştirecek bir sosyal güvenlik işleyişinin oluşturulması ve hayata geçirilerek toplumun tüm kesimlerine yayılmasını hedeflemektedir (Koç, 2004: 78).

7 Nisan 1948 tarihinde DSÖ kurulmuştur. 1948 yılında sosyal güvenlik alanındaki bir diğer önemli gelişme ise 10 Aralık 1948 tarihinde Birleşmiş Milletler Genel Kurulu’nda kabul edilen İnsan Hakları Evrensel Beynamesidir. Bu beyanname, sosyal güvenlik ve emeklilik sistemlerinin gelişimi açısından önem arz eder. İnsan Hakları Evrensel Beynamesi’nin 22. Maddesi; “*Herkesin toplumun bir üyesi olarak sosyal güvenliğe hakkı vardır.*” ile 25. Maddesi “*Herkesin kendisinin ve ailesinin sağlık ve refahı için beslenme, giyim, konut ve tıbbi bakım hakkı vardır. Herkes işsizlik, hastalık, sakatlık, dulluk, yaşlılık ve kendi iradeleri dışındaki koşullardan doğan geçim sıkıntısı durumunda güvenlik hakkına sahiptir.*” ve “*Herkesin kendisinin ve ailesinin sağlık ve refahı için beslenme, giyim, konut ve tıbbi bakım hakkı vardır. Herkes işsizlik, hastalık, sakatlık,*

dulluk, yaşlılık ve kendi iradeleri dışındaki koşullardan doğan geçim sıkıntısı durumunda güvenlik hakkına sahiptir.” ifadelerini içermektedir (Aybay, 2006: 18-20). Bu ifadeler, sosyal güvenliğin kapsamının tüm toplum tabanına yayılması ve kapsamının genişletilmesi amacını ifade etmektedir.

1952 yılında ILO tarafından *102 Nolu Sosyal Güvenliğin Asgari Normları Sözleşmesi* kabul edilmiş ve böylelikle dokuz temel risk belirlenerek devletlerin bu risklerden en az üçünü uygulamaya geçirmeleri beklenmiştir²². Bu riskler; hastalık, işsizlik, yaşlılık, iş kazası ve meslek hastalığı, analık, sakatlık, ölüm, aile yardımları ve hastalık halinde tazminattır. Türkiye bu sözleşmeyi 1971 yılında imzalamıştır.

1957 yılında kurulan Avrupa Ekonomik Topluluğu (AET), taraf ülkelerin sosyal politika ve sosyal güvenlik kapsamında işbirliğini içeren düzenlemeleri ifade etmektedir.²³

1961 yılında Avrupa Konseyi Sosyal Haklar Komitesi, Avrupa Sosyal Şartı'nı oluşturarak taraf ülkelerin ILO 102 Nolu Sözleşmesi'ni uygulayacak kurumun kurulması şartını, herkese sağlık hakkı ve sosyal güvenlik hakkının sağlanması gerektiğini belirtmiştir (Kılıç, 2017: 383). Türkiye bu şartı 1964 yılında imzalamış olup 1989 yılında onaylamıştır.

1962 yılında ILO, Muamele Eşitliği (Sosyal Güvenlik) Sözleşmesi ile taraf ülkelerin kendi vatandaşları ile vatandaşları olmayanlar arasında sosyal güvenlik hizmetleri konusunda eşit muamele yapmasını öngören sözleşme oluşturmuştur²⁴. Türkiye bu sözleşmeyi 1971 yılında imzalamıştır.

1967 yılında 128 Nolu Malullük, Yaşlılık ve Ölüm Yardımları Sigortaları Sözleşmesi adıyla yaşlılıkta koruma, aileyi geçindirenin ölümü durumunda geride kalanların korunmasını içeren sözleşme imzalanmış fakat Türkiye tarafından onaylanmamıştır (Kılıç, 2017: 384).

²² ILO, (2015b).

²³ Avrupa Birliği Başkanlığı, (2022).

²⁴ ILO, (2015c).

1970’li yıllarda dünya genelinde gözlemlenen ekonomik krizler devletlerin sosyal ve ekonomik süreçleri sevk ve idare etmesini güçleştirmiştir. Bu bakımdan krizden çıkış yolu ise refah politikalarının terk edilmesi suretiyle birlikte 1980’li yıllarda uygulamaya konulacak neoliberal ekonomik politikalar görülmüştür (Ulutürk ve Dane, 2009a: 125). Ekonomik krizlerin neden olduğu istikrarsızlık sosyal güvenlik sistemlerinde de bir reform ve dönüşüm süreçlerini tetiklemiştir. Bu bakımdan ülke yönetimleri; sosyal güvenlik ve emeklilik sisteminde devlet elinin küçültülmesi düşüncesinden hareketle özel sektör aktörlerinin daha fazla etkinliğe sahip olmasını neoliberal ekonomik yaklaşım kapsamında tercih etmişlerdir. Emeklilik yaşı ve prim oranlarının yükseltilmesi, özel emeklilik şirketlerinin ve özel emeklilik fonlarının işletilmesi gibi hususların sistemde rol alması bu bakımdan sosyal güvenlik ve emeklilik sisteminin global çapta değiştirilmesine ilişkin önemli örneklerdir (Devlet Planlama Teşkilatı, 2007a: 7). DB’nin 1994 yılındaki *Yaşlılık Krizini Önleme Raporu’nda* sosyal güvenlik sistemlerinin yeniden yapılandırılması amacıyla üçayaklı bir sosyal güvenlik modelini önermektedir (WB, 1994). Bu modelde sosyal güvenlik ve emeklilik sisteminin ekonomik açıdan sürdürülebilirliğinin karşılaştığı risklerin üçayaklı bir model çerçevesinde bertaraf edileceği düşüncesi yer almaktadır. Bu model; kamu kesimi tarafından oluşan katılımın zorunlu olduğu dağıtım yöntemiyle finanse edilen ilk ayak, özel sektör tarafından sağlanan katılımın zorunlu olduğu ve kapitalizasyon yöntemiyle finanse edilen ikinci ayak ve katılımın gönüllülük esasına dayandırıldığı özel sektör tarafından sağlanan kapitalizasyon yöntemiyle finanse edilen sosyal güvenlik sistemidir (Dur, 2014: 10-12). Böylelikle sosyal güvenlik ve emeklilik sistemine ilişkin ekonomik problemlerin global çapta bir reform ve dönüşüm gerekliliği vurgulanmaktadır.

Bu gelişmeler dünya ülkelerinin emeklilik uygulamalarında reform ve dönüşüm süreçleri izlemesine neden olmuştur. Almanya, 1992 tarihinde uygulamaya koyduğu *Yaşlılık Aylığı Reform Yasası* ile 2001 yılına kadar kadın ve erkeklerde emeklilik yaşını 63’ten 65’e çıkarırken 2012’den itibaren ise 67’ye yükseltmiş olup emeklilik maaşına ilişkin hesaplamada brüt kazanç yerine net kazancı hesaplamaya dahil etmiştir. Fransa, mevcut sistemde olanlar için emeklilik yaşını kadın ve erkeklerde 60 olarak uygularken 2010 ve 2012 yıllarındaki reformlarla bu sınırı 67’ye çekerken, ABD emeklilik yaşını 1938 öncesi doğumlular için 65, 1938 sonrası doğumlular için ise 67 olarak uygulamaktadır (Angın, 2019: 430-432).

2.4.1. Esping Andersen ile Ferrera Refah Devleti Modeli Sınıflandırması ve Kamusal Emeklilik Uygulamaları

Refah devleti, en genel anlamda bireylerin sosyal ve ekonomik yaşantılarını asgari seviyede refaha kavuşturan devlet modeli olarak tanımlanmaktadır (Gümüş, 2018: 34). Refah devletlerinde devlet sosyal refahın sağlanması ve toplumun tüm kesimlerine yayılması için ekonomiye aktif ve kapsamlı bir şekilde müdahale etmektedir (Gökbunar ve Kovancılar, 1998: 251-252). Bu bakımdan refah devleti modeli, devletin sosyal ve ekonomik anlamda toplumun ihtiyacı olan tüm gereksinimleri devlet eliyle sağlama amacını güden bir devlet yapısı anlayışını ifade etmektedir.

Refah devleti modeli, 19 yy'nin sonlarında ortaya çıkmış ve İkinci Dünya Savaşı sonrasında Avrupa'da farklı sosyal, siyasi, ekonomik ve kültürel özelliklere sahip ülkelerde farklı şekillerde ortaya çıkmıştır (Gümüş, 2020: 102). Bu bakımdan ülkelerin sahip olduğu ekonomik, siyasi ve sosyal gücün kamuya gerçekleştirilen harcamalar boyutunda farklılık gösterdiği ve böylelikle refah devletleri arasında farklılıkların gözlemlenmesi ortaya çıkmıştır.

Esping-Andersen refah devletini, vatandaşlarının sosyal refahı ve huzurunu gerçekleştirmek amacıyla atılan ekonomik ve sosyal adımlar olarak tanımlamaktadır (Esping Andersen, 1990: 19). Esping Andersen, refah devleti sınıflandırmasını gerçekleştirirken sınıflandırılan ülkelerin sosyal, ekonomik, siyasi ve kültürel açıdan benzer özelliklerine dikkat etmektedir. Bu bakımdan kurumsallık, devletçilik, gelir testi, özel sağlık harcamaları, evrensellik ve kapsamda eşitlik bağlamında benzerlik ve farklılıklar sınıflandırmada etkili olan ana unsurları oluşturmaktadır (Powell ve Barrientos, 2004: 85). Esping Andersen, refah devleti modelindeki farklılıkları üç geleneğe bağlamaktadır. Kalıntı bir refah devleti tarzını benimseyen Liberal Refah Devletleri (ABD, Birleşik Krallık), parasal destekleme anlayışını benimseyen Muhafazakar ya da Kıta Avrupası refah devletleri (Fransa, Almanya) ile evrensel (yeniden dağıtıcı) model olan Sosyal Demokrat ya da İskandinav (İsveç, Danimarka) refah devleti üç geleneği oluşturmaktadır (Yıldırım ve Şahin, 2019: 2530).

Liberal refah modelleri; sosyal yardımların temel seviyede olduğu, sosyal sigorta kapsamının seviyesinin düşük oranlı olduğu, sosyal yardımların temel seviyede olup bu yardımların gelir testine bağlandığı bir modeli ifade etmektedir (Gümüş, 2020: 106).

Liberal refah modelinde vatandaşların refahını sağlamaları kendi girişim ve çabalarına bağlı olup devlet bu bakımdan başvurulacak son merci olarak minimal bir faaliyet alanına sahiptir (Yıldırım ve Şahin, 2019: 2531)

Muhafazakar ya da Kıta Avrupası refah modelleri; yüksek seviyede sosyal harcama seviyesine sahip olan, bu harcamaları ağırlıklı emeklilik harcamalarına sosyal transferlerle gerçekleştiren, kamu istihdam seviyesinin düşük seviyede olduğu, erken emeklilik politikalarının yoğunlukla uygulandığı ve sosyal sigorta programlarının vergi yükünün ağırlıklı işverenlere yansıtıldığı ülkeleri ifade etmektedir (Gümüş, 2020: 108).

Sosyal Demokrat ya da İskandinav refah modelleri; evrensel ve eşitlikçi bir yapının gözetildiği, gelir garantisi ve tam istihdam politikasının sağlandığı bir sistemdir. Bu model; aile, kadın, erkek ve işgücü piyasasının desteklenerek yeniden dağıtımcı bir yapıya sahip sosyal güvenlik anlayışıyla sosyal harcamaların kamu gelirlerinden karşılanarak diğer refah modellerine göre daha üst seviyede refahın sağlandığı modeldir (Gümüş, 2020: 108).

Tablo 20. Esping Andersen'in Refah Devleti Modeli Sınıflandırması

Liberal Refah Devletleri	Muhafazakar (Kıta Avrupası Refah Devletleri)	Sosyal Demokrat (İskandinav) Refah Devletleri
ABD	Almanya	İsveç
Japonya	Fransa	Danimarka
İsviçre	İtalya	Norveç
Kanada	Avusturya	Finlandiya
Avustralya	Belçika	Hollanda

Kaynak: (Esping Andersen, 1990: 74) verileri yazar tarafından düzenlenmiştir.

Esping Andersen'in refah modeli ve sınıflandırmasının yetersiz olduğunu düşünen Leibfried, Petmesidou, Castles ve Ferrera gibi bilim insanları sosyal ve ekonomik gelişmişlik bakımından Güney Avrupa'daki ülkelerin Kuzey Avrupa Refah Modeli'nden ayrı bir şekilde incelenmesi gerektiğini ifade etmişlerdir (Kul Parlak, 2016: 121). Esping Andersen'in refah devletleri modeline alternatif bir sınıflandırma Leibfried (1992) tarafından geliştirilen Güney Avrupa ülkeleri Latin Bölgesi adıyla ayrı bir refah devleti modeli oluşturmuştur. Leibfried (1992), bu modelde aile ve dini yardımlaşmanın yoğunluğuna vurgu yaparak Portekiz, İspanya, Yunanistan'ı bu modele dahil etmektedir (Gümüş ve Tatlıyer, 2013: 6).

Leibfried'in modeline benzer bir sınıflandırma Ferrera (1996) tarafından yapılmış olup bu sınıflandırma *Güney Avrupa Refah Modeli'dir*. Ferrera (1996), Güney Avrupa

ülkelerinin sahip olduğu sosyoekonomik özelliklerden tarım toplumu olmalarına yaptığı vurguyla İtalya, Yunanistan, Portekiz ve İspanya gibi ülkeleri bu sınıfa koymaktadır (Ferrera, 1996: 20). Güney Avrupa Refah Modeli, kurumsal bir yapıdan yoksun ve vatandaşlarına yeterli sosyal imkan sağlayamadığı düşünülen ülkeler tarafından oluşturduğu belirtilmekle birlikte bu modele ait ülkelerde yüksek emekli maaşına sahip olanlarla düşük emekli maaşına sahip olanların bir arada yaşadığı ayrıca geleneksel aile ve dini sosyal yardımlaşmaların yoğunlukla gözlemlenmesine de vurgu yapılmaktadır (Tiyek ve Yertüm, 2016: 36). Güney Avrupa Refah modelinde gelir desteği sistemlerinde meslek grupları arasında yüksek kurumsal parçalı, sağlık uygulamalarında ise evrenselci bir kapsam söz konusu olup Türkiye'nin bu modele dahil olduğu belirtilmektedir (Kol, 2014: 140- 141).

Bilim insanların gerçekleştirdikleri araştırmalarda en sık kullandıkları ve benimsedikleri refah devleti sınıflandırmalarından biri Esping Andersen'in refah devleti sınıflandırmasıdır (Özmen, 2017: 604). Buna ek olarak Esping-Andersen'in Refah Modeli sınıflandırmasının refah devleti sınıflandırmalarında en fazla atfı alan çalışma olduğu belirtilmektedir (Şencal ve Ekinci, 2021: 270). Bu nedenle, emeklilik sistemlerindeki reform, değişim ve dönüşüm süreci sonrasında uygulamada bulundurulmuş emeklilik sistemleri incelenirken Esping-Andersen'in refah devleti modeli referans alınarak seçilen çeşitli ülkeler incelenecektir.

Emeklilik sistemlerinin ülkeler temelinde dikkate alınacak bir diğer refah devleti sınıflandırması ise Ferrera (1996) tarafından oluşturulan Güney Avrupa Refah Modeli'dir. Ferrera (1996) tarafından oluşturulan Güney Avrupa Refah modeli, İspanya, Portekiz ve Yunanistan'ın yanı sıra Türkiye'nin de ekonomik, siyasi ve kültürel açıdan benzerlik göstermesi sebebiyle dahil edildiği bir modeldir. Bu nedenle Güney Avrupa Refah Modeli referans alınarak seçilen bazı ülkelere ilişkin emeklilik sistemleri reform, değişim ve dönüşüm süreçleri sonrasında inceleme kapsamına alınacaktır. Ayrıca, Türkiye'de sosyal güvenlik ve emeklilik sistemlerinde gerçekleşen reformlar sosyal, kültürel ve ekonomik açıdan ayrımlar göstermesi nedeniyle Kuzey Avrupa ve Kıta Avrupa ülkelerinden ayrılmakla birlikte, benzer özelliklerin gözlemlendiği Güney Avrupa refah rejimine mensup ülkelerle benzerlik göstermektedir. Özellikle Güney Avrupa refah rejimine mensup ülkelerde gözlemlenen popülist girişimlerin de Türkiye ile benzerlik gösterdiği belirtilmekle birlikte Türkiye'nin Yunanistan, İtalya ve İspanya gibi

ülkelerle sistemlerin reformu konusunda da benzerlik gösterdiği ifade edilmektedir (Kul Parlak, 2017: 67).

2.4.1.1. ABD’de Kamusal Emeklilik Uygulamaları

ABD’de sosyal güvenlik sisteminin finansmanı iş sözleşmesiyle çalışan işçilerden aylık kazançlarının %6,2’sinin kesintisiyle, işverenlerin de her işçi için işçinin aylık kazancının %6,2’sinin ve bağımsız çalışanlardan beyan edilen aylık gelirin %12,4’ünün katkı payı olarak ödenmesiyle oluşturulmaktadır. ABD’de güncel emeklilik yaşı erkeklerde ve kadınlarda 66 olup 2027 yılına kadar kademeli olarak arttırılarak 67’ye çıkarılacaktır. Ayrıca erken emeklilik kapsamında en az 10 yıllık sigortalılık ve 62 yaş şartıyla bireylerin erken emekliliklerine imkan sağlanmaktadır (ISSA, 2018a: 262). Erken emeklilik kapsamına alınan bireyler 66 yaşına kadar %20 oranında bir kesintiyle kısmi emekli aylığı almaktadırlar (Tuncay ve Ekmekçi, 2017: 46).

Amerikan Sosyal Güvenlik Sistemi bireylere emekliliğin 70 yaşına kadar ertelenmesine olanak tanımaktadır. Buna göre, emekliliğini 70 yaşına kadar erteleyen bireyler ertelenen her yıl için daha fazla emekli aylığı almaya hak kazanmaktadırlar (Tuncay ve Ekmekçi, 2017: 46). Bu oran her ay için %0,67 olarak hesaplanmaktadır.

ABD’de emeklilik sistemi, emekli hak sahibinin en az bir yıllık evli olduğu 62 yaş ve üzerindeki eş için evli kalınan her yıl eş yardımı ödenmektedir. Emeklinin en az bir yıldan beri bakmakla yükümlü olduğu 16 yaşından küçük çocuklar için bakım olan her yıl (engellilik halinde süre sınırı olmamaktadır) ve 18 yaşından küçük evlenmemiş çocuklar için çocuk yardımı ödenmektedir (ISSA, 2018a: 263).

Ek Güvenlik Geliri ve Sosyal Yardım temelinde Yaşlılık Ek Gelir Yardımı kapsamında emekli hak sahibi ve eşine ayda 1.157 Amerikan Doları'na kadar ödeme yapılırken bir kişi için ayda 771 Amerikan Doları'na kadar ödeme yapılmaktadır. Eyaletler ve bölgeler kendi yetki alanlarında bu yardım miktarlarını değiştirebilmektedirler. Yardımlar yaşam maliyetindeki değişikliklere göre yıllık olarak ayarlanmaktadır (ISSA, 2018a: 264).

ABD’de bireysel emeklilik fonlarına ilişkin katılım gönüllülük esasına dayalı olmakla birlikte bu fonların finansmanı işveren ve sigorta mensubu birey tarafından

sağlanmakla birlikte ödenen sigorta primleri için bir üst sınır uygulaması ve 59,5 yaşından önce sistemden çıkılması durumunda vergi cezası uygulaması uygulanmaktadır (Alper, 2008: 15).

2.4.1.2. Japonya’da Kamusal Emeklilik Uygulamaları

Japon sosyal güvenlik sistemi her vatandaşını kapsayan ulusal sosyal sigorta sistemini uygulamakla birlikte bu sistemin yanında gönüllülük esasıyla sürdürülen özel sigortaların da yürütüldüğü bir sistemi sürdürmektedir (Tuncay ve Ekmekçi, 2017: 56).

Japonya’da uygulanan emeklilik sistemi iki katmanlı olup bunlardan ilki 20-59 yaş aralığındaki çalışan ya da çalışmayan bireyleri kapsayan Ulusal Emeklilik (National Pension) planı iken ikincisi ise özel ve kamu sektörü çalışanlarını kapsayan ve hükümetlerin sevk ve idare ettiği hem gelecekte emekli aylığı hem de çeşitli sosyal imkanlardan faydalanma olanağı sağlayan Çalışan Emeklilik Sigortası (Employee Pension Insurance) programıdır (Işık Erol, 2013: 53). Ulusal Emeklilik programı; serbest meslek mensupları, öğrenciler, çalışma hayatı dışında kalanları kapsarken çalışan kesimi Çalışan Emeklilik Sigortası kapsamaktadır. Ulusal Emeklilik, Japonya’da ikamet eden 20 ila 59 yaş arası bireyleri kapsamaktadır. Yurt dışında ikamet eden 60 ila 64 yaş arası bireyler ve 20 ila 64 yaş arasındaki Japonya vatandaşları için gönüllü katılım kapsamında sosyal sigorta uygulamalarına katılım mümkündür. Çalışan Emeklilik Sigortası, firmalarda çalışan 70 yaşından küçük sigortalı istihdam edilen kişileri kapsamaktadır. 70 yaş ve üstü çalışan kişiler için belirli koşullar altında gönüllü sigorta kapsamı uygulanmaktadır (ISSA, 2018: 130).

Doğum artış oranının azalması, ortalama yaşam beklentisi süresinin artması ve buna bağlı olarak yaşlı nüfus oranının artması Japonya’da 2000 yılında kamu emeklilik sistemine ilişkin reform ve dönüşümü zorunlu kılmıştır. Bu reform kapsamında emeklilik yaşının 60’tan 65’e çıkarılmasını öngören düzenleme hayata geçirilmiştir (Işık Erol, 2013: 54). Japonya’da uygulanan güncel emeklilik yaşı erkeklerde 62, kadınlarda 61 olup 2030 yılına kadar gerçekleştirilecek kademeli artışla hem erkekler hem de kadınlar için 65 olarak uygulanacaktır (ISSA, 2018b: 130, OECD, 2023c).

2.4.1.3. İsveç'te Kamusal Emeklilik Uygulamaları

İsveç Sosyal Güvenlik Sistemi, kazanca bağlı emeklilik sistemini uygulamaktadır. Eski sisteminde, 1937 yılı ve öncesinde doğan tüm çalışanlar ile kendi ad ve hesabına çalışanlar ile kazancı yıllık 43.300 kron ve üzerinde olanları kapsamaktadır. Yeni sistem ise 1954 yılı ve sonrasında doğan tüm çalışanlar ile kendi ad ve hesabına çalışanlar ile yıllık kazancı 19.247 kron ve üzerinde olanları kapsamaktadır. 1937 ile 1954 arasında doğanlar ise sisteme kademeli olarak geçirilmektedir (SGK, 2019: 136).

Sigortalılar, yaşlılık sigortası için vergilendirilen kazancının %7'sini katkı payı olarak sisteme kesinti şeklinde ödemektedir. National Determined Contributions (NDC) (Ulusal Belirlenmiş Katkı) payı kapsamında hesap değerinin %0,35'i idari giderler ve isteğe bağlı ölüm yardımları için toplanmaktadır. Kendi ad ve hesabına çalışanlar, sisteme katılım payı olarak vergilendirilen gelirinin %17,21'ini yaşlılık sigortası kapsamında öderken %0,70'ini ölüm yardımları için ve NDC kapsamında gelirlerinin %0,030'unu ödemek durumundadırlar. İsveç'te uygulanan kamusal yaşlılık sigortası yaşlılık aylığını gelir aylığı, primli aylık ve güvenceli aylıktan oluşmaktadır. Gelir aylığı, ömür boyu kazançlar, ortalama aylıklarda yapılan yıllık düzenlemeler, emeklilik dönemine ait ortalama yaşam beklentisi ve gelecekte beklenen ortalama maaş artışlarına göre belirlenir (ISSA, 2018c: 348-349). Primli aylık, sigortalı çalışanın kişisel hesabında biriken primlerinden oluşurken güvenceli emeklilik aylığı ise 1938 ve sonrasında doğmuş, en az 40 yıl İsveç ikameti bulunan ve kazanca bağlı emeklilikten yararlanmayan bekar emeklilere ödenen ödemeyi ifade etmektedir (SGK, 2019: 136).

İsveç, 16 yaşından 64 yaşına kadar 40 yıl İsveç'te ikamet etme ve işgücü piyasasında kalma şartıyla birlikte bireylere 65 yaşında emeklilik imkanı sunmaktadır (ISSA, 2018c: 349). Ayrıca, 61-64 yaş arasındaki bireylerin belirli kesintilerle kısmi emekliliğe geçiş imkanı da bireylere sunulmaktadır (Tuncay ve Ekmekçi, 2017: 52).

2.4.1.4. Danimarka'da Kamusal Emeklilik Uygulamaları

Danimarka'nın sistem tipini ise evrensel ve sosyal sigorta sistemi şeklinde nitelendirilmektedir. Sistemin finansını ise sigortalı olarak istihdam edilenler, kendi ad ve hesabına çalışanlar işverenler ve devlet sağlamaktadır. Sigortalı olarak çalışanlar çalışma saatleri sayısına bağlı olarak ayda 31,55 ile 94,65 Kron prim kesintisi

ödemektedirler. Bağımsız çalışanlar sisteme aylık olarak 284 Kron ödemektedirler. İşverenler ise istihdam ettikleri çalışanın çalışma saatlerine bağlı olarak 63,10 ile 189,35 Kron ödeme yaparak sisteme dahil olmaktadır. Devlet evrensel sistemin tüm maliyetini üstlenmektedir (ISSA, 2018d: 93-94).

Danimarka, ulusal temel emeklilik aylığından hak kazanılması şartını herkes için eski sistemde 65 yaş olarak düzenlerken, 2019-2022 yılları arasında 67'ye yükseltmiş, 2030'da 68'e yükselterek nihai olarak 2048' kadar 74 yaşına yükseltmeyi amaç edinmiştir (ISSA, 2018d: 93, OECD, 2023b). Buna ek olarak, Danimarkalı olanların 15-65 yaş aralığında ülkede en az 3 yıl, yabancıların ise en az 10 yıl ikamet etme şartını aramaktadır. Tam emekli aylığı alınması için kişilerin 15-65 yaş aralığında en az 40 yıl ikamet şartı söz konusudur. 40 yıldan az süresi olanların emekli aylıkları görece daha az şekilde ödenmektedir. Danimarka'da emeklilik sonrası bireyin istihdama devam etmesi hem teşvik edilmektedir (ISSA, 2018d: 93).

Danimarka emeklilik sisteminde ulusal temel emeklilik aylığı uygulamasının yanında uygulanan ATP olarak anılan İşgücü Piyasası Ek Aylık Sistemi isimli uygulama söz konusudur. Bu uygulama ile mesleki hayatı boyunca sigortalının sisteme ödediği katkı payı ile ilişkilendirilerek 2019'a kadar 65, sonrasında ise 67 yaş şartıyla uygulanmaktadır (SGK, 2019: 75, OECD, 2023b).

2.4.1.5. Birleşik Krallık'ta Kamusal Emeklilik Uygulamaları

Birleşik Krallık emeklilik sistemi, iki ana basamaktan oluşmaktadır. Bu basamaklardan ilki, tüm çalışma hayatının esas alındığı maktu oranlı emeklilik sisteminden oluşurken ikinci basamak ise bireylerin istekleri uyarınca dahil oldukları ve kazanca bağlı olan (ASP) modelidir. Ayrıca mesleki emeklilik uygulamaları, bireysel emeklilik planları ve özel sigortalar bu iki ana basamağa ek olarak sistemde uygulanmaktadır (Ezer, 2016: 107).

Tablo 21. Birleşik Krallık Emeklilik Sistemi

Devlet Emekliliği		Mesleki Emeklilik		Özel Sigortalar ve Bireysel Emeklilik Planları
Temel Aylık (Basic State Pension-BSP)	İkinci Basamak (Ek) Aylık (Additional State Pension)	2008 yılında yasalaşan Emeklilik Kanunu'na istinaden devlet destekli uygulamalarına (Ulusal İstihdam Tasarruf Güveni) ek olarak özel uygulamalar da bulunmaktadır.		Paydaş Emeklilik (Stakeholder Pension)
Herkesin zorunlu olarak dahil olduğu maktu aylık sistemi.	(ASP)			Bireysel Grup Emekliliği (Group Personal Pensions)
				(Self-Saving Personal Pension)

Kaynak: (Ezer, 2016: 107) verileri yazar tarafından düzenlenmiştir.

Tablo 21, Birleşik Krallık'ta uygulanan emeklilik sistemine ilişkin verileri belirtmektedir. Temel (maktu) aylık (BSP) sistemine tüm çalışanlar ile gönüllü sigortalılar dahildir. Bu sistemde, 2016 yılına kadar erkekler 65, kadınlar ise 63 yaşında emekliliğe ayrılmaktaydı. Yaş sınırı her 2016-2018 yılları arasında her iki cinsiyet için de 65'e sabitlenirken 2019-2020 arasında 66'ya yükseltilmiş olup 2026-2028 arasında ise 67'ye yükseltilmesi planlanmaktadır. Yaş şartına ilişkin uygulamaların yanında sigortalının emeklilik hakkına erişebilmesi için en az 30 hizmet yılı sigortalı olarak çalışıp, prim ödemesi ve gelir üzerinden vergi ödemesi gerekmektedir (Ezer, 2016: 107, ISSA, 2018e: 377, OECD, 2023b).

İkinci Basamak (Ek) Aylık (ASP) sistemi, hizmet sözleşmesi kapsamında istihdam edilen bireylerin bazı durumlarda ASP kapsamına alırken kendi ad ve hesabına çalışan bağımsız çalışanlar bu kapsama alınmamaktadır. Bu sistemde uygulanan emeklilik şartları BSP ile aynı olmaktadır. Ek olarak, 2019 itibarıyla yıllık kazanç alt sınırının 6.032 Sterlin ve altında olanlar, işyeri emeklilik planı ya da bireysel emeklilik planından dolayı ek kamusal emeklilikten vazgeçilmiş olması diğer şartlardır (SGK, 2019: 55).

Mesleki Emeklilik uygulamaları ise belediye, hastane, okul, itfaiye ya da kolluk kuvvetleri gibi kurumlarda çalışanları kapsayan bir sistem olmakla birlikte işverenlerin çalışanları için sunabileceği bir emeklilik planıyla uygulanan mesleki emeklilik sistemini ifade etmektedir (SGK, 2019: 55).

BSP ve ASP uygulamaları emeklilik yaşına 06.04.2016 tarihinden sonra erişenler için uygulanmamaktadır. Bu tarihten itibaren Yeni Kamusal Emeklilik (New State Pension) (NPS) uygulamaya konulmuştur. Bu sistem emeklilik yaşına 06.04.2016 ulaşanları kapsamakla birlikte emeklilik yaşını 2018-2020 yılları arasında 65'ten 66'ya

yükseltmiş olup 2026-2028 yılları arasında da 67'ye yükseltmeyi hedeflemektedir (SGK, 2019: 55, OECD, 2023b). Bu bakımdan NPS, APS ile benzerlik göstermektedir. NPS, BSP'den farklı olarak sigortalılık süresini 30 yıldan 35 yıla çıkarmıştır (Ezer, 2016: 110).

2.4.1.6. Almanya'da Kamusal Emeklilik Uygulamaları

Almanya'da uzun vadeli sigorta kolları 2011 yılında gerçekleştirilen Reister Reformu sonrasında devletin sevk ve idare ettiği kuşaklararası dağıtım modeli (pay as you go) ve zorunlu bir sosyal sigorta programı olarak uygulanmaktadır. Dağıtım modeli, bir referans dönemi içinde toplanan gelirin aynı referans dönemindeki giderlerin karşılanmasında kullanılmasını belirtmektedir. Bu model, aktif nüfustan toplanan gelirin emeklilere transfer edilmesi bakımından kuşaklar arası dayanışma sağlamaktadır. Zorunlu devlet sigortası tamamlayıcı nitelikteyken gönüllülük esasına dayalı şirket temelli emeklilik sistemleri ve Reister Reformu'nun vergi iadesi teşvikiyle sunduğu bireysel emeklilik sistemleri de uygulamada bulundurulmaktadır (Duman, 2014: 56-58).

Almanya'da emeklilik sistemin sürdürülmesinde ihtiyaç duyulan gelir kaynağı nesiller arası dayanışma anlayışı çerçevesinde sigortalı işçi, kendi işinin patronu olan kendi ad ve hesabına çalışanlar, işveren ve devlet tarafından oluşturulmaktadır. Sigortalı işçi; sosyal sigorta kapsamına 850 Euro'nun üzerindeki aylık kazançların %9,3'ünün kesilmesiyle alınırken 850 Euro'ya kadar aylık kazançlar için azaltılmış katkı payı uygulamasıyla ve 450 Euro'ya kadar aylık kazançlar için gönüllü katkılarla kapsama alınmaktadırlar. Sigortalı işçiler, sosyal yardım ve hizmetler için bir katılım payı ödenmemektedirler Kendi ad ve hesabına çalışanlar için sosyal sigorta kapsamına giriş bireyin aylık sigortalı gelirin %18,6'sının kesintiye tabi tutulup fona aktarılmasıyla sağlanmaktadır. Aylık minimum katkı tutarı 83,70 Euro'dur. Kendi ad ve hesabına çalışanlarda aylık azami katkı payı serbest meslek sahibi tarafından seçilen sigorta türüne bağlı olarak 1.209 Euro'ya da sabit oranlı olarak 566,37 Euro'dur. Kendi ad ve hesabına çalışanlar sosyal yardım ve hizmetler için bir katılım payı ödemektedir. İşverenlerin sosyal sigortalara katılımı ise çalışan işçinin aylık bordrosunun %9,3'ünün ödemesi şeklinde gerçekleşmektedir. Primlerin hesaplanmasında alt sınır olmamakla birlikte üst sınır 78.000 Euro'dur. Devlet katkısı ise belirli yardımların maliyetlerinin sübvansede edilmesi ile birlikte katkı paylarının ödenmesi şeklindedir (ISSA, 2018f: 132). Sosyal

yardım ve hizmetlerde toplam maliyete devlet katlanmaktadır. Kazanç tutarları, altı aylık periyotlarla enflasyon verilerine göre güncellenmektedir (ISSA, 2018f: 132).

Almanya, emeklilik sisteminde emeklilik yaşı erkekler ve kadınlar için 65 yaş ve 7 aylıkken bu yaş haddi 2023 ile 2029 yılları arasında 67'ye yükseltilecektir (SGK, 2019: 38, OECD, 2023b). Buna ek olarak bireylerin en az 45 yıl sigorta primi ödemiş olmalı emeklilikte uygulanan yaş şartının yanında koşulan sigortalılık süresini ifade etmektedir. Almanya, bireylerin 2029 yılından itibaren 67 yaşına yükseltilecek olan erken emeklilik uygulamasını hali hazırda 63 yaş ve 35 yıllık katkı payı ödenmesi şartıyla uygulamaktadır (ISSA, 2018f: 132-133).

2.4.1.7. Fransa'da Kamusal Emeklilik Uygulamaları

Fransa, emeklilik sistemlerinde yaş, sigortalılık süresi ve aylık hesaplama esaslarının hesaplanması hususlarında 1994 yılından beri süregelen bir reform sürecini izlemektedir. Fransa genel sosyal sigorta programı, sosyal güvenlikten sorumlu Dayanışma ve Sağlık Bakanlığı ile Ekonomi Bakanlığı uhdesinde, işçi ve işveren temsilcileri tarafından idare edilen, sigorta riskleri üzerinden oluşturulmuş yerel, bölgesel ve ulusal kurumlar tarafından sevk ve idare edilmektedir. Sistemin finansı; kazançlardan kesilen sigorta primleri, vergiler, transferler ve devlet katkısından oluşmaktadır. Fransa, yaşlılık sigortası kapsamına ticaret ve sanayi alanındaki tüm çalışanları, tarımda ücretli çalışanları, bağımlı eşleri, engelli bir aile üyesine bakan işsizleri ve yurt dışında çalışan Fransız vatandaşlarını yaşlılık sosyal sigorta kapsamına dahil ederken madencilere, demiryolu işçilerine, kamu sektörü çalışanlarına, gemicilere ve tarım dışı serbest meslek mensuplarına özel yasalar uygulamaktadır. Sistem sosyal sigorta haricinde zorunlu tamamlayıcı emeklilik sigortasını ve özel tamamlayıcı emeklilik sigortasını da içermektedir. (SGK, 2019: 98-100).

Fransa'da emeklilik sistemi sigortalı çalışan, işveren ve devlet katkılarıyla finanse edilmektedir. Sosyal sigorta temelinde sigortalı çalışan işçilerin bordrolarından %6,9 yaşlılık, %0,35'i hayatta kalma ödeneği kesintisi yapılırken işverenden ise %8,55'i yaşlılık sigortası, %1,85'i ise hayatta kalma ödeneği olarak kesilmektedir. Zorunlu tamamlayıcı emeklilik sigortası kapsamında bu oranlar işçiden %3 ile %8, işverenden ise %4,65 ile %12,75 aralığında prim ödemeleri söz konusudur (ISSA, 2018g: 120-121).

Fransa’da emeklilik yaşı 2018 yılında 63 olarak uygulanırken güncel uygulanan tam emeklilik yaş sınırı 67’dir (ISSA, 2018g, 120; OECD, 2023b). Sigortalı bireyler tam emeklilik şartını yerine getiremediğinde kısmi emeklilik kapsamına alınmaktadır. Ayrıca en az üç çocuk yetiştiren emekliye çocuk yardımı ödemesi yapılmaktadır (SGK, 2019: 100).

2.4.1.8. İtalya’da Kamusal Emeklilik Uygulamaları

İtalya da yaşanan ekonomik krizler, demografik yapıdaki yaşlanma eğilimi ve işsizlik gibi sorunlar neticesinde kamusal emeklilik sistemlerinde reforma giderek uyguladığı cömert dağıtım yöntemlerinde bir dönüşüm uygulama yolunu seçmiştir. Nitekim de 1990’larda başlayan reformist girişimler İtalya’nın 2019 yılında emeklilik yaşını erkeklerde ve kadınlarda 67 olarak belirlemesiyle sonuçlanmıştır (Kul Parlak, 2017: 83-86).

İtalya’da uzun vadeli sigorta kollarında Kavramsal Tanımlanmış Katkı Programı (Notional Defined Contribution) (NDC) ve sosyal sigorta sistemi uygulanmaktadır. Bu sistem tüm çalışanları kapsamaktadır. İş akdiyle çalışan bireyler ile herhangi bir emeklilik fonuna dahil olmayan özel mesleki çalışması olanlar için gönüllülük esasına dayalı sigorta uygulamaları gerçekleştirilmektedir. Özel sektör sigorta şirketleri ve fonları kamu sektörü işçilerini ve kendi ad ve hesabına çalışanları kapsamaktadır (SGK, 2019: 140).

Uzun vadeli sigorta kolları için sigortalılar brüt kazançlarının %9,19’unu sisteme katkı payı öderken kendi adına çalışan serbest meslek mensupları gelirlerine göre %24 ile %34,23 arasında katkı payı ödemektedirler. İşverenler ise işçinin brüt ücretinin %23,81 kadarını katkı payı olarak ödemektedir (ISSA, 2018h: 191-192).

İtalya’da emeklilik yaşı 66 yıl 7 aylık olma şartı 2019 itibarıyla erkekler ve kadınlarda 67 olarak uygulanmaktadır. Buna ek olarak erkek ve kadınların en az 20 yıllık ödenmiş ya da borçlanılmış prim ödeme gün sayısına sahip olunması gereklidir. Fakat 62 yaşına gelen erkeklerin 42 yıl 6 ay sigorta primi ödemesi şartıyla, 62 yaşına gelen kadınların 41 yıl 6 ay prim ödemesi şartıyla etken emekli olabilmektedirler (ISSIA, 2018h: 192). İtalya, emeklilik yaşını 2048 yılına kadar kademeli artışla birlikte 71’e çekme hedefindedir (OECD, 2023b).

2.4.1.9. İspanya’da Kamusal Emeklilik Uygulamaları

İspanya, 1995 yılında uygulamaya konan *Toledo Paktı* kapsamında primli ödemeleri azaltıp, primsiz yardımları arttıran bir uygulamaya yönelmiştir. Fakat ortaya çıkan ekonomik kriz ekonomik büyümeyi olumsuz etkilemiş, işsizlik oranını arttırmış ve tüm bu gelişmeler kamusal emeklilik sistemini sürdürülemez hale getirerek özellikle emeklilik yaşının üst seviyelere çekilmesini içeren reformu kaçınılmaz hale getirmiştir (Özmen, 2017: 613).

İspanya sosyal güvenlik sistemi, Güney Avrupa Refah modelinin en net özelliklerini yansıtmakla birlikte sosyal güvenlik sisteminin tam olarak gelişim gösteremediği ve sistemin tüm vatandaşlar yerine çalışanlar ve ailelerinin korunması üzerine inşa eden çoklu ve parçalı bir yapıyı sergilemektedir. (Kul Parlak, 2016: 125). Ailenin sosyal korumada temel aktör olarak değerlendirildiği sistemde cömert emeklilik yardımları öne plana çıkmaktadır. Sosyal yardımlar ise geri planda kaldığı bu sistemde finansmanın vergilerle sağlandığı Beveridge modeline dayandığı belirtilmektedir (SGK, 2019: 126).

İspanyol sistemi sosyal sigorta uygulamasıyla sanayi, ticaret ve hizmet sektörlerindeki 11 meslek sınıfına göre çalışanlar ile birlikte belirli koşullar altında çalışan tarım işçileri ve ev işçilerini kapsamaktadır. Sosyal sigorta uygulamalarında sigortalı olarak çalışırken işten ayrılan sigortalılar için gönüllü teminat uygulaması söz konusudur. Kamu sektörü çalışanları, askeri personel, kendi ad ve hesabına çalışan serbest meslek sahipleri, denizciler ve kömür madencileri için özel sistemler uygulanmaktadır (ISSA, 2018i: 2018).

İspanyol emeklilik sistemi; kamusal emeklilik, gönüllü mesleki emeklilik ve gönüllü katılım esasına dayanan bireysel emeklilik sisteminden oluşan 3 ayaklı bir sistemden oluşmaktadır. Kamusal emeklilik; primli sistemi ifade eden, sigortalıların gelirlerinin kendisinden %4,7’si, işverenden ise %23,6’sının kesilmesiyle finanse edilen bir sistem olma özelliğini göstermektedir (SGK, 2019: 126). İspanya’da emeklilik ve emekli aylığı almaya dair çeşitli niteliksel koşullar söz konusudur. Bireylerin 65 yaş ve 6 aylık olması ve son 15 yılda en az 2 yıl katkı payı ödemesinin olmasıyla birlikte en az 15 yıllık katkı payı ödeme şartıyla emekliliğe erişebilmeleri söz konusudur. Yaş sınırı 2027 yılında 67 olarak sabitlenecektir. Tam emekli maaşının alınabilmesi için toplamda 35 yıl

6 aylık katkı payının ödenmiş olması gerekmektedir. Bu şart 2027 yılında 37 yıla çıkarılacaktır. 65 yaşında olup 36 yıl 6 aylık primin ödenmiş olması da emekliliğe olanak tanımakla birlikte bu süre 2027 yılında 38 yıl altı aya çıkarılacaktır (ISSA, 2018i: 338).

2.4.1.10. Portekiz’de Kamusal Emeklilik Uygulamaları

Portekiz’in sosyal güvenlik sistemi yaşlılık, malullük ve ölüm sigorta kollarını içeren uzun vadeli sigorta kollarında sosyal sigorta ve sosyal yardım sistemlerini kullanmaktadır. Sosyal sigorta sistemi, tüm çalışanlar ile yıllık brüt geliri uygulamadaki sosyal yardım miktarından 6 kat ve üzerinde olan kendi ad ve hesabına çalışanları kapsamaktadır. Sosyal destek sistemi ise sosyal sigorta sistemine girmeyen tüm vatandaşları kapsamaktadır. Gönüllülük esasına dayalı sigorta sistemleri de uygulamada olup yıllık brüt geliri sosyal yardım miktarının 6 katına kadar olan bağımsız çalışanlar ile primli sistem dışında kalan herkes bu kapsama dahil edilmektedir. Bu temelde dansçılar, gemi çalışanları, sivil havacılık personeli, balıkçılar, tersane işçileri ve madenciler özel sigorta sistemlerine dahil edilmektedirler (SGK, 2019: 178).

Portekiz Sosyal Güvenlik Sistemi; yaşlılık, malullük ve ölüm gibi uzun vadeli sigorta kollarına ilişkin sigorta primlerinin finansmanını sigortalı çalışanların brüt kazançlarının %11’ini katkı payı kesintisiyle sağlamaktadır. İşverenler ise çalışanın brüt ücreti üzerinden %23,75’lik bir katılım payı ödemesi gerçekleştirmektedir. Bu oranlar bağımsız çalışanlar için gelirlerinin %29,6 oranı üzerinden sağlanmaktadır (ISSA, 2018j).

Portekiz’de bireyler erkeklerde ve kadınlarda 66 yaş ve dört ay olup 15 takvim yılı sigorta priminin ödemiş olması koşuluyla emekli olabilmektedirler. 60 yaş ve en az 40 yıl sigorta primi ödeme şartıyla kesintili emekli aylığı üzerinden erken emeklilik imkanı sunulmaktadır. 60 yaşındaki madenciler, denizciler, balıkçılar, hava trafik kontrolörleri, dansçılar ve liman işçileri gibi bazı işçiler en az 15 takvim yılı sigorta primi ödeyerek daha erken emekli olabilmektedirler. Normal emeklilik yaşı ortalama yaşam süresindeki artışa göre yıllık olarak ayarlanmaktadır. Emeklilik sonrası istihdam sonra etmektedir (ISSA, 2018j: 288). Portekiz, emeklilik yaşını 2027 yılından itibaren erkeklerde ve kadınlarda 68’e çıkarmayı hedeflemektedir (OECD, 2023b).

Portekiz, şayet 66 yaş ve üzerinde olup uygulanan sosyal sigorta sistemi kapsamında herhangi bir hak edimine erişememiş vatandaşlarına gelir testi şartıyla sosyal

yaşlılık aylığı imkanı sunmaktadır. Sosyal yaşlılık aylığı, dönemin enflasyon gibi ekonomik parametrelerinin göz önünde bulundurulmasıyla birlikte 6 aylık periyotlarla belirlenmektedir (SGK, 2019: 180).

2.4.1.11. Yunanistan’da Kamusal Emeklilik Uygulamaları

Yunanistan’da 1990’lı yılların başında meydana gelen ekonomik kriz ve politik süreçlerdeki dalgalanmalar sosyal güvenlik sisteminde sosyal harcamaların kısılması yönünde bir reformun hayata geçirilmesine neden olmuştur. Yunanistan’da gerçekleştirilen bu reformun en önemli sebeplerinden biri de emekli aylıklarının finansal açıdan önemli bir boyuta ulaşmasıdır ve gelecekte çok daha fazla artacağı tahmin edilmesidir. Bu tahminin en önemli nedeni ise Yunanistan’da geçmiş yıllarda uygulanmış olan erken emeklilik politikaları olarak gösterilmektedir. 2000’li yıllar ise Yunanistan’ın özellikle emeklilik yaşının arttırılması ve emeklilik sistemine dair katkı yılının arttırılması şartıyla Yunanistan, AB ve Uluslararası Para Fonu arasındaki konsorsiyumla 145 milyar ABD Doları tutarındaki bir anlaşma sağlanmıştır (Özmen, 2017: 611). Bu bakımdan Yunanistan’ın yaşadığı ekonomik krizler ve politik zemindeki belirsizlik hususlarının Türkiye ile benzerlik gösterdiğini belirtmek gerekmektedir.

Yunanistan’ın sosyal güvenlik sistemi tüm vatandaşların kapsama alındığı evrensel sistem, prim temelli sosyal sigorta sistemi ve sosyal yardım sistemlerinden oluşmaktadır. Sistemin finansmanı dağıtım yöntemine göre gerçekleştirilmektedir (Kul Parlak, 2016: 132). İş sözleşmesine bağlı çalışanlar ve tarım dışı bağımsız çalışanlar sosyal güvenlik kapsamına dahil edilirken doktorlar, mimarlar, tarım işçileri, noterler, kamu işçileri, dişçiler, operatörler ve gemi çalışanları gibi kesimlere özel sigorta sistemleri uygulanmaktadır. İsteğe bağlı sigortalılığın mümkün olduğu sistemde yaşlılık, malullük ve ölüm sigortası evrensel sistem temelinde uygulanmaktadır (SGK, 2019: 200).

Yunanistan’ın sosyal güvenlik sisteminde sistemin finansını sigortalı olarak çalışan işçilerden gelirin %6,67’sinin, işverenlerden işçinin aylık ücret bordrosunun %13,33’ü katkı payı olarak sisteme aktarılmaktadır. Şayet ağır işlerde çalışılıyorsa bu işçiler için bu oran %18,41 ile %23,16 arasında değişmektedir. Bağımsız çalışanlardan ise aylık gelirlerinin %20’sinin katkı payı olarak kesilmesi ve sisteme aktarılmasıyla sağlanmaktadır (ISSA, 2018k: 142).

Yunanistan’da emeklilik koşulları; evrensel sistem için erkeklerde ve kadınlarda en az 67 yaşında olmak ve en az 15 yıl Yunanistan’da ikamet etmiş olmayı fakat tam yaşlılık aylığı için 40 yıllık ikameti şart koşmaktadır. Sosyal sigorta kapsamında emekli olabilmek için erkeklerde ve kadınlarda en az 62 yaşında olup en az 12.000 prim ödemek veya en az 15 yıl prim ödemek gereklidir. Şayet 01.01.1993 yılından önce sigorta kapsamına girilmiş ise 67 yaş ve en az 4.500 gün prim ödeme şartı ya da 62 yaş ve en az 7.500 prim ödeme şartı uygulanmaktadır. Sosyal yardım sistemi kapsamına girilebilmesi için gelir testine bağlı olarak erkeklerde ve kadınlarda en az 65 yaşında olmak gereklidir (ISSA, 2018k: 142-144).

2.4.2. Bazı Avrupa Ülkelerinde Kamusal Emeklilik Reformları, Değişim ve Dönüşüm

Emeklilik sistemlerine ilişkin gözlemlenen reform, değişim ve dönüşüm süreçleri Avrupa’da yer alan diğer bazı ülkelerde de önem arz etmektedir. Bu önemin ana nedeni bu ülkelerin bir geçiş ekonomisi özelliği göstermelerinden kaynaklanmaktadır. Geçiş ekonomisi, devlet kontrolü altında bulunan bir ekonomik yapının liberalleşmenin etkisiyle serbest piyasa ekonomisine geçişini ifade etmekle birlikte bu kavram 1980’li yıllardan itibaren Doğu Avrupa, Orta Asya, Baltık ve Doğu Asya ülkelerini belirtmek üzere kullanılmaktadır (Eyidiker, 2020: 15). Polonya ve Macaristan gibi ülkeler Doğu Avrupa’nın geçiş ekonomisine sahip Avrupa Birliği ülkeleri olarak örneklenmektedir (Yazıcı, 2009: 117). Bu nedenle, geçiş ekonomilerine sahip ülkelerde emeklilik sistemlerine yönelik gerçekleşen reform, değişim ve dönüşüm süreçlerine değinebilmek adına Polonya ve Macaristan gibi ülkelerin incelemesi gerçekleştirilmiştir.

Polonya emeklilik sistemlerine ilişkin reform süreçleri öncesinde sistemi geleneksel sosyal sigorta esaslarına göre sevk ve idare eden bir ülke özelliği belirtmektedir. Ancak emeklilik sisteminde gerçekleştirilen reformlarla birlikte sistemin finansmanının tamamıyla bütçeye dayandırılması yerine emeklilik fonlarının oluşturularak mevcut katkılara ek olarak yatırım araçlarının da belirli katkılar oluşturacağı bir sisteme geçilmiştir (Yakar, 2005: 450). Polonya’nın geleneksel sigortacılık esasına istinaden sürdürdüğü emeklilik sisteminde sosyal sigorta harcamalarının GSYH’deki payının artması, sosyal sigorta harcamalarının bütçe

açıklarına ve transferlerine neden olması ile ortalama yaşam beklentisi süresinin artmasıyla bozulan aktüeryal denge sistemsal bir reformu zorunlu kılmıştır.

Polonya'nın emeklilik sistemi gerçekleştirilen reform sonrası üç ayaklı bir modeli ifade etmektedir. İlk ayak, katılımın zorunlu olduğu ve devlet tarafından sosyal sigortalar kurumları aracılığı ile yürütülen ayaktır. İlk ayak, dağıtım sisteminin *Pay As You Go (PAYG)* uygulandığı bir sistemdir. İkinci ayak, katılım paylarının yarısının çalışan, yarısının ise işveren tarafından ödendiği zorunlu katılımın olduğu ve özel sigorta şirketlerinin idare ettiği eklemidir. İkinci ayak, fonlama yönteminin kullanıldığı ayaktır. Üçüncü ayak ise katılımın gönüllülük esasına dayandırıldığı ve katılım primlerinin özel şirketlerce sevk ve idare edildiği bireysel emeklilik uygulamalarını içermektedir. Üçüncü ayakta da fonlama yöntemi uygulanmaktadır (Uğur, 2010: 291). Böylelikle ilk ayakta uygulanan dağıtım yöntemi geleneksel sigorta uygulamalarında uygulanan finansman yöntemini ifade ederken ikinci ve üçüncü ayakta uygulamaya konulan fonlama yöntemi reform sonrası dönüşümü hayata geçirmiştir.

Macaristan'da gözlemlenen emeklilik reformları da hem reformun uygulanmaya başlandığı tarih hem de öngörülen model bakımından Polonya'ya benzerlik göstermektedir. Macaristan'da 1998 yılında yürürlüğe konulan emeklilik sistemi Polonya'da uygulamaya konulan üç ayaklı modele benzerlik göstermektedir. İlk ayağı, katılım payları ve vergilerin finanse ettiği emekli aylığı oluşturmaktadır. İkinci ayağı zorunlu katılım esasına dayanan ve ağırlıklı işverenlerin katkılarıyla ve kısmen de çalışanların katkılarıyla dağıtım yöntemiyle finanse edilen kısım oluşmaktadır. Üçüncü ayakta, tümüyle çalışanların katılım payından oluşan ve katılımın zorunlu olduğu bireysel emeklilik hesaplarına dair fonlar uygulanmaktadır. Dördüncü ayakta ise katılımın gönüllülük esasına dayanan bireysel emeklilik fonlarından oluşmaktadır (Uğur, 2010: 294, Çalışır, 2023: 356).

Polonya ve Macaristan emeklilik sistemlerine ilişkin gerçekleşen reform ve dönüşüm süreçleri özellikle Latin Amerika ülkelerinde gözlemlenen ve sistemin doğrudan özelleştirilmesini öngören düzenlemelerin yanında sistemi salt bir özelleştirme sürecine tabi tutmaktan ziyade özel sektörün de sisteme dahil edilmesini ifade etmektedir. Bu bakımdan dönüşüm Türkiye ile benzerlik oluşturmaktadır. Bu bilgilerin yanı sıra emeklilik sistemlerine ilişkin özel fonların sisteme dahil edilmesi bireylere yaşlılık

dönemine yönelik tasarruflar oluşturup aynı zamanda bu fonlarla ekonomilerin gelişmesi açısından kaynak oluşturulması hedefi de Türkiye ile benzerlik göstermektedir.

Polonya ve Macaristan'ın emeklilik sistemlerinde yaşanan reformlara dair değinilmesi gereken bir husus da tersine emekliliktir. Polonya, emeklilik sistemlerini 1990'ların sonunda özelleştirerek sistemde bir değişikliğe gitmiştir. Ancak sistem ekonomik açıdan sürdürülememiş ve 2011'de kamusal emeklilik sistemine geçiş yaşanmıştır. Polonya'da özelleştirilen emeklilik sistemi, kamusal sosyal sigorta sistemi, zorunlu katılımın olduğu özel emeklilik hesapları ve gönüllü katılımın olduğu özel emeklilik hesapları olmak üzere üç ayaklı bir sistemden oluşmaktaydı. Bu bağlamda, özel sigorta şirketlerinin emeklilik sistemlerinde aktif rol oynaması benimsenmiştir. Fakat sistem ekonomik sürdürülebilirliğin sağlanamaması sonucu tersine emeklilik olarak adlandırılan kamusal emeklilik sistemine geçiş gerçekleşmiştir (Çalışır, 2023: 357).

Macaristan emeklilik sistemi, 1990'lara kadar Bismarck Sistemi çerçevesinde sevk ve idare edilmiştir. Macaristan'da 1998 yılında gerçekleştirilen reformla emeklilik sistemi özelleştirilmiştir. Özelleşen sistem, sisteme sağlanan katılım payları ve vergilerle finansı sağlanan emekli aylığı, çalışanların zorunlu katılımından oluşan kamusal sosyal sigorta sistemi, özel sigortacılık temelli zorunlu katılım esaslı bireysel emeklilik ve özel sigortacılık temelli gönüllü katılım esaslı bireysel emeklilik sistemi olmak üzere dört ayakta oluşmaktadır. Fakat özelleştirilen emeklilik sistemi Polonya'ya benzer şekilde ekonomik krizler ve idari sorunlar başta olmak üzere çeşitli nedenlerle sürdürülememiş, 2010 yılından itibaren yapılan değişikliklerle erken emeklilik uygulamalarından vazgeçilerek ve emeklilik yaşı kademeli olarak yükseltilerek kamusal emeklilik sistemine geri dönmüştür (Çalışır, 2023: 356). Bu bağlamda, emeklilik sistem ve uygulamalarında tersine dönüşüm ortaya çıkmıştır.

Gerek Polonya, gerekse de Macaristan'da gözlemlenen tersine emeklilik süreçleri emeklilik sistemlerinin özelleştirilmesinin başında savunulan yüksek emekli aylıkları vaadinin sağlanamaması, özel sigorta şirketlerinin etkinlik sorunu, emeklilik sisteminde kapsamın istenen düzeye erişilmemesi ve mali açıdan ortaya çıkan sorunlar gibi nedenlerle sistemin terse dönmesine neden olmuştur. Dolayısıyla, sisteme dair tersine emeklilik şeklinde bir reform sürecinin izlenmesi ortaya çıkmıştır.

2.4.3. Bazı Latin Amerika Ülkelerinde Kamusal Emeklilik Reformları, Değişim ve Dönüşüm

Son yıllarda yaşanan sosyoekonomik gelişmeler dünya genelinde çoğu ülkenin sosyal güvenlik ve emeklilik sistemlerinde reform süreçlerini izlenesi ile bu açıdan bir değişim ve dönüşüm sürecine girmesini gerektirmiştir. Doğum artış hızı oranındaki azalma, ortalama yaşam beklentisi süresinin artması, genç nüfus oranının azalması ve yaşlı nüfus oranının artması gibi demografik yansımalar dönüşümü zorlayan sosyal nedenler olarak gözlemlenmektedir. Bu durumla bağlantılı olarak yaşlılara/emeklilere yönelik gerçekleştirilen sosyal koruma harcamalarının artması değişim ve dönüşümün ekonomik nedenlerini oluşturmaktadır.

Ekonomik krizlerin refah devletlerinde ortaya çıkardığı ekonomik problemleri ortadan kaldırmaya yönelik kurtuluş reçetesi niteliğinde düşünülen ve 1980'li yıllardan itibaren dünya genelinde yayılım gösteren neoliberal ekonomik politikalar özellikle 1990'lı yıllarda sosyal güvenlik ve emeklilik sistemlerinde özelleştirme yönelimli reformların gözlemlenmesine neden olmuştur. Gözlemlenen bu reformlar yoğunlukla sağlık sistemleri ile emeklilik sistemlerinin birbirinden ayrılması ve emeklilik sistemlerinin özelleştirilerek özel şirketlerce bir fon üzerinden sürdürülmesini içermektedir (Meryem ve Kıroğlu, 2006: 28). Bu gelişmeler; Şili, Arjantin, Brezilya ve Bolivya gibi Latin Amerika ülkelerinde emeklilik sistemlerine yönelik özelleştirme düşüncesinin hayata geçirildiği örneklerin gözlemlenmesini sağlamıştır (Gümü, 2004: 2).

Şili'de fon birikimi esasına göre uygulanan emeklilik sistemi 1924 yılında kurulmuş olup ilk olarak işçileri kapsarken 1925 yılında kapsama maaşlı çalışanlar, kendi hesabına çalışanlar ve tarım işçileri de sisteme dahil edilmiştir (Tuncay ve Alper, 1997: 57). Bu sistem işçi, işveren ve devlet katkılarıyla finanse edilmekte olup sonraki süreçte sistemin karşılaştığı finansal açıklar devlet tarafından karşılanmaya başlamıştır (Borzutzky, 2001: 43). İlerleyen dönemlerde sigorta sistemdeki finansal kriz, yüksek katkı payı toplanması, yüksek katkı payı nedeniyle sistemden kaçınılması ve kayıt dışılık hususları sistemsal bir reform ihtiyacı ortaya çıkarmıştır. Şili, emeklilik sistemlerindeki reformu mevcut sistemi ortadan kaldırarak özel emeklilik sistemiyle devam ettirilmesini benimsemiştir. Şili, neoliberal ekonomik politikaların yansımalarıyla emeklilik

reformlarının 1952 yılında başladığı, 1974-1979 yılları arasında özellikle erkeklerin 65 yaş, kadınların 60 yaşında emekliliğinin öngörüldüğü düzenlemeleri içerirken 1980 yılında ise özel sektör uygulamalarının emeklilik sistemlerinde daha etkin rol oynadığı uygulamalara ilişkin dönüşüm süreçlerinin gözlemlendiği bir ülkedir (Küçükseren, 2023: 64). Şili, 1980 yılında emeklilik sistemlerinde gerçekleştirilen reformlarla birlikte dayanışma ilkesini terk ederek bireysellik ilkesine geçiş yapmıştır (Meryem ve Kiroğlu, 2006: 27). Şili’de gerçekleştirilen emeklilik reformları ile sisteme yeni giriş yapanlarda PAYG sistemi kapatılmış olup bireysel fonlama sistemi ile bireysel hesaplara katkıda bulunulmasına başlanmıştır (Ofloğlu ve Oran, 2011: 49). Şili’nin 1981 itibarıyla emeklilik sistemleri üzerine gerçekleştirdiği bu değişim ve dönüşümün temelinde emekliliğin bütçede oluşturduğu yükün azaltılması, bütçe açıklarının engellenmesi ve özel sektör kuruluşlarının etkinliğinin artırılması amaçları yer almaktadır. Böylelikle Administradoras de Fondos de Pensiones (AFP) isimli özel sigortacılık ve emeklilik sistemi kurulmuştur (Kapar, 1999: 176). Bu şirketler devlet kontrolünde ve denetiminde işleyişlerini sürdürürken emeklilik kapsamındaki sigorta primlerinin toplanması, bu primlerle oluşturulan fonların yönetilmesi ve emekli maaşlarına ilişkin ödemelerin yapılmasından sorumludur. Fakat emeklilik sisteminin özel şirketler üzerinden sevk ve idare edilmesi gibi hususlar sistemin sosyal dayanışma, adalet ve eşitlik temalarında sorgulanmasına sebep olmuştur. Özellikle 1980 yılında yeni sisteme geçilmesiyle katılım payı yükünün tamamen çalışanlara bırakılması, yeni sistemle birlikte devlet katkısının kaldırılması hem sistemin sürdürülmesinde risk oluşturmuş hem de çalışanların kapsam dışı kalarak kayıt dışılık unsurunun ortaya çıkmasına neden olmuştur. Çünkü yeni sistem, kamusal emeklilik sistemini tasfiye ederek sisteme yeni giriş yapanların tasarruflarını kendi bireysel hesaplarında gerçekleştirmesini yükümlü kılmıştır. Durumun bu yönü sistemi devletin mali yükünü azaltma düşüncesiyle özelleştirirken yine de devletin sisteme ekonomik katkı yapma zorunluluğunu ortaya çıkarmıştır (Ofloğlu ve Oran, 2011: 47-48). Bunun yanında Şili’de emeklilik sistemlerinde gerçekleştirilen özelleştirme sonrasında devletin emeklilik sistemlerinde yükünün azalacağı düşünülürken devletin hem yeni sistem üzerinden kapsamın genişlemesi hem eski sistemdekilerin yeni sisteme entegrasyonu ve hem de yeni sistemin sevk idaresi anlamında yükünün arttığı gözlemlenmiştir (Meryem ve Kiroğlu, 2006: 27). Şili’de emeklilik yaş sınırı güncel olarak 65 yaş olarak uygulanmaktadır.

Arjantin'in emeklilik sistemi de Şili ile benzer şekilde 1980'li yıllardan sonra reform sürecine girmiş ve önemli dönüşümler geçirmiştir. Arjantin, Şili'nin var olan sistemi ortadan kaldırmasının aksine sistemi reforme ederek var olan sistemin özel sistemle tamamlayıcı nitelik kazanmasını sağlamıştır. Arjantin, emeklilik sistemlerinin temelini 1877 yılında atmış olup 1904-1954 yılları arasında işçiler, kamu çalışanları ve tarım işçileri gibi birçok sektörü kapsayacak şekilde sistemini genişletmiştir. 1967 yılında oluşturulan Ulusal Sosyal Güvenlik Sistemi çerçevesinde emeklilik sisteminde düzenlemeler gerçekleştirilerek erkeklerde 55, kadınlarda ise 50 yaş şartı ve her ikisinde de 20 yıllık sigortalılık süresiyle emeklilik şartları düzenlenmiştir (Rofman vd., 2015: 49). Arjantin, en yüksek katkı payına sahip ülkelerden Latin Amerika ülkelerinden biridir. 1992 yılından itibaren sistemde yapılan reform çalışmaları sonucunda hali hazırda var olan emeklilik yaş haddi erkeklerde ve kadınlarda 65 olarak uygulanmaktadır (ISSA, 2019).

Arjantin'in emeklilik sistemindeki reformların temelinde de özel olarak yönetilen emeklilik fonları ve bu fonları yöneten özel şirketler yer almaktadır (Arza, 2019: 24). 1993 yılında hayata geçirilen sistemle birlikte çift ayaklı karma bir sistem hayata geçirilmiştir. Bu sistemin ilk ayağı PAYG temelinde ulusal sosyal güvenlik yönetimini oluştururken özel olarak yönetilen emeklilik sistemleri ikinci ayağı içermektedir (Ofloğlu ve Oran, 2011: 52). Arjantin'de güncel olarak uygulanan sistem; kamusal olan ve katılımın zorunlu olduğu, dağıtım esasına göre finanse edilen birinci ayaktan oluşmaktadır. Buna ek olarak özel şirketler tarafından yürütülen, kapitalizasyon yöntemi ile finanse edilen ve katılım zorunlu olduğu ikinci ayak söz konusudur. 2007 yılından sonra esnetilerek katılımın zorunlu olmadığı, özel kesimler tarafından yürütülen ve yaşlılıkta gelir getirici bir uygulama olarak üçüncü ayağın da uygulamada olduğu bir emeklilik sistemi sürdürülmektedir.

Brezilya emeklilik sistemi; kamu ve özel sektör çalışanlarını kapsayacak şekilde ayrı ayrı tasarlanacak şekilde çift ayaktan oluşmaktadır. Bu sistem hem katılımın zorunlu olduğu kamusal emekliliği hem de özel kesimlerce yürütülen ve yine katılımın zorunlu olduğu özel emeklilik sistemlerini içermekle birlikte Brezilya'da gönüllülük esasına dayalı olarak özel kesim tarafından yürütülen bireysel emeklilik uygulamalarının ise kapsamının diğer Latin Amerika ülkelerine kıyasla düşük kapasitede olduğu belirtilmektedir (Ulutürk ve Dane, 2009b: 4). Brezilya'da 1991 yılından itibaren kırsal

bölgelerde kayıt dışı çalışma hususlarına maruz kalan bireyleri kapsama alan, katılım esaslı olmayan bir emeklilik sistemi uygulamaya konulmuştur. Böylelikle kırsal bölgelerde yer alan erkeklerde 60, kadınlarda 55 yaş ve üzeri bireylere asgari düzeyde gelir transferi sağlanarak bireylerin korunması amaçlanmıştır (Mercan, 2022: 9).

Bolivya, var olan emeklilik sistemini 1996 yılında tasfiye ederek Şili'ye benzer bir reform süreci izleyerek özel emeklilik sistemlerini kamu emeklilik sistemlerine ikame eden bir dönüşüm özelliğini göstermektedir (Meryem ve Kıroğlu, 2006: 28). Bolivya'da 1996 yılında uygulamaya konulan özel emeklilik sistemi ile sistemi 2007 yılına kadar sürdürmüş fakat 2007 yılında görevde olan Morales Hükümeti özel emeklilik uygulamasına son verileceği ve bunun yerine "Kollektif Kapitalizasyon Fonu" kurularak "Ulusal Emeklilik Fonu" oluşturulması yönünde karar almıştır. Bu karar Bolivya'da emeklilik sisteminin 2007 itibarıyla kamusal emeklilik sistemine tekrar dönüşünü ifade etmektedir. Bu dönüşüm; hükümetin 60 yaşının üzerinde olup herhangi bir geliri olmayan herkese finansını petrol gelirliyle sağlayacağı bir emeklilik hakkı tanıyacağı hem de emeklilik yaşını 10 yıl geriye çekerek erkeklerde 55, kadınlarda ise 50 yaşında olan herkesin emeklilik hakkı elde edebileceği yönünde düzenlemeleri içermektedir (Ulutürk ve Dane, 2009b: 5).

Emeklilik sistemlerine ilişkin Latin Amerika ülkelerine dair gözlemlenen sistemin özelleştirilmesine yönelik dönüşüm süreçleri Türkiye ile kıyaslandığında Türkiye'nin Latin Amerika ülkelerinde 1980'li yıllardan itibaren gözlemlenen bu gelişmelere geç kaldığı görülmektedir. Bu bakımdan Türkiye'nin Latin Amerika ülkeleri ile kıyaslamasında belirtilen geç kalınması hususu hem politik aktörlerin ekonomik krizlere dair farkındalık ve girişimler noktasında ağır adımlar atmasına hem de politik aktörlerin sosyal güvenlik alanında özel sektöre yer verilmesine ilişkin girişimlerinin sonraki dönemlere bırakılmasına bağlanmaktadır (Ulutürk ve Dane, 2009b: 11).

2.5. Türkiye'de Kamusal Emeklilik Uygulamaları ve Reformlar

Türkiye'de uygulanan emeklilik sistemlerine ilişkin temel yansımalar Türkiye'nin sosyal güvenlik sisteminin gelişim çizgisiyle ilişkilidir. Bu bakımdan Türkiye'de emekliliğe ilişkin yaş şartı, sigortalılık süresi ve prim ödeme gün sayısı gibi temel şartlarda kadın ve erkeklere farklı dönemlerde farklı kıstasların uygulandığı gözlemlenmektedir.

Emeklilik sistem ve uygulamalarına ilişkin yaş şartı örneği temelinde elde edilen bilgiler ışığında konu kapsamında Türkiye'nin elde ettiği en önemli tecrübe emeklilik sistem ve uygulamalarındaki dönemseller uygulamaların değişkenlik göstermesi ve demografik, ekonomik ve sosyal parametrelerin bu kapsamda etkin ve verimli şekilde göz önünde bulundurulmaması nedeniyle sosyal güvenlik sisteminin sürdürülebilirliğinde yaşanan sorunların kronik hale gelmesidir. Bu sorunların kaynağı ise ekonomik ve idari kökenlidir. Bu bakımdan en başta aktüeryal dengenin bozulmasıyla birlikte sürdürülemeyen ekonomik kaynaklar idarecilerin yanlış tercihleriyle ortaya çıkan mali karmaşa ile birleşince durum çok daha karmaşık bir problemler silsilesi halini almıştır. Kimi dönemlerde uygulanan ve yaş koşulunun değişkenlik gösterdiği örnekler, yaş şartının kaldırıldığı örnekler ve sigortalılık kapsamı ile prim ödeme gününe ilişkin yaşanan değişken uygulamalar sosyal güvenlik sisteminin istikrarlı bir temelde sürdürülmesini sıkıntıya sokmuştur.

Türkiye'de sosyal güvenlik ve emeklilik reformlarına dair incelemelerin başlangıç noktası cumhuriyetin ilan edildiği 1923 yılı ve sonrasıdır. Ancak gerek cumhuriyetin ilanındaki ekonomik ve idari açıdan ayağa kalkma sürecinin geçirilmesi gerekse de ekonomik kaynakların daha ziyade milli kurtuluş sürecine yansıtılması sosyal güvenlik ve emeklilik sistemleri açısından gözlemlerin daha ileri dönemlerde yapılmasına neden olmaktadır. Türkiye'nin gerçek anlamda ve tam manasıyla sosyal devlet uygulamalarının 1946 yılında çok partili siyasal yaşama geçilmesiyle hayata geçirilmeye başlandığı kabul görmektedir (Kökalan Çımrın ve Durdu, 2015: 64). Sosyal güvenlik ve emeklilik sistemlerindeki reformların tetikleyicisi refah devleti modelinin krize girmesi ve ekonomik istikrarı sağlayamamasıdır. Bu bakımdan, sosyal güvenlik ve emeklilik sistemlerine ilişkin özellikle sosyal refah devleti temelinde gerçekleştirilen neoliberal ekonomik politika eksenli reform girişimleri, değişim ve dönüşüm süreçleri de bu tarihten itibaren incelenmektedir.

Cumhuriyetin ilk yıllarında sosyal ve ekonomik açıdan kalkınma hamlelerine yoğunlaş Türkiye, Keynesyen ekonomik politikaları odağına alarak bu süreci sürdürmüştür. Devletin ekonomik alandaki hakimiyetini ve ekonomik koruyuculuğunu savunan Keynesyen iktisat politikaları ekonomik alanda devlet girişimlerini öncelikli kılmaktadır (Akyıldız, 1999: 198). Buna göre, Keynesyen iktisat politikaları ekonomik yatırımların ve kalkınma hamlelerinin doğrudan olarak devlet eliyle sağlanacağı

düşüncesini yansıtmaktadır. Belirtilmelidir ki Keynesyen ekonomik politikaların yansımalarının en önemli nedenlerinden biri devletçilik ilkesinin benimsenmiş olmasıdır (Zorlu, 2014: 120). Durumun bu yönü cumhuriyetin ilk yıllarında devletin ekonomi alanındaki varlığını arttırmasıyla Türkiye’de de refah devleti modelinin yansımalarının görülmesine imkan tanımaktadır. Bunun yanında 1923 yılında Zonguldak ve Ereğli bölgesinde maden işçileri tarafından kurulan Amele Birliği ve İhtiyat ve Tevaün Sandığı, 1930 yılında çıkarılan ve emekli, dul ve yetimlerinin aylıklarının devlet bütçesi tarafından ödenmesini kararlaştıran Umumi Hıfzısıhha Kanunu, emeklilik ve yardımlaşma amacıyla kurulan yardımlaşma sandığına imkan tanıyan 1930 tarihli Askeri ve Mülki Tekaüt Kanunu gibi uygulamalar cumhuriyet döneminde sosyal yardım ve emeklilik temelinde örnek teşkil eden girişimler olarak değerlendirilmektedir (Güvercin, 2004: 92).

Türkiye, 1932 yılında ILO’ya üye olmuştur. ILO, ilk kez 1952 yılında İstanbul’da “Yakın ve Orta Doğu İnsan Gücü Saha Ofisi” adıyla ilk ofisini oluşturmuştur (ILO, 2022b). İkinci Dünya Savaşı sonrasında gözlemlenen Doğu-Batı Bloğu, batılı ülkelerde Beveridge Raporu’nun etkisiyle ortaya çıkan sosyal güvenlik alanındaki gelişmeler ve Türkiye’nin ILO ile olan diyalogu gibi etkiler sosyal güvenlikte parçalı bir yapılanmaya neden olmuştur. Bu yapı ve durum ise Türkiye’de sosyal güvenlik ve emeklilik sistemlerinde ileri vadede popülist yaklaşımların ortaya çıkmasına ve gözlemlenmesine zemin hazırlamıştır (Gökbayrak, 2010: 144).

1936 yılında 3330 sayı numarasıyla Resmi Gazete’de yayımlanan 3008 Sayılı İş Kanunu çıkarılmıştır. 3008 Sayılı İş Kanunu, sosyal sigortaların kuruluşuna ve işleyişine yönelik ilk girişim olarak değerlendirilmekle birlikte bireysel iş ilişkilerinde hukuksal bir yaklaşım sergileyen ilk uygulamadır (Zorlu, 2014: 123). Fakat özellikle İkinci Dünya Savaşı yıllarına denk gelen bu kanun dönemin şartlarının etkisi nedeniyle net bir sosyal güvenlik sistemi oluşturamamıştır. Daha sonraki dönemde 1945 yılında 4772 Sayılı İş Kazaları, Meslek Hastalıkları ve Analık Sigortaları Kanunu ile İşçi Sigortaları Kurumu Kanunu çıkarılmıştır. 1949 yılında DSÖ’ye üye olunmuş²⁵ ve 5417 Sayılı İhtiyarlık Sigortası Kanunu çıkarılmıştır.²⁶

²⁵ Türkiye Cumhuriyeti Dış İşleri Bakanlığı, (2024).

²⁶ 5417 sayılı İhtiyarlık Sigortası Kanunu, (1949).

1945 yılında kurulan Çalışma Bakanlığı, çalışanların sosyal güvenlik bakımından haklarının korunmasını gözeten bir amaçla kurulmuş olup 1946 yılında ise işçi sigortaları kurumunu oluşturmuştur. Böylelikle işçilerin sosyal güvenlik kapsamında korunması yasal ve kurumsal bir düzenlemeyle hayata geçirilmiştir.²⁷

1949 yılında yürürlüğe konulan 5434 Sayılı Emekli Sandığı Kanunu ile kamu kesiminde devlet memuru olarak çalışanlara yönelik sigorta kurumu kurulmuş ve devlet memurlarına ilişkin sosyal güvenlik hizmetleri düzenlenmiştir²⁸. Devlet memurlarına yönelik güncel sosyal güvenlik hizmetleri alırken 4/c statüsünde tabi tutulmaktadır. 5434 Sayılı Emekli Sandığı Kanunu yürürlüğe girdiğinde emeklilik hakkına ilişkin erkeklere 25, kadınlara 20 yıl hizmet süresi şartını esas koşmaktaydı (T.C. Emekli Sandığı Kanunu, 1949). 5434 Sayılı Emekli Sandığı Kanunu'nda 1983 yılında 2898 sayılı Kanun ile yapılan değişiklikle sigortalılık süreleri aynı kalmak şartıyla erkeklere 50, kadınlara ise 45 yaş şartı getirilmiştir. Sistemde 1986 yılında 3284 sayılı Kanun kapsamında yapılan değişiklikle sigortalılık süreleri aynı tutulmuş fakat yaş şartı erkeklerde 55, kadınlarda ise 50'ye yükseltilmiştir (SGK, 2023a).

1950 yılında 5502 Sayılı Hastalık ve Analık Sigortaları Kanunu²⁹ ve 1957 yılında 6900 sayılı Maluliyet, İhtiyarlık ve Ölüm Sigortaları Kanunu³⁰ çıkarılmış ve uygulamaya konulmuştur.

1961 Anayasası, sosyal güvenlik ve emeklilik sistemlerinin dönüşümü açısından önem arz eder. 1961 Anayasası, "*Herkes, sosyal güvenlik hakkına sahiptir. Bu hakkı sağlamak için sosyal sigortalar ve sosyal yardım teşkilatı kurmak ve kurdurmak Devletin ödevlerindedir.*³¹" ibaresine anayasada yer vererek sosyal güvenliği bir hak olarak tanımlamış ve buna yönelik hizmetlerin devlet tarafından verileceğini belirtmiştir. Böylelikle sosyal güvenlik ve emeklilik hakkı ve hizmetlerinin anayasal temelde devlet koruması kapsamına alındığı görülmektedir.

²⁷ Çalışma ve sosyal Güvenlik Bakanlığı, (2024a).

²⁸ 5434 sayılı Emekli Sandığı Kanunu, (1949).

²⁹ 5502 sayılı Hastalık ve Analık Sigortası Kanunu, (1950).

³⁰ 6900 sayılı Maluliyet, İhtiyarlık ve Ölüm Sigortaları Kanunu, (1957).

³¹ T.C. 1961 Anayasası, VI Sosyal Güvenlik, md. 48.

1964 yılında Resmi Gazete’de yayımlanarak kabul edilen 506 Sayılı Sosyal Sigortalar Kanunu yürürlüğe konulmuştur. 506 Sayılı Sosyal Sigortalar Kanunu, işçi statüsünde çalışanları kapsayan sigorta kollarını tek bir yasa ile düzenlerken İşçi Sigortaları Kurumu’nun adını Sosyal Sigortalar Kurumu (SSK) olarak değiştirmiştir³². 506 Sayılı Sosyal Sigortalar Kanunu, işçi statüsünde istihdam edilen bireylerin 4/a’lı olarak çalışanlar şeklinde düzenlemiştir. 1964 yılında yürürlüğe giren 506 Sayılı Sosyal Sigortalar Kanunu, emeklilik yaşını kadınlar ve erkekler için 55 olarak belirlemiştir. Kanun, 1969 yılında 1186 sayılı Kanun kapsamında yapılan değişiklikle emeklilik yaşını erkeklerde 55, kadınlarda ise 50 olarak belirlemiş ya da hem erkek hem de kadınlarda 25 yıllık sigortalılık süresi ve 5000 prim günü ödemesi olanların yaş şartı gözetilmeden emekli olmasına olanak sağlamıştır. 1981 yılında 2422 sayılı Kanun’la yapılan değişiklik sonrasında erkeklerde 55, kadınlarda 50 yaş ya da erkeklerde 25 yıl, kadınlarda ise 20 yıl sigortalılık süresi ve her ikisinde de 5000 prim günü ödemesinin sağlanması şartıyla yaş şartı gözetilmeden emeklilik hakkı tanınmıştır. 1985 yılında 3246 sayılı Kanun kapsamında ise iş sözleşmesiyle çalışanların emekliliğe esas yaş şartları kaldırılmış olup erkeklerde 25 yıl, kadınlarda ise 20 yıl sigortalılık süresi ve her ikisinin de 5000 prim günü ödeme şartları sabit tutularak emeklilik hususları uygulanmıştır (SGK, 2023a).

1971 yılında kabul edilen 1479 Sayılı Esnaf ve Sanatkarlar ve Diğer Bağımsız Çalışanlar Sosyal Sigortalar Kurumu Kanunu (BAĞ-KUR), esnaf ve sanatkarlar ile diğer bağımsız çalışanların sosyal güvenliğini sağlamak amacıyla yürürlüğe konulmuştur (Güngör, 2012: 255). BAĞ-KUR, memur ve işçi statülerinin kapsama alındığı sosyal güvenlik uygulamaları kapsamı dışında kalan kendi ad ve hesabına bağımsız çalışanlara 4/b statüsüyle sunulan sosyal güvenlik hizmetlerini ifade etmektedir. 1479 sayılı Kanun, yürürlüğe girdiğinde kendi ad ve hesabına bağımsız çalışanlar için erkeklerde 25 yıl, kadınlarda ise 20 yıl sigortalılık süresinin emekliliğe yeter süre olarak esas koşturmuştur (SGK, 2023a).

1976 yılında 2022 sayılı Kanun ile 65 Yaşını Doldurmuş Muhtaç, Gücsüz ve Kimsesiz Türk Vatandaşlarına Aylık Bağlanması Hakkında Kanun çıkarılmıştır. Bu kanun, 65 yaş ve üzerindeki muhtaç, gücsüz ve kimsesiz Türk vatandaşlarına ekonomik

³² SGK (2024f).

hayata bağlanmasını sağlayan bir uygulamayı hayata geçirmiştir³³. Bu uygulama toplumda aynı zamanda 65 yaş aylığı adıyla da anılmaktadır.

Türkiye, 1980’li yıllarla birlikte önceki dönemlerde yaşanan ekonomik krizlerin etkisiyle yeni neoliberal politikaları ekonomik hayatına geçirmiştir. Neoliberal ekonomik politikalar, özellikle özel sektörün canlandırılması, devletin ekonomik hayattaki varlığının daraltılması, deregülasyon ve özelleştirme politikalarının canlandırılmasını hedeflemektedir (Kökalan Çımrın ve Durdu, 2015: 68-69). Bu bakımdan açıklanan değişim ve dönüşüm sosyal güvenlik ve emeklilik sistemlerinde İkinci Kuşak Yapısal Reformlar adıyla uygulamaya konulmuş olup bu reformlar ekonomik sorunların çözülmesi ve sosyal politikaların belirlenme sürecini sermaye denetimi altına sokmak amacıyla oluşturulmuştur (Özgür, 2008: 138).

1982 Anayasası, “*Herkes, sosyal güvenlik hakkına sahiptir. Devlet, bu güvenliğini sağlayacak gerekli tedbirleri alır ve teşkilatı kurar*³⁴.” ve “*Yaşlılar, Devletçe korunur, Yaşlılara Devlet yardımı ve sağlanacak diğer haklar ve kolaylıklar kanunla düzenlenir*³⁵.” ifadelerine yer vermektedir. Bu bağlamda, 1982 Anayasası da 1961 Anayasası’na benzer bir şekilde sosyal güvenlik ve emeklilik haklarını anayasal teminat altına almakla birlikte bu yöndeki hizmetlerin devlet tarafından sunulacağını belirtmektedir. Bu maddeler ayrıca Türkiye’nin sosyal bir devlet olduğuna dair anayasal bir teminat da oluşturmaktadır.

1983 yılında yürürlüğe konan 2925 Sayılı Tarımda Kendi Adına ve Hesabına Çalışanlar Sosyal sigortalar Kanunu ile Tarım İşçileri Sosyal Sigortalar Kanunu tarım sektöründe çalışan vatandaşların sosyal sigorta kapsamına girmesini düzenlemiştir³⁶.

Günümüzde ASHB çatısı altında faaliyet gösteren Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışmayı Teşvik Fonu 1986 yılında oluşturulmuştur. Bu fonun kurulması ve hayata geçirilmesindeki amaç bakanlık koordinatörlüğünde il ve ilçelerde gerçekleştirilecek olan sosyal yardım proje ve programları ile yatırım programları kapsamında bir fonun

³³ 65 Yaşını Doldurmuş Muhtaç, Güçsüz Ve Kimsesiz Türk Vatandaşlarına Aylık Bağlanması Hakkında Kanun, md. 1 ve md. 2 (a), (b).

³⁴ 1982 Anayasası, X Sosyal Güvenlik Hakları, A Sosyal Güvenlik Hakkı, md. 60.

³⁵ 1982 Anayasası, X Sosyal Güvenlik Hakları, B Sosyal Güvenlik Bakımından Özel Olarak Korunması Gerekenler, md. 61.

³⁶ 2925 Sayılı Tarım İşçileri Sosyal Sigortalar Kanunu, md. 1.

oluşturulması ve bu fonun ihtiyaç sahiplerine sosyal yardımlaşma ve dayanışma vakıfları tarafından dağıtımının sağlanmasıdır (Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı, 2020).

Türkiye’de sosyal güvenlik ve emeklilik sistemlerine ilişkin 1990’larda başlayan reform, değişim ve dönüşüm süreçleri ilk olarak 1995 yılındaki Dünya Bankası Kredisi ile ILO raporlarına istinaden belirtilen sosyal güvenlik reformu gerekliliği kapsamında yapılmaya başlanmıştır (Özgür, 2008: 140). Bu raporda Türkiye’de çok ayaklı sosyal güvenlik sisteminin oluşturularak bir dönüşüm oluşturulması tasarlanmıştır (Tuncay ve Alper, 1997: 103).

1999 yılında yürürlüğe konulan 4447 Sayılı İşsizlik Sigortası Kanunu, Türk Sosyal Güvenliği’nde reform ve dönüşün ilk ayağını oluşturmakla birlikte Türkiye’de sosyal güvenlik ve emeklilik sistemlerinde ortaya çıkan finansal açıkların kapatılması ile sistemin ekonomik parametrelere göre düzenlenmesini içermektedir (Gökbayrak, 2010: 146). 4447 sayılı Kanun özellikle işsizlik sigortasının oluşturulması ve hayata geçirilmesi hedefiyle 1. Beş Yıllık Kalkınma Planında da ifade edilmektedir³⁷ (1. Beş Yıllık Kalkınma Planı, 1963: 110). 4447 Sayılı İşsizlik Sigortası Kanunu ile sosyal güvenlik ve emeklilik sistemde yaşanan gelir gider dengesizliğine müdahale edilmesi, gelirlerin artırılması, giderlerin azaltılması ve böylelikle sistemin ekonomik ve idari açıdan sürdürülmesi amaçlanmıştır (Gökbayrak, 2010: 146). Bu kanun, emeklilik sistemlerine ilişkin değişim ve dönüşümün sisteme getirdiği yaş şartıyla hayata geçirmiştir. Kanun, emeklilik yaş şartına ilişkin olarak erkeklerde 60, kadınlarda ise 58 yaş haddini öngörerek prime esas kazançların artırılması, bazı sigorta kollarına ilişkin primlerin yükseltilmesi, emekli aylığı bağlama yöntemlerinin değiştirilmesi ve emekli aylıklarındaki artış oranının Tüketici Fiyat Endeksi’ne (TÜFE) endekslenmesi gibi uygulamaları da hayata geçirmiştir (Kökalan Çımrın ve Durdu, 2015: 69). 4447 sayılı Kanun, emeklilik yaşına ilişkin şartta SSK ve BAĞ-KUR’lu sigortalıları kapsama almakla birlikte devlet memurlarını da emeklilik yaşı bakımından erkeklerde 60 yaş, kadınlarda 58 yaş olarak etkilemiştir³⁸.

2001 yılında Güçlü Ekonomiye Geçiş politikalarının uygulamaya konulması ile birlikte serbest piyasa aktörlerinin daha etkin olması ve devlet elinin ekonomik açıdan

³⁷ Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı Bütçe ve Strateji Başkanlığı, (2024).

³⁸ 4447 sayılı İşsizlik Sigortası Kanunu, (1999), md. 56.

küçültülmesi hedeflenmiştir. Bu bağlamda, özel sektör sigorta kuruluşları ve özel sigorta fonlarının oluşturularak sisteme dahil edilmesi amaçlanmıştır. Böylelikle 2001 yılında 4632 Sayılı Bireysel Tasarruf ve Yatırım Sistemi Kanunu ile gönüllü katılım esasına dayanan, bireylerin yaşlılık ve emekliliklerinde daha yüksek gelir imkanına ve böylelikle yüksek refah seviyesine erişmesini sağlayan tamamlayıcı nitelikte bir emeklilik sistemi olan bireysel emeklilik sistemi hayata geçirilmiştir (Ünal ve Gül, 2021: 2). Bu sistemle birlikte özel emeklilik şirketleri tarafından yürütülen emeklilik sistemlerinin finansman yapısının dağıtım yönteminden kapitalizasyon (fon biriktirme) yöntemine çevrilmesi hedeflenmektedir. Bireysel emeklilik sistemi uygulaması, 1980’li yıllarda ülke gündemine giren neoliberal ekonomik politikaların bir yansıması olarak özel sigorta şirketleri ve özel sigortacılık fonları ile işletilen bir sistem olma özelliğe sahiptir. Bu sistem, kamusal emeklilik uygulamasının aksine bireylerin gönüllülük esasıyla katılım gösterdiği, başlarda 18 yaşının üzerindeki bireyleri kapsayan falan günümüzde ebeveynlerin çocukları için de sisteme giriş yapabildiği bir sistemdir. Bu sistemle birlikte bireylerin gelecek vadeli hedefleri doğrultusunda tasarruf yaptırılarak yaşlılık ve emeklilik dönemlerinde ekonomik açıdan kazanım elde ettirilmesi amaçlanmaktadır. Böylelikle Türkiye, 2003 yılında fiilen on bir sigorta şirketinin Bireysel Emeklilik Sistemi (BES) uygulamasını hayata geçirmesiyle birlikte ülke vatandaşlarının kamusal emeklilik uygulamaları dışında kendi inisiyatifleriyle de yaşlılık ve emeklilik dönemine yönelik birikim sorumluluğu ilişkin teoriyi pratiğe çevirmeye başlamıştır (Uralcan, 2005: 76).

Türk Sosyal Güvenlik Sistemi’ne dair reform düşüncesinde önemli bir dönüm noktası 2004 yılında Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı tarafından hazırlanan ve 2005 yılında gözden geçirilen Beyaz Kitap (Sosyal Güvenlik Reformu: Sorunlar ve Çözüm Önerileri) raporudur. Beyaz Kitap, emeklilik sistemlerine ilişkin erken emeklilik politikalarına eleştirel bir yaklaşımın sunulduğu bir rapor özelliği taşımaktadır. Özellikle erken emeklilik, prim ödemelerindeki dengesizlik, aktüeryal yapıdaki bozulmalar ve aktif-pasif sigortalı oranındaki dengesizlik bu raporda emeklilik sistemlerine olan yaklaşımın daha rasyonel temelde gerçekleştirilmesi gerekliliğini vurgulamaktadır. Bu rapor, sosyal güvenlik kurumlarının açıklarının kapatılması ile sosyal güvenlik sisteminde sürdürülebilirliğin sağlanması noktasında dönüşüm gerekliliğini savunarak sosyal güvenlik reformunun genel hatlarını emeklilik sigortası, genel sağlık sigortası, primsiz ödemeler ve sosyal yardımlar ile kurumsal yapılanma temeline oturtmaktadır. Böylelikle Beyaz

Kitap sonrası 2006 yılından itibaren sosyal güvenlik kurumlarının tek çatı altında toplanarak SGK'nın kurulması, 5510 sayılı SSGSSK'nin 2008 yılında tüm hükümleriyle yürürlüğe girmesi ve Sosyal Yardım ve Primsiz Ödemeler Kanunu'na ilişkin tasarı süreci hayata geçirilmiştir (Özgür, 2008: 142-143).

2006 yılında yürürlüğe konulan 5502 Sayılı Sosyal Güvenlik Kurumu Kanunu ile SSK, BAĞ-KUR ve Emekli Sandığı gibi sosyal güvenlik kurumlarının tek çatı altında toplandığı ve bu tek çatının ise SGK olarak adlandırıldığı görülmektedir (Alper, 2007: 143). SGK'nin kurulmasındaki ana hedef sosyal güvenlik sisteminde yer alan sosyal sigorta kurumları ve sosyal sigorta kollarının bir norm ve standartlar birliği altında sürdürülmesidir. Sosyal güvenlik kurumlarının tek çatı altında toplanarak SGK'nin kurulması 7. Beş Yıllık Kalkınma Planında sosyal güvenliğe ilişkin temel hedeflerden biri olarak gösterilmektedir (7. Beş Yıllık Kalkınma Planı, 1996: 112). 2006 yılında çıkarılan fakat 2008 yılında tüm hükümleriyle yürürlüğe giren 5510 sayılı SSGSSK, primli sisteme ilişkin düzenlemeler yapmıştır. Buna göre 5510 sayılı SSGSS Kanun; zorunlu sigortalılığı esas almış, sosyal sigortaları kısa vadeli sigorta kolları ve uzun vadeli sigorta kolları olarak ikiye ayırmış, sağlık edimleri ve hak kazanma şartlarını Genel Sağlık Sigortası (GSS) adı altında düzenlemiştir³⁹. Ayrıca 5510 sayılı SSGSSK'nın, aktüeryal dengeleri daha az prim daha az aylık temelinde gözettiği de belirtilmektedir (Yaşar, 2011: 181). Buna paralel olarak 5510 sayılı SSGSSK, emeklilik şartlarında zorlaştırıcı hükümleri yürürlüğe koyarak sistemde bir dönüşüm oluşturmaktadır. Bu kapsamda, sisteme ilk kez giriş yapacak olanların statüsü ayırt edilmeksizin erkeklerde 60, kadınlarda ise 58 yaşında emekli olacağı ifade edilmekle birlikte 2036 ile 2048 yılları arasında uygulanacak kademeli artışla birlikte emeklilik yaşı 2048 yılında erkekler ve kadınlar için 65 olarak hedeflenmektedir⁴⁰. 5502 sayılı Kanun kapsamındaki SGK reformu ile 5510 sayılı SSGSSK reformlarının temelinde sosyal güvenliğin aktüeryal dengesinin gözetilmesi, erken emeklilik politikalarının ekonomik tahribatlarını en aza indirme, bütçeden sosyal güvenliğe ayrılan payı azaltmak ve sosyal güvenlik ile emeklilik sistemlerine ilişkin bütçe transferlerinin GSYH'deki oranını azaltma hedefi yer almaktadır (Özgür, 2008: 144).

³⁹ 5510 sayılı SSGSSK.

⁴⁰ 5510 sayılı SSGSSK, Yaşlılık Sigortasından Sağlanan Haklar ve Yaralanma Şartları, a ve b bentleri.

2.5.1. 1949-1965 Dönemi Emeklilik Uygulamaları

Türkiye’de emeklilik sistem ve uygulamalarına dair ilk yasal düzenleme 08.06.1949 kabul ve 17.06.1949 Resmi Gazete’de yayım tarihli 5434 Sayılı Türkiye Cumhuriyeti Emekli Sandığı Kanunu’dur. 5434 Sayılı Emekli Sandığı Kanunu emeklilik kapsamı açısından yalnızca devlet memuru olarak çalışan kamu görevlilerini kapsamakta olan bir kanun olmakla birlikte diğer çalışanları kapsam dışında tutmaktadır. 5434 Sayılı T.C. Emekli Sandığı Kanunu Md. 39 B Bendi kapsamında emeklilik hakkı için 25 fiili hizmet yılı ile erkeklerde 60, kadınlarda ise 58 yaşının doldurulması, 15 yıl sigortalılık süresi ve en az 5400 gün prim ödeme gün şartları uygulamada bulundurmaktadır⁴¹.

5434 sayılı T.C. Emekli Sandığı Kanunu Md. 13, yaşlılık temelinde emekli olan hak sahiplerine emekli aylığı, toptan ödeme, emekli keseneklerinin geri ödenmesi ve emekli ikramiyesi gibi hakları tanımlamaktadır.

İlgili kanununun 40. Md. Hükümlerince:

“ Madde 40 - (Değişik birinci fıkrası: 3/4/2003-4839/2 md.) İştirakçilerin görevleri ile ilgilerinin kesilmesini gerektiren yaş haddi 61 yaşını doldurdukları tarihtir. 61 yaşını dolduranların açıktan veya naklen tayinleri yapılamaz. Ancak, personel kanunlarındaki yaş hadlerine ilişkin hükümler ile 43 üncü madde hükmü saklıdır.”

Buna göre, 61 yaşının doldurulması ile emeklilik yaş haddinin belirlendiği anlaşılmaktadır. Fakat ilgili kanun 40. Md. A Bendi kapsamında Kararname ya da Bakanlar Kurulu’nun aldığı karar ile ataması yapılmış olanların yine Bakanlar Kurulu kararı neticesinde emekliliklerinin 65 yaşına kadar ertelenebileceğini sunmaktadır. B bendi ise üniversite öğretim üyelerinin 67 yaşına kadar çalışabileceğini öngören yani öğretim üyelerinin emekliliklerinin yaş haddinin 67 olarak belirlendiği hususunu ifade etmektedir. Yine 5434 Sayılı T.C. Emekli Sandığı Kanunu 40. Md. Ç Bendine istinaden askeriye ve emniyet teşkilatı mensupları ile gümrük koruma mensuplarının ve posta memurlarının emekliliklerine dair meslek etkisiyle farklı yaş haddi uygulamalarının yapıldığı düzenlemeleri içermektedir.

⁴¹ 5434 sayılı Emekli Sandığı Kanunu, (1949).

Türkiye’de 01.04.1954 yılında yürürlüğe konulan 5417 sayılı Kanun ile hizmet akdiyle çalışanları kapsayan emeklilik sistem ve uygulamaları üzerine çeşitli düzenlemeler gerçekleştirilmiştir. Buna göre, emeklilik şartları olarak erkekler ve kadınlarda 60 yaşını doldurmuş olma, her iki taraf için en az 25 yıllık sigortalılık kapsamında kalma ve yılda en az 200 prim ödeme gününe sahip olma şartı koşulmuştur. Aynı tarihte yürürlüğe konulan 6391 sayılı Kanun ile 5417 sayılı Kanun kapsamında belirtilen ve uygulanan yaşlılık sigortası, maluliyet ve ölüm sigortaları ile birleştirilerek yaş ve sigortalılık süresini aynı tutup prim ödeme gün sayısına ise 5000 gün şartını ekleyerek bir uygulama alanı oluşturmuştur (Acar ve Kitapçı, 2008: 89). Daha sonraki dönemde ise 04.02.1957 kabul tarihli ve 13.02.1957 Resmi Gazete’de yayım tarihli 6900 Sayılı Maluliyet, İhtiyarlık ve Ölüm Sigortaları Kanunu’nun 11. Md çeşitli düzenlemeleri hayata geçirmiştir. Buna göre, emeklilik şartları erkekler ve kadınlarda 60 yaşını doldurmuş olmak, en az 25 yıllık sigortalılık kapsamında bulunmuş olmak ve 5000 prim ödeme gününe sahip olma şartları ifade edilmektedir⁴².

2.5.2. 1965-1980 Dönemi Emeklilik Uygulamaları

01.03.1965 tarihinde yürürlüğe konulan 506 Sayılı Sosyal Sigortalar Kanunu uygulamaya dahil edilmiştir. Bu kanun iş sözleşmesi ile çalışan bireyleri kapsayan bir kanun niteliği taşımaktadır.

506 Sayılı Sosyal Sigortalar Kanunu, Md. 60’ta yer alan yaşlılık sigortasından yararlanma koşullarına göre emeklilik şartları erkeklerde 60, kadınlarda 55 yaşının doldurulması ile her ikisinin de 25 yıl sigortalılık süresine tabi olması ve 5000 en az prim ödeme gününe sahip olmalarıdır⁴³. Bu bakımdan değerlendirildiğinde 1957 yılında yürürlüğe konulan 6900 sayılı Kanun’un kadınlarda öngörmüş olduğu yaş şartının 5 yıl kadar geri çekildiği gözlemlenmektedir. Bunun dışında herhangi bir değişim gözlemlenmemiştir.

İlerleyen dönemlerde 01.03.1969 tarihinde yürürlüğe konulan 1186 Sayılı Yasa ile 506 Sayılı Sosyal Sigortalar Kanunu’nda değişiklik yapılarak emeklilik şartları erkek ve kadınlarda herhangi bir yaş haddi gözetilmeksizin 25’er yıl sigortalılık süresi ile en az

⁴² 6900 sayılı Maluliyet, İhtiyarlık ve Ölüm Sigortaları Kanunu, md. 11.

⁴³ 506 sayılı Sosyal Sigortalar Kanunu, md. 60.

5000 ödenmiş prim gününe sahip olunması olarak belirlenmiştir (Acar ve Kitapçı, 2008: 89). Burada dikkat çeken en önemli husus emeklilik yaş sınırının hem erkeklerde hem de kadınlarda kaldırılmasıdır. Böylelikle erken yaşta iş hayatına ve sigortalılık kapsamına girerek 25 yıl şartı ile 5000 prim ödeme gününü erken yaşta tamamlayan bireylerin erken yaşta emekli olabilmelerinin önü açılmış bulunmaktadır.

02.09.1971 tarihinde Resmi Gazete’de yayımlanarak yürürlüğe giren Esnaf ve Sanatkarlar ve Diğer Bağımsız Çalışanlar Sosyal Sigortalar Kanunu ile Md. 35’e istinaden erkeklerin 60, kadınların ise 55 yaşını doldurmaları ve en az 15 yıl sigortalılık kapsamında bulunmuş olmaları şartıyla emeklilik hakkını tanımış ve yaşlılık aylığından yararlanma imkanını sunmuştur⁴⁴. Bu uygulama 1999 yılındaki değişimle erkeklerde 60, kadınlarda 58 yaşın doldurulması ve 25 yıl sigortalılık kapsamına sahip olunarak tam emeklilik imkanını sunmuştur. Aynı şekilde erkeklerin 62, kadınların ise 60 yaşını doldurması ve 15 yıllık sigortalılık süresinin sağlanması kapsamında kısmi emeklilik hakkının verilmesi şeklinde değiştirilmiştir⁴⁵.

26.05.1976 yılında yürürlüğe konulan 1992 sayılı Kanun kapsamında emeklilik kapsamına dahil olabilmek için erkek ve kadınlarda yaş sınırlaması kaldırılmış olup temel şartlar erkeklerde 25, kadınlarda ise 20 yıl sigortalılık kapsamında bulunma ve her ikisinin de en az 5000 prim gününü ödemiş olması şeklinde düzenlenmiştir (Acar ve Kitapçı, 2008: 89). Bu uygulama da yine erken emeklilik uygulamalarının yaşanmasına imkan tanıyan bir örnek olarak değerlendirilebilmektedir.

2.5.3. 1980 – 1999 Dönemi Emeklilik Uygulamaları

06.03.1981 tarihinde Resmi Gazete’de yayımlanarak yürürlüğe giren 2422 Kanun Numaralı 506 Numaralı Sosyal Sigortalar Kanunu’nun Bazı Maddelerinin Değiştirilmesine, İki Maddenin Kaldırılmasına ve Bu Kanuna Bazı Ek ve Geçici Maddeler Eklenmesine Dair Kanun Md. 6’daki Yaşlılık Aylığından Yararlanma kısmı kapsamında erkeklerde 25, kadınlarda ise 20 yıllık sigortalılık kapsamı ile en az 5000 prim gününün ödenmesi şartıyla emeklilik kapsamının uygulanması

⁴⁴1479 sayılı Esnaf ve Sanatkarlar ve Diğer Bağımsız Çalışanlar Sosyal Sigortalar Kanunu, md. 35.

⁴⁵ Esnaf ve Sanatkarlar ve Diğer Bağımsız Çalışanlar Sosyal Sigortalar Kurumu Kanununun Yürürlükten Kaldırılmış Hükümleri, md. 35.

gerçekleştirilmiştir⁴⁶. Bu uygulama emeklilik kapsamına girilmesi konusunda erkekler ve kadınlar için herhangi bir yaş şartını tutmamakla birlikte 18 yaş öncesi sigortalılığın sigortalılık kapsamından sayılmaması fakat bu sürede ödenen primlerin 5000 günlük prim ödeme şartına dahil edilmesini kapsamaktadır. Durumun bu yönü bireylerin erkeklerde 43, kadınlarda ise 38 yaşında emekli olabilmesine olanak sağlayan bir düzenleme olması açısından önem arz etmektedir.

23.09.1983 tarihinde Resmi Gazete’de yayımlanan 2898 sayılı Kanun ile devlet memurlarının emeklilik kapsam şartlarında çeşitli değişiklikler yapılmıştır. Bu kapsamda ilgili tarihe kadar erkeklerde 50 yaşın doldurulması ve 25 sigortalılık yılı kapsamında olma ile kadınlarda 45 yaşın doldurulması ile 20 sigortalılık yılı kapsamında olma şartıyla emekli olma ve emekli maaşı almaya hak kazanma şeklinde değiştirilirken bu değişiklik ise 1986 yılında uygulamaya konulan 3284 sayılı Kanun uyarınca sigortalılık yılı aynı kalmak kaydıyla yaş şartları erkeklerde 55 yaşın doldurulması ve kadınlarda 50 yaşın doldurulması şeklinde değiştirilmiştir (Tuncay ve Ekmekçi, 2017: 494).

20.02.1992 tarihinde yürürlüğüne konulan 3774 sayılı Kanun ile 506 Sayılı Sosyal Sigortalar Kanun’nda yapılan değişiklik ile birlikte emeklilik şartlarına dair hem erkeklerde hem de kadınlarda yaş şartı kaldırılmış olup erkeklerde 25 yıllık sigorta kapsamı ile kadınlarda 20 yıllık sigorta kapsamına ek olarak her ikisinin de 5000 günlük prim ödeme gün sayısına sahip olması şartlarının sağlanması ile yaşlılık sigortası temelinde emeklilik hakkının erişilmesine ve emekli maaşının alınmasına hak kazanılmaktadır (Acar ve Kitapçı, 2008: 89). 2023 yılında yasalaşarak uygulamaya konulan EYT konu ve sorunsalının başlangıç noktası ise bu uygulama devam ederken 1999 tarihinde yürürlüğe konan 4447 Sayılı İşsizlik Kanunu’nun emeklilik sistem ve uygulamalarında öngördüğü değişikliklerle ortaya çıkmaktadır.

2.5.4. 1999 – 2008 Dönemi Emeklilik Uygulamaları

Türkiye, sosyal güvenlik ve emeklilik sistemlerinde kronikleşmiş ekonomik ve idari sorunların üstesinden gelebilmek amacıyla 1990’lı yıllardan itibaren sistemin ekonomik ve idari sürdürülebilirliğini sağlama amacıyla bir reform, değişim ve dönüşüm

⁴⁶ 506 Numaralı Sosyal Sigortalar Kanunu’nun Bazı Maddelerinin Değiştirilmesine, İki Maddenin Kaldırılmasına ve Bu Kanuna Bazı Ek ve Geçici Maddeler Eklenmesine Dair Kanun, md. 6.

sürecine girmiştir. Bu reformlar, değişim ve dönüşüm süreçleri emeklilik sistemlerine girişin zorlaştırılmasına yönelik bir şekilde gerçekleştirilme hedefiyle hayata geçirilmiştir. Özellikle DB ve ILO'nun 1995 yılındaki raporları hem sosyal güvenlik hem de emeklilik sistemlerinde erken emeklilik politikalarının terk edilerek bir sistem kurgulanmasını ifade etmektedir (Özgür, 2008: 140).

Türkiye'de emeklilik reformları kapsamında ilk olarak 25.08.1999 yılında 4447 Sayılı İşsizlik Sigortası Kanunu yürürlüğe konulmuştur. Reform ve dönüşüm süreçlerini 08.09.1999 – 30.04.2008 arasındaki uygulamalar ile 30.04.2008 arasındaki dönem uygulamaları izlemektedir.

2.5.4.1. 4447 Sayılı İşsizlik Sigortası Kanunu ve Dönüşüm

4447 Sayılı İşsizlik Sigortası Kanunu 08.09.1999 tarihinde Resmi Gazete'de yayımlanarak yürürlüğe girmiştir. İlgili kanun Md. 6 kapsamında 506 Sayılı sosyal Sigortalar Kanunu'nun 60. Md. birinci fıkrasının A bendinde yer alan emeklilik şart ve hususları değiştirilmiştir. Bu bakımdan emeklilik kapsamına girebilmek için temel şartlar erkeklerde 60, kadınlarda ise 58 yaşının doldurulması ile birlikte her ikisinin de en az 7000 prim günü ödemesi yapmış olması gerekmektedir⁴⁷. Aynı kanun yine yaş haddi aynı kalmak şartıyla en az 25 yıllık sigorta kapsamında bulunma ve en az 4500 gün prim ödemesine sahip bireyleri de yaşlılık sigortası kapsamında emeklilik kapsamında dahil etmektedir⁴⁸.

4447 Sayılı İşsizlik Sigortası Kanunu bu kapsamda Türk Sosyal Güvenlik sistemi açısından önemli bir dönüm noktasını teşkil etmektedir. 1999 yılında sosyal güvenlik sistem ve uygulamaları temelinde başlayan reform hareketleri ile değişim ve dönüşüm sürecine Türkiye'nin de bu bakımdan çeşitli örnekler sunmasının bir ilki gözlemlenmektedir. Zira 4447 Sayılı İşsizlik Sigortası Kanunu, sosyal güvenlik kurumlarını geniş açıdan kapsayan ve yedi kanun üzerinde değişiklik gerçekleştirerek emekliliğe geçişte hem prim ödeme hem de yaş gibi kriterlerde arttırılmış uygulama hususunu yürürlüğe koyarak bu dönüşümü başlatmıştır (Erol vd., 2010: 17).

⁴⁷ 4447 sayılı İşsizlik Sigortası Kanunu, md. 6(a).

⁴⁸ 4447 sayılı İşsizlik Sigortası Kanunu, md. 6(b).

4447 Sayılı İşsizlik Sigortası Kanunu'nun emeklilik sistem ve uygulamaları açısından getirdiği en önemli dönüşüm emeklilik yaş haddi ve prim ödeme gün sayısına ilişkindir. Zira ifade edilen kanun yürürlüğe girmeden önceki mevzuatta bulunan 3774 sayılı Kanun, emeklilik kapsamına girmeye dair ne erkekler için ne de kadınlar için bir yaş haddi şart koşmamaktaydı. 4447 Sayılı İşsizlik Sigortası Kanunu bu bakımdan erkeklerde 60, kadınlarda 58 yaşının doldurulmasını ilk şart olarak koşmaktadır. Bunun yanında yine önceki mevzuat erkeklerde 25 yıl sigortalılık kapsamı ile 5000 prim günü ödemeyi, kadınlarda ise 20 yıl sigortalılık kapsamı ile 5000 prim gününü şart koşarken 4447 Sayılı İşsizlik Sigortası bu bakımdan bir değişim getirerek sigortalılık kapsamına dair şartı kaldırarak prim ödeme gün sayısını her iki cinsiyet için de 7000'e çıkarmıştır. Bu uygulamalar özellikle erken emeklilik uygulamalarının önüne geçilmesi ve emek faktörünün işgücü piyasasında daha fazla kalmasını sağlayarak ondan daha fazla yararlanmayı sağlayacak niteliktedir.

4447 Sayılı İşsizlik Sigortası Kanunu'nun yürürlüğe girmesiyle birtakım problemlerin de beraberinde geldiği gözlemlenmiştir. Zira kanunun yürürlüğe girmesiyle birlikte ortaya çıkan yenilikler bireylerin emeklilik kapsamına girmelerine dair kaotik bir ortamın ortaya çıkmasına sebep olmuştur. Bu bakımdan yaş şartının olmadığı, erkeklerde sigortalılık kapsam süresinin 25 ve 5000 prim günü ödemesinin olduğu, kadınlarda ise 20 yıl sigortalılık kapsamı ve 5000 prim günü ödemesi değişerek erkeklerde 60 yaş, kadınlarda 58 yaş ve 7000 prim günü ödemesi şeklinde değiştirilerek günümüzde tartışılan EYT konusunun Türk Sosyal Güvenlik Sistemi'nin gündemine girmesine vesile olmuştur.

EYT, sigortalılık başlangıcı ilk olarak 8.9.1999 ve öncesi olanları kapsamaktadır. 8.9.1999 tarihi ise 4447 Sayılı İşsizlik Sigortası Kanunu'nu referans göstermektedir. Bu kanun, kendisinden önce 1992 yılında yürürlüğe konulan 3774 sayılı Kanun'un yaş sınırı olmaksızın erkeklerde 25 yıl, kadınlarda 20 yıl sigortalılık süresi ve her ikisinde de 5000 prim günü ödeme koşuluna erkeklerde 60, kadınlarda 58 yaş şartını getirmiştir. Dolayısıyla yaş haricindeki diğer şartları yerine getiren bireylerin emeklilik hakkına erişimi yaş engeline takılmaları nedeniyle gerçekleşmemektedir.

1.3.2023 tarihinde kabul edilen 7438 Sayılı “*Sosyal sigortalar ve Genel Sağlık Sigortaları Kanunu İle 375 sayılı Kanun Hükmünde Kararnamede Değişiklik*

Yapılmasına Dair Kanun” ile emeklilikte yaşa takılmış olan vatandaşların emekli olabilmesine hak tanınmıştır⁴⁹.

EYT kapsamında SSK, BAĞ-KUR, Emekli Sandığı ve 2925 sayılı Kanun kapsamındaki Tarım SSK Sigorta mensuplarına ilişkin çeşitli emeklilik düzenlemeleri yürürlüğe konulmuştur (SGK, 2023d).

Tablo 22. EYT’li Hak Sahiplerine Uygulanacak Prim Gün Sayısı ve Sigortalılık Süresi (5510/4-a SSK Kapsamındaki Sigortalılar Yönünden)

Sigortalılık Süresinin Başlangıcı		Tahsis Talep Tarihindeki En Az		
		Sigortalılık Süresi		Prim Gün Sayısı
Kadın	Erkek	Kadın	Erkek	
09.09.1981 – 23.05.1985	09.09.1976 – 23.11.1980	20	25	5000
24.05.1985 – 23.05.1986	24.11.1980 – 23.05.1982	20	25	5075
24.05.1986 – 23.05.1987	24.05.1982 – 23.11.1983	20	25	5150
24.05.1987 – 23.05.1988	24.11.1983 – 23.05.1985	20	25	5225
24.05.1988 – 23.05.1989	24.05.1985 – 23.11.1986	20	25	5300
24.05.1989 – 23.05.1990	24.11.1986 – 23.05.1988	20	25	5375
24.05.1990 – 23.05.1991	24.05.1988 – 23.11.1989	20	25	5450
24.05.1991 – 23.05.1992	24.11.1989 – 23.05.1991	20	25	5525
24.05.1992 – 23.05.1993	24.05.1991 – 23.11.1992	20	25	5600
24.05.1993 – 23.05.1994	24.11.1992 – 23.05.1994	20	25	5675
24.05.1994 – 23.05.1995	24.05.1994 – 23.11.1995	20	25	5750
24.05.1995 – 23.05.1996	24.11.1995 – 23.05.1997	20	25	5825
24.05.1996 – 23.05.1997	24.05.1997 – 23.11.1998	20	25	5900
24.05.1997 – 08.09.1999	24.11.1998 – 08.09.1999	20	25	5975

Kaynak: SGK, (2023f) verileri yazar tarafından düzenlenmiştir.

Tablo 22, 2023 yılında yürürlüğe konulan 7438 sayılı Kanun kapsamında 4/a’lı vatandaşların emeklilik hakkına erişimini ifade etmektedir. Bu bağlamda, EYT’lilerin yaş şartı gözetilmeksizin erkeklerde 25, kadınlarda 20 yıl sigortalılık süresini sağlaması şartıyla 5000 ile 5900 arasındaki prim gününü sağlaması şartıyla emekli edilmesi hayata geçirilmiştir.

Tablo 23. EYT’li Hak Sahiplerine Uygulanacak Prim Gün Sayısı ve Sigortalılık Süresi (5510/4-b BAĞ-KUR ve 4/c Emekli Sandığı Kapsamındaki Sigortalılar Yönünden)

Sigortalı	Sigortalılık Süresi (Yıl)	Prim Ödeme Gün Sayısı
Kadın	20	7200
Erkek	25	9000

Kaynak: SGK, (2023f) verileri yazar tarafından düzenlenmiştir

Tablo 23, 7438 sayılı Kanun’un 4/b’li ve 4/c’li EYT’liler için düzenlenen emeklilik entegrasyonunu ifade etmektedir. Buna göre, kendi ad ve hesabına çalışan BAĞ-KUR mensupları ile devlet memurlarından erkeklerin 25, kadınların 20 yıl

⁴⁹ 7438 sayılı Sosyal sigortalar ve Genel Sağlık Sigortaları Kanunu İle 375 Sayılı Kanun Hükmünde Kararıyla Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun, Geçici md. 95.

sigortalılık süresine ek olarak erkeklerde 9000, kadınlarda ise 7200 prim ödeme gün şartını sağlaması bağlamında yaş şartı aranmaksızın emeklilik hakkına erişeceği hayata geçirilmiştir.

Tablo 24. EYT'li Hak Sahiplerine Uygulanacak Prim Gün Sayısı ve Sigortalılık Süresi (2925 sayılı Kanun'a Tabi Tarım SSK Sigortalıları Yönünden)

Sigortalı	Sigortalılık Süresi (Yıl)	Prim Ödeme Gün Sayısı
Kadın	15	3600
Erkek	15	3600

Kaynak: SGK, (2023f) verileri yazar tarafından düzenlenmiştir

Tablo 24, 7438 sayılı Kanun'un 2925 Sayılı Tarım Kanunu'na tabi Tarım SSK Sigortalılarının EYT bakımından emeklilik entegrasyonunu ifade etmektedir. Bu verilere göre, 2925 sayılı Kanun kapsamındaki Tarım SSK Sigortalıları kadın ve erkeklerde 15 yıl sigortalılık ve 3600 prim ödeme gün sayısı şartını yerine getirerek yaş şartı aranmaksızın emeklilik hakkını elde edebileceklerdir.

2.5.4.2. 08.09.1999 İle 30.04.2008 Arasındaki Uygulama Dönemi

4447 Sayılı İşsizlik Sigortası Kanunu'nun yürürlüğe girmesiyle birlikte emeklilik sistemi ve uygulamalarına dönük olarak getirilen değişimler önceki mevzuatlardan belirli farklılıklar içermektedir. Buna göre, 4447 Sayılı İşsizlik Sigortası Kanunu'nun yürürlüğe girmesinden itibaren ilk sigortalı olarak ilk kez iş yaşantısına katılacak olan bireylerin emeklilik kapsamı için çeşitli farklılıklar oluşturmaktadır. Bu bakımdan hizmet akdiyle çalışan çalışanların erkeklerde 60, kadınlarda 58 yaşını doldurması ve 7000 prim ödeme gününe sahip olması ya da yaş şartları aynı kalmakla birlikte 25 yıllık sigortalılık kapsamında olup en az 4500 prim ödeme gününe sahip olan vatandaşlara emeklilik hakkı tanımaktaydı.

Kendi ad ve hesabına çalışan serbest meslek mensuplarında 4447 Sayılı İşsizlik Kanunu'nun yürürlüğe girmesinden sonra sigortalı olarak ilk kez çalışma hayatına başlamasıyla da erkeklerde 60, kadınlarda ise 58 yaşının doldurulması ile birlikte 25 yıl sigortalılık kapsamında bulunulması şartlarını sağlayıp emekli olması mümkündür.

İlgili kanunun yürürlüğe girmesinden sonra ilk kez çalışma yaşamına giren kamu görevlisi memurların da erkeklerde 60, kadınlarda 58 yaşını doldurup 25 sigortalılık yılı kapsamı şartını sağlamalarıyla birlikte emeklilik hakkına erişebilecekleri söz konusudur.

4447 Sayılı İşsizlik Sigortası Kanunu'nun yürürlüğe girmesiyle birlikte emeklilik uygulamalarına ilişkin esas sorunun tespit edildiği alan kanunun yürürlüğe giriş tarihinden önce iş yaşamına giriş yapmış olan bireylerin durumudur. 4447 Sayılı İşsizlik Sigortası Kanunu Md. 17'ye eklenen Geçici Madde 81'e göre bu kapsamdaki bireylerin sürece entegrasyonu kademeli bir geçiş ile birlikte yapılacaktır.

İlk olarak 4447 Sayılı İşsizlik Sigortası Kanunu Md. 17'ye eklenen Geçici Madde 81'in A fıkrasına istinaden bu kanunun yürürlüğe konulduğu tarihten önce emekli aylığı hak kazanmış olanlar ve sigortalılık süresi 23 yıl ve yukarında bulunan erkekler ile 18 yıl ve daha fazla olan kadınlar ile ilgili olarak bu kanunun yürürlüğe girdiği tarihten önceli mevzuat uygulanacaktır hükmü ile bu bireylerin durumu koruma altına alınmıştır.

Tablo 25. 4447 Sayılı İşsizlik Sigortası Kanunu Kapsamınca Emeklilik Entegrasyonu ve Kademeli Geçiş (Erkekler)

Mevcut Durum	4447 Sayılı İşsizlik Kapsamında Entegrasyon		
Sigortalılık Süresi	Sigortalılık Süresi	Emeklilik Yaşı	Prim Ödeme Günü
22 Yıl – 23 Yıl Arasında Olanlar	25 Yıl Sigortalılık Süresine Tamamlama	45 Yaşını Doldurma	5000 Prim Gününü Tamamlama
21 Yıl – 22 Yıl Arasında Olanlar	25 Yıl Sigortalılık Süresine Tamamlama	46 Yaşını Doldurma	5000 Prim Gününü Tamamlama
20 Yıl – 21 Yıl Arasında Olanlar	25 Yıl Sigortalılık Süresine Tamamlama	48 Yaşını Doldurma	5000 Prim Gününü Tamamlama
19 Yıl – 20 Yıl Arasında Olanlar	25 Yıl Sigortalılık Süresine Tamamlama	50 Yaşını Doldurma	5150 Prim Gününü Tamamlama
18 Yıl – 19 Yıl Arasında Olanlar	25 Yıl Sigortalılık Süresine Tamamlama	51 Yaşını Doldurma	5300 Prim Gününü Tamamlama
17 Yıl – 18 Yıl Arasında Olanlar	25 Yıl Sigortalılık Süresine Tamamlama	52 Yaşını Doldurma	5450 Prim Gününü Tamamlama
16 Yıl – 17 Yıl Arasında Olanlar	25 Yıl Sigortalılık Süresine Tamamlama	53 Yaşını Doldurma	5600 Prim Gününü Tamamlama
15 Yıl – 16 Yıl Arasında Olanlar	25 Yıl Sigortalılık Süresine Tamamlama	54 Yaşını Doldurma	5750 Prim Gününü Tamamlama
15 Yıldan Az Olanlar	25 Yıl Sigortalılık Süresine Tamamlama	56 Yaşını Doldurma	6000 Prim Gününü Tamamlama

Kaynak: 4447 Sayılı İşsizlik Sigortası Kanunu, Md. 17-Geçici Madde 81⁵⁰ verileri yazar tarafından düzenlenmiştir.

Tablo 25, 4447 Sayılı İşsizlik Sigortası Kanunu'nun Md. 17, Geçici Madde 81'in B fıkrasına göre 08.09.1999 tarihinden önce 506 Sayılı Sosyal Sigortalar Kapsamında hizmet akdiyle çalışma yaşamına giren erkeklerin emeklilik kapsamına geçirilmesine ilişkin bilgileri içermektedir.

⁵⁰ 4447 sayılı İşsizlik Sigortası Kanunu, md. 17, Geçici Madde 81.

Tablo 26. 4447 Sayılı İşsizlik Sigortası Kanunu Kapsamınca Emeklilik Entegrasyonu ve Kademeli Geçiş (Kadınlar)

Mevcut Durum	4447 Sayılı İşsizlik Kapsamında Entegrasyon		
Sigortalılık Süresi	Sigortalılık Süresi	Emeklilik Yaşı	Prim Ödeme Günü
17 Yıl – 18 Yıl Arasında Olanlar	20 Yıl Sigortalılık Süresine Tamamlama	41 Yaşını Doldurma	5000 Prim Gününü Tamamlama
16 Yıl – 17 Yıl Arasında Olanlar	20 Yıl Sigortalılık Süresine Tamamlama	43 Yaşını Doldurma	5000 Prim Gününü Tamamlama
15 Yıl – 16 Yıl Arasında Olanlar	20 Yıl Sigortalılık Süresine Tamamlama	45 Yaşını Doldurma	5000 Prim Gününü Tamamlama
14 Yıl – 15 Yıl Arasında Olanlar	20 Yıl Sigortalılık Süresine Tamamlama	47 Yaşını Doldurma	5150 Prim Gününü Tamamlama
13 Yıl – 14 Yıl Arasında Olanlar	20 Yıl Sigortalılık Süresine Tamamlama	48 Yaşını Doldurma	5300 Prim Gününü Tamamlama
12 Yıl – 13 Yıl Arasında Olanlar	20 Yıl Sigortalılık Süresine Tamamlama	49 Yaşını Doldurma	5450 Prim Gününü Tamamlama
11 Yıl – 12 Yıl Arasında Olanlar	20 Yıl Sigortalılık Süresine Tamamlama	50 Yaşını Doldurma	5600 Prim Gününü Tamamlama
10 Yıl – 11 Yıl Arasında Olanlar	20 Yıl Sigortalılık Süresine Tamamlama	51 Yaşını Doldurma	5750 Prim Gününü Tamamlama
10 Yıldan Az Olanlar	20 Yıl Sigortalılık Süresine Tamamlama	52 Yaşını Doldurma	6000 Prim Gününü Tamamlama

Kaynak: 4447 Sayılı İşsizlik Sigortası Kanunu, Md. 17, Geçici Madde 81⁵¹ verileri yazar tarafından düzenlenmiştir.

Tablo 26, 4447 Sayılı İşsizlik Sigortası Kanunu Md. 17, Geçici Madde 81'in B fıkrasına göre 08.09.1999 tarihinden önce 506 Sayılı Sosyal Sigortalar Kapsamında hizmet akdiyle çalışma yaşamına giren kadınların emeklilik kapsamına geçirilmesine ilişkin bilgileri içermektedir.

Ayrıca çeşitli bazı hususlar da belirtilmelidir. Bu hususların ilki 4447 Sayılı İşsizlik Kanunu yürürlüğe girmeden önce emeklilik kapsamına girmeye hak kazanmış bireyler bu kanunun yürürlüğe girmesiyle hiçbir farklı muameleye tabi tutulmamışlardır. Yani hakları korunarak yaşamlarına devam etmişlerdir. Ancak kanunun yürürlüğe girdiği tarihte emekliliğine iki yıl ve daha az süre kalmış bireylere ise önceki uygulamada olduğu gibi erkeklerde 25, kadınlarda 20 sigortalılık yılı ile 5000 prim ödeme günü şartıyla emeklilik kapsamı tanınmıştır.

Birçok OECD üyesi ülkenin emeklilik sistem ve uygulamalarında gözlemlenen kısmi emeklilik uygulamasının aynısı 4447 Sayılı İşsizlik Sigortası Kanunu Md. 17, Geçici Madde 81'in C fıkrasına istinaden 15 sigortalılık yılı kapsamında bulunan ve en az 3600 prim gününü ödemiş olan erkeklerin 55, kadınların ise 50 yaşını doldurmasıyla

⁵¹ 4447 sayılı İşsizlik Sigortası Kanunu, md. 17, Geçici Madde 81.

birlikte kısmi emeklilik kapsamına alınabilecekleri söz olmuştur⁵². Aynı fıkranın b bendinde ise ifade edilen şartları sağlayamayan erkeklerin 56, kadınların ise 52 yaşını doldurmuş olup 15 yıllık sigortalılık süresi ile 3600 prim günü ödemesi gerçekleşmiş olan bireylerin emeklilik aylığı almaya hak kazanması öngörülmüştür⁵³. Ancak ilerleyen süreçte kademeli geçişi ifade eden Geçici Madde 81'in B fıkrası ile kısmi emeklilik kapsamını ifade eden Geçici Madde 81'in C fıkrası Anayasa Mahkemesi tarafından 23.02.2001 tarihinde iptal edilmiştir.

Anayasa Mahkemesi tarafından gerçekleştirilen iptal sonrasında 4447 Sayılı İşsizlik Kanunu emeklilik kapsamına dair uygulamaları üç aşamalı olarak toplanmıştır. İlk aşamada var olan uygulama ilgili kanunun sunduğu erkeklerde 60, kadınlarda 58 yaşlarının doldurulmasına ilişkin yaş haddinin sağlanması ile birlikte 7000 prim gününün ödenmiş olmasıdır. Ayrıca 25 yıllık sigorta kapsamı bulunanlar yaş şartı aynı kalmakla 4500 prim ödeme gününe sahipse emekli olup emekli aylığı almaya hak kazanabilmektedirler (Tuncay ve Ekmekçi, 2017: 497).

İkinci aşama ise 4447 Sayılı İşsizlik Sigortası Kanunu Md. 17, Geçici Madde 81'in A fıkrası kapsamında olanları ilgilendiren ve erkeklerde en az 23 ve kadınlarda ise en az 18 yıllık sigortalılık kapsamında bulunmuş olanları indiren hususlardır. Yani bu kişiler 08.09.1999 tarihi öncesinde sigortalılık kapsamında olan bireyleri ifade etmektedir. Bu bireyler erkeklerde 55, kadınlarda 50 yaşını doldurmaları şartına ek olarak ya en az 5000 gün prim ödemiş olmaları şartıyla, ya 15 yıldan beri sigortalı olup en az 3600 prim günü ödemiş olma şartıyla ya da erkeklerin 25, kadınların 20 yıl sigortalılık kapsamında olup ve en az 5000 prim ödemesine sahip olmaları şartıyla emekli edilip emekli aylığı almaya hak kazanacaktır.

Üçüncü aşama ise yine 08.09.1999 tarihinde yürürlüğe konulan 4447 Sayılı İşsizlik Sigortası Kanunu'ndan önce sigortalılık kapsamına girmiş fakat erkeklerde 23, kadınlarda ise 18 yıllık sigortalılık kapsamına sahip olmayan bireyleri ifade etmektedir. Bu bireylerin durumu ise sigortalılık süresi bazında referans tarih olarak Anayasa Mahkemesi'nin 4447 Sayılı İşsizlik Kanunu Md. 17'ye ek Geçici Madde 81'e dair iptal

⁵² 4447 sayılı İşsizlik Sigortası Kanunu, md. 17, Geçici Madde 81, C Fıkrası a bendi.

⁵³ 4447 sayılı İşsizlik Sigortası Kanunu, md. 17, Geçici Madde 81, C Fıkrası b bendi.

kararının yürürlüğe girdiği tarih olan 23.05.2002 olup bu bakımdan bireyler bu tarih itibarıyla erkeklerde en az 23, kadınlarda ise en az 18 yıllık sigortalılık kapsamı olan bireyler erkeklerde 25, kadınlarda ise 20 sigortalılık yılını doldurup 5000 günlük prim ödeme gününü sağlayarak erkeklerde 44 ve kadınlarda ise 40 yaşını doldurmak şartlarıyla emekli edilebilecektir (Tuncay ve Ekmekçi, 2017: 497). Diğer bireyler ise durumlarına göre kademeli olarak sisteme entegre edileceklerdir. Dolayısıyla 23.05.2002 tarihi itibarıyla erkeklerde sigortalılık kapsamında 25 yıl kalınması şartı sabit olmakla birlikte en düşük sigortalılık süresi 2 yıl 8 ay 15 gün olanlar 58 yaşını doldurup 5975 prim gününü ödeyerek en alt limitten başlayarak emekli olma imkanına erişebilirken yine erkeklerde ilgili tarih itibarıyla sigortalılık kapsamı 23 yıl ve üzeri olanlar 25 yıl sigortalılık süresi, 5000 prim günü ödemesi ve 44 yaşın doldurulması hususuyla emekli edilebilmektedirler. Sigortalılık süresi 2 yıl 8 ay 15 gün ile 23 yıl arasında olan erkekler ise durumlarına göre farklı kademelerde emekli edilecek düzenlemelere tabi tutulmaktadır.

Kadınlar ise 23.05.2002 tarihi itibarıyla sigortalılık kapsamında 20 yıl kalınması şartı sabit olmakla birlikte en düşük sigortalılık süresi 2 yıl 8 ay 15 gün olanlar 56 yaşını doldurup 5975 prim gününü ödeyerek en alt limitten başlayarak emekli olma imkanına erişebilirken yine kadınlarda ilgili tarih itibarıyla sigortalılık kapsamı 18 yıl ve üzeri olanlar 20 yıl sigortalılık süresi, 5000 prim günü ödemesi ve 40 yaşın doldurulması hususuyla emekli edilebilmektedirler. Sigortalılık süresi 2 yıl 8 ay 15 gün ile 18 yıl arasında olan erkekler ise durumlarına göre farklı kademelerde emekli edilecek düzenlemelere tabi tutulmaktadır.

Tablo 27. 4759 sayılı Kanun Kapsamında 506 Sayılı Sosyal Sigortalar Kanunu'na Tabi Çalışanların Kademeli Emeklilik Geçiş Koşulları

Sigortalı Erkek Çalışanlar			Prim Ödeme Gün Sayısı	Sigortalı Kadın Çalışanlar		
23.05.2002 Tarihindeki Mevcut Sigortalılık Süresi (Yıl)	Sigorta Kapsamı (Yıl)	Doldurulacak Yaş Haddi		23.05.2002 Tarihindeki Mevcut Sigortalılık Süresi (Yıl)	Sigorta Kapsamı (Yıl)	Doldurulacak Yaş Haddi
23 Yıl ve Üzeri	25	44	5000	18 Yıl ve Üzeri	20	40
21,6 – 23 Arası	25	45	5000	17 - 18	20	41
20 – 21,6	25	46	5075	16 - 17	20	42
18,6 - 20	25	47	5150	15 - 16	20	43
17 – 18,6	25	48	5225	14 - 15	20	44
15,6 - 17	25	49	5300	13 - 14	20	45
14 – 15,6	25	50	5375	12 - 13	20	46
12,6 - 14	25	51	5450	11 - 12	20	47
11 – 12,6	25	52	5525	10 - 11	20	48
9,6 - 11	25	53	5600	9 - 10	20	49
8 – 9,6	25	54	5675	8 - 9	20	50
6,6 - 8	25	55	5750	7 - 8	20	51
5 – 6,6	25	56	5825	6 - 7	20	52
3,6 - 5	25	57	5900	5 - 6	20	53
2 Yıl 8 Ay 15 Gün – 3,6 Yıl	25	58	5975	4 - 5	20	54
			5975	3 - 4	20	55
			5975	2 Yıl 8 Ay 15 Gün – 3 Yıl	20	56

Kaynak: 4759 sayılı Kanun, Md. 3, B bendi⁵⁴ verileri yazar tarafından düzenlenmiştir.

4759 Sayılı Sosyal Sigortalar Kanunu, Tarım İşçileri Sosyal Sigortalar Kanunu, T.C. Emekli Sandığı Kanunu, Esnaf ve Sanatkarlar ve Diğer Bağımsız Çalışanlar Sosyal Sigortalar Kurumu Kanunu İle Tarımda Kendi Adına Ve Hesabına Çalışanlar Sosyal Sigortalar Kanununun Bazı Maddelerinde Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun kısmi emekli aylığı almaya hak kazanma uygulamasında da çeşitli tasarımlar getirmiştir. Bu bakımdan kanunun yürürlüğe girdiği 23.05.2002 tarihi itibarıyla erkeklerde 55, kadınlarda 50 yaşını dolduran 15 yıl sigortalılık kapsamına sahip ve 36000 prim günü ödemesi gerçekleştirmiş bireyler kısmi emekliliğe kavuşmaktadır⁵⁵. İlgili kanun Md. 3, C bendi bu kapsamda yürürlük tarihi olan 23.05.2002 tarihinde yeterli şartları taşımayanlara yine kademeli bir öngörmektedir.

⁵⁴ 4759 Sayılı Sosyal Sigortalar Kanunu, Tarım İşçileri Sosyal Sigortalar Kanunu, T.C. Emekli Sandığı Kanunu, Esnaf ve Sanatkarlar ve Diğer Bağımsız Çalışanlar Sosyal Sigortalar Kurumu Kanunu İle Tarımda Kendi Adına Ve Hesabına Çalışanlar Sosyal Sigortalar Kanununun Bazı Maddelerinde Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun, md. 3, B bendi,

⁵⁵ 4759 Sayılı Sosyal Sigortalar Kanunu, Tarım İşçileri Sosyal Sigortalar Kanunu, T.C. Emekli Sandığı Kanunu, Esnaf ve Sanatkarlar ve Diğer Bağımsız Çalışanlar Sosyal Sigortalar Kurumu Kanunu İle Tarımda Kendi Adına Ve Hesabına Çalışanlar Sosyal Sigortalar Kanununun Bazı Maddelerinde Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun, md. 3, C bendi,

Tablo 28. 4759 Kanun Kapsamında 506 Sayılı Sosyal Sigortalar Kanunu'na Tabi Çalışanların Kısmi Emekliliğe Kademeli Geçiş Koşulları

Şartların Sağlandığı Dönem	Erkekler Yaş Şartı	Kadınlar Yaş Şartı	Prim Ödeme Günü	Sigortalılık Süresi (Yıl)
24.05.2002 – 23.05.2005	56	52	3600	15
24.05.2002 – 23.05.2008	57	54	3600	15
24.05.2008 – 23.05.2011	58	56	3600	15
24.05.2011'den Sonra Tamamlanma Durumunda	-----	58	3600	15
24.05.2011 – 23.05.2014	59	-----	3600	15
24.05.2014	60	-----	3600	15

Kaynak: 4759 sayılı Kanun, Md. 3, C bendi⁵⁶ verileri yazar tarafından düzenlenmiştir.

Tablo 28, 4759 sayılı Kanun ile birlikte 506 Sayılı Sosyal Sigortalar Kanunu'na tabi çalışanların 4447 Sayılı İşsizlik Sigortası Kanunu Md. 17'ye ek Geçici Madde 81 A bendinin korunmasına istinaden 4447 Sayılı İşsizlik Sigortası Kanunu'nun Md. 17'ye ek Geçici Madde 81 C bendinin yeniden düzenlenmesi hususunda 23.05.2002 tarihinde erkeklerde 55, kadınlarda 50 yaşını doldurmamış 15 yıllık sigortalılık kapsamında bulunmamış ve 3600 prim ödeme gününü sağlamamış bireylerin kısmi emeklilik kapsamına alınmasını içeren 2002-2014 yılları arasındaki vadedeki programlamayı ifade etmektedir.

2.5.4.3. 30.04.2008 Tarihinden İtibaren Uygulamalar: Sosyal Güvenlik Reformu ve Genel Sağlık Sigortasındaki Dönüşüm

30.04.2008 tarihi Türkiye'nin emeklilik sistem ve uygulamaları açısından önemli bir dönüm noktasını oluşturmaktadır. Zira bu tarih 5510 sayılı SSGSSK'nin tamamen yürürlüğe girmesinin kararlaştırıldığı tarihtir. 5510 sayılı SSGSSK ise Türkiye'de emeklilik sistem ve uygulamalarının önemli dönüm noktalarından üçüncü ayağı oluşturmaktadır. Çünkü 2006 yılında yasal olarak tamamlanan ve 2008 yılında tamamen uygulamaya konulan sosyal güvenlik reformu kapsamında Türkiye'nin sosyal güvenlik sistemi yeniden inşa edilerek farklı sigorta statüleri, prim ödeme sistemleri, kurumlar ve kanunlar tek bir kurum ve tek bir kanun altında birleştirilmiştir. Tüm bu reformların, değişim ve dönüşüm süreçlerinin ana hedefi ekonomik açıdan güçlü ve istikrarlı bir sosyal güvenlik yapısının oluşturulması ve Türkiye'nin makroekonomik göstergelerine olumlu

⁵⁶ 4759 Sayılı Sosyal Sigortalar Kanunu, Tarım İşçileri Sosyal Sigortalar Kanunu, T.C. Emekli Sandığı Kanunu, Esnaf ve Sanatkarlar ve Diğer Bağımsız Çalışanlar Sosyal Sigortalar Kurumu Kanunu İle Tarımda Kendi Adına Ve Hesabına Çalışanlar Sosyal Sigortalar Kanununun Bazı Maddelerinde Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun, md. 3, C bendi.

katkının sunulmasıdır (SGK, 2020: 8). Böylelikle emeklilik sistem ve kapsamı 08.09.1999 öncesi uygulama dönemi, 08.09.1999 ile 30.04.2008 arasındaki uygulama dönemi ve 30.04.2008'den itibaren uygulama dönemi olmak üzere önemli bir uygulama sürecini ifade etmektedir. Çünkü 5510 sayılı SSGSSK, 30.04.2008 tarihinden itibaren sisteme giren vatandaşlara emeklilik kapsamı için erkeklerde 60, kadınlarda 58 yaş şartını koşmakla birlikte kanun, 2036 yılında başlatılacak kademeli artışlarla bu yaş şartını 2048 yılında hem erkekler hem de kadınlarda 65'e sabitleyerek sistemin bu şekilde sevk ve idare edilmesini öngörmektedir.

5510 Sayılı SSGSSK'nin yürürlüğe girmesiyle birlikte önceki dönemlerde uygulanan emeklilik sistem ve uygulamalarının yasal alt yapısında önemli değişiklikler yapmıştır. Bu bakımdan kanunun yürürlüğe konulduğu 30.04.2008 tarihinden itibaren iş yaşantısına ilk kez giriş yapacaklar olan iş sözleşmesi kapsamında sigortalı çalışan ücretliler için emeklilik şartı erkeklerde 60, kadınlarda 58 yaşını doldurmuş olmak ve 7200 prim gününü uzun vadeli sigorta kolları kapsamında ödemiş bulunma şartı getirilmiştir⁵⁷. Aynı kanun kendi ad ve hesabına çalışanlar ile devlet memurları için yine 30.04.2008 tarihinden itibaren iş yaşantısına giriş yapan sigortalılar için erkeklerde 60, kadınlarda ise 58 yaşının doldurulması ile uzun vadeli sigorta kollarında 9000 gün prim ödeme şartının sağlanması hususunda emeklilik hakkının tanınacağını ve emekli maaşından yararlanılacağını ifade etmektedir⁵⁸.

5510 sayılı SSGSSK, emeklilik sistem ve uygulamalarına ilişkin yaş haddine dair önemli bir dönüşüm öngörmektedir. Bu bakımdan ilgili kanun Md. 28, b bendi kapsamında emeklilik yaş haddi 2036 yılında başlayarak kademeli bir artış uygulamasıyla 2048 yılında hem erkeklerde hem de kadınlarda 65'e sabitlenecektir⁵⁹.

⁵⁷ 5510 sayılı SSGSSK, md. 28, a Bendi.

⁵⁸ 5510 sayılı SSGSSK, md. 28, a Bendi.

⁵⁹ 5510 sayılı SSGSSK, md. 28, b Bendi.

Tablo 29. 2036 Yılı ile 2048 Yılında Emekliliğe Kademeli Geçiş Yaş Şartları

Tarih Aralığı	Erkeklerde Uygulanacak Yaş Haddi	Kadınlarda Uygulanacak Yaş Haddi
01.01.2036 – 31.12.2037	61	59
01.01.2038 – 31.12.2039	62	60
01.01.2040 – 31.12.2041	63	61
01.01.2042 – 31.12.2043	64	62
01.01.2044 – 31.12.2045	65	63
01.01.2046 – 31.12.2047	65	64
01.01.2048'den İtibaren	65	65

Kaynak: 5510 sayılı SSGSSK, Md. 28, b bendi.

Tablo 29, 5510 sayılı SSGSSK'nin tüm statülerde 2036 yılından itibaren erkekler ve kadınlar için 2048 yılına kadar emeklilik yaş haddinde öngördüğü uygulama esaslarını içermektedir. Bu bakımdan hem erkeklerde hem de kadınlarda emeklilik yaşı kademeli olarak arttırılarak prim ödeme gün sayıları statüye göre sabit kalmak şartıyla 2048 yılında 65'e sabitlenecektir. Uygulamanın bu yönü emek faktöründen işgücü piyasasında daha fazla yararlanıp erken emeklilik uygulamalarının önüne geçilmesi açısından önem arz etmektedir.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

TÜRKİYE’DE EMEKLİLİK DÜZENLEME VE UYGULAMALARININ POPÜLİZM TEMELİNDE ANALİZİ

3.1. Araştırmanın Amacı ve Önemi

Bir sosyal politika uygulaması olarak sosyal güvenlik çatısı altında sürdürülen emeklilik düzenleme ve uygulamaları yaşlı nüfusun sağlık, huzur, barış ve esenlik içerisinde yaşamasını temin ve tesis edecek uygulamaların başında yer almaktadır. Çalışma kavramının insan onuruna yaraşır şekilde gerçekleşmesi ne kadar mühimse emeklilik döneminin de insan hayatına yakışır şekilde sürdürülmesi o derece önemlidir. Türkiye’de geçmişten günümüze emeklilik uygulamalarının çeşitli dönemlerde farklı yasal ve kurumsal düzenlemeler temelinde uygulandığı görülmektedir. Türkiye’de emeklilik sisteminin uygulanmasına ilişkin dönemsel farklılıkların ortaya çıkması popülist politikaların etkisinin sorgulanmasına neden olmaktadır. Bu durum politika yapıcı aktörlerin emeklilik uygulamalarına ilişkin düzenlemeleri ortaya koyarken Türkiye’nin mevcut sosyoekonomik özellikleri, demografik değişim süreci ve emeklilik sisteminin ekonomik ve idari açıdan sürdürülebilirliğinden ziyade emekli nüfusun seçim süreçlerinde getireceği faydaya odaklandığını düşündürmektedir. Özellikle her seçim döneminde emekli olmaya yönelik farklı uygulama vaatleri verilmiş olup kimi zaman emeklilik yaşı, kimi zaman sigortalılık süresi ve kimi zaman ise prim ödeme gün sayılarına ilişkin farklı kriterlerin ortaya koyulduğu gözlemlenmektedir. Durumun bu yönü sosyal ve ekonomik açıdan emeklilerin aleyhine sonuçlar doğmasına ve hak temelli bir uygulama olan emeklilik sürecinin emekliler arasında adaletsizliğe ve sosyoekonomik açıdan bir dengesizlik oluşmasına neden olmaktadır. Ayrıca tüm bu hususlar sosyal güvenlik sistemi ve emeklilik sisteminin ekonomik ve idari sürdürülebilirliğinin olumsuz etkilenmesine, orta ve uzun vadede çalışma çağındaki nüfusun yükünün artmasına ve ekonomide yapısal sorunların ortaya çıkmasına neden olmaktadır. Buna göre, popülizmin Türkiye’de uygulanmış emeklilik düzenleme ve uygulamaları üzerinde etkisinin olup olmadığının incelenmesi tez çalışmasının amacını ifade etmektedir. Bu bağlamda çok partili siyasal yaşamın resmen başladığı 1946 yılı ile 2023 yılları arasında Türkiye Büyük Millet Meclisi’nde (TBMM) temsil hakkı elde etmiş olan politika yapıcı aktörlerin (iktidar partileri, muhalefet partileri ve koalisyon ortakları) emeklilik konusuna ilişkin

seçim beyannameleri ve hükümet programlarında emeklilik ve emekliliğe dair yer alan hususlar ile kalkınma planlarında emeklilik düzenleme ve uygulamalarına ilişkin hedefler nicel içerik analizi kullanılarak değerlendirilmiştir. Türkiye’de uygulanan emeklilik düzenleme ve uygulamalarının farklı siyasi aktörler tarafından nasıl tasarlandığı ve uygulandığı, 28 siyasi partinin toplam 90 seçim beyannamesi, 53 hükümet programı ve 12 kalkınma planı kapsamında nicel içerik analizi tekniği kullanılarak ortaya konulmaya çalışılmıştır.

Popülizm kavramına ilişkin son yıllarda gerçekleştirilen bilimsel çalışmalar yoğunlukla demokrasi ile popülizm ilişkisi, dünyada ve Türkiye’de popülist söylemler, Türk siyasetinde popülizm ile popülizm, iletişim ve medya ilişkileri üzerine gerçekleştirilmiştir. Emeklilik üzerine son yıllarda gerçekleştirilen bilimsel çalışmalar ise bireysel emeklilik ve refah rejimleri ilişkisi, emeklilik reformları, bireysel emeklilik, emeklilik şirketleri, emeklilik fonları ve bu fonların yönetilmesi konularında gerçekleştirilmektedir. Bu bakımdan bu tez çalışması emeklilik düzenleme ve uygulamalarında politika yapıcı aktörlerin popülist yaklaşımlarının olup olmadığının incelenmesi açısından önem arz etmektedir..

3.2. Araştırmanın Soruları

Türkiye’de popülist politikaların emeklilik sistem ve uygulamaları üzerine etkisinin incelendiği bu tez çalışması kapsamında tasarlanan araştırma soruları şu şekildedir:

Soru 1: Türkiye’de uygulanmış ve uygulanmakta olan kamusal emeklilik (yaşlılık sigortası) düzenleme ve uygulamalarına ilişkin sistemlerin oluşturulma sürecinde politika yapıcı aktörler temel sosyoekonomik göstergeleri göz önünde bulundurmakta mıdır?

Soru 2: Türkiye’de uygulanmış ve uygulanmakta olan kamusal emeklilik (yaşlılık sigortası) düzenleme ve uygulamaları demografik, ekonomik ve endüstriyel özelliklere uyumlu bir şekilde tasarlanmakta mıdır?

Soru 3: *Türkiye’de uygulanmış ve uygulanmakta olan kamusal emeklilik (yaşlılık sigortası) düzenleme ve uygulamalarına ilişkin girişimler sosyal ve ekonomik yapıya olumlu katkı sağlayacak şekilde oluşturulmakta mıdır?*

Soru 4: *Türkiye’de uygulanmış ve uygulanmakta olan kamusal emeklilik (yaşlılık sigortası) düzenleme ve uygulamalarına ilişkin sistemlerin oluşturulma sürecinde politika yapıcı aktörler sistemin ekonomik ve idari sürdürülebilirliğini gözetmekte midir?*

Soru 5: *Türkiye’de uygulanmış ve uygulanmakta olan kamusal emeklilik (yaşlılık sigortası) düzenleme ve uygulama örneklerinde politika yapıcı aktörlerin popülist politik yaklaşımları bulunmakta mıdır?*

3.3. Araştırmanın Alanı

Araştırmanın alanını, Türkiye’de çok partili siyasi yaşamın resmen başladığı 1946 yılından 2023 yılına kadarki dönemde iktidar, muhalefet ya da koalisyon ortağı olarak temsil hakkı elde etmiş politika yapıcı aktörlerin seçim beyannamelerinde emeklilik düzenleme ve uygulamalarına ilişkin yaklaşımları, bu aktörlerin oluşturduğu hükümet programları ve kalkınma planları oluşturmaktadır.

Türk siyasi hayatında 1946 yılından günümüze varlığını sürdürmüş ve sürdürmekte olan 53 hükümet (15. Hükümet – 67. Hükümet) ile bu hükümetleri kurarak iktidarda olan siyasi partiler, koalisyon ortağı siyasi partiler ve muhalefet partileri çalışmanın alanını oluşturan temel öğelerdir. Dolayısıyla, Türkiye’de 1946 yılından günümüze iktidar, muhalefet ve koalisyon ortağı olmuş siyasi partilerin dönemsel olarak oluşturduğu ve seçim dönemlerini kapsayan, seçim vaatlerini içeren seçim beyannameleri araştırma kapsamında temin edilecek ilk veri setini oluşturmaktadır. Bu bakımdan veriler ilk olarak ilgili siyasi parti genel merkez arşivlerinden temin edilmiştir. Fakat hali hazırda aktif bir politika yaşantısı olmayan siyasi partilere ilişkin belgeler TBMM’nin arşivi, Cumhurbaşkanlığı Millet Kütüphanesi ile Milli Kütüphane’nin arşivleri ile interaktif ortamda bulunan sanal arşivler taranarak elde edilmiştir. Araştırma alanının ikinci kapsamını ilgili dönemlerdeki hükümet programları oluşturmaktadır ve hükümet programları TBMM’nin interaktif arşivinden temin edilmiştir. Son olarak araştırma kapsamında incelenen kalkınma planları, hali hazırda Türkiye Cumhuriyeti

Cumhurbaşkanlığı Strateji ve Bütçe Başkanlığı'nın aktif olarak kullanımında bulunduğu internet sitesinden temin edilmiştir.

Tablo 30. Tez Çalışması Kapsamında İncelenen Dokümanlar

Türü	Faaliyet Alanı	Sayısı
Siyasi Parti Seçim Beyannameleri	Emeklilik Düzenleme ve Uygulamalarına İlişkin Seçim Vaatleri	90
Hükümet Programları	Emeklilik Düzenleme ve Uygulamalarına İlişkin Hükümetlerin Politikaları	53
Kalkınma Planları	Emeklilik Düzenleme ve Uygulamalarına İlişkin Kalkınma Temelinde Düzenlemeler	12

Tablo 30'da, tez çalışmasında incelenen dokümanların türü, faaliyet alanı ve sayısı gösterilmektedir. 1946 yılından 2023 yılına Adalet Partisi (AP), Adalet ve Kalkınma Partisi (AK Parti), Anavatan Partisi (ANAP), Birlik Partisi, Cumhuriyet Halk Partisi (CHP), Cumhuriyetçi Güven Partisi (CGP), Cumhuriyetçi Köylü ve Millet Partisi (CKMP), Cumhuriyetçi Millet Partisi (CMP), Demokrat Parti (DP), Demokratik Parti, Demokratik Sol Parti (DSP), Doğru Yol Partisi (DYP), Fazilet Partisi (FP), Halkların Demokratik Partisi (HDP) / Yeşil Sol Parti (YSP), Hürriyet Partisi, İyi Parti (İP), Milliyetçi Hareket Partisi (MHP), Millet Partisi, Milli Selamet Partisi (MSP), Refah Partisi (RP), Sosyaldemokrat Halkçı Parti (SHP), Türkiye Birlik Partisi, Türkiye İşçi Partisi (TİP), Yeni Türkiye Partisi (YTP) ve ittifak ortakları Gelecek Partisi, Atılım ve Demokrasi Partisi (DEVA), Saadet Partisi (SP) (ortak metin) olmak üzere 28 siyasi partinin toplam 90 seçim beyannamesi, 53 hükümet programı, 12 kalkınma planı emeklilik düzenleme ve uygulamaları temelinde incelenmiştir.

3.4. Araştırmanın Yöntemi

İçerik analizi; eğitim bilimleri, tarih, sosyoloji, radyo, televizyon ve gazetecilik ile siyasal bilimler alanları başta olmak üzere çoğu sosyal bilimler alanında kullanılan bir bilimsel araştırma yöntemidir. İçerik analizi çalışmaları yazılı veri/doküman/materyal üzerinden gerçekleştirilmektedir. Bu analiz yazılı verilerin ham halinden alınarak işlenmesi sürecini ifade etmektedir. Böylelikle içerik analizi yöntemi nitel verilerin nicel olarak araştırılabildiği ve verilerin sistematik bir şekilde incelendiği bilimsel yöntem olma hususunu ifade etmektedir. İçerik analizi, genel itibarıyla sözlü ya da yazılı materyallerin sistematik bir şekilde incelenmesi ve analiz edilmesini ifade eden bir teknik olup çeşitli kaynaklardan elde edilen dokümanların incelenerek, bu dokümanların

vereceği mesajı saptamayı ve bir anlam ve sonuca ulaşılmasını sağlamaktadır (Tavşancıl ve Aslan, 2001: 22, Demirci ve Köseli, 2017: 344).

İçerik analizi tekniği, nicel ve nitel olmak üzere iki şekilde uygulanmaktadır. Nicel içerik analizi konu kapsamında incelenen dokümanların analiz edilmesinde kategori ve kodların oluşturulmasıyla gerçekleştirilmektedir. Bu kategori ve kodların kavramların kullanım sıklıklarının tespit edilmesini ve böylelikle çeşitli bulguların elde edilerek sonuca ulaşılmasını sağlamaktadır. Nitel içerik analizi tekniği ise neden ve nasıl sorularıyla gerçekliğe ulaşma amacını sağlamaktadır (Metin ve Ünal, 2022: 275). Bu bakımdan bu çalışmada nicel içerik analizi tekniği kullanılmıştır.

İçerik analizi, Duverger (1973) tarafında bir dokümanın içerdiği unsurlarının daha önceden oluşturulmuş kategorilere göre sınıflandırılması şeklinde açıklanmaktadır (Duverger, 1973: 144). Nuendorf (2002), içerik analizini bireylerin etkileşimini sağlayan gazete, televizyon, roman, filmler, politik metinler ve haberlerdeki kelimelerin incelenmesi ile dokümanların araştırılmasını sağlayan bir yöntem olarak tanımlamaktadır (Nuendorf, 2002: 1). Krippendorf (2013), içerik analizini dokümanların sahip olduğu içeriklerin içerdiği tekrarlanan ve geçerli olan çıkarımların, iletilerin ve mesajların elde edilmesini sağlayan bir araştırma tekniği olduğunu ifade etmektedir (Krippendorf, 2013: 24).

İçerik analizi yönteminin kullanılması, 20. yy.'nin başlarında 1940'lı yıllarda Harold D. Laswell'in önderliğinde gazeteler üzerinde gerçekleştirilen nicel analizlere dayanmaktadır (Öğülmüş, 2019: 213). Nuendorf (2002), içerik analizi kavramının bilimsel literatürde ilk kez Harold D. Lasswell tarafından 1947 yılında gerçekleştirilen Birinci Dünya Savaş'ındaki propaganda tekniklerini konu alan eserinde kullandığını belirtmektedir (Nuendorf, 2002: 35). Berelson ve Lazarsfeld tarafından gerçekleştirilen *İletişim İçeriğinin Analizi* isimli bilimsel çalışma ile Berelson tarafından 1952 yılında yayımlanan *İletişim Araştırmalarında İçerik Analizi* isimli çalışma içerik analizi üzerinde oluşturulmuş ilk bilimsel çalışmaları ifade etmektedir (Berelson, 1952; Krippendorf, 2013: 14).

İçerik analizi yöntemi; görüşme, gözlem ya da dokümanlar aracılığıyla toplanan verileri dört aşamada analiz edilmesine istinaden uygulanmaktadır. Bu aşamalar; verilerin kodlanması, kategori ve temaların oluşturulması, kod, kategori ve temaların

düzenlenmesi ve bulguların tespit edilerek yorumlanmasıdır (Miles ve Huberman, 1994; Eysenbach ve Köhler, 2002).

Verilerin kodlanması, araştırmacının elde edilen verileri incelenmesiyle veri setini anlamlı bölümlere ayırarak her bölümün hangi kavramı ifade ettiğini sağlayan aşamadır. Bu bakımdan kodlama araştırmacı tarafından her bölüme verilebilecek kelime, cümle ya da paragraf gibi anlamlı öğelerle oluşturulmaktadır. (Baltacı, 2019: 378). Miles ve Huberman (1994), kodlamanın üç ayrı şekilde oluşturulduğunu ifade etmektedir. Buna göre, daha önceden belirlenmiş kavramlara göre yapılan belirli kalıplar üzerinden gerçekleştirilen kodlama, verilerden elde edilen kavramlara istinaden gerçekleştirilen kodlama ve araştırma probleminin genel çerçevesine göre yapılan kodlama şeklinde gerçekleştirilebilmektedir (Miles ve Huberman, 1994). Kodlama sonrasında gerçekleştirilen kategori (alt tema) ve temaların oluşturulması birbiri ile benzer özellik gösteren kodların bir araya getirilmesiyle oluşturulmaktadır. Benzer özellikler gösteren kodlar alt kategorilerde (alt tema) toplanmaktadır. Alt kategoriler (alt tema) ise temaların altında toplanarak oluşturulmaktadır. Kodların kategorilerle, kategorilerin ise temalarla ilişkilendirilmesi tüm bu unsurların benzerlik ve farklılıklarını ortaya koymaya imkan sağlamaktadır (Corbin ve Strauss, 1990: 12-16). Bulguların yorumlanması ise kodlar, kategoriler ve temalar arasında neden sonuç ilişkisinin kurulması, benzer ve farklı yönlerin tespit edilmesi, probleme ilişkin farkındalık oluşturulması ve elde edilen sonuçların beyan edilmesi ve yorumlanması sürecini ifade etmektedir (Baltacı, 2019: 379).

Bu tez çalışmasında, araştırmacının veri kaynaklarını ifade eden dokümanlar ilk olarak bir işleme sürecine tabi tutulmuştur. Verilerin işlenmesi, verilerin çözümlenecek aşamaya gelene dek gerçekleştirilen hazırlık sürecini ifade etmektedir (Galtung, 1973: 169). Veri kaynaklarının işlenmesinden sonra gerçekleştirilen ve araştırmacının sorularına ilişkin saptamaların yapıldığı aşama ise verilerin çözümlenmesi/analizi aşamasını ifade etmektedir (Baydar vd., 2009: 94). Veri işleme sürecinde verilerin çözümlenmesi ve analiz edilmesine dair sürecin sağlıklı bir şekilde yürütülebilmesi için verilerin araştırma kapsamında oluşturulmuş sorular temelinde çeşitli kategorilere ayrılması gerçekleştirilmiştir. Bu kategoriler verilerin çözümlenmesi ve analiz edilmesindeki süreçleri kolaylaştırıcı etki sağlamıştır. Verilerin çözümlenmesi ve analiz edilmesinde içerik analizi tekniği kullanılmış olup böylelikle verilerden hareketle konu ve sorun

temelinde keşif, açıklama ve değerlendirme imkanı sağlanmıştır. İçerik analizi tekniği uygulanırken özellikle dokümanlarda yer alan veriler kodlanarak kategorileştirilmesi, kodların sıklık incelemeleri ve frekans dağılımları gibi hususlar bilimsel kriterlere göre incelenmektedir. Nitekim de içerik analizi incelenerek veri ve dokümanlarda uygulanan kodlamalar ile bu veri ve dokümanların yorumlanması işlemini ifade etmektedir (Berg ve Lune, 2017: 380).

İçerik analizi sosyo-politik ihtiyaçlar, ekonomik ihtiyaçlar, psikolojik ihtiyaçlar, iletişim, sosyoloji, eğitim bilimleri ve edebiyat gibi ihtiyaç ve alanlarda iletişimin içeriğinde yer alan eğilim ve mesajların tespiti ile iletişim materyali ile alıcılar arasındaki etkileşimi saptamak amacıyla gerçekleştirilmektedir (Demirci ve Köseli, 2017: 346). Bu araştırmanın alan çalışması kapsamında kullanılan içerik analizi ise sosyo-politik ve ekonomik ihtiyaçlar ekseninden hareketle geniş halk kitlelerini kapsayan propaganda çalışmalarında propaganda amacıyla kullanılan materyalin analiz edilmesi amacıyla kullanılmaktadır Bu bağlamda, içerik analizi yöntemi ile incelenen dokümanlarda (siyasi parti seçim beyannameleri, hükümet programları ve kalkınma planları) var olan mesajın tespit edilmesini ve bu mesajların içeriğini politik aktörler üzerinden incelenerek emeklilik uygulama ve düzenlemelerindeki popülist düşünce ve yansımaların tespit edebilme imkanı sağlanmaktadır.

Tez çalışması, nicel içerik analizi uygulamasını *Gömülü Teori* temelinde çerçevelemekte ve gerçekleştirmektedir. Gömülü teori, sistemli bir veri toplama sürecinden teoriye ulaşılmasını ifade eden ve verilerin ifade ettiği bilgileri açığa çıkarmaya yarayan bir metodolojidir (Glaser ve Strauss, 2006: 3). Gömülü teori, veri ve dokümanların incelenmesiyle bu verilerde var olan teorileri/mesajları/iletileri ortaya çıkarma amacıdadır. Bu teori çerçevesinde gerçekleştirilen uygulama tümevarımsal bir çizgiyi izleyerek Corbin ve Strauss (1990) tarafından modellenen kodlama paradigmasını kullanmaktadır. Kodlama paradigması, ilk olarak açık kodlamayı içermekte, ikinci etapta eksen kod olarak tema alt başlıklarının kategorileştirilmesine ve nihai olarak üçüncü aşamada ise seçici kodlama ile temalaştırma işlemini gerçekleştirerek veri/dokümanların analiz edilebilmesini, sonuç çıkarılmasını ve raporlaştırmayı sağlamaktadır (Corbin ve Strauss, 1990: 12-16). Nitekim ilk olarak oluşturulan kodlar bir kategorileştirmeyi, kategoriler ise temalaştırmayı sağlayarak araştırmanın konusu ve tespit ettiği sorunun incelenmesine imkan bulunmuştur (Miles ve Huberman, 2015: 58). Böylelikle araştırma

konusu ve tespit ettiği sorun temelinde gerçekleştirilen kodlamaların temalara ulaşılmasına olanak sağlaması ile neden ve nasıl sorunlarına yanıt bulmakla birlikte kodlanan verilerin çeşitli sonuçların elde edilmesini sağlayarak bu sonuçların raporlaştırılmasına olanak sunmaktadır.

Tez çalışmasına dair nicel içerik analizi yöntemi kullanılırken popülizmi tarihsel ve ekonomik gelişmelerin ortaya çıkardığı bir hareket, ekol, düşünce ya da ideoloji olarak gören tarihselci yaklaşım üzerinden bir inceleme gerçekleştirilmektedir. Bu bağlamda tez çalışmasında, Sachs (1989) tarafından popülizmin düşük gelir seviyesindeki dezavantajlı gruplara yönelik sosyoekonomik koşulların iyileştirilmesine dair ekonomik politikaların uygulanmasında ortaya çıkan hatalara odaklanılmaktadır. Böylelikle çalışmada kullanılan yöntem, popülizm ve popülist yaklaşımların sosyal sürdürülebilirlikten ziyade politik kazanım ve politik sürdürülebilirlik amaçları temelinde uygulanan ekonomik politikalara odaklanılarak uygulanmıştır.

Araştırmanın kapsamına dair açıklanan yöntem ve tekniklere ek olarak araştırmanın iç ve dış tutarlılığına dikkat edilmelidir. Bu kapsamda, bu tez çalışmasında ilk olarak kodlamalar, kategoriler ve temalar araştırmanın konu, sorun ve amacına ilişkin olarak hazırlanmakla birlikte iç tutarlılığın sağlanacak bir şekilde oluşturulmasına dikkat edilmiştir. Ayrıca oluşturulan temaların araştırma kapsamında incelenen veri ve dokümanları temsil gücü ve bunları açıklayabilme kabiliyeti üzerinde titizlikle durulmuş ve dış tutarlılık sağlanmıştır.

Araştırmada kullanılacak içerik analizi tekniği kapsamında gerçekleştirilecek incelemelerin ilki sıklık (frekans) analizidir. Frekans analizi ile araştırma kapsamında incelenen verilerin/dokümanların içerdiği mesajlarda belirlenen unsurların hangi sıklıkla yinelandığını/tekrar edildiği tespit edilmekte, bu unsurların sayısal olarak yüzdesel oranları elde edilmektedir. Böylelikle incelenen veri ve dokümanlarda yer alan unsurlar içerisinde alıcıya iletilmek istenen esas mesaja dair bir saptama imkanı sağlanmış olmaktadır. Kategorisel analiz, ile araştırma kapsamında oluşturulan kategorilerin frekans analizleri yapılarak kategorilerin kendi içlerindeki sıklık derecesine dair çeşitli çıkarımların elde edilmesi sağlanmaktadır. Bu uygulama ile birlikte kategoriler arasında bir karşılaştırma imkanı elde edilmektedir. Değerlendirici analiz ile incelenen veri ve dokümanlara ilişkin tutumlar incelenmektedir. Bu tutumlar verilen mesajda yer alan

olumlu ya da olumsuz/zıt bildirimlerle tespit edilebilmektedir. Verilerde yer alan unsurlar incelenerek mesaj sahibinin konuya ilişkin tutumu tespit edilmektedir. Böylelikle özellikle politik aktörlerin emeklilik düzenleme ve uygulamalarına ilişkin tutumlarının tespit edilebilmesi imkanı elde edilmektedir. Olumsuzluk/ilişki analizi ile incelenen veri ve dokümanlarda yer alan mesajların içerikleri incelenerek incelenen veri ve dokümanlarda yer alan unsurların içerdiği mesajların içeriği, diğer içerikler ve mesajlarla olan ilişkisi ve bağlantısı incelenmektedir. Bu inceleme ile içeriklerde yer alan mesajların birbiri ile olan ilişkisinin analiz edilme imkanı elde edilmektedir (Demirci ve Köseli, 2017: 357-358).

Tablo 31. İçerik Analizinde Uygulanacak Kod Kitapçığı*

Tema (Kategori)	Alt Kategori	Kod
1. Ekonomi	1.1. Ekonomik Kalkınma	Refah
		Tasarruf
		Yatırım
		Maaş
		Aylık
		Arttırdık
		Yükselttik
	1.2. Ekonomik Kriz	Azalttık
		Enflasyon
		Açlık Sınırı
2. Sosyal Yapı	2.1. Geçim	Yoksulluk Sınırı
		Alım Gücü
		Açlık
	2.2. Temel Özellikler	Yoksulluk
		Yaş
		Kadın
	2.3. Yaşam	Erkek
		Yaşlı
		İhtiyaç
		Gelecek
3. İdari Ve Mali	3.1. Sürdürülebilirlik	Kaygı
		EYT
		Kalite
		Prim Ödeme Gün Sayısı
		Aylık Bağlama Oranı
		Sigortalılık Süresi
		Değişim
4. İşgücü Piyasası	4.1. Çalışma Yaşamı	Dönüşüm
		Kaynak
		Reform
		Erken
		İşgücü
		Çalışma
		Kayıt Dışı

*Bu kodlar, araştırmacı tarafından Miles ve Huberman'ın (1994) çalışmasında oluşturulmuş kodlama modeli kullanılarak literatürde yer alan sosyal güvenlik ve emeklilik sistemlerine ilişkin sorunlara istinaden araştırma probleminin genel çerçevesine göre belirlenmiştir.

Tablo 31'de yer alan bilgiler, Miles ve Huberman'ın (1994) kodlama modeline istinaden içerik analizi tekniğinde kullanılmak üzere araştırma probleminin genel çerçevesine göre belirlenen kodları, kategorileri (alt tema) ve temaları ifade etmektedir. Bu modele istinaden içerik analizinin uygulanmasını sağlayacak bu kodları, alt

kategorilerin (alt tema) ve temaların belirlenmesi literatürde sosyal güvenlik ve emeklilik sistemlerinin ekonomik ve idari açıdan sürdürülebilirliği temelinde oluşturulan çalışmalardan yararlanılarak oluşturulmuştur. Bu kod kitapçığı politika yapıcı aktörler tarafından oluşturulan dokümanlarda emeklilik düzenleme ve uygulamalarına ilişkin yaklaşımların belirlenmesini sağlamaktadır.

Veri kaynaklarının nicel içerik analizi tekniği çerçevesinde incelenmesi bilgisayar ortamında NVIVO QSR 14 araştırma programı kullanılarak gerçekleştirilmiştir.

3.5. Araştırmanın Sınırlılıkları

Birçok çalışmada olduğu gibi, bu araştırma da birtakım sınırlılıklar bulunmaktadır. Bu bakımdan araştırmanın sınırlılıklarını ifade eden ilk husus zamansaldır. Araştırma, 1946 yılından 2023 yılına kadar gelen süreci kapsamaktadır. Bu kapsamın nedeni Türkiye’de farklı ideolojik görüşteki siyasi aktörlerin siyasi hayatlarını yasal ve kurumsal düzlemde yaşamaya resmen başladıkları 1946 yılının önemli bir dönüm noktası olmasıdır. Zira 1946 yılından önce ve cumhuriyetin ilanına uzanan geçmiş dönemde çok partili siyasal yaşam denemeleri gerçekleştirilmiş olsa da sonuçsuz kalmıştır. Dolayısıyla araştırma çok partili siyasal yaşamın sürdürüldüğü 1946 ve 2023 yıllarını kapsamaktadır. 1946 yılı öncesi dönem kapsam dışında tutulmuştur.

Araştırmanın sınırlılıklarından bir diğeri ise araştırma konusuna ilişkin etkin rol oynayan, belirleyici, düzenleyici ve kanun yapımında etkili aktörler bazında bir sınırlılıktır. Çalışmada yalnızca genel seçimler sonucunda TBMM’de temsil hakkı elde etmiş politik aktörler (siyasi partiler) incelemeye alınmış olup, 1946 ile 2023 yılları arasında TBMM çatısı altında temsil hakkı bulamamış siyasi oluşum ve aktörler çalışma kapsamı dışında bırakılmıştır. Ayrıca, araştırmada genel seçimler kriter alınmış ve kanunların yapımında doğrudan etkisi olmayan yerel seçimler ve yerel seçim sonrası göreve gelen siyasi aktörler de araştırmanın kapsamına dahil edilmemiştir.

Araştırmanın sınırlılıklarını ifade eden bir başka husus ise emeklilik sistemine ilişkin uygulama alanlarıdır. Araştırma yaşlılık temelli *kamusal emeklilik* sistem ve uygulama örneklerine odaklanarak gerçekleştirilmiştir. Dolayısıyla istisnai emeklilik uygulamaları olarak ifade edilebilecek *malulen emeklilik ve bireysel emeklilik* hususları çalışma kapsamı dışında bırakılarak çalışma bir sınırlandırmaya tabi tutulmuştur. Ayrıca

çalışmada konu, sorun ve ulaşılmaya hedeflenen sonuç bağlamında emeklilik üzerine oluşturulmuş yasal düzenlemelerin incelenmesi hedeflenmiştir. Bu nedenle yalnızca siyasi parti seçim beyannameleri, hükümet programları ile kalkınma planları analiz edilmiş ve konuya ilişkin politik aktörlerin sunmuş olduğu her türlü beyan, röportaj, video vb. dokümanlar çalışma kapsamı dışında bırakılmıştır.

Araştırmanın bir diğer sınırlılığı ise hükümet programları üzerinden gerçekleştirilmektedir. 1946-2023 yılları arasında göreve gelen hükümetlerin programları araştırma kapsamına dahil edilmekle birlikte hükümet programlarının oluşturulmadığı hükümetler araştırma kapsamı dışında bırakılmıştır. Bu bağlamda, 1961 yılında göreve gelen 25. Hükümet (2. Cemal Gürsel Hükümeti) ile 2015 yılında göreve gelen 63. Hükümet (2. Ahmet Davutoğlu Hükümeti (AK Parti/HDP Koalisyonu) için hükümet programı bulunmamakla birlikte ilgili hükümetler araştırma kapsamı dışında bırakılmıştır.

3.6. Araştırma Bulguları

Türkiye, emeklilik düzenleme ve uygulamalarına ilişkin çeşitli örnekleri farklı dönemlerde tecrübe etmiştir. Bu tecrübenin baş aktörleri kanun yapıcı politik aktörlerdir. Politika aktörleri göreve geldikten sonra emeklilik üzerine yasal ve kurumsal düzenlemeler gerçekleştirirken konuya ayrıca hükümet programlarında ve kalkınma planlarında da yer vermiştir.

Tablo 32. Siyasi Parti Beyannameleri (1946-2023)

Sıra	Siyasi Parti	Seçim Yılı (1946-2023)	Seçim Beyannamesi Sayısı (Adet)
1	Adalet Partisi (AP)	1961-1965-1969-1973-1977	5
2	Adalet ve Kalkınma Partisi (AK Parti)	2002-2007-2011-2015-2018-2023	6
3	Anavatan Partisi (ANAP)	1983-1987-1991-1995-1996-1999	6
4	Birlik Partisi	1969	1
5	Cumhuriyet Halk Partisi (CHP)	1946-1950-1954-1957-1961-1965-1969-1973-1995-1999-2002-2007-2011-2015 Haziran-2015 Kasım-2018-2023	17
6	Cumhuriyetçi Güven Partisi	1969-1973-1977	3
7	Cumhuriyetçi Köylü ve Millet Partisi	1961-1965	2
8	Cumhuriyetçi Millet Partisi	1954-1957	2
9	Demokrat Parti	1946-1950	2
10	Demokratik Parti	1973-1977	2
11	Demokratik Sol Parti (DSP)	1987-1991-1995-1999	4
12	Doğru Yol Partisi (DYP)	1986-1987-1991-1995	4
13	Fazilet Partisi (FP)	1999	1
14	Halkların Demokratik Partisi (HDP) / Yeşil Sol Parti (YSP) ⁶⁰	2015 Haziran-2015 Kasım-2018-2023	4
15	Hürriyet Partisi	1957	1
16	İyi Parti (İP)	2018-2023	2
17	Milliyetçi Hareket Partisi (MHP)	1969-1973-1977-1995-1999-2002-2007-2011-2015 Haziran-2015 Kasım-2018-2023	12
18	Millet Partisi	1950-1965	2
19	Milli Selamet Partisi (MSP)	1973-1977	2
20	Refah Partisi (RP)	1991-1995	2
21	Sosyaldemokrat Halkçı Parti (SHP)	1987-1991	2
22	Türkiye Birlik Partisi	1973 - 1977	1
23	Türkiye İşçi Partisi (TİP)	1965-1969-2023	3
24	Yeni Türkiye Partisi (YTP)	1961-1965-1969	3
25	Millet İttifakı Ortak Seçim Bildirisi (Gelecek Partisi, Demokrasi ve Atılım Partisi (DEVA), Saadet Partisi (SP), CHP, İyi Parti	2023	1
Toplam	28		90

Kaynak: Yüksek Seçim Kurulu (YSK), 1946-2023 Yılları Arasındaki Genel Seçim Sonuçları verileri yazar tarafından düzenlenmiştir.

Tablo 32’de Yüksek Seçim Kurulu (YSK)’nın verilerine göre 1946-2023 yılları arasında genel seçimlerde TBMM’de temsil hakkı elde etmiş siyasi partiler ve siyasi partilere ilişkin incelenen seçim beyannamesi verileri bulunmaktadır. Buna göre, 1946 – 2023 yılları arasında Türkiye Cumhuriyeti’nde var olmuş olan/varlığını sürdüren ve TBMM’de temsil hakkına erişmiş toplam 28 siyasi partinin, toplam 90 seçim beyannamesi içerik analizi yöntemiyle inceleme kapsamına dahil edilmiştir.

⁶⁰ HDP, 2023 yılı Cumhurbaşkanlığı ve Milletvekili Genel Seçimlerine Yeşil Sol Parti (YSP) adıyla katılmıştır.

Tablo 33. Türkiye Cumhuriyeti Hükümetleri Programları (1946-2023)

Sıra	Hükümet Numarası	Göreve İlişkin Tarih Aralığı	Hükümet Tanıtımı/Bilgisi
1	15	07.08.1946-10.09.1947	Mehmet Recep Peker Hükümeti
2	16	10.09.1947-08.06.1948	1. Hasan Saka Hükümeti
3	17	09.06.1948-16.01.1949	2. Hasan Saka Hükümeti
4	18	16.01.1949-22.05.1950	Şemsettin Günaltay Hükümeti
5	19	22.05.1950-09.03.1951	1. Adnan Menderes (DP) Hükümeti
6	20	09.03.1951-17.05.1954	2. Adnan Menderes (DP) Hükümeti
7	21	17.05.1954-09.12.1955	3. Adnan Menderes (DP) Hükümeti
8	22	09.12.1955-25-11.1957	4. Adnan Menderes (DP) Hükümeti
9	23	25.11.1957-27.05.1960	5. Adnan Menderes (DP) Hükümeti
10	24	27.05.1960-05.01.1961	1. Cemal Gürsel Hükümeti
11	25	05.01.1961-27.10.1961	2. Cemal Gürsel Hükümeti
12	26	20.11.1961-25.06.1962	8. İsmet İnönü Hükümeti (CHP/AP Koalisyonu)
13	27	25.06.1962-25.12.1963	9. İsmet İnönü Hükümeti (CHP/CKMP/YTP Koalisyonu)
14	28	25.12.1963-20.02.1965	10. İsmet İnönü Hükümeti (CHP/Bağımsızlar Koalisyonu)
15	29	20.02.1965-27.10.1965	Suat Hayri Ürgüplü Hükümeti (AP/YTP/Millet Partisi/CKMP Koalisyonu)
16	30	27.10.1965-03.11.1969	1. Süleyman Demirel (AP) Hükümeti
17	31	03.11.1969-06.03.1970	2. Süleyman Demirel (AP) Hükümeti
18	32	06.03.1970-26.03.1971	3. Süleyman Demirel (AP) Hükümeti
19	33	26.03.1971-11.12.1971	1. Nihat Erim Hükümeti (AP/CHP/Milli Güven Koalisyonu)
20	34	11.12.1971-22.05.1972	2. Nihat Erim Hükümeti (AP/CHP/Milli Güven Partisi/Bağımsızlar Koalisyonu)
21	35	22.05.1972-15.04.1973	Ferit Melen Hükümeti (Milli Güven Partisi/CHP/AP/Bağımsızlar Koalisyonu)
22	36	15.04.1973-26.01.1974	Naim Talu Hükümeti (AP/Cumhuriyetçi Güven Partisi/Bağımsızlar Koalisyonu)
23	37	26.01.1974-17.11.1974	1. Bülent Ecevit Hükümeti (CHP/MSP Koalisyonu)
24	38	17.11.1974-31.03.1975	Sadi İrmak Hükümeti (Geçici Hükümet-Güvensizlik Oyu Almıştır)
25	39	31.03.1975-21.06.1977	4. Süleyman Demirel Hükümeti (AP/Cumhuriyetçi Güven/MHP Koalisyonu)
26	40	21.06.1977-21.07.1977	2. Bülent Ecevit Hükümeti (CHP)
27	41	21.07.1977-05.01.1978	5. Süleyman Demirel Hükümeti (AP/MSP/MHP Koalisyonu)
28	42	05.01.1978-12.11.1979	3. Bülent Ecevit Hükümeti (CHP/Cumhuriyetçi Güven Partisi/Demokratik Parti Koalisyonu)
29	43	12.11.1979-12.09.1980	6. Süleyman Demirel (AP) Hükümeti
30	44	21.09.1980-13.12.1983	Bülend Ulusu Hükümeti
31	45	13.12.1983-21.12.1987	1. Turgut Özal (ANAP) Hükümeti
32	46	21.12.1987-31.10.1989	2. Turgut Özal (ANAP) Hükümeti
33	47	09.11.1989-23.06.1997	Yıldırım Akbulut (ANAP) Hükümeti
34	48	23.06.1991-20.11.1991	1. Mesut Yılmaz (ANAP) Hükümeti

35	49	20.10.1991-16.05.1993	7. Süleyman Demirel Hükümeti (DYP/SHP Koalisyonu)
36	50	25.06.1993-05.10.1995	1. Tansu Çiller Hükümeti (DYP/SHP Koalisyonu)
37	51	05.10.1995-30.10.1995	2. Tansu Çiller (DYP) Hükümeti (Güvensizlik Oyu Almıştır)
38	52	30.10.1995-06.03.1996	3. Tansu Çiller Hükümeti (DYP/CHP Koalisyonu)
39	53	06.03.1996-28.06.1996	2. Mesut Yılmaz Hükümeti (ANAP/DYP Koalisyonu)
40	54	28.06.1996-30.06.1997	Necmettin Erbakan Hükümeti (RP/DYP Koalisyonu)
41	55	30.06.1997-11.01.1999	3 Mesut Yılmaz Hükümeti (ANAP/DSP/Demokrat Türkiye Partisi Koalisyonu)
42	56	11.01.1999-28.05.1999	4. Bülent Ecevit (DSP) Hükümeti
43	57	28.05.1999-18.11.2002	5. Bülent Ecevit Hükümeti (DSP/MHP/ANAP Koalisyonu)
44	58	18.11.2002-14.03.2003	Abdullah Gül (AK Parti) Hükümeti
45	59	14.03.2003-29.08.2007	1. Recep Tayyip Erdoğan (AK Parti) Hükümeti
46	60	29.08.2007-06.07.2011	2. Recep Tayyip Erdoğan (AK Parti) Hükümeti
47	61	06.07.2011-29.08.2014	3. Recep Tayyip Erdoğan (AK Parti) Hükümeti
48	62	29.08.2014-28.08.2015	1. Ahmet Davutoğlu (AK Parti) Hükümeti
49	63	28.08.2015-24.11.2015	2. Ahmet Davutoğlu Hükümeti (AK Parti/HDP Koalisyonu)
50	64	24.11.2015-24.05.2016	3. Ahmet Davutoğlu (AK Parti) Hükümeti
51	65	24.05.2016-09.07.2018	Binali Yıldırım (AK Parti) Hükümeti
52	66	09.07.2018-03.06.2023	Recep Tayyip Erdoğan Cumhurbaşkanlığı Hükümet Sistemi 1. Dönem
53	67	03.06.2023 – Devam Ediyor	Recep Tayyip Erdoğan Cumhurbaşkanlığı Hükümet Sistemi 2. Dönem
Toplam			53

Kaynak: YSK, 1946-2023 Yılları Arasındaki Genel Seçim Sonuçları verileri yazar tarafından düzenlenmiştir.

Tablo 33'te YSK verilerine göre, 1946–2023 yılları arasında gerçekleşen genel seçimlerden sonra Türkiye Cumhuriyeti'nde kurulan hükümetlerin uygulamaya koyduğu hükümet programları ifade edilmektedir. Bu bakımdan 20'si koalisyon olmak üzere toplamda 49 hükümetin oluşturmuş olduğu hükümet programı içerik analizi yöntemiyle incelenmiştir. 1961 yılında göreve gelen 25. Hükümet (2. Cemal Gürsel Hükümeti) ile 2015 yılında göreve gelen 63. Hükümet (2. Ahmet Davutoğlu Hükümeti (AKP/HDP Koalisyonu) için hükümet programı bulunmamaktadır.

Tablo 34. Kalkınma Planları (1963-2023)

Sıra	Tarih Aralığı	Kalkınma Planı Adı
1	1963-1967	Birinci Beş Yıllık Kalkınma Planı
2	1968-1972	İkinci Beş Yıllık Kalkınma Planı
3	1973-1977	Üçüncü Beş Yıllık Kalkınma Planı
4	1979-1983	Dördüncü Beş Yıllık Kalkınma Planı
5	1985-1989	Beşinci Beş Yıllık Kalkınma Planı
6	1990-1994	Altıncı Beş Yıllık Kalkınma Planı
7	1996-2000	Yedinci Beş Yıllık Kalkınma Planı
8	2001-2005	Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planı
9	2007-2013	Dokuzuncu Kalkınma Planı
10	2014-2018	Onuncu Kalkınma Planı
11	2018-2023	On Birinci Kalkınma Planı
12	2024-2028	On İkinci Kalkınma Planı
Toplam		12

Kaynak: Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı Strateji ve Bütçe Başkanlığı, Planlar ve Programlar, (2023) verileri yazar tarafından düzenlenmiştir.

Tablo 34’de Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı Strateji ve Bütçe Başkanlığı tarafından yayımlanan Kalkınma Planları ifade edilmektedir. Kalkınma Planları, 1963-2007 yılları arasında Beş Yıllık Kalkınma Planı adıyla oluşturulurken 2007 yılından itibaren Kalkınma Planı olarak adlandırılmaktadır. Bu kapsamda Türkiye Cumhuriyeti’nde yürürlüğe konulmuş olup 1963 ile 2028 arasındaki yılları kapsayan toplam 12 kalkınma planı içerik analizi yöntemiyle incelenmiştir.

3.6.1. Siyasi Partilerin Seçim Beyannamelerinde Emeklilik Düzenleme ve Uygulamalarına İlişkin Bulgular

Türkiye’de 1946-2023 yılları arasında gerçekleştirilen toplam 21 genel seçime katılarak TBMM’de temsil hakkı elde etmiş olan siyasi partilerin yaşlılığa yönelik emeklilik uygulamalarına ilişkin yaklaşımları ilk etapta genel çerçevede incelenmektedir. Bu bakımdan ilk olarak siyasi partilerin 77 yıllık süreçte oluşturdukları seçim beyannamelerinde en sık kullandıkları kelimelere odaklanılmıştır. Çünkü en sık kullanılan kelimeler en çok önem verilen ve üzerinde durulan konuları ifade etmektedir. En sık kullanılan kelimelerin yanında yaşlılık kapsamında ele alınan emeklilik ve emeklilikle ilgili olabilecek kelimelerin sıklık dağılımları da incelenmiştir. Bu bakımdan siyasi partilerin seçim beyannamelerinde hem önem verdikleri unsurların tespit edilmesi sağlanmakta hem de emeklilik temasının bu önem derecesindeki yeri belirlenmektedir. Böylelikle kategorik anlamda iktidar olmuş siyasi partiler ile muhalefet partilerinin emeklilik konusunda konuya olan yaklaşımlarına dair bir karşılaştırma yapılması imkanı sağlanmaktadır.

Daha sonra siyasi partilerin ilgili seçim dönemlerinde oluşturdukları seçim beyannameleri emeklilik konusu temelinde içerik analizi yöntemi kapsamında oluşturulan kod haritası/kitapçığı ile incelenerek emeklilik konusundaki vaatlere dair saptamalar elde edilmektedir.

Tablo 35. Seçim Beyannamelerinde En Sık Kullanılan Kelimeler (f)

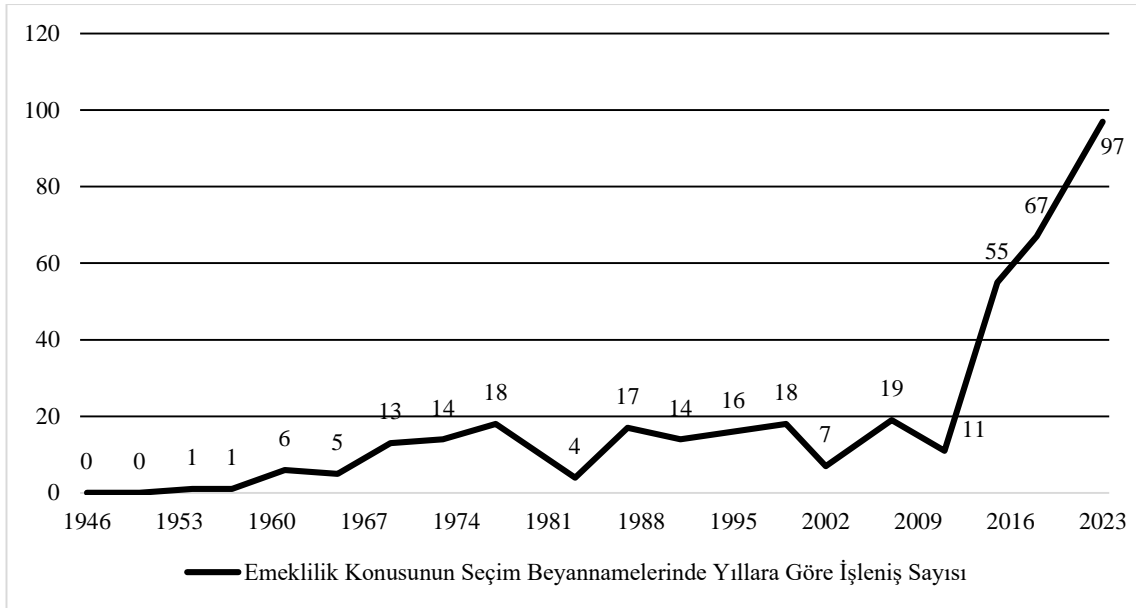
Sıra	Kelime	Uzunluk	Sayım (Adet)	Sıklık (%)
1	Olarak	6	5572	%0,52
2	Sosyal	6	3832	%0,36
3	Türkiye	7	3125	%0,29
4	Eğitim	6	2756	%0,26
5	Şekilde	7	2529	%0,24
6	Büyük	5	2366	%0,22
7	Devlet	6	2281	%0,21
8	Ekonomik	8	2262	%0,21
9	Sağlayacağız	12	2131	%0,20
10	Temel	5	2118	%0,20
11	Üzere	5	1899	%0,18
12	İçinde	6	1891	%0,18
13	Sağlık	6	1826	%0,17
14	Yüksek	6	1821	%0,17
15	Yönelik	7	1721	%0,16
16	Bütün	5	1703	%0,16
17	Partisi	7	1665	%0,16
18	Yılında	7	1583	%0,15
19	Yeniden	7	1562	%0,15
20	Devam	5	1554	%0,15
40	Güvenlik	8	1218	%0,11
97	Yükselttik	10	1021	%0,09
123	Arttırdık	9	1001	%0,09
167	Emekli	6	548	%0,04
199	Yardım	6	453	%0,04
200	Gereken	7	452	%0,04
315	Çözüm	5	331	%0,03
316	Refah	5	331	%0,03
346	Muhtaç	6	309	%0,03
366	Sistem	6	296	%0,03
370	Kayıt Dışı	9	287	%0,03
376	Reformu	7	284	%0,03
441	Sigorta	7	248	%0,02
462	Güçlendireceğiz	15	238	%0,02
471	Prim	4	230	%0,02
489	Yoksul	6	226	%0,02
520	İşgücü	6	212	%0,02
543	Aylık	5	207	%0,02
587	Şartları	8	195	%0,02
602	Desteklenecektir	16	187	%0,02
626	Fiyat	5	181	%0,02
773	Yaşlı	5	154	%0,02
813	Emeklilik	9	150	%0,01
883	Enflasyon	9	139	%0,01
944	Güvencesi	9	132	%0,01
956	Yoksulluk Sınırı	15	102	%0,01
1008	Açlık Sınırı	11	87	%0,01
1785	Dönüşüm	7	48	%0,01
2021	EYT	3	10	<%0,01

Kaynak: Seçim beyannamelerine ilişkin sıklık analizi sonuçları yazar tarafından düzenlenmiştir.

Tablo 35, Türkiye’de 1946-2023 yılları arasında gerçekleşen genel seçimler sonucunda TBMM’de temsil hakkı elde etmiş siyasi partilerin seçim öncesinde hazırladıkları beyannamelerinde en sık kullandığı kelimelerin sıklık (frekans) analizi sonucunu göstermektedir. Seçim beyannamelerinde yer alan en sık kullanılan ilk 20 kelimenin içerisinde emekli, emeklilik, emekli maaşı, emekli aylığı, prim ödeme gün sayısı ya da sigortalılık yılı kelimelerine rastlanılmamaktadır. En sık kullanılan ilk 20 kelime içerisinde konuya dair ilişkilendirilebilecek kelime 2. sırada yer alan “sosyal” kelimesidir. 40. sıradaki “güvenlik” kelimesi ise konuyla ilişkilendirilebilecek ikinci kelimedir. Fakat sosyal kelimesinin konu kapsamında tamamlayıcıları olabilecek olan “adalet”, “refah”, “politika” gibi kelimelere ilk 20 kelime içerisinde rastlanılmamaktadır.

Seçim beyannamelerinde en sık kullanılan kelimeler kategorisinde 167. sırada yer alan “emekli” kelimesi 77 yıllık süreçte toplam 548 kez kullanılmakla birlikte %0,04’lük bir sıklık oranını ifade etmektedir. Seçim beyannamelerinde yer alan “yaşlı” kavramı toplamda 154 kez kullanım ve %0,02’lik bir sıklık oranına sahipken “emeklilik” kelimesi de 150 kez kullanılmakla birlikte %0,01’lik bir sıklık oranına sahiptir.

Türkiye’de 1946-2023 yılları arasında emekli ve emeklilik kavramlarına ilişkin dikkat edilmesi gereken “yardım”, “refah”, “reform”, “yoksul”, “aylık”, “enflasyon” ve “güvence” gibi kavramlar da en sık kullanılan ilk 20 kelime arasında yer almamakla birlikte 199. sıra ile 944. sıra arasında yer almaktadırlar. Bu saptamalar seçim beyannamelerinde siyasi partilerin emeklilik kavramı ile emekliliğin değerlendirilmesinde etkili olan ve dikkat edilmesi gereken diğer çeşitli kavramlara daha az önem verildiğini göstermektedir.

Grafik 17. Siyasi Partilerin Seçim Beyannamelerinde Emeklilik Konusunun İşlenme Sayısı (Adet)

Kaynak: Seçim beyannamelerinde yer alan emeklilik konusuna ilişkin program sonuçları yazar tarafından düzenlenmiştir

Grafik 17, Türkiye’de 1946-2023 yılları arasında gerçekleşen genel seçimlerde TBMM’de temsil hakkı elde etmiş siyasi partilerin seçim beyannamelerinde işledikleri emeklilik konusunun sayısını ifade etmektedir. Emeklilik konusunun işlenişi ile emekli/emeklilik kelimesinin kullanılması arasında farklılık söz konusudur. Örneğin bazı seçim beyannamelerinde “*Emekliler*” başlığı altında birden fazla vaat beyanı bulunurken bazı seçim beyannameleri emeklilik ve emeklilere ilişkin her vaat ve beyanında “*Emekli/Emeklilik*” kavramlarını kullanmaktadır. Durumun bu yönü emeklilik konusuna değinme ve emekli/emeklilik kavramlarını kullanma sıklıkları arasındaki farklılığı ifade etmektedir.

Siyasi partilerin emeklilik konusunu işleyişi 1946-2023 yılları arasında inişli çıkışlı bir çizgi izlemiş olup özellikle 2002 seçimlerinden itibaren emeklilik konusunun seçim beyannamelerinde kullanımının hızla arttığı görülmektedir. 77 yıllık süreçte, 21 seçim döneminde siyasi parti seçim beyannamelerinde emeklilik konusunda toplamda 383 kez, seçim başına ortalama ise 18.23 kez değinilmiştir. Son yirmi yıllık sürecin başlangıcı olarak kabul edilebilecek 2000 yılında bağımsızlar dışında iki politika yapıcı aktörün temsil hakkı elde etmesi seviyenin düşük seyirde kalmasına neden olmaktadır. Fakat özellikle 2002-2015 dönemini kapsayan seçim yıllarında diğer yıllara göre seçim beyannamelerinde emeklilik konusunun daha çok geçtiği görülmektedir. Seçim

beyannamelerinde emeklilik konusuna en fazla değinilen dönemin 2015 yılı olmasının nedeni Türkiye’de 2015 yılında iki kez seçime gidilmesi ve temsil hakkı elde eden politika yapıcı aktörlerin iki kez seçim beyannamesi hazırlamış olmasıdır. 2018 ve 2023 yıllarındaki seçim beyannamelerinde emeklilik konusunda EYT açısından da değinilmeye başlanmış, emekliliğe geçişte yaş şartına takılmış vatandaşlara emeklilik vaadi beyan edilmiş ve böylelikle mevcut emeklilerin yanında emekliliğe geçişe ilişkin muhtemel topluluk da kapsama alınmıştır.

Tablo 36. Seçim Beyannamelerinde Emeklilik Konusuyla İlgili Vaatlerin Sayısı (Adet)

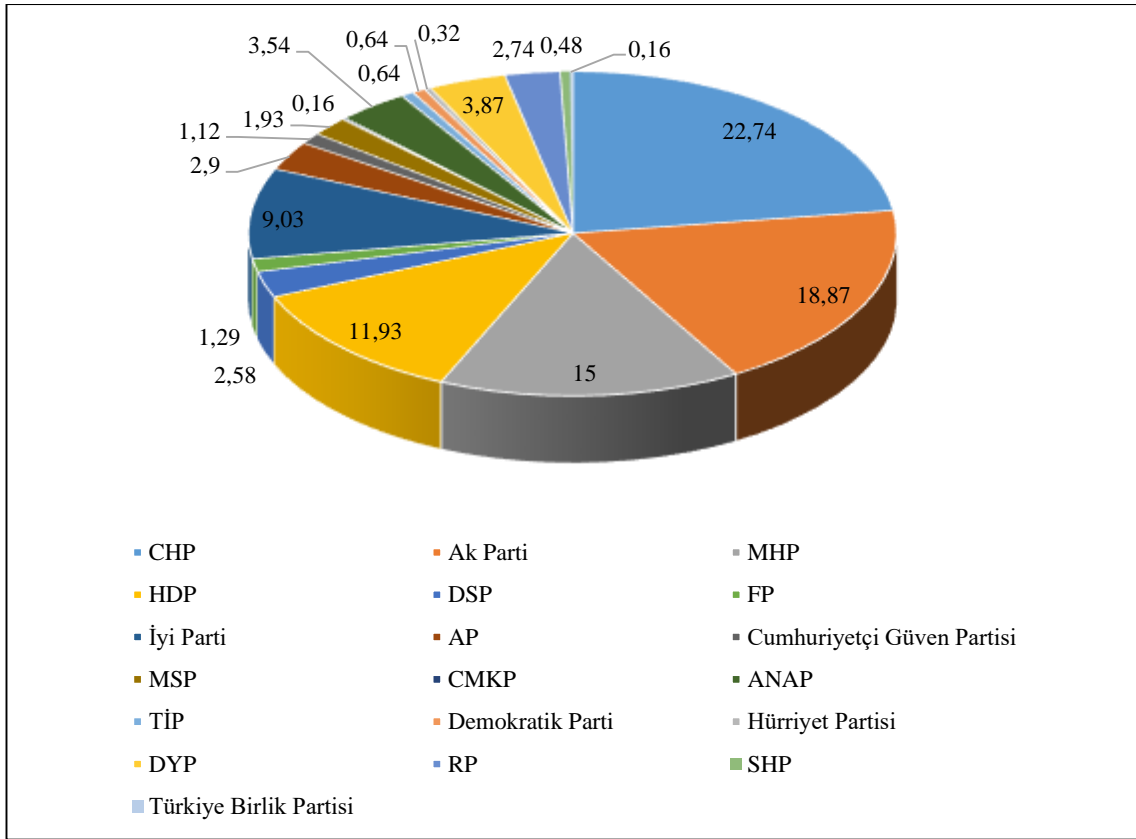
Seçim Yılları	Siyasi Parti Adı	Kullanım Sayısı (Adet)	Kullanım Toplamı (Adet)
1946	CHP	-	-
	DP	-	
1950	DP	-	-
	CHP	-	
	Millet Partisi	-	
1954	DP	-	2
	CHP	2	
	Cumhuriyetçi Millet Partisi	-	
1957	DP	-	2
	CHP	-	
	Hürriyet Partisi	2	
	Cumhuriyetçi Millet Partisi	-	
1961	CHP	2	6
	AP	4	
	YTP	-	
	CKMP	-	
1965	CHP	2	5
	AP	1	
	CMKP	1	
	TİP	1	
	Millet Partisi	-	
	YTP	-	
1969	CHP	8	13
	AP	4	
	Cumhuriyetçi Güven Partisi	-	
	YTP	-	
	Birlik Partisi	-	
	Millet Partisi	-	
	TİP	-	
MHP	1		
1973	CHP	6	23
	AP	4	
	Cumhuriyetçi Güven Partisi	5	
	Demokratik Parti	4	
	MSP	3	
	MHP	1	
	Türkiye Birlik Partisi	-	
1977	AP	5	18
	Cumhuriyetçi Güven Partisi	2	
	MSP	9	
	MHP	1	
	CHP	-	
	Demokratik Parti	-	
Türkiye Birlik Partisi	1		
1983	ANAP	5	5
	Halkçı Parti	-	
	Milliyetçi Demokrasi Partisi	-	
1987	ANAP	5	15
	DYP	9	
	DSP	1	
	SHP	-	
1991	DSP	2	33
	ANAP	3	
	DYP	9	
	SHP	3	
	RP	16	
1995	ANAP	6	23
	DYP	6	
	DSP	6	
	CHP	4	
	RP	1	
1999	ANAP	3	23
	DYP	-	
	DSP	7	
	MHP	5	
	FP	8	
2002	AK Parti	2	10
	CHP	8	

2007	AK Parti	3	17
	CHP	4	
	MHP	10	
2011	AK Parti	6	31
	CHP	17	
	MHP	8	
2015*	AK Parti	22	154
	CHP	47	
	MHP	55	
	HDP	30	
2018	AK Parti	29	117
	CHP	22	
	MHP	9	
	İyi Parti	27	
	HDP	30	
2023	AK Parti	55	123
	CHP	19	
	MHP	3	
	İyi Parti	29	
	HDP/YSP	14	
	TIP	3	
Toplam		620	

*2015 yılında Haziran ve Kasım aylarında iki genel seçim yapılmıştır.

Kaynak: Seçim beyannamelerine ilişkin sıklık analizi sonuçları yazar tarafından düzenlenmiştir.

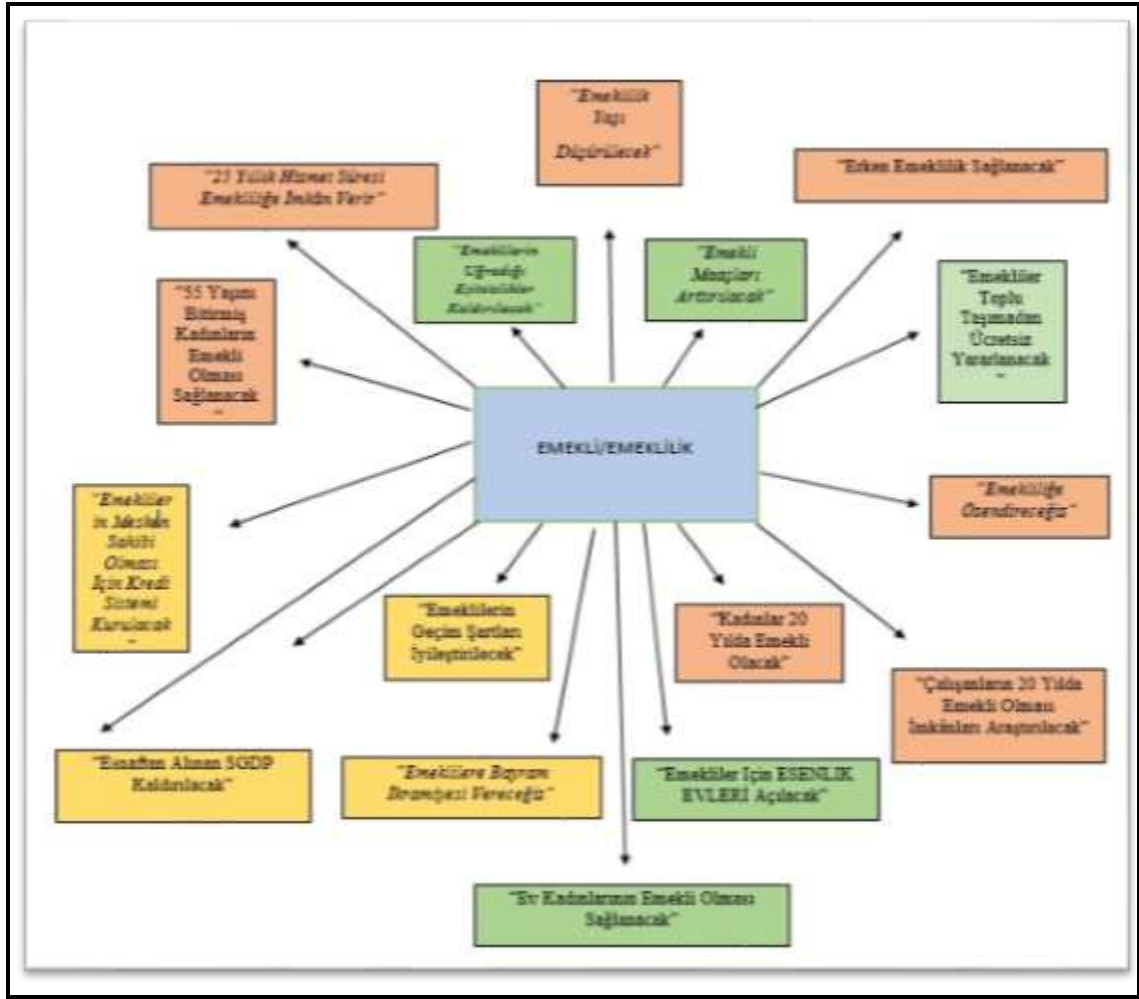
Tablo 36, 1946-2023 yılları arasında Türkiye’de gerçekleştirilen genel seçimlere katılım gösteren ve TBMM’de temsil hakkı kazanan siyasi partilerin ilgili yıllar arasında seçim beyannamelerinde yer alan emeklilik konusuna ilişkin yer verdiği vaat beyanlarına ait nicel verileri ifade etmektedir. Siyasi partilerin emeklilik konusuna ilişkin vaatleri incelendiğinde 1946 yılında konuya dair herhangi bir vaat beyanı tespit edilmemiştir. İlerleyen dönemlerde politik aktörlerin emeklilik konusuna yoğunlaşmaya başladığı gözlemlenmektedir. Buna göre 1946-2023 yılları arasında TBMM’de temsil hakkı elde etmiş iktidar ve muhalefet partileri ile koalisyon ortağı aktörlerin seçim beyannameleri emeklilik vaatleri özelinde incelendiğinde toplam 620 vaat beyanı tespit edilmektedir. Siyasi partiler seçim beyannamelerinde 77 yıllık süreçte gerçekleşen 21 genel seçimde emeklilik konusunda ortalama 29,52 vaat beyanında bulunmuştur. Emeklilik vaatlerinin toplam beyanlarda ortalaması ise 6,88’dir.

Şekil 4. Seçim Beyannamelerinde Bulunan Emeklilik Vaatlerinin Dağılımı (%)

Kaynak: Seçim beyannamelerine ilişkin sıklık analizi sonuçları yazar tarafından düzenlenmiştir.

Şekil 4, siyasi partilerin seçim beyannamelerinde bulunan emeklilik vaatlerini göstermektedir. 1946-2023 yılları arasında seçim beyannamelerinde bulunan emeklilik vaatleri %22,74 oran ile en fazla CHP beyannamelerinde tespit edilmektedir. CHP'yi %18,87 ile AK Parti izlerken üçüncü sırada ise %15 ile MHP yer almaktadır.

Şekil 5. Seçim Beyannamelerinde Emekli/Emeklilik Konusunda En Sık Sunulan Vaatler*

Kaynak: Seçim beyannamelerine ilişkin analiz sonuçları yazar tarafından düzenlenmiştir.

* Şekil 5, seçim beyannamelerinde emeklilik üzerine en sık kullanılan emeklilik vaatlerinden oluşmakta olup sıklık derecesi daha alt düzeyde olan vaatler şekil dışında bırakılmıştır.

Şekil 5, siyasi partilerin seçim beyannamelerinde emekli/emeklilik konusunda en sık tespit edilen vaatleri ifade etmektedir. Bu vaatler içerik analizi kapsamında değerlendirici ve olumsuzluk/ilişki analizi ile elde edilmiş olup emeklilik konusuna dair bir takım anlamlar ve mesajlar içerdiği tespit edilmektedir. Buna göre, “emeklilik yaşının düşürülmesi, 25 yıllık hizmet süresi sonunda emeklilik hakkının sağlanması, erken emeklilik, kadınların 55 yaşında emeklilik hakkına erişimi, kadınlara 20 yıllık hizmet süresi sonunda emeklilik imkânının sağlanması, ev kadınlarına emeklilik imkanının sağlanması, çalışanların 20 yılda emeklilik hakkını elde etmesi, emekliliğin özendirilmesi, emeklilerin geçim şartlarının iyileştirilmesi, emekli maaşının/aylığının artırılması, emeklilere ikramiye ödemelerinin yapılması, emeklilere konut edinme kredilerinin oluşturulması ve emeklilerin toplu taşıma hizmetlerinden ücretsiz yararlanması ve

emeklilikte yaşa takılanların (EYT) emeklilik hakkı elde etmesi.” gibi çeşitli vaatlerde bulunmaktadır.

Siyasi partilerin emeklilik temelinde incelenen seçim beyannamelerinde tespit edilen ve açıklanan örnek vaat beyanlarında dikkat çeken ilk husus bu vaatlerin hayata nasıl geçirileceğine ilişkin net bir planlamaya seçim beyannamelerinde yer verilmediğinin tespiti. Bunun yanında özellikle emekliliğe yönelik ekonomik vaatlerde emeklilerin maaş ve sağlık gibi harcamalarına yönelik refah arttırıcı bir ekonomik kaynak, emeklilik sisteminin finansal sürdürülebilirlik hedefi, demografik ve işgücü piyasası parametreleri gibi unsurlara rastlanılmamaktadır. Dikkat çeken ikinci husus ise emeklilerin işgücü piyasasına dönüşünü teşvik kapsamında emeklilikte istihdam edilenlerden Sosyal Güvenlik Destek Primi (SGDP) kesintisinden vazgeçileceğine ilişkin vaat beyanlarının tespit edilmiş olmasıdır.

Tablo 37. Seçim Beyannamelerinde En Sık Kullanılan Emeklilik Vaatleri (1946-2023) (%)

Sıra	Seçim Beyannamelerinde En Fazla Yer Alan Emeklilik Vaatleri	İlgili Vaadin Kullanım Oranı (%)
1	Emekli Maaşı/Aylığı Arttırıldı/Arttırılacak	%7,50
2	Emekliler Arasındaki Eşitsizlikler Giderilecek	%4,56
3	Emeklilik Düzenleme Ve Uygulamalarında Enflasyon, Açlık Ve Yoksulluk Sınırları Dikkate Alınacak	%4,21
4	Özel Emeklilik Fonları Ve Tamamlayıcı Emeklilik Hayata Geçirilecek	%3,68
5	Emeklilerin Refahı Arttırılacak	%3,50
6	Emekliler İçin SGDP Muafiyeti Uygulanacak	%2,70
7	Emeklilere İkramiye Verilecek	%2,63
8	Emekliler Enflasyona Ezdirilmeyecek	%1,57
9	Çalışan Kadınlara 20, Erkeklerle 25 Yılda Emeklilik Sağlanacak	%1,40
10	Emeklilerden Katkı Payı Alınmayacak	%1,30
11	Emeklilikte Yaş, Prim Ödeme Günü Ve Sigortalılık Süresine Takılanların Sorunu Çözülecek	%1,22
12	Ev Kadınları Emekli Olacak	%1,06
13	Kadınların 50-55, Erkeklerin 55-65 Yaş Aralığında Emekli Olması Sağlanacak	%0,87
	Erken Emeklilik Sağlanacak	%0,87
14	Prim Ödeme Gün Sayısı Azaltılacak	%0,70
	Emeklilik Yaşı Düşürülecek	%0,70
	Ev Kadınlara Emeklilik Sağlanacak	%0,70

Kaynak: Seçim beyannamelerine ilişkin analiz sonuçları yazar tarafından düzenlenmiştir.

Tablo 37, 1946-2023 yılları arasında siyasi partilerin seçim beyannamelerinde emeklilik uygulama ve düzenlemelerine ilişkin vaat beyanında en sık kullandığı vaatleri kapsamaktadır. Siyasi partilerin emekliliğe ilişkin en sık kullandığı vaat %7,50 ile “Emekli maaşı/aylığı arttırıldı/arttırılacak”tır. Fakat siyasi partilerin bu vaadi öne sürerken emekli maaşına/aylığına yapılacak artış için oluşturulacak ekonomik kaynak ile ekonomik sürdürülebilirlik gibi plan ve projelere ilişkin herhangi bir öneri beyan etmediği tespit edilmektedir. Seçim beyannamelerinde emeklilik konusunda en sık kullanılan 2.

vaat %4,56 ile “Emekliler Arasındaki Eşitsizlik Giderilecek” ve 3. sırada ise %4,21 ile “Emeklilik Düzenleme Ve Uygulamalarında Enflasyon, Açlık Ve Yoksulluk Sınırları Dikkate Alınacak” vaadi bulunmaktadır.

Tablo 38. İktidar Partilerinin Seçim Beyannamelerinde Emeklilikle İlgili Temaları Kullanım Sayısı ve Sıklığı*

Sıra	Yıl/Siyasi Parti	Referans Sayısı (Adet)	Sıklık (%)
1	1946 CHP	-	-
2	1946 DP	-	-
3	1950 CHP	-	-
4	1950 DP	-	-
5	1954 CHP	2	%0,06
6	1954 DP	-	-
7	1957 CHP	-	-
8	1957 DP	-	-
9	1961 CHP	2	%0,01
10	1961 AP	4	%0,03
11	1965 AP	1	%0,01
12	1965 CHP	2	%0,01
13	1969 AP	4	%0,03
14	1969 CHP	8	%0,04
15	1973 CHP	6	%0,02
16	1973 AP	4	%0,02
17	1977 AP	5	%0,15
18	1977 CHP	-	-
19	1983 ANAP	5	%0,03
20	1983 CHP	-	%0,02
21	1987 ANAP	5	%0,01
22	1987 DYP	9	%0,01
23	1987 DSP	1	%0,01
24	1991 DSP	2	%0,04
25	1991 ANAP	3	%0,01
26	1991 DYP	9	%0,01
27	1991 RP	16	%0,05
28	1995 ANAP	6	%0,02
29	1995 DSP	6	%0,04
30	1995 CHP	4	%0,01
31	1995 DYP	6	%0,01
32	1995 RP	1	%0,01
33	1999 ANAP	3	%0,02
34	1999 CHP	-	-
35	1999 DSP	7	%0,02
36	1999 DYP	-	-
37	2002 Ak Parti	2	%0,01
38	2002 CHP	8	%0,04
39	2007 Ak Parti	3	%0,04
40	2007 CHP	4	%0,09
41	2011 Ak Parti	6	%0,03
42	2011 CHP	17	%0,02
43	2015 Ak Parti	22	%0,05
44	2015 CHP	47	%0,03
45	2018 Ak Parti	29	%0,05
46	2018 CHP	22	%0,05
47	2023 Ak Parti	55	%0,02
48	2023 CHP	19	%0,07
Toplam		355	%1,20

*Emeklilik Temaları: Emekli, Emeklilik, Emeklilik Yaşı, Emekli Maaşı, Emekli Aylığı, Emekliliğe Esas Hizmet Süresi, Prim Ödeme Gün Sayısı ve Aylık Bağlama Oranı.

Kaynak: Seçim beyannamelerine ilişkin analiz sonuçları yazar tarafından düzenlenmiştir.

Tablo 38, Türkiye’de 1946-2023 yılları arasında iktidar olmuş siyasi partilerin tüm

seçim beyannamelerinde “emekli, emeklilik, emekli aylığı, emekli maaşı, emekliliğe esas hizmet süresi, prim ödeme gün sayısı ve aylık bağlama oranı” temalarında tespit edilen toplam kullanım sayısı ve kullanım sıklığını göstermektedir. İktidar olmuş siyasi partilerin seçim bildirelerinde emekliliğe ilişkin ifade edilen temalara 1946-2023 yılları arasında ilgili temalara toplam 355 kez değinilmiştir. İktidarların 77 yıllık süreçte gerçekleştirilen 21 genel seçimde emekliliğe ilişkin ifade edilen temalara her seçimde ortalama 16,90 kez değinilmiştir. Ayrıca iktidar olmuş siyasi partiler tarafından oluşturulan tüm seçim beyannamelerinde “*emekli, emeklilik, emekli aylığı, emekli maaşı, emekliliğe esas hizmet süresi, prim ödeme gün sayısı ve maaş bağlama oranı*” temalarının kullanım sıklığı %1,20 olarak tespit edilmiştir. Bu tespit emekli kavramına ilişkin temalara iktidarlar tarafından gösterilen düşük önem derecesini ifade etmektedir.

Tablo 39. Muhalefet Partilerinin Seçim Beyannamelerinde Emeklilikle İlgili Temalarını Kullanım Sayısı ve Sıklığı*

Sıra	Yıl/Siyasi Parti	Referans Sayısı (Adet)	Sıklık (%)
1	1946 CHP	-	-
2	1946 DP	-	-
3	1950 CHP	-	-
4	1950 DP	-	-
5	1954 CHP	2	%0,06
6	1954 DP	-	-
7	1957 CHP	-	-
8	1957 DP	-	-
9	1957 Hürriyet Partisi	2	%0,01
10	1961 CHP	2	%0,01
11	1961 AP	4	%0,03
12	1965 AP	1	%0,01
13	1965 CHP	2	%0,01
14	1965 CKMP	1	%0,01
15	1965 TİP	1	%0,03
16	1969 AP	4	%0,03
17	1969 CHP	8	%0,04
18	1969 CGP	-	-
19	1969 MHP	1	%0,01
20	1973 CHP	6	%0,02
21	1973 AP	4	%0,02
22	1973 CGP	5	%0,02
23	1973 Demokratik Parti	4	%0,01
24	1973 MSP	3	%0,01
25	1973 MHP	1	%0,01
26	1977 AP	5	%0,15
27	1977 CGP	2	%0,01
28	1977 MSP	9	%0,04
29	1977 MHP	1	%0,01
30	1983 ANAP	5	%0,02
31	1983 CHP	-	-
32	1987 ANAP	5	%0,01
33	1987 DSP	1	%0,01
34	1987 DYP	9	%0,01
35	1991 DSP	2	%0,04
36	1991 DYP	9	%0,01
37	1991 RP	16	%0,05
38	1995 RP	1	%0,01
39	1995 CHP	4	%0,01
40	1995 MHP	-	-
41	1995 ANAP	6	%0,02
42	1995 DSP	6	%0,04
43	1995 DYP	6	%0,01
44	1999 ANAP	3	%0,01
45	1999 CHP	-	-
46	1999 MHP	5	%0,02
47	1999 DSP	7	%0,02
48	1999 FP	8	%0,03
49	1999 DYP	-	-
50	2002 MHP	-	-
51	2002 CHP	8	%0,04
52	2007 MHP	10	%0,03
53	2007 CHP	4	%0,09
54	2011 CHP	17	%0,02
55	2011 MHP	8	%0,05
56	2015 CHP	47	%0,03
57	2015 MHP	55	%0,06
58	2015 HDP	30	%0,05
59	2018 CHP	22	%0,05
60	2018 MHP	9	%0,18
61	2018 İYİ Parti	27	%0,07
62	2018 HDP	30	%0,05
63	2023 CHP	19	%0,07
64	2023 MHP	3	%0,17
65	2023 İYİ Parti	29	%0,03
66	2023 TİP	3	%0,01

66	2023 HDP – Yeşil Sol Parti (YSP)	14	%0,09
67	2023 Millet İttifakı (CHP-DP-Deva Partisi-Gelecek Partisi-İYİ Parti-SP)	20	%0,02
Toplam		516	%1,98

*Emeklilik Temaları: Emekli, Emeklilik, Emeklilik Yaşı, Emekli Maaşı, Emekli Aylığı, Emekliliğe Esas Hizmet Süresi, Prim Ödeme Gün Sayısı ve Aylık Bağlama Oranı.

Kaynak: Seçim beyannamelerine ilişkin analiz sonuçları yazar tarafından düzenlenmiştir.

Tablo 39, Türkiye’de 1946-2023 yılları arasında yapılan genel seçimler kapsamında seçim sonuçlarına istinaden muhalefet politik aktörlerin seçim beyannamelerinin “emekli, emeklilik, emekli aylığı, emekli maaşı, emekliliğe esas hizmet süresi, prim ödeme gün sayısı ve aylık bağlama oranı” temalarının kullanım sayısı ve sıklığı sonuçları yer almaktadır. Muhalefette görev yapmış siyasi partilerin seçim bildirgelerinde emekliliğe ilişkin ifade edilen temalara 1946-2023 yılları arasında toplam 516 kez değinilmiştir. Muhalefet partilerinin 77 yıllık süreçte gerçekleştirilen 21 genel seçimde emekliliğe ilişkin ifade edilen temalara her seçimde ortalama 24,57 kez değindiği tespit edilmiştir. Ayrıca muhalefet partileri tarafından oluşturulan seçim beyannamelerinde “emekli, emeklilik, emekli aylığı, emekli maaşı, emekliliğe esas hizmet süresi, prim ödeme gün sayısı ve maaş bağlama oranı” temalarının kullanım sıklığı %1,98 olarak tespit edilmiştir.

Emeklilikle ilgili temalara iktidar olan siyasi partiler ortalama 16,90 kez değinirken muhalefet partileri ise ortalama 24,57 kez değindiği tespit edilmiştir. İktidar partileri emeklilikle ilgili temaları kullanım sıklığı %1,20 iken muhalefet partilerinin ise %1,98’lik bir kullanım sıklığına sahiptir. Bu verilere göre, emekli kavramına ve ilgili temalara ilişkin muhalefet politik aktörlerinin iktidarlardan daha fazla önem verdiği gözlemlenmektedir.

Tablo 40. Siyasi Partilerin Seçim Beyannamelerinde Emeklilik Kod ve Temaları Kullanım Yoğunluğu (%)

Tema (Kategori): Ekonomi											
Alt Kategori											
1.1. Ekonomik Kalkınma						1.2. Ekonomik Kriz					
Kodlar											
Refah	Tasarruf	Yatırım	Maaş	Aylık	Arttırdık	Yükselttik	Azalttık	Enflasyon	Açlık Sınırı	Yoksulluk Sınırı	Alım Gücü
%0,70	-	-	%4,38	%8,94	%1,75	%2,28	%1,22	%1,92	-	-	%0,52
Tema (Kategori): Sosyal Yapı											
Alt Kategori											
2.1. Geçim				2.2. Temel Özellikler				2.3. Yaşam			
Kodlar											
Açlık	Yoksulluk	Yoksunluk	Yaş	Kadın	Erkek	Yaşlı	İhtiyaç	Gelecek	Kaygı	EYT	Kalite
-	%0,17	%0,17	%2,80	%3,85	%1,22	%2,10	%0,35	%0,17	%0,17	-	-
Tema (Kategori): İdari Ve Mali											
Alt Kategori											
3.1. Sürdürülebilirlik											
Kodlar											
Prim Ödeme Gün Sayısı	Aylık Bağlama Oranı	Sigortalılık Süresi	Değişim	Dönüşüm	Kaynak	Reform	Erken				
%5,08	%0,35	%2,10	-	-	%0,17	%0,87	%0,70				
Tema (Kategori): İşgücü Piyasası											
Alt Kategori											
4.1. Çalışma Yaşamı											
Kodlar											
İşgücü				Çalışma				Kayıt Dışı			
-				%0,17				%0,17			

Kaynak: Seçim beyannamelerine ilişkin analiz sonuçları yazar tarafından düzenlenmiştir.

Tablo 40, siyasi partilerin seçim beyannamelerinde yer alan emeklilik vaat ve beyanlarının içerik analizi yöntemiyle incelenirken oluşturulan kodlama sistemine istinaden kodların kullanım sıklığını göstermektedir. Buna göre; seçim beyannamelerinde ekonomi temasında en sık kullanılan kodlar aylık (%8,94), maaş (%4,38), yükselttik (%2,28) iken en az yoğunlukla kullanılan kodlar refah (%0,70) ve alım gücü (%0,52) olarak tespit edilmiştir. Buna karşın, tasarruf, yatırım, açlık sınırı ve yoksulluk sınırı kodlarına ilişkin herhangi bir sıklık derecesi tespit edilmemiştir.

Seçim beyannamelerinde sosyal yapı temasına ilişkin en sık kullanılan kodlar kadın (%3,85), yaş (%2,80) ve yaşlı (%2,10) iken en az yoğunlukla kullanılan kodlar ise ihtiyaç (%0,35), yoksulluk, yoksunluk, gelecek ve kaygı (%0,17) olarak tespit edilmiştir. Açlık, EYT ve kalite kodlarına ilişkin herhangi bir sıklık derecesi tespit edilmemiştir. Bununla birlikte, idari ve mali temasına ilişkin en sık kullanılan kodlar prim ödeme gün sayısı (%5,08), sigortalılık süresi (%2,10) ve reform (%0,87) kodları iken en az yoğunlukla kullanılan kodların ise aylık bağlama oranı (%0,35) ve kaynak (%0,17) olduğu tespit edilmiştir. İşgücü piyasasına ilişkin en sık kullanılan kod çalışma (%0,17) ve kayıt dışı (%0,17) iken işgücü koduna ilişkin herhangi bir kullanım sıklığı tespit edilmemiştir.

3.6.1.1. Adalet Partisi Seçim Beyannamelerinde Emeklilik Düzenleme ve Uygulamalarına İlişkin Bulgular

Adalet Partisi (AP)'nin 1961-1977 yılları arasında genel seçimlere katılım sağladığı beş seçim döneminde seçim beyannamesi oluşturmuştur. Bu bölüm, AP'nin seçim beyannamelerinde kelimelerin sıklık analizi, emekli kelimesinin sıklık analizi, emeklilik konusu kapsamında oluşturulan kodların kullanım durumu ile emeklilik düzenleme ve uygulamalarına ilişkin vaat beyanlarının içerik analizi bulgularını içermektedir.

Tablo 41. AP'nin Seçim Beyannamelerinde En Sık Kullanılan Kelimeler (f)

Sıra	Kelime	Uzunluk	Sayım	Sıklık (%)
1	Olarak	6	349	%0,55
2	Büyük	5	296	%0,47
3	Adalet	6	265	%0,42
4	Sosyal	6	231	%0,36
5	Şekilde	7	228	%0,36
6	Partisi	7	217	%0,34
7	Bütün	5	211	%0,33
8	İçinde	6	201	%0,32
9	Devam	5	185	%0,29
10	Devlet	6	185	%0,29
11	Millî	5	185	%0,29
12	Siyasî	6	137	%0,22
13	Seçim	5	131	%0,21
14	Edilecektir	11	129	%0,20
15	Ekonomik	8	124	%0,20
16	İktisadî	8	119	%0,19
17	Uygun	5	115	%0,18
18	Olduğu	6	113	%0,18
19	Sağlanacaktır	13	110	%0,17
20	Demokratik	10	105	%0,17
23	Kalkınma	8	101	%0,16
90	Çalışma	7	51	%0,08
106	Refah	5	46	%0,07
145	Yatırım	7	39	%0,06
485	Kaynak	6	15	%0,02
517	Emekli	6	23	%0,02
761	Sigorta	7	11	%0,02
765	Tasarruf	8	11	%0,02
770	Yaş	3	7	%0,02
799	Maaş	4	7	%0,02
950	Kadın	5	5	%0,02
987	Reform	6	4	%0,03
991	Erkek	5	3	%0,03
995	Yükselttik	9	4	%0,02
997	Azalttik	8	3	%0,02
998	Aylık	5	2	%0,02
1000	İşgücü	6	1	%0,01
1003	Prim	5	1	%0,01
1006	Yaşlı	5	1	%0,01
1012	Enflasyon	8	1	%0,01
1020	Alım Gücü	8	1	%0,01
-	Dönüşüm	7	-	-
-	Kriz	4	-	-
-	Değişim	7	-	-
-	Açlık	5	-	-
-	Açlık Sınırı	11	-	-
-	Yoksulluk	9	-	-
-	Yoksulluk Sınırı	15	-	-
-	EYT	3	-	-
-	Kayıt Dışı	9	-	-

Kaynak: Seçim beyannamelerine ilişkin analiz sonuçları yazar tarafından düzenlenmiştir.

Tablo 41, AP'nin 1946-1977 yılları arasında katılım sağladığı seçimlerde oluşturduğu seçim beyannamelerinde en sık kullanılan kelimelerin frekans analizini içermektedir. Buna göre, AP seçim beyannamelerinde en sık kullanılan ilk 20 kelime içerisinde “yaşlı, emekli, emeklilik, aylık, maaş, emekli maaşı, prim, aylık bağlama oranı” temalarında herhangi bir bulguya rastlanmamıştır. AP'nin seçim beyannamelerinde en sık kullanılan kelimeler incelemesinde “emekli” kelimesi 517. sırada yer almakla birlikte AP'nin tüm seçim beyannamelerinde toplamda 23 kez kullanılmış olup %0,02'lik bir

sıklığı ifade etmektedir. AP seçim beyannamelerinde en sık kullanılan ilk 20 kelime içerisinde emeklilikle ilişkilendirilebilecek kelime, 231 kez kullanım ve 0,36%'lık sıklık oranını ifade eden ve 4. sıradaki yer alan “*sosyal*” dir. Bunun dışında emeklilik konusu ile ilişkilendirilebilecek belli başlı diğer kelimeler ise 90. sırada yer alan “*çalışma*” ve 1020. sıradaki “*alım gücü*” kelimeleri arasında yer almaktadır. AP'nin seçim beyannamelerinde emeklilik konusu ile ilişkilendirilebilecek “*dönüşüm, kriz, değişim, açlık, açlık sınırı, yoksulluk, yoksulluk sınırı, kayıt dışı*” kod ve kavramlarına rastlanılmamıştır.

Tablo 42. AP'nin Seçim Beyannamelerinde Emekliliğe İlişkin Vaat Sayısı (Adet) ve Sıklığı (%)

Sıra	Yıl	Referans Sayısı (Adet)	Sıklık (%)
1	1961 Adalet Partisi	4	%0,03
2	1965 Adalet Partisi	1	%0,01
3	1969 Adalet Partisi	4	%0,03
4	1973 Adalet Partisi	4	%0,02
5	1977 Adalet Partisi	5	%0,15
Toplam		18	%0,24

Kaynak: Seçim beyannamelerine ilişkin analiz sonuçları yazar tarafından düzenlenmiştir.

Tablo 42, AP'nin genel seçimlere katılım gösterdiği ve seçim beyannamesi hazırladığı 1961-1977 yılları arasında emeklilik konusunu seçim beyannamelerinde işleyiş sayısını ve emeklilik konusunun seçim beyannamelerinde kapladığı alanı ifade etmektedir. AP, 1961-1977 arasında 5 seçime katılarak 5 seçim için seçim beyannamesi hazırlamış ve emeklilik konusuna her seçim beyannamesinde yer vermiştir. 5 seçim döneminde toplamda 18 kez emeklilik konusuna dair vaatlerde bulunan AP, seçim başına ortalama 3,6 kez emeklilik konusuna değinmiştir. AP'nin emeklilik konusuna toplam 5 seçim beyannamesinde %0,24'lük bir kullanım sıklığına sahiptir.

AP'nin seçim beyannamelerinde yer alan emeklilik vaat beyanları içerik analizi kapsamında *Değerlendirici Analiz ve Olumsuzluk/İlişki Analizi* özelinde incelenmiş olup modellenen kod sistemindeki kodların da dikkate alınmasıyla bulgular elde edilmiştir. Böylelikle AP'nin emeklilik konusuna ilişkin değerlendirmelerine dair sosyoekonomik değerlendirme ve ilişkilendirme imkanı sağlanmış olup emeklilik konusuna ilişkin yaklaşımı tespit edilmiştir.

AP, 1961 yılındaki seçim beyannamesinde *emekliler arasındaki eşitsizliğe ve bunun ortadan kaldırılmasına* vurgu yapmaktadır. AP, 1969 yılındaki seçim beyannamesinde *emeklilik yaşının erkeklerde 55'e, kadınlarda ise 50'ye indirilmesi* ile

maaş bağlama oranlarının %70 seviyesine çıkarılması ile 25 yıllık fiili hizmet süresinin emekliliğe yeter şart olduğuna ilişkin vaat beyanında bulunmaktadır. Ancak bu vaat beyanlarında herhangi bir ülke ekonomisine ilişkin bir verinin, demografik verinin ve işgücü piyasası verisinin kullanılmadığı tespit edilmiştir. AP'nin 1973 seçim beyannamesinde emeklilerin maaş ve refah seviyelerinin yükseltildiği ve emeklilerin satın alma güçlerinin arttırılması yönünde bir beyan ve vaat tespit edilmektedir. Ancak emeklilerin maaş ve refah seviyelerinin enflasyon, yoksulluk, yoksulluk sınırı ve açlık sınırı gibi hangi ekonomik veriler karşısında yükseltildiğine ilişkin bir beyan bulunmamaktadır. AP 1973 yılında, çalışan kadınların 20 yılda emekli olması yönünde bir vaat beyanında bulunmaktadır. 1969 yılında kadınlarda emeklilik yaşının 50'ye düşürülmesine ilişkin vaat 1973 yılında 43 yaşına kadar indirilerek erken emeklilik vaadi olarak değerlendirilmektedir. Ancak bu vaade ilişkin beyanda da ek olarak herhangi bir demografik, ekonomik ya da işgücü piyasası temelli veri kullanılmadığı tespit edilmektedir. AP 1977 yılındaki seçim beyannamesinde 1973 yılına benzer şekilde emeklilerin hayat ve refah seviyelerinin yükseltilmesi vaat beyanında bulunmuş fakat enflasyon, alım gücü, yoksulluk sınırı ve açlık sınırı gibi parametrelere değinilmediği tespit edilmiştir. 1977 yılında emekli işçilerin aylıkları donmuşluktan kurtarılarak 540 liradan 1500 liraya yükseltilmiştir şeklinde bir beyan tespit edilmektedir. İşçi emeklilerinin aylığına yönelik bu miktar artışının enflasyon, yoksulluk ve açlık sınırı gibi verilerin gözetilmesiyle yapıldığına dair bir beyan tespit edilmemiş olup ayrıca yalnızca işçi emeklilerini kapsama alması itibarıyla 1961'deki emekliler arasındaki eşitlik vurgusuna zıt bir niteliktedir. AP 1977 seçim beyannamesinde kadınlara 20 yılda emeklilik vaadinde bulunmaktadır. Buna göre AP'nin, kadınlara yönelik emeklilik yaşını 1969'da 50'ye indirmeye, 1973'te 43'e indirmeye ve 1977'de ise 38'e indirmeye yönelik vaat beyanında bulunarak erken emeklilik uygulamalarını tercih ettiği tespit edilmektedir. 1977'de işçi ve memur emeklilerinin geçim şartları düzeltilecektir vaat beyanı ile kendi ad ve hesabına çalışanlar kapsam dışında tutulmuş olup hangi ekonomik ve sosyal koşullara göre bir düzeltme yapılacağına ilişkin net bir plan ve proje bildirilmemiştir. AP'nin 1977 seçim beyannamesinde basın çalışanlarının emeklilik müddeti 25 yıldan 20 yıla indirilecektir vaat beyanı ile basın emekçilerinin emeklilik yaşının kadın ve erkek fark etmeksizin 38 yaş sınırına indirileceğine yönelik bir erken emeklilik vaat beyanında bulunduğu tespit edilmektedir.

Tablo 43. AP'nin Seçim Beyannamelerinde Emeklilik Konusu İşlenirken Tespit Edilen Kod ve Temalar*

Tema (Kategori): Ekonomi												
Alt Kategori												
1.1. Ekonomik Kalkınma						1.2. Ekonomik Kriz						
Kodlar												
Refah	Tasarruf	Yatırım	Maaş	Aylık	Arttırdık	Yükselttik	Azalttık	Enflasyon	Açlık Sınırı	Yoksulluk Sınırı	Alım Gücü	
+	-	-	+	+	+	+	+	-	-	-	+	
Tema (Kategori): Sosyal Yapı												
Alt Kategori												
2.1. Geçim				2.2. Temel Özellikler				2.3. Yaşam				
Kodlar												
Açlık	Yoksulluk	Yoksunluk	Yaş	Kadın	Erkek	Yaşlı	İhtiyaç	Gelecek	Kaygı	EYT	Kalite	
-	-	-	+	+	+	-	-	-	-	-	-	
Tema (Kategori): İdari Ve Mali												
Alt Kategori												
3.1. Sürdürülebilirlik												
Kodlar												
Prim Ödeme Gün Sayısı	Aylık Bağlama Oranı	Sigortalılık Süresi	Değişim	Dönüşüm	Kaynak	Reform	Erken					
-	+	+	-	-	-	-	-					
Tema (Kategori): İşgücü Piyasası												
Alt Kategori												
4.1. Çalışma Yaşamı												
Kodlar												
İşgücü	Çalışma	Kayıt Dışı										
-	+	-										

*Seçim beyannamelerinde kullanılan kodlar (+), kullanılmayanlar ise (-) ile ifade edilmektedir. Oransal (%) veri verilmemesinin nedeni siyasi partinin kısa bir siyasi yaşamının olması, seçim beyannamesi sayısının ve emeklilik konusuna değinme sıklığının az olmasından kaynaklanmaktadır.

Kaynak: Seçim beyannamelerine ilişkin analiz sonuçları yazar tarafından düzenlenmiştir.

Tablo 43, AP'nin seçim beyannamelerine yönelik modellenen kodlama kapsamında gerçekleştirilen analiz bulgularını içermektedir. Analiz bulgularına göre, AP'nin seçim beyannamelerinde emeklilik konusu işlenirken ekonomi temasına ilişkin “*refah, maaş, aylık, arttırdık, yükselttik, azalttık ve alım gücü*” kodlarını kullandığı tespit edilirken “*tasarruf, yatırım, enflasyon, açlık sınırı ve yoksulluk sınırı*” kodlarının kullanılmadığı tespit edilmektedir. Sosyal yapı temasında bulunan “*yaş, kadın ve erkek*” kodları kullanılırken “*açlık, yoksulluk, yoksunluk, yaşlı, ihtiyaç, gelecek, kaygı, EYT ve kalite*” kodlarını kullanmamıştır. İdari ve mali tema kapsamında “*aylık bağlama oranı ve sigortalılık süresi*” kodları kullanılırken “*prim ödeme gün sayısı, değişim, dönüşüm, kaynak, reform ve erken*” kodları kullanılmamıştır. İşgücü piyasası tema kapsamında “*çalışma*” kodu kullanılırken “*işgücü ve kayıt dışı*” kodları kullanılmamıştır.

3.6.1.2. Adalet ve Kalkınma Partisi Seçim Beyannamelerinde Emeklilik Düzenleme ve Uygulamalarına İlişkin Bulgular

Adalet ve Kalkınma Partisi (AK Parti)'nin 2002-2023 yılları arasında genel seçimlere katılım sağladığı yedi seçim döneminde seçim beyannamesi oluşturmuştur. Bu bölüm, AK Parti'nin seçim beyannamelerinde kelimelerin sıklık analizi, emekli

kelimesinin sıklık analizi, emeklilik konusu kapsamında oluşturulan kodların kullanım durumu ile emeklilik düzenleme ve uygulamalarına ilişkin vaat beyanlarının içerik analizi bulgularını içermektedir.

Tablo 44. AK Parti'nin Seçim Beyannamelerinde En Sık Kullanılan Kelimeler (f)

Sıra	Kelime)	Uzunluk	Sayım	Sıklık (%)
1	Bir	3	4444	% 1,37
2	İçin	4	2408	%0,74
3	İle	3	2273	%0,70
4	Olarak	6	1997	%0,61
5	Daha	4	1469	%0,45
6	Yılında	7	1397	%0,43
7	Olan	4	1339	%0,41
8	Türkiye	7	1199	%0,37
9	Yeni	4	1067	%0,33
10	Yüzde	5	1043	%0,32
11	Yönelik	7	1019	%0,31
12	Devam	5	982	%0,30
13	Sosyal	6	943	%0,29
14	Kamu	4	860	%0,26
15	Şekilde	7	829	%0,26
16	Tüm	3	805	%0,25
17	Üzere	5	790	%0,24
18	Önemli	6	785	%0,24
19	Parti	5	783	%0,24
20	Sağladık	8	763	%0,23
59	Kalkınma	8	385	%0,12
153	Çalışma	7	217	%0,07
157	Dönüşüm	7	213	%0,07
212	Yükselttik	10	179	%0,06
222	Kaynak	6	171	%0,05
234	Kadın	5	165	%0,05
333	Emekli	6	156	%0,17
369	İşgücü	6	118	%0,04
481	Aylık	5	93	%0,03
523	Prim	4	87	%0,03
541	Yaş	3	85	%0,03
622	Kriz	4	74	%0,02
698	Refah	5	66	%0,02
799	Yatırım	10	59	%0,02
875	Değişim	7	54	%0,02
920	Yaşlı	5	52	%0,02
944	Enflasyon	9	50	%0,02
956	Reform	6	50	%0,02
985	Azalttık	8	48	%0,02
986	Kayıt Dışı	6	48	%0,02
994	Tasarruf	7	27	%0,02
997	Erkek	6	24	%0,02
999	Yoksulluk	7	11	%0,02
1001	Alım Gücü	5	7	%0,01
1005	Açlık	4	5	%0,01
1012	Açlık Sınırı	3	5	%0,01
1018	EYT	3	4	%0,01
1020	Yoksulluk Sınırı	2	3	%0,01

Kaynak: Seçim beyannamelerine ilişkin analiz sonuçları yazar tarafından düzenlenmiştir.

Tablo 44, AK Parti'nin 2002-2023 yılları arasında katılım sağladığı seçimlerde oluşturduğu seçim beyannamelerinde en sık kullanılan kelimelerin frekans analizini içermektedir. AK Parti seçim beyannamelerinde en sık kullanılan ilk 20 kelime içerisinde “yaşlı, emekli, emeklilik, aylık, maaş, emekli maaşı, prim, aylık bağlama oranı” temalarında herhangi bir bulguya rastlanmamıştır. AK Parti seçim beyannamelerinde en

sık kullanılan ilk 20 kelime içerisinde emeklilik konusuyla politika, koruma ve güvenlik temelinde ilişkilendirilebilecek ilk kelime olan “sosyal” kelimesi toplamda 943 kez kullanım ve %0,29 sıklık oranıyla 13. sırada yer almaktadır. AK Parti’nin seçim beyannamelerinde en sık kullanılan kelimeler incelemesinde “emekli” kelimesi 333. sırada yer almakla birlikte AK Parti’nin tüm seçim beyannamelerinde toplamda 156 kez kullanılmış olup %0,17’lik sıklık oranını ifade etmektedir. Ayrıca Tablo 44, AK Parti’nin seçim beyannamelerinde emekliliğe dair kodlanan ve ilişkili diğer kelimelerin de 59 ile 1124. Sıralar arasında yer aldığını göstermektedir.

Tablo 45. AK Parti’nin Seçim Beyannamelerinde Emekliliğe İlişkin Vaat Sayısı (Adet) ve Sıklığı (%)

Sıra	Yıl/Siyasi Parti	Referans Sayısı (Adet)	Sıklık (%)
1	2002 AK Parti	2	%0,01
2	2007 AK Parti	3	%0,04
3	2011 AK Parti	6	%0,03
4*	2015 AK Parti (Haziran ve Kasım)	22	%0,05
5	2018 AK Parti	29	%0,05
6	2023 AK Parti	55	%0,02
Toplam		117	%0,20

*2015 yılında Haziran ve Kasım aylarında iki genel seçim yapılmıştır.

Kaynak: Seçim beyannamelerine ilişkin analiz sonuçları yazar tarafından düzenlenmiştir.

AK Parti, 2002-2023 yılları arasında düzenlenen genel seçimlerin tamamında seçim beyannamesi hazırlamış ve bu beyannamelerde emeklilik konusuna yer vermiştir. Toplamda 117 kez emeklilik konusuna dair vaatlerde bulunan AK Parti, seçim başına ortalama 16,71 kez emeklilik konusuna değinmiştir. AK Parti’nin seçim beyannamelerinde emeklilik %0,20’lik kullanım sıklığına sahiptir.

AK Parti’nin seçim beyannamelerinde yer alan emeklilik vaat beyanları içerik analizi kapsamında Değerlendirici Analiz ve Olumsuzluk/İlişki Analizi özelinde incelenmiş olup modellenen kod sistemindeki kodların da dikkate alınmasıyla bulgular elde edilmiştir. Böylelikle AK Parti’nin emeklilik konusuna ilişkin değerlendirmelerine dair sosyoekonomik değerlendirme ve ilişkilendirme imkanı sağlanmış olup emeklilik konusuna ilişkin yaklaşımının da tespit edilmesi gerçekleştirilmiştir.

AK Parti’nin 2007 yılı seçim beyannamesinde *2002 yılında 276 TL olan SSK emeklilerinin emekli maaşına %95 artışla 2007 Ocak ayında 538 YTL’ye yükseltilmiştir* beyanı bulunulmuştur. Fakat 2002-2007 arasında %95’lik oransal artışa dair kıyaslanan herhangi bir enflasyon, açlık ve yoksulluk sınırı ile alım gücü verileri tespit edilmemiştir. Aynı yıl *eşit ve adil bir emeklilik rejiminin oluşturulması* vaat beyanında bulunulmuş ek

olarak BAĞ-KUR ve Emekli Sandığı mensubu emeklilere motorlu malul arabası alabilme imkanı vaat beyanı sunulurken SSK mensubu emeklilere ilişkin bir açıklama tespit edilmemiştir. 2011 seçim beyannamesinde SSK işçisi ile SSK tarım işçisi ve BAĞ-KUR emeklisi ile BAĞ-KUR tarım emeklisine ilişkin emekli maaşı artışları beyanına yer verilerek bu artışların endekslendiği enflasyon, açlık ve yoksulluk sınırı ya da alım gücü gibi ekonomik endekslere yer verilmediği tespit edilmektedir. Aynı yıla ait beyannamede 12 Eylül mağdurlarının sigorta primlerinin hazine tarafından ödenmesi suretiyle emeklilik imkanı tanınmasına ilişkin bir beyan tespit edilmektedir. Ancak 12 Eylül mağduriyetinin su istimal edilmemesine ilişkin herhangi bir tedbir beyanı tespit edilmemektedir. 2011 yılında kısmi süreli çalışanların sigortalılıklarının 9000 günden 7200 güne düşürülerek kısa daha kısa sürede emekli olabilmelerine dair bir beyan tespit edilmektedir. 2011 yılında aktif-pasif sigortalı oranını 1,8'den 2,5'e çıkaracağız şeklinde bir vaat beyanı tespit edilmekle birlikte bu vaade ilişkin bir yöntem beyanı tespit edilmemiştir. 2015 seçim beyannamesinde emeklilerimizi enflasyona ezdirmedik ve emekliye enflasyonun oldukça üzerinde artışlar sağladık beyanları tespit edilmekte olup enflasyon oranları ve buna istinaden emeklilere uygulanan maaş artış oranlarına ilişkin bir beyan tespit edilmemektedir. Ayrıca emeklilere uygulanan kök ücretin bu oransal artışla enflasyon karşısındaki mücadele gücüne dair bir beyan tespit edilmemiştir. Yine 2015 yılı seçim beyannamesinde emeklilik yaşı ve emekliliğe hak kazanmak için gerekli prim ödeme gün sayısı şartını kademeli olarak yükselttik beyanı tespit edilmiş olup bu beyanın 2023 yılı seçim beyannamesinde EYT kapsamındaki vatandaşlara sunulan emeklilik vaatlerine tezatlık oluşturduğu tespit edilmektedir. Bu bulgulara ek olarak 2015 yılı seçim beyannamesinde yer alan BAĞ-KUR Sigortalılarına erken emeklilik hakkı getirdik beyanında erken emekliliğe ilişkin bir tutum sergilenmektedir. 2015 yılı seçim beyannamelerinde tespit edilen bir diğer beyan düşük düzeyde maaş alan emeklilerimizin gelir seviyesini alacağımız tedbirlerle yükselteceğiz şeklindedir ancak bu beyana ilişkin herhangi bir sosyoekonomik veriye bağlı plan ve proje tespit edilmemiştir. 2018 seçim beyannamesinde yer alan “ev kadınları ve çalışan annelere erken emeklilik düzenlemeleri yapıyoruz” beyanı erken emeklilik yaklaşımının tespit edilmesini sağlamaktadır. 2018 seçim beyannamesinde yılda iki kez Ramazan ve Kurban Bayramlarında 1.000'er TL emekli ikramiyesi veriyoruz ile 2023 yılı seçim beyannamesinde Bayram ikramiyesi tutarını 2.000 TL'ye çıkardık.” beyanlarıyla emeklilere yönelik ek ödemeden bahsedilmektedir. Emeklilerin alım gücünü artırma ve enflasyon karşısında

ezilmemelerine yönelik bu girişime ilişkin ek ödemenin karşılanacağı herhangi bir finansal kaynak belirtilmemiş olup 1.000 TL'nin enflasyon, açlık ve yoksulluk sınırı gibi ekonomik parametreler karşısında ne kadar yeterli olduğuna dair bir beyan belirtilmemiştir. 2018 yılı seçim beyannamesinde emekli olup esnafılık yapmaya devam eden kişilerin geçmiş yıllara ait zorunlu olan prim ödeme borçlarının silineceği vaadi tespit edilmektedir. Ancak bu vaade ek olarak devletin vazgeçeceği prim gelirleri ve vazgeçilen bu prim gelirlerinin sosyal güvenlik ve emeklilik sistemlerinin ekonomik sürdürülebilirliğine oluşturabileceği risklere dair önlemlere ilişkin herhangi bir beyan tespit edilmemiştir. AK Parti 2023 seçim beyannamesinde 1999 yılı öncesindeki sigortalılar yani EYT kapsamındaki vatandaşlar için diğer şartların sağlanması kaydıyla yaş şartının kaldırıldığı ve böylelikle 2 milyon 250 kişinin kısa vadede, 5 milyon kişinin ise uzun vadede emekli olabilmesine yönelik girişimlere ilişkin beyan yer almaktadır. Ancak EYT kapsamındaki vatandaşlara yönelik sorunun çözümüne ilişkin bu beyanın yanında bu çözüme ilişkin maliyet, bu maliyetin karşılanacağı finansal kaynak, orta ve uzun vadedeki işgücü piyasası emek arz ve talep dengesi gibi verilere ilişkin bir beyan tespit edilmemiştir. 2023 yılı seçim beyannamesinde *en düşük emekli aylığını 7.500 TL'ye yükselttik* beyanı tespit edilmiştir. Ancak 7.500 TL'nin enflasyon, açlık ve yoksulluk sınırı ile alım gücü gibi ekonomik parametreler ile karşılaştırılmasına ilişkin bir beyan tespit edilmemiştir. Son olarak 2023 yılı seçim beyannamesinde *emeklilerin aylıklarına 2023 ve 2024 yıllarında enflasyonun üzerinde en az büyüme oranında refah payı artışı vereceğiz* beyanı tespit edilmiş olup büyüme oranı hedefi ve büyüme oranı ile enflasyonla mücadele ilişkisi gibi hususlara ilişkin bir beyan tespit edilmemiştir.

Tablo 46. AK Parti'nin Seçim Beyannamelerinde Emeklilik Konusu İşlenirken Tespit Edilen Kod ve Temalar*

Tema (Kategori): Ekonomi											
Alt Kategori											
1.1. Ekonomik Kalkınma						1.2. Ekonomik Kriz					
Kodlar											
Refah	Tasarruf	Yatırım	Maaş	Aylık	Arttırdık	Yükselttik	Azalttık	Enflasyon	Açlık Sınırı	Yoksulluk Sınırı	Alım Gücü
+	+	-	+	+	+	+	+	+	-	-	+
Tema (Kategori): Sosyal Yapı											
Alt Kategori											
2.1. Geçim				2.2. Temel Özellikler				2.3. Yaşam			
Kodlar											
Açlık	Yoksulluk	Yoksunluk	Yaş	Kadın	Erkek	Yaşlı	İhtiyaç	Gelecek	Kayı	EYT	Kalite
-	+	+	+	+	+	+	-	-	-	+	+
Tema (Kategori): İdari Ve Mali											
Alt Kategori											
3.1. Sürdürülebilirlik											
Kodlar											
Prim Ödeme Gün Sayısı	Aylık Bağlama Oranı	Sigortalılık Süresi	Değişim	Dönüşüm	Kaynak	Reform	Erken				
+	+	+	+	+	-	+	+				
Tema (Kategori): İşgücü Piyasası											
Alt Kategori											
4.1. Çalışma Yaşamı											
Kodlar											
İşgücü				Çalışma				Kayıt Dışı			
+				+				+			

*Seçim beyannamesinde kullanılan kodlar (+), kullanılmayanlar ise (-) ile ifade edilmektedir. Oransal (%) veri verilmemesinin nedeni siyasi partinin kısa bir siyasi yaşamının olması, seçim beyannamesi sayısının ve emeklilik konusuna değinme sıklığının az olmasından kaynaklanmaktadır.

Kaynak: Seçim beyannamelerine ilişkin analiz sonuçları yazar tarafından düzenlenmiştir.

Tablo 46, AK Parti'nin seçim beyannamelerine yönelik modellenen kodlama kapsamında gerçekleştirilen analiz bulgularını içermektedir. Analiz bulgularına göre, AK Parti'nin seçim beyannamelerinde emeklilik konusu işlenirken ekonomi temasına ilişkin “*refah, tasarruf, maaş, aylık, arttırdık, yükselttik, azalttık, enflasyon ve alım gücü*” kodlarını kullandığı tespit edilirken “*yatırım, açlık sınırı ve yoksulluk sınırı*” kodlarının kullanılmadığı tespit edilmektedir. Sosyal yapı temasında bulunan “*yoksulluk, yoksunluk, yaş, kadın, erkek, yaşlı, EYT ve kalite*” kodları kullanılırken “*açlık, ihtiyaç, gelecek ve kaygı*” kodlarını kullanmamıştır. İdari ve mali tema kapsamında “*prim ödeme gün sayısı, aylık bağlama oranı, sigortalılık süresi, değişim, dönüşüm, reform ve erken*” kodları kullanılırken “*kaynak*” kodunun kullanılmamıştır. İşgücü piyasası tema kapsamında “*işgücü, çalışma ve kayıt dışı*” kodlarının kullanıldığı tespit edilmiştir.

3.6.1.3. Anavatan Partisi Seçim Beyannamelerinde Emeklilik Düzenleme ve Uygulamalarına İlişkin Bulgular

Anavatan Partisi (ANAP)'ın 1983-1999 yılları arasında genel seçimlere katılım sağladığı beş seçim döneminde seçim beyannamesi oluşturmuştur. Bu bölüm, ANAP'ın

seçim beyannamelerinde kelimelerin sıklık analizi, emekli kelimesinin sıklık analizi, emeklilik konusu kapsamında oluşturulan kodların kullanım durumu ile emeklilik düzenleme ve uygulamalarına ilişkin vaat beyanlarının içerik analizi bulgularını içermektedir.

Tablo 47. ANAP’ın Seçim Beyannamelerinde En Sık Kullanılan Kelimeler (f)

Sıra	Kelime	Uzunluk	Sayım (Adet)	Sıklık (%)
1	Halkçı	6	122	%0,46
2	Parti	5	121	%0,46
3	Vatandaşlarım	13	113	%0,43
4	Sosyal	6	111	%0,42
5	Millî	5	97	%0,37
6	Olarak	6	95	%0,36
7	Devlet	6	90	%0,34
8	Büyük	5	82	%0,31
9	İçinde	6	80	%0,30
10	Sevgili	7	80	%0,30
11	Partisi	7	76	%0,29
12	Demokrasi	9	69	%0,26
13	Milliyetçi	10	66	%0,25
14	Konut	5	64	%0,24
15	Ekonomik	8	62	%0,23
16	Temel	5	48	%0,18
17	Edilmesi	8	46	%0,17
18	Değil	5	44	%0,17
19	Kadar	5	42	%0,16
20	Türkiye	7	42	%0,16
83	Çalışma	7	21	%0,08
89	Kalkınma	8	20	%0,08
114	Emekli	6	26	%0,08
137	Kaynak	6	18	%0,07
151	Yatırım	7	15	%0,06
171	Enflasyon	9	13	%0,05
349	Refah	5	8	%0,03
355	Tasarruf	8	8	%0,03
868	Kadın	5	4	%0,02
-	Dönüşüm	-	-	-
-	Yükselttik	-	-	-
-	İşgücü	-	-	-
-	Aylık	-	-	-
-	Prim	-	-	-
-	Yaş	-	-	-
-	Kriz	-	-	-
-	Değişim	-	-	-
-	Yaşlı	-	-	-
-	Reform	-	-	-
-	Azaltık	-	-	-
-	Kayıt Dışı	-	-	-
-	Erkek	-	-	-
-	Yoksulluk	-	-	-
-	Alım Gücü	-	-	-
-	Açlık	-	-	-
-	Açlık Sınırı	-	-	-
-	Yoksulluk Sınırı	-	-	-
-	EYT	-	-	-

Kaynak: Seçim beyannamelerine ilişkin analiz sonuçları yazar tarafından düzenlenmiştir.

Tablo 47, ANAP’ın 1983-1999 yılları arasında katılım sağladığı seçimlerde oluşturduğu seçim beyannamelerinde en sık kullanılan kelimelerin frekans analizini içermektedir. ANAP seçim beyannamelerinde en sık kullanılan ilk 20 kelime içerisinde “yaşlı, emekli, emeklilik, aylık, maaş, emekli maaşı, prim, aylık bağlama oranı”

temalarında herhangi bir bulguya rastlanmamıştır. ANAP seçim beyannamelerinde en sık kullanılan ilk 20 kelime içerisinde emeklilik konusuyla politika, koruma ve güvenlik temelinde ilişkilendirilebilecek ilk kelime olan “*sosyal*” kelimesi toplamda 111 kez kullanım ve %0,42 sıklık oranıyla 4. sırada yer almaktadır.

ANAP’ın seçim beyannamelerinde en sık kullanılan kelimeler incelemesinde “*emekli*” kelimesi 114. sırada yer almakla birlikte ANAP’ın tüm seçim beyannamelerinde toplamda 26 kez kullanılmış olup %0,08’lik sıklık oranına sahiptir. Ayrıca Tablo 47, ANAP’ın seçim beyannamelerinde emekliliğe dair kodlanan ve ilişkili diğer kelimelerden “*çalışma, kalkınma, kaynak, yatırım, refah, enflasyon, tasarruf ve kadın*” kelimelerinin en sık kullanılan kelimeler listesinde 83. ile 868. sıra arasında yer aldığını göstermektedir. Emeklilik teması ile ilgili olarak kodlanan “*dönüşüm, yükselttik, işgücü, aylık, prim, yaş, yaşlı, kriz, değişim, reform, azalttık, kayıt dışı, erkek yoksulluk, yoksulluk sınırı, açlık, açlık sınırı, alım gücü ve EYT*” kod ve kelimelerinin en sık kullanılan kelimeler listesinde yer almadığı görülmektedir.

Tablo 48. ANAP’ın Seçim Beyannamelerinde Emekliliğe İlişkin Vaat Sayısı (Adet) ve Sıklığı (%)

Sıra	Yıl	Referans Sayısı (Adet)	Sıklık (%)
1	1983 ANAP	5	%0,03
2	1987 ANAP	5	%0,01
3	1991 ANAP	3	%0,01
4	1995 ANAP	6	%0,02
5	1999 ANAP	3	%0,02
Toplam		22	%0,09

Kaynak: Seçim beyannamelerine ilişkin analiz sonuçları yazar tarafından düzenlenmiştir.

Tablo 48’e göre ANAP, 1983-1999 arasında 5 seçim döneminde de seçim beyannamesi hazırlamış olup 4 seçim beyannamesinde emeklilik konusuna yer vermiştir. 4 seçim döneminde toplamda 19 kez emeklilik konusuna dair vaatlerde bulunan ANAP, seçim başına ortalama 4,4 kez emeklilik konusuna değinmiştir. ANAP’ın emeklilik konusuna ilişkin 5 seçim beyannamesinde %0,09 sıklık oranı ifade etmektedir.

ANAP’ın seçim beyannamelerinde yer alan emeklilik vaat beyanları içerik analizi kapsamında *Değerlendirici Analiz ve Olumsuzluk/İlişki Analizi* özelinde incelenmiş olup modellenen kod sistemindeki kodların da dikkate alınmasıyla bulgular elde edilmiştir. Böylelikle ANAP’ın emeklilik konusuna ilişkin değerlendirmelerine dair sosyoekonomik değerlendirme ve ilişkilendirme imkanı sağlanmış olup emeklilik konusuna ilişkin yaklaşımının da tespit edilmesi gerçekleştirilmiştir.

ANAP, 1983 yılına ait seçim beyannamesinde emeklilerin faturalarını ibraz etmek kaydıyla *vergi iadesi* almalarına ilişkin bir vaat beyanında bulunmuştur. Fakat bu vaade ilişkin devletin vazgeçeceği vergi gelirleri ile bu vazgeçilen vergi gelirlerinin hangi kaynak aktarımı ile telafi edileceğine ilişkin bir plan, proje ya da yöntem tespit edilmemiştir. 1983 yılı seçim beyannamesinde *emekli göğsünü gere gere kredi alacaksın, yuvanı kuracaksın* beyanına yer verilmiştir. Ancak emekliliğin ekonomik koşullarının kredi çekecek seviyeye gelmesi ve çekilen kredinin faiz oranı, vadesi ve geri ödemesine ilişkin herhangi bir beyan tespit edilmemiştir. ANAP'ın 1987 seçim beyannamesinde *Süper Emeklilik ile çalışanların daha yüksek emekli maaşı almaları mümkün hale getirilmiştir*⁶¹ beyanı tespit edilmiştir. Bu beyanda dikkat çeken ilk husus sistemin süper emeklilik sisteminin işleyişine dair ekonomik sürdürülebilirliğe ilişkin bir vaat ya da beyanın tespit edilmemiş olmasıdır. Bu sistemin sosyal güvenlik ve emeklilik sisteminin sürdürülebilirliğine olası etkilerine ilişkin bir beyan tespit edilmemiştir. Süper emeklilik kapsamında emekli olan bireylerin diğer emeklilere oranla daha yüksek oranda emekli maaşı alması sistemin aktüeryal dengesini nasıl etkileyebileceği ve olası olumsuz etkilerle mücadele politikaların neler olduğuna ilişkin bir beyan tespit edilmemiştir. Ayrıca süper emeklilik vaat ve beyanı emekliler arasında sosyal ve ekonomik açıdan bir ayrışmaya neden olabilecek nitelik taşımakla birlikte anayasanın eşitlik prensibine aykırılık oluşturabilecek nitelikte bir uygulamadır. 1995 yılındaki seçim beyannamesinde *Emekli Sandığı, SSK ve BAĞ-KUR'un tasfiye edileceği, emeklilik işlemlerinin özel sigorta şirketleri ve özel emeklilik fonları aracılığı ile yürütüleceği* yönünde bir vaat beyanı yer almaktadır. Bu bağlamda emeklilik işlemlerinin özelleştirilmesi ve devlet elinin bu alanda küçültüleceği ima edilmektedir. Ancak bu vaat beyanına ilişkin sürecin nasıl gerçekleşebileceği, kapsamın kimleri hangi şartlarla sisteme dahil edeceğine ve olası kriz durumlarındaki çözüm politikalarına ilişkin beyan tespit edilmemiştir.

⁶¹ *Süper emeklilik*, 20.06.1987 tarihli ve 3395 sayılı Kanun, geçici 5. md. kapsamında uygulanan ve Sosyal Sigorta emeklilerinden bir kısmının emekli aylıklarının yükseltilmesi imkanını sunan düzenlemedir (Gerek, 1988: 409). Bu uygulama, çalışanların sigorta primlerini yüksek oranlar üzerinden ödemek kaydıyla emeklilik aylıklarının da bu oranda yüksek ödenmesini içermektedir. Süper emeklilikle birlikte emekli olan birey diğer emeklilere oranla daha yüksek oranda emekli aylığı/maaşı alacaktır.

Tablo 49. ANAP’ın Seçim Beyannamelerinde Emeklilik Konusu İşlenirken Tespit Edilen Kod ve Temalar*

Tema (Kategori): Ekonomi											
Alt Kategori											
1.1. Ekonomik Kalkınma						1.2. Ekonomik Kriz					
Kodlar											
Refah	Tasarruf	Yatırım	Maaş	Aylık	Arttırdık	Yükselttik	Azalttık	Enflasyon	Açlık Sınırı	Yoksulluk Sınırı	Alım Gücü
+	+	+	+	+	+	+	-	+	-	-	-
Tema (Kategori): Sosyal Yapı											
Alt Kategori											
2.1. Geçim				2.2. Temel Özellikler				2.3. Yaşam			
Kodlar											
Açlık	Yoksulluk	Yoksunluk	Yaş	Kadın	Erkek	Yaşlı	İhtiyaç	Gelecek	Kaygı	EYT	Kalite
-	-	-	-	+	-	+	-	+	-	-	-
Tema (Kategori): İdari Ve Mali											
Alt Kategori											
3.1. Sürdürülebilirlik											
Kodlar											
Prim Ödeme Gün Sayısı	Aylık Bağlama Oranı	Sigortalılık Süresi	Değişim	Dönüşüm	Kaynak	Reform	Erken				
+	+	-	-	-	-	-	-				
Tema (Kategori): İşgücü Piyasası											
Alt Kategori											
4.1. Çalışma Yaşamı											
Kodlar											
İşgücü				Çalışma				Kayıt Dışı			
-				+				-			

*Seçim beyannamesinde kullanılan kodlar (+), kullanılmayanlar ise (-) ile ifade edilmektedir. Oransal (%) veri verilmemesinin nedeni siyasi partinin kısa bir siyasi yaşamının olması, seçim beyannamesi sayısının ve emeklilik konusuna değinme sıklığının az olmasından kaynaklanmaktadır.

Kaynak: Seçim beyannamelerine ilişkin analiz sonuçları yazar tarafından düzenlenmiştir.

Tablo 49, ANAP’ın seçim beyannamelerine yönelik modellenen kodlama kapsamında gerçekleştirilen analiz bulgularını içermektedir. Analiz bulgularına göre, ANAP’ın seçim beyannamelerinde emeklilik konusu işlenirken ekonomi temasına ilişkin “*refah, tasarruf, yatırım, maaş, aylık, arttırdık, yükselttik ve enflasyon*” kodlarını kullandığı tespit edilirken “*azalttık, açlık sınırı, yoksulluk sınırı ve alım gücü*” kodlarının kullanılmadığı tespit edilmektedir. Sosyal yapı temasında bulunan “*kadın, yaşlı ve gelecek*” kodları kullanılırken “*açlık, yoksulluk, yoksunluk, yaş, erkek, ihtiyaç, kaygı, eyt ve kalite*” kodlarını kullanmamıştır. İdari ve mali tema kapsamında “*prim ödeme gün sayısı ve aylık bağlama oranı*” kodları kullanılırken “*sigortalılık süresi, değişim, dönüşüm, kaynak, reform ve erken*” kodunun kullanılmamıştır. İşgücü piyasası tema kapsamında “*çalışma*” kodunun kullanıldığı tespit edilirken “*işgücü ve kayıt dışı*” kodlarının kullanılmadığı tespit edilmiştir.

3.6.1.4. Birlik Partisi Seçim Beyannamelerinde Emeklilik Düzenleme ve Uygulamalarına İlişkin Bulgular

Birlik Partisi, yalnızca 1969 yılında genel seçimlere katılmış olup bu seçime ilişkin seçim beyannamesi oluşturmuş fakat bu seçim beyannamesinde “*emekli, emeklilik, emeklilik düzenleme ve uygulamaları*” kavramlarına ilişkin herhangi bir seçim vaadi ya da beyanı tespit edilmemiştir.

3.6.1.5. Cumhuriyet Halk Partisi Seçim Beyannamelerinde Emeklilik Düzenleme ve Uygulamalarına İlişkin Bulgular

Cumhuriyet Halk Partisi (CHP)’nin 1946-2023 yılları arasında genel seçimlere katılım sağladığı 17 seçim döneminde seçim beyannamesi oluşturmuştur. Bu bölüm, CHP’nin seçim beyannamelerinde kelimelerin sıklık analizi, emekli kelimesinin sıklık analizi, emeklilik konusu kapsamında oluşturulan kodların kullanım durumu ile emeklilik düzenleme ve uygulamalarına ilişkin vaat beyanlarının içerik analizi bulgularını içermektedir.

Tablo 50. CHP'nin Seçim Beyannamelerinde En Sık Kullanılan Kelimeler (f)

Sıra	Kelime	Uzunluk	Sayım (Adet)	Sıklık (%)
1	Sağlayacağız	12	1020	%0,61
2	Sosyal	6	806	%0,48
3	Olarak	6	783	%0,47
4	Eğitim	6	668	%0,40
5	Vereceğiz	9	436	%0,26
6	Ekonomik	8	435	%0,26
7	Şekilde	7	375	%0,22
8	Yüksek	6	370	%0,22
9	Yeniden	7	367	%0,22
10	Devlet	6	355	%0,21
11	Türkiye	7	354	%0,21
12	Üzere	5	349	%0,21
13	Büyük	5	342	%0,21
14	Edeceğiz	8	334	%0,20
15	Sağlık	6	333	%0,20
16	Cumhuriyet	10	328	%0,20
17	Türkiye'nin	11	295	%0,18
18	Temel	5	294	%0,18
19	Etkin	5	283	%0,17
20	Alacağız	8	263	%0,16
58	Kalkınma	8	174	%0,10
60	Çalışma	7	173	%0,10
106	Yatırım	7	127	%0,08
110	Kadın	5	125	%0,07
126	Kaynak	6	115	%0,07
185	Reform	7	84	%0,05
230	Dönüşüm	7	72	%0,04
419	Yoksulluk	9	47	%0,03
448	Erkek	5	44	%0,03
458	Refah	5	44	%0,03
477	Aylık	5	42	%0,03
550	Emekli	6	37	%0,02
616	Yaşlı	5	34	%0,02
824	EYT	3	6	%0,01
-	Enflasyon	-	-	-
-	Tasarruf	-	-	-
-	Yükselttik	-	-	-
-	İşgücü	-	-	-
-	Prim	-	-	-
-	Yaş	-	-	-
-	Kriz	-	-	-
-	Değişim	-	-	-
-	Azaltttık	-	-	-
-	Kayıt Dışı	-	-	-
-	Alım Gücü	-	-	-
-	Açlık	-	-	-
-	Açlık Sınırı	-	-	-
-	Yoksulluk Sınırı	-	-	-

Kaynak: Seçim beyannamelerine ilişkin analiz sonuçları yazar tarafından düzenlenmiştir.

Tablo 50, CHP'nin 1946-2023 yılları arasında katılım sağladığı seçimlerde oluşturduğu seçim beyannamelerinde en sık kullanılan kelimelerin frekans analizini içermektedir. CHP seçim beyannamelerinde en sık kullanılan ilk 20 kelime içerisinde “yaşlı, emekli, emeklilik, aylık, maaş, emekli maaşı, prim, aylık bağlama oranı” temalarında herhangi bir bulguya rastlanmamıştır. CHP seçim beyannamelerinde en sık kullanılan ilk 20 kelime içerisinde emeklilik konusuyla politika, koruma ve güvenlik temelinde ilişkilendirilebilecek ilk kelime olan “sosyal” kelimesi toplamda 806 kez kullanım ve %0,48 sıklık oranıyla 2. sırada yer almaktadır.

CHP'nin seçim beyannamelerinde en sık kullanılan kelimeler incelemesinde "emekli" kelimesi 550. sırada yer almakla birlikte CHP'nin tüm seçim beyannamelerinde toplamda 37 kez kullanılmış olup %0,02'lik sıklık oranını ifade etmektedir. Ayrıca tablo 50, CHP'nin seçim beyannamelerinde emekliliğe dair kodlanan ve ilişkili diğer kelimelerden "kalkınma, çalışma, yatırım, kadın, kaynak, reform, dönüşüm, emekli, yoksulluk, erkek, refah, aylık ve yaşlı" kod ve kelimelerinin en sık kullanılan kelimeler listesinde 58. ile 616. sıra arasında yer aldığını göstermektedir. Emeklilik teması ile ilgili olarak kodlanan "enflasyon, tasarruf, yükselttik, işgücü, prim, yaş, kriz değişim, azalttık, kayıt dışı, alım gücü, açlık, açlık sınırı, yoksulluk ve yoksulluk sınırı" kod ve kelimelerinin en sık kullanılan kelimeler listesinde yer almadığı görülmektedir.

Tablo 51. CHP'nin Seçim Beyannamelerinde Emekliliğe İlişkin Vaat Sayısı (Adet) ve Sıklığı (%)

Sıra	Yıl/Siyasi Parti	Referans Sayısı (Adet)	Sıklık (%)
1	1946 CHP	-	-
2	1950 CHP	-	-
3	1954 CHP	2	%0,06
4	1957 CHP	-	-
5	1961 CHP	2	%0,01
6	1965 CHP	2	%0,01
7	1969 CHP	8	%0,04
8	1973 CHP	6	%0,02
9	1983 CHP	-	-
10	1995 CHP	4	%0,01
11	1999 CHP	-	-
12	2002 CHP	8	%0,04
13	2007 CHP	4	%0,09
14	2011 CHP	17	%0,02
15	2015 CHP	47	%0,03
16	2018 CHP	22	%0,05
17	2023 CHP	19	%0,07
Toplam		141	%0,45

*2015 yılında Haziran ve Kasım aylarında iki genel seçim yapılmıştır.

Kaynak: Seçim beyannamelerine ilişkin analiz sonuçları yazar tarafından düzenlenmiştir.

Tablo 51'e göre CHP, 1946-2023 arasında 18 seçim döneminde de seçim beyannamesi hazırlamış olup 15 seçim beyannamesinde emeklilik konusuna yer vermiştir. CHP 18 seçim döneminde toplamda 141 kez emeklilik konusuna dair vaatlerde bulunurken seçim başına ortalama 7,8 kez emeklilik konusuna değinmiştir. CHP'nin emekliliğe ilişkin vaatte bulunduğu seçim beyannamelerinde emeklilik konusuna ilişkin %0,45'lik kullanım sıklığı oranı tespit edilmiştir.

CHP'nin seçim beyannamelerinde yer alan emeklilik vaat beyanları içerik analizi kapsamında *Değerlendirici Analiz ve Olumsuzluk/İlişki Analizi* özelinde incelenmiş olup modellenen kod sistemindeki kodların da dikkate alınmasıyla bulgular elde edilmiştir.

Böylelikle CHP'nin emeklilik konusuna ilişkin değerlendirmelerine dair sosyoekonomik değerlendirme ve ilişkilendirme imkanı sağlanmış olup emeklilik konusuna ilişkin yaklaşımının da tespit edilmesi gerçekleştirilmiştir.

CHP'nin 1954 seçim beyannamesinde *emekli işçileri sefalete mahkûm eden hale çare bulmak zaruridir* beyanı tespit edilmiştir. Bu beyana ilişkin dikkat çeken ilk husus emeklilerin sorunlarının 1954 yılında da var olduğu iken ikinci husus CHP'nin ilgili yıla ait seçim beyannamesinde yalnızca işçi emeklilerinin durumunu kapsama aldığı, diğer emeklilere ilişkin bir beyanda bulunmadığıdır. 1961 yılındaki seçim beyannamesinde *emeklilerin maruz kaldığı adaletsizliklerin giderilmesine yönelik çalışılmalıdır* vaat beyanı tespit edilmektedir. Bu vaat beyanı aynı yıl AP'nin seçim beyannamesinde yer almaktadır. Buna göre ideolojik özellikler bakımından farklılık gösteren politik aktörlerin emeklilerin sahip olduğu adaletsizlikler noktasına ortak beyanda bulunduğu tespit edilmiştir. 1965 yılındaki seçim beyannamesinde ise *işçilerin emeklilik yaşının indirilmesi ve emeklilik yaşının daha öne alınması araştırılacaktır* vaat beyanı tespit edilmektedir. Bu bağlamda CHP'nin *erken emeklilik* politikalarına ilişkin yaklaşımda tavır sergilemesi söz konusudur. 1969 yılı seçim beyannamesinde 1965 yılındakine benzer şekilde *55 yaşından itibaren emeklilik ve 25 yıllık sigorta süresinden sonra emeklilik* vaat beyanına istinaden *erken emeklilik yaklaşımı* tespit edilmektedir. Aynı yıl *emekli aylığı oranının %70'e çıkarılacağı* vaat beyanı tespit edilmektedir. Fakat bu beyana ilişkin sosyal güvenlik ve emeklilik sisteminin finansal kaynağının sürdürülebilirliği hususları bağlamında bir beyan tespit edilmemiştir. 1973 seçim beyannamesinde *kadınlara yönelik erken yaşta emeklilik* vaat beyanı tespit edilmektedir. Ancak bu beyana dair kullanılmış herhangi bir sosyoekonomik veri tespit edilmemiştir. 1983 yılında Halkçı Parti adına hazırlanan seçim beyannamesinde *çalışan kadınların 20 yılda emekli olabilmesi* bağlamında bir *erken emeklilik* vaat beyanı tespit edilmiştir⁶². Aynı yılda *emeklilerin bazı kamu hizmetlerinden indirimli yararlanmaları* vaat beyanı tespit edilmiştir. Fakat bu vaat beyanında indirimli olacak kamu hizmetleri *bazı* kelimesi ile nitelendirilerek muallak bir ifade oluşturulmuştur. 2002 yılında *emekli maaşlarının yükseltilmesi* ile *emeklilerin insanca adil gelir düzeyinde yaşamaları* bağlamında vaat beyanı tespit edilmiştir. Buna göre emeklilerin sosyal ve ekonomik sorunlarının

⁶² Halkçı Parti, CHP'nin siyasi yasaklı olduğu 1983 yılında CHP'nin yerini doldurması amacıyla siyasi faaliyette bulunmuş CHP'nin alternatif versiyonudur.

kronikleşerek sürdüğü tespit edilmekle birlikte sosyoekonomik bu sorunlara yönelik plansız, projersiz ve yöntemsiz bir vaat beyanı tespit edilmektedir. 2007 yılında *işçi emeklilerinin aylıkları arasındaki uçuruma son verecek, fazla prim yatıranın daha yüksek aylık almasını sağlayacağız* şeklinde vaat beyanı tespit edilmiştir. İlk değerlendirmede doğru görünen bu beyan bir çelişki ifade etmektedir. Zira emeklilerin aylıkları arasındaki uçurumu engellemek isterken fazla prim yatıranın fazla emekli maaşı alması fazla prim yatıramayanla ayrışmasına neden olacaktır. Bu bakımdan popülist bir yaklaşımla sorunun çözümüne yönelik olmaktan çok yüzeysel bir vaat beyanı niteliğini taşımaktadır. Aynı yılda *işçilerin 9000 günlük prim ödeme gün sayısının 7000 güne indirilmesi* yönünde bir vaat beyanı tespit edilmektedir. Bu beyanın dayanağı niteliğinde herhangi bir sosyoekonomik verinin kullanımı tespit edilmemiştir. Yine 2007 yılında *emeklilere milli gelir artışından pay verileceği* vaat beyanı tespit edilmiştir. Ancak milli gelir seviyesinin hedeflenen seviyesi, enflasyon oranı, açlık ve yoksulluk sınırı gibi parametrelerden yararlanılmadan bir pay vaadi beyan edildiği tespit edilmiştir. 2011 yılında *emekli maaşlarının yoksulluk sınırının üzerine çıkarılacağı* vaat beyanı tespit edilmiştir. Fakat bu vaat beyanı sonrasında yoksulluk sınırının seviyesi, emekli maaşlarının bu seviyeye hangi finansal kaynakla yükseltileceği ve sistemin bu seviyede ekonomik sürdürülebilirliğe ilişkin herhangi bir plan, proje ve yöntem tespit edilmemektedir. 2011 yılında emeklilere ilişkin bir diğer vaat ise *makul ücretlerle gezme ve tatil yapma* beyanıdır. Ancak bu vaat beyanının da hangi finansal kaynakla gerçekleştirileceğine ilişkin bir beyan tespit edilmemiştir. 2015 yılında *emekli esnaftan Sosyal Güvenlik Destek Primi (SGDP) alınmasından vazgeçileceği* vaat beyanı tespit edilmiştir. Bu beyanın devamında devletin vazgeçeceği prim geliri miktarı ile bu uygulamayla işgücü piyasasına sunulacak emekli emeğinin arz miktarı gibi parametrelere ilişkin herhangi bir hedef ve tahmin beyanı tespit edilmemiştir. CHP'nin 2015 yılındaki seçim beyannamesinde AK Parti'nin 2018 ve 2023 yıllarındaki vaat beyanlarına benzer şekilde *emeklilere iki bayramda birer maaş ikramiye verilmesi* vaat beyanı tespit edilmiştir. Bu vaat yine AK Parti'nin vaadiyle herhangi bir finansal kaynağın belirtilmemesi ve ekonomik sürdürülebilirliğine ilişkin plan, proje ve yöntemlerin belirtilmemesi bakımından benzerlik göstermektedir. 2015 yılında *yaş dışında diğer şartları sağlayanlara emeklilik hakkı verileceği* vaat beyanı tespit edilmekle birlikte *erken emeklilik yaklaşımı* tespit edilmektedir. 2018 yılında emeklilerin *yoksullaştığına* dair bir beyan tespit edilmekle birlikte emeklilerin yoksullaşmasıyla nasıl mücadele edileceğine ilişkin bir vaat beyanı

tespit edilmemiştir. 2018 ve 2023 yıllarında *EYT mağduriyetinin giderileceği* yönünde vaat beyanı tespit edilmiştir. Fakat yaş dışında diğer şartların sağlanması durumunda bireylerin emeklilik hakkına erişimi vaat edilirken bu vaadin maliyeti, yeni emeklilere bağlanacak emekli maaşlarına ilişkin kaynak ve sistemin ekonomik sürdürülebilirliğine ilişkin bir plan, proje ve yöntem beyanı tespit edilmemiştir.

Tablo 52. CHP'nin Seçim Beyannamelerinde Emeklilik Konusu İşlenirken Tespit Edilen Kod ve Temalar*

Tema (Kategori): Ekonomi												
Alt Kategori												
1.1. Ekonomik Kalkınma						1.2. Ekonomik Kriz						
Kodlar												
Refah	Tasarruf	Yatırım	Maaş	Aylık	Arttırdık	Yükselttik	Azalttık	Enflasyon	Açlık Sınırı	Yoksulluk Sınırı	Alım Gücü	
+	-	-	+	+	+	+	+	+	-	+	-	
Tema (Kategori): Sosyal Yapı												
Alt Kategori												
2.1. Geçim				2.2. Temel Özellikler				2.3. Yaşam				
Kodlar												
Açlık	Yoksulluk	Yoksunluk	Yaş	Kadın	Erkek	Yaşlı	İhtiyaç	Gelecek	Kaygı	EYT	Kalite	
-	+	+	+	+	-	+	-	-	-	+	-	
Tema (Kategori): İdari Ve Mali												
Alt Kategori												
3.1. Sürdürülebilirlik												
Kodlar												
Prim Ödeme Gün Sayısı	Aylık Bağlama Oranı	Sigortalılık Süresi	Değişim			Dönüşüm	Kaynak	Reform	Erken			
+	+	+	-			-	-	-	-	+		
Tema (Kategori): İşgücü Piyasası												
Alt Kategori												
4.1. Çalışma Yaşamı												
Kodlar												
İşgücü				Çalışma				Kayıt Dışı				
-				+				-				

*Seçim beyannamesinde kullanılan kodlar (+), kullanılmayanlar ise (-) ile ifade edilmektedir. Oransal (%) veri verilmemesinin nedeni siyasi partinin kısa bir siyasi yaşamının olması, seçim beyannamesi sayısının ve emeklilik konusuna değinme sıklığının az olmasından kaynaklanmaktadır.

Kaynak: Seçim beyannamelerine ilişkin analiz sonuçları yazar tarafından düzenlenmiştir.

Tablo 52, CHP'nin seçim beyannamelerine yönelik modellenen kodlama kapsamında gerçekleştirilen analiz bulgularını içermektedir. Analiz bulgularına göre, CHP'nin seçim beyannamelerinde emeklilik konusu işlenirken ekonomi temasına ilişkin "*refah, maaş, aylık, arttırdık, yükselttik, azalttık, enflasyon ve yoksulluk sınırı*" kodlarını kullandığı tespit edilirken "*tasarruf, yatırım, açlık sınırı ve alım gücü*" kodlarının kullanılmadığı tespit edilmektedir. Sosyal yapı temasında bulunan "*yoksulluk, yoksunluk, yaş, kadın, yaşlı ve EYT*" kodları kullanılırken "*açlık, erkek, ihtiyaç, gelecek, kaygı ve kalite*" kodlarını kullanmamıştır. İdari ve mali tema kapsamında "*prim ödeme gün sayısı, aylık bağlama oranı, sigortalılık süresi ve erken*" kodları kullanılırken "*değişim, dönüşüm, kaynak ve reform*" kodunun kullanılmamıştır. İşgücü piyasası tema

kapsamında “*çalışma*” kodunun kullanıldığı tespit edilirken “*işgücü ve kayıt dışı*” kodlarının kullanılmadığı tespit edilmiştir.

3.6.1.6. Cumhuriyetçi Güven Partisi Seçim Beyannamelerinde Emeklilik Düzenleme ve Uygulamalarına İlişkin Bulgular

Cumhuriyetçi Güven Partisi (CGP)’nin 1969-1977 yılları arasında genel seçimlere katılım sağladığı 3 seçim döneminde seçim beyannamesi oluşturmuştur. Bu bölüm, CGP’nin seçim beyannamelerinde kelimelerin sıklık analizi, emekli kelimesinin sıklık analizi, emeklilik konusu kapsamında oluşturulan kodların kullanım durumu ile emeklilik düzenleme ve uygulamalarına ilişkin vaat beyanlarının içerik analizi bulgularını içermektedir.

Tablo 53. CGP'nin Seçim Beyannamelerinde En Sık Kullanılan Kelimeler (f)

Sıra	Kelime	Uzunluk	Sayım	Sıklık (%)
1	Güven	5	330	%0,84
2	Partisi	7	295	%0,75
3	Millî	5	197	%0,50
4	Cumhuriyetçi	12	163	%0,42
5	Devlet	6	158	%0,40
6	Olarak	6	143	%0,36
7	Büyük	5	140	%0,36
8	İçinde	6	134	%0,34
9	Sosyal	6	133	%0,34
10	Bütün	5	126	%0,32
11	Orman	5	111	%0,28
12	Şekilde	7	101	%0,26
13	Kredi	5	88	%0,22
14	İktisadî	8	85	%0,22
15	Değil	5	83	%0,21
16	Demokratik	10	82	%0,21
17	Gerekli	7	79	%0,20
18	Uygun	5	77	%0,20
19	Seçim	5	72	%0,18
20	Sanayi	6	69	%0,18
39	Kalkınma	8	55	%0,14
69	Çalışma	7	40	%0,10
71	Yatırım	7	40	%0,10
476	İşgücü	6	10	%0,03
586	Refah	5	9	%0,02
595	Tasarruf	8	9	%0,02
628	Emekli	6	21	%0,02
793	Kaynak	6	7	%0,02
-	Kadın	-	-	-
-	Reform	-	-	-
-	Dönüşüm	-	-	-
-	Yoksulluk	-	-	-
-	Erkek	-	-	-
-	Aylık	-	-	-
-	Yaşlı	-	-	-
-	Enflasyon	-	-	-
-	Yükselttik	-	-	-
-	Prim	-	-	-
-	Yaş	-	-	-
-	Kriz	-	-	-
-	Değişim	-	-	-
-	Azalttik	-	-	-
-	Kayıt Dışı	-	-	-
-	Alım Gücü	-	-	-
-	Açlık	-	-	-
-	Açlık Sınırı	-	-	-
-	Yoksulluk Sınırı	-	-	-
-	EYT	-	-	-

Kaynak: Seçim beyannamelerine ilişkin analiz sonuçları yazar tarafından düzenlenmiştir.

Tablo 53, CGP'nin 1969-1977 yılları arasında katılım sağladığı seçimlerde oluşturduğu seçim beyannamelerinde en sık kullanılan kelimelerin frekans analizini içermektedir. CGP seçim beyannamelerinde en sık kullanılan ilk 20 kelime içerisinde “yaşlı, emekli, emeklilik, aylık, maaş, emekli maaşı, prim, aylık bağlama oranı” temalarında herhangi bir bulguya rastlanmamıştır. CGP seçim beyannamelerinde en sık kullanılan ilk 20 kelime içerisinde emeklilik konusuyla politika, koruma ve güvenlik temelinde ilişkilendirilebilecek ilk kelime olan “sosyal” kelimesi toplamda 133 kez kullanım ve %0,34 sıklık oranıyla 9. sırada yer almaktadır.

CGP'nin seçim beyannamelerinde en sık kullanılan kelimeler incelemesinde “emekli” kelimesi 628. sırada yer almakla birlikte CGP'nin tüm seçim beyannamelerinde toplamda 21 kez kullanılmış olup %0,02'lik bir sıklık oranına sahiptir. Ayrıca Tablo 53, CGP'nin seçim beyannamelerinde emekliliğe dair kodlanan ve ilişkili diğer kelimelerden “kalkınma, çalışma, yatırım, işgücü, refah, tasarruf, emekli ve kaynak” kod ve kelimelerinin en sık kullanılan kelimeler listesinde 39. ile 793. sıra arasında yer aldığını göstermektedir. Emeklilik teması ile ilgili olarak kodlanan “kadın, reform, dönüşüm, yoksulluk, erkek, aylık, yaşlı, enflasyon, yükselttik, prim, yaş, kriz, değişim, azalttık, kayıt dışı, alım gücü, açlık, açlık sınırı, yoksulluk sınırı ve EYT ” kodlarının en sık kullanılan kelimeler listesinde yer almadığı görülmektedir.

Tablo 54. CGP'nin Seçim Beyannamelerinde Emekliliğe İlişkin Vaat Sayısı (Adet) ve Sıklığı (%)

Sıra	Yıl	Referans Sayısı (Adet)	Sıklık (%)
1	1969 CGP	-	-
2	1973 CGP	5	%0,02
3	1977 CGP	2	%0,01
Toplam		7	%0,03

Kaynak: Seçim beyannamelerine ilişkin analiz sonuçları yazar tarafından düzenlenmiştir.

Tablo 54'e göre CGP, 1969-1977 arasında 3 seçim döneminde de seçim beyannamesi hazırlamış olup 2 dönemde emeklilik konusuna yer vermiştir. CGP 3 seçim döneminde toplamda 7 kez emeklilik konusuna dair vaatlerde bulunurken seçim başına ortalama 2,3 kez emeklilik konusuna değinmiştir. CGP'nin 3 seçim beyannamesinde emeklilik konusuna ilişkin %0,03 kullanım sıklığı oranı tespit edilmiştir.

CGP'nin seçim beyannamelerinde yer alan emeklilik vaat beyanları içerik analizi kapsamında *Değerlendirici Analiz* ve *Olumsuzluk/İlişki Analizi* özelinde incelenmiş olup modellenen kod sistemindeki kodların da dikkate alınmasıyla bulgular elde edilmiştir. Böylelikle CGP'nin emeklilik konusuna ilişkin değerlendirmelerine dair sosyoekonomik değerlendirme ve ilişkilendirme imkanı sağlanmış olup emeklilik konusuna ilişkin yaklaşımının da tespit edilmesi gerçekleştirilmiştir.

CGP'nin, 1969 ve 1973 yıllarında *işçilerin emeklilik yaşı ve emeklilik aylığı* ile ilgili iyileştirme vaat beyanı, 1973'te *emekli aylığının geçim ve yaşam seviyesi sağlayacak şekilde düzenlenmesi* ile *esnaf ve sanatkârlar için makul emeklilik yaşı* vaat beyanı ve 1977 yılında *çalışan kadınlara 20 yılda emeklilik* vaat beyanı tespit edilmektedir. Ancak CGP'nin emeklilik yaşının ve emeklilik aylığına ilişkin ifade edilen

vaat beyanlarını herhangi bir sosyoekonomik veri ile temellendirmediği tespit edilmektedir.

Tablo 55. CGP'nin Seçim Beyannamelerinde Emeklilik Konusu İşlenirken Tespit Edilen Kod ve Temalar*

Tema (Kategori): Ekonomi											
Alt Kategori											
1.1. Ekonomik Kalkınma						1.2. Ekonomik Kriz					
Kodlar											
Refah	Tasarruf	Yatırım	Maaş	Aylık	Arttırdık	Yükselttik	Azalttik	Enflasyon	Açlık Sınırı	Yoksulluk Sınırı	Alım Gücü
-	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-	-
Tema (Kategori): Sosyal Yapı											
Alt Kategori											
2.1. Geçim				2.2. Temel Özellikler				2.3. Yaşam			
Kodlar											
Açlık	Yoksulluk	Yoksunluk	Yaş	Kadın	Erkek	Yaşlı	İhtiyaç	Gelecek	Kaygı	EYT	Kalite
-	-	-	+	+	-	+	-	-	-	-	-
Tema (Kategori): İdari Ve Mali											
Alt Kategori											
3.1. Sürdürülebilirlik											
Kodlar											
Prim Ödeme Gün Sayısı	Aylık Bağlama Oranı	Sigortalılık Süresi	Değişim	Dönüşüm	Kaynak	Reform	Erken				
-	-	+	-	-	-	-	-				
Tema (Kategori): İşgücü Piyasası											
Alt Kategori											
4.1. Çalışma Yaşamı											
Kodlar											
İşgücü				Çalışma				Kayıt Dışı			
-				+				-			

*Seçim beyannamesinde kullanılan kodlar (+), kullanılmayanlar ise (-) ile ifade edilmektedir. Oransal (%) veri verilmemesinin nedeni siyasi partinin kısa bir siyasi yaşamının olması, seçim beyannamesi sayısının ve emeklilik konusuna değinme sıklığının az olmasından kaynaklanmaktadır.

Kaynak: Seçim beyannamelerine ilişkin analiz sonuçları yazar tarafından düzenlenmiştir.

Tablo 55, CGP'nin seçim beyannamelerine yönelik modellenen kodlama kapsamında gerçekleştirilen analiz bulgularını içermektedir. Analiz bulgularına göre, CGP'nin seçim beyannamelerinde emeklilik konusu işlenirken ekonomi temasına ilişkin “*maaş ve aylık*” kodlarını kullandığı tespit edilirken “*refah, tasarruf, yatırım, arttırdık, yükselttik, azalttik, enflasyon, açlık sınırı, yoksulluk sınırı ve alım gücü*” kodlarının kullanılmadığı tespit edilmektedir. Sosyal yapı temasında bulunan “*yaş, kadın ve yaşlı*” kodları kullanılırken “*açlık, yoksulluk, yoksunluk, erkek, ihtiyaç, gelecek, kaygı, eyt ve kalite*” kodlarını kullanmamıştır. İdari ve mali tema kapsamında “*sigortalılık süresi*” kodu kullanılırken “*prim ödeme gün sayısı, aylık bağlama oranı, değişim, dönüşüm, kaynak, reform ve erken*” kodlarını kullanılmamıştır. İşgücü piyasası tema kapsamında “*çalışma*” kodunun kullanıldığı tespit edilirken “*işgücü ve kayıt dışı*” kodlarının kullanılmadığı tespit edilmiştir.

3.6.1.7. Cumhuriyetçi Köylü ve Millet Partisi (CKMP) Seçim Beyannamelerinde Emeklilik Düzenleme ve Uygulamalarına İlişkin Bulgular

Cumhuriyetçi Köylü ve Millet Partisi (CKMP), 1961 ve 1965 yıllarında oluşturduğu seçim beyannamelerinde yalnızca 1965 yılındaki seçim beyannamesinde “*emekli*” ibaresi bir kez kullanılmıştır.

“55 yaşını bitirmiş kadın, 65 yaşını bitiren erkek, kısaca her yurttaşın emekli hukukuna sahip bulunmasını temin edeceğiz.” (CKMP, 1965 Seçim Beyannamesi). Bu vaade ilişkin beyan; kadınlarda 55, erkeklerde ise 65 yaşının doldurulması durumunda emeklilik hakkının verilmesine ilişkindir. Bu vaat beyanında herhangi bir demografik, ekonomik ya da işgücü piyasası verisi tespit edilmemektedir. Kadınlar için sunulan emeklilik için 55 yaşın doldurulması *erken emeklilik* vaadi değerlendirilmesi yapılabilmektedir.

3.6.1.8. Cumhuriyetçi Millet Partisi Seçim Beyannamelerinin Emeklilik Düzenleme ve Uygulamalarına İlişkin Bulgular

Cumhuriyetçi Millet Partisi, 1954 ve 1957 yıllarında genel seçimlere katılmış olup bu seçimlere ilişkin seçim beyannamesi oluşturmuş fakat bu seçim beyannamelerinde “*emekli, emeklilik, emeklilik düzenleme ve uygulamaları*” kavramlarına ilişkin herhangi bir seçim vaadi ya da beyanı tespit edilmemiştir.

3.6.1.9. Demokrat Parti (DP) Seçim Beyannamelerinde Emeklilik Düzenleme ve Uygulamalarına İlişkin Bulgular

Demokrat Parti (DP), 1946, 1950, 1954 ve 1957 yıllarında genel seçimlere katılmış olup bu seçimlerden yalnızca 1950 yılı genel seçimine ilişkin seçim beyannamesi oluşturmuş fakat bu seçim beyannamesinde “*emekli, emeklilik, emeklilik düzenleme ve uygulamaları*” kavramlarına ilişkin herhangi bir seçim vaadi ya da beyanı tespit edilmemiştir.

3.6.1.10. Demokratik Parti Seçim Beyannamelerinde Emeklilik Düzenleme ve Uygulamalarına İlişkin Bulgular

Demokratik Parti, 1973 ve 1977 yıllarında genel seçimlere katılmış olup bu seçimlere ilişkin seçim beyannamesi oluşturmuş fakat yalnızca 1973 seçim beyannamesinde “*emekli, emeklilik, emeklilik düzenleme ve uygulamaları*” kavramlarına ilişkin olarak 4 seçim vaadi beyanı tespit edilmiştir.

1973 yılında *işçi emeklilerinin aylıklarının geçinme endekslerine uygun olarak ayarlanması ve emekli işçilerin mesken sahibi olması için kredi sisteminin oluşturulması* vaat beyanı tespit edilmiştir. Ancak işçi emeklilerin aylıklarının hangi geçinme endekslerine odaklanılarak hangi oranlarda düzenleneceği ve diğer emeklilerin geçim durumuna ilişkin bir beyan ile emekli işçilerin ev sahibi olmasını sağlayacak kredi sistemin faiz, vade ve geri ödeme hususlarına ilişkin bir beyan tespit edilmemiştir.

3.6.1.11. Demokratik Sol Parti (DSP) Seçim Beyannamelerinde Emeklilik Düzenleme ve Uygulamalarına İlişkin Bulgular

Demokratik Sol Parti (DSP)’nin 1987-1999 yılları arasında genel seçimlere katılım sağladığı 4 seçim döneminde seçim beyannamesi oluşturmuştur. Bu bölüm, DSP’nin seçim beyannamelerinde kelimelerin sıklık analizi, emekli kelimesinin sıklık analizi, emeklilik konusu kapsamında oluşturulan kodların kullanım durumu ile emeklilik düzenleme ve uygulamalarına ilişkin vaat beyanlarının içerik analizi bulgularını içermektedir.

Tablo 56. DSP'nin Seçim Beyannamelerinde En Sık Kullanılan Kelimeler (f)

Sıra	Kelime	Uzunluk	Sayım (Adet)	Sıklık (%)
1	Demokratik	10	237	%0,38
2	Olarak	6	235	%0,38
3	Kütüphanesi	11	201	%0,32
4	Sosyal	6	201	%0,32
5	Türkiye	7	192	%0,31
6	Ekonomik	8	190	%0,30
7	Ulusal	6	183	%0,29
8	Devlet	6	171	%0,27
9	Eğitim	6	142	%0,23
10	Yandan	6	141	%0,23
11	İçinde	6	140	%0,22
12	Yüzde	5	136	%0,22
13	Bilgi	5	135	%0,22
14	Büyük	5	135	%0,22
15	Gerekli	7	116	%0,19
16	Temel	5	116	%0,19
17	Vergi	5	116	%0,19
18	Yerel	5	114	%0,18
19	Küçük	5	109	%0,17
20	Türkiye'nin	11	107	%0,17
30	Güvenlik	8	89	%0,14
51	Yatırım	7	68	%0,11
64	Kalkınma	8	56	%0,11
65	Kaynak	6	58	%0,11
141	Emekli	6	39	%0,11
195	Çalışma	7	30	%0,05
260	Kadın	5	24	%0,04
354	Aylık	5	18	%0,03
399	Enflasyon	9	17	%0,03
499	Tasarruf	8	15	%0,02
765	Değişim	7	10	%0,02
832	Reform	6	10	%0,02
996	Erkek	5	8	%0,01
-	Dönüşüm	-	-	-
-	Yoksulluk	-	-	-
-	Refah	-	-	-
-	Yaşlı	-	-	-
-	Yükselttik	-	-	-
-	İşgücü	-	-	-
-	Prim	-	-	-
-	Yaş	-	-	-
-	Kriz	-	-	-
-	Azalttık	-	-	-
-	Kayıt Dışı	-	-	-
-	Alım Gücü	-	-	-
-	Açlık	-	-	-
-	Açlık Sınırı	-	-	-
-	Yoksulluk Sınırı	-	-	-
-	EYT	-	-	-

Kaynak: Seçim beyannamelerine ilişkin analiz sonuçları yazar tarafından düzenlenmiştir.

Tablo 56, DSP'nin 1987-1999 yılları arasında katılım sağladığı seçimlerde oluşturduğu seçim beyannamelerinde en sık kullanılan kelimelerin frekans analizini içermektedir. DSP seçim beyannamelerinde en sık kullanılan ilk 20 kelime içerisinde “yaşlı, emekli, emeklilik, aylık, maaş, emekli maaşı, prim, aylık bağlama oranı” temalarında herhangi bir bulguya rastlanmamıştır. DSP seçim beyannamelerinde en sık kullanılan ilk 20 kelime içerisinde emeklilik konusuyla politika, koruma ve güvenlik temelinde ilişkilendirilebilecek ilk kelime olan “sosyal” kelimesi toplamda 201 kez kullanım ve %0,32 sıklık oranıyla 4. sırada yer almaktadır. Emeklilikle

ilişkilendirilebilecek “*Güvenlik*” kelimesi ise toplamda 89 kez kullanım ve %0,14 sıklık oranıyla 30. sırada yer almaktadır.

DSP’nin seçim beyannamelerinde en sık kullanılan kelimeler incelemesinde “*emekli*” kelimesi 141. sırada yer almakla birlikte DSP’nin tüm seçim beyannamelerinde toplamda 39 kez kullanılmış olup %0,11’lik bir sıklık oranına sahiptir. Ayrıca Tablo 56, DSP’nin seçim beyannamelerinde emekliliğe dair kodlanan ve ilişkili diğer kelimelerden “*yatırım, kalkınma, kaynak, çalışma, kadın, aylık, enflasyon, tasarruf, değişim, reform ve erkek*” kod ve kelimelerinin en sık kullanılan kelimeler listesinde 51. ile 996. sıra arasında yer aldığını göstermektedir. Emeklilik teması ile ilgili olarak kodlanan “*dönüşüm, yoksulluk, refah, yaşlı, yükselttik, işgücü, prim, yaş, kriz, azalttık, kayıt dışı, alım gücü, açlık, açlık sınırı, yoksulluk sınırı ve EYT*” kod ve kelimelerinin en sık kullanılan kelimeler listesinde yer almadığı görülmektedir.

Tablo 57. DSP’nin Seçim Beyannamelerinde Emekliliğe İlişkin Vaat Sayısı (Adet) ve Sıklığı (%)

Sıra	Yıl/Siyasi Parti	Referans Sayısı (Adet)	Sıklık (%)
1	1987 DSP	1	%0,01
2	1991 DSP	2	%0,04
3	1995 DSP	6	%0,04
4	1999 DSP	7	%0,02
Toplam		16	%0,11

Kaynak: Seçim beyannamelerine ilişkin analiz sonuçları yazar tarafından düzenlenmiştir.

Tablo 57’ye göre, DSP, 1987-1999 arasında 4 seçim beyannamesinde emekliliğe ilişkin vaatte bulunmuştur. 4 seçim döneminde toplamda 16 kez emeklilik konusuna dair vaatte bulunan DSP, seçim başına ortalama 4 kez emeklilik konusuna değinmiştir. DSP’nin emeklilik konusunda toplam 4 seçim beyannamesinde %0,11’lik bir sıklık oranını ifade etmektedir.

DSP’nin seçim beyannamelerinde yer alan emeklilik vaat beyanları içerik analizi kapsamında *Değerlendirici Analiz ve Olumsuzluk/İlişki Analizi* özelinde incelenmiş olup modellenen kod sistemindeki kodların da dikkate alınmasıyla bulgular elde edilmiştir. Böylelikle DSP’nin emeklilik konusuna ilişkin değerlendirmelerine dair sosyoekonomik değerlendirme ve ilişkilendirme imkanı sağlanmış olup emeklilik konusuna ilişkin yaklaşımının da tespit edilmesi gerçekleştirilmiştir.

DSP, 1991 yılındaki seçim beyannamesinde *emekliler arasındaki eşitsizliklerin ortadan kaldırılması, emekli aylıklarının rahatça yaşayacak şekilde yükseltilmesi, çalışan*

emeklilerden SGDP'nin alınmayacağı hususlarında vaat beyanı tespit edilmiştir. Fakat emeklilerin maruz kaldığı eşitsizliklerin nasıl ve ne şekilde ortadan kaldırılacağı, emekli aylıklarının rahatça yaşam düzeyi sunacak seviyeye nasıl erişeceği ve vazgeçilen prim gelirlerinin sosyal güvenlik ve emeklilik sistemi nasıl etkileyeceğine ilişkin bir beyan tespit edilmemiştir. 1995 yılında *yeterli kaynak yaratmadan uygulanan erken emeklilik uygulamalarının sistemi çalışamaz duruma getirdiği* beyanı tespit edilmiştir. Bu bağlamda 1991 yılına değin vaat beyanında bulunan *erken emeklilik yaklaşımları* özelinde bu beyan tespit edilen ilk eleştirel bakış açısını ifade etmektedir. 1995 yılında da devam niteliğindeki beyanda *erken emeklilik uygulamaları ile ülke genç emeklilerle doldurulmuştur* ifadelerinin yer aldığı tespit edilmiştir. Ayrıca *erken emeklilik uygulamalarının aktif-pasif sigortalı oranında neden olduğu dengesizlik* hususuna ilişkin beyan tespit edilmektedir. Buna göre 1991 ve 1995 yıllarında DSP tarafından gerçekleştirilen *erken emeklilik eleştirileri, erken emeklilik uygulamalarının ilk kez eleştirildiği seçim beyannameleri örneklerini oluşturduğu* tespit edilmiştir. 1999 yılında *emeklilik yaşı ve prim ödeme gün sayısı şartlarının yeniden düzenlenerek emeklilik düzenleme ve uygulamalarında reform gerekliliğinin gerçekleştirilmesi* beyanı tespit edilmiştir. Bu beyan, 1999 yılında yürürlüğe konulan *İşsizlik Sigortası Kanunu* öncesinde emeklilerin çalışmasını teşvik eden bir beyan olması nedeniyle önem arz etmektedir.

Tablo 58. DSP'nin Seçim Beyannamelerinde Emeklilik Konusu İşlenirken Tespit Edilen Kod ve Temalar*

Tema (Kategori): Ekonomi											
Alt Kategori											
1.1. Ekonomik Kalkınma						1.2. Ekonomik Kriz					
Kodlar											
Refah	Tasarruf	Yatırım	Maaş	Aylık	Arttırdık	Yükselttik	Azalttık	Enflasyon	Açlık Sınırı	Yoksulluk Sınırı	Alım Gücü
-	-	-	-	+	-	+	-	-	-	-	-
Tema (Kategori): Sosyal Yapı											
Alt Kategori											
2.1. Geçim				2.2. Temel Özellikler				2.3. Yaşam			
Kodlar											
Açlık	Yoksulluk	Yoksunluk	Yaş	Kadın	Erkek	Yaşlı	İhtiyaç	Gelecek	Kaygı	EYT	Kalite
-	-	-	+	-	-	+	-	-	-	-	-
Tema (Kategori): İdari Ve Mali											
Alt Kategori											
3.1. Sürdürülebilirlik											
Kodlar											
Prim Ödeme Gün Sayısı	Aylık Bağlama Oranı	Sigortalılık Süresi	Değişim	Dönüşüm	Kaynak	Reform	Erken				
+	-	-	-	-	+	+	+				
Tema (Kategori): İşgücü Piyasası											
Alt Kategori											
4.1. Çalışma Yaşamı											
Kodlar											
İşgücü				Çalışma				Kayıt Dışı			
-				+				-			

*Seçim beyannamesinde kullanılan kodlar (+), kullanılmayanlar ise (-) ile ifade edilmektedir. Oransal (%) veri verilmemesinin nedeni siyasi partinin kısa bir siyasi yaşamının olması, seçim beyannamesi sayısının ve emeklilik konusuna değinme sıklığının az olmasından kaynaklanmaktadır.

Kaynak: Seçim beyannamelerine ilişkin analiz sonuçları yazar tarafından düzenlenmiştir.

Tablo 58, DSP'nin seçim beyannamelerine yönelik modellenen kodlama kapsamında gerçekleştirilen analiz bulgularını içermektedir. Analiz bulgularına göre, DSP'nin seçim beyannamelerinde emeklilik konusu işlenirken ekonomi temasına ilişkin "aylık ve yükselttik" kodlarını kullandığı tespit edilirken "refah, tasarruf, yatırım, maaş, arttırdık, azalttık, enflasyon, açlık sınırı, yoksulluk sınırı ve alım gücü" kodlarının kullanılmadığı tespit edilmektedir. Sosyal yapı temasında bulunan "yaş ve yaşlı" kodları kullanılırken "açlık, yoksulluk, yoksunluk, kadın, erkek, ihtiyaç, gelecek, kaygı, EYT ve kalite" kodlarını kullanmamıştır. İdari ve mali tema kapsamında "prim ödeme gün sayısı, kaynak ve reform" kodları kullanılırken "aylık bağlama oranı, sigortalılık süresi, değişim ve dönüşüm" kodları kullanılmamıştır. İşgücü piyasası tema kapsamında "çalışma" kodunun kullanıldığı tespit edilirken "işgücü ve kayıt dışı" kodlarının kullanılmadığı tespit edilmiştir.

3.6.1.12. Doğru Yol Partisi Seçim Beyannamelerinde Emeklilik Düzenleme ve Uygulamalarına İlişkin Bulgular

Doğru Yol Partisi (DYP)'nin 1987-1999 yılları arasında genel seçimlere katılım sağladığı 4 seçim döneminde seçim beyannamesi oluşturmuştur. Bu bölüm, DYP'nin seçim beyannamelerinde kelimelerin sıklık analizi, emekli kelimesinin sıklık analizi, emeklilik konusu kapsamında oluşturulan kodların kullanım durumu ile emeklilik düzenleme ve uygulamalarına ilişkin vaat beyanlarının içerik analizi bulgularını içermektedir.

Tablo 59. DYP'nin Seçim Beyannamelerinde En Sık Kullanılan Kelimeler (f)

Sıra	Kelime	Uzunluk	Sayım (Adet)	Sıklık (%)
1	Olarak	6	363	%0,55
2	Büyük	5	300	%0,45
3	Adalet	6	269	%0,40
4	Sosyal	6	238	%0,36
5	Şekilde	7	232	%0,35
6	Partisi	7	227	%0,34
7	Bütün	5	212	%0,32
8	İçinde	6	210	%0,32
9	Milli	5	198	%0,30
10	Devlet	6	196	%0,29
11	Devam	5	187	%0,28
12	Siyasî	6	139	%0,21
13	Seçim	5	135	%0,20
14	Edilecektir	11	130	%0,20
15	Ekonomik	8	126	%0,19
16	Uygun	5	124	%0,19
17	İktisadî	8	119	%0,18
18	Olduğu	6	115	%0,17
19	Eğitim	6	113	%0,17
20	Sağlanacaktır	13	110	%0,17
23	Kalkınma	8	102	%0,15
84	Çalışma	7	55	%0,08
102	Refah	5	48	%0,07
135	Yatırım	7	42	%0,06
204	Reform	7	31	%0,05
508	Kaynak	6	15	%0,04
541	Emekli	6	10	%0,04
803	Tasarruf	8	7	%0,02
-	Kadın	-	-	-
-	Dönüşüm	-	-	-
-	Yoksulluk	-	-	-
-	Erkek	-	-	-
-	Aylık	-	-	-
-	Yaşlı	-	-	-
-	Enflasyon	-	-	-
-	Yükselttik	-	-	-
-	İşgücü	-	-	-
-	Prim	-	-	-
-	Yaş	-	-	-
-	Kriz	-	-	-
-	Değişim	-	-	-
-	Azalttık	-	-	-
-	Kayıt Dışı	-	-	-
-	Alım Gücü	-	-	-
-	Açlık	-	-	-
-	Açlık Sınırı	-	-	-
-	Yoksulluk Sınırı	-	-	-
-	EYT	-	-	-

Kaynak: Seçim beyannamelerine ilişkin analiz sonuçları yazar tarafından düzenlenmiştir.

Tablo 59, DYP'nin 1987-1995 yılları arasında katılım sağladığı seçimlerde oluşturduğu seçim beyannamelerinde en sık kullanılan kelimelerin frekans analizini içermektedir. DYP'nin seçim beyannamelerinde en sık kullanılan ilk 20 kelime içerisinde “yaşlı, emekli, emeklilik, aylık, maaş, emekli maaşı, prim, aylık bağlama oranı” temalarında herhangi bir bulguya rastlanmamıştır. DYP seçim beyannamelerinde en sık kullanılan ilk 20 kelime içerisinde emeklilik konusuyla politika, koruma ve güvenlik temelinde ilişkilendirilebilecek ilk kelime olan “sosyal” kelimesi toplamda 238 kez kullanım ve 0,36% sıklık oranıyla 4. sırada yer almaktadır.

DYP'nin seçim beyannamelerinde en sık kullanılan kelimeler incelemesinde “*emekli*” kelimesi 541. sırada yer almakla birlikte DYP'nin tüm seçim beyannamelerinde toplamda 10 kez kullanılmış olup %0,04'lük bir sıklık oranını ifade etmektedir. Ayrıca Tablo 59, DYP'nin seçim beyannamelerinde emekliliğe dair kodlanan ve ilişkili diğer kelimelerden “*çalışma, refah, yatırım, reform ve kaynak*” kod ve kelimelerinin en sık kullanılan kelimeler listesinde 84. ile 803. sıra arasında yer aldığını göstermektedir. Emeklilik teması ile ilgili olarak kodlanan “*kadın, dönüşüm, yoksulluk, erkek, aylık, yaşlı, enflasyon, yükselttik, işgücü, prim, yaş, kriz, değişim, azalttık, kayıt dışı, alım gücü, açlık, açlık sınırı, yoksulluk sınırı ve EYT*” kod ve kelimelerinin en sık kullanılan kelimeler listesinde yer almadığı görülmektedir.

Tablo 60. DYP'nin Seçim Beyannamelerinde Emekliliğe İlişkin Vaat Sayısı (Adet) ve Sıklığı (%)

Sıra	Yıl/Siyasi Parti	Referans Sayısı (Adet)	Sıklık (%)
1	1987 DYP	9	%0,01
2	1991 DYP	9	%0,01
3	1995 DYP	6	%0,01
4	1999 DYP	-	-
Toplam		24	%0,03

Kaynak: Seçim beyannamelerine ilişkin analiz sonuçları yazar tarafından düzenlenmiştir.

Tablo 60, DYP, 1987-1999 arasında 4 seçim beyannamesinde emeklilik konusuna yer vermiştir. 4 seçim döneminde toplamda 24 kez emeklilik konusuna dair vaatlerde bulunan DYP, seçim başına ortalama 6 kez emeklilik konusuna değinmiştir. DYP'nin emeklilik konusuna toplam 4 seçim beyannamesinde %0,03'lük bir sıklık oranı tespit edilmiştir.

DYP'nin seçim beyannamelerinde yer alan emeklilik vaat beyanları içerik analizi kapsamında *Değerlendirici Analiz ve Olumsuzluk/İlişki Analizi* özelinde incelenmiş olup modellenen kod sistemindeki kodların da dikkate alınmasıyla bulgular elde edilmiştir. Böylelikle DYP'nin emeklilik konusuna ilişkin değerlendirmelerine dair sosyoekonomik değerlendirme ve ilişkilendirme imkanı sağlanmış olup emeklilik konusuna ilişkin yaklaşımının da tespit edilmesi gerçekleştirilmiştir.

DYP, seçim beyannamelerinde emeklilik düzenleme uygulamalarına ilişkin *eşitsizliklerin kaldırılması, emekli aylıklarının rahat bir hayat sürülecek şekilde düzenlenmesi, ve emeklilerin korunması* huşularına ilişkin vaat beyanlarında bulunmuştur. Fakat bu vaat beyanlarına ilişkin herhangi bir sosyoekonomik verinin

kullanılmadığı ve emeklilere yönelik iyileştirme girişimlerinde plan, proje ve yöntem beyanı tespit edilmemiştir.

Tablo 61. DYP'nin Seçim Beyannamelerinde Emeklilik Konusu İşlenirken Tespit Edilen Kod ve Temalar*

Tema (Kategori): Ekonomi												
Alt Kategori												
1.1. Ekonomik Kalkınma						1.2. Ekonomik Kriz						
Kodlar												
Refah	Tasarruf	Yatırım	Maaş	Aylık	Arttırdık	Yükselttik	Azalttık	Enflasyon	Açlık Sınırı	Yoksulluk Sınırı	Alım Gücü	
-	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-	-	
Tema (Kategori): Sosyal Yapı												
Alt Kategori												
2.1. Geçim				2.2. Temel Özellikler				2.3. Yaşam				
Kodlar												
Açlık	Yoksulluk	Yoksunluk	Yaş	Kadın	Erkek	Yaşlı	İhtiyaç	Gelecek	Kaygı	EYT	Kalite	
-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	
Tema (Kategori): İdari Ve Mali												
Alt Kategori												
3.1. Sürdürülebilirlik												
Kodlar												
Prim Ödeme Gün Sayısı	Aylık Bağlama Oranı	Sigortalılık Süresi	Değişim			Dönüşüm	Kaynak	Reform	Erken			
-	-	-	-			-	-	-	-	-		
Tema (Kategori): İşgücü Piyasası												
Alt Kategori												
4.1. Çalışma Yaşamı												
Kodlar												
İşgücü				Çalışma				Kayıt Dışı				
-				-				-				

*Seçim beyannamesinde kullanılan kodlar (+), kullanılmayanlar ise (-) ile ifade edilmektedir. Oransal (%) veri verilmemesinin nedeni siyasi partinin kısa bir siyasi yaşamının olması, seçim beyannamesi sayısının ve emeklilik konusuna değinme sıklığının az olmasından kaynaklanmaktadır.

Kaynak: Seçim beyannamelerine ilişkin analiz sonuçları yazar tarafından düzenlenmiştir.

Tablo 61, DYP'nin seçim beyannamesine yönelik kodlama kapsamında gerçekleştirilen içerik analizinin bulgularını içermektedir. Bu analizde DYP'nin seçim beyannamelerinde emeklilik konusunu işlerken ekonomi temasına ilişkin yalnızca “*maaş ve aylık*” kodlarını kullandığı tespit edilmektedir. DYP seçim beyannamelerinde emeklilik bağlamında sosyal yapı temasında bulunan kodların kullanılmadığı tespit edilmiştir. DYP seçim beyannamelerinde emeklilik bağlamında idari ve mali temasında bulunan kodların kullanılmadığı tespit edilmiştir. DYP'nin seçim beyannamelerinde emeklilik bağlamında işgücü piyasası temasında bulunan kodların kullanılmadığı tespit edilmiştir.

3.6.1.13. Fazilet Partisi Seçim Beyannamelerinde Emeklilik Düzenleme ve Uygulamalarına İlişkin Bulgular

Fazilet Partisi (FP), yalnızca 1999 yılında yapılan genel seçimlere ilişkin seçim beyannamesinde “*emekli, emeklilik, emeklilik düzenleme ve uygulamaları*” kavramlarına ilişkin %0.04 kullanım sıklığı ile seçim beyannamesinde toplam 8 vaat beyanı tespit edilmiştir.

FP'nin seçim beyannamelerinde yer alan emeklilik vaat beyanları içerik analizi kapsamında *Değerlendirici Analiz ve Olumsuzluk/İlişki Analizi* özelinde incelenmiş olup modellenen kod sistemindeki kodların da dikkate alınmasıyla bulgular elde edilmiştir. Böylelikle FP'nin emeklilik konusuna ilişkin değerlendirmelerine dair sosyoekonomik değerlendirme ve ilişkilendirme imkanı sağlanmış olup emeklilik konusuna ilişkin yaklaşımının da tespit edilmesi gerçekleştirilmiştir.

FP'nin, 1999 seçim beyannamesinde *sağlık sigortası ile emeklilik sigortasının birbirinden ayrılması ve özel sağlık sigortasına geçilmesi gerekliliği* yönünde vaat beyanı tespit edilmektedir. *SSK'nın yönetimine işçilerin geçmesi ile BAĞ-KUR yönetimine esnafların geçmesi gerekliliği ve sosyal güvenlik kurumlarının özerk statüye getirilerek ekonomik ve idari anlamda şeffaf bir yapıya sahip olması* tespit edilmiş diğer bir vaat beyanıdır. *Emeklilik yaşının yükseltilmesi gerekliliğine istinaden kadınların 50-52, erkeklerin ise 55-57 yaşlarında emekli olması* yönünde vaat beyanlarında bulunduğu tespit edilmiştir. FP'nin 1999 seçim beyannamesine ilişkin tespit edilen bu vaat beyanlarında özel sağlık sigortasının sevk ve idaresi ile kapsamına, SSK ve BAĞ-KUR'un yönetim yapısına ilişkin yasal ve kurumsal düzenlemeye ve emeklilik yaşlarının kadın ve erkeklerdeki sınırlar için herhangi bir sosyoekonomik veri tespit edilmemiştir.

3.6.1.14. Halkların Demokratik Partisi/Yeşil Sol Parti⁶³ Seçim Beyannamelerinde Emeklilik Düzenleme ve Uygulamalarına İlişkin Bulgular

Halkların Demokratik Partisi (HDP) ve devam niteliğindeki parti adıyla Yeşil Sol Parti (YSP)'nin 2015-2023 yılları arasında genel seçimlere katılım sağladığı 4 seçim

⁶³ HDP, 2023 yılı Cumhurbaşkanlığı ve Milletvekili Genel Seçimlerine Yeşil Sol Parti (YSP) adıyla katılmıştır.

döneminde seçim beyannamesi oluşturmuştur. Bu bölüm, HDP/YSP'nin seçim beyannamelerinde kelimelerin sıklık analizi, emekli kelimesinin sıklık analizi, emeklilik konusu kapsamında oluşturulan kodların kullanım durumu ile emeklilik düzenleme ve uygulamalarına ilişkin vaat beyanlarının içerik analizi bulgularını içermektedir.

Tablo 62. HDP/YSP'nin Seçim Beyannamelerinde En Sık Kullanılan Kelimeler (f)

Sıra	Kelime	Uzunluk	Sayım (Adet)	Sıklık (%)
1	Kadın	5	244	%0,56
2	Olarak	6	226	%0,52
3	Sosyal	6	210	%0,49
4	Karşı	5	184	%0,43
5	Sağlayacağız	12	178	%0,41
6	Kadınların	10	174	%0,40
7	Demokratik	10	160	%0,37
8	Eğitim	6	156	%0,36
9	Sağlık	6	142	%0,33
10	Yaşam	5	140	%0,32
11	Edeceğiz	8	135	%0,31
12	Toplumsal	9	135	%0,31
13	Yönelik	7	130	%0,30
14	Birlikte	8	127	%0,29
15	Vereceğiz	9	121	%0,28
16	Hakkı	5	116	%0,27
17	Kadınlar	8	106	%0,25
18	Çocuk	5	104	%0,24
19	Bütün	5	101	%0,23
20	Yerel	5	99	%0,23
27	Erkek	5	79	%0,18
28	Güvence	7	76	%0,18
39	Çalışma	7	64	%0,15
126	Yoksulluk	9	33	%0,08
185	Yaşlı	5	25	%0,06
227	Dönüşüm	7	21	%0,05
256	Kaynak	5	19	%0,04
268	Emekli	6	47	%0,04
498	Kriz	5	11	%0,03
652	Yatırım	7	9	%0,02
783	Aylık	5	7	%0,02
961	Enflasyon	9	6	%0,01
-	Refah	-	-	-
-	Reform	-	-	-
-	Kalkınma	-	-	-
-	Tasarruf	-	-	-
-	Yükselttik	-	-	-
-	İşgücü	-	-	-
-	Prim	-	-	-
-	Yaş	-	-	-
-	Değişim	-	-	-
-	Azaltık	-	-	-
-	Kayıt Dışı	-	-	-
-	Alım Gücü	-	-	-
-	Açlık	-	-	-
-	Açlık Sınırı	-	-	-
-	Yoksulluk Sınırı	-	-	-
-	EYT	-	-	-

Kaynak: Seçim beyannamelerine ilişkin analiz sonuçları yazar tarafından düzenlenmiştir.

Tablo 62, HDP/YSP'nin 2015-2023 yılları arasında katılım sağladığı seçimlerde oluşturduğu seçim beyannamelerinde en sık kullanılan kelimelerin frekans analizini içermektedir. HDP seçim beyannamelerinde en sık kullanılan ilk 20 kelime içerisinde “yaşlı, emekli, emeklilik, aylık, maaş, emekli maaşı, prim, aylık bağlama oranı”

temalarında herhangi bir bulguya rastlanmamıştır. HDP/YSP seçim beyannamelerinde en sık kullanılan ilk 20 kelime içerisinde emeklilik konusuyla ilişkilendirilebilecek “*kadın ve sosyal*” kelimeleri çeşitli sıklıklarda kullanılmakla birlikte en sık kullanılan ilk 20 kelime arasında yer almaktadırlar.

HDP'nin seçim beyannamelerinde en sık kullanılan kelimeler incelemesinde “*emekli*” kelimesi 268. sırada yer almakla birlikte HDP'nin tüm seçim beyannamelerinde toplamda 47 kez kullanılmış olup %0,44'lük bir sıklık oranını ifade etmektedir. Ayrıca Tablo 62, HDP'nin seçim beyannamelerinde emekliliğe dair kodlanan ve ilişkili diğer kelimelerden “*yoksulluk, yaşlı, dönüşüm, kaynak, kriz, yatırım, aylık ve enflasyon*” kod ve kelimelerinin en sık kullanılan kelimeler listesinde 126. ile 961. sıra arasında yer aldığını göstermektedir. Emeklilik teması ile ilgili olarak kodlanan “*refah, reform, kalkınma, tasarruf, yükselttik, işgücü, prim, yaş, değişim, azalttık, kayıt dışı, alım gücü, açlık, açlık sınırı, yoksulluk sınırı ve EYT*” kod ve kelimelerinin en sık kullanılan kelimeler listesinde yer almadığı görülmektedir.

Tablo 63. HDP/YSP'nin Seçim Beyannamelerinde Emekliliğe İlişkin Vaat Sayısı (Adet) ve Sıklığı (%)

Sıra	Yıl	Referans Sayısı	Sıklık (%)
1*	2015 HDP	30	%0,05
2	2018 HDP	30	%0,05
3	2023 HDP/YSP	14	%0,09
Toplam		74	%0,19

*2015 yılında Haziran ve Kasım aylarında iki genel seçim yapılmıştır.

Kaynak: Seçim beyannamelerine ilişkin analiz sonuçları yazar tarafından düzenlenmiştir.

Tablo 63'e göre, HDP/YSP 2015-2023 arasında 4 seçim beyannamesinde emeklilik konusuna yer vermiştir. 4 seçim döneminde toplamda 74 kez emeklilik konusuna dair vaatlerde bulunan HDP/YSP, seçim başına ortalama 18.5 kez emeklilik konusuna değinmiştir. HDP/YSP'nin emeklilik konusunda toplam 4 seçim beyannamesinde %0,19'luk bir sıklık oranı tespit edilmektedir.

HDP/YSP'nin seçim beyannamelerinde yer alan emeklilik vaat beyanları içerik analizi kapsamında *Değerlendirici Analiz* ve *Olumsuzluk/İlişki Analizi* özelinde incelenmiş olup modellenen kod sistemindeki kodların da dikkate alınmasıyla bulgular elde edilmiştir. Böylelikle HDP/YSP'nin emeklilik konusuna ilişkin değerlendirmelerine dair sosyoekonomik değerlendirme ve ilişkilendirme imkanı sağlanmış olup emeklilik konusuna ilişkin yaklaşımının da tespit edilmesi gerçekleştirilmiştir.

HDP/YSP'nin, 2015, 2018 ve 2023 seçim beyannamelerinde kadınları *ücretsiz ev işçileri* olarak tanımlayarak onlara *emeklilik hakkının sağlanacağı* vaat beyanı tespit edilmiştir. Fakat bu vaade dair prim ödeme gün sayısı, sigortalılık süresi ve yaş gibi temel şartlar üzerinden herhangi bir planlama beyanı tespit edilmemiştir. 2015 seçim beyannamesinde *emeklilerin toplu taşımadan ücretsiz yararlanacağı* vaat beyanı tespit edilmiştir. Bu vaat beyanının devamında yerel ve merkezi yönetim birimlerinin koordinasyonu, emeklilerin ücretsiz toplu taşıma hizmeti için oluşturulacak ya da aktarılacak ekonomik kaynaklar ve sistemin sürdürülebilirliğine ilişkin bir beyan tespit edilmemiştir. Yine 2015 seçim beyannamesinde *emeklilerin ücret eşitsizliğinin giderileceği ve emekli maaşının asgari ücretle eşitleneceği* vaat beyanı tespit edilmekle birlikte bu vaade ilişkin ekonomik bir planlama beyanı tespit edilmemiştir. HDP/YSP'nin de diğer siyasi partilerin seçim beyannamelerinde bulunan *emeklilerden SGDP alınmayacak* vaadini 2015 yılında beyannamesine taşıdığı tespit edilmiştir. Bu vaat beyanının diğer beyannamelerdeki gibi devletin vazgeçeceği prim geliri miktarını hesaplamadığı ve bu durumun sosyal güvenlik sistemi ile emeklilik sistemini nasıl etkileyeceğine ilişkin bir sosyoekonomik veri kaynaklı beyan tespit edilmemiştir. 2018 yılında *emekli maaşı olmayan 1 milyon yaşlıya aylık 1.000 TL ödenecek* vaat beyanı tespit edilmiştir. Bu vaat beyanında kapsama hangi yaşlıların gireceği, diğer bir deyişle 1 milyon yaşlının kimler olacağı ve bu uygulamaya ilişkin finansal sürdürülebilirliğe dair bir beyan tespit edilmemiştir. HDP/YSP'nin 2018 seçim beyannamesinde *emeklilik yaşını düşürecek, mezarda emekliliğe son vereceğiz* ve 2023 beyannamesinde *emeklilik yaşını düşüreceğiz* vaat beyanları tespit edilmiştir. Ancak bu vaat beyanlarına ilişkin demografik, ekonomik ve idari herhangi bir verinin kullanılmadığı, emeklilik yaşının kadın ve erkeklerde hangi seviyeye düşürüleceği ile bunun işgücü piyasasına yansımalarına ilişkin plan, proje ve yöntem tespit edilmemiştir. 2023 yılında *emeklilerin toplu ulaşımdan ücretsiz yararlanması yerel ve merkezi yönetimlerin işbirliği vasıtasıyla sağlanması* vaat beyanı tespit edilmiştir. Bu beyan HDP/YSP'nin 2015 seçim beyannamesi vaadinden ve diğer siyasi partilerin benzer vaatlerden farklı olarak yöntem beyanı bulundurmaktadır. Bu bakımdan emeklilere ilişkin bu vadin merkezi yönetimler ile yerel yönetimler arasındaki iş birliği ile gerçekleştirilmesi hedefi tespit edilmiştir.

Tablo 64. HDP/YSP'nin Seçim Beyannamelerinde Emeklilik Konusu İşlenirken Tespit Edilen Kod ve Temalar*

Tema (Kategori): Ekonomi											
Alt Kategori											
1.1. Ekonomik Kalkınma						1.2. Ekonomik Kriz					
Kodlar											
Refah	Tasarruf	Yatırım	Maaş	Aylık	Arttırdık	Yükselttik	Azalttık	Enflasyon	Açlık Sınırı	Yoksulluk Sınırı	Alım Gücü
-	-	-	+	+	+	+	+	-	-	+	-
Tema (Kategori): Sosyal Yapı											
Alt Kategori											
2.1. Geçim				2.2. Temel Özellikler				2.3. Yaşam			
Kodlar											
Açlık	Yoksulluk	Yoksulluk	Yaş	Kadın	Erkek	Yaşlı	İhtiyaç	Gelecek	Kaygı	EYT	Kalite
-	+	-	+	+	-	+	-	-	-	-	-
Tema (Kategori): İdari Ve Mali											
Alt Kategori											
3.1. Sürdürülebilirlik											
Kodlar											
Prim Ödeme Gün Sayısı	Aylık Bağlama Oranı	Sigortalılık Süresi	Değişim	Dönüşüm	Kaynak	Reform	Erken				
-	-	-	-	-	-	-	+				
Tema (Kategori): İşgücü Piyasası											
Alt Kategori											
4.1. Çalışma Yaşamı											
Kodlar											
İşgücü				Çalışma				Kayıt Dışı			
-				+				-			

*Seçim beyannamesinde kullanılan kodlar (+), kullanılmayanlar ise (-) ile ifade edilmektedir. Oransal (%) veri verilmemesinin nedeni siyasi partinin kısa bir siyasi yaşamının olması, seçim beyannamesi sayısının ve emeklilik konusuna değinme sıklığının az olmasından kaynaklanmaktadır.

Kaynak: Seçim beyannamelerine ilişkin analiz sonuçları yazar tarafından düzenlenmiştir.

Tablo 64, HDP/YSP'nin seçim beyannamelerine yönelik modellenen kodlama kapsamında gerçekleştirilen analiz bulgularını içermektedir. Analiz bulgularına göre, HDP/YSP'nin seçim beyannamelerinde emeklilik konusu işlenirken ekonomi temasına ilişkin “*maaş, aylık, arttırdık, yükselttik ve yoksulluk sınırı*” kodlarını kullandığı tespit edilirken “*refah, tasarruf, yatırım, enflasyon, açlık sınırı ve alım gücü*” kodlarının kullanılmadığı tespit edilmektedir. Sosyal yapı temasında bulunan “*yoksulluk, yaş, kadın ve yaşlı*” kodları kullanılırken “*açlık, yoksulluk, erkek, ihtiyaç, gelecek, kaygı, EYT ve kalite*” kodlarını kullanmamıştır. İdari ve mali tema kapsamında “*erken*” kodu kullanılırken “*prim ödeme gün sayısı, aylık bağlama oranı, sigortalılık süresi, değişim, dönüşüm, kaynak ve reform*” kodları kullanılmamıştır. İşgücü piyasası tema kapsamında “*çalışma*” kodunun kullanıldığı tespit edilirken “*işgücü ve kayıt dışı*” kodlarının kullanılmadığı tespit edilmiştir.

3.6.1.15. Hürriyet Partisi Seçim Beyannamelerinde Emeklilik Düzenleme ve Uygulamalarına İlişkin Bulgular

Hürriyet Partisi (HP), yalnızca 1957 yılında genel seçimlere katılmış olup bu seçime ilişkin seçim beyannamesi oluşturmuş bu seçim beyannamesinde “*emekli, emeklilik, emeklilik düzenleme ve uygulamaları*” kavramlarına ilişkin yalnız iki vaat beyanı tespit edilmiştir.

HP’in seçim beyannamelerinde yer alan emeklilik vaat beyanları içerik analizi kapsamında *Değerlendirici Analiz ve Olumsuzluk/İlişki Analizi* özelinde incelenmiş olup modellenen kod sistemindeki kodların da dikkate alınmasıyla bulgular elde edilmiştir. Böylelikle HP’in emeklilik konusuna ilişkin değerlendirmelerine dair sosyoekonomik değerlendirme ve ilişkilendirme imkanı sağlanmış olup emeklilik konusuna ilişkin yaklaşımının da tespit edilmesi gerçekleştirilmiştir.

HP 1957 seçim beyannamesinde *emeklilerin geçim darlığından çıkarılmaları ve Emekli Sandığı’nın bir sosyal hizmet haline getirilerek gelirlerinin emeklilerin yararına tahsis edilmesi* beyanı tespit edilmiştir. Bu beyan yalnızca devlet memuru emeklileri kapsamakla birlikte işçi emeklileri ve esnaf emeklilerinin kapsama dahil edilmediği tespit edilmektedir.

3.6.1.16. İyi Parti Seçim Beyannamelerinde Emeklilik Düzenleme ve Uygulamalarına İlişkin Bulgular

İyi Parti’nin 2018-2023 yılları arasında genel seçimlere katılım sağladığı 2 seçim döneminde seçim beyannamesi oluşturmuştur. Bu bölüm, İyi Parti’nin seçim beyannamelerinde kelimelerin sıklık analizi, emekli kelimesinin sıklık analizi, emeklilik konusu kapsamında oluşturulan kodların kullanım durumu ile emeklilik düzenleme ve uygulamalarına ilişkin vaat beyanlarının içerik analizi bulgularını içermektedir.

Tablo 65. İyi Parti'nin Seçim Beyannamelerinde En Sık Kullanılan Kelimeler (f)

Sıra	Kelime	Uzunluk	Sayım (Adet)	Sıklık (%)
1	Olarak	6	266	%0,55
2	Sağlayacağız	12	221	%0,45
3	Yeniden	7	211	%0,43
4	Eğitim	6	209	%0,43
5	Edeceğiz	8	176	%0,36
6	Sağlık	6	157	%0,32
7	Sosyal	6	152	%0,31
8	Şekilde	7	150	%0,31
9	Teşvik	6	141	%0,29
10	Uluslararası	12	137	%0,28
11	Devlet	6	124	%0,25
12	Yönelik	7	118	%0,24
13	Üzere	5	114	%0,23
14	Sağlanacaktır	13	113	%0,23
15	Ekonomik	8	107	%0,22
16	Temel	5	104	%0,21
17	Kuracağız	9	100	%0,21
18	Milli	5	100	%0,21
19	Gerekli	7	97	%0,20
20	Teknoloji	9	96	%0,20
33	Güvenlik	8	77	%0,16
119	Kadın	5	35	%0,07
125	Kalkınma	8	34	%0,07
183	Çalışma	7	27	%0,06
269	Dönüşüm	7	21	%0,04
273	Kaynak	6	21	%0,04
294	Emekli	6	20	%0,04
324	Yatırım	7	19	%0,04
342	Refah	5	18	%0,04
421	İşgücü	6	15	%0,03
721	Yaşlı	5	10	%0,02
750	Değişim	7	9	%0,02
-	Yoksulluk	-	-	-
-	Erkek	-	-	-
-	Aylık	-	-	-
-	Reform	-	-	-
-	Enflasyon	-	-	-
-	Tasarruf	-	-	-
-	Yükselttik	-	-	-
-	Prim	-	-	-
-	Yaş	-	-	-
-	Kriz	-	-	-
-	Azalttık	-	-	-
-	Kayıt Dışı	-	-	-
-	Alım Gücü	-	-	-
-	Açlık	-	-	-
-	Açlık Sınırı	-	-	-
-	Yoksulluk Sınırı	-	-	-
-	EYT	-	-	-

Kaynak: Seçim beyannamelerine ilişkin analiz sonuçları yazar tarafından düzenlenmiştir.

Tablo 65, İyi Parti'nin 2018-2023 yılları arasında katılım sağladığı seçimlerde oluşturduğu seçim beyannamelerinde en sık kullanılan kelimelerin frekans analizini içermektedir. İyi Parti seçim beyannamelerinde en sık kullanılan ilk 20 kelime içerisinde “yaşlı, emekli, emeklilik, aylık, maaş, emekli maaşı, prim, aylık bağlama oranı” temalarında herhangi bir bulguya rastlanmamıştır. İyi Parti seçim beyannamelerinde en sık kullanılan ilk 20 kelime içerisinde emeklilik konusuyla ilişkilendirilebilecek ilk kelime olan “sağlık” kelimesi toplamda 157 kez kullanım ve %0,32 sıklık oranıyla 6. sırada yer almaktadır. “Sosyal” kelimesi toplamda 152 kez kullanım ve %0,31 sıklık

oranıyla 7. sırada yer alırken emeklilikle ilişkilendirilebilecek “*güvenlik*” kelimesi ise toplamda 77 kez kullanım ve %0,16 sıklık oranıyla 33. sırada yer almaktadır.

İyi Parti’nin seçim beyannamelerinde en sık kullanılan kelimeler incelemesinde “*emekli*” kelimesi 294. sırada yer almakla birlikte İyi Parti’nin tüm seçim beyannamelerinde toplamda 20 kez kullanılmış olup %0,04’lük bir sıklık oranını ifade etmektedir. Ayrıca Tablo 65, İyi Parti’nin seçim beyannamelerinde emekliliğe dair kodlanan ve ilişkili diğer kelimelerden “*kadın, kalkınma, çalışma, dönüşüm, kaynak, yatırım, refah, işgücü, yaşlı ve değişim*” kod ve kelimelerinin en sık kullanılan kelimeler listesinde 119. ile 750. sıra arasında yer aldığını göstermektedir. Emeklilik teması ile ilgili olarak kodlanan “*yoksulluk, erkek, aylık, reform, enflasyon, tasarruf, yükselttik, prim, yaş, kriz, azalttık, kayıt dışı, alım gücü, açlık, açlık sınırı, yoksulluk sınırı ve EYT*” kod ve kelimelerinin en sık kullanılan kelimeler listesinde yer almadığı görülmektedir.

Tablo 66. İyi Parti’nin Seçim Beyannamelerinde Emekliliğe İlişkin Vaat Sayısı (Adet) ve Sıklığı (%)

Sıra	Yıl/Siyasi Parti	Referans Sayısı (Adet)	Sıklık (%)
1	2018 İYİ Parti	27	%0,07
2	2023 İYİ Parti	29	%0,03
Toplam		56	%0,10

Kaynak: Seçim beyannamelerine ilişkin analiz sonuçları yazar tarafından düzenlenmiştir.

Tablo 66’ya göre, İyi Parti 2018-2023 arasında 2 seçim beyannamesinde emeklilik konusuna yer vermiştir. 2 seçim döneminde toplamda 56 kez emeklilik konusuna dair vaatlerde bulunan İyi Parti, seçim başına ortalama 28 kez emeklilik konusuna değinmiştir. İyi Parti’nin emeklilik konusunda toplam 2 seçim beyannamesinde %0,10’luk bir sıklık oranı tespit edilmektedir.

İyi Parti’nin seçim beyannamelerinde yer alan emeklilik vaat beyanları içerik analizi kapsamında *Değerlendirici Analiz* ve *Ohumsallık/İlişki Analizi* özelinde incelenmiş olup modellenen kod sistemindeki kodların da dikkate alınmasıyla bulgular elde edilmiştir. Böylelikle İyi Parti’nin emeklilik konusuna ilişkin değerlendirmelerine dair sosyoekonomik değerlendirme ve ilişkilendirme imkanı sağlanmış olup emeklilik konusuna ilişkin yaklaşımının da tespit edilmesi gerçekleştirilmiştir.

İyi Parti, 2018 seçim beyannamesinde *memurlara yapılan ek ödemelerin emekli maaşı ve emekli ikramiyesinde kullanılması* ile *emeklilerin eş ve çocuk yardımından yararlanacağı* vaat beyanı tespit edilmektedir. 2018’de *emekliliği özendirceğiz* vaat

beyanı tespit edilmiştir. Emekliliğe yönelik sosyoekonomik açıdan yapılacak girişimlerle özendirilmesi düşüncesi beyanının yanında yine de işgücü piyasasına ilişkin emek arz/talep dengesine ilişkin bir beyan tespit edilmemiştir. 2018’de tespit edilen diğer vaat ise *muayene, hizmet bedeli ve katkı payı ücretlerinin emeklilerden alınmayacağı* yönündedir. Ancak sağlık/tedavi/ilaç temelli bu vaadin devamında sosyal güvenlik sisteminin finansal açıdan korunması ve sürdürülmesine yönelik herhangi bir beyan tespit edilmemiştir. İyi Parti, 2018 seçim beyannamesinde AK Parti ve CHP’nin vaat beyanlarına benzer bir şekilde *emeklilere yılda iki kez bayramlarda 1.500’er TL ikramiye verilmesi* vaat beyanını sunmuştur. AK Parti ve CHP tarafından da sunulan benzer vaat beyanlarıyla benzerlik taşıyan diğer husus ise ifade edilen ikramiye ödemelerine ilişkin herhangi bir finansal kaynağın belirtilmemiş olmasıyla birlikte bu ödemelerin sosyal güvenlik ve emeklilik sistemine etkisine yönelik tedbirlerdir. İyi Parti 2018 yılı seçim beyannamesinde *Emeklilikte Yaşata Takılanların sorununu çözeceğiz, prim ödeme gün sayısını tamamlamış olanların yaş nedeniyle emekli olamamalarına ilişkin mevzuat çalışması yağıcağız* vaat beyanı tespit edilmiştir. Ancak bu beyanı ilgilendiren demografik, ekonomik ve işgücü piyasası verisinin kullanılmadığı, EYT kapsamının maliyeti ve bunun ekonomik açıdan sürdürülmesine ilişkin bir beyan tespit edilmemiştir.

Tablo 67. İyi Parti'nin Seçim Beyannamelerinde Emeklilik Konusu İşlenirken Tespit Edilen Kod ve Temalar*

Tema (Kategori): Ekonomi												
Alt Kategori												
1.1. Ekonomik Kalkınma						1.2. Ekonomik Kriz						
Kodlar												
Refah	Tasarruf	Yatırım	Maaş	Aylık	Arttırdık	Yükselttik	Azalttık	Enflasyon	Açlık Sınırı	Yoksulluk Sınırı	Alım Gücü	
-	-	-	+	+	+	+	-	-	-	-	-	
Tema (Kategori): Sosyal Yapı												
Alt Kategori												
2.1. Geçim				2.2. Temel Özellikler				2.3. Yaşam				
Kodlar												
Açlık	Yoksulluk	Yoksunluk	Yaş	Kadın	Erkek	Yaşlı	İhtiyaç	Gelecek	Kaygı	EYT	Kalite	
-	-	-	+	-	-	-	-	-	-	+	-	
Tema (Kategori): İdari Ve Mali												
Alt Kategori												
3.1. Sürdürülebilirlik												
Kodlar												
Prim Ödeme Gün Sayısı	Aylık Bağlama Oranı	Sigortalılık Süresi	Değişim	Dönüşüm	Kaynak	Reform	Erken					
+	-	-	-	-	-	-	+					
Tema (Kategori): İşgücü Piyasası												
Alt Kategori												
4.1. Çalışma Yaşamı												
Kodlar												
İşgücü				Çalışma				Kayıt Dışı				
-				+				-				

*Seçim beyannamesinde kullanılan kodlar (+), kullanılmayanlar ise (-) ile ifade edilmektedir. Oransal (%) veri verilmemesinin nedeni siyasi partinin kısa bir siyasi yaşamının olması, seçim beyannamesi sayısının ve emeklilik konusuna değinme sıklığının az olmasından kaynaklanmaktadır.

Kaynak: Seçim beyannamelerine ilişkin analiz sonuçları yazar tarafından düzenlenmiştir.

Tablo 67, İyi Parti'nin seçim beyannamelerine yönelik modellenen kodlama kapsamında gerçekleştirilen analiz bulgularını içermektedir. Analiz bulgularına göre, İyi Parti'nin seçim beyannamelerinde emeklilik konusu işlenirken ekonomi temasına ilişkin “*maaş, aylık, arttırdık ve yükselttik*” kodlarını kullandığı tespit edilirken “*refah, tasarruf, yatırım, azalttık, enflasyon, açlık sınırı, yoksulluk sınırı ve alım gücü*” kodlarının kullanılmadığı tespit edilmektedir. Sosyal yapı temasında bulunan “*yaş ve EYT*” kodları kullanılırken “*açlık, yoksulluk, yoksunluk, kadın, erkek, yaşlı, ihtiyaç, gelecek, kaygı ve kalite*” kodlarını kullanmamıştır. İdari ve mali tema kapsamında “*prim ödeme gün sayısı ve erken*” kodları kullanılırken “*aylık bağlama oranı, sigortalılık süresi, değişim, dönüşüm, kaynak ve reform*” kodları kullanılmamıştır. İşgücü piyasası tema kapsamında “*çalışma*” kodunun kullanıldığı tespit edilirken “*işgücü ve kayıt dışı*” kodlarının kullanılmadığı tespit edilmiştir.

3.6.1.17. Milliyetçi Hareket Partisi Seçim Beyannamelerinde Emeklilik Düzenleme ve Uygulamalarına İlişkin Bulgular

Milliyetçi Hareket Partisi (MHP)'nin 1969-2023 yılları arasında genel seçimlere katılım sağladığı 12 seçim döneminde seçim beyannamesi oluşturmuştur. Bu bölüm, MHP'nin seçim beyannamelerinde kelimelerin sıklık analizi, emekli kelimesinin sıklık analizi, emeklilik konusu kapsamında oluşturulan kodların kullanım durumu ile emeklilik düzenleme ve uygulamalarına ilişkin vaat beyanlarının içerik analizi bulgularını içermektedir.

Tablo 68. MHP'nin Seçim Beyannamelerinde En Sık Kullanılan Kelimeler (f)

Sıra	Kelime	Uzunluk	Sayım (Adet)	Sıklık (%)
1	Sağlanacaktır	13	784	%0,46
2	Olarak	6	779	%0,46
3	Sosyal	6	660	%0,39
4	Türkiye	7	620	%0,37
5	Şekilde	7	503	%0,30
6	Eğitim	6	460	%0,27
7	Etkin	5	454	%0,27
8	Temel	5	442	%0,26
9	Ekonomik	8	439	%0,26
10	Milli	5	419	%0,25
11	Yüksek	6	408	%0,24
12	Sağlanacak	10	404	%0,24
13	Millî	5	362	%0,21
14	Türkiye'nin	11	360	%0,21
15	Devlet	6	351	%0,21
16	Sistemi	7	332	%0,20
17	İçinde	6	304	%0,18
18	Sahip	5	300	%0,18
19	Edilecektir	11	298	%0,18
20	Yeniden	7	296	%0,18
55	Yatırım	7	205	%0,39
97	Kalkınma	8	137	%0,38
102	Çalışma	7	134	%0,38
153	Refah	5	100	%0,36
132	Kaynak	6	113	%0,36
394	Emekli	6	108	%0,36
460	İşgücü	6	44	%0,03
712	Aylık	10	30	%0,02
804	Yoksulluk	9	28	%0,02
815	Dönüşüm	7	27	%0,02
845	Enflasyon	9	26	%0,02
902	Tasarruf	8	25	%0,01
931	Kadın	5	24	%0,01
942	Reform	7	24	%0,01
-	Erkek	-	-	-
-	Yaşlı	-	-	-
-	Yükselttik	-	-	-
-	Prim	-	-	-
-	Yaş	-	-	-
-	Kriz	-	-	-
-	Değişim	-	-	-
-	Azalttik	-	-	-
-	Kayıt Dışı	-	-	-
-	Alım Gücü	-	-	-
-	Açlık	-	-	-
-	Açlık Sınırı	-	-	-
-	Yoksulluk Sınırı	-	-	-
-	EYT	-	-	-

Kaynak: Seçim beyannamelerine ilişkin analiz sonuçları yazar tarafından düzenlenmiştir.

Tablo 68, MHP'nin 1969-2023 yılları arasında katılım sağladığı seçimlerde oluşturduğu seçim beyannamelerinde en sık kullanılan kelimelerin frekans analizini içermektedir. MHP seçim beyannamelerinde en sık kullanılan ilk 20 kelime içerisinde “yaşlı, emekli, emeklilik, aylık, maaş, emekli maaşı, prim, aylık bağlama oranı” temalarında herhangi bir bulguya rastlanmamıştır. MHP seçim beyannamelerinde en sık kullanılan ilk 20 kelime içerisinde emeklilik konusuyla politika, koruma ve güvenlik temelinde ilişkilendirilebilecek ilk kelime olan “sosyal” kelimesi toplamda 660 kez kullanım ve %0,39 sıklık oranıyla 3. sırada yer almaktadır.

MHP'nin seçim beyannamelerinde en sık kullanılan kelimeler incelemesinde "emekli" kelimesi 394. sırada yer almakla birlikte MHP'nin tüm seçim beyannamelerinde toplamda 108 kez kullanılmış olup %0,36'lık bir sıklık oranını ifade etmektedir. Ayrıca Tablo 68, MHP'nin seçim beyannamelerinde emekliliğe dair kodlanan ve ilişkili diğer kelimelerden "yatırım, kalkınma, çalışma, refah, kaynak, işgücü, aylık, yoksulluk, dönüşüm, enflasyon, tasarruf, kadın ve reform" kod ve kelimelerinin en sık kullanılan kelimeler listesinde 55. ile 942. sıra arasında yer aldığını göstermektedir. Emeklilik teması ile ilgili olarak kodlanan "erkek, yaşlı, yükselttik, prim, yaş, kriz, değişim, azalttik, kayıt dışı, alım gücü, açlık, açlık sınırı, yoksulluk sınırı ve EYT" kod ve kelimelerinin en sık kullanılan kelimeler listesinde yer almadığı görülmektedir.

Tablo 69. MHP'nin Seçim Beyannamelerinde Emekliliğe İlişkin Vaat Sayısı (Adet) ve Sıklığı (%)

Sıra	Yıl/Siyasi Parti	Referans Sayısı (Adet)	Sıklık (%)
1	1969 MHP	1	%0,01
2	1973 MHP	1	%0,01
3	1977 MHP	1	%0,01
4	1995 MHP	-	-
5	1999 MHP	5	%0,02
6	2002 MHP	-	-
7	2007 MHP	10	%0,03
8	2011 MHP	8	%0,05
9*	2015 MHP	55	%0,06
10	2018 MHP	9	%0,18
11	2023 MHP	3	%0,17
Toplam		93	%0,54

*2015 yılında Haziran ve Kasım aylarında iki genel seçim yapılmıştır.

Kaynak: Seçim beyannamelerine ilişkin analiz sonuçları yazar tarafından düzenlenmiştir.

Tablo 69'a göre MHP, 1969-2023 yılları arasında 12 seçim döneminde toplamda 93 kez emeklilik konusuna dair vaatlerde bulunan MHP, seçim başına ortalama 7,75 kez emeklilik konusuna değinmiştir. MHP'nin emeklilik konusuna toplam 12 seçim beyannamesinde %0,54'lük sıklık oranını tespit edilmektedir.

MHP'nin seçim beyannamelerinde yer alan emeklilik vaat beyanları içerik analizi kapsamında *Değerlendirici Analiz ve Olumsuzluk/İlişki Analizi* özelinde incelenmiş olup modellenen kod sistemindeki kodların da dikkate alınmasıyla bulgular elde edilmiştir. Böylelikle MHP'nin emeklilik konusuna ilişkin değerlendirmelerine dair sosyoekonomik değerlendirme ve ilişkilendirme imkanı sağlanmış olup emeklilik konusuna ilişkin yaklaşımının da tespit edilmesi gerçekleştirilmiştir.

MHP, 1977, 2015, 2018 ve 2023 seçim beyannamelerinde *emeklilerin uğradığı eşitsizliklerin çözümüne* ilişkin vaat beyanı tespit edilirken emeklilere ilişkin eşitsizliğin

sosyal ve ekonomik açıdan nasıl ortadan kaldırılacağına ilişkin bir plan, proje ve yöntem beyanı tespit edilmemiştir. 1999 ve 2007 yıllarına ait seçim beyannamelerinde *özerk yapıda yönetilecek profesyonel fon işletmeciliği* vaat beyanı tespit edilmiştir. Bu beyana ilişkin olarak fon yönetiminin nasıl sevk ve idare edileceği, fon kar ve zarar durumunda işleyişin nasıl gerçekleştirileceği gibi hususlarda herhangi bir beyan tespit edilmemiştir. 1995’da *emekli aylıkları reel olarak arttırılacaktır* vaat beyanı herhangi bir ekonomik parametreye bağlı olmaksızın sunulmuştur. 2002’de *sosyal güvenlik reformu gerçekleştirilecektir* vaat beyanı tespit edilmiştir. Ancak sosyal güvenlik reformunun emeklilik yönüne dair bir beyan tespit edilmemiştir. Ayrıca reforma ilişkin ekonomik ve idari açıdan da bir değerlendirme tespit edilmemiştir. 2011, 2015 ve 2018 yıllarında diğer partilerin seçim beyannamelerine benzer şekilde *çalışan emeklilerden SGDP alınmaması* vaat beyanı tespit edilmiştir. Bu vaat beyanının diğer siyasi partilerle olan bir diğer benzerliği de devletin vazgeçtiği prim geliri miktarına, vazgeçilen prim miktarının sistemin ekonomik yapısını nasıl etkileyeceğine ve gelir gider dengesizliği durumunda kaynak aktarımı gibi hususlara ilişkin bir beyan tespit edilmemiştir. Yine 2011’de *emeklilere Eylül ayında kışa hazırlık kapsamında bir maaş tutarında ödeme yapılacaktır* ile 2015 ve 2018’de *her yıl Mart ve Eylül ayı içinde Emekli Destek ödeneğinin emeklilere ödenmesi* vaat beyanları tespit edilmiştir. Bu beyanlara istinaden ayrılan finansal kaynağın sürdürülebilirliği ve uygulamanın sosyal güvenlik ve emeklilik sistemine olası etkilerine ilişkin bir beyan tespit edilmemiştir. 2011’de tespit edilen bir diğer vaat beyanı ise *emekli aylıklarındaki artışların enflasyon endeksi yerine emeklilerin tüketim kalıpları ve hayat standartlarının dikkate alınarak oluşturulacak özel bir endekse göre gerçekleştirileceğidir*. Ancak bu vaat beyanı ile ilgili olarak özel tüketim endekslerinin nasıl oluşturulacağı, milyonlarca emekli için nasıl bir standart uygulama tasarlandığı ve bu bağlamda eşitlik ve adaletin nasıl sağlanacağına ilişkin herhangi bir yöntem, plan ya da proje beyanı tespit edilmemiştir. 2015 ve 2018 yıllarında *EYT kapsamında olan vatandaşların yaş şartına takılanları direkt, prim ödeme gün sayısında eksikliği olup yaş şartını tamamlayanları ise borçlandırarak emeklilik hakkı sağlanacaktır* ile 2018 ve 2023 yıllarında *EYT’lilerin emekli edilmesine ilişkin staj ve çıraklık sürelerinin de hizmetten sayılması* vaat beyanları tespit edilmiştir. Ancak bu beyanlara istinaden EYT kapsamına giren kişi sayısı, bu kişilerin emekliliğe sevk edilmesinin ekonomik maliyeti, işgücü piyasasının emek arz/talep dengesinin değişimi ve kayıt dışı çalışma hususlarıyla mücadele gibi alanlara yönelik herhangi bir beyan tespit edilmemiştir.

Tablo 70. MHP'nin Seçim Beyannamelerinde Emeklilik Konusu İşlenirken Tespit Edilen Kod ve Temalar*

Tema (Kategori): Ekonomi												
Alt Kategori												
1.1. Ekonomik Kalkınma						1.2. Ekonomik Kriz						
Kodlar												
Refah	Tasarruf	Yatırım	Maaş	Aylık	Arttırdık	Yükselttik	Azalttık	Enflasyon	Açlık Sınırı	Yoksulluk Sınırı	Alım Gücü	
-	-	-	+	+	+	+	-	+	-	-	-	
Tema (Kategori): Sosyal Yapı												
Alt Kategori												
2.1. Geçim				2.2. Temel Özellikler				2.3. Yaşam				
Kodlar												
Açlık	Yoksulluk	Yoksunluk	Yaş	Kadın	Erkek	Yaşlı	İhtiyaç	Gelecek	Kaygı	EYT	Kalite	
-	-	-	-	-	-	+	-	-	-	+	-	
Tema (Kategori): İdari Ve Mali												
Alt Kategori												
3.1. Sürdürülebilirlik												
Kodlar												
Prim Ödeme Gün Sayısı	Aylık Bağlama Oranı	Sigortalılık Süresi	Değişim	Dönüşüm	Kaynak	Reform	Erken					
+	-	+	-	-	-	+	-					
Tema (Kategori): İşgücü Piyasası												
Alt Kategori												
4.1. Çalışma Yaşamı												
Kodlar												
İşgücü				Çalışma				Kayıt Dışı				
-				-				-				

*Seçim beyannamesinde kullanılan kodlar (+), kullanılmayanlar ise (-) ile ifade edilmektedir. Oransal (%) veri verilmemesinin nedeni siyasi partinin kısa bir siyasi yaşamının olması, seçim beyannamesi sayısının ve emeklilik konusuna değinme sıklığının az olmasından kaynaklanmaktadır.

Kaynak: Seçim beyannamelerine ilişkin analiz sonuçları yazar tarafından düzenlenmiştir.

Tablo 70, MHP'nin seçim beyannamelerine yönelik modellenen kodlama kapsamında gerçekleştirilen analiz bulgularını içermektedir. Analiz bulgularına göre, MHP'nin seçim beyannamelerinde emeklilik konusu işlenirken ekonomi temasına ilişkin “*maaş, aylık, arttırdık yükselttik ve enflasyon*” kodlarını kullandığı tespit edilirken “*refah, tasarruf, yatırım, azalttık, açlık sınırı, yoksulluk sınırı ve alım gücü*” kodlarının kullanılmadığı tespit edilmektedir. Sosyal yapı temasında bulunan “*yaşlı ve EYT*” kodları kullanılırken “*açlık, yoksulluk, yoksunluk, yaş, kadın, erkek, ihtiyaç, gelecek, kaygı ve kalite*” kodlarını kullanmamıştır. İdari ve mali tema kapsamında “*prim ödeme gün sayısı, sigortalılık süresi ve reform*” kodları kullanılırken “*aylık bağlama oranı, değişim, dönüşüm, kaynak ve reform*” kodları kullanılmamıştır. İşgücü piyasası tema kapsamında “*işgücü, çalışma ve kayıt dışı*” kodlarının kullanılmadığı tespit edilmiştir.

3.6.1.18. Millet Partisi Seçim Beyannamelerinde Emeklilik Düzenleme ve Uygulamalarına İlişkin Bulgular

Millet Partisi, 1950 ve 1965 yıllarında genel seçimlere katılmış olup bu seçimlere ilişkin seçim beyannamesi oluşturmuş fakat bu seçim beyannamelerinde “*emekli, emeklilik, emeklilik düzenleme ve uygulamaları*” kavramlarına ilişkin herhangi bir seçim vaadi ya da beyanı tespit edilmemiştir.

3.6.1.19. Milli Selamet Partisi Seçim Beyannamelerinde Emeklilik Düzenleme ve Uygulamalarına İlişkin Bulgular

Milli Selamet Partisi (MSP)'nin 1973-1977 yılları arasında genel seçimlere katılım sağladığı 2 seçim döneminde seçim beyannamesi oluşturmuştur. Bu bölüm, MSP'nin seçim beyannamelerinde kelimelerin sıklık analizi, emekli kelimesinin sıklık analizi, emeklilik konusu kapsamında oluşturulan kodların kullanım durumu ile emeklilik düzenleme ve uygulamalarına ilişkin vaat beyanlarının içerik analizi bulgularını içermektedir.

Tablo 71. MSP'nin Seçim Beyannamelerinde En Sık Kullanılan Kelimeler (f)

Sıra	Kelime	Uzunluk	Sayım (Adet)	Sıklık (%)
1	Büyük	5	204	%0,86
2	Milli	5	165	%0,69
3	Olarak	6	150	%0,63
4	Millî	5	95	%0,40
5	Partisi	7	86	%0,36
6	Devlet	6	83	%0,35
7	Kalkınma	8	69	%0,29
8	Bütün	5	67	%0,28
9	Sanayi	6	58	%0,24
10	Kadar	5	54	%0,23
11	Manevi	6	53	%0,22
12	Milletimizin	12	53	%0,22
13	Şekilde	7	52	%0,22
14	Türkiye	7	52	%0,22
15	Selamet	7	50	%0,21
16	Yeniden	7	50	%0,21
17	Partiler	8	46	%0,19
18	Temin	5	44	%0,19
19	Görüş	5	43	%0,18
20	Seçim	5	40	%0,17
45	Refah	5	28	%0,12
221	Çalışma	7	10	%0,04
364	Emekli	6	11	%0,09
709	Yatırım	11	5	%0,02
836	Kadın	14	4	%0,02
849	Kaynak	6	4	%0,02
-	Reform	-	-	-
-	Dönüşüm	-	-	-
-	Yoksulluk	-	-	-
-	Erkek	-	-	-
-	Aylık	-	-	-
-	Yaşlı	-	-	-
-	Enflasyon	-	-	-
-	Tasarruf	-	-	-
-	Yükselttik	-	-	-
-	İşgücü	-	-	-
-	Prim	-	-	-
-	Yaş	-	-	-
-	Kriz	-	-	-
-	Değişim	-	-	-
-	Azalttik	-	-	-
-	Kayıt Dışı	-	-	-
-	Alım Gücü	-	-	-
-	Açlık	-	-	-
-	Açlık Sınırı	-	-	-
-	Yoksulluk Sınırı	-	-	-
-	EYT	-	-	-

Kaynak: Seçim beyannamelerine ilişkin analiz sonuçları yazar tarafından düzenlenmiştir.

Tablo 71, MSP'nin 1973-1977 yılları arasında katılım sağladığı seçimlerde oluşturduğu seçim beyannamelerinde en sık kullanılan kelimelerin frekans analizini içermektedir. MSP seçim beyannamelerinde en sık kullanılan ilk 20 kelime içerisinde “yaşlı, emekli, emeklilik, aylık, maaş, emekli maaşı, prim, aylık bağlama oranı” temalarında herhangi bir bulguya rastlanmamıştır. MSP seçim beyannamelerinde en sık kullanılan ilk 20 kelime içerisinde emeklilik konusuyla ilişkilendirilebilecek ilk kelime olan “*kalkınma*” kelimesi toplamda 69 kez kullanım ve %0,29 sıklık oranıyla 7. sırada yer almaktadır.

MSP'nin seçim beyannamelerinde en sık kullanılan kelimeler incelemesinde “*emekli*” kelimesi 364. sırada yer almakla birlikte MSP'nin tüm seçim beyannamelerinde toplamda 11 kez kullanılmış olup %0,11'lik bir sıklık oranını ifade etmektedir. Ayrıca Tablo 71, MSP'nin seçim beyannamelerinde emekliliğe dair kodlanan ve ilişkili diğer kelimelerden “*çalışma, yatırım, kadın ve kaynak*” kod ve kelimelerinin en sık kullanılan kelimeler listesinde 221. ile 849. sıra arasında yer aldığını göstermektedir. Emeklilik teması ile ilgili olarak kodlanan diğer kod ve kelimelerinin en sık kullanılan kelimeler listesinde yer almadığı görülmektedir.

Tablo 72. MSP'nin Seçim Beyannamelerinde Emekliliğe İlişkin Vaat Sayısı (Adet) ve Sıklığı (%)

Sıra	Yıl/Siyasi Parti	Referans Sayısı (Adet)	Sıklık (%)
1	1973 MSP	3	%0,01
2	1977 MSP	9	%0,04
Toplam		12	%0,05

Kaynak: Seçim beyannamelerine ilişkin analiz sonuçları yazar tarafından düzenlenmiştir.

Tablo 72'ye göre MSP, 1973-1977 arasında 2 seçim beyannamesinde emeklilik konusuna yer vermiştir. 2 seçim döneminde toplamda 12 kez emeklilik konusuna dair vaatlerde bulunan MSP, seçim başına ortalama 6 kez emeklilik konusuna değinmiştir. MSP'nin emeklilik konusuna toplam 2 seçim beyannamesinde %0,05'lik bir sıklık oranı tespit edilmektedir.

MSP'nin seçim beyannamelerinde yer alan emeklilik vaat beyanları içerik analizi kapsamında *Değerlendirici Analiz ve Olumsuzluk/İlişki Analizi* özelinde incelenmiş olup modellenen kod sistemindeki kodların da dikkate alınmasıyla bulgular elde edilmiştir. Böylelikle MSP'nin emeklilik konusuna ilişkin değerlendirmelerine dair sosyoekonomik değerlendirme ve ilişkilendirme imkanı sağlanmış olup emeklilik konusuna ilişkin yaklaşımının da tespit edilmesi gerçekleştirilmiştir.

MSP 1973 yılı seçim beyannamesinde *işçilerin emeklilik haklarının yeterli olmasını temin için gerekli tedbirlerin alınması* vaat beyanı tespit edilmiştir. Ancak işçilerin emekliliklerine ilişkin yaş, prim ve hizmet süresi şartlarına ilişkin bir değerlendirme ile demografik, ekonomi gibi sosyoekonomik veriler tespit edilmemiştir. 1973'te tespit edilen diğer vaat beyanı *kadınların emeklilik yaş haddinin 20 yıl olması uygunluğu* ile *kadınların emekliliğinin 20 yıla indirilecek* vaat beyanıdır. Öncelikle kadınlara yönelik vaat edilen 20 yılda emeklilik yaklaşımı *erken emeklilik* politikası

olarak değerlendirilmektedir. Zira bu vaat beyanına ilişkin herhangi demografik, ekonomik ve işgücü piyasası temelli bir veri tespit edilmemiştir. Ek olarak *kadınların yaş haddinin 20 yıl olması* beyanındaki ibare de kurgusal olarak hata ifade etmektedir. Bu beyan yaş ile ilgili olmayıp hizmet süresini ifade etmektedir. 1977 yılında *işçi emeklilerimize daha fazla refah için emekli aylıklarının arttırılması* vaat beyanı tespit edilmiştir. Öncelikle bu vaat beyanı yalnızca işçi emeklilerini kapsamakta olup devlet memuru ile esnaf emeklilerini kapsam dışında tutmaktadır. Bu vaat beyanında işçi emeklilerinin refahının arttırılması amacıyla emekli aylıklarına yapılacak artış oranının enflasyon, açlık ve yoksulluk sınırı ile alım gücü gibi herhangi bir ekonomik parametreye dayandırılmadığı tespit edilmiştir.

Tablo 73. MSP'nin Seçim Beyannamelerinde Emeklilik Konusu İşlenirken Tespit Edilen Kod ve Temalar*

Tema (Kategori): Ekonomi												
Alt Kategori												
1.1. Ekonomik Kalkınma						1.2. Ekonomik Kriz						
Kodlar												
Refah	Tasarruf	Yatırım	Maaş	Aylık	Arttırdık	Yükselttik	Azalttık	Enflasyon	Açlık Sınırı	Yoksulluk Sınırı	Alım Gücü	
+	-	-	-	+	+	+	+	-	-	-	-	
Tema (Kategori): Sosyal Yapı												
Alt Kategori												
2.1. Geçim				2.2. Temel Özellikler				2.3. Yaşam				
Kodlar												
Açlık	Yoksulluk	Yoksulluk	Yaş	Kadın	Erkek	Yaşlı	İhtiyaç	Gelecek	Kaygı	EYT	Kalite	
-	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-	-	
Tema (Kategori): İdari Ve Mali												
Alt Kategori												
3.1. Sürdürülebilirlik												
Kodlar												
Prim Ödeme Gün Sayısı	Aylık Bağlama Oranı	Sigortalılık Süresi	Değişim			Dönüşüm	Kaynak	Reform	Erken			
-	-	-	-			-	-	-	-	-		
Tema (Kategori): İşgücü Piyasası												
Alt Kategori												
4.1. Çalışma Yaşamı												
Kodlar												
İşgücü				Çalışma				Kayıt Dışı				
-				-				-				

*Seçim beyannamesinde kullanılan kodlar (+), kullanılmayanlar ise (-) ile ifade edilmektedir. Oransal (%) veri verilmemesinin nedeni siyasi partinin kısa bir siyasi yaşamının olması, seçim beyannamesi sayısının ve emeklilik konusuna değinme sıklığının az olmasından kaynaklanmaktadır.

Kaynak: Seçim beyannamelerine ilişkin analiz sonuçları yazar tarafından düzenlenmiştir.

Tablo 73, MSP'nin seçim beyannamesine yönelik modellen kodlama kapsamında gerçekleştirilen içerik analizinin bulgularını içermektedir. Analiz bulgularına göre, MSP'nin seçim beyannamelerinde emeklilik konusunu işlerken ekonomi temasına ilişkin "*refah, aylık, arttırdık, yükselttik ve azalttık*" kodlarını kullandığı tespit edilmektedir. "*Tasarruf, yatırım, maaş, enflasyon, açlık sınırı, yoksulluk sınırı ve alım gücü*" kodlarının

kullanılmadığı tespit edilmektedir. Sosyal yapı temasında bulunan “yaş ve kadın” kodlarını kullanırken “açlık, yoksulluk, yoksunluk, erkek, yaşlı, ihtiyaç, gelecek, kaygı, EYT ve kalite” kodlarının kullanılmadığı tespit edilmektedir. İdari ve mali tema kapsamında “prim ödeme gün sayısı, aylık bağlama oranı, sigortalılık süresi, değişim, dönüşüm, kaynak, reform ve erken” kodlarının kullanılmadığı tespit edilmektedir. MSP’nin seçim beyannamelerinde emeklilik bağlamında işgücü piyasası tema kapsamında “işgücü, çalışma ve kayıt dışı” kodlarının kullanılmadığı tespit edilmektedir.

3.6.1.20. Refah Partisi Seçim Beyannamelerinde Emeklilik Düzenleme ve Uygulamalarına İlişkin Bulgular

Refah Partisi (RP)’nin 1991-1995 yılları arasında genel seçimlere katılım sağladığı 2 seçim döneminde seçim beyannamesi oluşturmuş olup 1991 yılında konuya ilişkin 9 vaat, 1995 yılında ise 1 vaat beyanı tespit edilmiştir. Bu bölüm, RP’nin seçim beyannamelerinde kelimelerin sıklık analizi, emekli kelimesinin sıklık analizi, emeklilik konusu kapsamında oluşturulan kodların kullanım durumu ile emeklilik düzenleme ve uygulamalarına ilişkin vaat beyanlarının içerik analizi bulgularını içermektedir.

Tablo 74. RP'nin Seçim Beyannamelerinde En Sık Kullanılan Kelimeler (f)

Sıra	Kelime	Uzunluk	Sayım (Adet)	Sıklık (%)
1	Biz	3	378	%0,55
2	Milli	5	348	%0,45
3	Adalet	6	277	%0,40
4	Yapacağız	9	242	%0,36
5	Şekilde	7	222	%0,35
6	Ortak	5	217	%0,34
7	Değer	5	202	%0,32
8	İçinde	6	194	%0,32
9	Millî	5	186	%0,30
10	Devlet	6	172	%0,29
11	Siyaset	7	169	%0,28
12	Politika	8	149	%0,21
13	Seçim	5	139	%0,20
14	Yükselecektir	13	128	%0,20
15	Ekonomi	7	121	%0,19
16	Sosyal	6	117	%0,19
17	Eğitim	6	111	%0,18
18	Kesin	5	107	%0,17
19	Eğitim	6	104	%0,17
20	Sağlanacaktır	13	101	%0,17
179	Emekli	6	18	%0,01
-	Kalkınma	-	-	-
-	Çalışma	-	-	-
-	Refah	-	-	-
-	Yatırım	-	-	-
-	Reform	-	-	-
-	Kaynak	-	-	-
-	Emekli	-	-	-
-	Tasarruf	-	-	-
-	Kadın	-	-	-
-	Dönüşüm	-	-	-
-	Yoksulluk	-	-	-
-	Erkek	-	-	-
-	Aylık	-	-	-
-	Yaşlı	-	-	-
-	Enflasyon	-	-	-
-	Yükselttik	-	-	-
-	İşgücü	-	-	-
-	Prim	-	-	-
-	Yaş	-	-	-
-	Kriz	-	-	-
-	Değişim	-	-	-
-	Azalttık	-	-	-
-	Kayıt Dışı	-	-	-
-	Alım Gücü	-	-	-
-	Açlık	-	-	-
-	Açlık Sınırı	-	-	-
-	Yoksulluk Sınırı	-	-	-
-	EYT	-	-	-

Kaynak: Seçim beyannamelerine ilişkin analiz sonuçları yazar tarafından düzenlenmiştir.

Tablo 74, RP'nin 1991-1995 yılları arasında katılım sağladığı seçimlerde oluşturduğu seçim beyannamelerinde en sık kullanılan kelimelerin frekans analizini içermektedir. RP seçim beyannamelerinde en sık kullanılan ilk 20 kelime içerisinde “yaşlı, emekli, emeklilik, aylık, maaş, emekli maaşı, prim, aylık bağlama oranı” temalarında herhangi bir bulguya rastlanmamıştır. Emekli kelimesi, her iki seçim beyannamesinde 18 kez kullanım ve %0,01’lik sıklık oranıyla 179. sırada yer almaktadır.

Tablo 75. RP'nin Seçim Beyannamelerinde Emekliliğe İlişkin Vaat Sayısı (Adet) ve Sıklığı (%)

Sıra	Yıl/Siyasi Parti	Referans Sayısı (Adet)	Sıklık (%)
1	1991 RP	16	%0,05
2	1995 RP	1	%0,01
Toplam		17	%0,06

Kaynak: Seçim beyannamelerine ilişkin analiz sonuçları yazar tarafından düzenlenmiştir.

Tablo 75'e göre RP, 1991-1995 arasında 2 seçim beyannamesinde emeklilik konusuna yer vermiştir. 2 seçim döneminde toplamda 17 kez emeklilik konusuna dair vaatlerde bulunan RP, seçim başına ortalama 8,5 kez emeklilik konusuna değinmiştir. RP'nin emeklilik konusuna toplam 2 seçim beyannamesinde %0,06'lık bir sıklık oranı tespit edilmektedir.

RP'nin seçim beyannamelerinde yer alan emeklilik vaat beyanları içerik analizi kapsamında *Değerlendirici Analiz ve Olumsuzluk/İlişki Analizi* özelinde incelenmiş olup modellenen kod sistemindeki kodların da dikkate alınmasıyla bulgular elde edilmiştir. Böylelikle RP'nin emeklilik konusuna ilişkin değerlendirmelerine dair sosyoekonomik değerlendirme ve ilişkilendirme imkanı sağlanmış olup emeklilik konusuna ilişkin yaklaşımının da tespit edilmesi gerçekleştirilmiştir.

RP, 1991 yılındaki seçim beyannamesinde *işçi emeklilerinin aylıklarının normal ihtiyaçları karşılayacak düzeye çıkarılması* vaat beyanı tespit edilmiş olup diğer siyasi partilerin benzer vaat beyanlarında olduğu gibi bu vaadin herhangi bir sosyoekonomik endekse endekslenmediği tespit edilmiştir. 1991'deki diğer vaat beyanı *emekli vatandaşların uzun yaşam sürelerinden şikayet edilmeyeceği* beyanıdır. Bu vaat beyanında emeklilik sonrası ortalama yaşam beklentisinin uzun olduğu ve bundan şikayet edilmemesi vurgusu yapılırken aslında *erken emeklilik* politikalarına ilişkin eleştirilerin de olmaması gerektiğinin düşünüldüğü tespit edilmektedir. *Emekliler için 12 ay yerleşebilecekleri tatil merkezleri kurulacaktır* vaat beyanı tespit edilmiş olup bu tatil yerlerinin nerede, hangi finansal kaynakla kurulacağı ile kapsamına ne kadar emekliyi dahil edebileceğine ilişkin bir veri tespit edilmemiştir. 1991'deki son vaat beyanı ise *emeklilere verilecek kredilerden faiz alınmayacaktır* şeklindedir. Bu vaat beyanı kamu ve özel bankaların bu işleyişe ilişkin olası uygulamalarına, kredi miktarının emekliler arasında nasıl bir dağılım oluşturacağına, geri ödemeye ilişkin vadeye ve emeklilerin ne kadarının kapsama alınabileceğine ilişkin bir veri tespit edilmemiştir.

Tablo 76. RP'nin Seçim Beyannamelerinde Emeklilik Konusu İşlenirken Tespit Edilen Kod ve Temalar*

Tema (Kategori): Ekonomi												
Alt Kategori												
1.1. Ekonomik Kalkınma						1.2. Ekonomik Kriz						
Kodlar												
Refah	Tasarruf	Yatırım	Maaş	Aylık	Arttırdık	Yükselttik	Azalttık	Enflasyon	Açlık Sınırı	Yoksulluk Sınırı	Alım Gücü	
+	-	-	+	+	+	+	+	-	-	-	+	
Tema (Kategori): Sosyal Yapı												
Alt Kategori												
2.1. Geçim				2.2. Temel Özellikler				2.3. Yaşam				
Kodlar												
Açlık	Yoksulluk	Yoksunluk	Yaş	Kadın	Erkek	Yaşlı	İhtiyaç	Gelecek	Kayıp	EYT	Kalite	
-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	
Tema (Kategori): İdari Ve Mali												
Alt Kategori												
3.1. Sürdürülebilirlik												
Kodlar												
Prim Ödeme Gün Sayısı	Aylık Bağlama Oranı	Sigortalılık Süresi	Değişim			Dönüşüm	Kaynak	Reform	Erken			
-	-	-	-			-	-	-	-	-		
Tema (Kategori): İşgücü Piyasası												
Alt Kategori												
4.1. Çalışma Yaşamı												
Kodlar												
İşgücü				Çalışma				Kayıt Dışı				
-				-				-				

*Seçim beyannamesinde kullanılan kodlar (+), kullanılmayanlar ise (-) ile ifade edilmektedir. Oransal (%) veri verilmemesinin nedeni siyasi partinin kısa bir siyasi yaşamının olması, seçim beyannamesi sayısının ve emeklilik konusuna değinme sıklığının az olmasından kaynaklanmaktadır.

Kaynak: Seçim beyannamelerine ilişkin analiz sonuçları yazar tarafından düzenlenmiştir.

Tablo 76, RP'nin seçim beyannamesine yönelik modellerle kodlama kapsamında gerçekleştirilen içerik analizinin bulgularını içermektedir. Analiz bulgularına göre, RP'nin seçim beyannamelerinde emeklilik konusunu işlerken ekonomi temasına ilişkin “*refah, maaş, aylık, arttırdık, yükselttik, azalttık ve alım gücü*” kodlarını kullandığı tespit edilmektedir. Sosyal yapı, idari ve mali ile işgücü piyasası temalarında herhangi bir kodun kullanılmadığı tespit edilmiştir.

3.6.1.21. Sosyaldemokrat Halkçı Parti Seçim Beyannamelerinde Emeklilik Düzenleme ve Uygulamalarına İlişkin Bulgular

Sosyaldemokrat Halkçı Parti (SHP), 1987 ve 1991 yıllarında genel seçimlere katılmış olup bu seçimlere ilişkin 2 seçim beyannamesi oluşturmuş ve 1991 seçim beyannamesinde “*emekli, emeklilik, emeklilik düzenleme ve uygulamaları*” kavramlarına ilişkin herhangi üç seçim vaadi tespit edilmiştir.

3.6.1.22. Türkiye Birlik Partisi Seçim Beyannamelerinde Emeklilik Düzenleme ve Uygulamalarına İlişkin Bulgular

Türkiye Birlik Partisi, 1973 ve 1977 yılında genel seçimlere katılmış olup bu seçime ilişkin seçim beyannamesi oluşturmuş fakat bu seçim beyannamesinde “*emekli, emeklilik, emeklilik düzenleme ve uygulamaları*” kavramlarına ilişkin yalnızca 1977 yılında %0.01’lik bir sıklık oranıyla bir seçim vaadi tespit edilmektedir.

Türkiye Birlik Partisi’nin seçim beyannamelerinde yer alan emeklilik vaat beyanları içerik analizi kapsamında *Değerlendirici Analiz* ve *Olumsuzluk/İlişki Analizi* özelinde incelenmiş olup modellenen kod sistemindeki kodların da dikkate alınmasıyla bulgular elde edilmiştir. Böylelikle Türkiye Birlik Partisi’nin emeklilik konusuna ilişkin değerlendirmelerine dair sosyoekonomik değerlendirme ve ilişkilendirme imkanı sağlanmış olup emeklilik konusuna ilişkin yaklaşımının da tespit edilmesi gerçekleştirilmiştir.

Türkiye Birlik Partisi 1977 yılındaki seçim beyannamesinde, *emeklilere fiyatların önünde giden oranda gelir sağlanacak, bu gelirler vergiden muaf olacaktır* vaat beyanı tespit edilmiştir. Bu beyana ilişkin enflasyon, açlık ve yoksulluk sınırı ile alım gücü gibi sosyoekonomik bir veri tespit edilmemiştir. Bu bakımdan emekli aylıklarına ilişkin diğer siyasi partilerin artış vaat beyanı ile bir benzerlik tespit edilmiştir. Diğer siyasi partilerin vaat beyanlarına benzerlik gösteren diğer husus ise emeklilerin gelirlerinin vergiden nasıl muaf tutulacağına ilişkin uygulamaya dair bir plan, proje ve model belirtilmediği gibi devletin vazgeçeceği vergi miktarından ve bunun sisteme etkisine dair girişimlere ilişkin bir planlama tespit edilmemiştir.

3.6.1.23. Türkiye İşçi Partisi Seçim Beyannamelerinde Emeklilik Düzenleme ve Uygulamalarına İlişkin Bulgular

Türkiye İşçi Partisi (TİP)’in 1965-1969-2023 yıllarında yapılan genel seçimlere katılım sağladığı 3 seçim döneminde seçim beyannamesi oluşturmuştur. Bu bölüm, TİP’in seçim beyannamelerinde kelimelerin sıklık analizi, emekli kelimesinin sıklık analizi, emeklilik konusu kapsamında oluşturulan kodların kullanım durumu ile emeklilik düzenleme ve uygulamalarına ilişkin vaat beyanlarının içerik analizi bulgularını içermektedir.

Tablo 77. TİP'in Seçim Beyannamelerinde En Sık Kullanılan Kelimeler (f)

Sıra	Kelime	Uzunluk	Sayım (Adet)	Sıklık (%)
1	Türkiye	7	207	%0,94
2	Partisi	7	162	%0,73
3	Kardeşim	9	107	%0,48
4	Olarak	6	88	%0,40
5	Bütün	5	73	%0,33
6	İçin	5	63	%0,28
7	Sosyal	6	57	%0,26
8	Kadar	5	56	%0,25
9	Büyük	5	52	%0,24
10	Toprak	6	51	%0,23
11	Devlet	6	50	%0,23
12	Emekçi	6	50	%0,23
13	Ekonomik	8	49	%0,22
14	Milli	5	48	%0,22
15	Halkın	6	47	%0,21
16	Temel	5	43	%0,19
17	Senin	5	42	%0,19
18	Ancak	5	36	%0,16
19	Sağlık	7	35	%0,16
20	İçin	6	34	%0,15
27	Kadın	5	29	%0,13
107	Kalkınma	8	15	%0,07
144	Çalışma	9	12	%0,05
366	Reform	10	7	%0,03
604	Enflasyon	8	5	%0,02
698	Emekli	6	6	%0,02
702	Erkek	5	4	%0,02
893	Yatırım	13	4	%0,02
-	Kaynak	-	-	-
-	Dönüşüm	-	-	-
-	Yoksulluk	-	-	-
-	Refah	-	-	-
-	Aylık	-	-	-
-	Yaşlı	-	-	-
-	Tasarruf	-	-	-
-	Yükselttik	-	-	-
-	İşgücü	-	-	-
-	Prim	-	-	-
-	Yaş	-	-	-
-	Kriz	-	-	-
-	Değişim	-	-	-
-	Azalttik	-	-	-
-	Kayıt Dışı	-	-	-
-	Alım Gücü	-	-	-
-	Açlık	-	-	-
-	Açlık Sınırı	-	-	-
-	Yoksulluk Sınırı	-	-	-
-	EYT	-	-	-

Kaynak: Seçim beyannamelerine ilişkin analiz sonuçları yazar tarafından düzenlenmiştir.

Tablo 77, TİP'in 1965-1969 ve 2023 yıllarında katılım sağladığı seçimlerde oluşturduğu seçim beyannamelerinde en sık kullanılan kelimelerin frekans analizini içermektedir. TİP seçim beyannamelerinde en sık kullanılan ilk 20 kelime içerisinde “yaşlı, emekli, emeklilik, aylık, maaş, emekli maaşı, prim, aylık bağlama oranı” temalarında herhangi bir bulguya rastlanmamıştır. TİP seçim beyannamelerinde en sık kullanılan ilk 20 kelime içerisinde emeklilik konusuyla politika, koruma ve güvenlik temelinde ilişkilendirilebilecek ilk kelime olan “sosyal” kelimesi toplamda 57 kez

kullanım ve %0,26 sıklık oranıyla 7. sırada yer almaktadır. “Sağlık” kelimesinin toplam 35 kullanım ve %0,16 sıklık oranı ile 19. sırada yer aldığı tespit edilmektedir.

TİP’in seçim beyannamelerinde en sık kullanılan kelimeler incelemesinde “emekli” kelimesi 698. sırada yer almakla birlikte TİP’in tüm seçim beyannamelerinde toplamda 6 kez kullanılmış olup %0,02’lik bir sıklık oranını ifade etmektedir. Ayrıca Tablo 77, TİP’in seçim beyannamelerinde emekliliğe dair kodlanan ve ilişkili diğer kelimelerden “kalkınma, çalışma, reform, enflasyon erkek ve yatırım” kelimelerinin en sık kullanılan kelimeler listesinde 107. ile 893. sıra arasında yer aldığını göstermektedir. Emeklilik teması ile ilgili olarak kodlanan “kaynak, dönüşüm, yoksulluk, refah, aylık, yaşlı, tasarruf, yükselttik, işgücü, prim, yaş, kriz, değişim, azalttık, kayıt dışı, alım gücü, açlık, açlık sınırı, yoksulluk sınırı ve EYT” kod ve kelimelerinin en sık kullanılan kelimeler listesinde yer almadığı görülmektedir.

Tablo 78. TİP’in Seçim Beyannamelerinde Emekliliğe İlişkin Vaat Sayısı (Adet) ve Sıklığı (%)

Sıra	Yıl/Siyasi Parti	Referans Sayısı (Adet)	Sıklık (%)
1	1965 TİP	1	%0,03
2	1969 TİP	-	-
3	2023 TİP	3	%0,01
Toplam		4	%0,04

Kaynak: Seçim beyannamelerine ilişkin analiz sonuçları yazar tarafından düzenlenmiştir.

Tablo 78’e göre TİP, 3 seçim döneminde toplamda 4 kez emeklilik konusuna dair vaatlerde bulunan TİP, seçim başına ortalama 1,33 kez emeklilik konusuna değinmiştir. TİP’in emeklilik konusuna toplam 3 seçim beyannamesinde %0,04’lük bir sıklık oranı tespit edilmiştir.

TİP’in seçim beyannamelerinde yer alan emeklilik vaat beyanları içerik analizi kapsamında *Değerlendirici Analiz ve Olumsuzluk/İlişki Analizi* özelinde incelenmiş olup modellenen kod sistemindeki kodların da dikkate alınmasıyla bulgular elde edilmiştir. Böylelikle TİP’in emeklilik konusuna ilişkin değerlendirmelerine dair sosyoekonomik değerlendirme ve ilişkilendirme imkanı sağlanmış olup emeklilik konusuna ilişkin yaklaşımının da tespit edilmesi gerçekleştirilmiştir.

TİP 1965 yılına ait seçim beyannamesinde *bütün yaşlılara emeklilik hakkı tanınacaktır* vaat beyanlarına yer vermiştir. Bu beyan emeklilik hakkının tüm yaşlılara sosyal ve ekonomik açıdan sağlanmasını ifade etmektedir. Fakat bu vaat beyanına ilişkin

bir finansal veri ile Türkiye’de ilgili döneme ait halihazırda mevcut yaşlı sayısına ilişkin veri, yaş kriteri, sosyal güvenlik ve emeklilik sisteminin bu hususta sürdürülebilmesine ilişkin uygulama plan, program ve projesine dair beyan tespit edilmemiştir. 1969 yılında *emeklilerin geçim sorunlarının çözüleceği* vaat beyanları tespit edilmiş olup bu beyanlara ilişkin de bir yöntem tespit edilmemiştir. 2023 yılında *emekliler yoksullaşmayacak ve emekli maaşının çalışıkça düştüğü bu garabet sistemi değiştireceğiz* vaat beyanları yer almaktadır. Bu beyanlardan ilkinde emeklilerin yoksullaşma tehlikesine ilişkin sosyoekonomik temelde girişimlerin neler olacağı ve emeklilerin gelirlerindeki kararların yoksulluk sınırı ile ilişkilendirilip ilişkilendirilmeyeceğine ilişkin bir beyan tespit edilmemiştir. Diğer vaat beyanında yer alan emekli maaşının çalışıkça düştüğü sistemin nasıl değişeceği, hangi finansal projelerle destekleneceği ve bu konudaki dönüşümün sosyal güvenlik ile emeklilik sistemini nasıl etkileyeceğine ilişkin bir beyan tespit edilmemiştir.

Tablo 79. TİP’in Seçim Beyannamelerinde Emeklilik Konusu İşlenirken Tespit Edilen Kod ve Temalar*

Tema (Kategori): Ekonomi											
Alt Kategori											
1.1. Ekonomik Kalkınma						1.2. Ekonomik Kriz					
Kodlar											
Refah	Tasarruf	Yatırım	Maaş	Aylık	Arttırdık	Yükselttik	Azalttık	Enflasyon	Açlık Sınırı	Yoksulluk Sınırı	Alım Gücü
-	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-	-
Tema (Kategori): Sosyal Yapı											
Alt Kategori											
2.1. Geçim				2.2. Temel Özellikler				2.3. Yaşam			
Kodlar											
Açlık	Yoksulluk	Yoksunluk	Yaş	Kadın	Erkek	Yaşlı	İhtiyaç	Gelecek	Kayı	EYT	Kalite
-	+	-	-	+	-	-	-	-	-	-	-
Tema (Kategori): İdari Ve Mali											
Alt Kategori											
3.1. Sürdürülebilirlik											
Kodlar											
Prim Ödeme Gün Sayısı	Aylık Bağlama Oranı	Sigortalılık Süresi	Değişim	Dönüşüm	Kaynak	Reform	Erken				
-	-	-	-	-	-	-	-				
Tema (Kategori): İşgücü Piyasası											
Alt Kategori											
4.1. Çalışma Yaşamı											
Kodlar											
İşgücü				Çalışma				Kayıt Dışı			
-				+				-			

*Seçim beyannamesinde kullanılan kodlar (+), kullanılmayanlar ise (-) ile ifade edilmektedir. Oransal (%) veri verilmemesinin nedeni siyasi partinin kısa bir siyasi yaşamının olması, seçim beyannamesi sayısının ve emeklilik konusuna değinme sıklığının az olmasından kaynaklanmaktadır.

Kaynak: Seçim beyannamelerine ilişkin analiz sonuçları yazar tarafından düzenlenmiştir.

Tablo 79, TİP’in seçim beyannamesine yönelik modellerle kodlama kapsamında gerçekleştirilen içerik analizinin bulgularını içermektedir. Analiz bulgularına göre, TİP’in

seçim beyannamelerinde emeklilik konusunu işlerken ekonomi temasına ilişkin “*maaş ve aylık*” kodlarını kullandığı tespit edilmektedir. “*refah, tasarruf, yatırım, arttırdık, yükselttik, azalttık, enflasyon, açlık sınırı, yoksulluk sınırı ve alım gücü*” kodlarının kullanılmadığı tespit edilmektedir. Sosyal yapı temasında bulunan “*yoksulluk ve kadın*” kodlarını kullanırken “*açlık, yoksunluk, yaş, erkek, yaşlı, ihtiyaç, gelecek, kaygı, EYT ve kalite*” kodlarının kullanılmadığı tespit edilmektedir. İdari ve mali tema kapsamında herhangi bir kodun kullanılmadığı tespit edilmektedir. İşgücü piyasası tema kapsamında yalnızca “*çalışma*” kodlarının kullanıldığı tespit edilmektedir.

3.6.1.24. Yeni Türkiye Partisi Seçim Beyannamelerinde Emeklilik Düzenleme ve Uygulamalarına İlişkin Bulgular

Yeni Türkiye Partisi (YTP), 1961, 1965 ve 1969 yıllarında genel seçimlere katılmış olup bu seçimlere ilişkin seçim beyannamesi oluşturmuş fakat bu seçim beyannamelerinde “*emekli, emeklilik, emeklilik düzenleme ve uygulamaları*” temalarına ilişkin herhangi bir seçim vaadi ya da beyanı tespit edilmemiştir.

3.6.2. Hükümet Programlarında Emeklilik Düzenleme ve Uygulamalarına İlişkin Bulgular

Araştırma, Türkiye Cumhuriyeti’nde 1946-2023 yılları arasında kurulmuş olan 19 ile 67. hükümetler tarafından oluşturulmuş olan toplam 49 hükümet programının içerik analizi tekniği ile incelenmesi sonucunda hükümet programlarında emeklilik düzenleme ve uygulamalarına ilişkin bulgular elde edilmiştir. Bu bakımdan araştırma kapsamında hükümet programlarının da analize tabi tutulmasındaki amaç politik aktörlerin emeklilik düzenleme uygulamalarına ilişkin yaklaşımlarının seçim süreçleri sonrası kurulan hükümetlerde hangi yaklaşımlarla ortaya çıktığının tespit edilmesidir. Diğer bir deyişle, hükümet programlarının analiz edilmesi politik aktörlerin emeklilik konusuna ve emeklilere ilişkin bakış açılarının seçim sürecinde tespit edilen yaklaşımlarıyla seçim sonrasında kurulan hükümetlerdeki yaklaşımlarının tespit edilerek karşılaştırılmasının yapılmasına olanak sağlamaktadır.

Tablo 80. Hükümet Programlarında En Sık Kullanılan Kelimeler (f)

Sıra	Kelime	Uzunluk	Sayım (Adet)	Sıklık (%)
1	Sayın	5	18985	%0,59
2	Olarak	6	13446	%0,42
3	Hükümet	7	8587	%0,27
4	Yüzde	5	6799	%0,21
5	Kadar	5	6692	%0,21
6	Sıralarından	12	6248	%0,19
7	Başkan	6	6181	%0,19
8	Büyük	5	5866	%0,18
9	Devlet	6	5825	%0,18
10	Sosyal	6	5557	%0,17
11	Bakanlığı	9	5480	%0,17
12	Devamla	7	5397	%0,17
13	Devam	5	4794	%0,15
14	Zaman	5	4705	%0,15
15	Türkiye	7	4609	%0,14
16	Sonra	5	4607	%0,14
17	Alkışlar	8	4595	%0,14
18	Bütün	5	4335	%0,13
19	Partisi	7	4292	%0,13
20	İçinde	6	4206	%0,13
24	Kalkınma	8	3801	%0,12
114	Yatırım	7	1719	%0,05
150	Çalışma	7	1438	%0,04
171	Kaynak	6	1323	%0,04
277	Refah	5	873	%0,03
304	Emekli	6	818	%0,03
439	Reform	6	636	%0,02
477	Enflasyon	9	591	%0,02
562	Dönüşüm	7	513	%0,02
590	Aylık	5	496	%0,02
622	Tasarruf	8	476	%0,01
798	Kadın	5	386	%0,01
992	Sigorta	7	318	%0,01
1024	Emeklilik	9	274	%0,01
-	Yaş	-	-	-
-	Maaş	-	-	-
-	Erkek	-	-	-
-	Yükselttik	-	-	-
-	Azalttik	-	-	-
-	İşgücü	-	-	-
-	Prim	-	-	-
-	Yaşlı	-	-	-
-	Alım Gücü	-	-	-
-	Kriz	-	-	-
-	Değişim	-	-	-
-	Açlık	-	-	-
-	Açlık Sınırı	-	-	-
-	Yoksulluk	-	-	-
-	Yoksulluk Sınırı	-	-	-
-	EYT	-	-	-

Kaynak: Hükümet programlarına ilişkin analiz sonuçları yazar tarafından düzenlenmiştir.

Tablo 80, hükümet programlarının 1946-2023 yılları arasında hükümet programlarında en sık kullanılan kelimelerin frekans analizini içermektedir. Buna göre, hükümet programlarında en sık kullanılan ilk 20 kelime içerisinde “yaşlı, emekli, emeklilik, aylık, maaş, emekli maaşı, prim, aylık bağlama oranı” temalarında herhangi bir bulguya rastlanmamıştır. Hükümet programlarında en sık kullanılan kelimeler incelemesinde emeklilik düzenlemeleri ve uygulamaları kapsamında ilişkilendirilebilecek ilk kelime sosyal politika ve sosyal güvenlik temalarından hareketle

“*sosyal*” kelimesidir. Sosyal kelimesi, toplam 5557 kez kullanım ve %0,17 sıklık oranına sahip olup 10. sırada yer almaktadır. Hükümet programlarında “emekli” kelimesi 304. sırada yer almakla birlikte toplamda 818 kez kullanılmış olup, %0,03’lük sıklık oranını ifade etmektedir. Hükümet programları emekli kelimesini ortalama 15,43 kez kullanmıştır. Emeklilik konusu ile ilişkilendirilebilecek “*yatırım, çalışma, kaynak, refah, enflasyon, dönüşüm, aylık, tasarruf, kadın ve sigorta*” temaları hükümet programlarının en sık kullanılan kelimeler sıralamasında 114. ile 992. sıra aralığında yer almaktadır. “*Yaş, maaş, erkek, yükselttik, azalttik, işgücü, prim, yaşlı, alım gücü, kriz, değişim, açlık, açlık sınırı, yoksulluk ve yoksulluk sınırı*” kelimeleri sık kullanılan kelimeler arasında yer almamakta ve sıklık oluşturmamaktadır.

Tablo 81. Hükümet Programlarında Emekliliğe İlişkin Vaat Sayısı (Adet) ve Sıklığı (%)

Sıra	Yıl/Hükümet	Hükümet No	Referans Sayısı (Adet)	Sıklık (%)
1	1946-1947 / Peker Hükümeti	15	3	%0,01
2	1947-1948 / I. Saka Hükümeti	16	-	-
3	1948-1949 / II. Saka Hükümeti	17	4	%0,01
4	1949-1950 / Günaltay Hükümeti	18	-	-
5	1950-1951 / 1. Menderes Hükümeti	19	-	-
6	1951-1954 / 2. Menderes Hükümeti	20	-	-
7	1954-1955 / 3. Menderes Hükümeti	21	-	-
8	1955-1957 / 4. Menderes Hükümeti	22	9	%0,02
9	1957-1960 / 5. Menderes Hükümeti	23	5	%0,01
10	1960-1961 / 1. Cemal Gürel Hükümeti	24	-	-
11	1961-1961 / 2. Cemal Gürsel Hükümeti	25	-	-
12	1961-1962 / 8. İnönü Hükümeti	26	8	%0,01
13	1962-1963 / 9. İnönü Hükümeti	27	11	%0,01
14	1963-1965 / 10. İnönü Hükümeti	28	-	-
15	1965-1965 / Ürgüplü Hükümeti	29	3	%0,01
16	1965-1969 / 1. Demirel Hükümeti	30	14	%0,01
17	1969-1970 / 2. Demirel Hükümeti	31	7	%0,01
18	1970-1971 / 3. Demirel Hükümeti	32	10	%0,02
19	1971-1971 / 1. Erim Hükümeti	33	11	%0,02
20	1971-1972 / 2. Erim Hükümeti	34	-	-
21	1972-1973 / Melen Hükümeti	35	-	-
22	1973-1974 / Talu Hükümeti	36	-	-
23	1974-1974 / 1. Ecevit Hükümeti	37	11	%0,02
24	1974-1975 / Irmak Hükümeti	38	-	-
25	1975-1977 / 4. Demirel Hükümeti	39	35	%0,04
26	1977-1977 / 2. Ecevit Hükümeti	40	6	%0,01
27	1977-1978 / 5. Demirel Hükümeti	41	18	%0,03
28	1978-1979 / 3. Ecevit Hükümeti	42	11	%0,02
29	1979-1980 / 6. Demirel Hükümeti	43	49	%0,06
30	1980-1983 / Ulusu Hükümeti	44	2	%0,01
31	1983-1987 / 1. Özal Hükümeti	45	24	%0,03
32	1987-1989 / 2. Özal Hükümeti	46	16	%0,02
33	1989-1991 / Akbulut Hükümeti	47	14	%0,02
34	1991-1991 / 1. Yılmaz Hükümeti	48	20	%0,03
35	1991-1993 / 7. Demirel Hükümeti	49	24	%0,03
36	1993-1995 / 1. Çiller Hükümeti	50	19	%0,02
37	1995-1995 / 2. Çiller Hükümeti	51	40	%0,04
38	1995-1996 / 3. Çiller Hükümeti	52	65	%0,09
39	1996-1996 / 2. Yılmaz Hükümeti	53	45	%0,04
40	1996-1997 / Erbakan Hükümeti	54	12	%0,01
41	1997-1999 / 3. Yılmaz Hükümeti	55	9	%0,01
42	1999-1999 / 4. Ecevit Hükümeti	56	7	%0,01
43	1999-2002 / 5. Ecevit Hükümeti	57	8	%0,01
44	2002-2003 / Gül Hükümeti	58	30	%0,11
45	2003-2007 / 1. Erdoğan Hükümeti	59	5	%0,01
46	2007-2011 / 2. Erdoğan Hükümeti	60	16	%0,02
47	2011-2014 / 3. Erdoğan Hükümeti	61	10	%0,03
48	2014-2015 / 1. Davutoğlu Hükümeti	62	17	%0,03
49	2015-2015 / 2. Davutoğlu Hükümeti	63	-	-
50	2015-2016 / 3. Davutoğlu Hükümeti	64	18	%0,05
51	2016-2018 / Binali Yıldırım Hükümeti	65	3	%0,02
52	2018-2023 / Cumhurbaşkanlığı Hükümet Sistemi - 1. Erdoğan Hükümeti	66	206	%0,04
53	2023-2024 / Cumhurbaşkanlığı Hükümet Sistemi - 2. Erdoğan Hükümeti (Yıllık Program)	67	78	%0,06
Toplam			903	%1,06

Kaynak: Hükümet programlarına ilişkin analiz sonuçları yazar tarafından düzenlenmiştir.

Tablo 81, hükümetlerin hükümet programlarında 1946-2023 yılları arasında emeklilik konusunu işleyiş sayısını ve emeklilik konusunun sıklık oranını ifade

etmektedir. Hükümetler, 1946-2023 yılları arasında toplam 53 hükümet programında emeklilik konusuna toplam olarak 903 kez yer vermiştir. Hükümet programı başına ortalama 17.03 kez emeklilik konusuna değinilmiştir. Hükümetlerin emeklilik konusuna toplam 53 hükümet programında %1,06'lık bir sıklık oranına sahip olduğu tespit edilmiştir.

Hükümet programlarında yer alan emeklilik beyanları içerik analizi kapsamında *Değerlendirici Analiz ve Olumsuzluk/İlişki Analizi* özelinde incelenmiş olup modellenen kod sistemindeki kodların da dikkate alınmasıyla bulgular elde edilmiştir. Böylelikle hükümet programlarının emeklilik konusuna ilişkin değerlendirmelerine dair sosyoekonomik değerlendirme ve ilişkilendirme imkanı sağlanmış olup emeklilik konusuna ilişkin yaklaşımının da tespit edilmesi gerçekleştirilmiştir.

Hükümet programlarında emeklilik konusuna 1946-1975 yılları arasında düşük seviyeli sıklık oranıyla bir ele alış söz konusudur. 1990 yıllardan günümüze kadar geçen süreçte emeklilik konusunun kullanım sıklığı oranında artış gözlemlenmektedir. Durumun bu yönü hükümetlerin 1990'lı yıllardan itibaren emeklilik düzenleme ve uygulamalarına ilişkin daha yoğun bir ilgi gösterdiğini ifade etmektedir. Hükümet programlarında emeklilik konusuna ilişkin tespit edilen temalar *emeklilerin maruz kaldığı eşitsizlikler, erken emeklilik yaklaşımları, bütçe açığı ve transferleri, reform* ve diğer bazı temalarıdır. Bu tespitlere ilişkin bulgular, seçim beyannamelerinde emekliliğe ve emeklilere ilişkin oluşturulan olumlu algıların yerini sistemsel olumsuzlukların tespitine bıraktığına işaret etmektedir.

Hükümet programlarında *emeklilerin maruz kaldığı eşitsizliğe* ilişkin beyanlar tespit edilmiştir. Bu beyanlar; *eski emeklilerle yeni emekliler arasındaki farkın ortadan kaldırılması meselemizdir* (9. İnönü Hükümeti, 1963), *memur ve işçi emeklileri arasındaki dengesizliğin islahına çalışılacak, emeklilerin ele avuç açması önlenmelidir* (1. Demirel Hükümeti, 1965) beyanlarıdır. *Emekli işçilerin durumu düzeltilecektir* (4. Demirel Hükümeti, 1975), *BAG-KUR, SSK ve Emekli Sandığı mensubu emekliler arasındaki farklılıklar ortadan kaldırılmalıdır* (6. Demirel Hükümeti, 1979), *emekli maaşları acilen yükseltilmeli, insanca yaşayacak emekli maaşı verilmeli* (Gül Hükümeti, 2002) hükümet programlarında emeklilere ilişkin sosyoekonomik eşitsizliğe ilişkin tespit edilen diğer beyanlardır. Buna göre, emeklilerin sosyal ve ekonomik açıdan maruz kaldığı

eşitsiz durumun 1960'lı yıllardan 2000'li yıllara kadar süre gelen bir sorun olduğu ve kronikleşen bu soruna ilişkin net ve kalıcı bir çözümün hükümetlerce üretilmediğidir. Hükümet programlarında emekliler arasındaki eşitsizliklere ilişkin tespit edilen bulgular seçim beyannamelerinde aynı doğrultuda tespit edilen vaat beyanlarıyla benzerlik göstermektedir. Bu benzerlik, emeklilerin maruz kaldıkları sosyal ve ekonomik eşitsizliklere ilişkin seçim beyannamelerinde tespit edilmeyen plan, proje ve yöntem niteliğindeki çözüm önerilerine hükümet programlarında da rastlanmamıştır.

Hükümet programlarında *erken emeklilik yaklaşımları* temelinde bulgular tespit edilmiştir. *İşçilerin 50-55 yaşında emekliliğe sevk edilmesi kabul edildi (2 Demirel Hükümeti, 1969), çalışan kadınlara erken emeklilik olanakları sağlanacaktır (1. Ecevit Hükümeti, 1974) ve çalışan kadınlara arzu ettikleri takdirde 20 yılda emekli olma hakkı sağlanacaktır (4. Demirel Hükümeti, 1975)* bu kapsamda tespit edilmiş bulgulardır. *Basın çalışanlarının emeklilik hakkını 25 yıldan 20 yıla indireceğiz (5. Demirel Hükümeti, 1977), kadın işçi ve memurlara 20 yılda emekli olma hakkı tanınmıştır (3. Ecevit Hükümeti, 1978) ile sigortalılıkta 20 yılını dolduran kadınlar 20, erkekler 25 yılda emekli olabilecekler; emeklilik yaşını daha önce 65 yaparak mezarda emekliliği getirdiler (1. Yılmaz Hükümeti, 1991) erken emeklilik politikaları* temelinde tespit edilen diğer bulgulardır. Hükümet programlarında *erken emeklilik politikaları* temelinde tespit edilen bu bulgular seçim beyannameleriyle herhangi bir demografik, ekonomik ve işgücü piyasası verisinin kullanılmadan beyan edilmesi nedeniyle benzerlik tespit edilmektedir.

Hükümet programlarında emeklilik konusunda ağırlıklı 2000'li yıllardan itibaren değinildiği tespit edilen diğer bulgular ise *bütçe açığı ve bütçe transferleri* temelindedir. *Emekli Sandığı'nın 1 milyar 400 milyon lira açık verdiği, önümüzdeki 8 yıl bu açığın 6 milyara ulaşacağı tahmin edilmektedir (8. İnönü Hükümeti 1961), bütçe transferlerindeki en yüksek paylardan biri emeklilik sistemine yapılan transferlerden oluşmaktadır (C.B. Hükümet Sistemi, 2018) ile geçmişte uygulanan erken emeklilik uygulamaları gelir gider dengesini karşılayamamakta ve bütçe açığı oluşturmaktadır (C.B. Hükümet Sistemi, 2018) tespit edilen bulgulardır. Cari transferlerin en önemli paylarından biri emeklilik ve sosyal yardım sistemine yapılan transferlerdir (C.B. Hükümet Sistemi, 2018), emekliliğe hak kazanma koşullarında yapılan düzenlemeler, emekli aylıkları ve bayram ikramiyelerinde yapılan artışlar sosyal koruma harcamalarının GSYH'ye oranını arttıracığı ve bütçe transferi gerektireceği tahmin edilmektedir (C.B. Hükümeti, 2023)*

tespit edilen diğer bulgulardır. Hükümet programlarında emeklilik konusuna ilişkin tespit edilen *bütçe açığı* beyanları seçim beyannamelerinden farklılık göstermektedir. Zira seçim beyannamelerinde emeklilik konusunda vaat edilen maddi ve manevi beyanların maliyetine değinilmemektedir. Dolayısıyla politika yapıcı aktörlerin seçim sonrası emeklilik düzenleme ve uygulamalarına ilişkin maliyetlere odaklandıkları ve böylelikle sosyal güvenlik ile emeklilik sistemlerinin bütçe açıklarına ve bütçe transferlerine değindikleri tespit edilmiştir.

Hükümet programlarında özellikle 1999'dan itibaren emeklilik konusuna *reform* temelinde yaklaşıldığı tespit edilmektedir. İlk olarak 1971 yılında *1. Erim Hükümeti* tarafından *sosyal güvencükte uzun vadeli reform çalışmalarına da derhal başlanacaktır* beyanı tespit edilmiştir. *Sosyal güvencük reformu ile sistemin bütçe açıkları ekonomiyeye yük olmaktan çıkarılacak ve emeklilik reformu ile emeklilik yaşı ve çalışma süreleri yükseltilecek* (5. Ecevit Hükümeti, 1999) beyanları tespit edilmiştir. Bu bulgularda dikkat çeken husus, *1. Ecevit Hükümeti*, (1974) programında ve *3. Ecevit Hükümeti* (1978) programında yer alan *erken emeklilik yaklaşımlarına* tezatlık oluşturduğudur. *Sosyal güvencük ve emeklilik sistemlerindeki bütçe açığı ve bütçe transferleri reformlara rağmen devam etmektedir* (C.B. Hükümeti, 2018) tespit edilen diğer bulgulardır. Hükümet programlarında emeklilik konusunun *reform* temelinde tespit edilen bulguların seçim beyannamelerinden farklılık gösterdiği tespit edilmektedir. Politika yapıcı aktörler seçim beyannamelerinde sosyal güvencük ve emeklilik sistemine ilişkin ekonomik ve idari sorunlara yer verilmediği, sistemin bahsedilen sorunlarının hükümet programlarında beyan edildiği tespit edilmiştir.

Hükümet programlarında emeklilik temasına ilişkin tespit edilen diğer bulgular şu şekildedir: *Herkese emeklilik getireceğiz, emekli olmayan köylü, kentli kalmayacak* (6. Demirel Hükümeti, 1979) beyanı emeklilik kapsamına herkesin dahil edileceğini ifade etmektedir. Ancak bu kapsamın sosyal, ekonomik ve idari açıdan planlanmasına ilişkin bir beyan tespit edilmemiştir. *Süper Emeklilik ile çalışanların daha yüksek emekli maaşı almaları mümkün hale getirilmiştir* (2. Özal Hükümeti, 1987) beyanı ise yüksek oranlı prim yatırımların yüksek miktarda emekli maaşı almalarına imkan tanınmasının yanında bu uygulamanın herkesin yüksek oranlı prim ödemesinin mümkün olmayacağı düşünüldüğünde emekliler arasında eşitsizliğe neden olabileceği tespit edilmiştir. Tüm çalışanların emeklilik ve tasarrufları özel sigorta şirketleri ve özel emeklilik fonları ile

yürütülecektir (2. Yılmaz Hükümeti, 1996), özel emeklilik şirketleri ve fonlarına özendirilecektir (Erbakan Hükümeti, 1996) beyanlarında emeklilik düzenleme ve uygulamalarının özel sektör aktörleri tarafından nasıl idare edileceği ile kapsama kimlerin dahil edileceğine ilişkin net bir plan, program ve yöntem tespit edilmemiştir. *Esnafın emekli aylıklarından kesilen SGDP'yi önümüzdeki ay tamamen kaldıracağız* (3. Davutoğlu Hükümeti, 2014) beyanında devletin vazgeçtiği prim gelirleri ile bunun sisteme etkisine dair bir beyan tespit edilmemiştir. *Toplu Konut İdaresi eliyle emeklileri uygun koşullarda konut sahibi yapacağız* (3. Davutoğlu Hükümeti, 2014) beyanı finansal kaynağın sürdürülebilirliği ve kapsama kimlerin ne şekilde dahil edileceğine ilişkin beyanın tespit edilmediği hükümet programlarında emeklilik temasında tespit edilen diğer bir bulguyu ifade etmektedir.

Tablo 82. Hükümet Programlarında Emeklilik Kod ve Temaları Kullanım Yoğunluğu (%)*

Tema (Kategori): Ekonomi												
Alt Kategori												
1.1. Ekonomik Kalkınma						1.2. Ekonomik Kriz						
Kodlar												
Refah	Tasarruf	Yatırım	Maaş	Aylık	Arttırdık	Yükselttik	Azalttık	Enflasyon	Açlık Sınırı	Yoksulluk Sınırı	Alım Gücü	
%0,88	%0,99	-	%6,42	%8,74	%5,75	%1,66	%0,22	%3,98	%0,11	-	%0,33	
Tema (Kategori): Sosyal Yapı												
Alt Kategori												
2.1. Geçim				2.2. Temel Özellikler				2.3. Yaşam				
Kodlar												
Açlık	Yoksulluk	Yoksunluk	Yaş	Kadın	Erkek	Yaşlı	İhtiyaç	Gelecek	Kayıt	EYT	Kalite	
-	%0,55	-	%0,77	%1,16	%0,77	%0,44	%0,33	-	-	-	-	
Tema (Kategori): İdari Ve Mali												
Alt Kategori												
3.1. Sürdürülebilirlik												
Kodlar												
Prim Ödeme Gün Sayısı	Aylık Bağlama Oranı	Sigortalılık Süresi	Değişim	Dönüşüm	Kaynak	Reform	Erken					
%0,44	%0,33	%1,10	-	-	%0,11	%0,33	%1,32					
Tema (Kategori): İşgücü Piyasası												
Alt Kategori												
4.1. Çalışma Yaşamı												
Kodlar												
İşgücü	Çalışma	Kayıt Dışı										
-	%0,97	-										

*Hükümet programlarında kullanılmayan kodlar (-) ile ifade edilmektedir.

Kaynak: Hükümet programlarına ilişkin analiz sonuçları yazar tarafından düzenlenmiştir.

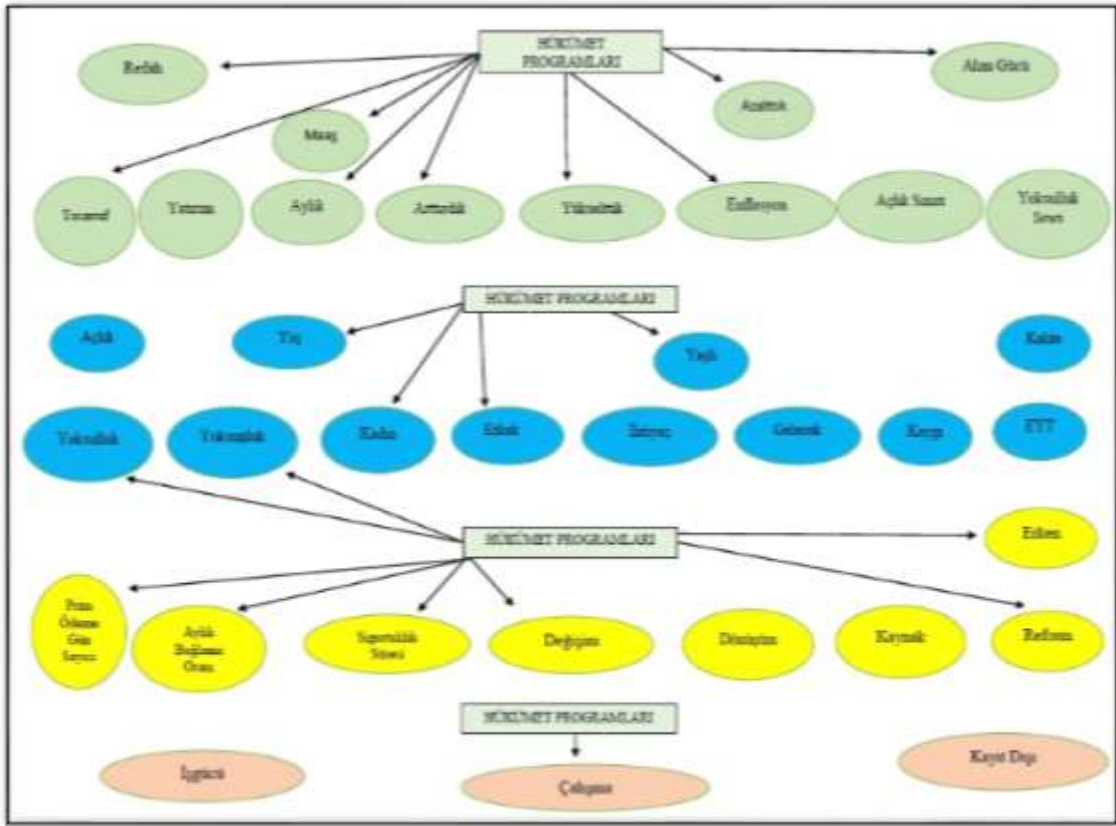
Tablo 82, hükümet programlarında yer alan emeklilik beyanlarının içerik analizi yöntemiyle incelenirken oluşturulan kodlama sistemine istinaden kodların kullanım sıklıklarını göstermektedir. Buna göre; hükümet programların ekonomi temasında en sık kullanılan kodlar aylık (%8,74), maaş (%6,42) ve arttırdık (%5,75) iken alım gücü

(%0,33), *azalttik* (%0,22) ve *açlık sınırı* (%0,11) kodları en az sıklıkla kullanılan kodlardır.

Hükümet programlarında sosyal yapı temasına ilişkin en sık kullanılan kodlar *kadın* (%1,16), *erkek* (%0,77) ve *yaş* (%0,77) kodları iken *yoksulluk* (%0,55), *yaşlı* (%0,44) ve *ihtiyaç* (%0,33) kodları en az sıklıkla kullanılan kodlar olarak tespit edilmiştir. *Açlık*, *yoksunluk*, *gelecek*, *kaygı*, *EYT* ve *kalite* kodlarına ilişkin herhangi bir sıklık derecesi tespit edilmemiştir.

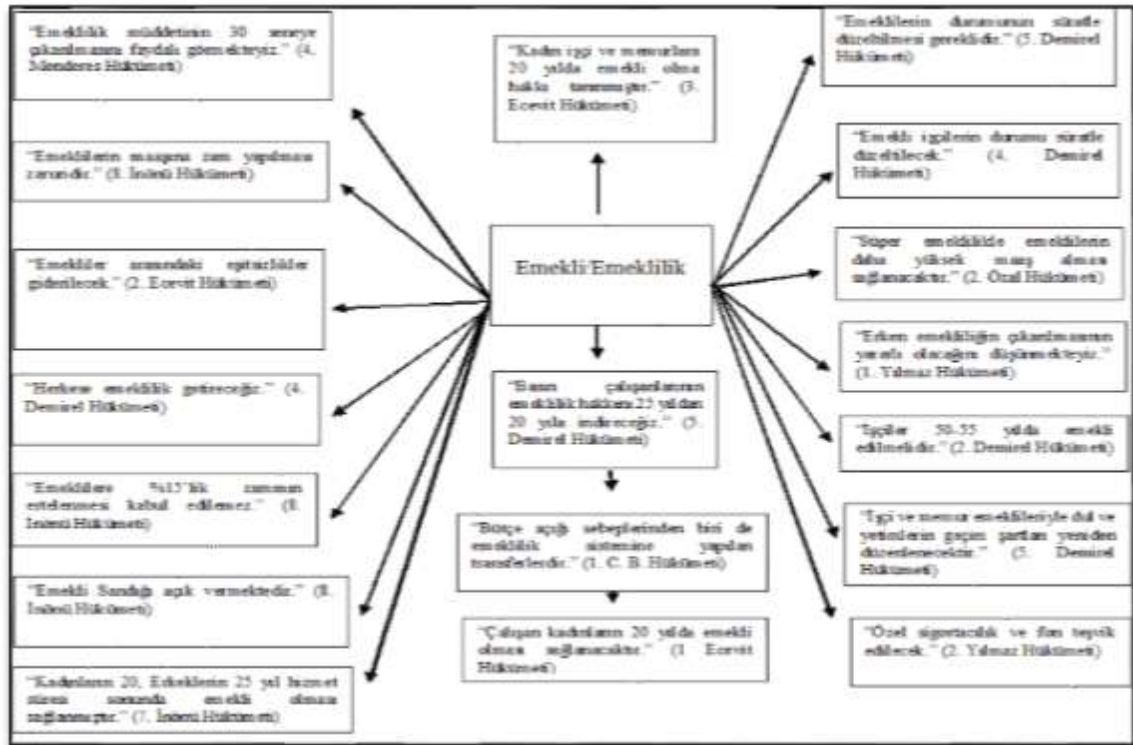
Hükümet programlarında idari ve mali temasına ilişkin en sık kullanılan kodlar *erken* (%1,32), *sigortalılık süresi* (%1,10) ve *prim ödeme gün sayısı* (%0,44) olarak tespit edilirken *aylık bağlama oranı* (%0,33), *reform* (%0,33) ve *kaynak* (%0,11) kodlarının en az sıklıkla kullanıldığı tespit edilmiştir. *Değişim* ve *dönüşüm* kodlarına ilişkin herhangi bir sıklık derecesi tespit edilmemiştir.

Hükümet programlarında işgücü piyasası temasına ilişkin en sık kullanılan kodlar *çalışma* (% 0.97) iken işgücü ve kayıt dışı kodlarına dair kullanım yoğunluğu tespit edilmemiştir.

Şekil 6. Hükümet Programlarının Emekli/Emeklilik Konusunda Kodlarla Etkileşimi
Kaynak: Hükümet programlarına ilişkin analiz sonuçları yazar tarafından düzenlenmiştir.

Şekil 6, hükümet programlarının emekli/emeklilik konusuna dair beyanlarında etkileşim gösteren kodları ifade etmektedir. Bu bağlamda hükümet programlarında emekli/emeklilik konusu işlenirken “yatırım, açlık sınırı, yoksulluk sınırı, açlık, ihtiyaç, gelecek, kaygı, EYT, kalite, dönüşüm, kaynak, işgücü ve kayıt dışı” kodları dışındaki tüm kodlarla etkileşimin gerçekleştiği gözlemlenmektedir. Buna göre hükümetler, programlarında yatırım, açlık sınırı, yoksulluk sınırı, açlık, ihtiyaç, gelecek, kaygı, kalite, dönüşüm, kaynak, işgücü ve kayıt dışı unsurlarını emeklilik bağlamında sıklıkla ilişkilendirmediği tespit edilmiştir. Bu tespitler, hükümet programlarında emeklilerin temel ihtiyaçlarının karşılanmasına, geçim kaygıları ve geleceğe yönelik ihtiyaçlarına yeteri kadar değinilmediği bağlamında bilgi vermektedir.

Şekil 7. Hükümet Programlarında “Eşitsizlik, Erken Emeklilik, Bütçe Açığı” Temalı En Sık Sunulan Beyanlar*

* Şekil 7, Hükümet Programlarında “eşitsizlik, erken emeklilik, erken emeklilik, bütçe açığı” temalarında en sık kullanılan beyanlardan oluşmakta olup sıklık derecesi daha alt düzeyde olan beyanlar şekil dışında bırakılmıştır.

Kaynak: Hükümet programlarına ilişkin analiz sonuçları yazar tarafından düzenlenmiştir.

Şekil 7, 1946-2023 yılları arasında kurulmuş olan hükümetlerin çeşitli dönemlerde “emekli/emeklilik” üzerine hükümet programlarında en sık yer verdikleri beyanları içermektedir. Bu beyanlar içerik analizi kapsamında değerlendirici ve olumsuzluk/ilişki analizi ile elde edilmiş olup emeklilik konusuna dair bir takım anlamlar ve mesajlar içerdiği tespit edilmektedir. Emeklilik düzenleme ve uygulamalarına ilişkin hükümet programlarında yer alan beyanların çeşitli anlamlar ve mesajlar içerdiği tespit edilmektedir.

Hükümetlerin emeklilik düzenleme ve uygulamalarıyla ilgili olarak programlarında “erken emeklilik” uygulamalarına, “emekliler arasındaki eşitsizlikle mücadele” politikalarına, “emekliler arasındaki maaş farklarının düzeltilileceğini” vaatlerine, “emekli maaşlarına/aylıklarına zam yapılması gerekliliği” beyanları ile “emeklilik uygulamalarına ilişkin giderlerin bütçede açığa neden olması” beyanlarına ağırlıklı olarak yer verdiği tespit edilmektedir. Hükümet programlarının 1999 itibarıyla reform kavramına yer verdiği tespit edilirken buna paralel olarak 2000’lerin başında

sosyal güvenlik ve emeklilik sistemine ilişkin *bütçe açığı* konusuna yer verilerek bunun *sosyal güvencilikte reform* ile düzeltilebileceğinin vurgulandığı tespit edilmiştir.

Hükümet programlarında emeklilik düzenleme ve uygulamalarına ilişkin tespit edilen önemli bir bulgu da emekli *maaşı/aylığı artışı*, *emeklilik yaş haddinin düşürülmesi*, *sigortalılık süresinde indirim*, *prim ödeme gün sayılarında azaltma hedefi* ve *aylık bağlama oranlarına ilişkin oransal artış* hususları hükümetlerin aynı yönde beyanda buldukları unsurları oluşturmaktadır. Hükümetler her ne kadar ideolojik açıdan farklı özelliklere sahip olsalar da hükümet programlarına önceki cümlede ifade edilen hususlara fikir birliği içerisindeymiş gibi yer verdiğı tespit edilmektedir.

Tablo 83. Hükümet Programlarında En Sık Kullanılan Emeklilik Beyanları (%)

Sıra	Hükümet Programlarında Yer Alan En Sık Emeklilik Beyanı	İlgili Vaadin Kullanım Sıklığı (%)
1	Emekli Maaşı/Aylığı/Geliri Arttırıldı/Arttırılacak	%7,97
2	Emeklilerin Durumu İyileştirilecek	%5,53
3	Özel Sigortacılık, Tamamlayıcı Emeklilik, BES	%4,20
4	Emekliler Enflasyona Karşı Korundu/Korunmalı/Korunacak	%3,32
5	Emekliler Arasındaki Eşitsizlikler/Farklılıklar Ortadan Kaldırılacak	%2,43
6	Çalışan Kadınlar 20 Yıl, Erkekler 25 Yılda Emekli Olacak	%1,66
7	İşçi Emeklilerinin Durumu İyileştirilecek	%0,66

Kaynak: Hükümet programlarına ilişkin analiz sonuçları yazar tarafından düzenlenmiştir.

Tablo 83, 1946-2023 yılları arasında hükümet programlarında emeklilik düzenleme ve uygulamalarına ilişkin en sık kullanılan beyanları ifade etmektedir. Bu bağlamda hükümet programlarında emeklilik düzenleme ve uygulamaları temelinde en sık işlenen konu “*Emekli Maaşlarına/Aylıklarına Gelirlerin Arttırıldı/Arttırılacak*” beyanıdır (%7,97). Bu beyan, hemen hemen her hükümet programında bulunmakla birlikte seçim beyannameleriyle paralellik göstermektedir. Ancak hem hükümet programlarında hem de seçim beyannamelerinde emekli maaşı/aylığı üzerinden yapılacak zam vaat ve beyanlarında ekonomik bir kaynak, finansal sürdürülebilirlik hususlarına ilişkin bir beyan tespit edilmemektedir.

“*Emeklilerin Durumu İyileştirilecek*” beyanı da hükümet programlarında en sık kullanılan ikinci beyanı ifade etmektedir (%5,53). Ancak dikkat çeken husus, çoğu hükümetin yıllar içerisinde emeklilerin durumuna dair iyileştirme atfını yaparken bu durumu ortadan kaldırmadığı ve beyanın yıllar içerisinde sıklıkla sunulduğudur.

“*Özel Sigortacılık, Tamamlayıcı Emeklilik, BES.*” hükümet programlarında emeklilik temelinde en sık kullanılan üçüncü beyandır (%4,20). Hükümetler; özel sigortacılık, tamamlayıcı emeklilik ve BES uygulamalarıyla emeklilere ek gelir sağlama

amacını benimserken sosyal güvenlik ve emeklilik sistemlerinin hem maliyeti açısından dile getirmekte hem de ekonomik kaynak oluşturmak amacını gütmektedirler.

3.6.3. Kalkınma Planlarının Emeklilik Düzenleme ve Uygulamalarına İlişkin Bulguları

Türkiye Cumhuriyeti'nde 1963-2023 yılları arasında ekonomi ve sanayileşme başta olmak üzere bölgesel gelişme, eğitim, sağlık, gelir dağılımı ve sosyal politika olmak üzere temel sosyoekonomik konular çerçevesinde ülke kalkınmasına yönelik plan ve hedefleri içeren toplam 12 Kalkınma Planı hazırlanmıştır. Bu bölümde, kalkınma planlarında emeklilik düzenleme ve uygulamalarına olan yaklaşımlara ilişkin içerik analizi tekniği ile elde edilen bulgulara yer verilmiştir. Bu bakımdan araştırma kapsamında kalkınma planlarının analize tabi tutulmasındaki amaç politik aktörlerin emeklilik düzenleme uygulamalarına ilişkin yaklaşımlarının seçim süreçleri sonrasında oluşturulan kalkınma planlarında nasıl bir hedef ve plan çerçevesinde ele alındığını incelemek ve seçim öncesi ve sonrasında konuya ilişkin düzenlemelerin ne yönde şekillendiğini ortaya koymaktır.

Tablo 84. Kalkınma Planlarında En Sık Kullanılan Kelimeler (f)

Sıra	Kelime	Uzunluk	Sayım	Sıklık (%)
1	Olarak	6	5467	%0,42
2	Toplam	6	4206	%0,32
3	Yıllık	6	3624	%0,28
4	Döneminde	9	3556	%0,27
5	Üretim	6	3057	%0,23
6	Sosyal	6	2684	%0,21
7	Milyon	6	2654	%0,20
8	Ortalama	8	2628	%0,20
9	Yılında	7	2574	%0,20
10	Eğitim	6	2491	%0,19
11	Sanayii	7	2283	%0,18
12	İçinde	6	2282	%0,18
13	Ekonomik	8	2151	%0,17
14	Kalkınma	8	2143	%0,16
15	Yatırım	7	2031	%0,16
16	Önemli	6	1942	%0,15
17	Yüksek	6	1902	%0,15
18	Gerekli	7	1869	%0,14
19	Miktar	6	1852	%0,14
20	Devlet	6	1847	%0,14
26	Kaynak	6	1642	%0,13
92	İşgücü	6	728	%0,06
96	Çalışma	7	704	%0,05
162	Tasarruf	8	504	%0,04
369	Yükselmiştir	12	267	%0,02
489	Enflasyon	8	204	%0,02
559	Dönüşüm	7	181	%0,01
762	Reform	7	138	%0,01
850	Refah	5	123	%0,01
885	Emekli	6	117	%0,01
915	Kadın	5	109	%0,01
1005	Emeklilik	9	87	%0,01
-	Aylık	-	-	-
-	Prim	-	-	-
-	Yaş	-	-	-
-	Kriz	-	-	-
-	Değişim	-	-	-
-	Yaşlı	-	-	-
-	Azaltık	-	-	-
-	Kayıt Dışı	-	-	-
-	Erkek	-	-	-
-	Yoksulluk	-	-	-
-	Alım Gücü	-	-	-
-	Açlık	-	-	-
-	Açlık Sınırı	-	-	-
-	Yoksulluk Sınırı	-	-	-
-	EYT	-	-	-

Kaynak: Kalkınma planlarına ilişkin analiz sonuçları yazar tarafından düzenlenmiştir.

Tablo 84, 1963-2023 yılları arasında hazırlanan kalkınma planlarında en sık kullanılan kelimelerin frekans analizini içermektedir. Kalkınma planlarında en sık kullanılan ilk 20 kelime içerisinde “yaşlı, emekli, emeklilik, aylık, maaş, emekli maaşı, prim, aylık bağlama oranı” temalarında herhangi bir bulguya rastlanmamıştır. Kalkınma planlarında en sık kullanılan ilk 20 kelime içerisinde emeklilik konusuyla politika, koruma ve güvenlik temelinde ilişkilendirilebilecek ilk kelime olan “sosyal” kelimesi toplamda 2684 kez kullanım ve %0,21 sıklık oranıyla 6. sırada yer almaktadır. “Kalkınma” kelimesi toplamda 2143 kez kullanım ve %0,16 sıklık oranı ile 16. sırada yer almaktadır. “Yatırım” kelimesi toplam 2031 kez kullanım ve %0,16 sıklık oranı ile 15.

sırada yer almaktadır. İlgili bulgularda dikkat çeken husus, kalkınma ve yatırım kelimelerinin seçim beyannameleri ve hükümet programlarına göre kalkınma planlarında öne çıktığıdır.

Kalkınma planlarında en sık kullanılan kelimeler incelemesinde “emekli” kelimesi 885. sırada yer almakla birlikte tüm kalkınma planlarında toplamda 117 kez kullanılmış olup %0,01’lik bir sıklık oranını ifade etmektedir. Ayrıca tablo 82, kalkınma planlarının emekliliğe dair kodlanan ve ilişkili diğer kelimelerin de 92. ile 915. sıra arasında yer aldığı göstermektedir. “Aylık, prim, yaş, kriz, değişim, yaşlı, azalttık, kayıt dışı, erkek, yoksulluk, alım gücü, açlık, açlık sınırı, yoksulluk sınırı ve EYT” kodları ise en sık kullanılan kelimeler arasında yer almamaktadır.

Tablo 85. Kalkınma Planlarının Emekliliğe İlişkin Beyan Sayısı (Adet) ve Sıklığı (%)

Sıra	Kalkınma Planı / Yıl	Referans Sayısı (Adet)	Sıklık (%)
1	1. Beş Yıllık Kalkınma Planı / 1963-1967	14	%0,01
2	2. Beş Yıllık Kalkınma Planı / 1968-1972	9	%0,01
3	3. Beş Yıllık Kalkınma Planı / 1973-1977	31	%0,01
4	4. Beş Yıllık Kalkınma Planı / 1979-1983	26	%0,01
5	5. Beş Yıllık Kalkınma Planı / 1985-1989	18	%0,01
6	6. Beş Yıllık Kalkınma Planı / 1990-1994	4	%0,01
7	7. Beş Yıllık Kalkınma Planı / 1996-2000	35	%0,02
8	8. Beş Yıllık Kalkınma Planı / 2001-2005	32	%0,02
9	9. Kalkınma Planı / 2007-2013	11	%0,02
10	10. Kalkınma Planı / 2014-2018	24	%0,01
11	11. Kalkınma Planı / 2018-2023	15	%0,01
12	12. Kalkınma Planı / 2024-2028	14	%0,01
Toplam		233	%0,15

Kaynak: Kalkınma planlarına ilişkin analiz sonuçları yazar tarafından düzenlenmiştir.

Tablo 85, kalkınma planlarının hazırlandığı 1963-2023 yılları arasında emeklilik konusunun kalkınma planlarında işleniş sayısını ve emeklilik konusunun kalkınma planlarında kapladığı alanı ifade etmektedir. Kalkınma planlarının tamamında emeklilik konusuna yer verilmiştir ve toplamda 233 kez emeklilik kavramına değinilmiş olup plan başına ortalama 19,41 kez emeklilik konusuna değinmiştir. Kalkınma planları emeklilik konusuna 12 dönemde toplam %0,15’lük bir kullanım sıklığı oranını ifade etmektedir. Bu bulgular seçim beyannameleri ve hükümet programlarıyla kıyaslandığında kalkınma planlarında emeklilikle ilgili yer alan toplam ve ortalama beyan sayılarının seçim beyannameleri ve hükümet programlarının gerisinde kaldığı gözlemlenmektedir. Ek olarak, kalkınma planlarında kullanılan en sık kelimeler kategorisinde emekli kelimesinin sırasının da seçim beyannameleri ve hükümet programlarındaki sıranın gerisinde yer aldığı tespit edilmiştir.

Kalkınma planları içerisinde yer alan emeklilik beyanları içerik analizi kapsamında *Değerlendirici Analiz* ve *Olumsuzluk/İlişki Analizi* özelinde incelenmiş olup modellenen kod sistemindeki kodların da dikkate alınmasıyla çeşitli bulgular elde edilmiştir. Böylelikle kalkınma planlarının emeklilik konusuna ilişkin değerlendirmelerine dair sosyoekonomik değerlendirme ve ilişkilendirme imkanı sağlanmış olup emeklilik konusuna ilişkin yaklaşımların da tespit edilmesi gerçekleştirilmiştir.

Kalkınma planlarında emeklilik düzenleme ve uygulamalarına ilişkin tespit edilen ilk husus *sosyal güvenlik kuruluşlarının gelirlerinde ortaya çıkan azalış* üzerinden gerçekleştirilen vurgulardır (3. Beş Yıllık Kalkınma Planı). Sosyal güvenlik kurumunun gelirlerinde ortaya çıkan azalmaya ilişkin vurgulama seçim beyannamelerinde ve hükümet programlarında tespit edilmemiştir. Kalkınma planlarındaki bir diğer tespit ise *sosyal güvenliğin mali düzeninin aktüeryal hesaplardaki dengesizlikler nedeniyle bozulması* beyanıdır (3. Beş Yıllık Kalkınma Planı). Seçim beyannamelerinde ve hükümet programlarında tespit edilmeyen ekonomik sürdürülebilirliğin karşılaştığı risklerin kalkınma planlarında ifade edildiği tespit edilmektedir.

Emeklilik yaş haddinin yükseltilmesi ile *emeklilik yaş haddinin belirlenmesinde demografik ve ekonomik (sanayi özellikleri) verilerin kullanılması gerekliliği* kalkınma planlarında tespit edilen bir başka bulgudur (3. Beş Yıllık Kalkınma Planı). Seçim beyannamelerinde tespit edilen emeklilik yaş haddinin düşürüleceği vaat beyanları herhangi bir sosyoekonomik parametreye dayandırılmadan yapıldığı tespit edilmiştir. Kalkınma planlarında ise emeklilik yaş sınırına ilişkin tespitlerin demografik ve ekonomik verilerin kullanılarak tespit edilmesi gerekliliği ifade edilmektedir. Ek olarak emeklilik yaşının tespitinde sosyal güvenlik kurumlarının aktüeryal dengesinin göz önünde bulundurulması ile yaşam beklentisi süresinin dikkate alınması gerekliliği kalkınma planlarında tespit edilen diğer bir bulgudur (7. Beş Yıllık Kalkınma Planı, 10., 11. ve 12. Kalkınma Planları). Emeklilik yaş haddi ile ilgili olarak kalkınma planlarında tespit edilen bir diğer bulgu erken emeklilik yaklaşımlarına olan negatif tutumdur. *Genç yaşta emeklilik teşvik edici olmaktan çıkarılmalıdır* (5. Beş Yıllık Kalkınma Planı), *emeklilik yaşının kadınlarda 50, erkeklerde 55'e yükseltilmesi gereklidir* (5. Beş Yıllık Kalkınma Planı), *aktif-pasif sigortalı dengesi erken emeklilik politikaları nedeniyle bozulmuştur* (7. Beş Yıllık Kalkınma Planı), *erken emeklilik politikaları sosyal güvenliğin*

mali sürdürülebilirliğini ortadan kaldırmaktadır (7. Beş Yıllık Kalkınma Planı ve 10. Kalkınma Planı). Erken emeklilik politikaları sosyal güvenliğin finansmanında sorunlara neden olmaktadır bu kapsamda tespit edilen bir diğ er bulguyu ifade etmektedir (5. Beş Yıllık Kalkınma Planı). Bu bulgular, emeklilik yaş haddine yaklaşımın seçim beyannamelerinde olumlu bir yaklaşım çerçevesinde oluşturulduğu, hükümet programlarında seçim beyannamelerine yakın bir yaklaşımın sergilendiği tespit edilirken kalkınma planlarında ise tamamen zıt olarak erken emekliliğin sistemde neden olduğu tahribata odaklanılarak olumsuz bir yaklaşımın sergilendiği tespit edilmektedir.

Bütçe açıkları ve bütçe transferleri vurgusu kalkınma planlarında tespit edilen fakat seçim beyannameleri ve hükümet programlarında tespit edilmeyen diğ er bir bulguyu ifade etmektedir. Sosyal güvenlik kurumlarında ortaya çıkan bütçe açığı ve bütçe transferlerine ilişkin tespitler temelinde bu duruma gösterilen nedenler ise *emekli ikramiyeleri ve emeklilere yönelik gerçekleştirilen sosyal koruma harcamaları* olarak tespit edilmektedir (4., 5., 8. Beş Yıllık Kalkınma Planı ve 9. Kalkınma Planı). Bu bağlamda seçim beyannamelerinde bir vaat olarak sunulan *emekli aylığı artışları* ile *emeklilere yönelik ikramiye (yilda iki kez kışa hazırlık ödemesi, her iki bayramda da bayram ikramiyesi)* hususları üzerinden oluşturulan olumlu algının yerini kalkınma planlarında sosyal güvenlik ve emeklilik sisteminde neden olduğu ekonomik tahribata bıraktığı tespit edilmektedir.

Emekli aylıklarına ilişkin artış endeksinin *TÜFE'ye endekslenmesi* beyanı kalkınma planlarında tespit edilen bir husustur (8. Beş Yıllık Kalkınma Planı). Bu bakımdan seçim beyannamelerinde ve hükümet programlarında yer alan *emeklilerin gelir düzeyi iyileştirilecektir, emekliler hayat pahalılığı karşısında ezilmeyecektir ve emekli aylıkları arttırılacaktır* gibi vaat ve beyanların herhangi bir sosyoekonomik parametreye dayandırılmadığı tespit edilirken emekli aylıklarının artışına ilişkin ekonomik endeksin TÜFE gibi oranlara göre yükseltilmesi beyanı yoğunlukla kalkınma planlarında tespit edilmektedir.

Reform kavramına yönelik yapılan olumlu atıf kalkınma planı temelinde tespit edilen önemli bir tespit niteliğini oluşturmaktadır. *1999 reformları sonrası sosyal güvenlik kurumlarının mali durumunda düzelme gerçekleşmiştir* (9. Kalkınma Planı) ve *reformlar sosyal güvenliğin aktüeryal dengesini güçlendirecektir* (12. Kalkınma Planı)

beyanlarında sosyal güvenlik ve emeklilik sistemlerindeki ekonomik olumsuzlukların reform süreçleriyle düzelebileceğine atf yaptığı tespit edilmektedir. Bu bakımdan seçim beyannamelerinde emeklilik düzenleme ve uygulamalarına ilişkin sosyal ve ekonomik temelde vaat edilenler üzerinden oluşturulan olumlu algının yerini kalkınma planlarında ortaya çıkan ekonomik sorunlar ve bu sorunların reformlarla ortadan kaldırılacağı yaklaşımının olduğu tespit edilmektedir.

Kayıt dışı istihdam hususunun kalkınma planlarında sosyal güvenlik ve emeklilik sistemleri ile ilişkilendirildiği tespit edilmektedir (10. Kalkınma Planı). Seçim beyannamelerinde ve hükümet programlarında emeklilerin işgücü piyasasındaki varlığına istinaden yalnızca SGDP'nin emeklilerden alınması uygulamasına son verileceğine ilişkin vaat beyanları tespit edilmiştir. Bunun dışında emekliler ve emeklilik düzenleme ve uygulamalarını kayıt dışı çalışma hususuyla bir araya getiren seçim beyannamelerinde tespit edilmemiştir. Fakat 10. Kalkınma Planı'nda görüldüğü üzere *kayıt dışı istihdamın varlığı sosyal güvenlik sisteminin mali sürdürülebilirliğini olumsuz etkilemektedir* beyanından hareketle seçim öncesi ya da sonrasında değinilmeyen bir konuya kalkınma planlarında değinildiği tespit edilmiştir.

Tablo 86. Kalkınma Planlarında Emeklilik Kod ve Temalarının Kullanım Yoğunluğu (%)

Tema (Kategori): Ekonomi											
Alt Kategori											
1.1. Ekonomik Kalkınma						1.2. Ekonomik Kriz					
Kodlar											
Refah	Tasarruf	Yatırım	Maaş	Aylık	Arttırdık	Yükselttik	Azalttik	Enflasyon	Açlık Sınırı	Yoksulluk Sınırı	Alım Gücü
-	%1,28	-	%0,42	%12,87	%0,85	%1,71	-	-	-	-	-
Tema (Kategori): Sosyal Yapı											
Alt Kategori											
2.1. Geçim				2.2. Temel Özellikler				2.3. Yaşam			
Kodlar											
Açlık	Yoksulluk	Yoksunluk	Yaş	Kadın	Erkek	Yaşlı	İhtiyaç	Gelecek	Kaygı	EYT	Kalite
-	-	-	%6,86	%1,71	%1,71	%0,42	-	-	-	-	-
Tema (Kategori): İdari Ve Mali											
Alt Kategori											
3.1. Sürdürülebilirlik											
Kodlar											
Prim Ödeme Gün Sayısı	Aylık Bağlama Oranı	Sigortalılık Süresi	Değişim	Dönüşüm	Kaynak	Reform	Erken				
%3,43	%0,85	-	-	-	%0,42	%1,28	%2,14				
Tema (Kategori): İşgücü Piyasası											
Alt Kategori											
4.1. Çalışma Yaşamı											
Kodlar											
İşgücü				Çalışma				Kayıt Dışı			
-				-				%0,85			

* Kullanılmayanlar- ile ifade edilmektedir.

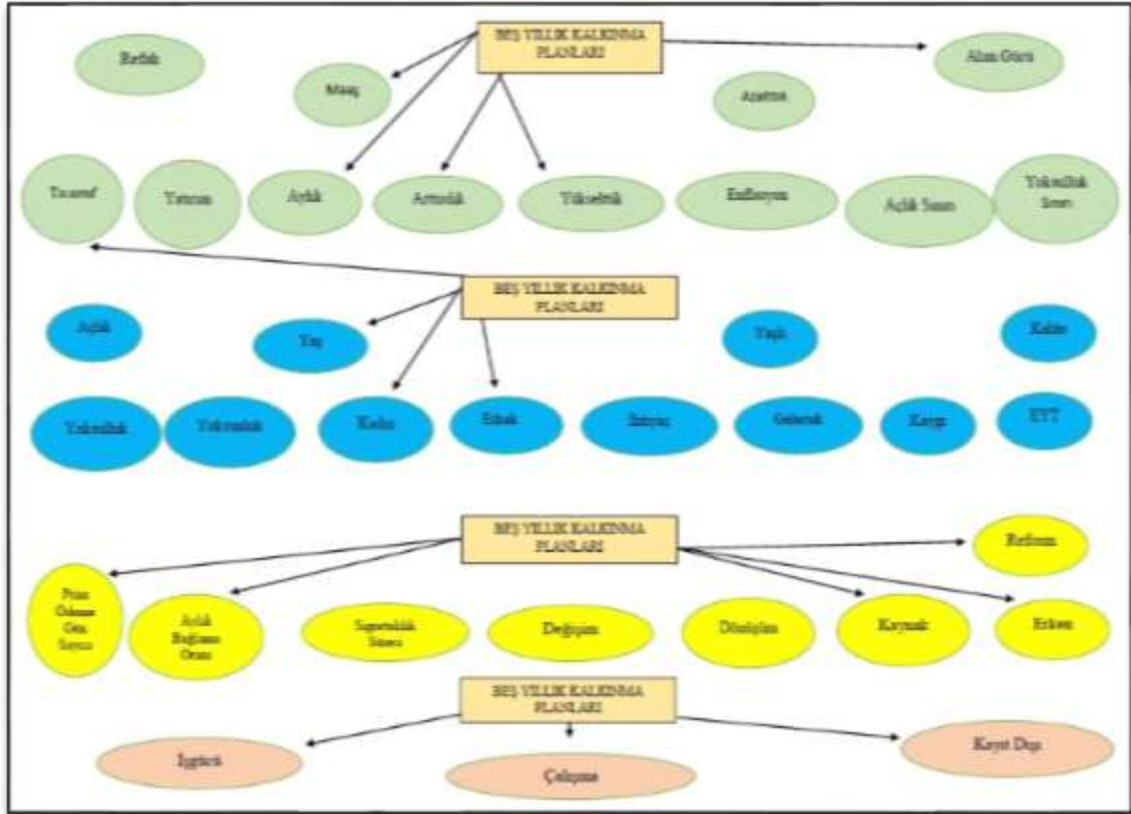
Kaynak: Kalkınma planlarına ilişkin analiz sonuçları yazar tarafından düzenlenmiştir.

Tablo 86, kalkınma planlarında yer alan emeklilik beyanlarının içerik analizi yöntemiyle incelenirken oluşturulan kodlama sistemine istinaden kodların kullanım sıklıklarının göstermektedir. Buna göre; kalkınma planlarında ekonomi temasında en sık kullanılan kodlar aylık (%12,87), yükselttik (%1,71) ve tasarruf (%1,28) iken arttırdık (%0,85) ve maaş (%0,42) kodları daha az sıklıkla kullanılan kodlardır. Refah, yatırım, azalttik, enflasyon, açlık sınırı, yoksulluk sınırı ve alım gücü kodlarına ilişkin herhangi bir sıklık derecesi tespit edilmemiştir.

Kalkınma planlarında sosyal yapı temasına ilişkin en sık kullanılan kodlar yaş (%6,86), kadın ve erkek (%1,71) kodları iken yaşlı (%0,42) kodu daha az sıklıkla kullanılan kod olarak tespit edilmiştir. Açlık, yoksulluk, yoksunluk, ihtiyaç, gelecek, kaygı, EYT ve kalite kodlarına ilişkin herhangi bir sıklık derecesi tespit edilmemiştir.

Kalkınma planlarında idari ve mali temasına ilişkin en sık kullanılan kodlar prim ödeme gün sayısı (%3,43), erken (%2,14) ve reform (%1,28) olarak tespit edilirken aylık bağlama oranı (%0,85) ve kaynak (%0,42) kodlarının daha az sıklıkla kullanıldığı tespit edilmiştir. Sigortalılık süresi, değişim ve dönüşüm kodlarına ilişkin herhangi bir sıklık derecesi tespit edilmemiştir.

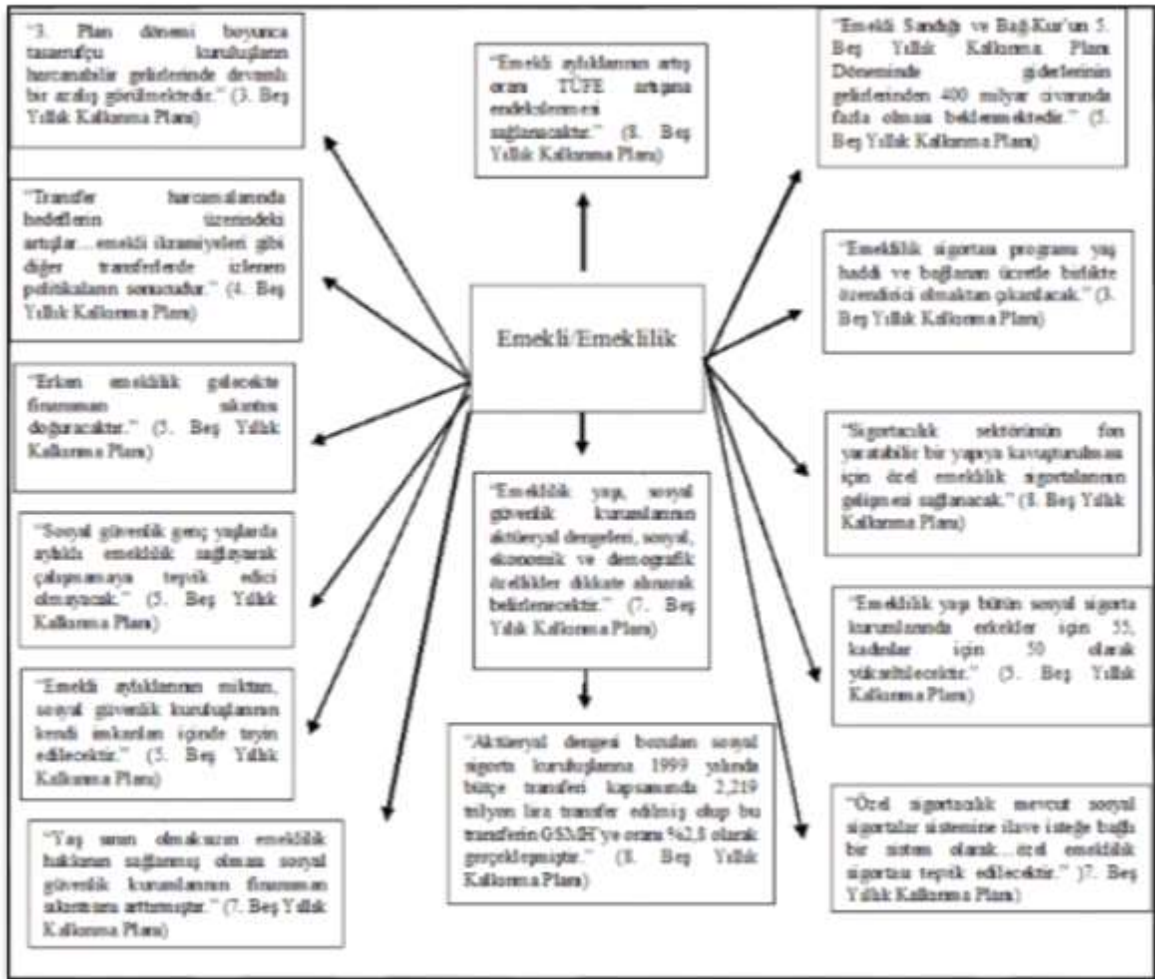
Kalkınma Planlarında işgücü piyasası temasına ilişkin en sık kullanılan kod *Kayıt Dışı* (%0,85) iken işgücü ve çalışma kodlarına ilişkin sıklık tespit edilmemiştir.

Şekil 8. Kalkınma Planlarının Emekli/Emeklilik Konusunda Modellenen Kodlarla Etkileşimi

Kaynak: Kalkınma planlarına ilişkin analiz sonuçları yazar tarafından düzenlenmiştir.

Şekil 8, kalkınma planlarının emekli/emeklilik konusuna dair beyanlarında etkileşim gösteren kodları ifade etmektedir. Bu bağlamda siyasi parti seçim beyannamelerinde emekli/emeklilik konusu işlenirken “*refah, yatırım, azalttık, enflasyon, açlık sınırı, yoksulluk sınırı, alım gücü, açlık, yoksulluk, yoksunluk, ihtiyaç, gelecek, kaygı, EYT, kalite, değişim ve dönüşüm*” kodları dışındaki tüm kodlarla etkileşimin gerçekleştiği gözlemlenmektedir. Buna göre kalkınma planlarının oluşturulması sürecinde emeklilik düzenleme ve uygulamalar temelinde konuya bu kodlar çerçevesinde yaklaşmadığı tespit edilmiştir.

Şekil 9. Kalkınma Planlarında Emekli/Emeklilik Konusunda En Sık Sunulan Beyanlar*

*Şekil 9, kalkınma planlarında emekli/emeklilik konusunda en sık kullanılan çeşitli beyanlardan oluşmakta olup sıklık derecesi daha alt düzeyde olan beyanlar şekil dışında bırakılmıştır.

Kaynak: Kalkınma planlarına ilişkin analiz sonuçları yazar tarafından düzenlenmiştir.

Şekil 9, 1963-2023 yılları arasında Türkiye’de oluşturulan kalkınma planlarında “emekli/emeklilikle” ilgili en sık yer alan beyanları içermektedir. Bu beyanlar içerik analizi kapsamında değerlendirici ve olumsuzluk/ilişki analizi ile elde edilmiş olup emeklilik konusuna dair beyan edilen hususların bir takım anlamlar ve mesajlar içerdiği tespit edilmektedir.

Kalkınma planlarında emeklilik temelinde ağırlık olarak sosyal güvenlik sisteminin ve emeklilik uygulamalarına ilişkin işleyişin ekonomik yapısı üzerinde durulmaktadır. Bu bağlamda kalkınma planlarında sosyal güvenlik ve emeklilik sisteminin sürdürülebilirliğine vurgu yapılarak “bütçe açığı ve bütçe transferi” ve bunların GSYH’deki oranı üzerine beyanlar tespit edilmektedir. Kalkınma planları sosyal güvenlik ve emeklilik sistemleri üzerine ekonomik sürdürülebilirlik temelinde beyanlara

ek olarak “*aktüeryal denge ve aktif-pasif sigortalı oranı*” konularına dair beyanlara yer vermektedir. Özellikle “*erken emeklilik*” politikalarıyla bozulan aktüeryal denge ve aktif-pasif sigortalı oranına vurgu yaparak bu hususların sistemin ekonomik sürdürülebilirliğine olumsuz etki ettiğine dair beyanlara yer verilmektedir.

Kalkınma planlarında emeklilik düzenleme ve uygulamalarına dair beyanlar ağırlıklı sisteme ilişkin uygulanan yanlış politikalar ve popülist girişimlerin sistemde neden olduğu tahribatı ortadan kaldırmaya yönelik beyanlar olma özelliğindedir. Zira seçim beyannamelerinde ve hükümet programlarında tespit edilen vaat ve beyanların hem sosyal güvenlik hem de emeklilik sistemine sosyal ve ekonomik açıdan olumsuz etki edebileceği önceki başlıkta belirtilmiştir. Dolayısıyla kalkınma planlarında emeklilik düzenleme ve uygulamaları üzerine salt bir kalkınma hamlesi tasarlamaktan ziyade daha çok önceki dönemlerde gerçekleştirilen hatalı uygulamalar ve popülist yaklaşımların neden olduğu tıkanıklığı bertaraf edici önlemlere ilişkin beyanlar tespit edilmektedir.

Tablo 87. Kalkınma Planlarında En Sık Kullanılan Emeklilik Beyanları (%)

Sıra	Kalkınma Planlarında En Sık Yer Alan Emeklilik Beyanları	İlgili Beyanın Kullanım Oranı (%)
1	Özel Emeklilik/Tamamlayıcı Emeklilik Uygulamalarının Hayata Geçirilmesi	%6,43
2	Sosyal Sigorta Kuruluşlarının Mali Ve İdari Sürdürülebilirliği	%5,57
3	Emeklilik Yaşının Yeniden Belirlemesi Gerekliği	%4,29
4	Erken Emeklilik Politikalarının Eleştirisi	%3,86
5	Aktif-Pasif Sigortalı Dengesinin Bozulması	%2,57
	Fonlardaki Değer Kaybı ve Telifisi	%2,57
6	Sosyal Güvenlik Reformu	%2,14
	Emekli Aylığı Ödemeleri, Bütçe Açığı, Bütçe Transferi ve GSYH İlişkisi	%2,14
7	Sosyal Sigorta Kuruluşlarının Gelir Gider Dengesizliği	%1,71

Kaynak: Kalkınma planlarına ilişkin analiz sonuçları yazar tarafından düzenlenmiştir.

Tablo 87, kalkınma planlarında emeklilikle ilgili en sık yer alan beyanları oransal olarak ifade etmektedir. Kalkınma planlarında emeklilikle ilgili en yoğun beyanlar seçim beyannameleri ile hükümet programlarından farklılık göstermektedir. Kalkınma planlarında emeklilik düzenleme ve uygulamalarına ilişkin en sık beyan edilen hususların başında “*Özel Emeklilik/Tamamlayıcı Emeklilik Uygulamalarının Hayata Geçirilmesi*” gelmektedir (%6,43).

Kalkınma planlarında emeklilik düzenleme ve uygulamalarına ilişkin en sık kullanılan ikinci beyanı ise “*Sosyal Sigorta Kuruluşlarının Mali ve İdari Sürdürülebilirliği*” oluşturmaktadır (%5,57). Kalkınma planları, sosyal güvenliğin sosyal güvenlik kuruluşlarının erken emeklilik, emekli aylığı ödemelerinin harcamalardaki payı,

aktif-pasif sigortalı dengesi ile aktüeryal yapıdaki bozulmaların sistemin mali ve idari bakımından sürdürülmesine odaklanmaktadır.

“*Emeklilik Yaşının Yeniden Belirlenmesi Gerekliği*” beyanı kalkınma planlarında emeklilik düzenleme ve uygulamalarına ilişkin en sık değinilen üçüncü beyan olarak tespit edilmektedir (%4,29). Kalkınma planlarında özellikle “*erken emeklilik*” uygulamalarının sistemin ekonomik sürdürülebilirliği açısından oluşturduğu sorunlara vurgu yapmaktadır.

3.6.4. Seçim Beyannameleri, Hükümet Programları ve Kalkınma Planlarında Yer Alan Emeklilik Düzenleme ve Uygulamalarına İlişkin Bulguların Karşılaştırılması

Bu aşamada araştırma kapsamında siyasi parti seçim beyannameleri, hükümet programları ve kalkınma planlarındaki emeklilik temelinde gerçekleştirilen çeşitli vaat ve beyanlara ilişkin bulguların karşılaştırılması gerçekleştirilmektedir.

Emeklilik temelinde seçim beyannameleri, hükümet programları ve kalkınma planlarındaki bulguların karşılaştırılması konunun aktörler tarafından nasıl değerlendirildiği ile konuya verdiği önemin tespit edilmesine olanak sağlamaktadır. Bu karşılaştırma aynı anda emeklilik konusuna bakış açısının özünü zaman açısından değişim ve gelişimini değerlendirme imkanı sunmaktadır. Diğer taraftan bu analiz, politika yapıcıların seçim süreçlerinde iktidar yarışmasında emekliliğe ilişkin bakış açısı, hükümeti kurma yetkisini elde ettiğinde emeklilik konusuna yaklaşımı ve içinde bulunulan çağın gerekleri çerçevesinde planların ve geleceğe yönelik hedeflerin ortaya konduğu kalkınma planlarında emeklilik konusuna dair bakış açılarındaki değişimin, benzerliklerin ve farklılıkların ortaya konması bakımından önem arz etmektedir.

Tablo 88. Emekli/Emeklilik Kelimelerinin Seçim Beyannameleri, Hükümet Programları ve Kalkınma Planlarında Kullanımının Karşılaştırması

Kaynak / İçerik	Kelime	Kullanım Sayısı	Kullanım Ortalaması	Sıklık (%)	En Sık Kullanılan Kelimeler Sırası	Emeklilik Konusunda Toplam Vaat / Beyan	Emeklilik Konusunda Ortalama Vaat / Beyan
Siyasi Parti Seçim Beyannameleri	Emekli	548	6,08	%0,04	167	620	6,88
	Emeklilik	150	1,66	%0,01	813		
Hükümet Programları	Emekli	818	15,43	%0,03	304	903	17,03
	Emeklilik	274	5,16	%0,01	1024		
Kalkınma Planları	Emekli	117	9,75	%0,01	885	233	19,41
	Emeklilik	87	7,25	%0,01	1005		

Kaynak: Analiz sonuçları yazar tarafından düzenlenmiştir.

Tablo 88, emekli/emeklilik kelimelerinin seçim beyannameleri, hükümet programları ve kalkınma planlarında kullanımlarının karşılaştırması gösterilmektedir. Emekli ve emeklilik kelimelerinin en fazla (adet) kullanıldığı dokümanlar hükümet programlarıdır (818 adet/274 adet). Emekli kelimesinin doküman başına ortalama olarak en fazla kullanıldığı materyali hükümet programları oluştururken (15,43), emekli kelimesinin kullanım sıklığı bakımından en fazla oranın olduğu dokümanın seçim beyannameleri olduğu tespit edilmiştir (%0,04). Emeklilik kelimesinin ortalama olarak en fazla kullanıldığı dokümanlar kalkınma planları iken (7,25), emeklilik kelimesinin kullanım sıklığı ise seçim beyannameleri, hükümet programları ve kalkınma planlarında aynıdır. (%0,01).

Emekli ve emeklilik kelimelerinin ilgili dokümanlarda en sık kullanılan kelimeler sıralarına bakıldığında bu sıralar 167 ile 1024 arasında değişmektedir. Gerek emekli, gerekse de emeklilik kelimelerinin incelenen dokümanlarda en sık kullanılan ilk 20 kelime arasında yer almaması hem siyasi parti seçim beyannamelerinde, hem hükümet programlarında ve hem de kalkınma planlarında emekli/emeklilik konusuna gösterilen önemin diğer konuların gerisinde kaldığını göstermektedir.

Emekli/emekli kelimelerinin kullanım sayısı ile emekli/emeklilik kapsamında gerçekleştirilen vaat/beyan arasında farklılığın arz ettiği tespit edilmiştir. Bu farklılığın nedeni; bazı dokümanlarda yer alan beyanlarda her bir açıklama için emekli/emeklilik kavramlarının kullanıldığı tespit edilirken bazı dokümanlarda ise yalnızca emeklilerle

ilgili başlığın altına çeşitli vaat/beyanların sıralandığı tespit edilmiştir. Örneğin; ilgili dokümanın emeklilerle ilgili kısmında *emeklilerin yaşam şartları iyileştirilecek, emekli aylıkları arttırılacak, emeklilik şartları iyileştirilecek* vaat beyanlarında her vaat beyanı için emekli/emeklilik kavramları kullanılmaktadır. Örneğin; *emekliler; yaşam şartlarınız iyileştirilecek, aylıklarınız arttırılacak, emeklilikte yaş şartı indirilecek, sigortalılık süresi azaltılacak* vaat beyanları ise kavramı birer kez kullanıp beyanlarını sıralamaktadır. Bu bakımdan emekli/emeklilikle ilgili toplam vaat/beyanın (adet) en fazla tespit edildiği dokümanların hükümet programları olduğu tespit edilirken (903), emekli/emeklilik konusunda ortalama vaat/beyan sayısının ise en fazla olduğu dokümanların kalkınma planları olduğu tespit edilmiştir (19,41).

Tablo 89. Emekli/Emeklilik Konusunun İşlenmesinde En Fazla Kullanılan Beş (5) Kod

Seçim Beyannameleri			Hükümet Programı			Kalkınma Planı		
Sıra	Kod	Oranı (%)	Sıra	Kod	Oranı (%)	Sıra	Kod	Oranı (%)
1	Aylık	8,94	1	Aylık	8,74	1	Aylık	12,87
2	Prim Ödeme Gün Sayısı	5,08	2	Maaş	6,42	2	Yaş	6,86
3	Maaş	4,38	3	Arttırdık/ Arttıracağız	5,75	3	Prim Ödeme Gün Sayısı	3,43
4	Kadın	3,85	4	Enflasyon	3,98	4	Erken	2,14
5	Yaş	2,80	5	Yükselttik	1,66	5	Yükselttik/Kadın/Erkek	1,71

Kaynak: Analiz sonuçları yazar tarafından düzenlenmiştir.

Tablo 89, seçim beyannameleri, hükümet programları ve kalkınma planlarında emekli/emeklilik konusu incelenirken en sık kullanılan beş kodun kullanım sıklıklarına dair karşılaştırmayı içermektedir. Bu bakımdan emekli/emeklilik konusu işlenirken “*aylık*” kodunun seçim beyannamelerinde, hükümet programlarında ve kalkınma planlarında ilk sırada yer aldığı tespit edilmiştir (%8,94, %8,74, %12,87).

“*Prim ödeme gün sayısı*” kodu seçim beyannamelerinin emekli/emeklilik konusunda en sık kullandığı ikinci kodu (%5,08), “*maaş*” üçüncü kodu (%4,38), “*kadın*” dördüncü kodu oluşturmaktadır (%3,85). Hükümet programlarında emekli/emeklilik konusuna dair beyanlarda en sık kullanılan ikinci kod “*maaş*” olarak tespit edilmektedir (%6,42). Analiz sonuçlarına istinaden elde edilen bulgularda değinilmesi gereken bir husus ise hem “*aylık*” hem de “*maaş*” kodunun seçim beyannamelerinde ve hükümet programlarında ağırlıkla “*yükselttik/yükselteceğiz*” ve “*arttırdık/arttıracağız*” kodları ile yan yana geldiğinin tespitidir. Yani hem seçim beyannameleri hem de hükümet

programları “emekli maaşı” ve “emekli aylığı” kavramlarını “yükseltme”, “arttırma” kelimesiyle tamamlamaktadır.

Kalkınma planlarının emekli/emeklilik konusunda en sık kullandığı ikinci kod ise “yaş” iken (%6,86), üçüncü sırada “prim ödeme gün sayısı” (%3,43), dördüncü sırada “erken” (%2,14) ve beşinci sırada ise “yükselttik/kadın/erkek” (%1,71) kodları bulunmaktadır.

Seçim beyannamelerinin emekli/emeklilik konusunda en sık kullanılan beşinci kod ise “yaş” kodudur (%2,80). Seçim beyannamelerinde yaş kodunun emeklilik yaş haddinde vurgu yapılarak emeklilik yaşının düşürülmesine ve erken emekliliğe vurgu yapıldığı tespit edilmektedir. Ayrıca yaş kodu ile vurgulanan diğer husus ise yaşlılıkta emeklilerin durumlarının iyileştirilmesine yöneliktir.

Hükümet programlarının emekli/emeklilik konusunda en sık kullandığı üçüncü kod “arttırdık/arttıracağız” (%5,75) ve dördüncü kod “enflasyon” iken (%3,98), beşinci kod ise “yükselttik” kodudur (%1,66). Hükümet programlarında kullanılan enflasyon kodu emeklilerin enflasyona karşı korunması ve emekli aylığının/maaşının enflasyon karşısında yükseltilmesi odaklı olduğu tespit edilmektedir. Erken kodu ise sosyal seçim beyannamelerinde vurgulanan erken emeklilik vaatlerinin uygulanmasına (hayata geçirilmesine) atıf yapmaktadır.

Seçim Beyannamelerinde En Sık Kullanılan Beş Vaat	Hükümet Programlarında En Sık Kullanılan Beş Beyan	Kalkınma Planlarında En Sık Kullanılan Beş Beyan
"Emekli maaşı/aylığı artırıldı/arttırılacak." %7,50	"Emekli maaşı/aylığı/geliri artırıldı, arttırılacak." %7,97	"Özel Tamamlayıcı emeklilik uygulamalarının hayata geçirilmesi." %6,43
"Emekliler arasındaki eşitsizlikler giderilecek." %4,56	"Emeklilerin durumu iyileştirilecek." %5,53	"Sosyal Sigorta Kuruluşlarının mali ve idari sürdürülebilirliği." %5,57
"Emeklilik düzenlemelerinde ve uygulamalarında enflasyon, açlık ve yoksulluk sınırı dikkate alınacak." %4,21	"Özel sigortacılık, tamamlayıcı emeklilik, BES." %4,20	"Emeklilik yaşının yeniden belirlenmesi gerekliliği." %4,20
"Özel emeklilik fonları ve tamamlayıcı emeklilik hayata geçirilecek." %3,68	"Emekliler enflasyona karşı korunmalı/korundu/korunacak." %3,32	"Erken emeklilik uygulamalarının eleştirisi." %3,86
"Emeklilerin refahı arttırılacak." %3,50	"Emekliler arasındaki eşitsizlikler/farklılıklar ortadan kaldırılacak." %2,43	"Aktif-Pasif Sigortalı dengesi/İlişki Fonlarındaki değer kaybı ve telafisi." %2,57

Şekil 10. Emekli/Emeklilik Konusunun İşlenmesinde Sıklık Oranı En Fazla Olan Beş (5) Vaat/Beyan Karşılaştırması

Kaynak: Analiz sonuçları yazar tarafından düzenlenmiştir.

Şekil 10, nicel içerik analizi kapsamında değerlendirici ve olumsuzluk/ilişki analizi temelinde seçim beyannameleri, hükümet programları ve kalkınma planlarında emekli/emeklilik konusunda tespit edilen en sık kullanım oranına sahip beş vaadi/beyanı içermektedir. Bu bakımdan siyasi partilerin seçim beyannameleri emekli/emeklilikle ilgili vaatlerinde en sık; "Emekli Aylığı Arttırıldı/Arttırılacak (%7,50), Emekliler Arasındaki Eşitsizlikler Giderilecek (%4,56), Emeklilik Düzenlemelerinde Ve Uygulamalarında Enflasyon-Açlık Sınırı-Yoksulluk Sınırı Dikkate Alınacak (%4,21), Özel Emeklilik Fonları Ve Tamamlayıcı Emeklilik Hayata Geçirilecek (%3,68) ve Emeklilerin Refahı Arttırılacak (%3,50)." vaatleri tespit edilmiştir.

Hükümet planlarında emekli/emeklilik konusunda en sık kullanılan beyanlar "Emekli Maaşı/Aylığı/Geliri Arttırıldı/Arttırılacak (%7,97), Emeklilerin Durumu İyileştirilecek (%5,53), Özel Sigortacılık, Tamamlayıcı Emeklilik, BES (%4,20), Emekliler Enflasyona Karşı Korunmalı/Korundu/Korunacak (%3,32) ve Emekliler

Arasındaki Eşitsizlikler/Farklılıklar Ortadan Kaldırılacak (%2,43)” şeklinde tespit edilmektedir.

Kalkınma planlarının emekli/emeklilik konusunda en sık kullandığı beyanlar; *“Özel/Tamamlayıcı Emeklilik Uygulamalarının Hayata Geçirilmesi (%6,43), Sosyal Sigorta Kuruluşlarının Mali ve İdari Sürdürülebilirliği (%5,57), Emeklilik Yaşının Yeniden Belirlenmesi (%4,29), Erken Emeklilik Politikalarının Eleştirisi (%3,86), Aktif-Pasif Sigortalı Dagesinin Bozulması (%2,57) ve Sosyal Sigorta Kuruluşlarının Fonlarındaki Değer Kaybı ve Telafisi (%2,57)”* şeklinde tespit edilmektedir.

Analiz sonuçlarının kıyaslanmasına göre seçim beyannameleri ve hükümet programlarında en sık olarak emeklilerin maaşının arttırılması tespit edilmiştir. Kalkınma planlarında en fazla beyan edilen konu sosyal güvenlik sisteminde özel emeklilik ve tamamlayıcı emeklilik uygulamalarıdır. Ayrıca, seçim beyannameleri ve hükümet programlarında emeklilerin enflasyon karşısında korunması ve emekliler arasındaki farklılıkların ortadan kaldırılması konuları benzer şekilde sıklıkla işlenirken kalkınma planlarında ise daha ziyade sosyal güvenlik ve emeklilik sisteminde ortaya çıkan ekonomik ve idari sorunlar sıklıkla ele alınmaktadır.

SONUÇ VE DEĞERLENDİRME

Günümüzün en önemli demografik olgusu olan küresel yaşlanma birçok ülkeyi etkileyen önemli bir sosyoekonomik sorundur. Azalan doğurganlık oranı ve artan yaşam süresi nedeniyle gerek dünyada gerekse Türkiye’de yaşlı nüfusun gelecekte de artacağı tahmin edilmektedir. Buna göre, Dünya nüfusu içerisindeki yaşlı nüfus oranı 1960 ve 2023 yıllarında %5 ve %10 olarak gerçekleşirken 2050 yılında %16,5’e yükseleceği tahmin edilmektedir (DB, 2024). Türkiye’de de nüfus dinamiklerindeki yaşanan değişim sonucu yaşlı nüfus oranı ise 1960 yılında %3,6 iken, 2023 yılında %10,2’ye yükselmiştir. Tahminler, 2050 yılında Türkiye’de yaşlı nüfus oranını %21,1’e ulaşacağını öngörmektedir. (OECD, 2024a; DB, 2024; TÜİK, 2023a). Diğer taraftan, Dünya ve Türkiye’nin demografik yapısında yaşlanma yönlü eğilim yaşlı bağımlılık oranının da arttığına işaret etmektedir. Dünya yaşlı bağımlılık oranı 1960 yılında %8,7, 2023 yılında ise %15,4 olarak tespit edilirken, 2050 yılında %16,5 olarak tahmin edilmektedir (DB, 2024). Türkiye’nin yaşlı bağımlılık oranı ise 1960 yılında %7,8, 2023 yılında %13,1 olarak ifade edilirken 2050 yılında ise %32,3 olarak tahmin edilmektedir (DB, 2024). Genç nüfus oranı ile çalışma çağındaki nüfus oranındaki azalmaların tersine yaşlı nüfus oranındaki artışın neden olduğu yaşlı bağımlılık oranı ülke yönetimlerini koruyucu sosyal politikaların oluşturulması, uygulanması ve sürdürülebilirliği bakımından yakından ilgilendirmekte ve derinden etkilemektedir. Zira yaşlı nüfus oranının artış eğiliminde olduğu demografik özellikler ülke yönetimlerini sosyal koruma harcamalarının ekonomik açıdan sürdürülebilirliğini sağlama açısından yoğun bir şekilde meşgul etmektedir.

Emeklilik düzenleme ve uygulamaları; bireylerin işgücü piyasasından çekildiği süreçle başlayan, yaşlılık döneminde sosyal ve ekonomik açıdan bireyleri koruyan, sosyal güvenlik kurumları çatısı altında uygulanan sosyal politika uygulamalarıdır. Bu bağlamda emeklilik düzenleme ve uygulamaları özellikle yaşlı nüfusun artış gösterdiği ülkelerde etkin ve sürdürülebilir bir uygulama ve politika alanını gerektirmektedir. Özellikle yaşlanan bir nüfus yapısında sosyal ve ekonomik göstergelerin göz ardı edilerek oluşturulan emeklilik politikalarının sosyal güvenlik ve emeklilik sistemlerinin sürdürülebilirliğini her açıdan çıkmaza sokma riski kaçınılmaz bir gerçektir. Ülke yönetimleri, içerisinde bulunduğumuz süreçte dünya genelinde yaşlı nüfus oranının toplam nüfus içerisindeki oranı ve bu oranın gelecek vadede artacağı tahmin edilmesine istinaden emeklilik düzenleme ve uygulamalarına ilişkin politikalarını gözden

geçirerek emekliliğin olabildiğince ötelenmesini amaçlamaktadırlar. Bu nedenle son yıllarda ülkelerin emeklilik sistemlerine ilişkin değişim ve dönüşüm süreçlerini içeren önemli reform hamleleri gözlemlenmektedir. Bunun en büyük nedeni yaşanan nüfus içerisinde ihtiyaç duyulacak insan gücünden (emeğinden) optimal düzeyde yararlanma amacıyla birlikte sosyal koruma harcamalarına ayrılacak kaynağın oluşturacağı finansal yükü olabildiğince hafifletme düşüncesidir.

Oysaki kimi zaman, ülke yönetimlerinin emeklilik sisteminin rasyonel temelde düzenlemesi gereğinin bertaraf edilerek, rasyonel olmayan davranışlara ek olarak politik kazanımlar elde etmek amacıyla popülist girişimlerde buldukları gözlemlenmektedir. Bu bağlamda, popülizm ve popülist politik yaklaşımlar, sosyal politika alanında ve emeklilik uygulamalarında günümüz demografik özelliklerinin ve bu özelliklerin gelecek tahminlerine yönelik girişimlerde önemli bir etkidir. Popülizm, politik aktörlerin kamu politikalarını uygulamalarında sorunlara yüzeysel yaklaşımlarına ve kalıcı çözümler üretilmesinin sağlanamamasına neden olmaktadır. İçinde bulunduğumuz süreçte gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerin emeklilik sistemlerine yönelik zorlaştırıcı reform süreçlerini izlemeleri ciddi bir değişim ve dönüşümün gözlemlenmesine neden olmaktadır. Öyle ki, Şili, Kanada, Meksika ve ABD gibi Amerika Kıtası ülkeleri emeklilik yaş sınırını 65 yaşının üzerine taşıma girişimleri sergilerken Almanya, İtalya, Fransa ve Norveç gibi Avrupa ülkeleri bu sınırı 67 yaşına endekslemektedir. Danimarka ise emeklilik yaşını 70 yaşının üzerine taşımayı hedeflemektedir.

Türkiye’de sosyal güvenlik ve emeklilik uygulamalarına yönelik reform girişimleri Yunanistan, İspanya, İtalya ve Portekiz gibi Güney Avrupa Refah Rejimine mensup ülkelerle benzerlik göstermektedir. Bahsedilen ülkelerin sosyal güvenlik ve emeklilik sistemlerinde gerçekleştirdiği reform girişimlerini karşılaştıkları ekonomik krizler neticesinde hayata geçirmiştir. Bu ülkeler, ekonomik krizlerin neden olduğu ekonomik büyüme hızının azalması, işsizlik, sosyal koruma harcamalarındaki artış gibi sorunlar neticesinde reform süreçlerini hayata geçirmiştir. Bu bilgilere ek olarak bu ülkelerin demografik yapısındaki yaşlı nüfus oranı ve bu oranın artacağına ilişkin tahminler de reformları gerekli kılan önemli nedenleri oluşturmaktadır. Bu bakımdan Türkiye, Güney Avrupa Refah Rejimine mensup belirtilen ülkelerle ekonomik ve sosyal açıdan benzerlik göstermekle birlikte sistemselsel reformların da bu ülkelerle benzerlik gösterdiği gözlemlenmektedir.

Bu tez çalışmasının amacı, popülizmin ve popülist düzenlemelerin Türkiye'deki emeklilik düzenleme ve uygulamaları üzerinde etkisinin olup olmadığını incelemektedir. Bu bağlamda çok partili siyasal yaşamın resmen başladığı 1946 ile 2023 yılları arasında Türkiye'de uygulanan emeklilik düzenleme ve uygulamalarının farklı siyasi ve politika yapıcı aktörler tarafından nasıl tasarlandığı, uygulandığı ve planlandığı TBMM'de temsil hakkı elde etmiş 28 siyasi partinin toplam 90 seçim beyannamesi, 53 hükümet programı ve 1963 ile 2023 yılları arasında hazırlanmış 12 kalkınma planı kapsamında incelenmiştir. Bu inceleme içerik analizi yöntemi kullanılarak araştırma kapsamında incelenen veri ve dokümanlarda oluşturulan kategorilerin frekans (sıklık) analizlerinin yapıldığı kategorisel analiz, tutumların tespit edildiği değerlendirici analiz ve dokümanlarda yer alan mesajların içeriklerinin ve ilişkili oldukları unsurların tespit edildiği olumsuzluk/ilişki analizi incelemeleri gerçekleştirilerek çeşitli bulgular elde edilmiştir. Nitekim politika yapıcı aktörler, seçim süreçlerinde oluşturdukları seçim beyannamelerinde, seçim sonrası kurulan hükümetlerin programlarında ve kalkınma planlarında emeklilik konusuna farklı açılardan yaklaşımda buldukları tespit edilmiştir.

Alan araştırması kapsamında elde edilen bulgular, seçim beyannamelerinde, hükümet programlarında ve kalkınma planlarında emeklilik temasının kamusal hayatı ilgilendiren dış politika, milli güvenlik, toplumsal hayatın güvenliği, iç güvenlik ve ekonomi gibi diğer konular karşısında geri planda işlendiğini göstermektedir. Seçim beyannameleri, hükümet programları ve kalkınma planlarında en sık kullanılan kelimeler incelendiğinde tamamının emekli ve emeklilik temasına en sık kullanılan ilk 20 kelime içerisinde yer vermediği tespit edilmektedir. Bu bulgulara ek olarak, politika yapıcı aktörlerin emeklilik sistemine dair yaklaşımları seçim dönemleri, hükümet faaliyetleri ve kalkınma planlarının hazırlanması süreçlerinde farklı şekilde sergilendiği tespit edilmektedir. Politika yapıcı aktörlerin seçim dönemlerinde emeklilik konusuna en yoğun olarak emekli aylıklarının artışı, emeklilik yaşının düşürülmesi ve erken emeklilik temalarında değindikleri gözlemlenmektedir. Politik aktörlerin emeklilik konusuna, hükümet programlarında seçim beyannamelerine yakın bir yaklaşım sergilediği görülürken kalkınma planlarında tamamen farklı bir açıdan yaklaştığı görülmektedir. Elde edilen bulgular, politik aktörlerin kalkınma planlarında emekliliğe ilişkin sistemin sahip olduğu ekonomik problemlere ve bu problemlere ilişkin çözüm önerileriyle yaklaştığı gözlemlenmektedir.

Türkiye, emeklilik düzenleme ve uygulamalarına ilişkin uygulama örneklerinin farklı dönemlerde çeşitli farklı uygulamaların gözlemlendiği bir ülke olma özelliğini taşımaktadır. Diğer bir ifadeyle Türkiye’de emeklilik düzenleme ve uygulamalarına ilişkin gerekli koşullara uyum sağlayabilecek net bir standart uygulamanın uzun bir zamandır uygulamada olmadığı gözlemlenmektedir. Bu bakımdan Türkiye, emeklilik düzenleme ve uygulamaları temelinde emeklilik yaş sınırı, sigortalılık süresi ve prim ödeme gün sayısı gibi şartlara ilişkin baremlerin yıllar içerisinde farklı şekilde kurgulandığı ve uygulamaların değişiklik gösterdiği bir ülke özelliğini taşımaktadır.

Emekliliğe dair gerçekleştirilen analizlerde Türkiye’nin emekliliğe ilişkin reform, değişim ve dönüşüm gibi süreçlerde dünya ülkelerinin gerisinde kaldığı görülmektedir. Zira DB’nin emeklilik sistemlerine ilişkin önerdiği üç ayaklı modele ilişkin tasarı, uygulama ve geçiş süreçlerinde seçim beyannameleri, hükümet programları ve kalkınma planlarında konunun dile getirilmesi, tartışılması ve Türkiye’ye entegrasyonu bakımından Latin Amerika ve Doğu Avrupa ülkeleri gibi ülke örneklerinden hareketle zaman ve kapsam bakımından geride kalındığı tespit edilmiştir.

Politika yapıcı aktörlerin politik kazanım kaygısıyla emekliliğe ilişkin açıklık ve yoksulluk sınırı, enflasyon ve alım gücü gibi sosyoekonomik parametreleri ve kurumsal istatistikleri göz ardı ettiği ve dolayısıyla meseleye popülist bir yaklaşım gerçekleştirdikleri görülmektedir. Emeklilik düzenleme ve uygulamaları üzerinde gerçekleştirilen tasarılar çoğu zaman demografik özellikler ve işgücü piyasası özellikleri gibi sosyal parametrelerle sosyal güvenlik sisteminin ve emeklilik sisteminin sürdürülebilirliği, sosyal koruma harcamalarında emekli/yaşlı payı, sosyal güvenlik kurumlarının bütçe açıkları ve bütçe transferleri gibi ekonomik parametrelerin göz ardı edilerek tasarlandığı tespit edilmektedir. Hükümet programlarının da bu bakımdan eşgüdümlü bir çizgi izlediği tespit edilmekle birlikte meselenin ekonomik ve idari açıdan karşılaştığı olumsuzluklar/tahribatlar ile sistemin sürdürülebilirliği açısından kurtuluş reçetelerine dair girişimlerin kalkınma planlarında dile getirildiği tespit edilmiştir. Bu bakımdan politika yapıcı aktörlerin emeklilik konusuna seçim süreçlerinde, hükümet süreçlerinde ve kalkınma planlarının oluşturulması süreçlerinde farklı yaklaşımlarda buldukları tespit edilmiştir. Araştırmaya dair tespit edilen bu sonuç araştırma sorularından *“Türkiye’de uygulanmış ve uygulanmakta olan kamusal emeklilik (yaşlılık sigortası) düzenleme ve uygulamalarına ilişkin sistemlerin oluşturulma sürecinde*

politika yapıcı aktörler temel sosyoekonomik göstergeleri göz önünde bulundurmakta mıdır?” sorusuna cevap niteliği taşımaktadır.

Türkiye’de farklı dönemlerde tasarlanan ve yürürlüğe konan emeklilik düzenlemeleri ve uygulamalarına ilişkin sistemlerin tasarlanması, kurgulanması ve oluşturulması süreçlerinde çeşitli bakış açılarının varlığı yadsınamaz bir gerçektir. Popülizm ve popülist yaklaşım çerçevesinde politik aktörlerin seçmene şirin görünme ve oy toplama kaygısıyla rasyonel olmayan kamu politikaları ortaya koymasının sosyal güvenlik sisteminin sürdürülebilirliğini olumsuz etkilemesi durumudur. Emeklilik düzenleme ve uygulamalarına ilişkin tasarımlar kimi zaman emekli aylığı, emekli ikramiyesi, aylık bağlama oranı, prim ödeme gün sayısı ve sigortalılık süresi gibi maddi unsurlar üzerinden düşünülmüş kimi zaman ise emeklilerin yaşam alışkanlıklarının emeklilik öncesine en yakın hali alacak seviyede sosyal açıdan düşünülmüştür. Buna göre, emeklilik düzenleme ve uygulamalarına ilişkin tasarımların yoğunlukla demografik veriler, endüstri yapısı, ekonomik yapı gibi sosyoekonomik göstergelerin göz ardı edilerek tasarlandığı gözlemlenmektedir. Nitekim Türkiye’de emeklilik yaş sınırının, sigortalılık süresinin, prim ödeme gün sayısının farklı dönemlerde değiştirilerek uygulanması emeklilik sisteminin özünde sağlık ve esenlik içerisinde bir emekli hayatı sunulmasından ziyade belirli dönemlerde belirli politik kazanımları sağlayacak bir anahtar olarak görüldüğünü politika biliminin iktidar rekabeti açısından düşündürmektedir.

Emeklilik düzenleme ve uygulamaları üzerinde gerçekleştirilen tasarımlar çoğu zaman demografik özellikler ve işgücü piyasası özellikleri gibi sosyal parametrelerle sosyal güvenlik sisteminin ve emeklilik sisteminin ekonomik sürdürülebilirliği, sosyal koruma harcamalarında emekli/yaşlı payı, sosyal güvenlik kurumlarının bütçe açıkları ve bütçe transferleri gibi ekonomik parametrelerin göz ardı edilerek tasarlandığı tespit edilmektedir. Bu tespitler özellikle seçim beyannameleri, hükümet programları ve kalkınma planlarında emeklilik konusunun işleniş şeklinde kendini göstermektedir. Dolayısıyla ilgili dönemin sosyal ve ekonomik koşullarının göz ardı edilerek uygulanan emeklilik düzenleme ve uygulamaları sistemin kurgulanmasında popülist yaklaşımların varlığını kanıtlamaktadır. Bu bağlamda emeklilik düzenleme ve uygulamalarına ilişkin popülist yansımaların tespit edilmesi için politika yapıcı aktörleri ifade eden siyasi partilerin seçim beyannameleri, hükümet programları ve kalkınma planlarının detaylı

incelenmesi önemli sonuçların tespit edilmesini sağlamaktadır. Araştırmaya dair tespit edilen bu sonuç *“Türkiye’de uygulanmış ve uygulanmakta olan kamusal emeklilik (yaşlılık sigortası) düzenleme ve uygulamaları demografik, ekonomik ve endüstriyel özelliklere uyumlu bir şekilde tasarlanmakta mıdır?”* sorusuna cevap niteliği taşımaktadır.

Popülist yaklaşımlara dair tespit edilen bulgular ve elde edilen sonuçlara ek olacak en önemli hususlardan biri de 4 çalışanın 1 emekliyi finanse etmesinde geçerli olan uluslararası görüşe Türkiye’nin neredeyse üçte bir oranında uzaklıkta olduğu durumdur. Belirtilmelidir ki Türkiye’de geçmişten günümüze emeklilik sistemlerinde sosyoekonomik göstergelerin göz ardı edilmesi, emeklilik yaşının düşük seviyelerde tutulması gibi erken emeklilik politikaları ile popülist yaklaşımlar özellikle aktif-pasif sigortalı dengesinin bozulmasına ve uluslararası ortalamaların gerisinde kalmasına neden olan bir sonucu ortaya çıkarmaktadır. Araştırmaya dair tespit edilen bu sonuç *“Türkiye’de uygulanmış ve uygulanmakta olan kamusal emeklilik (yaşlılık sigortası) düzenleme ve uygulamalarına ilişkin girişimler sosyal ve ekonomik yapıya olumlu katkı sağlayacak şekilde oluşturulmakta mıdır?”* sorusuna cevap niteliği oluşturmaktadır.

Diğer taraftan, popülizmin sosyal politika uygulamalarına etkisi sosyal politika uygulamalarında ihtiyaç sahibi dezavantajlı grupların belirlenmesinde yetersizliklere, kapsamın genişletilememesine, dezavantajlı grupların ihtiyaç duyduğu sosyal yardım ve hizmet uygulamalarına ilişkin erişimde yaşanan yetersizliklere, sosyal yardım ve hizmetler ile sosyal güvenlik çatısı altında gerçekleştirilen hizmetlerin sürdürülememesine neden olmaktadır. Ayrıca rasyonel olmayan politikalar ve kurumsallıktan uzak popülist yaklaşımlar sosyal politika uygulamalarının hak temelli anlayıştan uzaklaşarak lütfedici bir hal almasına neden olmaktadır. Sosyal politika uygulamalarında hak temelli bir uygulama anlayışının siyasi kazanım sağlayan bir menfi ilişki ağı içerisinde gerçekleştirilmesi, sosyal güvenlik çatısı altında sunulan kamusal emeklilik uygulaması bağlamında da ortaya çıkmaktadır. Bu duruma neden olan en önemli etkenlerden bazıları klientalist bir yaklaşımla siyasi kayırmacılık temelinde emeklilik düzenlemelerinin politik kazanım sağlayacağı düşüncesi gösterilebilmektedir. Ek olarak popülist politik aktörler, emeklilik düzenleme ve uygulamalarına ilişkin tasarımlarda emeklilik ve emeklilere ilişkin sorunların tespitinde kısa dönemli yüzeysel bir bakış açısı geliştirerek, demografik ve sosyoekonomik parametrelerin göz ardı edilmesi

gibi tutumlarla emeklilik sistemlerinin ekonomik ve idari açıdan çıkmaza girmesine neden olabilmekte, politik kazanımlar amacıyla farklı dönemlerde farklı emeklilik kriterleri ve uygulamalarının tasarlandığı gözlemlenmektedir. Özellikle siyasi süreçlerde politik kazanımlar elde etmek amacıyla emeklilik aylığı/maaşının belirlenmesi ve artışı ile emeklilik kriterleri arasında özellikle emekli olma yaşına ilişkin düzenlemeler (erken emeklilik politikaları) birçok ülkede uygulanan popülist düzenlemelerin başında yer almaktadır.

Siyasi partilerin seçim beyannameleri 1946-2023 yılları arasında emeklilik temelinde incelendiğinde konuya dair vaat sayısının yıllara göre artan ve azalan şekilde değişiklik gösterdiği görülmektedir. Bu husustaki en büyük etkenler hem yıllara göre politik yaşamda aktif olan aktörlerin sayısındaki değişim hem emeklilik düzenleme ve uygulamalarına tesir edebilecek temsil hakkının elde edilmesi hem de emeklilerin önemli bir politik kazanım olarak düşünülmesi durumlarıdır. Siyasi partilerin emekliliğe dair vaatlerinin 1946 yılından günümüzde büyük bir artış gösterdiği görülmektedir. Bunun en önemli sebebi emeklilerin politik yaşamda sağlayacağı önemli kazanımlardır.

Siyasi partilerin 1946-2023 yılları arasında yapılan genel seçimlerde emeklilik konusuna değinme sıklıkları dönemsel olarak değişkenlik göstermekle birlikte 1946 yılından 2015 yılına kadar artış göstermiştir. Son yirmi yıllık sürecin başlangıcı olarak kabul edilebilecek 2002 seçimlerinde bağımsızların dışında yalnızca iki politika yapıcı aktörün temsil hakkı elde etmesi emekliliğe dair vaat seviyesinin çok düşük bir seyirde kalmasına neden olmuştur. Ayrıca siyasi partilerin bazılarının 2018 ve 2023 yılları arasında emeklilik konusunda seçim beyannamelerinde emeklilerin yanı sıra emekli olmayan fakat emekliliği muhtemel bir vaat olarak sunulan EYT'li kesime de hitap etmektedirler. Durumun bu yönü emekli olmayan ve EYT'li olarak adlandırılanların da mevcut emeklilere sunulan vaatlere odaklanmasına neden olmuş ve emekliliğin cazip hale getirildiğini düşündürmüştür.

Siyasi parti seçim beyannamelerinde 1946-2023 yılları arasında emeklilik vaatlerine dair gerçekleştirilen incelemelerde bu konuda gerçekleştirilen en fazla vaadi; sırasıyla CHP, AK Parti ve MHP gerçekleştirmiştir. Bu durumun sebebi; ilgili siyasi partilerin diğerlerine göre daha uzun yıllar süren politik yaşamıdır. Diğer bir deyişle

inceleme kapsamına alınan diğer politik aktörler ya kısa bir süre siyasi hayata dahil olmuşlar ya da daha az temsil hakkı elde ederek etkinliğini sürdürememişlerdir.

Siyasi partilerin seçim beyannamelerinde emeklilik temasında incelenen vaat ve beyanlara ilişkin tespit edilen bir diğer bulgu ise emeklilik konusunda her seçim döneminde farklı vaat ve beyanların bulunduğudır. Bu vaat ve beyanlar seçim beyannamelerinde kimi zaman emekli aylığı/maaşı temelinde kendini göstermektedir. Kimi zaman emeklilik hakkının elde edilmesindeki yaş haddi olarak gözlemlenmektedir. Kimi zaman prim ödeme günü ya da sigortalılık süresiyle beyan edilmekte ve kimi zaman emeklilerin çeşitli sosyoekonomik durumlarına ilişkin diğer vaat ve beyanlar şeklinde kendini göstermektedir. Açıklanan bu bulgularda en dikkat çekici hususlardan biri siyasi partilerin her seçim döneminde emekliliğe ilişkin ifade edilen çeşitli vaat ve beyanlara yer verdiği, emekliliğe ilişkin sosyal ve ekonomik sorunların kronik bir problem olarak Türkiye'nin gündemindeki sürekliliğini koruduğudur. Bu noktada bahsedilen bulgular emeklilik ve emeklilere yönelik vaat ve beyanların popülist nitelikte olabileceğini ve sorunu kökten çözmeye yönelik olmaktan uzak olduğunu düşündürmektedir. Açıklanan bilgileri destekler nitelikteki bir diğer bulgu ise politik aktörlerin 1946-2023 yılları arasında emeklilik konusuna ve emeklilere ilişkin sunulan vaatlerinin farklı yıllarda benzerlik gösterebildiği durumdur. Örneğin; emekli maaşının artırılması her seçim döneminde sunulan bir vaat niteliği taşımaktadır. Dikkat çeken husus var olan bir sorunun her seçim döneminde seçim beyannamelerinde yer alan bir vaat olarak sunulması hem politik aktörlerin konuya dair kesin çözüm yolunu izleyemediği hem de bu sorunların kronikleşerek yıllar boyunca devam etmesini ifade etmektedir.

İktidar ve muhalefet partileriyle koalisyon ortaklarının seçim beyannamelerinde emeklilik ve emeklilikle ilgili temalara (maaş, sigortalılık süresi, prim ödeme gün sayısı, aylık bağlama oranı ve hizmet borçlanması gibi) değinme sıklıkları birbirine çok yakın oranlara sahip olmakla birlikte muhalefet partilerinin küçük bir farkla önde olduğu görülmektedir. Bu bakımdan, 1946-2023 yılları arasında iktidar siyasi partilerin hazırladıkları seçim beyannamelerinin tümünde emeklilik ve emeklilik temalarına değinme sıklığı %1,20 olarak tespit edilirken muhalefet partilerinin oranı ise %1,98 olarak tespit edilmiştir.

Politik aktörlerin ideolojik farklılıkları sağ ya da sol görüş perspektifi başta olmak üzere her ne kadar farklılık gösterse de emeklilik konusundaki yaklaşımlarının birbirine önemli benzerlik gösterdiği tespit edilmiştir. Bu bakımdan, siyasi görüşleri ne olursa olsun politik aktörler emekli aylıklarının yükseltilmesi ile enflasyonla mücadele, emeklilerin refahının artması, emeklilerin maruz kaldığı eşitsizliklerin ortadan kaldırılması ve erken emeklilik konularına benzer yaklaşımlarla değindiği gözlemlenmektedir. Bunun en önemli sebebi, iktidar yarışındaki politik aktörlerin önemli politik kazanım sağlayacak emekli kesimine diğer rakiplerinin gerisinde kalmayacak vaatleri sunma ve dolayısıyla seçim gayesidir. Diğer bir değişle, politik aktörlerin emeklilere yönelik vaatlerinde birbirini takip ettikleri görülmektedir. Sağ ve sol perspektiften yaklaşım sergileyen politik aktörlerin emekliliğe ilişkin olarak seçim beyannameleri arasında tespit edilen önemli farklılık özel emeklilik sistemlerinin, şirketlerinin ve fonlarının sağ politik aktörlerin seçim beyannamelerinde daha sık kullanıldığıdır. Bu bağlamda emeklilik sisteminin özelleştirilmesi temelinde sağ politik aktörlerin daha istekli olduğu, sol politik aktörlerin ise bu konuda emeklilik vaatlerine yer vermekten kaçındığı tespit edilmektedir.

Politik aktörlerin seçim beyannamelerinde gerçekleştirilen analizler sonucunda 1946-2023 yılları arasında temsil hakkı elde etmiş tüm siyasi partilerin incelenen tüm seçim beyannamelerinde emeklilik konusunda en sık beyan edilen birinci vaat *emekli maaşının arttırılacağı*, ikinci vaat ise *emekliler arasındaki eşitsizliklerin giderileceği* şeklindedir. Bu bakımdan politik aktörler, emekliliğe geçişi muhtemel çoğunluğun desteğini elde edebilmek amacıyla uzun yıllar emekli maaşı ve eşitsizliklerin giderileceği vaatlerini seçim beyannamelerine taşımışlardır. En sık kullanılan üçüncü vaat ise *emeklilik düzenlemelerine ilişkin girişimlerde açlık ve yoksulluk sınırı ile enflasyonun dikkate alınacağı* vaadidir. Fakat en sık kullanılan bu vaatte dikkat çeken en önemli husus seçim beyannamelerinde emekli maaşının belirlenmesinde dönemin açlık ve yoksulluk sınırı ile enflasyon verilerinden hiç bahsedilmediğidir. Dolayısıyla ekonomik parametrelere net bir entegrasyonun yapılmadığı ancak bu parametrelerin adının anılarak vaatlerde bulunduğu tespit edilmiştir. En sık kullanılan dördüncü vaat *özel emeklilik fon ve şirketleri ile tamamlayıcı emeklilik uygulamalarının teşviki* şeklindeyken en sık kullanılan beşinci vaat ise *emeklilerin refahı arttırılacak* şeklindedir. Bu vaatte de diğer vaatlere benzer şekilde emeklilerin refahın artışına dair herhangi bir sosyoekonomik

verinin kullanılmadığı tespit edilmektedir. Ayrıca emeklilerin refahının nasıl arttırılacağına dair bir planlama ve programlama sıklıkla tespit edilmemiştir.

Siyasi parti seçim beyannamelerinde emeklilik yaşına ilişkin dikkat çeken bir bulgu ise emeklilik yaşının (özel işler ve meslekler dışında) hem kadın ve erkek hem de SSK, BAĞ-KUR ya da Emekli Sandığı mensubu vatandaşlar temelinde farklı yaş kriterlerinin emeklilik tasarılarına ilişkin vaat ve beyanlarda yer almasıdır. Bu bulgular, siyasi partilerin aynı zamanda eşitlikçi ve adaleti gözeten bir emeklilik rejimi vurgusuna tezatlık durumunu ortaya çıkarmaktadır. Bazı siyasi partilerin seçim beyannamelerinde yer alan emekli aylığı/maaşı iyileştirmelerinde tüm emeklilerin kapsama alınmadığı tespit edilmektedir. Örneğin, SSK mensubu emekliler ile BAĞ-KUR mensubu emeklilere ilişkin emekli aylığı/maaşı artışı vaat ve beyanı bulurken Emekli Sandığı mensubu emeklilere ilişkin bir vaat ya da beyan tespit edilmemiştir. Siyasi partilerin bazı seçim dönemlerinde emekliler arasında sosyal ve ekonomik bağlamda ayrışmaya neden olabilecek uygulama temelli vaat ve beyanlarda bulunduğu tespit edilmektedir. 1987 yılında ANAP'ın seçim beyannamesinde yer alan *Süper Emeklilik* vaat ve beyanı bu bulguyu teyit eden en önemli örneklerden biridir. Süper emeklilik uygulamasında yüksek gelire mensup vatandaşların emekliliğe esas sigorta prim oranlarının yüksek oranlardan ödemesinin teşvik edilmesi ve bu kapsamda emekli olduklarında süper emeklilik kapsamı dışındaki emeklilere göre daha yüksek miktarda emekli aylığı/maaşı almaları teşvik edilmektedir. Bu durum seçim beyannamelerinde yer alan eşitlikçi ve adil bir emeklilik rejimi anlayışını zedeleyici popülist bir adım olarak değerlendirilebilmektedir. Bu bakımdan bu vaat, beyan ve teşvikler anayasal ve yasal açıdan eşitlik temasını zedeleyebilecek sonuçların sosyal ve ekonomik anlamda ortaya çıkmasına sebebiyet verebilecektir. Ayrıca bu tip vaat, beyan ve teşviklerin sosyal güvenlik sisteminin aktüeryal dengesini de orta ve uzun vadede olumsuz etkileyerek sistemin özellikle finansal açıdan sürdürülmesini sıkıntıya sokabilecek niteliktedir.

Siyasi partilerin seçim beyannamelerinde emekliliğe ilişkin maaş artışı, sosyal güvenlik destek primi ödemelerinin kaldırılması, sigortalılık süresi ile prim ödeme gün sayısındaki azaltma, emeklilere bayram ikramiyesi gibi ek ödemelere ilişkin vaat beyanlarında emeklilik işlemlerini sevk ve idare eden kuruluşların yapısına değinmemektedirler. Fakat seçim beyannamesinde yer almadığı tespit edilen bu bulgunun seçim sonrası kurulan hükümetlerin hükümet programlarında sosyal güvenlik

kurumlarının *bütçe açığı* verdiğini ve buna yönelik önlemlerin düşünülmesi gerektiği yönündeki beyanları tespit edilmektedir. Bu durum da emeklilik temelinde vaat edilen beyanların sosyal güvenliğin ekonomik ve idari açıdan sürdürülebilirliğine dair oluşturduğu tehlikenin seçim dönemlerinde görmezden gelindiğini, hükümet programlarında ise dile getirilerek belirttiği durumda popülist bir bakış açısını ifade etmektedir.

Değerlendirici ve olumsuzluk/ilişki analizi kapsamında siyasi parti seçim beyannamelerinde elde edilen bulgulardan biri de emeklilik yaşı üzerine gerçekleştirilmektedir. Siyasi partiler seçim dönemlerinde emeklilik yaşını bazı dönemlerde “*erken emeklilik*” vaat ve beyanlarıyla alt sınırlara çektiklerini ifade etmektedirler. Siyasi partiler kimi zaman ise emeklilik yaşını üst seviyeye çektiklerini beyan etmişlerdir. Siyasi partilerin seçim beyannamelerinde emeklilik yaşına ilişkin vaat ve beyanlar içerisinde en dikkat çekici bulgulardan biri siyasi partinin bir seçim döneminde “*erken emeklilik*” vaadiyle emeklilik yaşını erken yaşlara çektiği gözlemlenirken aynı siyasi partinin bir başka seçim döneminde ise emeklilik yaşının yükseltildiğine dair bir vaat ve beyan sunmasıdır. Bu durum emeklilik konusunun emeklilik yaşı temelinde sosyal ve ekonomik parametrelerin göz ardı edilerek tasarlandığını, diğer bir ifadeyle popülist bir yaklaşımla emeklilik düzenlemelerinin tasarlandığını düşündürmektedir.

Siyasi partilerin seçim beyannamelerinde emeklilik temasına ilişkin beyan edilen vaatlerden biri de emeklilerin işgücü piyasasındaki varlığının devam etmesi halinde onlar için ödenecek “*Sosyal Güvenlik Destek Primi*” ödemesinden vazgeçileceğidir. Beyan edilen bu vaat, işgücü piyasasının talep ettiği emek faktörünün karşılanması açısından önem taşımaktadır. Emek faktörünün nitel ve nicel varlığının üretim süreçlerinde daha etkin olması açısından olumlu değerlendirilebilecek bu vaade ilişkin devletin vazgeçeceği gelire dair bir beyan tespit edilmemektedir. İfade edilen prim ödemesinden vazgeçildiğinde devletin sosyal güvenliğe dair gelir kalemlerinde azalma meydana gelebilecektir. Üstelik emeklilere yönelik sabit harcamalar gerçekleştirilirken bu durum meydana gelebilecektir. Nihai olarak bu durum sosyal güvenlik sisteminin aktüeryal dengesine ilişkin etkisine dair bir tahmin, önlem ve beyan tespit edilemediği için tüm dengelerin gözetilmediği düşünülmektedir.

Siyasi partilerin seçim beyannamelerinde tespit edilen emeklilik vaatlerinin politik kazanım oluşturacak bir algı oluşturma üzerinden gerçekleştirildiği tespit edilmektedir. Emekliliğe yönelik “*maaş, prim ödeme gün sayısı, sigortalılık süresi, aylık bağlama oranı*” gibi unsurlarda emekliler lehine düzenlemeleri içeren vaatler söz konusudur. Fakat bu vaatlerin maliyetine ilişkin bir tespit elde edilmemektedir. Ancak politika yapıcı aktörlerin seçim sonucunda iktidar olmasına istinaden hazırlamış olduğu hükümet programlarında emeklilik ve sosyal güvenlik kuruluşlarının karşılaştığı “*maliyetler, bütçe açığı, bütçe transferleri, giderler*” gibi unsurlara yer verildiği gözlemlenmektedir. Bu durum emeklilik düzenleme ve uygulamalarında ilk etabın seçim süreçlerinde popülist yaklaşımlarla çeşitli vaatlerin oluşturulduğunu, ikinci etapta ise iktidar olunması durumunda hükümet programlarında ve kalkınma planlarında bu popülist yaklaşımın sosyal güvenlik ve emeklilikte maliyetinin faturasının ve bu mali zorluğa ilişkin çıkış programlarının beyan edildiğine işaret etmektedir. Buna ilişkin en önemli örnek seçim beyannamelerinde emeklilere vaat edilen *kısa hazırlık ödemesi* ile *yılda iki kez bayram ikramiyesi ödemesi* beyanlarının sosyal güvenlik ve emeklilik sistemlerinde oluşturduğu ekonomik tahribata ilişkin çözüm yollarının kalkınma planlarında dile getirilmesidir.

Siyasi partiler ve hükümet temsilcilerinin ideolojik açıdan her ne kadar farklı özellikle sahip olsalar da emeklilik düzenleme ve uygulamalarına ilişkin bazı vaatlerde ve hükümet programlarındaki bazı beyanlarda farklı ideolojik görüşe mensup aktörlerin aynı mesajı verdiği tespit edilmektedir. Örneğin; 5. Demirel Hükümeti (1977-1978) ile devamındaki 3. Ecevit Hükümeti (1978-1979), “*Kadın işçi ve memurlara 20 yılda emekli olabilme imkanı tanınmıştır.*” beyanına her iki dönemin de hükümet programında rastlanılmaktadır. Politika yapıcı aktörlerin ideolojik özellikleri ve siyasi çizgileri ne olursa olsun “*erken emeklilik, emeklilik maaşı/aylığı artışı, sigortalılık süresinde indirim, prim ödeme gün sayılarındaki azalış yönlü esneklik, aylık bağlama oranında artış*” gibi konularda bir uygulama ortak akıl ile bir fikir birliği içerisindeymişçesine vaat ve beyanda buldukları tespit edilmektedir.

Seçim beyannameleri ile hükümet programlarında emekliliğe dair yer alan vaat ve beyanlar birbirine benzerlik göstermektedir. Hem seçim beyannameleri hem de hükümet programları paralel bir çizgi izleyerek emeklilerin hayat standartlarını ekonomik ve sosyal açıdan arttırma yönünde beyanları yansıtmaktadır. Seçim beyannameleri ve

hükümet programlarında belirtilen beyanlar yansıtılırken bu hedeflerin dayandırıldığı plan, proje ya da girişimlere detaylı bir alan ayrılmadığı gözlemlenmektedir.

Siyasi partiler seçim beyannamelerinde emeklilerin kayıt dışı çalışma durumunun önüne geçilmesine yönelik vaatlerinin yok denebilecek bir seviyede olduğu gözlemlenmektedir. Politika yapıcı aktörler, emeklilerin işgücü piyasasında yer almasını destekleyen *Sosyal Güvenlik Destek Primi Muafiyeti* vaadini çok sık bir şekilde tekrar ederken emeklilerin kayıt dışı çalışmasının engellenmesi ve emeklilerin sosyal güvenlik kapsamında istihdam edilmesine ilişkin vaat, plan ve projede bulunmadıkları tespit edilmektedir.

Politik aktörlerin emeklilik konusuna dair gerçekleştirdiği popülist yaklaşımların yalnızca iktidar siyasi partilerince sergilenmediği, muhalefet popülizminin de süreçte hissedilir bir şekilde varlığını gösterdiği gözlemlenen önemli bir sonuçtur. Yani seçim beyannamelerinde yer alan emeklilik vaatlerinin siyasi partiler arasında benzerlik göstermesinin yanı sıra özellikle seçim süreçlerinde muhalefet aktörlerinin emekliliğe ilişkin sunduğu sosyoekonomik vaatlerin iktidarlar tarafından benzer şekilde hayata geçirilmesi aktörlerin birbirlerini etkilemelerine önemli bir kanıt oluşturmaktadır. Dolayısıyla konuya dair popülist yaklaşımlar yalnızca iktidar partilerine mensup aktörler tarafından gerçekleştirilmediğiyle birlikte muhalefet parti aktörleri tarafından da yansıtıldığı gözlemlenmektedir. Bu bağlamda karşılaşılan en güncel örnek, 2023 yılında hayata geçirilen EYT uygulamasının sürecin en başında muhalefet partiler tarafından dile getirilmesi ve 2023 genel seçimlerinden önce seçim öncesinde mevcut iktidar tarafından hayata geçirilmesidir. Ek olarak, emekli aylığının arttırılması ve emeklilere yılın belirli dönemlerinde sağlanacak ikramiye ödemelerin de muhalefet partiler tarafından dile getirilmesi fakat ilerleyen süreçte mevcut iktidarın bu vaatleri hayata geçirdiği bu açıdan gözlemlenen önemli örnekleri ifade etmektedir.

Politika yapıcı aktörler emeklilik düzenleme ve uygulamalarına ilişkin seçim beyannamelerinde ve hükümet programlarında aynı mesajı farklı dönemlerde sunduğu gözlemlenmektedir. Örneğin, “*Emekliler arasındaki eşitsizlikler ortadan kaldırılacaktır.*” beyanı hem 4. Demirel Hükümeti (1975-1977) hem 2. Ecevit Hükümeti (1977-1977) hem de 5. Demirel Hükümeti (1977-1978) hükümet programlarında tespit edilmektedir. Bu durum, politika yapıcıların emeklilik sistemine ve emeklilere yönelik eşitsizlik örneğinde

olduğu gibi sorunların farkında olduğu fakat bu sorunlara net bir çözüm üretemediklerinin tespit edilmesini sağlamaktadır. Bu nedenle emeklilik özelindeki sorunların her dönem devam ettiği ve bu sorunların kronikleşerek günümüze kadar ulaşmasına neden olduğu tespit edilmektedir. Dolayısıyla bu durum hem seçim beyannamelerinde hem de hükümet programlarında emeklilik düzenleme ve uygulamaları temelinde popülist yansımaların varlığına işaret etmektedir.

Hükümet programlarının emeklilik temelinde incelemesinde emekliliğe ilişkin en sık kullanılan ilk iki beyan, *emekli maaşının artışı* ve *emeklilerin durumu iyileştirilecek*'tir. Hükümet programlarında en sık kullanılan diğer beyanlar ise sırasıyla, *özel sigortacılık ve tamamlayıcı emekliliğin teşviki*, *emekliler enflasyona karşı koruma altına alınacak ve emekliler arasındaki eşitsizlikler/farklar ortadan kaldırılacak* şeklindedir. Hükümet programlarında emekliliğe ilişkin en sık kullanılan ilk beş beyan incelendiğinde bu beyanların seçim beyannamelerindeki vaatlerle önemli benzerlikler gösterdiği görülmektedir. Dolayısıyla seçim öncesi emeklilik vaatlerinin benzer şekilde iktidar olunmasından sonra hükümet programlarına taşınması söz konusudur.

Hükümet programlarında politik aktörlerin aynı konuya ilişkin yaklaşımlarının farklı dönemlerde değişim gösterebildiği tespit edilmiştir. Örneğin; 1974 yılındaki 1. Ecevit Hükümeti ve 1978 yılındaki 3. Ecevit Hükümeti programlarında *erken emeklilik* uygulamalarına ilişkin bir savunu gerçekleştirirken 1999 yılındaki 5. Ecevit Hükümeti programında *erken emekliliğe son verilmesi gerekliliği* ve *emeklilik sistemlerinde reform* savununun yapıldığı gözlemlenmektedir. Nitekim de, DSP'nin seçim beyannamelerinde 1974 ve 1978 yıllarının aksine 1991-1995 yılları arasında erken emeklilik politikalarına yönelik eleştirel bakışın seçim beyannamelerinde ilk kez kullanıldığı görülmektedir. Ek olarak DSP, 1999 yılında yürürlüğe konulan 4447 sayılı İşsizlik Sigortası Kanunu'nu teşvik edici beyanlara seçim beyannamelerinde yer vermiştir.

Seçim beyannameleri ile hükümet programlarında emeklilik düzenleme ve uygulamalarına ilişkin örneklerin politik sonuçlara göre beyanlar olduğu tespit edilmektedir. Araştırma kapsamında "*emekli maaşının artışı*", "*emeklilere ikramiye verilmesi*", "*emeklilik yaşı sınırının ve sigortalılık süresinin düşürülmesi*" ve "*erken emeklilik vaatleri*" gibi emeklilikte politik kazanım temelli olumlu algı oluşturacak

beyanlar yoğunlukla seçim beyannamelerinde tespit edilirken ve hükümet programlarında ise kısmen tespit edilmektedir. Fakat özellikle “*sosyal güvenlik sistemindeki bütçe açığı*” ve “*bütçe açığının nedeni olarak emekli aylıkları*” gibi seçmenler tarafından siyasi partiye yönelik olumsuz algıya ya da siyasi partiler aleyhine bir düşünceye neden olabilecek beyanlar seçim beyannamelerinde tespit edilmemektedir. Bu beyanlar tamamıyla hükümet programlarında tespit edilmektedir. Yani siyasi aktörler emekliler ve emeklilik düzenlemelerine ilişkin özellikle ekonomik vaatlerinde daha önce de ifade edilen ekonomik sürdürülebilirlik gibi hususların göz ardı edilmesinin faturasını hükümet programlarına yansıtarak beyan etmektedirler.

Kalkınma planları, emeklilik düzenleme ve uygulamaları üzerine yoğunlukla ekonomik ve idari tahribat üzerinden yaklaştığı tespit edilmektedir. Kalkınma planları, sosyal güvenlik sisteminde yaşanan aktüeryal sorunlara, bütçe açıklarına, bütçe transferlerine ve bu sorunların erken emeklilik başta olmak üzere emeklilik politikalarının neden olduğu üzerinde durmaktadır. Örneğin; 3. Beş Yıllık Kalkınma Planında (1973-1977) “*Sosyal Sigortalar ve Emeklilik Fonlarındaki Azalma*” vurgusu yapılırken 4. Beş Yıllık Kalkınma Planında (1979-1983) “*Bütçe transferlerinde yaşanan artışların hedeflenen seviyenin üzerinde bir sapma göstermesinin nedenlerinden biri de emekli ikramiyeleri temelinde izlenen politikalar*” vurgusu yapılmaktadır. Bu bağlamda politika yapıcıların özellikle seçim beyannamelerinde emeklilik düzenleme ve uygulamalarına yönelik vermiş olduğu maddi vaat beyanlarının ekonomik ve idari sürdürülebilirliğine ilişkin yansımalarının ağırlıklı kalkınma planlarında yer aldığı gözlemlenmektedir.

Kalkınma planlarında emeklilik konusuna ilişkin en sık kullanılan ilk beyan *özel/tamamlayıcı emeklilik uygulamalarının hayata geçirilmesi* şeklinde tespit edilmektedir. En sık kullanılan ikinci beyan *aktüeryal denge bozuklukları kaynaklı sosyal sigorta kuruluşlarının mali ve idari sürdürülebilirliği* iken üçüncü beyan ise *emeklilik yaşının yeniden belirlenmesi* şeklindedir. Kalkınma planlarında emeklilik konusunda en sık kullanılan dördüncü beyan *erken emeklilik uygulamaları eleştirisi* iken beşinci beyan ise *aktif-pasif sigortalı dengesizliği/fonlardaki değer kaybı ve telafisi* şeklindedir. Buna göre, kalkınma planlarında emeklilik konusuna seçim beyannameleri ve hükümet programlarının aksine yoğunlukla sistemin karşılaştığı ekonomik sorunlara odaklanıldığı gözlemlenmektedir. Ekonomik sorunlara istinaden sistemde yaşanan tahribatın ortadan

kaldırılması kalkınma planlarında sıklıkla vurgulanmaktadır. Araştırmaya dair tespit edilen bu sonuç *“Türkiye’de uygulanmış ve uygulanmakta olan kamusal emeklilik (yaşlılık sigortası) düzenleme ve uygulamalarına ilişkin sistemlerin oluşturulma sürecinde politika yapıcı aktörler sistemin ekonomik ve idari sürdürülebilirliğini gözetmekte midir?”* sorusuna cevap niteliği taşımaktadır.

Kalkınma planları, seçim beyannamelerinde yoğunlukla yer alan emekli maaşı artışı vaatlerinin değinmediği artış endeksine değinmektedir. Buna göre, seçim beyannamelerinde yalnızca arttırılması vaadi sunulan emekli maaşının kalkınma planlarında yoğunlukla TÜFE’ye endekslenmesi beyanının yer aldığı tespit edilmektedir.

Diğer taraftan politik aktörlerin, seçim beyannamelerinde, hükümet programlarında ve kalkınma planlarında emekliliğe ilişkin örgütlü hareketlerin sistemin düzenlenmesi ve tasarlanmasına olumlu katkı sağlanacağına ilişkin herhangi bir vaadine ya da beyanına rastlanılmamıştır. Bu bakımdan politika yapıcı aktörlerin emeklilik temelinde vatandaşların örgütlü hareket etmesine yönelik teşvik ve telkin niteliğinde bir yaklaşımdan kaçındıkları tespit edilmiştir.

Reform kavramının Türkiye’de emeklilik düzenleme ve uygulamalarına ilişkin süreçlerde seçim beyannameleri ve hükümet programlarına kıyasla yoğunlukla kalkınma planlarında kullanıldığı tespit edilmektedir. Politika yapıcı aktörlerin hem seçim beyannamelerinde hem de hükümet programlarında emeklilik konusuyla ilgili olarak ağırlıklı emekli aylığı/maaşı, emeklilik yaşı, emekliliğe esas prim ödeme gün sayısı ve hizmet yılı ve aylık bağlama oranı gibi unsurlarda emeklilerin lehine çeşitli vaat ve beyanlarda buldukları tespit edilmektedir. Fakat kalkınma planları incelendiğinde emeklilik konusuna ağırlıklı değinilen alan emekliliğin ekonomik açıdan sürdürülebilirliği, emeklilik uygulamaları eksenli bütçe açıkları, bütçe açıklarına ilişkin sosyal güvenlik kurumlarına yapılan bütçe transferleri tespit edilmektedir. Ek olarak kalkınma planlarında hem sosyal güvenlik hem de emeklilik sisteminin istikrarının sağlanması için gerçekleştirilecek ekonomik tedbirlere ilişkin beyanlar tespit edilmektedir. Bu bağlamda kalkınma planlarında emeklilik düzenleme ve uygulamalarına ilişkin rasyonel bir yaklaşımla emeklilik düzenleme ve uygulamaları ile bunların sosyal güvenlik sisteminde neden olduğu ekonomik sorunların çözümünün hem sosyal güvenlik sisteminde hem de emeklilik sisteminde gerçekleştirilecek reform girişimleriyle ortadan

kaldırılabilirliğine ilişkin beyanlar tespit edilmektedir. Yani politika yapıcı aktörlerin seçim dönemlerinde seçim beyannamelerinde ve seçim sonrası hükümet programlarında emeklilik sistemine ilişkin emeklilere sosyoekonomik parametreleri kullanmadan oluşturdukları vaat ve beyanlarının yerini kalkınma planlarında sosyal güvenlik sistemi ve emeklilik uygulamalarında reform gerekliliği beyanlarının aldığı tespit edilmektedir.

Popülist politikaların ve popülist yaklaşımların emeklilik sistemleri özelinde tespit edilen en önemli yansımalarından biri kuşkusuz ki seçim beyannameleri, hükümet programları ve kalkınma programlarında emeklilik konusuna yönelik sergilenen yaklaşım farklılıklarıyla açıklanabilmektedir. Bu bağlamda, seçim beyannamelerinde emeklilik sistemine ve emeklilere yönelik sunulan vaatlerde olumlu algı, düşünce ve yankı oluşturacak yaklaşımların hükümet programlarında da benzer şekilde sergilendiği gözlemlenmektedir. Fakat özellikle emeklilik sistemlerinde yaşanan ekonomik sorunlara yapılan vurgu ve bu sorunlara yönelik oluşturulan kurtuluş reçetelerinin yoğunlukla kalkınma planlarında gerçekleştirildiği gözlemlenmektedir. Bu bakımdan politika aktörlerinin emeklilik sistemlerine ve emeklilere yönelik yaklaşım ve değerlendirmelerinin farklı süreçlere göre farklılık gösterdiği gözlemlenmektedir. Diğer bir ifadeyle, politika aktörleri seçim sürecinde iktidara giden yolda emeklilik sistemlerindeki sorunların neden olacağı olumsuz düşünceleri politik kazanımın olumsuz etkilenme olasılığına karşın ertelediği görülmektedir. Araştırmaya dair tespit edilen bu sonuç *“Türkiye’de uygulanmış ve uygulanmakta olan kamusal emeklilik (yaşlılık sigortası) düzenleme ve uygulama örneklerinde politika yapıcı aktörlerin popülist politik yaklaşımları bulunmakta mıdır?”* sorusuna cevap niteliği taşımaktadır.

Son olarak, Türkiye’de emeklilik sisteminde aktif-pasif sigortalılar oranındaki dengesizlik, sistemin bütçe açığında emeklilik sistemlerinin yönetsel yansımaları, bütçe transferlerinde emeklilik eksenli payın yoğunluğu, önceki yıllarda SSK, BAĞKUR ve Emekli Sandığı gibi kurumların emeklilik kriterlerindeki farklılıkların sistemde oluşturduğu karışıklık, popülist politik yaklaşımların etkisiyle belirlenen emekli aylığı ile yaş ile erken emeklilik düşüncesi ve emeklilerin kronikleşmiş sosyoekonomik problemleri gibi durumlar nedeniyle çeşitli aksaklıklar gözlemlenmektedir. İdeolojik görüş ayrılıkları fark etmeksizin politik aktörlerin politik kazanım düşüncesiyle emekli aylığı, emeklilik yaşı, sigortalılık süresi ve prim ödeme gün sayısı gibi kriterlere dair bakış açılarında popülist yaklaşımlar sergiledikleri görülmektedir. Politik aktörlerin emeklilik

sistemine ilişkin pozitif değerlendirmeleri yoğunlukla seçim beyannamelerinde ve buna yakın şekilde hükümet programlarında vurguladıkları fakat sisteme ilişkin sorun, aksaklık ve üzüm yollarına ise yoğunlukla kalkınma planlarında odaklandıkları görülmektedir.

Türkiye'nin sosyal güvenlik ve emeklilik sistemlerinin ekonomik ve idari sürdürülebilirliğinin sağlanması noktasında politika yapıcı aktörlerin konuya bütüncül yaklaşması gerekmektedir. Politik aktörlerin emeklilik sistemlerinin planlanmasında ve hayata geçirilmesinde etkili olan hükümetlerin (politik aktörlerin) siyasi kazanım sağlamayı öngören popülist yaklaşımları terk ederek demografik ve ekonomik ekseninde var olan sosyoekonomik parametreleri göz önünde bulundurarak rasyonel evrensel kriterlere dayalı ve geleceğe yönelik öngörülü adım atmaları elzemdir. Buna ek olarak politik aktörlerin emeklilik sistemlerindeki uygulamaları ve reformları tasarlarken ekonomik konjonktürü, ekonomik ve sosyal maliyetlerin finansmanını, sürdürülebilirliği, etkinliği ve gelecek tahminlerini de göz önünde bulundurarak çeşitli girişimlerde bulundurması gerekmektedir. Ek olarak Türkiye'de emeklilik sistemlerine ilişkin tasarıların çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı, Hazine ve Maliye Bakanlığı, Cumhurbaşkanlığı Bütçe ve Strateji Bakanlığı, SGK ve TÜİK gibi kurumların raporlarının hassasiyetle dikkate alınarak eşgüdümlü bir şekilde oluşturulması ve hayata geçirilmesi sunulabilecek hassas bir politika nerisi olarak önem arz etmektedir.

KAYNAKÇA

- Acar, A. İ. ve Kitapçı, İ. (2008). “Sosyal Güvenliğin Demografik Boyutu: Türkiye’de Emeklilik Sistemindeki Değişim”, *Maliye Dergisi*, 154, 77-98.
- Açıkgöz, Ö. ve Bilir, M. K. (2018). “Bireysel Emeklilik Sistemi ve Etkili İletişim Biçimi Olarak Reklam”, *Etkileşim*, 2, 174-185.
- Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı (2012). *Türkiye’de Yaşlıların Durumu ve Yaşlanma Ulusal Eylem Planı Uygulama Programı*, Özürlü ve Yaşlı Hizmetleri Genel Müdürlüğü, Ankara.
- Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı (2022). “Huzurevi ile Huzurevi Yaşlı Bakım ve Rehabilitasyon Merkezi”, <https://www.aile.gov.tr/sss/engelli-ve-yasli-hizmetleri-genel-mudurlugu/huzurevi-ile-huzurevi-yasli-bakim-ve-rehabilitasyon-merkezi/>, (01.03.2022).
- Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı (2018). “Türkiye’de Yaşlılara Yönelik Hizmetler, Kurumsal Yaşlı Bakımı ve Kurumsal Yaşlı Bakımında İllerin Durumu”, Engelli ve Yaşlı Hizmetleri Genel Müdürlüğü, Ankara.
- Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı (2020). “2020 Yılı Yaşlı Nüfus İstatistik Bülteni”, Engelli ve Yaşlı Hizmetleri Genel Müdürlüğü, Ankara.
- Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı (2023), “Engelli ve Yaşlı Hizmetleri Genel Müdürlüğü Tarihçe”, <https://www.aile.gov.tr/eyhgm/genel-mudurluk/kurum-hakkinda/>, (25.07.2023).
- Albertazzi, D. ve McDonnell, D. (2008). Introduction: The Sceptre and the Spectre, *Twenty-First Century Populism: The Spectre of Western European Democracy*, (Ed. Danielle Albertazzi and Duncan McDonnell), 1-15, New York.
- Alper, Y. (2002). “Sosyal Güvenlikte Yeni Bir Adım: Bireysel Emeklilik”, *Çimento İşveren Dergisi*, 16/2, 11-32.
- Alper, Y. (2007). “Kurumsal Yapıda Tek Çatı Hayata Geçti”, *Sosyal Siyaset Konferansları Dergisi*, 53, 141-171.
- Alper, Y. (2008). “ABD Sosyal Güvenlik Sistemi Model Olabilir Mi?”, *Çimento İşveren Dergisi*, 22/2, 4-31.
- Alper, Y. (2011). “Sosyal Güvenlik Reformu ve Finansmanla İlgili Beklentiler”, *Sosyal Güvenlik Dergisi*, 1/1, 7-47.
- Alper, Y. (2016). *Sosyal Güvenlik Ders Notları*, Uludağ Üniversitesi, Bursa.
- Alper, Y. (2019). *Sosyal Güvenlik Üzerine Yazılar’ım*, Türk Metal Sendikası Araştırma ve Eğitim Yayınları, Sayı: 31, Ankara.
- Altun, A. ve Kaymakçı, S. (2016). “Zaman ve Kronolojinin Öğretiminde Bir Materyal: Zaman Şeritleri”, *Turkish History Education Journal*, 5/1, 157-192.
- Altun, Z. (2021). “Yaşlılara Yönelik Sosyal Politikalar ve Sosyal Hizmetler: Sivil Toplum Kuruluşları Üzerinden Bir Değerlendirme”, *Toplumsal Politika Dergisi*, 2/1, 30-44.

- Akal, M. (2022). "Tüketim Modelleriyle Bilimsel Gelişmenin Açıklanması", *Sakarya İktisat Dergisi*, 11/3, 398-427.
- Akça, H. ve Ünlükaplan, İ. ve Yurdadoğ, V. (2016). "Kayıt Dışı Ekonomi, Yolsuzluk ve Kayıt Dışı Devlet", *Çukurova Üniversitesi İİBF Dergisi*, 20/2, 211-227.
- Akyıldız, H. (1999). "Dünyada sosyal Güvenlikte Alternatif Reform Arayışları", *Dokuz Eylül Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 14/2, 197-214.
- Akyıldız, H. ve Yavuz, A. (2007). "Türkiye'de Sosyal Güvenliğin Finansman Açıklarının Temel Dinamikleri Üzerine Bir Analiz", *Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi*, 2007/2, 424-437.
- Akyol, S. (2016). "Neoliberalizm Tartışmalarına Maliye Politikası Çerçevesinden Bir Bakış", *Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 16, 291-308.
- Anadolu Ajansı (2023). "EYT'nin Bütçeye Maliyeti 194,4 Milyar Lira", <https://www.aa.com.tr/tr/info/infografik/32079>, (16.03.2023).
- Angın, C. (2019). "Sosyal Güvenlik Reformu, Kamu Personeli ve Emeklilik", *Ordu Üniversitesi Sosyal Bilimler Araştırmaları Dergisi*, 9/3, 427-441.
- Apak, S. ve Taşcıyan, K. H. (2010). "Türkiye'de Bireysel Emeklilik Sisteminin Gelişimi", *Ekonomi Bilimleri Dergisi*, 2/2, 121-129.
- Arza, C. (2019). "Basic Old-Age Protection in Latin America: Noncontributory Pensions, Coverage Expansion Strategies, and Aging Patterns across Countries", *Population and Development Review*, 45/1, 23-45.
- Ardahan, M. (2010). "Yaşlılık ve Huzurevi", *Aile ve Toplum*, 20, 25-35.
- Arslandaş, H. A. (2008). "Kültür-Kişilik ve Kimlik", *Fırat Üniversitesi Doğu Araştırmaları Dergisi*, 7/1, 105-112.
- Atchley, R. C. (1971). "Retirement and Leisure Participation: Continuity or Crisis?", *The Gerontologist*, 11/1, 13-17.
- Atchley, R. C. (1999). Continuity Theory, Self and Social Structure, *The Self and Society in Aging Processes*, (Ed.) Carol, D., Ryff, Victor W. Marshall, 94-121, Springer Press, New York.
- Avrupa Birliği Başkanlığı (2022). "Avrupa Birliği'nin Tarihçesi", https://www.ab.gov.tr/avrupa-birliginin-tarihcesi_105.html#, (24.11.2022).
- Aybay, R. (2006). *Açıklamalı İnsan Hakları Evrensel Bildirisi*, Türkiye Barolar Birliği, 1. Baskı, Ankara.
- Aydınbaş, E. (2023). "Hayatın En Üst Katı: Gelenekselden Moderne Yaşlılık Olgusu ve Konum Arayışı", *Atatürk Üniversitesi Yayınları*, 27/2, 133-142.
- Ayhan, A. (2012). "Sosyal Güvenlik Kavramı ve Sosyal Güvenlik İlkeleri", *Sosyal Güvenlik Dergisi*, 1/1, 41-55.
- Ayhan Türkbay, R. ve Polat, F. (2011). "Neoliberalizmde Özgürlük Paradoksu ve Sosyal Haklar", *Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 8, 85- 97.
- Aysan, A. F. ve Kaya, A. (2008). "Türkiye'de Sosyal Politika Disiplinin ve Uygulamalarının Gelişimi", *Türkiye Araştırmaları Literatür Dergisi*, 6/11, 223-250.

- Ballı, H. N. ve İlhan, M. (2020). “Emeklilik Sendikacılığının Hukuki Süreci / Emekli Sendikasının Meşruiyeti”, *Toros Üniversitesi İİSBF Sosyal Bilimler Dergisi*, 7/12, 41-61.
- Baltacı, A. (2019). “Nitel Araştırma Süreci: Nitel Bir Araştırma Nasıl Yapılır?”, *Ahi Evran Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 5/2, 368-388.
- Baydar, M. L. ve Gül, H. ve Akçıl, A. (2009). *Bilimsel Araştırmanın Temel İlkeleri*, SDÜ Basımevi, Yayın No: 79, Isparta.
- Berelson, B. (1952). *Content Analysis in Communication Research*, Free Press, New York.
- Berg, B. L. ve Lune, H. (2017). *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri*, Eğitim Yayınevi, Konya.
- Bingöl, O. (2015). “Genel Bağlarıyla Sosyal Hizmet ve Toplum”, *Mavi Atlas Dergisi*, 5, 69-77.
- Blau, P. M. (1973). *The Organization of Academic Work*, Wiley, New York.
- Borzutsky, S. (2001). Chili’s Pioneering Privization, (Ed. Dixon, J. and Hyde, M.), *The Marketization of Sociak Security*, 43-64, Duorum Books, London.
- Boyacıoğlu, N. ve Öçal, M. (2018). “Sosyal Güvenlik Hizmetlerinin Finansman Yöntemleri: Türkiye’de ve Dünyada Sosyal Güvenliğin Finansmanına Kısa Bir Bakış”, *Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 10/26, 910-923.
- Can, B. ve Avcı, S. (2021). “Demografik Geçiş Teorisi Açısından Türkiye’nin Demografik Geçiş Aşamaları ve Nüfuslanma Süreci”, *Doğu Coğrafya Dergisi*, 46, 229-252.
- Can, Y. (2010). “Bireysel Emekliliğin Türkiye’deki Durumu ve Gelişimi”, *Ekonomi Bilimleri Dergisi*, 2/2, 139-146.
- Canatan, A. (2008). *Sosyal Yönleriyle Yaşlılık*, Palme Yayınları, Ankara.
- Canovan, M. (1982). “Two Strategies for The Study of Populism”, *Political Studies* 30/4, 544-552.
- Canovan, M. (2005). *The People*, Polity Press, Cambridge.
- Canpolat, Ö. (2021). “Ötekileştirilme Tartışmaları Bağlamında Yaşlılık ve Yaşlılığa Bakış Açısının İncelenmesi”, *Abant Kültürel Araştırmalar Dergisi*, 6/11, 81-104.
- Ceylan, T. (2011). “Toplumsal Sistem Analizinde Toplumsal Statü ve Rol”, *Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 15/1, 89-104.
- Chanman, W. J. (1958). “Man and Economy: Essays and Discussion of the Economic Theory and Policy”, *The American Journal of Sociology*, Volume: 64/3, 329–331.
- Cichon, M. and Scholz, W. and Meerendonk, A. V. and Hagemeyer, K. and Bertranou, F. and Plamondon, P. (2004). “Financing Social Protection”, Quantitative Methods In Social Protection Series, ILO and ISSA Publishing, https://www.ilo.org/sites/default/files/wcmsp5/groups/public/@ed_protect/@soc_sec/documents/publication/wcms_secsec_8030.pdf, (23.10.2022).

- Corbin, J. ve Strauss, A. (1990). "Grounded Theory Research: Procedures, Canons, and Evaluative Criteria", *Qualitative Sociology*, 13/1, 3-21.
- Çakır, M. (2013). "Reform ve İdari Reform Kavramları Üzerine Bir İnceleme", *Tarih Okulu Dergisi*, Cilt: 2013 (XVI), 627-640.
- Çalışır, Y. C. (2023). "Emeklilik Sistemlerinde Yaşanan Paradigma Değişimi Üzerine Bir Değerlendirme", *ÇAKÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 14/2, 333-364.
- Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı (2024a). "Tarihçe", <https://www.cs.gb.gov.tr/bakanlik/hakkinda/tarihce/>, (25.06.2024).
- Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı (2024b). "Çalışma Hayatı İstatistikleri Aylık E-Bülteni", Çalışma Genel Müdürlüğü, Çalışma İstatistikleri Daire Başkanlığı, <https://www.cs.gb.gov.tr/media/93475/calisma-hayati-istatistikleri-aylik-e-bulten-ocak-2024.pdf>, (02.02.2024).
- Çalışkan, A. ve Köroğlu, E. Ö. ve Taşkın, A. (2018). "Örgütsel Sessizliğin Kayırmacılığa Etkisi Örgütsel Güvenin Aracılık Rolü", *Toros Üniversitesi İİSBF Sosyal Bilimler Dergisi*, 5/8, 217-239.
- Çamurcuoğlu, G. (2019). "Çoğunlukçu Demokrasiye Yöneliş Olarak Popülizm", *İnönü Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 10/1, 277-291.
- Çelik, H. ve Ekşi, H. (2013). "Söylem Analizi", *Marmara Üniversitesi Atatürk Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Dergisi*, 27/27, 2008, 99-117.
- Çelik, Z. (2012). "Neoliberalizmin Kısa Tarihi", *İdeal Kent*, 7, 187-193.
- Çetin, F. G. (2021). "Türkiye'de Kamu Politikası Oluşturma Sürecinde Gündem Belirleme: Sağlıkta Dönüşüm Programına Yönelik Bir İnceleme", *Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi SBE Dergisi*, 11/2, 667-682.
- Çobanoğlu, S. (2018). "Kamu Örgütlerinde Reform ve Kurumsallaşma Süreci: Sosyolojik Bir Analiz", *Akdeniz Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 4, 141-160.
- Çohaz, A. (2010). "Türkiye'de Yaşlılara Sunulan Bakım Hizmetleri", *Akademi Geriatri*, 122-126.
- Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığı (2022). "Nüfus Artış Hızı Raporu-2022", <https://cevresehgostergeler.csb.gov.tr/nufus-artis-hizi-i-85616#:~:text=Bu%20y%C4%B1ldan%20itibaren%20azal%C4%B1%C5%9Fa%20ge%C3%A7mesi,n%C3%BCfusun%20ya%C5%9Flanmaya%20devam%20etmesi%20beklenmektedir>, (28.07.2023).
- Danış, M. Z. (2007). "Yaşlı, Yoksulluk, Yalnızlık", *Hacettepe Üniversitesi Geriatrik Bilimler Uzaktan Eğitim Okulu*, 1-16.
- Deaton, A. (2005). "Franco Modigliani and The Life Cycle Theory of Consumption", Princeton University, <https://www.princeton.edu/~deaton/downloads/romelecture.pdf>, (10.04.2022)
- De la Torre, C. (2013). "The People, Populism and The Leader's Semi-Embodied Power", *Rubica Contemporanea*, 2/3, 5-20.
- Demirbilek, S. (2007). "Yaşlılık ve Emeklilik İlişkinin Sosyolojik Boyutu", *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Meslek Yüksekokulu Dergisi*, 10/1-2, 131-146.

- Demirci, S. ve Köseli, M. (2017). "İkincil Veri ve İçerik Analizi", *Sosyal Bilimlerde Araştırma Yöntemleri*, (Ed. Kaan Böke vd.), S. 319-364, Melisa Matbaacılık, İstanbul.
- Demirel, C. D. ve Sütçü, S. (2021). "Covid-19 Salgınında Türkiye'de Yaşlılara Yönelik Uygulamalar ve Hizmetlerin Değerlendirilmesi", *Opus Uluslararası Toplum Araştırmaları Dergisi Pandemi Özel Sayısı*, 17, 3641-3675.
- Demirelli, L. (2023). "Liyakat-Patronaj Ekseninde Türkiye'de Üst Kademe Kamu Yöneticisi Profilleri: AFAD İl Müdürleri Üzerine Bir İnceleme", *Mülkiye Dergisi*, 47/4, 1153-1190.
- (DPT) Devlet Planlama Teşkilatı, (2007a). "Türkiye'de Yaşlıların Durumu ve Yaşlanma Ulusal Eylem Planı", Sosyal Sektörler ve Koordinasyon Genel Müdürlüğü, Ankara.
- (DPT) Devlet Planlama Teşkilatı (2007b), "Sosyal Güvenlik Özel İhtisas Komisyonu Raporu", *Dokuzuncu Kalkınma Planı*, DPT Yayın No:2729, Ankara
- Di Tella, T. (1965). Populism and Reform in Latin America, *Obstacles to Change in Latin America*, (Ed. Claudio Veliz), Oxford University Press, London.
- Doğan, A. (2016). "Sosyal Yardımların Yoksulların Siyasal Tercihine Etkisi: Kent Yoksulları Üzerine Bir Araştırma", *Selçuk İletişim*, 9/3, 69-89.
- Doğan, S. (1998). "İşletmeleri Sürekliliğe Götüren Yol: Kurumsallaşma ve Önemi", *Erciyes Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 13, 143-168.
- Doğan, A. ve Kabayel, M. (2017). "Sosyal Güvenlik ve Sosyal Güvenlik Harcamaları Üzerine Değerlendirmeler", *MCBÜ Sosyal Bilimler Dergisi*, 15/2, 217-240.
- Duman, Y. (2014). "Dünyanın En Yaşlı İkinci Ülkesi Almanya'da Reister Emeklilik Sistemi İle Zorunlu Emeklilik Sigortası Arasındaki İlişkinin Analizi", *Sosyal Güvence*, 5, 49- 66.
- Dur, V. (2014). "Dünya Bankasının Ulusal Sosyal Güvenlik Reformlarına Etkisi", *Sosyal Güvence Dergisi*, 6, 5-27.
- Durmaz Bodur, N. (2022). "Sosyal Yardımların Yaşlı Refahı Üzerine Etkisi", *Yaşlı Sorunları Araştırma Dergisi*, 15/2, 57-73.
- Durusoy Öztepe, N. (2018). *Çalışma Yaşamında Emekliler*, Gazi Kitabevi, Ankara.
- Durusoy Öztepe, N. ve Ünlütürk Ulutaş, Ç. (2013). "Bir Sosyal Dışlanma Biçimi Olarak Türkiye'de Refah Hizmetlerinden Dışlanma", *International Conference on Euroasian Economies*, Session 2B: Kalkınma, 308-313.
- Duverger, M. (1973). *Metodoloji Açısından Sosyal Bilimlere Giriş*, Çev. Ünsal Oskay, Bilgi Yayınevi, İstanbul.
- Dünya Bankası (DB) (2024). "Population Estimates, Projections and Ratio", <https://databank.worldbank.org/source/population-estimates-and-projections> (05.03.2024).
- Egeli, H. ve Özen, A. (2009). "Türkiye'de Sosyal Güvenlik Sisteminin Yeniden Yapılandırılmasına Yönelik Reform Sürecinin Değerlendirilmesi", *Mevzuat Dergisi*, 12/142, 1-17.

- Emeklilik Gözetim Merkezi (2024). “Bireysel Emeklilik Sistemi İstatistikleri-Haziran 2024”, <https://www.egm.org.tr/> (04.04.2024).
- Erdal, L. (2014). “Türkiye’de Sosyal Politika ve Koruyucu Aile Hizmet Modeli”, *Sosyo Ekonomi Dergisi*, 2, 171–192.
- Erdoğan, S. ve Akalin, G. (2021). “Türkiye’de Politik İstikrar ve Ekonomik Büyüme İlişkisi”, *Erciyes Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 61, 1-15.
- Erol, H. ve Özdemir, A. ve Yurdakul, E. M. (2010). “Türkiye’de İşsizliğin Yol Açtığı Olumsuz Sonuçların Giderilmesinde 4447 Sayılı İşsizlik Sigortası Kanununun İşlevi”, *Tisk Akademi*, 5/10, 7-37.
- Erol, H. ve Özdemir, A. (2018). “Türkiye’de 1980 Sonrası Sağlık Politikalarında Dönüşüm ve Sağlık Harcamalarına Etkileri”, *Uluslararası Yönetim İktisat ve İşletme Dergisi CEEİK 2018 Özel Sayısı*, 119-146.
- Erol, S. (2011). “Yaşlılık Sigortası ve Emeklilik Yaşı Tartışması”, *Kilis 7 Aralık Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 1/1, 40-65.
- Esping-Andersen, G. (1990). *The Three Worlds Of Welfare Capitalism*, Politiy Press, Cambridge.
- Eurostat (2021). “Ageing Europe Total Expected Duration of Working Life 2021”, <https://ec.europa.eu/eurostat/cache/digpub/ageing/>, (11.12.2023).
- Evcim, N. ve Güneş, S. ve Karaalp Orhan, H. S. (2019). “Yoksulluk, Eşitsizlik ve Büyüme Arasındaki İlişki: Türkiye Düzey-1 Örneği”, *Yönetim ve Ekonomi Araştırmaları Dergisi*, 17/1, 145-164.
- Eyidiker, U. (2020). “Geçiş Ekonomisi Kavramı ve Bir Geçiş Ekonomisi Örneği Türkmenistan”, *Sosyal Bilimler Metinleri*, 1, 13-35.
- Eysenbach, G. and Köhler, C. (2002). “How Do Consumers Search For And Appraise Health Information On The World Wide Web? Qualitative Study Using Focus Groups, Usability Tests And In-depth Interviews”, *Bmj*, 324/7337, 573-577.
- Ezer, B. (2016). “Tarihçesi ve Bugünü İle Birleşik Krallık Sosyal Güvenlik Sisteminin Esasları”, *Anadolu Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 2/3, 87-122.
- Fassin, E. (2019). *Popülizm: Büyük Hınç*, (Çev. Güleler Kırmalı ve İlker Kocael), 2. Baskı, Heretik Yayınları, Ankara.
- Fedayi, C. ve Yıldırım, O. (2019). “Popülizm: İdeolojisizliğin İdeolojisi ya da İktidar İdeolojisi”, *Üçüncü Sektör Sosyal Ekonomi Dergisi*, 54/4, 1857-1874.
- Ferrera, M. (1996). “The “southern” Model of Welfare in Social Europe”, *Journal of European Social Policy*, 6/1, 17-37.
- Finchelstein, F. (2019). *Faşizmden Popülizme*, (Çev. Ali Karatay), 1. Baskı, İletişim Yayınları, İstanbul.
- Fişek, A. G. ve Özşuca, Ş. ve Şuğle, M. A. (1999). “Sosyal Sigortalar Kurumu Tarihi: 1946-1996”, *Türkiye Ekonomik ve Toplumsal Tarih Vakfı Yayını*.
- Formosa, M. (2019). *Active Ageing Through Lifelong Learning: The University of the Third Age*, (Eds. Marvin Formosa), Springer Nature Press, Switzerland.

- Galtung, J. (1973). *Theory and Methods of Social Research*, Fourth Edition, George Allen, Allen & Unwin, United Kingdom.
- Gedik, Y. (2020). “Sosyal, Ekonomik ve Çevresel Boyutlarda Sürdürülebilirlik ve Sürdürülebilir Kalkınma”, *International Journal of Economics, Politics, Humanities and Social Sciences*, 3/3, 196-215.
- Gerek, N. (1988). “Süper Emeklilik ve Türk Sosyal Güvenlik Sistemi İçindeki Yeri”, *Anadolu Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 6/2, 409-420.
- Glaser, B.G. ve Strauss, A.L. (2006). *The Discovery of Grounded Theory Strategies for Qualitative Research*, Aldine Transaction, London.
- Göçoğlu, V. ve Gündüz, O. (2020). “Kamu Yönetimi Reformlarını Yeni Kamu Yönetimi İşletmeciliği Bağlamında Okumak”, *Ekonomi, İşletme, Siyaset ve Uluslararası İlişkiler Dergisi*, 6/1, 1-16.
- Gökbayrak, Ş. (2010). “Türkiye’de Sosyal Güvenliğin Dönüşümü”, *Çalışma ve Toplum*, 25/25, 141-162.
- Gökbunar, R. ve Kovancılar, B. (1998). “Sosyal Refah Devleti”, *Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 3, 251-266.
- Gökçe, A. F. (2010). “Osmanlı Klasik Döneminde İdari Reform Hareketleri: Koçi Bey Risalesi”, *Yasama Dergisi*, 14, 59-78
- Görgün Baran, A. (2008). “Yaşlılıkta Sosyalizasyon ve Yaşam Kalitesi”, *Yaşlı Sorunları Araştırma Dergisi*, 2, 86-97.
- Greve, B. (1998). *Historical Dictionary Of The Welfare State*, The Scarecrow Press, London.
- Gubrium, J. F. (1972). “Toward a Socio-Enviromental Theory of Aging”, *The Gerontologist*, 12/3, 281-284.
- Gül, S. ve Bayram, B. (2018). “Bir Sosyal Yardım Olarak Dul Kadın Maaşı ve Ataerkil Pazarlığın Sonuçları: Elazığ Örneği”, *Academia Sosyal Bilimler Dergisi*, 4, 32-52
- Gümüş, E. (2004). “Sosyal Güvenlik Sisteminin Geleceği Umut Veriyor Mu?”, *Gazi Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 6/3, 1-16.
- Gümüş, İ. (2018). “Tarihsel Perspektifte Refah Devleti: Doğuş, Yükseliş ve Yeniden Yapılanma Süreci”, *Journal of Political Administrative and Local Studies*, 1/1, 33-66.
- Gümüş, İ. (2020). “Esping-Andersen ve Refah Rejimi Tartışmaları: Teorik Bir Değerlendirme”, *Ekonomi Maliye İşletme Dergisi*, 3/1, 101-117.
- Gümüş, İ. ve Tatlıyer, M. (2013). “Güney Avrupa refah Rejimi’nin Borç Krizi”, *İş Ahlakı Dergisi*, 6/1, 1-37.
- Güneş, İ. ve Yakar, S. (2004). “Sosyal Sigorta Finansman Yöntemleri ve Türkiye’de Sosyal Sigorta Kurumlarının Finansman Yöntemlerinin Değerlendirilmesi”, *Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 13/2, 127-142.
- Güngör, S. (2012). “Panel II: Cumhuriyetin 80. Yılında Türk Sosyal Güvenlik Sistemi ve Sorunları”, *Sosyal Siyaset Konferansları Dergisi*, 47, 2004, 255-272.

- Gürer, A. ve Çırpan, F. K. ve Özlen, N. A. (2019). “Yaşlı Bakım Hizmetleri”, *Journal of Health Services and Education*, 3/1, 1-6.
- Güvercin, C. H. (2004). “Sosyal Güvenliğin Kavramı ve Türkiye’de Sosyal Güvenliğin Tarihçesi”, *Ankara Üniversitesi Tıp Fakültesi Mecmuası*, 57/2, 89-95.
- Güzel, A. (1993). “Sosyal Güvenlik Kavramı: Doğuşu ve Tarihsel Gelişimi”, *TOBB Sosyal Güvenlik Özel İhtisas Komisyonu Raporu*, Ankara.
- Hazine ve Maliye Bakanlığı (2024). “Bütçe İstatistikleri”, <https://muhasibat.hmb.gov.tr/merkezi-yonetim-butce-istatistikleri>, (05.06.2024).
- Hendricks, J. (1992). “Generations And The Generation Of Theory In Social Gerontology”, *Int’l. Aging and Human Development*, 35/1, 31-47.
- Henslin, J. M. (2003). *Sociology: A Down to Earth Approach*, 6th. Ed., Addison Wesley Publishing Company, Boston.
- ILO (1952). “102 No’lu Sosyal Güvenlik (Asgari Standartlar) Sözleşmesi”, https://www.ilo.org/ankara/conventions-ratified-by-turkey/WCMS_377270/lang--tr/index.htm, (25.07.2023).
- ILO (International Labour Organization) (1984). *Introduction to Social Security*, Third Edition, Geneva.
- ILO (International Labour Organization) (2015a). “ILO’nun Tarihçesi”, <https://www.ilo.org/tr/resource/ilonun-tarihcesi>, (16.03.2022).
- ILO (International Labour Organization) (2015b). “102 No’lu Sosyal Güvenlik (Asgari Standartlar) Sözleşmesi”, <https://www.ilo.org/tr/resource/102-nolu-sosyal-guvenlik-asgari-standartlar-sozlesmesi>, (16.03.2022).
- ILO (International Labour Organization) (2015c). “118 No’lu Muamele Eşitliği (Sosyal Güvenlik) Sözleşmesi”, <https://www.ilo.org/tr/resource/118-nolu-muamele-esitligi-sosyal-guvenlik-sozlesmesi>, (16.03.2022).
- ILO (International Labour Organization) (2020). “Population Ageing: Alternative measures of dependency and implications for the future of work”, <https://webapps.ilo.org/static/english/intserv/working-papers/wp005/index.html>, (24.06.2024).
- ILO (International Labour Organization) (2021). “ILO Dünya Sosyal Koruma Raporu 2020”, <https://www.ilo.org/tr/resource/news/ilo-raporuna-gore-4-milyari-askin-insan-sosyal-korumadan-yoksun>, (10.10.2022).
- ILO (International Labour Organization) (2022a). “İnsana Yakışır İş-Daha İyi Bir Dünya İçin”, https://www.ilo.org/wcmsp5/groups/public/@dgreports/@gender/documents/publication/wcms_120431.pdf, (11.12.2023).
- ILO (International Labour Organization) (2022b). “ILO Ankara Ofisi Hakkında”, <https://www.ilo.org/ankara/about-us/lang--tr/index.htm> (17.04.2022).
- ISSA (International Social Security Association) (2018a). “Social Security Programs Throughout the World: The Americas, United States”, <https://www.ssa.gov/policy/docs/progdesc/ssptw/2018-2019/americas/united-states.pdf>, (02.12.2022).

- ISSA (International Social Security Association) (2018b). “Social Security Programs Throughout the World: Asia-Pasific, Japan”, <https://www.ssa.gov/policy/docs/progdesc/ssptw/2018-2019/asia/japan.pdf>, (05.12.2022).
- ISSA (International Social Security Association) (2018c). “Social Security Programs Throughout the World: Europe, Sweden”, <https://www.ssa.gov/policy/docs/progdesc/ssptw/2018-2019/europe/sweden.pdf>, (02.12.2022).
- ISSA (International Social Security Association) (2018d). “Social Security Programs Throughout the World: Europe, Denmark”, <https://www.ssa.gov/policy/docs/progdesc/ssptw/20182019/europe/denmark.pdf>, (03.12.2022).
- ISSA (International Social Security Association) (2018e). “Social Security Programs Throughout the World: Europe, United Kingdom”, <https://www.ssa.gov/policy/docs/progdesc/ssptw/2018-2019/europe/united-kingdom.pdf>, (02.12.2022).
- ISSA (International Social Security Association) (2018f). “Social Security Programs Throughout the World: Europe, Germany”, <https://www.ssa.gov/policy/docs/progdesc/ssptw/20182019/europe/germany.pdf>, (01.12.2022).
- ISSA (International Social Security Association) (2018g). “Social Security Programs Throughout the World: Europe, France”, <https://www.ssa.gov/policy/docs/progdesc/ssptw/20182019/europe/france.pdf>, (01.12.2022).
- ISSA (International Social Security Association) (2018h). “Social Security Programs Throughout the World: Europe, Italy”, <https://www.ssa.gov/policy/docs/progdesc/ssptw/2018-2019/europe/italy.pdf>, (03.12.2022).
- ISSA (International Social Security Association) (2018i). “Social Security Programs Throughout the World: Europe, Spain”, <https://www.ssa.gov/policy/docs/progdesc/ssptw/2018-2019/europe/spain.pdf>, (02.12.2022).
- ISSA (International Social Security Association) (2018j). “Social Security Programs Throughout the World: Europe, Portugal”, <https://www.ssa.gov/policy/docs/progdesc/ssptw/2018-2019/europe/portugal.pdf> (03.12.2022).
- ISSA (International Social Security Association) (2018k). “Social Security Programs Throughout the World: Europe, Greece”, <https://www.ssa.gov/policy/docs/progdesc/ssptw/2018-2019/europe/greece.pdf>, (03.12.2022)
- ISSA (International Social Security Association) (2019). *Country Profiles*, The Americas Edition, Geneva.
- Işık Erol, S. I. (2013). “Japonya’da Yaşlılara Yönelik Sosyal Politkalar”, *İş Güç Endüstri İlişkileri ve İnsan Kaynakları Dergisi*, 15/3, 49-63.

- Işık Erol, S. (2019). “Sosyal Güvenlik Sistemi: Sosyal Sigorta, Sosyal Yardım ve Sosyal Hizmet Bileşenleri Bağlamında”, *Dicle Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 23, 1-14.
- Işık, N. ve Acar, M. (2003). “Kayıtdışı Ekonomi: Ölçme Yöntemleri, Boyutları, Yarar ve Zararları Üzerine Bir Değerlendirme”, *Erciyes Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 21, 117- 136.
- İştar Işıklı, E. ve Evlice, E. (2019). “Türk Sosyal Güvenlik Sisteminde Aktif/Pasif Sigortalı Dengesinin İncelenmesi”, *Toplum Bilimleri Dergisi*, 25, 169- 189.
- İçağasıoğlu Çoban, A. ve Özbesler, C. (2009). “Türkiye’de Aileye Yönelik Sosyal Politikalar”, *Aile ve Toplum Eğitim, Kültür ve Araştırma Dergisi*, 5, 31-41.
- İlik, B. ve Çoban, A. İ. (2021). Yaşlılık ve Sosyal Hizmetler, *Sağlık ve Sosyal Yardım Vakfı, İç Teknik Rapor-16/2021*, <https://ssyv.org.tr/wp-content/uploads/2021/12/yaslilikvesosyalhizmetler.pdf>, (25.07.2023).
- İpek, C. (2017). “Emeklilik Hayatında Uyum Sorunu ve Emeklilik Eğitimi”, *Ahi Evran Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 3/1, 60-72.
- Jagers, J. and Walgrave, S. (2007). “Populism as Political Communication Style: An Empirical Study of Political Parties’ Discourse in Belgium”, *European Journal of Political Research*, 46/3, 319-345.
- Kalemci, R. A. ve Kalemci Tüzün, İ. (2008). “Örgütsel Alanda Meşruiyet Kavramının Açılımı Kurumsal ve Stratejik Meşruiyet”, *Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 13/2, 403-413.
- Kalkınma Atölyesi (2015). “Yaşlanma ve Kırsal Yaşlılık Mevcut Durum Raporu”, 1. Baskı, Altan Matbaası, Ankara.
- Kalkınma Bakanlığı, (2014). “Onuncu Kalkınma Planı 2014-2018, Özel İhtisas Komisyonu Raporu Yaşlanma”, <https://www.sbb.gov.tr/kalkinma-planlari/> (31.03.2022).
- Kapar, R. (1999). “Şili Sosyal Güvenlik Sisteminde Sağlık ve Emeklilik Sigortalarında Yaşanan Değişimler”, *Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Fakültesi Dergisi*, 1/1, 167- 189.
- Kapar, R. (2005). “Aktif İşgücü Piyasası Politikaları”, *İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Mecmuası*, 55/1, 341-371.
- Kaplan, M. (2019). “Sosyal Statü Arayışında Elit Mekânların Rolü Diyarbakır 75 Metre Yol Güzergahındaki Kafeler Örneği”, *Dicle Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 9/17, 136-161.
- Karaca, N. (2008). *Pozitivizmin Erken Cumhuriyet Dönemine Etkisi*, Anı Yayıncılık, Ankara.
- Karaca, F. (2010). “Huzurevinde Kalan Yaşlıların Hayata Bakış Açılımları ve Gelecekle İlgili Beklentileri”, *Aile ve Toplum Eğitim-Kültür ve Araştırma Dergisi*, 6/2, 50-72.
- Karadakovan, A. (2005). “Yaşlılarda Sağlık Sorunları”, *Ege Üniversitesi Hemşirelik Yüksekokulu Dergisi*, 21/2, 169-179.

- Karadeniz, O. (2011). "Türkiye'de Atipik Çalışan Kadınlar ve Yaygın Sosyal Güvencesizlik", *Çalışma ve Toplum*, 2/29, 83-127.
- Karadeniz, O. ve Durusoy Öztepe, N. (2013). "Türkiye'de Yaşlı Yoksulluğu", *Çalışma ve Toplum*, 3/38, 77-102.
- Karahan, A. ve Güven, S. (2002). "Yaşlılıkta Evde Bakım", *Geriatri Dergisi*, 5, 155-159.
- Karakaş, S. A. ve Durmaz, H. (2017). "Yaşlılık Dönemi Psikolojik Özellikleri ve Moral", *Kocatepe Tıp Dergisi*, 18/1, 32-36.
- Kayacan, G. (2017). "Modern Toplumlarda Yaşlılık, Ölüm algısı ve Yaşçılık", *MSGSÜ Sosyal Bilimler Dergisi*, 1/15, 15-29.
- Kaypak, Ş. ve Bimay, M. (2019). "Küreselleşme Sürecinde Kamu Politikalarında Yaşanan Değişimler", *ASSAM Uluslararası Hakemli Dergi*, 6/15, 24-40
- Keskin, N. (2019). "Sosyal Dışlanmanın Avrupa Sosyal Şartı İçerisindeki Yeri ve Önemi", *Meriç Uluslararası Sosyal ve Stratejik Araştırmalar Dergisi*, 3/8, 261-275.
- Keskingöz, H. (2016). "Türkiye'de Yaşanan 2008 Ekonomik Krizin Yoksulluk ve Emeklilik Kararları Üzerine Etkisi", *Sosyal Güvenlik Dergisi*, 6/1, 126-158.
- Kılıç, M. (2017). "Sosyal Güvenlik Hakkının Kapsamı ve Sınırı", *İş ve Hayat*, 3/5, 378-398.
- Kılıç, S. (2013). "AB Ülkeleri ve Türkiye Arasında Sosyal Güvenlik Sorunlarının Genel Bir Karşılaştırması", *Sosyal Siyaset Konferansları Dergisi*, 64-65, 87-109.
- Kılınç, Z. A. (2020). "Rousseau ve Popülizm", *Bilgi Sosyal Bilimler Dergisi*, 22/2, 257-277.
- Kıvrak Köroğlu, E. (2020). "Farklı Popülizm Yaklaşımları Üzerine Bir Değerlendirme", *Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 39, 73-87.
- Kleinmann, M. (2006). *Kriz mi? Ne Krizi? Avrupa Refah Devletlerinde Süreklilik ve Değişim*, Sosyal Politika Yazıları, Der. Ayşe Buğra Çağlar Keyder, Çev. Burcu Çakar, Utku Balaban, İletişim Yayınları, İstanbul.
- Koca, D. (2020). "Türkiye'de İşgücü Piyasasının Boyutları ve Covid-19 Döneminin İşgücü Piyasasına Etkileri", *Sosyal Çalışma Dergisi*, 69-83.
- Koç, M. (2004), *Sosyal Güvenlik Sisteminin Tarihi Gelişimi ve Türk Sosyal Güvenlik Sistemi*, Ofis Matbaacılık, Malatya.
- Kol, E. (2014). "Refah Rejimleri Açısından Sağlık sistemlerinin Değerlendirilmesi: Güney Avrupa Refah Modeli ve Türkiye", *Gümüşhane Üniversitesi Sosyal Bilimler Elektronik Dergisi*, 10, 131-168.
- Komşu, U. C. (2014). "Yaşlılık, Yaşlı Nüfusun Sorunları ve Yetişkin Eğitimi", *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 2, 370-389.
- Koray, M. (2007). "Sosyal Politikanın Anlamı ve İşlevini Tartışmak", *Çalışma ve Toplum Dergisi*, 4/15, 19-56.
- Koray, M. ve Topçuoğlu, A. (1995). *Sosyal Politika*, Ezgi Kitabevi, Bursa.

- Kökalan Çımrın, F. ve Durdu, Z. (2015). “Türkiye’de Sosyal Güvenlik Sisteminin Dönüşümü ve Bireysel Emeklilik”, *Hak-İş Uluslararası Emek ve Toplum Dergisi*, 4/8, 60-75.
- Krippendorff, K. (2013) *Content Analysis An Introduction to Its Methodology* (3. Edition), California, CA: Sage.
- Kul Parlak, N. (2016). “Güney Avrupa Refah Rejiminde Emeklilik Sistemleri: Mukayeseli Bir Analiz”, *Kırklareli Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 5/1, 118-140.
- Kul Parlak, N. (2017). “Emeklilik Sistemlerinin Reformu ve Geleceği: Güney Avrupa ve Türkiye”, *Sosyal Siyaset Konferansları Dergisi*, 71, 65-98.
- Kurt, G. ve Beyaztaş, F. Y. ve Erkol, Z. (2020). “Yaşlıların Sorunları ve Yaşam Memnuniyeti”, *Adli Tıp Dergisi*, 24/2, 32-39.
- Küçük, M. (2021). “Yaşlıların İhtiyaçları, Beklentileri ve Karşılaştığı Sorunların Çözümünde Sosyal ve Politik Çevrenin Rolü: Konya İlinin Beyşehir ve Hüyük İlçeleri Örneği”, *Sosyal Çalışma Dergisi*, 5/2, 258-284.
- Küçükseren, F. B. (2023). *Neoliberal Politika Çerçevesinde Şili’deki Emeklilik Sistemi*, (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), KTO Karatay Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Sigortacılık ve Sosyal Güvenlik Anabilim Dalı, İnsan Kaynakları ve Sosyal Güvenlik Programı, Konya.
- Laclau, E. (1977). *Politics and Ideology in Marxist Theory*, New Left Books, London.
- Lipset, S. M. (1963). *Political Man: The social Bases of Politics*, Heinemann, London.
- Mandıracıoğlu, A. (2010). “Dünyada ve Türkiye’de Yaşlıların Demografik Özellikleri”, *Ege Tıp Dergisi*, 49/3, 39-45.
- Mankiw, N. G. (2010) *Macroeconomics*, 7th Edition, Worth Publishers, New York.
- March, L. (2017). “Left and Right Populism Compared: The British Case”, *The British Journal of Politics and International Relations*, 19/2, 282-303.
- Mercan, F. (2022). *Bireysel Emeklilik Sistemi İle Makroekonomik Dinamikler Arasındaki İlişki: Türkiye Örneği*, (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Artvin Çoruh Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, İşletme Anabilim Dalı, Artvin.
- Meryem, M. ve Kiroğlu, K. (2006). “Sosyal Güvenlik Sistemlerinin Yeniden Yapılandırılması”, *İktisat Dergisi*, 478, 18-30.
- Metin, O. (2011). “Sosyal Politika Açısından AKP Dönemi: Sosyal Yardım Alanında Yaşananlar”, *Çalışma ve Toplum*, 1/28, 179-200.
- Metin, O. ve Ünal, Ş. (2022). “İçerik Analizi Tekniği: İletişim Bilimlerinde ve Sosyolojide Doktora Tezlerinde Kullanımı”, *Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 22/2, 273-294.
- Miles, M. B. and Huberman, A. M. (1994). *Qualitative Data Analysis: An Expanded Sourcebook*, (Second Ed.), Thousand Oaks, CA: Sage.
- Miles, M.B. ve Huberman, A. M. (2015). *Nitel Veri Analizi: Genişletilmiş Bir Kaynak Kitap*, 1. Baskı, S. Akbaba, Altun ve A. Ersoy, (Çev. Eds). Pagem Akademi, Ankara.

- Minhat, H. S. ve Rahman, M. A. ve Khadijah, S. (2013). "Continuity Theory of Ageing and Leisure Participation Among Elderly Attending Selected Health Clinics in Selangor", *The International Medical Journal Malaysia*, 2/2, 51-58.
- Mouffe, C. (2019). *Sol Popülizm*, (Çev.) Aybars Yanık, 1. Baskı, İletişim Yayınları, İstanbul.
- Moffitt, B. (2020). *Popülizmin Küresel Yükselişi*, (Çev. Onur Özgür), 1. Baskı, İletişim Yayınları, İstanbul.
- Mudde, C. (2004). "The Populist Zeitgeist", *Government and Opposition*, 39/3, 541-563.
- Mudde, C. ve Kaltwasser, C. R. (2012). *Populism in Europe and the Americas: Threat or Corrective for Democracy?*, Cambridge University Press, New York.
- Mudde, C. ve Kaltwasser, C. R. (2019). *Popülizm Kısa Bir Giriş*, (Çev). S. Erdem Türközü, Nika Yayınevi, Ankara.
- Müftüler, H. G. (2018). "Yaşlılar Açısından Yaşlılık Gerçeği", *Türkiye'de Sosyal Hizmet Araştırmaları Dergisi*, 2/1, 93-129.
- Müller, J. W. (2020). *Popülizm Nedir?*, (Çev.) Onur Yıldız, 4. Baskı, İletişim Yayınları, İstanbul.
- Nalbant, F. T. ve Demiral, A. K. (2019). "Çalışma Hayatında Bulunan "Emeklilikte Yaşa Takılanlar"ın Kendini İşe Verme Düzeyleri", *Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 34, 181-213.
- Nas, Ç. (2018). "AB Dönüşürken: Popülizm ve Türkiye'nin AB Süreci", *EURO Politika*, 2018, 181-194.
- Nazlı, A. (2016). "Yaşlanma, Birey ve Toplum: Yaşlanmaya Sosyolojik Bakış", *Ege Tıp Dergisi*, 55 (Ek Sayı), 1-5.
- Nuendorf, K. A. (2002). *The Content Analysis Guidebook*. Thousand Oaks: Sage.
- Nurdoğan, A. K. (2019). "Sosyal Sigorta Prim Teşviklerinin Sosyal Güvenlik Kurumu Prim Gelirlerine Etkisi: Ekonometrik Bir Analiz", *Fırat Üniversitesi İİBF Uluslararası İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 3/2, 81-106.
- Odabaş, B. (2021). "Demokrasi ile Popülizm Arasındaki İlişki", *CihanŞümül*, 2/2, 1-18.
- OECD (The Organisation for Economic Co-operation and Development) (2023a). "Population Projections", <https://stats.oecd.org>, (30.03.2023).
- OECD (The Organisation for Economic Co-operation and Development) (2023b). "OECD Pensions at a Glance: Design of Pension Systems 2022", <https://stats.oecd.org/>, (28.07.2023).
- OECD (The Organisation for Economic Co-operation and Development) (2023c). "OECD Statistic, Historical Population Statistics", <https://stats.oecd.org/>, (28.07.2023).
- OECD (The Organisation for Economic Co-operation and Development) (2023d). "OECD Statistic, Labour Force Statistics", <https://stats.oecd.org/>, (28.07.2023).
- OECD (The Organisation for Economic Co-operation and Development) (2024a). "Population Projections", <https://stats.oecd.org>, (03.05.2024).

- OECD (The Organisation for Economic Co-operation and Development) (2024b). "Ageing and Employment Policies Promoting Better Career Choices for Longer Working Lives Stepping Up Not Stepping Out", <https://www.oecd-ilibrary.org/docserver/1ef9a0d0-en.pdf?expires=1715537018&id=id&accname=guest&checksum=540CDE27A2A1762281BC8487578F942F>, (12.05.2024).
- Ofluoğlu, G. ve Albar, B. Ö. (2017). "Yaşlı İşgücünün İş Sağlığı ve İş Güvenliği Sorunları ve Çözüm Önerileri", *Emek ve Toplum*, 6/15, 335-360.
- Ofluoğlu, G. ve Oran, S. (2011). "Farklı Ülke Deneyimleri Çerçevesinde Özel Emeklilik Programlarının Oluşumu ve Ortaya Çıkardığı Sonuçlar", *Kamu-İş*, 12/1, 43-71.
- Oğlak, S. (2017). "Yaşlı Bakımında Görünmeyen İşgücü: Aile Bakımı ve Ekonomik Değeri", *İstanbul Gelişim Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 4/2, 73-87.
- Öğülmüş, S. (2019). "İçerik Çözümlemesi", *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Dergisi*, 24/1, 213-228.
- Öçal, Ş. (2017). "İnsan Hayatının Değeri ve Yaşlılık Sorunu", *Ahi Evran Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi (AEÜSBED)*, 3/2, 331- 338.
- Önen, S. M. ve Ozan, M. S. (2021). "Kamu Yönetimi Reformlarının Dönüşümü", *TroyAcademy International Journal of Social Sciences*, 6/2, 521-548.
- Öngöre, Ö. (2018). "Sosyal Politikanın Bir Göstergesi Olarak Vatandaşların İyilik Halinin Ülkelere Göre Karşılaştırmalı Analizi", *Uşak Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 1, 1-10.
- Övgün, B. ve Gül, H. (2019). "Kriz Yönetiminde Reform", *Dirençlilik Dergisi*, 3/2, 173-181.
- Özdemir, C. (2019). "Türkiye’de Demografik Fırsat Penceresi ve Eğitimin Yaygınlaşmasının Sosyoekonomik Etkileri", *Nüfusbilim Dergisi*, 41/1, 7-25.
- Özdikmenli Çelikoğlu, İ. (2023). "Merkezci-Teknokratik Popülizm Örneği Olarak Emmanuel Macron: 2023 Emeklilik Reformu Sonrası Bir Değerlendirme", *Dokuz Eylül Üniversitesi İşletme Fakültesi Dergisi*, 24/2, 129-154.
- Özel, M. (2021). "Toplumsal ve Siyasal Bir İlişki Tipi Olarak Kayırmacılık ve Bazı Yeni Kavramsallaştırmalar", *sosyoloji Araştırmaları Dergisi*, 24/3, 64- 97.
- Özer, H. D. (2021). "Erken Yaşlananların Emekliliği Üzerine Bir Değerlendirme", *Çalışma ve Toplum*, 3/70, 1781-1812.
- Özer, M. A. ve Erdem, E. (2022). "Yeni Kamu Yönetimi ve Yönetişim Ekseninde Yerelleşme ve Değişen Kamu Hizmeti Anlayışı", *Aksaray Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 14/2, 215-230.
- Özgür, A. (2008). "Devletin Yeniden Yapılandırılma Sürecinin Emeklilik Sistemine Yansımaları", *Memleket Siyaset Yönetim*, 3/6, 137-165.
- Özkanan, A. ve Erdem, R. (2014). "Yönetimde Kayırmacı Uygulamalar: Kavramsal Bir Çerçeve", *Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 2/20, 179-206.
- Özkara, B. (2000). "Kurumsallaşma Teorisinde Örgütsel Değişim Sorunu", *Afyon Kocatepe Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 2/1, 1-18.

- Özmen, Z. (2017). “Avrupa’da Sosyal Güvenlik Sisteminin Finansmanı: Farklı Refah Devletleri Üzerine Bir İnceleme”, *Karabük Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 7/2, 600- 620.
- Özmert Koçer, Ş. (2014). *Almanya Federal Cumhuriyeti Sosyal Güvenlik Sistemi ve Sistem İçerisinde Sosyal Sigorta Uygulamaları*, (Uzmanlık Tezi), Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı, Ankara.
- Özmete, E. (2008). “Yaşlılıkta Yaşamın Anlamının Refah Göstergeleri İle Yordanması”, *Aile ve Toplum*, 4/15, 7-20.
- Özütürker, M. (2021). “Yaş Ayrımcılığı”, *Uluslararası Toplum Araştırmaları Dergisi*, 36/17, 3042-3056.
- Panizza, F. (2005). *Introduction, Populism and the Mirror of Democracy*, (Ed. Francisco Panizza), Verso, New York.
- Pappas, T. S. (2016). “Modern Populism: Research Advances, Conceptual and Methodological Pitfalls and thne Miniman Defination”, *Oxford Research Encyclopedias Politics*, 1-25.
- Potrafke, N. (2010). “The Growth of Public Health Expenditures in OECD Countries: Do Government Ideology and Electoral Motives Matter?”, *Journal of Health Economics*, 29/6, 797-810.
- Powell, J.L. (2006). *Social Theory and Aging*, Lanham, R. and Littlefield Press, USA.
- Powell, M. ve Barrientos, A. (2004), “Welfare Regimes and Welfare Mix”, *European Journal of Political Research*, 43, 83-105.
- Quadagno, J. S. (2014). *Aging and The Liefve Course: An Introduction to Social Gerontology*, 6th Ed. Mc Graw-Hill Press, New York.
- Resmi Gazete (1949a). 5417 sayılı “İhtiyarlık Sigortası Kanunu”, Yayımlı Tarihi: 08.06.1949, Kanun no: 5417, Sayı: 7227, https://www5.tbmm.gov.tr/tutanaklar/KANUNLAR_KARARLAR/kanuntbmmc031/kanuntbmmc031/kanuntbmmc03105417.pdf, (25.06.2024).
- Resmi Gazete (1949b). “Emekli Sandığı Kanunu”, Yayımlı Tarihi: 17.06.1949, Kanun no: 5434, Sayı: 7235, <https://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.3.5434.pdf>, (01.02.2022).
- Resmi Gazete (1950). “Hastalık ve Analık Sigortası Kanunu”, Yayımlı Tarihi: 10.01.1950, Kanun no: 5502, Sayı: 7402, <https://www.resmigazete.gov.tr/arsiv/7402.pdf>, (25.06.2024).
- Resmi Gazete (1957). “Maluliyet, İhtiyarlık ve Ölüm Sigortaları Kanunu”, Yayımlı Tarihi: 13.02.1957, Kanun no: 6900, Sayı: 9534, <https://www.resmigazete.gov.tr/arsiv/9534.pdf>, (26.05.2022).
- Resmi Gazete (1961). “Türkiye Cumhuriyeti 1961 Anayasası”, Yayımlı Tarihi: 20.07.1961, Sayı: 10859, <https://www.resmigazete.gov.tr/arsiv/10859.pdf>, (01.02.2022)
- Resmi Gazete (1964). “Sosyal Sigortalar Kanunu”, Kanun no: 506, Yayımlı Tarihi: 29,30,31.07.1964-01.08.1964, Sayı: 11766-11779, <https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuatmetin/1.5.506.pdf>, (06.06.2022).

- Resmi Gazete (1971). “Esnaf ve Sanatkarlar ve Diğer Bağımsız Çalışanlar Sosyal Sigortalar Kurumu Kanunu”, Kanun no:1479, Yayın Tarihi: 14.09.1971, Sayı: 13956, <https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuatmetin/5.5.1479.pdf>, (29.04.2022).
- Resmi Gazete (1976). “65 Yaşını Doldurmuş Muhtaç, Gücsüz ve Kimsesiz Türk Vatandaşlarına Aylık Bağlanması Hakkında Kanun”, Yayın Tarihi: 10.07.1976, Kanun no: 2022, Sayı: 15642, <https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuatmetin/1.5.2022.pdf>, (03.06.2022).
- Resmi Gazete (1982). “Türkiye Cumhuriyeti 1982 Anayasası”, Yayın Tarihi: 9.11.1982, Sayı: 17863, <https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuatmetin/1.5.2709.pdf>, (25.07.2022)
- Resmi Gazete (1983). “Tarım İşçileri Sosyal Sigortalar Kanunu”, Kanun no: 2925, Yayın Tarihi: 20.10.1983, Sayı: 18197, <https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuat?MevzuatNo=2925&MevzuatTur=1&MevzuatTertip=5>, (02. 02.2023).
- Resmi Gazete (1999). “İşsizlik Sigortası Kanunu”, (1999), Kanun no: 4447, Yayın Tarihi: 08.09.1999, Sayı: 23810, <https://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.4447-20130101.pdf>, (14.09.2022).
- Resmi Gazete (2001). “Huzurevleri İle Huzurevi Yaşlı Bakım ve Rehabilitasyon Merkezleri Yönetmeliği”, Yayın Tarihi: 21.02.2001, Sayı: 24325, <https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuat?MevzuatNo=4414&MevzuatTur=7&MevzuatTertip=5>, (27.04.2023).
- Resmi Gazete (2002). “Sosyal Sigortalar Kanunu, Tarım İşçileri Sosyal Sigortalar Kanunu, T.C. Emekli Sandığı Kanunu, Esnaf ve Sanatkarlar ve Diğer Bağımsız Çalışanlar Sosyal Sigortalar Kurumu Kanunu İle Tarımda Kendi Adına Ve Hesabına Çalışanlar Sosyal Sigortalar Kanununun Bazı Maddelerinde Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun”, Kanun no: 4759, Yayın Tarihi: 23.05.2002, <https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2002/06/20020601.htm>, (03.09.2022).
- Resmi Gazete (2006). “Sosyal Sigortalar ve Genel Sağlık Sigortaları Kanunu”, Yayın Tarihi: 31.05.2006, Kanun no: 5510, Sayı: 26200, <https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuatmetin/1.5.5510.pdf>, (04.04.2021)
- Resmi Gazete (2023). “Sosyal Sigortalar ve Genel Sağlık Sigortaları Kanunu İle 375 Sayılı Kanun Hükmünde Kararnamede Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun”, Yayın Tarihi: (2023). Yayın Tarihi: 03.03.2023, Kanun no: 7438, Sayı: 32121, <https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2023/03/20230303-8.htm>, (05.04.2023).
- Resmi Gazete (2024). *Yasama İlanları*, <https://www.resmigazete.gov.tr/> (13.05.2024).
- Rofman, R., Apella, I. and Vezza, E. (2015). *Beyond Contributory Pensions Fourteen Expansion in Latin America*, World Bank Group, The USA.
- Sachs, J. (1989). “Social Conflict And Populist Policies in Latin America,” Cambridge, MA: National Bureau of Economic Research, Working Paper 2897.
- Safi, İ. ve Kurşuncu, T. (2019). “Siyasal Partizanlığın Bir Göstergesi Olarak Seçim Hileleri ve Türkiye’deki Bazı Uygulamaları”, *İktisadi ve Siyasal Araştırmalar Dergisi*, 4/8, 46-71.

- Sartori, G. (2014). *Demokrasi Teorisine Geri Dönüş*, (Çev.) Tunçer Karamustafaoğlu, Mehmet Turhan, Sentez Kitap, 2. Basım, Bursa.
- Sey, N. ve Aydın, B. (2019). “Beklenen Yaşam Süresinin Belirleyicileri: Japonya Örneği Üzerine Ekonometrik Bir İnceleme”, *Uluslararası Ekonomi, İşletme ve Politika Dergisi*, 3/2, 151-170.
- Seyyar, A. (2006). *Değişen Dünyada ve Türkiye’de Sosyal Politikalar*, Değişim Yayınları, İstanbul.
- Sılaydın, M. B. (2008). “Şehir Planlamada Yaşlıya ve Yaşlının Barınma Sorununa Yeniden Bakmak”, *Yaşlı Sorunları Araştırma Dergisi*, 2, 98-106.
- Sınmaz, S. ve Erbey, S. (2019). “Aktif Yaşlanma Sürecinin Yerel Ekonomi ile Etkileşimi: Balıkesir Üzerine Bir Araştırma ve Sistem Önerisi”, *Megaron*, 14/4, 567-578.
- Sırma, E. (2019). *24 Haziran Seçimleri Özelinde Popülizm ve Demokrasi İlişkisi*, (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Pamukkale Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Denizli.
- Sırma, E. ve Parlak, İ. (2020). “Türkiye’de Popülizm-Demokrasi İlişkisi: 24 Haziran Cumhurbaşkanlığı Seçimleri Üzerine Bir Değerlendirme”, *Memleket Siyaset Yönetim*, 33, 141-180.
- SGK (Sosyal Güvenlik Kurumu) (2005). *Sosyal Güvenlik Kurumunda Reform*, SGK, Ankara.
- SGK (Sosyal Güvenlik Kurumu) (2013). *Tüm Yönleriyle Maluliyet*, Sosyal Güvenlik Kurumu, Sosyal Güvenlik Bilgi Serisi: 2013/11, Yayın No: 78, Ankara.
- SGK (Sosyal Güvenlik Kurumu) (2019). *Avrupa Birliği’nde Sosyal Güvenlik*, Güncelleştirilmiş İkinci Baskı, Uzman Matbaa, Ankara.
- SGK (Sosyal Güvenlik Kurumu) (2020). *Reform Sonrası Sosyal Güvenlik 2010-2020*, Strateji Geliştirme Başkanlığı/Avrupa Birliği ve Dış İlişkiler Daire Başkanlığı, (Ed. Sevil Aydın), Ankara.
- SGK (Sosyal Güvenlik Kurumu) (2023a). “Emeklilik ve Emeklilikle İlgili Temel Kavramlar”, <https://www.sgk.gov.tr/Content/Post/c48be498-1e9c-4465-b7cd-fdfe15784589/Emekli-Kavrami> (31.07.2023).
- SGK (Sosyal Güvenlik Kurumu) (2023b). “Faaliyet Raporu 2022”, <https://www.sgk.gov.tr/Duyuru/Detay/2022-Yili-Sosyal-Guvenlik-Kurumu-Faaliyet-Raporu-2023-02-28-05-09-53> (04.04.2024).
- SGK (Sosyal Güvenlik Kurumu) (2023c). “4/B Kendi Adına ve Hesabına Bağımsız Çalışanlar İle Köy ve Mahalle Muhtarları”, <https://www.sgk.gov.tr/Content/Post/e528abf5-8e23-4ed5-b4ab-c016d7cd9ab2/4b-Kendi-Adina-ve-Hesabina-Bagimsiz-Calisanlar-ile-Koy-ve-Mahalle-Muhtarlari-2023-04-12-10-02-15>, (16.03.2023).
- SGK (Sosyal Güvenlik Kurumu) (2023d). “Emeklilik Hizmetleri Genel Müdürlüğü, 5510/Geçici 95 inci Maddeye Göre Aylığa Hak Kazanma Koşulları”, <https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2023/03/20230303-8.htm>, (01.04.2023).
- SGK (Sosyal Güvenlik Kurumu) (2023f). “7438 Sayılı Kanun ile 5510 Sayılı Kanuna Eklenen Geçici 95 inci Madde-Genelge 2013/13”,

<https://ismmmo.org.tr/dosya/3973/Mevzuat-Dosya/14032023-eyt-genelgesi-202313.pdf>, (26.06.2024)

- SGK (Sosyal Güvenlik Kurumu) (2024a). “Emeklilikten Sonra Tekrar Çalışma (SGDP)”, [https://www.sgk.gov.tr/Content/Post/ada02fa5-e15f-4e0d-b6c9-fef40a54eb3c/Emeklilikten-Sonra-Tekrar-Calisma-SGDP-2022-05-13-09-35-43#:~:text=Sosyal%20G%C3%BCvenlik%20Destek%20Primi%20\(SGDP,%C3%A7al%C4%B1%C5%9Fmalar%C4%B1%20halinde%20i%C5%9Fverenlerind en%20al%C4%B1nan%20primdir](https://www.sgk.gov.tr/Content/Post/ada02fa5-e15f-4e0d-b6c9-fef40a54eb3c/Emeklilikten-Sonra-Tekrar-Calisma-SGDP-2022-05-13-09-35-43#:~:text=Sosyal%20G%C3%BCvenlik%20Destek%20Primi%20(SGDP,%C3%A7al%C4%B1%C5%9Fmalar%C4%B1%20halinde%20i%C5%9Fverenlerind en%20al%C4%B1nan%20primdir), (16.04.2024).
- SGK (Sosyal Güvenlik Kurumu) (2024b). “Emekli İstatistikleri”, <https://www.sgk.gov.tr/Istatistik/Index/6863b1e8-c384-4f46-90c6-511dac2376d2/>, (18.04.2024)
- SGK (Sosyal Güvenlik Kurumu) (2024c). “Sosyal Güvenlik Hakkında Merak Ettikleriniz”, <https://www.sgk.gov.tr/Hakkimizda/Index/c4953319-ea98-439f-89e0-4b1cdddbed55/> (13.05.2024).
- SGK (Sosyal Güvenlik Kurumu) (2024d). “Emekli Kavramı”, <https://www.sgk.gov.tr/Content/Post/c48be498-1e9c-4465-b7cd-fdfe15784589/Emekli-Kavrami-2022-05-15-05-14-44> (13.05.2024).
- SGK (Sosyal Güvenlik Kurumu) (2024e). “Faaliyet Raporu 2023”, <https://www.sgk.gov.tr/Duyuru/Detay/2023-Yili-Sosyal-Guvenlik-Kurumu-Faaliyet-Raporu-2023-02-28-05-09-53> (31.07.2023).
- SGK (Sosyal Güvenlik Kurumu) (2024f). “Tarihçe”, <http://eski.sgk.gov.tr/wps/portal/sgk/tr/kurumsal/kurumumuz/tarihce/tarihce>, (25.06.2024).
- SGK (Sosyal Güvenlik Kurumu) (2024g). “Sosyal Güvenlik Kurumu Faaliyet Raporları Arşivi”, <https://www.sgk.gov.tr/Istatistik/Yillik/fcd5e59b-6af9-4d90-a451-ee7500eb1cb4>, (24.05.2024)
- Sosyal Politika Forumu (2014). “Türkiye’de Sosyal Politika: İlkeler, Sorunlar ve Çözüm Önerileri”, *Boğaziçi Üniversitesi Sosyal Politika Forumu 2014*, <https://spf.bogazici.edu.tr/tr>, (24.06.2024).
- Stockemer, D. (2019). *Populism Around The World: Comparative Perspective*, Springer, Switzerland.
- Street, D. A. (2007). Sociological Approaches to Understanding Age and Aging. J. A Blackburn and C. N. Dulmus (Eds.), *Handbook of Gerontology: Evidence-Based Approaches to Theory, Practice, and Policy*, John Wiley & Sons, Inc. New Jersey.
- Sucu, N. (2019). “Yaşlılara göre ‘Yaşlılık’ ve Yaşlıları Etkileyen Sosyal Değişimler”, *Milli Kültür Araştırmaları Dergisi*, 3/1, 66-81.
- Şataf, C. ve Yıldırım, O. (2019). “Türkiye’de Bireysel Emeklilik Sistemi’nin (BES) Algılanma Düzeyi: Ordu İli Örneği”, *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Meslek Yüksekokulu Dergisi*, 22/2, 572-588.
- Şen, Y. F. (2015). “Emeklilik Döneminde Yaşanan Sorunlara Yönelik Bir Çözüm Önerisi: İkinci İşe Hazırlık Eğitimi ve Emeklilik Kulüpleri”, *Ekev Akademi Dergisi*, 64, 313-334.

- Şencal, H. ve Ekinci, M. R. (2021). “Refah Devleti: İslam Ekonomisi Açısından Bir Eleştiri”, *Uluslararası İslam Ekonomisi ve Finansı Araştırmaları Dergisi*, 7/3, 264-285.
- Talas, C. (1995). “Sosyal Güvenlik Meselelerimiz”, *Sosyal Siyaset Konferansları Dergisi*, 7, 84-99.
- Tartanoğlu, Ş. (2011). “Sosyal Dışlanma: Küreselleşme Perspektifinden Bir Kavramsallaştırma Çabası”, *Sosyoloji Konferansları*, 42, 1-13.
- Taşçı, F. (2010). “Yaşlılara Yönelik Sosyal Politikalar: İsveç, Almanya, İngiltere ve İtalya Örnekleri”, *Çalışma ve Toplum Dergisi*, 24, 175-202.
- Taşkesen, C. G. (2017). *Kırsal Ve Kentsel Alanlarda Yaşlanma Yaşlılık ve Yaşlılar: Denizli İli Örneği*, (Basılmamış Doktora Tezi), Süleyman Demirel Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Isparta.
- Tavşancıl, E. ve Aslan, E. (2001). *Sözel, Yazılı ve Diğer Materyaller İçin İçerik Analizi ve Uygulama Örnekleri*, Epsilon Yayıncılık, İstanbul.
- Tekin Ç. S. ve Kara, F. (2018). “Dünyada ve Türkiye’de Yaşlılık”, *Uluslararası Bilimsel Araştırmalar Dergisi*, 3/1, 219-229.
- Tekindal, M. (2018). “Türkiye’de Sosyal Yardımların Yapısal İşlevsel Yaklaşımına Göre Analizi”, *Toplum ve Sosyal Hizmet Dergisi*, 29/2, 335-362.
- Telek, C. ve Ergün, S. (2021). “Türkiye’de Demografik Değişikliklerin Enflasyon Üzerindeki Etkisi”, *Avrasya Sosyal ve Ekonomi Araştırmaları Dergisi*, 8/2, 679-696.
- Temel, S. ve Angın, C. ve Övgün, B. (2021). “Sosyal Güvenlik Reformu ve Kadın”, *Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 12/1, 153-164.
- Tereci, D. ve Turan, G. ve Kasa, N. ve Öncel, T. ve Arslansoyu, N. (2016). “Yaşlılık Kavramına Bir Bakış”, *Ufku Ötesi Bilim Dergisi*, 16/1, 84-114.
- Terzioğlu, O. ve Çağla, C. (2021). “Büyük Buhran ve Amerika’da Sosyal Politika”, *Uludağ Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 22/41, 871-926.
- Thibaut, N. and Kelley, H. (1959). *The Social Psychology of Groups*, Wiley, New York.
- Thompson, W. S. (1929). “Population”, *American Journal of Sociology*, 34/6, 959-975.
- Thompson, W. E. ve Hickey, J. V. (2002). *Society in Focus: An Introduction to Sociology*, Allyn and Bacon Press, Boston.
- Tiyek, R. ve Yertüm, U. (2016). “Güney Avrupa Refah Rejimi Bağlamında Türkiye: Bir Değerlendirme”, *Kırklareli Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 5/1, 26-51.
- Townsend, P. (2007). *The Right to Social Security and National Development: Lessons from OECD Experience for Low-Income Countries*, ILO, Geneva.
- Tuncay, C. ve Alper, Y. (1997). “Türk Sosyal Güvenlik Sisteminde Yeniden Yapılanma, Sorunlar, Reform İhtiyacı, Arayışlar ve Çözüm Önerileri”, *TUSİAD*, Yayın No: 10/217, 1-155.

- Tuncay, A. C. ve Ekmekçi, Ö. (2017). *Sosyal Güvenlik Hukuku Dersleri*, BetaYayıncıları, İstanbul.
- TDK (Türk Dil Kurumu) (2022). “Güncel Türkçe Sözlük Web Sitesi”. <https://sozluk.gov.tr> (06.03.2022).
- Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı Bütçe ve Strateji Başkanlığı (2024). “Kalkınma Planları”, <https://www.sbb.gov.tr/kalkinma-planlari/>, (25.06.2024).
- Türkiye Cumhuriyeti Dış İşleri Bakanlığı (2024), “Dünya Sağlık Teşkilatı (WHO) Uluslararası Teşkilat Künyesi”, <https://www.mfa.gov.tr/who.tr.mfa#:~:text=T%C3%BCrkiye%2C%209%20Haziran%201949%20tarih,onaylayarak%2C%20Te%C5%9Fkilata%20resmen%20%C3%BCye%20olmu%C5%9Ftur>, (25.06.2024).
- TÜİK (Türkiye İstatistik Kurumu) (2012). “Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi Sonuçları 2011”, <https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Adrese-Dayali-Nufus-Kayit-Sistemi-Sonuclari-2011-10736> (28.07.2023).
- TÜİK (Türkiye İstatistik Kurumu) (2013). “Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi Sonuçları 2012”, <https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Adrese-Dayali-Nufus-Kayit-Sistemi-Sonuclari-2012-13425> (28.07.2023).
- TÜİK (Türkiye İstatistik Kurumu) (2013). “Türkiye Nüfus Projeksiyonları”, <https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Nufus-Projeksiyonlari-2013-2075-15844#:~:text=T%C3%BCrkiye%20n%C3%BCfusu%202023%20y%C4%B1%20C4%B1nda%2084,172%200088%20ki%C5%9Fi%20olmas%C4%B1%20>, (06.09.2022).
- TÜİK (Türkiye İstatistik Kurumu) (2014). “Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi Sonuçları 2013”, <https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Adrese-Dayali-Nufus-Kayit-Sistemi-Sonuclari-2013> (28.07.2023).
- TÜİK (Türkiye İstatistik Kurumu) (2015). “Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi Sonuçları 2014”, <https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Adrese-Dayali-Nufus-Kayit-Sistemi-Sonuclari-2014-18616> (28.07.2023).
- TÜİK (Türkiye İstatistik Kurumu) (2016). “Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi Sonuçları 2015”, <https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Adrese-Dayali-Nufus-Kayit-Sistemi-Sonuclari-2015-21507#> (28.07.2023).
- TÜİK (Türkiye İstatistik Kurumu) (2017). “Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi Sonuçları 2016”, <https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Adrese-Dayali-Nufus-Kayit-Sistemi-Sonuclari-2016-24638> (28.07.2023).
- TÜİK (Türkiye İstatistik Kurumu) (2018). “Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi Sonuçları 2017”, <https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Adrese-Dayali-Nufus-Kayit-Sistemi-Sonuclari-2017-27587> (28.07.2023).
- TÜİK (Türkiye İstatistik Kurumu) (2019). “Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi Sonuçları 2018”, <https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Adrese-Dayali-Nufus-Kayit-Sistemi-Sonuclari-2018-30709> (28.07.2023).
- TÜİK (Türkiye İstatistik Kurumu) (2020). “Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi Sonuçları 2019”, <https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Adrese-Dayali-Nufus-Kayit-Sistemi-Sonuclari-2020-37210#> (28.07.2023).

- TÜİK (Türkiye İstatistik Kurumu) (2021). “Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi Sonuçları 2020”, <https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Adrese-Dayali-Nufus-Kayit-Sistemi-Sonuclari-2021-45500> (28.07.2023).
- TÜİK (Türkiye İstatistik Kurumu) (2021a). “Dünya Nüfus Günü 2021”, <https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Dunya-Nufus-Gunu-2021-37250> (31.03.2021).
- TÜİK (Türkiye İstatistik Kurumu) (2021b). “İstatistiklerle Yaşlılar”, <https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Istatistiklerle-Yaslilar-2021-45636>, (31.03.2022).
- TÜİK (Türkiye İstatistik Kurumu) (2021c). “Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi Sonuçları”, <https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Adrese-Dayali-Nufus-Kayit-Sistemi-Sonuclari-2021-45500#:~:text=%C3%87al%C4%B1%C5%9Fma%20%C3%A7a%C4%9F%C4%B1%20olarak%20tan%C4%B1mlanan%2015,9%2C7'ye%20y%C3%BCkseldi>, (31.03.2022).
- TÜİK (Türkiye İstatistik Kurumu) (2022a). “Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi Sonuçları 2021”, <https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Adrese-Dayali-Nufus-Kayit-Sistemi-Sonuclari-2021-45500> (28.07.2023).
- TÜİK (Türkiye İstatistik Kurumu) (2022b). “İstatistiklerle Yaşlılar 2021”, <https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Istatistiklerle-Yaslilar-2021-45636> (28.07.2023).
- TÜİK (Türkiye İstatistik Kurumu) (2023a). “Dünya Nüfus Günü 2023”, <https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Dunya-Nufus-Gunu-2023-49688> (28.07.2023).
- TÜİK (Türkiye İstatistik Kurumu) (2023b). “Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi Sonuçları 2023”, <https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=49685#:~:text=T%C3%BCrkiye'de%20ikamet%20eden%20n%C3%BCfus,575%20bin%20441%20ki%C5%9Fi%20oldu> (28.07.2023).
- TÜİK (Türkiye İstatistik Kurumu) (2023c). “İstatistiklerle Yaşlılar 2022 Raporu”, <https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=%C4%B0statistiklerle-Ya%C5%9Fl%C4%B1lar-2022-49667&dil=1> (27.07.2023).
- TÜİK (Türkiye İstatistik Kurumu) (2024a). “Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi Sonuçları 2023”, <https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Adrese-Dayali-Nufus-Kayit-Sistemi-Sonuclari-2023-49684#:~:text=T%C3%9C%C4%B0K%20Kurumsal&text=T%C3%BCrkiye'de%20ikamet%20eden%20n%C3%BCfus,372%20bin%20377%20ki%C5%9Fi%20oldu> (06.02.2024).
- TÜİK (Türkiye İstatistik Kurumu) (2024b). “İstatistiklerle Yaşlılar 2023 Raporu”, <https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Istatistiklerle-Yaslilar-2023-53710#:~:text=Bu%20ili%20%254%2C0%20ile,4%2C2%20ile%20%C5%9Eanl%C4%B1urfa%20izledi.&text=Ya%C5%9Fl%C4%B1%20n%C3%BCfusun%20toplam%20n%C3%BCfus%20i%C3%A7indeki%20oran%C4%B1n%C4%B1n%20%10%2C0%20ve%20%C3%BCzerinde,say%C4%B1s%C4%B1%202023%20y%C4%B1l%C4%B1nda%2054%20oldu.&text=Hayat%20Tablolar%C4%B1>

- B1%2C%202020%2D2022%20sonu%20C3%A7lar%20C4%B1na,i%20C3%A7in%2080%2C3%20y%20C4%B11%20oldu. (01.04.2024).
- TÜİK (Türkiye İstatistik Kurumu (2024c). “Sosyal Koruma İstatistikleri 2012-2022”, <https://data.tuik.gov.tr/Kategori/GetKategori?p=Saglik-ve-Sosyal-Koruma-101>, (24.05.2024).
- Türkan, M. ve Sezer, S. (2017). “Yaşlı Yoksulluğunun Yarattığı Sosyal ve Psikolojik Sorunlar: Muğla Örneği”, *Adnan Menderes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 4/4, 35- 57.
- Türkiye Büyük Millet Meclisi (2023). “Hükümetler ve Programları”, Türkiye Büyük Millet Meclisi Yayınları Açık Erişim Koleksiyonu, <https://acikerisim.tbmm.gov.tr/collections/53ebb86d-b0a6-437a-84b5-05ddd8d61b39>, (05.10.2023).
- Türkiye Büyük Millet Meclisi (2023). “Seçim Beyannameleri”, TBMM Yayınları, <https://www.tbmm.gov.tr/yayinlar/TbmmYayinlari>, (06.10.2023)
- Uğur, S. (2010). “Geçiş Ekonomilerinde Emeklilik Sistemi Reformları”, *Sosyal Siyaset Konferansları Dergisi*, 49, 290-299.
- Uğurlu, N. ve Bolat, M. ve Erdem, S. (2010). “Yaşlılarda Özbakım Gücünü Etkileyen Etmenlerin İncelenmesi”, *Psikiyatri Hemşireliği Dergisi*, 1/2, 56-62.
- Uhlenburg, P., Hamil-Luker, J. (2002). “Age Discrimination”, *Encyclopedia of Aging*, 1, Eds. David J. Ekertd et. Al., Thomson and Gale, 28-32, USA.
- Ulutürk, S. ve Dane, K. (2009a). “Sosyal Güvenlik: Teori, Dönüşüm ve Türkiye Uygulaması”, *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, 8/29, 114-142.
- Ulutürk, S. ve Dane, K. (2009b). “Sosyal Güvenliğin Dönüşümü: Latin Amerika ve Türkiye”, *11. Ulusal Sosyal Bilimler Kongresi, Türkiye Sosyal Bilimler Derneği*, 1-14.
- Umutlu, S. ve Epik, M. T. (2019). “Türkiye’de Yaşlı Nüfus ve Sosyal Politika Uygulamaları”, *Sosyal ve Beşeri Bilimler Dergisi*, 11/1, 29-43.
- UN (United Nations) (2004). *World Population to 2300*, United Nations Publications, New York.
- UN (United Nations) (2015). “World Population Ageing Report”, Department of Economic And Social Affairs (DESA), https://www.un.org/en/development/desa/population/publications/pdf/ageing/WPA2015_Report.pdf, (01.02.2022).
- UN (United Nations) (2019). “World Population Ageing 2019”, Department of Economic And Social Affairs (DESA), <https://www.un.org/en/development/desa/population/publications/pdf/ageing/WorldPopulationAgeing2019-Report.pdf>, (27.07.2023).
- UN (United Nations) (2023). “Older Persons Report”, <https://emergency.unhcr.org/protection/persons-risk/older-persons#:~:text=can%20accessdistribution%20mechanisms.-,Overview,or%20age%2Drelated%20health%20conditions>, (30.07.2023).
- Uralcan, Ş. (2005), *Bireysel Emeklilik Sistemi ve Altyapısı*, Beta Yayınları, İstanbul.

- Uyanık, Y. (2017). “Yaşlılık, Yaşlanan Nüfus ve Sosyal Politika”, *İş ve Hayat*, 3/5, 67-70.
- Üçok, A. (2018). “Yaşlılıkta Aktivite Kuramı İle Yaşamdan Kopma Kuramının Karşılaştırılması”, *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 11/56, 451-456.
- Ünal, V. ve Baklacioğlu, F. ve Ünal, Ö. E. ve Çetinkaya, Z. ve Demir, M. ve Çağdır, A. S. (2016). “Beden Çalışma Gücü Kaybı Değerlendirilen Olgularda Kurumlar Arası Karşılaştırma”, *Adli Tıp Bülteni*, 21/1, 8-15.
- Ünal, S. ve Gül, N. (2021). “Bireysel Emeklilik firma Yöneticileri Perspektifinden Bireysel Emeklilik Okuryazarlığı”, *Sosyal Güvenlik Dergisi*, 11/1, 1-16.
- Victor, C. R. (2005). *The Social Context of Ageing*, Routledge Press, New York.
- WB (World Bank) (1994). *Averting the Old Age Crisis (Summary)*, The World Bank, Washington D. C.
- Weeks, J., R. (2002). “Population Aging”, *Encyclopedia of Aging*, 3, Eds. David J. Ekert et.al., Thomson and Gale, 1113–1116, USA.
- Weyland, K. (2001). “Clarifying a Contested Concept: Populism in the Study of Latin American Politics”, *Comparative Politics*, 34/1, 1-22.
- WHO (World Health Organization) (1998). *World Health Organization, Population Ageing-A Public Health Challenge*, No: 135, Geneva.
- WHO (World Health Organization) (1999). *Men Ageing And Health Achieving Health Across the Life Span*, Geneva.
- WHO (World Health Organization) (2015). *World Report On Ageing And Health*, Who Publishing Luxembourg.
- Yakar, S. (2005). “Polonya Emeklilik Sisteminde Dönüşüm”, *Ç. Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 14/2, 449-464.
- Yanıcı Erdal, İ. Ö. (2019). “Türkiye’de Kayıt Dışı İstihdam ve Kayıt Dışı İstihdamla Mücadele Politikaları”, *Ufuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 8/16, 225-246.
- Yaşar, G. (2011). “Türkiye’de Sosyal Güvenliğin Neoliberal Dönüşümü”, *Mülkiye Dergisi*, 358272, 163-194.
- Yaşarlar, Y. (2016). *Aktüeryal Dengenin Sürdürülebilirliği: Türkiye Deneyimi*, (Basılmamış Doktora Tezi), İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Yaşarlar, Y. ve Bayraktar, Y. (2019). “Sustainability of the Actuarial Balance: Turkey’s Experience Between 1972-2013”, *Doğuş Üniversitesi Dergisi*, 20/1, 141-158.
- Yaşlı Hizmet Merkezlerinde Sunulacak Gündüzlü Bakım ile Evde Bakım Hizmetleri Hakkında Yönetmelik (2008), Resmi Gazete Yayımlı Tarihi: 07.08.2008, Sayı: 26960, <https://www.mevzuat.gov.tr/File/GeneratePdf?mevzuatNo=12318&mevzuatTur=KurumVeKurulusYonetmeligi&mevzuatTertip=5>, (10.01.2022).
- Yazgan, T. (1977). *Sosyal Sigorta*, Fatih Gençlik Vakfı Matbaa İşletmesi, İstanbul.

- Yazıcı, A. (2009). “Kayıt Dışı Ekonomi ve Geçiş Ülkeleri”, *Sosyal Ekonomik Araştırmalar Dergisi*, 8/16, 107-130.
- Yazıcı, M. ve Can, S. (2020). “Etik Problem Olarak Kurumlarda Örgütsel Kayırmacılık”, *Academic Review of Humanities and Social Sciences*, 3/2, 212-244.
- Yener, M. Z. ve Karakoç, B. (2021). “5434 ve 5510 Sayılı Kanun Hükümlerine Göre Kamu Görevlilerinin Maluliyet Türleri”, *Ankara Sosyal Bilimler Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 3/2, 458-500.
- Yerli, K. (2020). “The Elizabeth Poor Law of 1601 As A Result Of Socio-Political And Economic Conditions Of The Sixteenth Century England”, *Turkish Journal Of Applied Social Work*, 3/1, 88-99.
- Yıldırım, B. ve Şahin, F. (2019). “Esping-Andersen’in Refah Devleti Sınıflandırması ve Makro Sosyal Hizmet Uygulamaları Temelinde Türkiye’nin Konumu”, *Uluslararası Toplum Araştırmaları Dergisi*, 11/18, 2225-2554.
- Yıldırım, G. E. (2023). “2022 Fransa Başkanlık Seçimlerindeki Temel Dinamik: Popülizm”, *Marmara Üniversitesi Siyasal Bilimler Dergisi*, 11/1, 120-153.
- Yıldız, G. (2017). “Siyaset Sosyolojisi Boyutuyla Türkiye’de Siyasal Kayırmacılık”, *Akademik Bakış Dergisi*, 62, 429-439.
- Yıldızlı, H. (2019). *Hayat Boyu Öğrenmenin Amacı ve Kapsamı, Yetişkin Eğitimi ve Hayat Boyu Öğrenme*, (Ed. Mustafa Güçlü), 107-121, Pegem Akademi, Ankara.
- Yılmaz Genç, S. ve Bayraktar, O. C. (2018). “Hidrolik Keynesyen Yaklaşımın Bir Eleştirisi: Dengesizlik Keynesciliği”, *Kırklareli Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 7/3, 107-119.
- Yurdadoğ, V. (2000). “Sosyal Güvenliğin Finansman Yöntemleri”, *Sosyal Güvenlik Dünyası Dergisi*, Sayı:7- 8, 86-93.
- Yurdakul, Ç. (2018). “Marx’ın Tarih Anlayışı ve Tarihsel Materyalizm”, *Uluslararası Sosyal ve Beşeri Bilimler Dergisi*, 1/3, 1-19.
- Yuvalı, E. (2018). “Hak Temelli Sosyal Yardım ve Klientalizm”, *TBB Dergisi*, 135, 383-404.
- Yuvalı, E. (2020). “Sosyal Politika Aracı Olarak Sosyal Güvenlik Kavramı”, *İş ve Hayat*, 6/11, 46-74.
- Yüksek Seçim Kurulu (YSK), (2023), Milletvekili Seçim Sonuçları, <https://www.ysk.gov.tr/tr/milletvekili-genel-secim-arsivi/2644>, (01.01.2023).
- Zorlu, M. (2014). “Milli Koruma Kanunu Versus 3008 Sayılı İş Kanunu: Emeği Denetim Altına Alan ve Sermaye Birikimini Destekleyen Bir Kanun”, *Sosyal Güvenlik Dergisi*, 4/1, 119-145.